

The Project Gutenberg eBook of Chikago: Nykyajan romaani, by Upton Sinclair

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Chikago: Nykyajan romaani

Author: Upton Sinclair

Translator: O. A. Joutsen

Release date: July 19, 2014 [EBook #46325]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CHIKAGO: NYKYAJAN ROMAANI ***

Produced by Juha Kiuru and Tapio Riikonen

CHIKAGO

Nykyajan romaani

Kirj.

UPTON SINCLAIR

Tekijän luvalla ["The Jungle"] suomentanut O.A. Joutsen

WSOY, Porvoo, 1906.

Lahden Kirjapaino- ja Sanomalehti-Osakeyhtiö.

I LUKU.

Kello neljä iltapäivällä oli toimitus loppunut ja vaunut alkoivat ajaa esiin. Kaiken matkaa oli perässä seurannut suuri ihmisjoukko, jota Marija Berczynskan eloisuus oli kiihottanut. Koko valmistelu lepäsi Marijan leveillä olkapäillä — hänen tehtävänsä oli valvoa, että kaikki kävi hyvin ja kotoisten tapojen mukaan; hän ryntäili edestakasin, sysäten jokaisen vastaansattuvan tieltään, huutaen ja riidellen koko päivän mahtavalla äänellään, ja oli yleensä niin innokas valvoessaan, että muut pysyisivät tyyninä ja säädyllisinä, että hän vallan unohti oman itsensä: Hän lähti kirkosta kaikkein viimeisenä, ja tahtoen olla kaikkein ensimmäisenä häätalossa oli hän käskenyt ajurin kiiruhtamaan niin pian kuin mahdollista. Ajurilla näytti kuitenkin olevan omat arvelunsa asiasta, ja silloin Marija raivostui, avasi vaunun akkunan, pisti ulos päänsä ja puolen yläruumistaan ja selitti miehelle mielipiteensä hänen käytöksestään, ensin litvankielellä, jota tämä ei ymmärtänyt, ja sitte puolankielellä, jota mies ymmärsi. Ylhäisellä asemallaan istuen ajuri arveli asian paremmin ymmärtävänsä ja antautui väittelyyn ajettavansa kanssa, ja seuraukseksi oli tullut ylen kiivas torailu, joka kesti koko matkan Ashland Avenueta ajettaessa ja houkutteli aina joka kadunkulmauksessa uuden parven katupoikia yhtymään siihen saattueeseen, joka jo juosten seurasi vaunua.

Tämä oli onneton seikka, sillä paljon väkeä oli jo kokoutunut häähuoneen ulkopuolelle. Soitto oli jo alkanut, ja kauvas kuultiin yhden sellon yksitoikkoinen "brum, brum" ja kahden viulun surkea vikinä. Heti kun oli huomannut kansanpaljouden, Marija äkisti keskeytti kyselynsä ajurin esivanhemmista sekä hypähti alas ajopeleistä ja raivasi itselleen tien hääsaliin. Sinne onnellisesti päästyään hän kääntyi ympäri ja rupesi tyrkkimään väkeä vastapäiseen suuntaan, koko ajan huutaen "*Eik! Eik! Uzduaryk-duris!* (Tule! Tule! Avaa ovet!)" tavalla ja äänensävyllä sellaisella, että orkesterin hälinä siihen verrattuna tuntui keijukaisten soitolta.

"Z. Graiczunas, Pasilinksminimams darzas. Vynas. Sznapsas. Iloisten puutarha. Viinejä ja liköörejä. Yleinen päävarasto" — oli luettavana kyltillä, joka riippui huoneuston ulkopuolella. Lukijaa, joka arvattavasti ei ymmärrä litvankieltä, ilahuttanee saada tietää, että kysymyksenalainen paikka oli erään krouvin perähuone siinä Chikagon osassa, joka paraiten tunnetaan nimellä "teurastamoiden takalisto". Niin on todella asianlaita; mutta, kuinka epätäydelliseltä, jopa suorastaan alentavalta tämän nimen täytyi tuntua jokaisesta, ken tiesi että tässä paikassa ja tällä hetkellä muuan Jumalan hienoimpia luomia, pieni Ona Lukoszaite vietti elämänsä tärkeintä tapausta, nimittäin häitään!

Hän seisoi ovella serkkunsa Marijan turvissa, vallan hengästyneenä ponnisteluistaan päästä joukon lävitse ja näyttäen tuskaiselta kaikessa onnellisuudessaan. Hänen silmissään oli ihmettelevä ilme, suupielensä värähtelivät ja hänen muuten kalpeilla pikku kasvoillaan hohti nyt punerrus. Hän oli puettu yksinkertaiseen valkoseen musliinihameeseen, ja samanvärinen ohut huntu peitti hänen päänsä. Huntuun oli kudottu viisi ruusua keltasesta silkkipaperista ja yksitoista vihreää ruusunlehteä. Käsissä hänellä oli uudet valkoset pumulihansikkaat, ja hänen seisoessaan siinä pelokkaasti silmäillessä ympärilleen liikkuvat hänen sormensa levottoman hermostuneesti. Hän tuskin voi kestää tätä jännitystä — mielenliikutus väreili hänen kasvoillaan ja värähytti tavantakaa koko hänen ruumistaan. Hän oli niin nuori — täyttänyt juuri kuusitoista vuotta — ja pienikasvuinen ikäänsä nähden, tuskin lasta suurempi; ja aivan äsken hänet oli vihitty avioliittoon — vihitty juuri Jurgikseen [lausutaan Joorghis], tähän Jurgis Rudkukseen, joka seisoi tuossa valkonen kukka uuden mustan pukunsa näpinlävässä, leveäharteisena ja tukevanyrkkisenä.

Ona oli sinisilmäinen ja vaalea, mutta Jurgiksella oli suuret mustat silmät tuuheitten kulmakarvojen ja paksun mustan tukan alla, joka kähertyi laineina korvien ympärille — molemmat sanalla sanoen muodostivat tuollaisen epäsuhtaisen parin, jommoisilla luontoemo usein saattaa ymmälle kaikki vanhat ja uudet profeetat. Jurgis jaksoi nostaa kokonaisen härän ja kantaa sen jäähdytysvaunuun ilman että hänen polviniveleensä värähtivät; ja nyt hän seisoi pimeässä nurkassaan säikähtyneenä kuin vainottu otus, ja hänen oli pakko kostuttaa kielellä huuliaan joka kerta, ennenkun kykeni kiittämään ystävien onnentoivotuksista.

Sitten vähitellen onnistuttiin erottamaan katsojat ja häävieraat hiukan toisistaan — ainakin sen verran että juhlamenoihin häiritsemättä voitiin käydä. Kuitenkin olivat ovet ja akkunat koko ajan täynnä uteliaita; ja jos joku näistä katsojista tuli tarpeeksi likelle tai näytti perin nälkiytyneeltä, pyydettiin hänen istumaan joukkoon ja ottamaan osaa juhlaan. *Veselijan* (häämenojen) kirjoittamattomiin lakeihin kuului, ettei kenkään saisi lähteä nälkäisenä; ja vaikka tietystikin vaikeaksi kävi Chikagon teurastamopiirin 250,000 asukkaan joukossa sovelluttaa tätä tapaa, joka oli syntynyt Litvan metsäseuduilla, niin tekivät juhlan järjestäjät kuitenkin parastaan, ja kadulta sisään juosseet lapset, jopa ympäriinsä terhentelevät ja haistelevat koiratkin lähtivät pois entistä onnellisempina. Kaikkien muodollisuuksien puute oli tämän juhlan hauskimpana puolena. Miehillä oli hatut päässä, milloin se heitä miellytti; jollei, niin ottivat he ne pois, jopa takitkin päältäään; he söivät milloin ja mitä vain tahtoivat ja kävelivät ympäriinsä huoneessa mielensä mukaan. Puheita pidettiin ja lauluja laulettiin, mutta kenenkään ei ollut pakko kuunnella niitä; jos ken väliajalla halusi itse puhua tai laulaa, oli hänellä siihen täysi oikeus. Kenkään ei antanut tästä syntyvän sorinan häiritä itseään; poikkeus oli kuitenkin tehtävä lasten suhteen, joita oli yhtä paljon kuin kutsuvieraita. Lapsille ei oltu osotettu mitään erityistä

paikkaa, ja sen vuoksi määrättiin muuan salin nurkka heidän kehtojaan ja vaunujaan varten. Näissä nukkuivat pienokaiset, kolme tai neljä yhdessä, ja ne heräsivätkin yhdessä, milloin niin sattui. Ketkä olivat tarpeeksi isoja ulottumaan pöydälle, ne kiertelivät ympäriinsä tyytyväisenä makostellen makkaroita tai lihaisia luita.

Huone on noin yhdeksän neliometriä avara, paljain, valkeiksi maalatuin seinin, joilla riippuu vain almanakka ja kuva jostakin kilpa-ajohetvosesta. Oikealta johtaa ovi krouviin, mistä näkyy muutamia kuokkavieraita häitä tirkistämässä sekä tiski, jonka takana seisoo krouvari, puettuna tahrautuneeseen valkoseen pukuun, vahatuin viiksin ja huolellisesti öljytty hiuskiehkura liimattuna toiselle ohimolle. Vastapäisessä nurkassa seisoo kaksi pöytää, jotka valloittavat kolmannen osan huoneesta ja notkuvat erilaisten kylmien ruokien alla, joita ne, jotka vielä ovat nälkäisiä, antavat hyvältä maistua. Toiseen päähän, missä morsian seisoo, on sijoitettu iso hääkakku, keskellä konvehteista rakettu Eiffel-torni ja sen ympärillä sokerisia enkeleitä ja ruusuja sekä keltasia, vihreitä ja punasinerviä kynttilöitä. Taustassa olevan oviaukon kautta voi katsella keittiöön, jossa huomaa savuavan ja sähisevän hellin, ympärillä parvi ahkeraan kiherteleviä naisia, nuoria ja vanhoja. Vasemmanpuoleisessa nurkassa, pienellä tilapäisellä lavalla istuu kolme soittoniekkaa tehden epätoivoisia ponnistuksia saadakseen läsnäolijat kuuntelemaan heidän soittoaan; edelleen lapsia, jotka yrittävät samaa, ja avoin akkuna, josta utelias väkijoukko imee sisäänsä näkemäänsä, kuulemaansa ja haistamaansa juhlailoa.

Äkisti lähenee paksu höyrypilvi, jonka takaa voi erottaa täti Elisabethin, Onan kasvatusäidin — Teta Elzbieta, kuten häntä kutsutaan — joka kantaa muhennettua ankkaa isolla vadilla. Hänen perässään astuu pieni Katrina horjuen hänkin samallaisen kuorman alla; ja pari minuuttia myöhemmin tulee vanha isoäiti Majauszkiene, sylissään mahtava keltanen malja täynnä höyryäviä perunoita. Siten tulee vähitellen kaikki valmiiksi kemun alkamiseen — pöydällä on siankinkku sekä vadillinen hapankaalia, keitettyjä riisisuurimoita, makkaraa, isoja läjjiä viidenpenninleipiä, maitokolpakoita ja kuohuvia olutkannuja. Muutama askel taempana on ryyppytiski, jolta jokainen voi tilata mitä haluaa, tarvitsematta maksaa mitään. "*Eiksz! Graicziau!*" (Tule tänne! Pian! Pian!) huudahtaa Marija Berczynskas syöksyen keittiöön, sillä hellillä on enemmän ruokaa, joka pilautuisi, jollei sitä syöty lämpimänä.

Meluten, nauraen ja leikkiä laskien vieraat viimein asettuvat paikoilleen. Nuoret miehet, jotka tähän asti ovat ryhmittyneet ovensuuhun, tulevat rohkeammiksi ja lähenevät pöytiä, ja ujo Jurgis joutuu kokeneempien pilanteon esineeksi, kunnes hän vihdoinkin uskaltaa istua morsiamen oikealle puolelle. Morsiusneidot, joiden arvonmerkinä on paperiseppeleet tukassa, tulevat sitte järjestyksessä, ja viimein tulee muitten vieraitten, vanhain ja nuorten, poikien ja tyttöjen vuoro. Hilpeä tunnelma tarttuu myöskin kookkaaseen krouvinrenkiin, joka kahmasee mahtavan palan muhennettua ankkaa; yksinpä lihava poliisikin — jonka tehtävänä myöhempään yöllä on käydä väliin ja erottaa tappelupukarit toisistaan — vetää tuolin esiin ja ottaa paikkansa pöydän ääressä. Koko ajan kirkuvat puolikasvuiset lapset ihastuksesta, pienokaiset parkuvat vaunuistaan ja koreistaan, kaikki laulavat, nauravat ja kertovat juttuja — mutta kaiken melun ja sorinan halki kuuluu Marija-serkun kireä ääni, joka antaa käskyjä soittoniekoille.

Soittoniekat — niin, mitenkä heitä oikein kuvailisi? Koko ajan ovat he olleet täällä ja soittaneet mitä hurjimmasti — koko tämä näytelmä pitäisi oikeastaan kuvailla musiikin avulla. Soitto se tekee juhlan siksi mikä se on — soitto se muuttaa pahaisen krouvin perähuoneen teurastamoiden synkimmässä takalistossa tenholaksi, ihmemaaksi, pilventakaiseksi enkelien asunnoksi.

Pikkuinen mies, joka tätä kolmikkoa johtaa, on kerrassaan innostunut lajissaan. Hänen viulunsa ei ole vireessä eikä käyrä ole hartsattu, mutta hän on sittekin taiteensa innostama — runottaret ovat laskeneet kätensä hänen päälleen. Hän soittaa, kuin häntä olisi riivannut ei vain yksi piru, vaan kokonainen parvi pirulaisia. Niitä voi aavistaa ilmassa hänen ympärillään, vimmatusti potkivina; ne polkevat tahtia näkymättömillä jaloillaan, ja kapellimestarin hiustupsut kohoavat pystyyn hänen päässään ja hänen silmämunansa tunkeutuvat ulos aukoistaan, kun hän koettaa pysytellä mukana niiden huimassa vauhdissa.

Tamoszius Kuszleika on hänen nimensä, ja hän on itsekseen opetellut soittamaan viulua, joutilaina iltahetkinä kotiin tultuaan, työskenneltyään koko päivän teurastamossa. Hän on paitahihasilaan, ja hänen liivinsä on täynnä kullavärisiä hevosenkenkiä, jotka vuosien mittaan ovat tuntuvasti valenneet, ja hänen keltaraitainen paitansa muistuttaa pipariminttukonvehtia. Sotilashousut, vaaleansiniset punasilla sivusnauhoilla, antavat hänen persoonalleen jonkinmoista mahtavuutta, joka hyvin sopiikin soitto-kunnan johtajalle. Hän on vain viisi jalkaa pitkä, mutta sittekin ovat housut pari senttimetriä liian lyhyet, niin että voisi olla syytä ihmetellä mistä hän ne on saanut, mutta sellaista ei nyt ajatella.

Sillä hän on taiteeseensa innostunut mies. Jokainen tuuma hänessä on innostunut, voisipa sanoa itsenäisesti innostunut. Hän polkee tahtia oikealla jalallaan, pudistelee päätänsä ja heiluttaa yläruumistaan; hänen pienet kuivettuneet kasvonsa näyttävät vastustamattoman naurettavilta; ja kun

soittokappaleessa tulee jyrkkä nousu, vetäytyvät hänen kulmakarvansa yhteen, hänen huulensa liikkuvat ja silmälaudat värähtelevät ylös ja alas — yksinpä hänen kaulahuivinsa päätkin ovat liehuvassa liikkeessä. Silloin tällöin hän kääntyy tovereihinsa päin, nyökäten, komentaen, huihtoen käyrällään — joka tuuma hänessä vetoo runottarien nimessä heidän ylhäiseen kutsumukseensa.

Molempia toisia soittoniekkoja tuskin muuten kannattaa mainitakaan samassa hengenvedossa kuin Tamosziusta. Toinen viuluniekka on slovakki, pitkä, luiseva mies, jolla on mustasankaiset kakkulat nenällä ja kasvoissa ilme, joka muistuttaa kiusatusta hevoskaakista; piiskansivallukset kiiruhtavat sitä hetkeksi juoksuun, mutta sitte se taas palaa entiseen hölkkäänsä. Kolmas soittajista on melkoisen lihava, hänellä on pyöreä ja punanen, milteipä tunteellinen nenä, ja kun hän soittaa, ovat hänen silmänsä kohotetut korkeutta kohti ja ilmaisevat sanomatonta kaihoa. Hän soittaa pitkiä baassiaaniä sellolleen ja yhteissoitosta hän vähän välittää; kuulukoopa diskantti miten tahansa, rakastaa hän sahata vain pitkiä, valittavia ääniä yhden toisensa jälkeen, kello neljästä iltapäivällä samaan hetkeen asti seuraavana aamuna — saaden palkkioksi kolmannen osan kolmikon kokotulosta, jona on dollari tunnilta.

Ennenkun juhlaa on kestänyt viidenkään minuutin ajan, nousee Tamoszius Kuszleika sijaltaan; vielä minuutti tai pari, niin hän näkyy aikovan läheta ruokapöytiä. Hänen sieraimensa suurenevat ja rintansa kohoaa voimakkaasti — pahat henget häntä ajavat. Hän nyökkää päätään tovereilleen ja hätistää heille soittimellaan, kunnes viimein toinenkin viuluniekka ojentaa pitkän runkonsa. Pian ovat kaikki kolme jalkeilla ja lähestyvät askel askeleelta juhluvieraita, Valentinavyczia, sellonsoittaja, hinaten raskasta soitintaan, ja Tamoszius nousee tuolille.

Nyt hän tuntee olevansa seitsemännessä taivaassa, täydellisesti hallitsevansa koko näyttämöä. Jotkut läsnäolijoista syövät edelleen, toiset nauravat tai rupattelevat, mutta kenkään ei voi olla kuuntelematta Tamosziuksen soittoa. Hän ei koskaan soita oikeita säveliä, matalat äänet kuuluvat jylhältä murinalta ja korkeat kitisevät selkäpiitä karmivalla tavalla; mutta siihen ei kenkään kiinnitä huomiota, yhtä vähän kuin vallitsevaan meluunkaan — juhla ilmaisee osanottajaan omaa luonteenlaatua ja elämäkatsomusta ja miellyttää heitä niinmuodoin. Tällä tavalla he päästävät tunteitaan ilmoille; olipa tämä soitto hilpeä tai surullinen, vilkas tai valittava, intohimoinen tai uhmaava, se on heidän omaa musiikkiaan ja sitä he ymmärtävät. Chicago krouveineen ja pahamaineisine takakujineen kalpenee ja katoaa, ja niitten sijasta he näkevät vihreitä ketoja ja päivänpaisteisia virtoja, mahtavia synkkiä metsiä ja lumisia vaaroja. He muistelevat kotiseudun maisemia ja lapsuuden aikaisia tapauksia; vanhat rakkaus- ja ystävyysmuistot heräjävät eloon, muinaiset surut ja riemut esiytyvät selvinä ja kirkkaina. Siellä täällä painuu pää taaksepäin ja silmälaudat sulkeutuvat, toisaalla rummuttavat sormet pöytää. Välistä ryntää joku pystyyn ja pyytää jotakin erityistä laulua; ja silloin leimahtaa tuli Tamosziuksen silmiin, hän heiluttaa käyrää nopeassa tahdissa, viittoen tovereilleen, jotka soittavat kuin hengen edestä. Pöytäseura toistaa tuttuja jälkisäkeitä, ja sekä miehet että naiset karjuvat kuin hullut; monet kavahtavat pystyyn ja polkevat jalallaan lattiaan, kohottaen lasinsa ja juoden toistensa maljan. Ennen pitkää pyytää joku soittajilta vanhaa häälaulua, jossa ylistetään morsiamen kauneutta ja rakkauden suloisuutta. Innostuneena tämän mestarityön suorittamisesta Tamoszius Kuszleika alkaa työntäytyä pöytien lomitse sinne päin, missä morsian istuu. Vieraitten tuolit ovat vain jalan päässä toisistaan, ja Tamoszius on niin lyhyt, että hän kutittelee vieraita niskaan käyrällään aina kun hän soittaa pitkän säveleen; mutta siitä huolimatta hän raivaa itselleen tietä eteenpäin ja vaatii tovereitaan seuraamaan perässä. On tarpeetonta mainita, että sellon säveleitä vain harvoin kuuluu tämän vaikean kulun aikana; mutta vihdoin viimein ovat kaikki kolme soittoniekkaa päässeet pöydänpäähän, ja Tamoszius asettuu morsiamen oikealle puolelle ja alkaa jälleen purkaa sieluaan sulaviin säveliin.

Pien' Ona on liiaksi hermostunut voidakseen syödä. Silloin tällöin Marija-serkun töystäistyä häntä ottaa hän palasen lautaselleen, mutta enimmäkseen hän istuu tirkistellen suoraan eteensä, silmissä yhä sama ihmettelevä ilme. Teta Elzbieta on alituisessa liikkeessä, ja hänen taakseen asettuvat hänen sisarensa ja kuiskailevat hengästyneinä keskenään. Mutta Ona ei heitä kuuntele — soitto vaikuttaa häneen yhä samalla salaperäisellä viehätysvoimalla, hän edelleen ihmettelevän näköisenä ristii kätensä rinnalleen. Sitte alkavat kyyneleet kimallalla hänen silmäkulmissaan, ja häveten heikkouttaan antaa hän niiden vierä alas poskille; hän kääntyy hiukan ja pudistaa päätään, ja huomattessaan Jurgiksen katselevan häntä valahtavat hänen poskensa punasiksi. Kun Tamoszius viimein on saapunut hänen luokseen ja soittaa viuluun, ovat hänen poskensa vallan hehkuvat ja ilme hänen silmissään on kuin vainotun kauriin katse.

Tässä pulassa hänet pelastaa Marija Berczynskas. Tällä on erikoinen lempilaulunsa, jossa kerrotaan kahdesta rakastavasta, joiden täytyy erota toisistaan; sitä hän nyt tahtoo kuulla, ja kun soittoniekat eivät tunne sitä, täytyy hänen hyrällä heille sävel. Marija on lyhytkasvuinen, mutta rotevatekoinen. Hän työskentelee eräässä säilyketehtaassa, jossa lihaa pannaan purkkeihin; ja koko päivän käsittelee hän sellaisia rasioita, jotka saattavat painaa aina seitsemän kiloa. Hänen kasvoistaan arvaa hänen slaavilaisen syntyperänsä; suupielten ympäri on surunvoittoinen piirre, ja kun häntä katselee, täytyy ajatella hevosta. Hän on puettu sinisestä flanellista tehtyyn puseroon, jonka hiat ovat käärityt

kyynärpään yläpuolelle, niin että hänen tukevat kyynärvartensa näkyvät. Kädessä hänellä on lihaveitsi, jolla hän takoo pöytään lyödäkseen tahtia. Hänen hyräillessään laulunpätkää koettavat soittoniekat seurata häntä sävel säveleeltä, mutta aina yhtä säveltä jalempänä; sillä tapaa he ahertavat säkeen toisensa perästä seuraavasta lemmensairaana nuorukaisen valituksesta: —

/p

"Sudiev' kvietkeli, tu brangiauis;
Sudiev' ir laime, man biednam,
Matau — paskyre teip Aukszcziauis,
Jog vargt ant svieta reik vienam!"

(Hyvästi kukkanen, sa kallehin,
Hyvästi raukan mun myös onnikin!
Niin päättänyt on Isä ylhäisin,
Ett' hätää nähdä saan ma yksinäin.)

p/

Kun viimeinen säe on laulettu, arvelee vanha Dede Antanas ajan olevan puhua, ja hän nousee seisaalleen. Isoisä Antanas, Jurgiksen isä, ei ole kuuttakymmentä vanhempi, mutta hän näyttää 80:vuotiaalta. Hän on ollut Amerikassa ainoastaan kuusi kuukautta, mutta uudet olosuhteet eivät häntä miellytä. Miehuutensa aikana hän työskenteli puuvillakutomossa, mutta sai siellä kroonillisen yskän ja oli pakotettu eroamaan; hän lähti maalle, ja siellä yskä jonkun verran lieventyi; mutta nyt on hän työskennellyt Durhamin teurastomoiden lihansuolausosastossa, ja siellä on päiväkautinen oleskelu kylmässä, kosteassa ilmassa palauttanut taudin. Juuri kun hän nousee saa hän yskäkohtauksen, ja hänen täytyy tarttua kiini tuolinselkään ja kääntää syrjään kalpeat ja riutuneet kasvonsa, kunnes kohtaaminen menee ohitse.

Veselijaa vietettäessä on tapana, että juhlapuheen pitäjä opettelee sellaisen ulkoa jostakin kirjasta; mutta nuoruudessaan oli Dede Antanas hyvin lukuhaluinen ja häntä käytettiin paljon kirjoittamaan ystäviensä rakkaudenkirjeitä. Siksipä tiedetään, että hän nyt juhlan kunniaksi on itse sepittänyt onnittelevan puheen, ja uteliaisuus läsnäolijoissa on suuri. Yksin pienet poikanaskalitkin, jotka leikkivät ovensuussa, tulevat lähemmäksi kuuntelemaan, ja pari naisista rupeaa nyhkyttämään ja peittämään esiliinalla silmiään. Tunnelma käy hyvin surulliseksi, sillä Antanas Rudkus on saanut päähänsä, että hänellä ei enää ole pitkä aikaa elettyään lastensa parissa. Hänen puheensa tekee vähin jokaisen alakuloiseksi, niin että Jokubas Szedvilas, pieni lihava mies, jolla on ruokatavarakauppa Halsted Streetin varrella, katsoo olevan syytä nousta selittämään, ettei toki niin surullisesti mahda olla laita; ja sitte hän alkaa pienen itsenäisen puheen, jossa hän runsaalla kädellä jakelee onnittelevia morsiamelle ja sulhaselle sekä puhkee runollisiin ennustuksiin, jotka herättävät suurta suosiota nuorissa miehissä, mutta saattavat Onan posket hehkumaan. Jokubaksella on nimittäin runsaassa määrässä sitä herranlahjaa, jota hänen vaimonsa kutsuu "poetiszka vaidintuve" — runolliseksi mielikuvitukseksi.

Useat vieraista ovat nyt täyttäneet vatsansa, ja kun ei muodoista suurta väliä pidetä, noustaan vähitellen ylös pöydästä. Jotkut miehistä kokoutuvat tarjoilutiskin ääreen, toiset kiertelevät edestakasin salissa nauraen ja laulaen. Vähin kukin on hiukan hermostunut — voisi luulla että heillä on jotakin erikoista sydämmellään. Ja niin onkin asianlaita. Hitaimmat syöjistä ennättävät häidin tuskin päättää juhla-aterian, kun saranapöydät lasketaan lappeelleen ja työnnetään tuolien kera nurkkaan, lasten vaunut siirretään syrjään, ja ohjelman tärkein numero alkaa. Tamoszius Kuszleika tyhjentää ison kannun olutta, nousee uudestaan lavalle, katsahtaa yli koko juhloseuran, kopahuttaa sitte käyrällä kerran viulun selkään, vie soittimensa leuvan alle ja tekee kaarella komean liikkeen ilmassa. Sitte alkaa käyrä tanssia kielillä. Tamoszius ummistaa silmänsä ja purkaa koko sielunsa helisevään valssiin. Hänen toverinsa seuraavat häntä kukin soittimellaan minkä ennättävät; Valentinavycziakin, hetken poljettuaan jalallaan tahtia, luo katseensa ylös kattoon ja rupeaa sahaamaan selloaan henkensä edestä — "Brum! brum! brum!"

Nuoret miehet kutsuvat naisensa, ja pian kiehuu lattia tanssivista pareista. Silminnähtävästi ei kenkään koko seurasta osaa tanssia kunnollisesti, mutta siitä viisi — onhan soittoa, ja nyt tanssii kukin miten taitaa, aivan samaten kuin äsken, kun oli puhe laulamisesta. Useimmat tanssivat n.s. "kahden-askeleen tanssia", etenkin nuoret, joiden keskuudessa tämä laji on erityisesti suosittu. Vanhemmat muistelevat kotiseudun tansseja ja polkevat niitä arvokkaasti ja syvällä totisuudella. Jotkut eivät tanssi lainkaan, vaan tyytyvät yksinkertaisesti pitämään kiini toistensa käsistä ja antavat yleiselle liikkumishalulle sen ilmauksen, mihin se paraiten tahtoo pukeutua, kaikellaisiin jalkaliikkeisiin. Viimemainittujen joukossa ovat Jokubas Szedvilas ja hänen vaimonsa Lucija, jotka yhdessä omistavat ruokatavarakaupan, jonka varastosta he itse syövät enemmän kuin mitä myyvät; he ovat liian lihavia pyörimään ympäri ja pysyttelevät sen vuoksi keskellä lattiata, kiinteästi syleillen toisiaan, keinutellen yläruumistaan molemmille sivuille ja eteen ja taaksepäin, nauraen koko ajan autuaallisesti — oikea hampaattoman ja hikisen hurmauksen kuva!

Vanhemmat juhlaan osaaottavista esiytyvät puvuissa, jotka enemmän tai vähemmän muistuttavat kotimaasta — koruommellussa liivissä tai kirjavassa kaulahuivissa, taikka leveäkäänteisessä ja kiiltonappisessa takissa. Nuoret kuitenkin välttävät sellaisia vaatekappaleita, sillä useimmat heistä ovat oppineet puhumaan auttavasti englanninkieltä ja koettavat puvussaan olla niin amerikkalaisia kuin suinkin. Joitakuita heistä voisikin luulla aivan syntyperäisiksi amerikkalaisiksi tavallista konttoristityyppiä — eikä vähinnä sen vuoksi, että he sisälläkin pitävät hatut päässä. Jokainen pari tanssii omalla erikoisella tavallaan. Muutamat ovat kiinteässä syleilyssä, toiset tarpeeksi kaukana toisistaan; muutamat pitävät käsivartensa jäykkänä kupeilla, toiset antavat niiden veltosti riippua alas; muutamat tanssivat hyppien, toiset raskaasti laahaten itseään lattialla. Joukossa on vallattomia pareja, jotka lentävät raivoisaa vauhtia ympärinsä, pukkien kaikkia tiellensä tulevia; ja sen ohessa hermostuneita pareja, joita edelliset säikäyttävät ja jotka niille huutavat ohi menessään: "*Nustok! Kas yra?*" (No! Mikä on?)

Jokainen pari pysyy yhdessä koko illan — heidän ei näe koskaan eroavan toisistaan. Tuossa on esim. Alena Jasaityte, joka on tanssinut tuntikausia sulhasensa Juozas Racziuksen kanssa. Alena on juhlan kaunotar, ja hän olisikin todella kaunis, jollei hän olisi niin kovin kopea. Hän on puettu valkoiseen puseroon, jonka voi laskea vastaavan puolta viikkopalkkaa teurastamosta, missä hän maalaa purkkeja. Tanssiessaan hän kannattaa hamettaan vasemmalla kädellään ja koettaa matkia "suuren maailman" naisia. Juozas ajaa vaunuja Durhamin tehtaassa ja saa sangen hyvää palkkaa. Hän koettaa näyttää "koppavalta" lykkäämällä hattunsa vasemmalle takaraivolle ja polttamalla paperossia koko illan. Ja tuolla näemme Jadvyga Marcinkuksen, joka myöskin on kaunis, mutta kauhean ujo. Hänkin maalaa päivät purkkeja, mutta hänellä on rampa äiti ja kolme pientä siskoa elätettävänä, jotenka hänen ei kannata tuhjata rahoja puseroihin. Jadvyga on pieni ja heiveröinen, silmät sysimustat ja tumma tukka kiinnitetty solmuksi niskaan. Valkosen hameen, johon hän nyt on puettu, on hän itse ommellut ja käyttänyt sitä kaikissa tilaisuuksissa viitenä viime vuotena; se on kaikkea muuta kuin siisti, mutta se ei vähääkään huoleta Jadvygaa, kun hän tanssii Mikolaksensa kanssa. Hän on pieni ja Mikolas iso ja voimakas; tyttö painautuu kiinteästi miehen povelle, ikäänkuin tahtoisi kätkeytyä ihmisten silmiltä, ja nojaa päänsä Mikolaksen leveälle rinnalle. Tämä on vuorostaan pusertanut käsivartensa tukevasti tytön vyötäisten ympäri, aivankuin kantaakseen hänet pois täältä; ja siten tanssii Jadvyga koko illan ja tahtoisu tanssia vaikka iankaikkisesti, huumaavan riemun vallassa ollen.

Heille tekisi mieli hymyillä, mutta kun on kuullut heidän elämäntarinansa, ei tee mieli vetää suuta nauruun. He ovat nyt olleet kihloissa jo viidettä vuotta, ja Jadvigan sydän on pakahtumaisillaan. He olisivat jo aikoja sitte naimisissa, jollei Mikolaksella olisi isä, joka alati on juovuksissa, niin että pojan on elätettävä koko isoa perhettä. Mutta sittekin olisivat he jo kauvan mies ja vaimo, sillä Mikolas on rivakka työmies — jollei olisi sattunut tapaturmaa, joka on saattanut heidät epätoivoon. Mikolas on lihanleikkaaja teurastamossa, ja se on vaarallinen virka, varsinkin kun tekee kappaletyötä ja koettaa ansaita rahaa voidakseen kustantaa itselleen morsiamen. Kädet ovat aina tahmaiset verestä ja veitsi on tahmainen, ja sitä heiluttelee leikkaaja kuin mielipuoli, silloinkin kun joutuu puheisiin lähellä olevan toverin kanssa tai veitsi sattuu isoon luuhun. Silloin luistaa käsi veitsenterälle, ja veri purskahtaa esiin ammottavasta haavasta. Mutta tätä voisi vielä sietää, jollei vain syntyisi verenmyrkytystä. Haavan saa kenties lääkityksi, mutta saattaa se auveta taas milloin sattuu. Kolmena viime vuotena oli Mikolas kahdesti maannut lakanain välissä verenmyrkytyksen takia — ensimmäisen kerran kolme kuukautta ja toisen kerran lähes seitsemän kuukautta. Viimeisellä kerralla hän vielä kaupan päälliseksi menetti paikkansa ja sai sitte kuusi viikkoa peräkanaa vartoa joka aamu kello kuudesta lähtien tehtaan konttorin ulkopuolella lumessa ja töryssä, ennenkun tilaisuutta tuli ja hän voi saada entisen paikkansa takaisin. On kyllä viisaita ihmisiä, jotka aina kateellisesti puhuvat että lihanleikkaajat ansaitsevat 40 senttiä (2 markkaa) tunnissa, mutta hepä eivät varmaankaan koskaan ole tarkastelleet tällaisen miehen käsiä. Silloin he kauniisti pitäisivät suunsa kiini.

Kun Tamosziuksen ja molempien toisten soittajain tavantakaa täytyi keskeyttää hetkiseksi levähtääkseen, pysähtyivät tanssijatkin juuri siihen paikkaan, missä silloin sattuvat olemaan, ja odottelevat kärsimättöminä että nuo kolme jälleen alottaisivat. Tanssi ei näytä heihin vaikuttavan lainkaan väsyttävästi, ja vaikka joku tahtoisikin istua, ei ole paikkaa mihin laskeutuisi. Keskeytys ei muuten kestäkään kauvempaa kuin minuutin verran, sillä johtaja alkaa heti jälleen, välittämättä toveriensa vastustelemisesta. Tällä kertaa soitetaan muuan, litvalainen tanssi. Ketkä niin haluavat, jatkavat "kahden-askleen" tahdissa, mutta useimmat alkavat monimutkaisen sarjan liikkeitä, jotka enemmän näyttävät luistelemiselta kuin tanssilta. Huippuunsa kohoaa tanssi raivoisassa "prestissimossa", jolloin kaikki parit tarttuvat toisiaan kädestä ja pyöriivät huimassa piirileikissä. Kukaan ei voi olla ottamatta osaa siihen, piiri kasvaa yhä isommaksi, ja pian on koko sali yhtenä ainoana sekamelskana liehuvia hameita ja keinuevia vartaloita.

Mutta huomattavin ilmiö tänä hetkenä on Tamoszius Kuszleika. Viulurämä panee kitisevän ja rämisevän vastalauseen enempää kidutusta vastaan, mutta Tamoszius on säälimätön. Hiki nousee hänen otsalleen isoina helminä ja hän kumartuu eteenpäin kuin kilpailuun lähtevä polkupyöräilijä.

Ruumis vapisee ja tärisee kuin junanveturi kiivaimmassa vauhdissaan, eikä kauvan voi erottaa säveltä, niin nopeaan hän sitä kihnaa — käyrän asemasta näkee vain sinisen varjon, jota hänen oikea kätensä tanssittaa ylös ja alas. Mutta yht'äkkiä katkee soitto, ja Tamoszius ojentaa ylös käsivartensa ja putoo istuimelleen tuiki väsyneenä; ja riemusta kirkaisten hajautuu tanssivien piiri joka taholle huonetta.

Sitte tarjotaan olutta ympäri seuran, jonka jälkeen kaikki hengähtävät syvään ja varustautuvat illan juhlallisimpaan numeroon, jonka nimi on *acziavimas*. Acziavimas on keskeytymätön tanssi, jota jatkuu vähintäänkin neljä tuntia yhtä mittaa. Vieraat muodostavat ison piirin ja ottavat toisiaan käsistä kiini, ja heti kun soitto alkaa, rupee piiri pyörimään. Keskessä seisoo morsian, ja vuoronsa perää tulee jokaisen osaa ottavan miehen tanssia hänen kanssaan. Kukin tanssii monen minuutin ajan — niin kauvan kuin haluaa; kaikki käy mitä suurimman hilpeyden vallitessa, ja kun vieras on tarpeekseen tanssinut, huomaa hän seisovansa vastapäätä Teta Elzbietaa, joka kurottaa esiin hattua. Siihen tanssija viskaa rahasumman — dollarin, tai ehkäpä viisi, riippuen kunkin varallisuudesta. Tarkoituksena on tällä tapaa veroittaa vierailta juhlan kustannukset; ja jos he ovat hyviä ystäviä, on heidän pidettävä huolta että jällelle jää vielä sievä summa morsiusparille.

Tällaisen juhlan menot ovat vallan kamalat. Ne nousevat varmaan ainakin kahteen sataan dollariin, ehkäpä kolmeenkin sataan; ja harvat ovat ne läsnäolijoista, jotka voivat ansaita kolmea sataa dollaria vuodessa. Täällä on rotevia miehiä, jotka työskentelevät varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan asti jääkyimissä, kosteissa kellareissa, nilkkojaan myöden vedessä — miehiä, joilla kuutena tai seitsemänä vuoden kuukausista ei ole tilaisuutta nähdä päivänvaloa yhdestä sunnuntai-illasta lähtien seuraavaan sunnuntaiamuun saakka — ja kuitenkin he eivät ansaitse kolmea sataa dollaria vuodessa. Täällä on pieniä lapsia, jotka tuskin ulottuvat ylös työpenkeilleenkään, — lapsia, joiden vanhemmat ovat ilmentäneet heidän ikänsä liian suureksi saadakseen heidät työhön — ja jotka eivät voi ansaita puoltakaan kolmesta sadasta, tuskin edes kolmestakaan. Ja tuhlata sitte sellainen summa yhtä ainoaa päivää, hääpäivää, varten!

Se on sangen epäviisasta, se on surullista — mutta oi, niin ihanaa. Nämä ihmisparat voivat olla vailla kaikkea muuta, mutta luopuako veselijastaan — ei; siitä he pitävät kiini kaikesta sielustaan. Veselija on heidän vanhin sukuperintönsä ajalta, jolloin ihminen ei ollut kullan orja — jolloin maan antimet kuuluivat sille, joka pellon kynsi, ja jolloin terveys ja hyvinvointi olivat ahkeruuden palkintona. Veselijan viettäminen sisälsi, että ihminen tosin oli teljetty pimeään luolaan, jossa varjot lankesivat synkkinä; mutta kerran elämässään voi hän sentään katkaista kahleensa, levittää siipensä lentoon ja katsella aurinkoon; kerran elämässään voi hän teossa osoittaa, ettei elämä kuitenkaan kaikiteenkaan suruineen ja vastoinkäymisineen ole niin ihana kuin runoilijat väittävät, vaan ainoastaan vaahtokuplanen virran pinnalla, asia, jolla voi leikitellä kuin markkinailveilijä kultapalloillaan, asia, jonka voi tyhjentää yhdellä ainoalla syvällä siemauksella kuten pikarillisen vanhaa viiniä. Ja kun täten kerran oli saatu kuvitella, etteivät olosuhteet ole ihmisten herroja, voitiin palata jokapäiväiseen aherrukseen ja elää näistä muistoista kaikki jällellä olevat elinpäivät.

Taukoamatta kävi tanssi ympärinsä — kun tanssivia rupesi pyörryttämään, kääntyivät he vastakkaiseen suuntaan. Tunti kului tunnin jälkeen — hämärä oli tullut, ja huonetta valaisi kehnosti vain pari savuavaa öljylamppua. Soittajat olivat jo vallan väsyneet ja kihnuttivat vain yhtä ja samaa säveltä, reuhtoen ja epätasaisesti; päästyään sen loppuun he alottivat uudelleen alusta. Joka kymmenes minuutti he yht'äkkiä keskeyttivät koko soittamisen ja vajosivat tuoleilleen tuiki nääntyneinä; tämä seikka säännöllisesti aiheutti aina kiusallisen välinäytöksen, joka saattoi lihavan poliisin laiskasti liikehtimään puolihorrossessaan oven takana.

Marija Berczynskas se aina aiheena oli. Marija oli noita isoovia sieluja, jotka epätoivon vimalla takertuvat kiini pakenevien runottarien helmoihin. Koko päivän hän oli ollut hurmauksen tilassa; nyt oli unelma kohta jo lopussa, ja hän pelkäsi heräjämistä. Koko hänen sielunsa huusi yhdessä Faustin kanssa: "Seis, sinä olet kaunis!" Joko oli tämän hurmauksen synnä nautittu olut tai laulu tahi soitto — se vain oli tosiasia, ettei hän mitenkään tahtonut palata takasin kalseaan todellisuuteen. Joka kerta kun soittajat taukosivat, päästi Marija kimeän kiljauksen ja säntäsi heitä kohden, pui nyrkkiään heidän kasvojensa edessä ja polki lattiaa raivoissaan. Turhaan koetti Tamoszius saada suunvuoroa selittääkseen, että hänkin oli vain heikko ihminen, ja että väsymys oli perin luonnollinen asianhaara; turhaan yritti hengästynyt Jokubas tulla mestarinsa apuun; turhaan puhui Teta Elzbietaa soittajien puolesta. Marijaa ei saatu vaimennetuksi, hän vain reuhtoi ja kiljui! "*Szalin! Palauk! Isz kelis!* (Pois tieltä! Odota! Pois tieltä!) Mistäpä luulette sitte maksun saavanne, hornan syöttiläät?" Ja saadakseen rauhaa jälleen palautetuksi juhlahuoneeseen ei soittajien auttanut muuta kuin alkaa uudelleen kihnuttaa, ja Marija voi palata paikalleen ja ryhtyä tehtävänsä.

Hänpä se pitikin huolta kaikesta. Ona oli ujo ja hermostunut, ja kaikki muut, niin miehet kuin naisetkin, olivat väsyksissä, mutta Marijan voimilla ei ollut mitään rajoja. Hän hoputti tanssivia — mikä ennen oli ollut pyöreä piiri, muistutti nyt päärynää, jonka varsi Marija oli — vetäen yksiä yhtäänne, työntäen toisia toisaanne, komentaen ja laulaen, ollen todellinen voiman tulivuori. Tavantakaa jätti joku

ulosmenijä tai sisääntulija oven ammolleen, ja yöilma oli kylmä; mutta Marija veti tanssivien piirin ovea kohti ja potkasi sen kiini valtavalla rämäyksellä. Kerran sattui Sebastijonas Szedvilas joutumaan uhriksi tällaisessa tilaisuudessa. Pikku Sebastijonas, joka oli kolmen vuotias, oli kävellyt ympäriinsä unohtaen kaiken muun paitsi pullon limonaattia, jonka sisällystä hän hartaasti pulputti suuhunsa. Tullessaan kynnykselle sai hän oven vasten naamaansa, ja silloin nosti hän sellaisen äläkän, että tanssi äkisti keskeytyi. Soittajat saivat tervetulleen lepoajan, ja virvoituksia tarjoskeltiin, sillä aikaa kun Marija koki lohduttaa pienokaista asettamalla hänet tiskille ja pitämällä hänen suunsa edessä kulpollista vaahtoavaa olutta.

Tällä välin istuivat eräässä toisessa nurkassa huolestuneessa keskustelussa Teta Elzbieta, Dede Antanas ja eräät muut perheen läheisimmät ystävät. Uhkasi nimittäin ikävä yllätys. *Veselija* oli yhteinen sopimus, tosin kirjoittamaton, mutta sittekin yhtä pätevä sopimus, jota ei kukaan litvalainen uskaltanut rikkoa. Mutta nyt, vieraaseen maahan tultua, oli kaikki kuin muuttunut, tuntui kuin maa vajosi jalkain alla. Oli kuin siinä ilmassa, jota täällä hengitettiin, olisi ollut hiipivää, hitaasti vaikuttavaa myrkyä. Nuoret miehet eivät enää välittäneet veselijan laista eivätkä muuten mistäkään laista; he eivät enää välittäneet siitä, mitä toiset heistä ajattelivat; heillä ei ollut muuta huolehdittavana kuin omat harrastuksensa. He eivät enää uskoneet kuntoon ja kunniallisuuteen, joille käsitteille he vain pilkallisesti nauroivat; sellainen oli maan tapa, ja se heitä miellytti. Hepä eivät vain antaisi kenenkään vetää itseään nenästä, he kyllä tunsivat kaikki pelin koukut. Heidän periaatteenaan oli saapua veselijaan suurin joukoin, syödä ja juoda itsensä kylläisiksi ja sitte luikkia tiehensä. Yksi toisensa jälkeen katosivat he hääsalista maksamatta mitään, tai menen hävyttömyydessä niinkin pitkälle, että hanhenmarssissa lähtivät ulos, ivallisesti kiittäen isäntiä ja emäntiä hyvästä kestityksestä.

Tällä tapaa nytkin kävi, ja perhe oli vallan epätoivoinen. Niin kauvan olivat he saaneet tehdä työtä, ja nyt tällaiset suunnattomat menot yhtenä ainoana iltana! Ona seisojien väristen paikallaan, silmissä sanaton kauhu. Nuo hirmuiset laskut — ne olivat hermostuttaneet häntä päivin ja riistäneet häneltä öitteen unen. Kuinka usein hän olikaan matkalla työpaikkaansa yhä uudelleen laskenut mielessään yhteen eri menot: viisitoista dollaria huoneuston vuokraa, kaksikolmatta dollaria ankoista, kaksitoista dollaria soittajille, viisi papille, joka toimitti vihkimisen, ja niin edespäin aina loppumattomiin. Mutta suurin kaikista oli varmaan kuitenkin Graiczunaksen lasku oluesta ja muista väkijuomista, joita oli nautittu illan kuluessa. Oli mahdotonta edeltäpäin laskea niiden kulutuksen suuruutta, ja kun maksun hetki tuli, kapakoitsija varmaankin raapisi korvallistaan ja väittäisi tehneensä liian alhaisen arviolaskun, mutta että hänen työhönsä pitäisi oltaman tyytyväisiä — olivathan vieraat kaikki tukkihumalassa. Häneltä ei suinkaan mitään armahtamista voinut odottaa. Hän alotti tarjoilemalla olutta tynnyristä, joka oli vain puoleksi täysi, ja lopetti miltei aivan tyhjästä — mutta laskussa varmasti mainittaisi kulutetun kaksi tynnyriä olutta. Hän oli luvannut pitää tarjolla jommoistakin kunnan lajia sovitusta hinnasta, mutta heti kun vieraat vähin olivat humaltuneet, kaadettiin kaikkein viheliäisintä myrkykseosta laseihin. Nuriseminen ei auttaisi mitään, yhtä vähän kuin tuomioistuimeenkaan vetoaminen. Kapakoitsija oli tekemisissä piirin johtavien valtiollisten henkilöiden kanssa; ja kun vain tämän tiesi, oli viisainta maksaa mitä vaadittiin ja pitää suunsa kiini.

Asian teki vielä kiusallisemmaksi se seikka, että jotkut harvat vieraista olivat antaneet enemmän kuin heidän oikeastaan olisi kannattanut. Vanha Jokubas parka esim. oli pannut hattuun viisi dollaria, ja jokainen tiesi että Jokubas Szedvilaksen aivan äskettäin oli täytynyt ottaa ruokatavara-kauppaansa 200 dollarin kiinnitys, voidakseen suorittaa kahden kuun maksamattoman vuokran. Ja sitte oli Aniele — köyhä leski, jolla oli kolme lasta ja kova jäsensärky ja joka kävi pesemässä perheissä Halsted Streetin varrella vähäistä palkkaa vastaan — antanut kolme dollaria, koko vuosivoiton kasvattamistaan kananpojista. Hänellä oli sellaisia kahdeksan kappaletta, joille hän oli varustanut olosijaksi osan takaportaastaan. Päivät päästään piti hänen lastensa kaivella kaikissa naapuriston roskakasoissa ja etsiä ruokaa kananpojille. Nämä kananpojat olivat vanhalle Aniele Juknielille korvaamattomat, ja hän hoiti ja vartioi niitä yötä päivää. Joku aika sitte varastettiin niistä yksi, ja ainakin kerta kuukaudessa yrittivät vieraat henkilöt riistää häneltä hänen aarrettaan. Voi siis hyvin käsittää, minkä uhrauksen eukko Jukniene teki uhratessaan kolme dollariaan — ainoastaan senvuoksi, että Teta Elzbieta kerran oli avustanut häntä pienellä summalla ja siten pelastanut hänet asunnosta häätämisen vaarasta.

Yhä useampia ystäviä kokoutui tuon pienen parven ympärille, joka äänekkäästi valitti kovaa kohtaloaan. Tulipa viimein myöskin Jurgis ja sai kuulla aiheen. Hän kuunteli äänettömänä, silloin tällöin rypistäen kulmiaan. Ehkäpä hän olisi kernaasti tahtonut antaa joidenkin läsnäolevain nuorten miesten tehdä tuttavuutta jykevien nyrkkiensä kanssa, mutta lähemmin mietittyään hän älysi ettei siitä ollut apua. Lasku ei siitä olisi vähentynyt, vaikka hän olisikin potkaissut ulos puoli tusinaa sydämmettömistä vieraista, mutta sitte olisi tullut yleinen mellakka ja häpeä — eikä Jurgis muuta odotellutkaan kuin päästä poistumaan Onansa kera ja jättää muu maailma omiin hoteisiinsa. Siksi hänen puristetut nyrkkiensä jälleen suoristuivat, ja hän sanoi vain rauhallisesti: "Tapahtunutta asiaa ei käy korjaaminen, eikä itkusta ole apua, Teta Elzbieta". Sitte hän kääntyi Onan puoleen, joka seisojien vieressä, ja näki tämän epätoivon katseen. "Pikkuseni", sanoi hän nöyrän sävyisästi, "elähän itke — siitä ei apua. Me

maksamme vähitellen koko asian. Minä teen työtä entistä kovemmin". Niin hän aina sanoi. Ona oli tottunut hänen turvautumiseensa tällaiseen ratkaisuun, jolla hän koetteli päästä kaikista vaikeuksista — "Minä teen työtä entistä kovemmin". Samalla tapaa hän oli sanonut kerran kotona Litvassa, kun muuan virkamies oli ottanut pois hänen passinsa ja toinen antanut vangita hänet, kun hänellä ei enää sellaista ollut, jonka jälkeen molemmat kunnan miehet olivat keskenään jakaneet kolmannen osan hänen tavaroistaan. Ja samaten hän oli sanonut New-Yorkissa, kun luihu asiamies oli ottanut heidät siipeinsä turviin ja seuraavassa silmänräpäyksessä pakottanut heidän maksamaan nelinkertaisen hinnan rautatiepiletistä Chikagoon. Nyt hän sanoi niin kolmannen kerran, ja Ona henkäsi syvään; olihan kaikissa tapauksissa ihanaa omistaa sellainen puoliso, joka voi ratkaista kaikki pulmalliset asiat ja oli niin väkevä ja kunnokas!

Vihdoin viimein on pikku Sebastijonas saatu vaiennetuksi ja soittajat saatu muistamaan velvollisuutensa. Juhlamenoja ruvetaan jälleen jatkamaan, mutta vain jotkut harvat haluavat enää tanssia. Kello on jo aikoja sitte lyönyt kaksitoista, ja kaikki on kuin muuttunut. Tanssijat ovat tylsiä ja uneliaita — useimmat ovat kurkistaneet liian syvältä lasiin, ja äskeistä vallatonta mielialaa on seurannut ikävä jörömielisyys. He tanssivat yksitoikkoisessa tahdissa, tanssin toisensa perään ja tunnin toisensa jälkeen, verestävillä silmillään tylsästi tuijotellen tyhjyyteen. Miehet puristavat naisiaan lujasti povelleen, ja tanssimattomat parit istuvat siellä täällä kiinteässä syleilyssä. Toiset, jotka ovat juoneet yli voimiensa, hoipertelevat raskaasti lattian yli ja pukkaavat yhteen kaiken ja kaikkien kanssa, jotka sattuvat heidän tielleen; toiset taasen ryhmittyvät kaksi tai kolme yhteen ja laulavat kukin omaa lauluaan. Sitä myöten kuin aika kuluu, voi huomata humaltumisen kaikkia muotoja. Jotkut kävelevät ympärinsä, kädet toistensa kainaloissa, hyräillen siivottomia lauluja — toiset rakentavat vähimmästakin syystä riitaa, joka johtaa potkuihin ja nyrkiniskuihin. Silloin avaa lihava poliisi silmänsä täydellä todella ja tutkii nuijaansa nähdäkseen onko se käyttökunnossa. Hänen täytyy olla nopea liikkeissään, sillä nämä tappelut aamupuhteella ovat kuin metsävalkeat, ja jollei niitä saa tukahutetuksi alkuunsa, leviävät ne ympäri piirin, niin että on pakko kutsua koko varajoukko avuksi poliisiasemalta. Tehoisin keino on iskeä nuijalla jok'ikiseen päähän lähistössä, ennenkun niitä tulee liian monta yksinäisen konstaapelin silmällä pidettäväksi. Teurastamoiden takalistolla ei paljon surra säretyistä päistä, sillä miehet, jotka päivät päästänsä musertavat härkien niskaluita, tottuvat siihen ja koettelevat kernaasti taitoaan läheisimpiin ystäviinsäkin, jopa välistä perheittensä jäseniinkin.

Tänä iltana ei kumminkaan syntynyt mitään yleistä tappelua — kentiesi sen vuoksi, että Jurgis on ehkäpä valppaampi kuin itse poliisi. Jurgis on juonut koko lailla, kuten jokainen mies hänen asemassaan tekisi, kun täytyy maksaa, joipa sitte tai ei; mutta hänellä on hyvä juomapää, joka kestää paljon. Kerran vaan uhkasi myrsky puhjeta — ja se oli Marija Berczynskan syy. Marija on rutihumaltunut, kun hän saa kuulla että monet läsnäolevista nuorista miehistä ovat laiminlyöneet maksaa. Hän perustaa heti riitaa, joka ennestäänkin oli hyvässä alussa, ja kun hänet viimein saadaan sysätyksi syrjään, on hänellä kahden ilkiön takinkaulukset tukevissa kourissaan. Kaikeksi onneksi on poliisikonstaapeli sävyisä mies, niin että Marija säästyy tulemasta viskatuksi ulos ovesta.

Tämä meteli keskeyttää soitannon pariaksi minuutiksi, mutta sitte alkaa jälleen entinen sävel — sama sävel, jota on soitettu kolme tuntia peräkanaa ilman mitään vaihtelua. Sävel on amerikalainen, yksi noita, joita tähän aikaan joka kadulla lauletaan ja vihellellään; ja kaikki näyttävät tuntevan sen sanat tai ainakin ensi säkeet, joita lakkaamatta hyristään: "Entiskesän' ihanana — entiskesän' ihanana! Entiskesän' ihanana — entiskesän' ihanana!". Tällä laululla loppumattomine kertosaakeineen tuntuu olevan hypnootillinen vaikutus kaikkiin, jotka sitä kuulevat, samaten kuin soittajiinkin. Kenkään ei ajattelekaan lähteä pois, vaikka kello on jo kolme aamulla ja kaikki ovat tanssiin ja lasiin hukuttaneet kaiken tarmonsä. Täsmälleen kello seitsemän tänä samana aamuna tulee kunkin olla paikallaan ja työpuvussa Durhamin tai Brownin tai Mortonin tehtaissa. Jos joku minuutinkaan myöhästyy, pidätetään häneltä puolen päivän palkka, ja ken tulee useampia minuuttia myöhemmin, voi löytää messinkisen numerolaattansa nurin käännettynä suuren kaapin seinää vasten tehtaan konttorissa, ja hänen on pakko liittyä siihen nälistyneeseen ihmisjoukkoon, joka kello kuudelta joka aamu iltaan saakka kello puoli kahdeksaan tungeksii työn mahdollisuutta vainuten konttorin käytävässä. Tästä säännöstä ei ole ainoatakaan poikkeusta, ei edes pikku Onaankaan nähden, joka on pyytänyt palkatonta vapaapäivää häittänsä jälkeen, mutta saanut kalpean kiellon pyyntöönsä. Niin kauvan kuin on tarjolla satamääriä, jotka ovat halukkaat työskentelemään tehtaanherrojen määräämillä ehdoilla, eivät nämä joudu kärsimään niiden takia, jotka eivät taivu määräyksiä noudattamaan.

Pien' Ona on pyörtymäisillään väsymyksestä, ja ilma huoneessa on kuin myrkytetty. Itse hän ei ole maistanut pisaraakaan väkeviä, mutta kaikki muut vallan palavat alkoholista, ja monet lattialla makaavista ja kuorsaavista haisevat niin, ettei heitä uskalla lähestyä. Tuon tuostakin katsahtaa Jurgis häneen himokkaasti — tämä on jo ammoin sitte voittanut ujoutensa; mutta läsnä on vielä liian paljon ihmisiä, ja hän asettuu ovensuuhun odottamaan tilattua vaunua. Mutta vaunua ei näy ei kuulu, ja viimein hän väsyä vartoomaan kauvempaa ja astuu Onan luo, joka vapisee joka nivelessään. Hän käärii morsiamensa ylle saalin ja saalin päälle takkinsa. He asuvat vallan lähellä, eikä vaunua oikeastaan

tarvitakaan.

Mitään jäähyväisiä ei ole tarvis sanoa — tanssijat eivät heitä huomaakaan, ja lapset ynnä vanhukset ovat kaikki nukahtaneet. Dede Antanas nukkuu, samaten Szedvilaksen kelpo pari. Tuossa viruvat Teta Elzbieta ja Marija kumeasti kuorsaten. Ulkona on hiljainen yö, tähdet alkavat hiukan kalveta idässäpäin. Sanaakaan sanomatta Jurgis nostaa Onan syliinsä ja lähtee tiehensä, Onan valittaen nojatessa päätänsä hänen olkapäätänsä vasten. Saapuessaan kotiinsa hän ei varmaan tiedä, onko Ona tainnoksissa vai nukuksissa, mutta kun hänen on kannatettava tätä vasemmalla käsivarrellaan voidakseen avata oven oikealla kädellään, huomaa hän tytön avanneen silmänsä.

"Sinä et saa mennä tehtaaseen tänään, pikkuseni", hän kuiskaa astuessaan portaita ylös; mutta Ona pusertaa kauhistuneena hänen käsivarttaan ja huohottaa: "Ei! Ei! En uskalla jäädä pois! Se olisi turmioksi meille!"

Mutta Jurgis vastaa jälleen: "Jätä se minun huolekseni! Minä tahdon ansaita enemmän rahaa — teen työtä entistä kovemmin!"

II LUKU.

Jurgis puheli kevytmielisesti työstä, sillä olihan hän niin nuori. Hänelle kerrottiin juttuja ihmisten tappamisesta noissa Chikagon teurastamoissa sekä miten heidän sitte oli käynyt — juttuja, jotka meitä pöyristyttäisivät, mutta jotka saivat Jurgiksen vain hymyilemään. Hän oli ollut siellä vain nelisen kuukautta, ja sitäpaitsi hän oli nuori ja voimiltaan kuin jättiläinen. Hän oli vallan liian terve. Hän ei voinut edes kuvitellakaan mielessään, miltä tuntuisi ottaa vastaan iskuja. "Sellaista voi sattua teille", sanoi hän, "jotka olette vain heiveröisiä poikia — mutta minun selkäni on leveä".

Jurgis oli kuin nuori poika, nuori maalaispoika. Hän oli sitä lajia ihmisiä, jolle ei mikään työ eikä raskaus tunnu liian raskaalta, joka ei pitänyt mitään asiaa mahdottomana. Kun hänet lähetettiin johonkin paikkaan, juoksi hän sinne suoraa päätä pysähtymättä silmänräpäyksikään tielle. Jos hän tilapäisesti oli ilman työtä, oli hän alati liikkeessä, pyöri ympäri, tanssi — kaikki tämä johtui siitä elinvoiman ja elämänhalun ylenpalttisuudesta, jonka hän omisti. Jos hän olisi työskennellyt pitkässä miesrivissä, olisi rivi tuntunut hänestä liian hitaalta työssään; ja hänet voi kaikkialla tuntea hänen kärsimättömyydestään ja väsymättömästä työinnostaan. Tästäpä syystä hänet olikin tunnettu eräässä tärkeässä tilaisuudessa; sillä Jurgis ei ollut seissut Brown ja K:in keskuskonttorin ulkopuolella kauvempaa kuin puolisen tuntia Chikagoon tulonsa jälkeisenä päivänä, ennenkun eräs päällysmiehistä kutsui hänet sisään. Tästä hän hyvin ylpistyi ja nauroi entistä enemmän kaikille kallellapäin kulkeville. Turhaan olisi saanut sanoa hänelle, että näitten miesten joukossa oli monta, jotka olivat siellä seisseet kuukauden päivät — moniakini kuukausia — saamatta mitään työtä. Hän olisi silloin vastannut: "Niin, mutta minkälaisia miehiä ne ovatkin? Kehnoja, voimattomia maankiertäjiä, jotka ovat tuhlanneet kaiken ansionsa kapakoissa ja nyt etsiskelevät parempaa ansiota tuhlatukseen senkin mokomiin paikkoihin. Tahdotteko uskotella minulle, että tällaisilla käsivarsilla miehen tarvitsisi kuolla nälkään?" Näin sanoen hän kääri ylös molemmat hihansa ja näytti mahtavat lihaksensa.

"On selvää", olisi hänelle silloin sanottu, "että te tulette maalta, jopa vallan kaukaa maalta". Ja niin olikin laita, sillä Jurgis ei koskaan sitä ennen ollut nähnyt mitään kaupunkia, tuskinpa nelikulmaista kylääkään, ennenkun hän lähti ulos maailmaan etsimään onneaan ja tekemään itsensä Onan arvoiseksi. Hänen isänsä ja isoisänsä ennen häntä ja niin monet hänen esi-isistään, kuin hän vain voi tuntea kotoisten tarujen kautta, olivat eläneet siinä Litvan kolkassa, joka on tunnettu nimellä Brelovicz eli keisarillinen metsä. Se on laaja, monta sataatuhatta tynnyrinalaa laaja alue, joka ikimuistoisista ajoista on ollut varattu aatelisten metsästysmaiksi. Sillä asuu vain muutamia talonpoikia ja torppareja, jotka perustavat oikeutensa ikivanhoihin asiakirjoihin. Näitten joukossa oli Antanas Rudkus, joka itse oli syntynyt sekä kasvattanut lapsensa muutaman tynnyrinalan suuruisella alueella viljeltyä maata keskellä tätä erämaata. Hänellä oli ollut paitsi Jurgista toinenkin poika sekä sitäpaitsi tytär. Toinen pojista oli mennyt sotaväkeen; siitä oli jo kymmenen vuotta eikä hänestä oltu sen jälkeen mitäkään kuultu. Sisar oli naimisissa, ja hänen miehensä oli viljellyt sitä maata, jonka vanha Antanas oli määrännyt pojalleen.

Siitä oli nyt lähes puolitoista vuotta, kun Jurgis oli tavannut Onan erällä hevosmarkkinoilla noin viisitoista peninkulmaa kotoaan. Jurgis ei ollut vielä koskaan ajatellut naimista — hän oli pitänyt sellaista askelta miehen puolelta hulluutena; mutta nyt, edes sanaakaan puhumatta tytön kanssa, heidän vaihdettua vain muutamia hymyjä keskenään, hän löysi itsensä, kasvot purppuranpunaisina mielenliikutuksesta ja pelosta, pyytämässä Onan vanhemmilta tätä vaimokseen — tarjosipa hinnaksi

kaksi hevostakin, jotka hänet oli lähetetty myymään markkinoilla. Mutta Onan isä oli kova kuin kallio — tyttöhän oli lapsi vielä, ja hän itse oli rikas mies. Se ei ollut oikea tapa kosia hänen tyttärtään. Niinpä Jurgis sai palata kotia raskaalla sydämmellä. Koko kevään ja kesän hän taisteli kovin voidakseen unhottaa Onan. Mutta vihdoinkin oli leikkuaika ohi, ja kun siis joutilaisuutta tarjoutui, hölkkäsi hän eräänä aamuna Onan kotia kohti.

Täällä hän huomasi olosuhteet vallan odottamattomalla tavalla kääntyneen — tytön isä oli kuollut, ja hänen omaisuutensa olivat velkojat ottaneet haltuunsa. Jurgiksen sydän paisui ilosta, kun hän näki, ettei tytön hinta nyt voinut nousta hänen varojaan suuremmaksi. Siellä oli Elzbieta Lukoszaite, Teta eli täti, kuten häntä kutsuttiin, joka oli Onan äitipuoli, sekä kuusi lasta, kaikenikäisiä. Vielä oli siellä Elzbietan veli Jonas, kuiva, pikkunen vanhus, joka oli työskennellyt lankovainajansa tilalla. He olivat hyvin ylhäistä ja hienoa väkeä, arveli Jurgis, joka itse oli viettänyt ikänsä metsissä. Ona kykeni lukemaan sisältä ja taisi monia muita asioita, jotka hänelle olivat ratkaisemattomia arvotuksia. Nyt oli tila myyty, ja koko perhe oli lähtenyt pois. Koko omaisuudestaan heille oli jäänyt vain noin seitsemänsataa ruplaa, joka on likimäärin puolta pienempi summa dollareissa. Heille olisi oikeastaan pitänyt jäädä kolme kertaa niin paljon, mutta asia oli jätetty tuomioistuimen käsiin ja suurin osa omaisuudesta oli oikeudenkäyntikulujen nimellä mennyt tuomarin taskuihin.

Ona olisi voinut mennä naimisiin ja jättää heidät, mutta sitä hän ei tahtonut, sillä hän piti paljon emintimästään. Silloin ehdotti Jonas, että he kaikki lähtisivät Amerikkaan, missä hänellä oli ystävä, jonka oli onnistunut tulla rikkaaksi. Hän puolestaan tekisi työtä, naiset samaten, ja pari lapsistakin voisi työskennellä — niin että he epäilemättä tulisivat hyvin toimeen. Jurgis oli sen lisäksi kuullut paljon hyvää Amerikasta. Sitä sanottiin maaksi, jossa reilu mies voisi ansaita kolmekin ruplaa päivässä. Jurgis selitti mitä kolme ruplaa oikeastaan merkitsi ja mitä niillä kotimaassa voi saada; että niillä valtameren toisella puolen saisi kaikkea paljon vähemmän, siitä ei hänellä ollut aavistustakaan. Hän selitti suoraan lähtevänsä muutta mutkitta Amerikkaan, rupeevansa kauppiaksi ja rikastuvansa tuota pikaa. Siinä maassa mukamas oli jokainen ihminen vapaa kansalainen, olipa sitte rikas tai köyhä. Kenenkään ei tarvitsisi alistua sotilaselämän vaivoihin ja vaaroihin. Veroa ei tarvitsisi maksaa penniäkään. Jokainen saisi siellä, niin hän ajatteli ja puhui, olla ja tehdä mitä itse halusi, ja yksi oli yhtä hyvä kuin toinenkin, päivätyöläinen yhtä arvossa pidetty kuin Yhdysvaltain presidentti. Niinmuodoin oli Amerika oikea Kultala, joka häämötti nuorison silmissä niin valveilla ollessa kuin nukkuissakin. Joshan vaan saisi kokoon haalituksi niin paljon rahaa kuin piletinhintaan tarvittiin, voi päätellä kaikkien huolien loppuvan, ja että suuren meren toisella puolella odotti sula onni, ilo, rauha ja riemu.

Päätökseksi siis tuli, että Amerikkaan lähdettäisiin seuraavana keväänä. Tälläväläin Jurgis möi itsensä eräälle työmiesten värvääjälle sekä vaelsi suuren miesjoukon kera kymmeniä penikulmia pois kotiseudulta. Matkan päämääränä oli se paikka, johon Smolenskin rautatietä oli ennätetty rakentaa. Se oli todella uskallettu yritys. Yöt ja päivät sai asua kaiken mahdollisen saastan keskellä, syödä mitä viheliäisintä ruokaa, kärsiä joka suhteessa julmaa kohtelua ja työskennellä päivittäin useita tunteja yli sovituksen ilman erityistä maksua. Mutta Jurgis kesti tämän kaiken kuin mies ainakin, ja kun hän lopetti, oli hänellä kahdeksankymmentä ruplaa huolellisesti neulottuna takkinsa päällisen ja vuorin väliin. Hän ei rypiskellyt eikä tapellut, sillä hänellä oli koko ajan vain Ona ajatustensa esineenä. Ja muutenkin oli hän tyyni ja tasainen mies, joka tunnollisesti suoritti kaikki mitä hänelle tehtäväksi pantiin. Työstä erottuaan hän joutui pelurien ja juopporenttujen pariin, jotka aina juominkien päätyttyä koettivat lyödä hänet kuoliaaksi. Mutta hän pakeni ja kulki kotiinsa jalan, työskennellen pitkin tietä elatuksensa edestä ja maaten alati toinen silmä auki.

Kesällä sitte lähdettiin Amerikkaan. Viime tingassa liittyi heihin Marija Berczynskas, joka oli Onan serkku. Marija oli isätön ja äiditön orpo ja oli lapsuudestaan lähtien työskennellyt erään rikkaan tilanomistajan luona Vilnassa, joka paljon säännöllisemmin antoi hänelle ruoskaa selkään kuin ruokaa suuhun. Vasta 20-vuotiaana Marijan oli täytyntä ponnistaa kaikki voimansa työhön; seurauksena oli, että hän nousi kapinaan ja oli murhata isäntänsä, jonka jälkeen hän pakeni kiiruusti tiehensä.

Heitä oli kaikkiaan kaksitoista henkeä matkaseurueessa, viisi täyskasvuista, kuusi lasta ja Ona, jota ei voitu sanoa täyskasvuiseksi eikä lapseksikaan. Matka oli hyvin vaikea. Tosin oli vastassa siirtolaisasiamies, jonka olisi tullut auttaa heitä, mutta hän osottauiinkin olevansa oikea konna ja johti heitä kaikenlaisiin ansioihin, joista heidän oli runsaalla rahalla lunastettava itsensä irti. Virkamiehet, joiden olisi pitänyt auttaa heitä ilmaiseksi, koska Unioni maksoi heille työstään palkan, vaativat siitä huolimatta rahaa. Sitte vietiin heidät hotelliin, jossa heidät lukittiin sisään huoneeseensa niinkuin todelliseen vankilaan. Sieltä heitä ei päästetty ulos, ennenkun heitä oli nyletty mitä hävyttömimmästi. Laki määrää, että hintaluettelo on naulattava jokaisen hotellin ovelle, mutta sitä he eivät tienneet, että tämä on määrättyä vain Litvassa eikä Amerikassa.

Jonaksen ystävä oli rikastunut Chikagon suurissa karja-aitiokortteleissa. Sinnepäin matkustajaimme siis oli lähdettävä. Tosin he tunsivat ainoastaan tämän yhden ainoan sanan: *Chicago* — mutta enempää heidän ei tarvinnutkaan tietää, ennenkun pääsivät tähän jättiläiskaupunkiin. Mutta kun he viimein

tulivat sinne ja astuivat ulos rautatievaunusta, olivat he vielä enemmän ymmällä kuin koskaan ennen. He seisoivat ja töllistelivät pitkin Dearborn Streetiä, jonka tummat rakennukset kohosivat molemmin puolin valtavyylää, joka näytti kapenevan hienoksi viivaksi ja viimein katoavan näkymättömiin taivaanrannalla. He eivät voineet käsittää, miksi ihmiset nauroivat heille vasten silmiä heidän kysyessään missä Chikago oli; jotkut katsahivat heihin ihmetellen, toiset menivät ohi sanomatta sanaakaan. He olivat sääliittäviä kaikessa avuttomuudessaan. Ennen kaikkea he tunsivat kuolettavaa kammoa kaikkia vormupukuisia henkilöitä kohtaan, ja hetikun olivat nähneet poliisin, kiiruhtivat he kadun poikki ja juoksivat toisaalle. Koko ensimmäisen päivän he täten taivalsivat ympäri kaupunkia, miltei huumaantuneina ja perin avuttomina. Illalla he yöpyivät erään rakennuksen porraskäytävään, ja vasta silloin poliisi otti heidät huostaansa ja kuletti heidät poliisiasemalle. Aamulla hankittiin tulkki sekä vaunut, joilla seurue saatettiin viimein karja-aitioiden kortteliin. Heidän ilonsa oli kuvaamaton, kun he huomasivat onnellisesti selviytyneensä tästä seikkailusta, tarvitsematta panna liikkeelle penniäkään.

He istuivat pienessä, hauskassa majatalossaan, jonne poliisi heidät oli toimittanut, ja tirkistelivät uteliaasti akkunasta ulos. Heidän edessään aukeni katu, joka näytti heistä päättymättömältä — se olikin liki 50 kilometriä pitkä, mutta sitä he eivät tienneet — ja jonka varsilla oli loppumaton kaksoisketju kurjia pieniä kaksikerroksisia taloja. Kaikkiällä tarjoutui sama lohduton näky: rumia, likaisia pieniä puutaloja; siellä täällä leikkasi lokaista katua korkeakaarinen silta, joka johti yhdeltä liejuiselta rannalta toiselle, joilla rumia tavaramakasiineja leveni loppumattomana jonona; toisaalla kulki kadun poikki rautatie verkkomaisine raiteineen, joilla porhaltelevia vetureja ja kolisevia tavaravaunuja näkyi pitkissä riveissä. Siellä täällä kohosi muitten rakennusten yli likasia, nokisia, synkkiä ja ikäviä tehtaita, jotka korkeista savupiipuistaan pursuttivat taivasta pimentäviä ja maata likaavia savupilviä esiin. Sellaisilla paikoilla katu pimisi katsojan silmistä, mutta sauhuisten alueitten takaa näkyi tuo lohduton ruma rivi jälleen — likasten pikku talojen rivi.

Kokonaista tuntia ennen kun seurueemme saapui kaupunkiin, olivat he huomanneet merkillisiä vaihteluita ilmakehässä. Se tummeni tummenemistaan joka minuutti; ruoho maassa kadotti tässä hämärässä helakan vehreytensä; esineitten väri sameni ja kävi vaikeaksi erottaa; kadut ja kentät tulivat yhä kuivemmiksi ja saivat kellertävän sävyn; ja aina sitä mukaa kuin savu sakeni, rupesivat ystävämme huomaamaan toisenkin merkillisen seikan — väkevän, pistävän lemun. Tämän lemun laadusta he olivat eri mieltä. Toiset sanoivat sen synnyttävän pahoinvointia ja yletystä, mutta heidän hajuaistinsa oli perin kehittymätön sitä lähemmin arvostellakseen; ja kaikki yhtyivät siihen mielipiteeseen, että lemu oli mitä omituisinta laatua. Mutta kaikki tunsivat tyytyväisyyttä päästyään vihdoinkin viimein tähän lumottuun maahan, jossa "rieska ja hunaja" ja dollaritukut heille auliisti virtaisivat — tähän ihmeelliseen maahan, jonne he olivat ikävöineet aina siitä saakka kuin olivat lähteneet vanhasta kodistaan Litvassa. Mutta nyt se ei enää ollutkaan pelkkä unelma tai mielikuvitelma, johon heidän tarvitsi kaihoten katsella joltakin äärettömän kaukaiselta kohdalta. He voivat sekä nähdä tämän ihmeellisen maan että käsin kosketella — ja haistella sitä. Lemusta he kuitenkin, kuten sanottu, olivat eri mieltä. Se oli raaka ja terävä, mutta samalla kertaa se kiihotti hyväilevästi heidän aistimiaan. Jotkut heistä hengittivät sitä täysin, syvin siemauksin keuhkoihinsa ja nauttivat siitä kuin jostakin juovutusaineesta. Mutta toiset koettivat suojella siltä hengityselimiään peittämällä käsillään tyystin kasvonsa. Siirtolaisemme olivat vielä vajonneet sanattomaan ihmetykseen tästä selittämättömästä ilmiöstä, kun vaunun ovi temmaistiin auki ja ääni huusi:

"Karja-aitiot!"

Heidät jätettiin erääseen kadunkulmaan töllistelemään ympärilleen. Se oli muuan sivukatu, jonka molemmilla puolilla oli taiteettomia, kaikenvärisiä tiilirakennuksia. Näitten talojonojen lomista avautui välistä hiukkasen näköalaakin, s.o. muutamia tehtaanpiippuja, pitkiä, hoikkia ja ylettömän korkeita. Kaikki ne tupruttivat ilmoille mahtavia pylväitä paksua, öljymäistä, mustaa savua, joka tuntui tulevan suoraan maan sisuksista, tuosta ahjosta, missä iankaikkisen tulen sanotaan palavan. Siellä työskenteli maanpinnan alla joku voima, joka ajoi savua tieltään ylös — jonkunlainen taukoamaton, pitkällinen purkaus. Ystävämme katselivat ilmiötä ja lausuivat sekä itsekseen että naapureilleen, että nyt, Jumalan kiitos, kaikki pian oli lopussa. Mutta tuskin oli viime sana päässyt lausujan huulilta, kun nähtiin uusia, valtavia tulikartioita, uusia, mustia, hirvittäviä pilviä, jotka vähitellen liittyivät yhteen ja ajelehtivat pois, leviten ympäri taivasta niin pitkälle kuin silmä kantoi.

Mutta pian kiintyi huomio ja tarkkaavaisuus toiselle taholle. Kuten ilmiöt äsken olivat kiusanneet haju- ja näköaistia, tuli nyt muiden aistien vuoro. Kuului ääntä, hälyä, meteliä ja kolinaa, joka ilmeisesti oli yhtynyt kymmenistä tuhansista vähemmistä äänistä. Sitä ei aluksi huomannut tai ei ainakaan tullut erityisesti tarkanneeksi — mutta kun sitä ei enää käynyt välttämisen, tuntui se samallaiselta kuin lukuisan mahtavan mehiläisparven humina keväällä tahi kuten honkametsän kohina, kun tuulet siinä suhajavat. Mutta se antoi kuitenkin vaikutelman jostakin luonnonvoimasta, joka oli vilkkaassa, elollisessa toiminnassa, se kumisi ja väpätti, kuten olisi koko maailma ollut kapinassa. Vain vaivoin voi käsittää näiden hirvittäväin äänien lähtevän elävistä olennoista, että ne olivat kymmentuhannen härän kaukaista mylvintää, kymmentuhannen sian etäistä röhkimistä.

Matkustajamme olisivat kernaasti lähteneet sinne suuntaan, mistä äänet tulivat, mutta — voi juuri silloin he tulivat estetyiksi uusista seikkailuista. Kulmassa seisova poliisi oli alkanut tarkkaavaisesti tähytellä heitä, ja tämän huomattuaan he heti lähtivät liikkeelle katua pitkin. Tuskin olivat he vielä ennättäneet kävellä korttelin ympäri, kun Jonaksen kuultiin huudahtavan ja samalla juoksevan täyttävää vauhtia kadun yli. Hän oli jo kaukana, ennenkun voitiin arvailla syytä hänen omituiseen käyttökseen, ja hänen nähtiin pysähtyvän ja astuvan erääseen puotiin, jonka yli oli ripustettu kyltti: "J. Szedvilas, Ruokatavarakauppa". Kun hän jälleen astui ulos, oli hänen seurassaan iso ja paksu herrasmies, jolla oli ylöskierretyt hihat ja nahkainen esiliina. Tämä herrasmies taputteli Jonasta molemmilla käsillään ja nauroi hilpeästi. Silloin muisti Teta Elzbieta heti, että Szedvilas oli juuri sen tarunomaisen ystävän nimi, joka oli menestynyt niin hyvin Amerikassa. Huomattuaan hänen rikkautensa perustuksena olevan ruokatavarakaupan oli se heille tällä haavaa erittäin mieleen; sillä vaikka aamu oli jo pitkältä kulunut, eivät he vielä olleet maistaneet einettä, ja lapset olivat jo ruvenneet valittelemaan nälkänsä.

Tämä oli nyt iloinen loppu surulliselle matkalle. Molemmat perheet aivan sanan mukaan heittäytyivät toistensa syliin — sillä monta vuotta oli kulunut, sittekun Jokubas Szedvilas oli tavannut maanmiehiä kaukaiselta kotiseudulta Litvassa. Ennenkun päivä oli mennyt umpeen, olivat he jo ikuisia ystäviä. Jokubas tunsu perinpohjin kaikki ne ansat ja sudenkuopat, jotka "uudessa maailmassa" odottavat vanhasta maanosasta tulevia vieraita, ja hän voi siis selittää heille ne kaikki — kaikki salaperäisyydet, kaikki merkilliset olosuhteet. Hän voi selittää heille, mitä kaikkea heidän oli tehtävä ja tarkattava kaikissa mahdollisissa olosuhteissa, ja — mikä oli vielä parempi — mitä heidän nyt tällä haavaa oli tehtävä. Hän tahtoi saattaa heidät ystävänsä Anielen luo, jolla oli majatalo tai kuten siellä sanottiin "boarding-house" teurastamoiden toisella puolen; vanhan muori Juknienen luona ei tosin, hän sanoi, ollut erikoisen mukavata, mutta siellä kyllä voi vähän aikaa tulla toimeen. Tähän Teta Elzbieta heti vastasi, ettei nykyään enää mikään voinut hämmästyttää tai pelottaa häntä, sittekun he jo olivat menettäneet suuremman osan mukana tuomistaan varoista. Niin todella olikin laita, sillä muutamain harvain päivän kokemukset tässä suurten lupauksen maassa olivat olleet kylliksi vakuuttamaan heitä, että Amerika oli maa, jossa kaikelle määrättiin mahdollisimman korkein hinta ja että köyhä ihminen juuri täällä oli vielä köyhempi kuin missään muussa maailman kolkassa. He olivat myöskin huomanneet, ettei heidän rahoillaan täällä ollut samaa arvoa kuin kotimaassa. Kahtena viime päivänä he olivatkin varojaan säästääkseen vapaaehtoisesti nähneet nälkää. He suorastaan tulivat kipeiksi saadessaan maksaa niitä suunnattomia hintoja, joita rautatiellä vaadittiin heiltä ruuasta.

Kun he nyt näkivät Juknienen lesken asunnon, eivät he voineet olla säpsähtämättä. Sinä illoisena ikänä eivät he olleet nähneet mitään niin kurjan kurjaa. Anielen hallussa oli pieni neliskulmainen huone muutamassa niistä kaksikerroksisista taloista, jotka olivat "teurastamoiden takalistossa". Jokaisessa talossa oli neljä sellaista asumusta, ja yksi niistä oli aina kapakka eli "boarding-house", tarkotettu majapaikaksi ulkomaalaisille — litvalaisille, puolalaisille, slovekeille ja böömiläisille. Jotkut näistä ihmisloluista olivat yksityisten omia, toiset kuuluivat yhtiöille. Keskimäärin asui kussakin huoneessa puoli tusinaa matkustavaisia — joskus 30 tai 40 yhdessä ainoassa huoneessa, 50 tai 60 joka kerroksessa. Jokaisella oli oma vuoteensa, s.o. patja, päänalunen ja huopapeite. Patjat viruivat hajallaan ympäri lattiata, eikä huoneessa yleensä ollut muuta sisustusta kuin uuni. Ei niissä muuten olisi muulle ollut sijaakaan. Muuten näytti olevan jotenkin tavallista, että kaksi miestä vuorotteli samalla patjalla; toinen työskenteli päivällä ja makasi yönsä tuolla kurjalla vuoteella, toinen jälleen oli työssä yöllä ja nukkui päivällä. Oli hyvin tavallista, että majatalon isäntä vuokrasi saman vuoteen kahdelle eri henkilölle.

Eukko Jukniene oli pikkunen kuihtunut nainen, jolla oli aivan ryppyiset kasvot. Hänen kotinsa oli tavattoman likanen. Patjat estivät astumasta ovesta sisään, ja jos koetti tulla takatietä, huomasi hänen täyttäneen suuremman osan etehisestä vanhoilla pöydillä varustaakseen siten tilaa kananpojille, joita hän kasvatti. Vuokralaiset tekivät hänestä pilaa ja sanoivat hänen siistivän taloan sillä tavalla, että laski kananpoikansa irralleen huoneisiin. Epäilemättä linnut paljon poistivatkin syöpäläisiä, mutta todennäköisesti eukko käytti tätä menettelyä pikemminkin elättääkseen suojattejaan kuin puhdistaa kseen asumusta. Asianlaita olikin, että hän oli tykkänään luopunut kaikista puhdistamishommista, sillä häntä vaivasi luovalo, joka toisinaan voi kytkeä hänet kurjaan vuoteeseensa eräässä huoneen nurkassa kokonaiseksi viikoksi tai kauvemmaksikin. Kerran oli tällaisen sairaudentapauksen sattuessa yksitoista hänen vuokralaisistaan lähteneet matkoihinsa unohtaen maksaa hänelle mitäkään. Sellaista sattui tuon tuostakin.

Nyt oli heinäkuu, ja maaseudulla vallitsi mitä vehmain vihannuus. Mutta Packingtownissa, "teurastamoiden takalistolla", ei koskaan nähty mitään vihannuutta.

Sellainen nyt se koti oli, joka vastatulijoille tarjoutui. Mutta parempaakaan ei ollut tarjona. Eukko Jukniene oli pitänyt yhden huoneen itseään ja kolmea lastaan varten, ja hän tarjoutui majoittamaan siihen matkaseurueen naiset ja lapset. "Huomenna", sanoi Jurgis, "lähden etsimään työtä, ja ehkäpä Jonaskin tekee samaten. Sitte voimme aina hankkia itsellemme asunnon."

Myöhemmin iltapäivällä lähtivät hän ja Ona kävelemään ja katselemaan kaupunkia, näkemään enemmän tästä maailmanpaikasta, jonka piti tuleman heille kodiksi. Teurastamoiden takalistolla oli kaksikerroksisia taloja sangen harvaseen ja pitkän matkan päässä toisistaan — mutta laajat alat olivat aivan asumattomia. Näitä avoimia paikkoja peitti muta ja kellertävä kuona sulatuista metalleista. Lukematon joukko lapsia, useimmat vain puoleksi tai vielä nuukemmin puettuja, pyöri ympärinsä huimassa leikissä, kirkuen ja viheltäen; tavantakaa ne panivat keskenään toimeen pikku tappeluja, joista tuloksena oli verta vuotavia neniä. Omituisin ilmiö tässä piirissä olikin juuri lasten suunnaton paljous; olisi todellakin voinut uskoa, että läheisyydessä oli jokin koulu, joka lähetti kasvattinsa tänne loma-ajoksi leikkimään. Lapsia oli Packingtownissa niin paljon, että hevoset ja vaunut tässä kaupunginosassa voivat liikkua vain käyden.

Katujen surkean tilan vuoksi ei muuten tuskin missään voinutkaan ajaa sen nopeammin. Ne kadut, joita myöden Jurgis ja Ona kulkivat, muistuttivat vähemmän todellisia katuja kuin pitkiä rivejä lokahautoja kartalle sirotettuina. Kulkutie oli yleensä yhtä tai useampia metriä alempana kuin talojen kivijalat. Katukiviytyksestä ei ollut merkkiäkään, mutta sen sijaan oli äärettömän paljon kaikenlaisia epätasaisuuksia — mäkiä ja syviä kuoppia, viemärejä, vesiojia, jopa kokonaisia lammikoltakin, täynnä haisevaa, vihertävää vettä. Näissä muta-altaissa ja katuliejussa leikki silminnähtävällä nautinnolla lapsilaumoja. Poikasia kahlassi likavedessä etsien leikkikaluja, jotka leikkiessä olivat pudonneet vedellä täyttyneihin syvennyksiin. Kulkijamme katselivat tätä kaikkea ihmetellen ja ällistyneinä. He hämmästyivät suunnattomista kärpäsparvista, jotka paksuina pilvinä surisivat kaikkialla ja toden teolla pimittivät ilman. Heitä ylötti se väkevä, inhottava haju, joka kiusasi nenää — oikea ruumiinhaju! Eikä se ollut mitään ihmeellistä, sillä mätänihän täällä lukemattomia kuolleitten raatoja! Vierias kysyisi, kuinka kaupungin viranomaiset voivat sallia seudun asujanten käyttävän katuja lantatunkoiden ja kaiken mahdollisen riettauden säilytyspaikoiksi. Tähän olisi puolustauduttu sillä otaksumalla, että muutamassa vuodessa kaikki nämä epäkohdat itsestään katoisivat, s.o. sittenkun kaikki törky olisi tyyten mädäntynyt, ei olisi enää mitään levittämässä löyhkää ympärilleen. No niin — mutta tätänykyä ja erittäinkin hyvin lämpimällä ilmalla sekä pitkillä sateilla olivat kärpäset todellisena vitsauksena. "Eikö tämä ole epäterveellistä?" jatkaisi muukalainen kyselyjään. Ja asukkaat vastaisivat: "Ehkäpä — mutta mitäpä sille mahtaa".

Jurgis ja Ona kulkivat vielä kappaleen matkaa eteenpäin, sydän täynnä ihmetystä ja silmät sepi seljällään. Sitte saapuivat he erääseen paikkaan, missä juuri koeteltiin "tasottaa" epätasaisuuksia. Siellä oli avara, mutainen ja haiseva syvennys, ainakin yhtä suuri kuin pari kolme varsinaisen kaupungin suurinta korttelia yhteensä. Pitkä rivi vaunuja kuletti sinne teurastamoista eläintensälmyksiä ja muuta törkyä, jotka haisivat kerrassaan sanomattoman ilettävästi. Muutamia henkilöitä tehtaista seisoivat kädet taskussa välinpitämättömästi katsellen tätä työtä ja naureskellen likaisille lapsiparville, jotka aamusta iltaan penkoivat näitten hirveiden jätteiden keskellä, poimien lihapalasia sieltä täältä — ja syöden ne makeaan suuhun! Toisilla lapsilla oli käsivarrellaan pieniä koreja, joihin he kokosivat samoja myrkyllisiä jätteitä kotiin kannettaviksi — perheittensä ruuaksi. Kenenkään heistä ei tarvinnut tyhjin toimin kotiin palata!

Tämän haisevan liejulammikon varrella oli suuri tehdasrakennus savuavine piippuineen. Se oli tiilitehdas, joka kaivoi lammikosta kaiken saven ja valmisti siitä tiiliä, jonka jälkeen kuoppa täytettiin lihanjätteillä. Se tuntui Jurgiksesta ja Onasta perin onnelliselta järjestelyltä, joka tuotti kunniaa niin yritteliäälle ja käytännölliselle maalle kuin Amerikka. Pieni polku johti jokaiseen kuoppaan, joka jo oli savesta tyhjennetty, muttei vielä reunojaan myöden jätteillä täytetty. Toiset kuopat olivat toistaiseksi täytetyt vedellä, joka sai siinä seista koko kesän ja tietystikin mädätä kuumassa päivänpaisteessa. Kun talvi tuli, oli aina yritteliäitä ihmisiä käsillä, jotka sahasivat niistä jään ja möivät sen kaupunkilaisille — tämän basillien ja bakteerien ja kaikkien mahdollisten tartunta-aineiden täyttämän jään! Tulokkaidemme mielestä sekin oli erinomainen taloudellinen menettelytapa. —

He seisoivat vielä tällä paikalla, kun aurinko laski ja lännen pilvet värjäsi verenkarvainen iltarusko ja talojen akkunaruudut hohtivat kuin tulipalon loisteessa. Jurgis ja Ona eivät ajatelleet auringonlaskun ihanuutta, seistessään siinä selkä länteen päin. Kaikki heidän ajatuksensa parveilivat Packingtownin, teurastamokaupungin ympärillä, joka levisi heidän eteensä vähän matkan päässä. Rakennusten rajapiirteet kuvastuivat jyrkästi taivaslakea vastaan, ja talojen tiheästä rivistä kohosi siellä täällä ilmoille korkeita tehtaanpiippuja, jotka tupruttivat sakeita savupilviä joka ilmansuunnalle. Taiteilijalle siinä olisi ollut mainio tilaisuus väritutkimuksiin, sillä kun savupilvet joutuivat laskevan auringon valaistaviksi, hohtivat ne mustan, ruskean ja harmaan värisinä sekä reunoiltaan purppuranpunasina. Tällöin et enää huomannut paikan hirvittävää siivottomuutta; iltarusko silasi kullallaan kauheimmatkin asiat. Näistä nuorista ihmisistä, jotka seisoivat tässä aina hämärän tuloon asti, tuntui kaikki ihmeelliseltä unennäöltä, sillä kaikki puhui täällä ihmisen tarmokkaisuudesta ja yritteliäisyydestä, työn hedelmistä, toiminnasta ja tuloista tuhannen tuhansille ihmisille, onnesta ja vapaudesta, elämästä, rakkaudesta ja ilosta. Kun he vihdoinkin viimein käsityksin palasivat kotiin, lausui Jurgis: "Huomenna lähdän tuonne kysymään työtä!"

III LUKU.

Ruokatavarakauppiaana oli Jokubas Szedvilaksella paljon tuttavuuksia. Niiden joukossa oli myöskin muuan Durhamin tehtaissa päivistävä poliisi, jonka erikoisiin tehtäviin kuului miesten värväminen erilaisiin toimiin. Jokubaksella ei tosin ollut mitään kokemuksia tässä suhteessa, mutta hän oli varmasti vakuutettu, että hän tämän miehen kautta voisi hankkia ystävilleen jotakin työtä. Päätökseksi tuli, että hän lähtisi miehen luo vanhan Antanaksen ja Jonaksen kanssa. Mitä Jurgikseen tulee, luotti tämä liiaksi omaan kykyynsä, etsiäkseen apua toisilta. Kuten aikaisemmin mainittiin, ei hän tässä suhteessa ollut erehtynytäkään. Hän oli mennyt Brownin konttoriin eikä ollut tarvinnut seista ulkopuolella enempää kuin puolituntisen, kun muuan päällysmiehistä, "bosseista", oli häntä tarkannut ja viitannut hänet luokseen. Keskustelu, joka silloin syntyi heidän välillään, oli asiallinen ja lyhyt.

"Puhutteko englanninkieltä?"

"En; litvaa." (Jurgis oli huolellisesti opetellut tämän sanan.)

"Työtä?"

"Niin!" (Jurgis nyökkäsi päätään.)

"Ennen täällä työskennellyt?"

"En ymmärrä."

("Bossin" puolelta innokkaita merkkejä ja eleitä. Jurgiksen puolelta mahtavia päänpuudistuksia.)

"Lapioitteko sisälmyksiä?"

"En ymmärrä." (Enemmän päänpuudistuksia.)

"*Zarnos. Pagaiksztis. Szluota!*" (Samallaisia merkkejä ja eleitä.)

"Kyllä!"

"Näettekö oven? *Durys?*" (Viittaus.)

"Kyllä!"

"Huomenna, kello seitsemältä aamulla! Ymmärrätekö? *Rytoj! Prieszpietyz! Septyni!*"

"*Dekui, tomistai!*" (Kiitos, herra!)

Siinä kaikki. Jurgis lähti pois, ja ennätettyään tuskin pariakymmentäkään askeletta paikalta hän menestyksensä huumaamana kiljasi kimakasti ja lähti juoksemaan. Nyt hän jo oli saanut toimen — toimen, josta heruisi varoja! Hän pikemminkin lensi kuin juoksi, ja saavuttuaan kotiportille syöksyi hän sisään kuin myrskytuuli muitten vuokralaisten harmiksi, jotka juuri yön työtä tehtyään olivat laskeuneet levolle toivossa saada maata koko päivän.

Tälläväläin oli Jokubas etsinyt käsiinsä ystävänsä poliisin, joka oli tehnyt kaikkensa ylläpitääkseen hänen toivoaan. Koossa oli siis yleensä onnellinen piiri, jonka jäsenet odottelivat toivehikasta tulevaisuutta. Sinä päivänä ei enää mitään muuta voitu tehdä. Puoti jätettiin Lucijan huostaan, ja talon isäntä lähti vierainensa näyttämään heille Packingtownin, "läskikaupungin" merkillisyyksiä. Jokubas suoritti tämän tehtävän tärkeän ja arvokkaan näköisenä kuten ainakin kaupunkilainen, joka tuhmille maalaistuttavilleen tarjoaa jotakin suurta ja ihmeellistä nähtäväksi; hänhän oli jo niin kauvan asunut täällä ja tunsikin tarkoin kaikki asiat ja olosuhteet, joiden kauheudesta hän oikein ylpeili. Silavapohatoilla oli tosin hallussaan ainoastaan rajoitettu alue, mutta he menettelivät joka suhteessa, kuten olisivat olleet koko piirin lailliset omistajat. Ja kenpäs uskalsikaan asettua moisia rikkaita ja mahtavia "pomoja" vastaan!

Ystävämme kulkivat pitkin sitä tietä, joka johti teurastamoille. Oli vielä varhainen aamu, mutta tiellä vallitsi mitä vilkkain kiire. Sillä liikkui alituinen virta tehtaitten ylempiä työntekijöitä, konttoristeja, pikakirjoittajia, sähköttäjiä y.m.s. Naisia varten odotteli jonkun matkan päässä teurastamoista isoja, kahden hevosen vetämiä vaunuja, jotka lähtivät liikkeelle huimaa vauhtia hetikun olivat täyttyneet elävällä lastillaan. Etäämmältä kuului jälleen härkälaumain mylvintää — mahtavaa ääntä, joka nousi ja laski kuten kuohuisen meren aallot. Ystävämme kulkivat tätä ääntä kohti saman tunteen johtamina, joka pakottaa lapset seuraamaan kulussa olevaa sirkusta tai elännäyttelyä; ja lapsia — niitä todellakin oli jo näin varhain liikkeellä taajoina parvina. Ystävämme kulkivat rautatien yli ja sukelsivat pitkälle ja

leveälle tielle, joka oli täynnä nautakarjaa; mielellään he olisivat pysähtyneet tätä näytelmää katsomaan, mutta Jokubas kiirehti heitä eteenpäin, kunnes he saapuivat erälle portaille ja ylävälle kohokkeelle, josta voivat rauhassa katsella kaikkea. Sinne he jäivät seisomaan, tähystellen ympärilleen miltei hengettöminä ihmetyksestä.

Teurastamot käsittävät puolentoista neliökilometrin suuruisen maa-alan, ja enemmän kuin puolet tästä alasta on täynnä karja-aituuksia. Pohjoiseen ja etelään päin, niin kauvas kuin silmä voi kantaa, leveni aituuksia toinen toisensa vieressä, kaikki täynnä ammuvaan karjaa. Ystävämme eivät koskaan olisi voineet kuvitellakaan, että niin paljon nautaeläimiä löytyi maailmassa. Punasia, mustia, valkosia, kirjavia, jopa keltasiakin eläimiä — vanhoja ja nuoria sekasin. Isoja, mylviviä, kiukkuisia sonneja ja vastasyntyneitä vasikoita, lempeäsilmäisiä lehmiiä ja tulisia, pitkäsarvisia Texasin mullikoita. Melu siellä oli sellainen, kuin olisi koko maailman karjatarhat sinne koottu, ja pelkkien aituuksien laskemiseen olisi mennyt kokonainen päivä. Keskellä kulki pitkiä, leveitä käytäviä, joita vuorostaan leikkasivat pienemmät kadut. Viimemainittujen luvun ilmotti Jokubas 25,000:ksi. Jokubas oli äskettäin eräästä sanomalehdestä lukenut labeita tilastollisia tietoja näistä teurastamoista, ja oli nyt iloinen ja ylpeä saadessaan vuorostaan toistaa niitä vierailleen ja kuulla heidän huudahtelewan hämmästyksestä. Myöskin Jurgis tunsu itsensä hiukan ylpeäksi. Olihan hänkin äskettäin saanut täällä työtä, päässyt rattaanhampaaksi tässä jättiläiskoneistossa.

Siellä täällä laukkasi miehiä edestakasin hevosen selässä, varustettuina pitkävartisilla saappailla ja mahtavilla ruoskilla; he olivat hyvin toimeliaita ja huusivat tuon tuostakin toisilleen ja karjanajajoille. Ne olivat häränajajia ja karjankasvattajia kaukaisista valtioista. Myöskin nähtiin välikauppiaita ja toimitsijamiehiä sekä kaikkien suurten teurastamoiden karjanostajia. Tuon tuostakin he pysähtyivät tarkastelemaan eri aituuksia sekä puhelivat keskenään lyhyesti ja ilman monia mutkia kuten liikemiehet ainakin, iskien tuimasti ilmaan pitkävartisilla piiskoillaan ja tehden muistiinpanoja pieniin taskukirjoihinsa. Sitte näytti Jokubas sen paikan, johon karjaa ajettiin punnittavaksi. Se oli suunnaton jättiläisvaaka, jolle mahtui suuri joukko eläimiä yhdellä kertaa ja joka itsetoimivasti merkitsi painot. Sen lähellä kulki rautatienkiskoja, joita myöten kuletettiin teuraseläimillä lastattuja vaunuja. Tätä oli kuitenkin taukoamatta tapahtunut pitkin koko yötä, niin että aituukset nyt olivat jo vallan täynnä. Mutta seuraavana yönä kaikki nämä eläimet teurastettaisiin ja vietäisiin pois, jonka jälkeen samat näytelmät uusiutuisivat.

"Mutta mitä näistä kaikista eläimistä oikein tulee?" Teta Elzbieta kysyi.

"Ensi yönä", vastasi Jokubas, "ne teurastetaan ja leikataan kappaleiksi; teurastamoiden toisella puolen on useita raiteita, joita myöten lihalla lastatut vaunut kuletetaan pois."

Teurastamoiden alueella oli rautatienkiskoja yhteensä yli viisineljättä peninkulmaa. Päivittäin teurastettiin noin 10,000 nautaeläintä, sama määrä sikoja sekä noin 5,000 lammasta, eli vuoden mittaan kymmenen miljoonaa ihmisravinnoksi muutettua eläintä. Kokonaisia virtoja eläimiä kulki eri suuntiin teurastamoiden alueella — kokonaisia virtoja kuolevia eläimiä. Ystävämme eivät kuitenkaan olleet niin runollisia, että olisivat verranneet tätä ihmisten kohtaloihin. He ihailivat vain sitä ihmeellistä, suuremmoista toimeliaisuutta, joka paikalla vallitsi.

"Täällä otetaan kaikki talteen", Jokubas huomautti, "ei mitään saa joutua hukkaan." Hän lisäsi erään kuulemansa sukkeluuden siinä varmassa vakaumuksessa, että hänen tietämättömät ystävänsä luulisivat sitä hänen omakseen. "Ne käyttävät hyväkseen kaikkea, paitsi eläinten parkua ja kuolinhuutoja." Brownin pääkonttorin edustalla oli auringon polttama ruohoneliö — se olikin ainoa vihannuus, mitä Teurastamokaupungissa sai nähdä, samatekuin eläintenvartijain hilpeät laulut ja julmat sukkeluudet olivat ainoana leikkilisenä puolena tässä lukemattomien uhrien tuskanhuutojen täyttämässä seudussa.

Katseltuaan tarpeekseen näitä aituuksia, joissa teuraseläimiä säilytettiin, vieraamme palasivat valtatielle, jota molemmilla puolilla paartoi joukko suuria ja pieniä rakennuksia. Nämä talot olivat rakennetut tiilestä ja koristetut monilukuisilla kohoavilla osilla todelliseen Packingtownin tyyliin; sitäpaitsi oli jok'ainoan pienimpäänkin seinäpintaan kiinnitetty ilmoituksia, joissa jättiläiskirjaimin kuulutettiin maailmalle Brownin verrattomista kinkuista ja siankyljyksistä, Brownin erinomaisesta häränlihasta, Brownin "Exelsior"-makkaroita j.n.e. Täällä oli päävarasto Durhamin puhdistetulle sianihralle, Durhamin aamiaiskoteleille, Durhamin säilytetyille häränlihalle, Durhamin lihaliemikapseleille, Durhamin maustetuille ja astiaanpannuille kinkuille, Durhamin paistetuille ja säilytetyille kananpojille, Durhamin astiaanpannulle vasikanmaksalle — ja lukemattomille muille herkuille.

Käydessään rohkeasti sisään erääseen Durhamin tehtaan rakennuksista he huomasivat siellä suuren joukon muitakin uteliaita. Kauvan odoteltuaan tuli viimein muuan vahtimestari opastamaan heitä halki koko suuren liha- ja silavatehtaan. Mutta tällöin Jokubas ilkeästi kuiskasi, ettei kävijöille näytetty enempää kuin tehtaan hallinto katsoi suotavaksi.

He kiipesivät ylös monia portaita, jotka olivat kiinnitetyt rakennuksen ulkoseinään — kaikkiaan viiden tai kuuden kerroksen korkeudelle. Täältä meni tie sikateurastamoon. Loppumattomia rivejä sikoja ajettiin ylös jyrkkää tietä myöten portaiden vierellä; matkalla ylöspäin elukat saivat hetken levähtää isolla riippuvalla permannolla, kunnes viimein saapuivat erääseen huoneeseen, josta ei enää ollut mitään ulospääsyä — sioille.

Se oli pitkä, kapea sali, jonka seinälle katselijoita varten oli rakennettu parveke. Salin toisessa päässä nähtiin mahtavan suuri rautapyörä, ainakin kuusi metriä korkea, ja varustettu rautakoukuilla pitkin reunaansa. Saman pyörän molemmilla sivuilla oli kapeita aukkoja, joista siat viimein pyörivän retkensä päätettyään tulivat esiin — teurastettuina, karvoista puhtaaksi ajeltuina ja valmiiksi paloteltuina, täysin valmiina paistettaviksi tai keitettäviksi. Vieressä seiso jättimäinen neekeri paljain käsivarsin ja rinnoin. Hänen toimensaan oli ottaa valmiit sianruumiit koneesta ja jättää ne muille palvelijoille, jotka kantoivat ne ulkopuolella odottaviin vaunuihin vietäviksi isoihin jäähdetyssaleihin, joissa ilmaa viillytettiin jääkappaleilla.

Kauvan ja tuskin silmiään uskoen seisoivat ystävämme siinä katselemassa tätä ihmeellistä teurastustapaa. Tuhansittain eläviä sikoja kulki heidän silmiensä ohitse, aavistamatta mitään pahaa; mutta tuokio tuokiolta kuului hurjia, korvia viiltäviä tuskanhuutoja, ja siat palasivat jälleen näkyviin hyvin teurastettuina, hyvin ajeltuina ja hyvältä maistuvina lihamöhkäleinä. Ystävistämme tämä viimein tuntui vallan kamalalta. Ajatelkaas — suuri pyörä kulki hitaasti ympärinsä; se oli varustettu lujilla koukuilla. Jokaiseen sellaiseen kiinnitettiin kiireesti yksi sika, mikä jalan, mikä kaulan ympäri sidotusta köydestä; pyörä kulki edelleen ja jätti elukat kuolinpaikkaansa. Se oli kamalaa kiirettä ja vielä kamalampaa menettelyä. Elukkaparot potkivat ja parkuivat vallan raivoisina. Melu oli vallan hirvittävä, kuului voimakkaita ja kiihkeitä huutoja heikompien keskeltä, kuului surkeata ähkimistä, joka kuolinkamppailua seuraa. Joskus syntyi muutaman silmänräpäyksen lepo ja hiljaisuus, mutta sitte alkoi melu ja karjunta monta kertaa kauheampana. Se kävi viimein liian rasittavaksi katsojien hermoille; miehet katsahivat toisiinsa ja naurahtivat hermostuneesti, naiset ristivät käsiään, kasvot veripunasina ja silmät kosteina kyneleistä.

Mutta kaikesta tästä välittämättä kävivät miehet työhönsä. Eivät teuraitten huudot eikä katsojain kyneleet tehneet heihin mitään vaikutusta. Sitämukaa kuin sianruumiit tulivat koneista, ripustettiin ne koukkuihin pitkiin riveihin, jonka jälkeen kurkut leikattiin poikki muutamin ripein liikkein suurilla, välkkyvillä veitsillä. Lattia lainehti verivirroista. Sittekun sisukset olivat poisotetut, irrotettiin ruumiit ja viskattiin isoon ammeeseen, johon kiehuvan kuumaa vettä virtasi yhdestä putkesta ja meni pois toisesta.

Kaikki kävi niin säännöllisesti ja erehtymättömästi, että olisi luullut koko menettelyn riippuvan taikavoimista. Se oli silavan valmistamista koneitten ja sovelletun matematiikan avulla. Mutta sittekään ei materialistisinkaan henkilö voinut olla tuntematta sääliä eläinparkoja kohtaan. Nehän olivat niin viattomia, tulivat tälle hirmuiselle alueelle täynnä luottamusta ihmisiin. Niiden valittavissa vastalauseissa oli jotakin inhimillistä. Olihan niillä toki oikeus elää! Ne eivät olleet tehneet mitään, joka olisi oikeuttanut niin julman kohtelun. Joku katsoja tosin vuodatti kyneleitä niiden kohtaloa katsellessaan, mutta tämä jättimäinen teurastuskoneisto jatkoi tasaista kulkuaan, olipa siellä katsojia tai ei. Oli kuin joku hirvittävä rikos tapahtuisi jossakin maanalaisessa vankilassa, missä ei ollut ketään sitä katsomassa eikä kuulemassa.

Ei voinut kauvan tätä katsella eikä kuunnella johtumatta filosoofisiin mietiskelyihin sen johdosta. Voiko otaksua, että jossakin paikassa maan päällä, alla tai yläpuolella olisi taivas näille teuraseläimille — taivas, jossa ne saisivat korvausta kaikista äärettömistä kärsimyksistään? Olihan jokainen niistä luotu olento, niin sanoaksemme yksilö omasta suvustaan. Jotkut olivat valkosia, toiset mustia, monet olivat ruskeita ja monet täplikkäitä. Jotkut olivat nuoria, toiset vanhoja, toiset pitkiä ja laihoja, toiset eriskummaisen lihavia ja paksuja. Jokaisella näistä eläimistä oli oma yksilöllisyytensä, oma tahtonsa ja omat toivomuksensa. Luottavaisina, levollisina ja tasamielisenä ne olivat eläneet lyhyen elämänsä, sillä aikaa kun uhkaava pilvi leijaili niiden päällä ja hirveä kohtalo niitä päiviensä lopulla odotti. Nyt oli tämä kohtalo äkillisesti kohdannut niitä, tarttunut niihin käsiksi säälimättömän julmasti. Kovasydämminen ja armoton se kohtalo oli; kaikki eläinten vastalauseet, kaikki niiden tuskanhuudot eivät auttaneet mitään sitä vastaan — kohtalo toteutti järkähtämättömästi päätöksensä eläinparan suhteen, kuten sillä ei mitään toivomuksia, mitään tunteita olisi koskaan ollutkaan. Kohtalo katkasi sen kurkun, ja hävitti sen elävien olenoiden luvusta. Ken kuulee näiden kidutettujen eläinten huudot ja vaikerrukset, ken ottaa niiden sielut hellään huostaansa ja antaa niille lohdutusta ja korvausta? Ehkäpä liikkuivat juuri tällaiset mietteet helläsydämmisen Jurgiksemme mielessä, kun hän toisten mukana kääntyi pois tästä kauhun paikasta ja mutisi itsekseen: "Jumalani — olenpa iloinen, kun en syntynyt siaksi!"

Hän astui ystäviensä parissa laskukoriin tullakseen alemmaksi suuremmoiseseen silavatehtaaseen. Hän tirkisteli eteensä, sanattomana hämmästyksestä. Olihan hän itsekin paimentanut sikoja Litvan metsissä ja ottanut osaa sianteurastajaisiin, mutta ikänään hän ei ollut nähnyt sikojen tällä tapaa kulkevan

kädestä käteen satamäärien miesten kesken, kunnes eläin oli muuttunut kinkuksi, kyljyksiksi j.n.e. — kaikki tapahtuen muutamien minuuttien kuluessa. Kaikki tuntui hänestä ihmeelliseltä tarulta, jommoisia lapsille kerrotaan. Koko seurue katseli asioita, tapauksia ja toimintaa täällä viattomin lapsensilmoin. Etenkin herätti heidän ihmetystään ja ihailuaan se huomattava puhtaus, mikä vallitsi kaikkialla, erittäinkin täällä työskentelevien miesten pukuihin nähden. Jurgis oikein suuttui, kun hiukan ilkeäluontoinen Jokubas teki ivallisia huomautuksia tästä siisteydestä, tarjoutuen saattamaan heitä siihen salaperäiseen osastoon laitoksessa, jossa pilautuneita aineksia "tohtoroitiin".

Seurue laskeutui seuraavaan kerrokseen, jonne kaikki jätteet koottiin. Sinne vietiin eläinten sisälmykset puhdistettaviksi ja pestäviksi ja sitten käytettäväksi erilaisiin tarkoituksiin. Suolet pestiin puhtaiksi ja käytettiin makkarain valmistamiseen. Miehiä ja naisia oli täällä suunnattoman paljon, työskennellen ilmassa, joka oli täynnä myrkyllisiä hajuja. Vieras ei voinut olla täällä kymmenettä osakaan minuutista tuntematta ilkeätä ylöstyä sekä halua päästä piammiten takasin raikkaaseen ilmaan. Kaikki suolien ja sisälmysten jätteet lakastiin toiseen saliin, jossa ne viskattiin vedellä täytettyihin säiliöihin keitettäväksi suovaksi — tai sianihraksi, jota leipurit käyttävät voin asemasta paistaessaan. Alempana tehtiin jätteistä valmisteita, joita katsomaan vieraita ei enää päästetty. Toisissa huoneissa työskentelivät n.s. "splitters" eli halkaisijat, jotka olivat laitoksen taitavimmat työmiehet. He saivat aina 50:kin senttiä palkkaa tunnissa, mutta heidän ainoana toimenaan päivän mittaan oli sianruumiiden leikkeleminen kahteen osaan pitkin selkäranka. Edelleen siellä oli "cleaver men" eli leikkelijät — todellisia jättiläisiä, joilla oli rautaiset jäsenet. Kullakin heistä oli apunaan kaksi muuta miestä, joiden tehtävänä oli laskea sianpuoliskot pöydälle hänen eteensä ja pidellä niistä kiini, sill'aikaa kunhan leikkeli niitä; sitten piti heidän käänällä jokaista kappaletta, jotka hän leikkeli vielä pienemmiksi paloiksi. Hänen veitsessään oli yli puolen metriä pitkä terä, eikä hän sillä kulloinkin tehnyt muuta kuin yhden leikkauksen, mutta niin taitavasti, ettei veitsi koskaan loukannut häntä eikä apumiehiä, vaikka kaikki pitivät kiini lihapalasta vain muutamien millimetrien päässä siitä paikasta, missä veitsi kulki. Seinissä oli muutamia aukkoja. Yhdestä aukosta nakattiin ulos reisikinkut, toisesta etulonkat, kolmannelta kyljykset. Lähellä olivat suolaushuoneet, joissa silavakappaleet pantiin mahtaviin suolausammeisiin. Vieressä oli savustusosasto — suunnattoman suuria saleja, joissa oli ilmanpitävät rautaovet. Toisissa huoneissa valmistettiin se silava, jota ei savustettu; suuret, korkeakupuiset kellarit olivat lattiasta kattoon asti ladotut täyteen sellaista silavaa. Eräissä toisissa saleissa pantiin liha rasioihin ja peltilaatikoihin sekä käärittiin kinkut ja kyljykset öljytyyn paperiin. Kaikki varustettiin painetuilla osotteilla, joissa ilmoitettiin tavarain laatu. Näitten salien ovista kulki ulos miehiä lykäten täyteen lastattuja karryjä, joiden sisältö siirrettiin mahtaviin tavaravaunuihin. Tänne tultuaan huomasi viimein saapuneensa jättiläisrakennuksen pohjakerrokseen.

Sitte lähti seurue suoraan kadun poikki siihen suureen rakennukseen, jossa nautaeläimiä teurastettiin — jossa neljä tai viisi tuhatta härkää joka tunti muutettiin ihmisravinnoksi. Päinvastoin kuin edellisessä oli tässä rakennuksessa yksi ainoa kerros, mutta se oli suunnattoman suuri ja laaja. Ja sen sijaan että edellisessä paikassa oli ollut vain yksi rivi teuraseläimiä, oli täällä viisitoista tai kaksikymmentä sellaista riviä, ja miehet liikkuvat pitkin näitä rivejä yhdestä toiseen. Se oli mitä vilkkain ja elävin näytelmä, joka tarjosi kuvan peräti ahkerasta ja väsymättömästä inhimillisestä toimeliaisuudesta; ja näyttämönä oli pyöröteatterin tapainen suunnaton suoja, jonka seinien keskivälillä kulki parvi katsojia varten.

Toisella pitkällä seinällä vain vähäsen lattiata ylempänä oli toinen paljoa pienempi parveke. Sille ajoivat teuraita miehet pitkällä kepeillä, joilla he jakelivat eläimille voimakkaita sähköiskuja. Kun teuraat kerta sinne olivat saapuneet, olivat ne vangitut kukin vähäiseen aitiionsa — niin vähäiseen, etteivät ne edes mahtuneet kääntymäänkään. Niiden sitte seisossa aloillaan, mylviessä ja polkiessa permantoa sorkillaan, kumartuivat n.s. "knockers" eli iskijät, ja antoivat nuijillaan eläimille niin kovia kolhauksia otsaan, että nämä menivät pyörriksi tai paikalla kuolivat. Suunnaton huone kajahteli näistä toisiaan tiheästi seuraavista iskuista sekä eläinten mylvinnästä ja polkemisestä. Tuskin oli yksi eläin kaatunut, kun nuijamies jo toimitti toisessa aitiossa samallaista surmatyötä, jolla välin toinen mies avasi oven ja hinasi eläimen ulos teurastuspenkille, missä sen jalkoihin sidottiin rautakahleet. Sitte painoi mies vipusinta, jolloin alus, jolla teuras virui, kohosi ylös varsinaisesta lattiasta. Yllämainittuja aitiota oli noin viisitoista tai kaksikymmentä, ja yhtä monen eläimen teurastamiseen kului vain muutamia minuutteja. Sitte kun tapetut eläimet oli viety ulos, avattiin aitioiden ovet uudelleen ja uusia teuraita ajettiin sisään. Miehillä, jotka toimittivat jo tapetut eläimet pois, ei ollut silmänräpäyksenäkään hengähdysaikaa kiireellisessä työssään.

Menettely, jota teurastaessa noudatettiin, oli kerrassaan ihmeteltävän joutuista, niin ettei sitä kerran nähtyään voi koskaan unhottaa. Miehet työskentelivät melkein mielipuolen innolla ja kiivaudella sekä kehittäen semmoista nopeutta, jota voi tavata vain jalkapallopelissä. [Erittäinkin Englannissa ja Amerikassa suuresti suosittu nuorison urheilu, jossa palloa jaloin potkitaan. Suom. muist.] Siinä ilmeni uudenaikainen työnjako mitä suurimmassa kukoistuksessaan. Kullakin miehellä oli vain yksi asia osanaan, jonka voi suorittaa parilla kolmella kädenliikkeellä. Mutta hänen tuli toistaa näitä liikkeitä aina jokaisen viidentoista tai kahdenkymmenen eläimen kohdalla erikseen. Ensimmäinen tuli "butcher" eli

teurastaja laskemaan pois verta; hän teki veitsellään yhden ainoan nopean leikkauksen — niin nopean, ettei silmä voinut sitä seurata, vaan näki vain veitsen välähtävän ilmassa. Ennenkun silmä ennätti värähtää, oli mies jo toisen eläimen luona. Heleänpunanen verivirta merkitsi hänen tiensä, ja pian oli koko permanto monen sentimetrin paksuisen verilammikon peitossa, vaikka suuri joukko miehiä oli lakasemassa verta lattiassa oleviin koloihin, joista se valutettiin pois. Lattian täytyi olla sangen liukas ja tahmainen, vaikkei tätä siellä työskentelevien miesten varmoista liikkeistä voinut havaita.

Ruumiit ripustettiin sitte muutamaksi minuutiksi ylös koukkuihin, jotta kaikki veri valuisi pois. Tämän kautta ei aikaa kuitenkaan tuhlautunut, sillä sitä mukaa kuin uusia ruumiita ripustettiin, olivat entiset valmiit poisvietäviksi. Sitte hinattiin ne alempaan kerrokseen, jossa "headsman" eli päänleikkaaja muutamin ripein liikkein leikkasi niistä päät irti. Tämän jälkeen tuli toinen, joka avasi nahan vatsan kohdalta, ja kolmas, joka leikkasi sen halki selkärangan kohdalta. Heitä seurasi puoli tusinaa muita miehiä, jotka rivakasti kukin vuorossaan päättivät nylkemisen. Kun tämä työ oli suoritettu, ripustettiin ruumiit vielä kerta koukkuihin. Sillävälän tutki muuan mies nahkaa nähdäkseen, oliko se missään kohden tullut rikkileikatuksi. Sitte tuli toinen, joka kääri nahan kokoon ja työnsi sen alas lattiassa olevista aukoista. Mutta teurasruumistakaan ei unhotettu. Muutamat miehet hakkasivat sen isonpuoleisiksi kappaleiksi, toiset leikkelivät ne pienemmiksi palasiksi. Moniaat jälleen ottivat sisälmykset ulos sekä puhdistivat ja pesivät ruumiin sisäpuolen; sitte tuli muutamain ainoastaan uimahousuihin puettujen miesten vuoro, jotka ruiskuttivat kokonaisia koskia kiehuvaa vettä sisälmyksistään vapautettuihin, mutta vielä puhdistamista kaipaaviin ruumiisiin. Toiset taas huuhtelivat pois tästä kertyvän töryn sekä viimeistelivät puhdistustyötä, niin että ruumiit näyttivät jo sangen herkullisilta. Vihdoin laskettiin valmiiksi paloteltu liha putkijohtoja pitkin jäädytyshuoneeseen, riippuakseen siellä määrääikaan asti.

Katsojat saatiin sinnekin. Kaikki lihakappaleet riippuivat somasti riveissä, varustettuina virallisen lihantarkastajan polttomerkillä. Moniaat eläimistä olivat teurastetut juutalaisten tapaan, jonka vuoksi ne olivat leimatut toisella merkillä, jotta juutalaiset tietäisivät varmasti saavansa "puhtaan" eläimen lihaa. Sieltä saavuttiin toiseen osastoon, jossa nähtiin mitä kaikkea tämän runsaan raaka-aineen eri osista tehtiin. Katsojat olivat siten tilaisuudessa näkemään suolaussalit, lajittelusalit ja valtavat makasiinit, joissa silava ja liha pakattiin viileisiin, ilmanpitäviin läkkiastioihin muuanne kulettaviksi. Siellä näki eläimellisiä ravintoaineita jos jonkinlaisia, mitkä säilystetyt maapallon kylmiä, mitkä lämpimiä ilmanaloja varten. Sittemmin tultiin jälleen raittiiseen ulkoilmaan ja oltiin tilaisuudessa vaeltelemaan äärettömän monilukuisen rakennusryhmän keskessä, jonka eri osastoissa valmistettiin ja korjailtiin kaikkia esineitä mitä laitoksessa tarvittiin — veitsistä ja sahoista alkaen aina ämpäreihin ja pesuastioihin asti. Muuan osasto kävi höyryn voimalla, toinen sähköllä. Siellä oli valssauslaitos sekä patain, kattilain ja kastrullien korjauspaja. Durhamin liikkeen ei koskaan tarvinnut ostaa mitään työkaluja, kaikki valmistettiin sen omissa tehtaissa, kaikki korjattiin sen omissa työpajoissa. Siellä oli m.m. tehdasrakennus, jossa valmistettiin saapasrasvaa, vaunurasvaa ynnä kaikenlaisia mahdollisia "rasvoja", toisessa tehtiin suopaa ja saippuata, kolmannessa keitettiin liimaa eläinten sorkista, neljännessä tehtiin kampoja y.m. hyödyllisiä esineitä samojen eläinten sarvista. Eräässä rakennuksessa selviteltiin, keitettiin ja puhdistettiin sianharjakset sekä levitettiin ne kuivamaan mainioille kuivausvinteille. Toisessa kudottiin hienon hienoja, vahvoja lattiamattoja nautaeläinten karvoista, jotka sitä ennen oli huolellisesti puhdistettu ja harjattu. Kaikkea voitiin korjata ja käyttää hyväkseen; sellainen oli tapa Durhamin tehtaissa, eikä sitä voi muuta kuin kiittää. Mainitaksemme muita esimerkkejä, valmistettiin suuremmista luista paperiveitsiä, hammasharjoja ja piipunsuulaimia, kavioista hiusneuloja ja nappeja. Niinkin arvottomista esineistä kuin luunikamista, nahanpalasista ja jänteistä keitettiin niin kallisarvoisia ja erinomaisia valmisteita kuin liivakkoa, kalantymää, fosforia ja kiiltomustetta. Porsaanmahoista valmistettiin pepsiniä, verestä munanvalkuaisainetta, viulunjänteitä pahalta haisevista suolista. Mikäli vain mahdollista oli, käytettiin joka hiukkanen eläinten ruumiista johonkin tarkotukseen ja muutettiin siis rahaksi. Kaikkia näitä monenkaltaisia teollisuudenhaaroja harjotettiin monilukuisissa eri rakennuksissa, jotka enimmäkseen olivat yhdistetyt toisiinsa katetuilla käytävillä sekä päarakennukseen rautatiekiskoilla. Laskettiin että täällä oli "käsitelty" lähemmäs neljännes biljoona (250,000 miljoonaa) eläintä, sittekun vanhempi Durham perusti tehtaan noin ihmisikä takaperin. Jos laskee nämä kaikki teollisuudenhaarat yhdeksi ainoaksi — niinkuin todella voikin tehdä — niin oli se, kuten Jokubas aivan oikein ystävilleen huomautti, maailman suurin työn ja pääoman yhtymä, mitä milloinkaan on pienelle alalle koottu. Kolmekymmentä tuhatta ihmistä sai siellä jokapäiväisen toimeentulonsa, mutta laitos elätti ja vaatetti siitä virtaavien rahojen kautta välittömästi kaksisataa viisikymmentä tuhatta ihmistä ympäristössään ja välillisesti puoli miljoonaa. Tuotteitaan jättiläistehdas lähetti koko sivistyneeseen maailmaan, ja se valmisti tarpeeksi paljon ravintoaineita kolmellekymmenelle miljoonalle ihmiselle!

Kaikkea tätä kuuntelivat ystävämme suut ammollaan ällistyksestä. Heistä tuntui suorastaan mahdottomalta, että yksi ainoa mies — tavallinen kuolevainen kuten mekin — oli voinut aikaansaada jotakin niin suunnatonta. Jurgista kerrassaan harmitti kuulla Jokubaksen puhuvan noin puolittain ylenkatseellisesti tästä suuremmoisesta laitoksesta; olihan se melkein yhtä suuri ja ihana kuin Jumalan

koko luomakunta. Sen lait ja käyttövoimat olivat hänestä yhtä käsittämättömät kuin ne, jotka taivaankappaleita liikuttelevat. Niitä ei kenkään voinut selittää, korkeintaan vain voi huomata asiat sellaisina kuin ne olivat ja tehdä niinkuin siellä käskettiin; saadapa paikka siellä, päästäpä vaikka kaikkein vähäisimmäksi rattaaksi tässä valtavassa koneistossa — se oli hänen mielestään armo ja siunaus, josta ihmisen pitäisi olla ikuisesti kiitollinen. Jurgis oli myöskin iloinen siitä, ettei hän ollut vielä katsastellut tehtaan sisustaa silloin kun pyysi ja sai paikan siellä, sillä jos hän olisi tiennyt mitä hän nyt tiesi, ei hän ikinä olisi uskaltanut pyrkiä sinne. Hän sanoi iloitsevansa tästä onnenpotkuksesta yhtä paljon kuin ihminen konsanaan voi iloita sädehtivästä auringonpaisteesta. Mutta nyt oli hänet sinne otettu — hän oli osa tästä kaikesta! Hän tajusi, että tämä mahtava laitos oli ottanut hänet suojeluksensa alaiseksi, että hän nyt oli sen siipien suojassa, että se tästä alkaen oli vastuunalainen koko hänen ajallisesta hyvinvoinnistaan. Niin viaton ja yksinkertainen hän oli ja niin tietämätön liikeasioissa, ettei hän edes muistanut tai ajatellut tulleensa Brownin tehtaisiin, ja että koko maailma piti Brownin ja Durhamin liikkeitä verivihollisina, jotka alinomaa tuimasti riitelivät keskenään maan oikeusistuimissa molemmin puolin vaatien toisilleen sakkoja ja vankeutta!

IV LUKU.

Täsmälleen kello 7 seuraavana aamuna saapui Jurgis työhön. Hän saapui ovelle, jota hänelle oli näytetty, ja sai odottaa sen ulkopuolella pari tuntia. Päälyismies oli kyllä pitänyt oven auki häntä varten, mutta ei ollut sanonut siitä hänelle; ja niin olisi Jurgis saanut seista siinä vaikka iltaan asti, jollei "boss" itse olisi tullut paikalle värväämään toista miestä Jurgiksen tilalle ja tällöin löytänyt kaivatun. Hän haukkui tätä vahvasti, mutta Jurgis ei ymmärtänyt sanaakaan eikä siis siitä enempää välittänyt. Hän seurasi päälyysmiestä sisään, missä tämä neuvoi paikan jossa riisua pyhävaatteet päältään sekä pukeutua mukanaan tuomaansa työpukuun, ja sitte hän johdatti hänet teurastusosastoon. Työ, joka Jurgikselle määrättiin, oli hyvin helppoa, ja hän oppi sen viidessä minuutissa. Hänelle annettiin iso ja kova luuta, jollaisia kadunlakasijat käyttävät, ja hänen oli sillä varustettuna seurattava sitä miestä, joka kulki pitkin ylösripustettujen teurasruumiiden riviä ja veti ulos niiden sisälmykset, jotka vielä höyryivät elinlämpöä. Nämä sisälmykset hänen oli lakastava alas syvennykseen, joka oli niin hyvin tukittu, ettei kukaan voinut tunkeutua sinne. Kun Jurgis saapui luutineen, saatettiin sinne juuri ensimmäiset teuraat tänä aamuna. Pian hän oli täydessä työssä, katsahtamatta lainkaan ympärilleen tai puhelematta kenenkään kanssa — hän vain työskenteli otsansa hiessä. Hellettä sitäpaitsi lisäsi kaikki huoneessa vuotava lämmin, höyryävä veri, jossa sai oikein kahlata. Löyhkä oli kerrassaan inhottava, mutta Jurgis kesti sen kiitettävän kärsivällisesti, koko hänen olemuksensa riemuksi: olihan hän nyt saanut työtä ja ansaitsi rahaa! Hän sai mielestään tarumaisen summan 17 1/2 senttiä (87 1/2 penniä) tunnissa. Ja kun hän päivätyön päätyttyä palasi kotiin, voi hän ilahuttaa omaisiaan sillä tiedolla, että oli ansainnut enemmän kuin puolitoista dollaria (yli 7,50 markkaa) yhtenä ainoana päivänä!

Kotonakin oli iloisia uutisia häntä odottamassa, niin että Anielen makuuhuoneessa — jossa ystävämme asuivat — vallitsi miltei juhlatunnelma. Jonas oli keskustellut sen poliisikonstaapelin kanssa, johon Szedvilas hänet oli tutustuttanut, ja tämä kunnianmies oli kulettanut häntä monien päälyysmiesten luona sillä tuloksella, että muuan näistä oli luvannut hänelle työtä seuraavan viikon alusta. Ja sitten oli Marija Berczynskas, joka oli täyttynyt kateudella kuullessaan Jurgiksen hyvästä menestyksestä, lähtenyt hänkin omin päin etsimään kaupungilta työtä. Marijalla ei tosin ollut muita suosituksia kuin pari väkeviä käsivarsia eikä muuta sanavarastoa kuin sana "job" (työ), jonka hän sangen suurella vaivalla oli opetellut. Mutta siitä huolimatta hän oli koko päivän vaellellut Laskikaupungissa sekä tunkeutunut sisään jokaisesta ovesta, jonka takaa hän oli kuullut merkkiä jostakin työstä tai toiminnasta. Hänet oli kyllä kiroten ja solvaten ajettu ulos monista taloista, mutta Marija ei pelännyt ihmisiä eikä paholaista. Hän kyseli itsekultakin kenen vain tapasi, kaupunkilaisilta, muukalaisilta tai työväeltä, johon itsekin kuului, olipa hän pari kertaa kääntynyt korkea-arvoisten virkamiestenkin puoleen, jotka olivat vain tukistelleet häntä, kuin olisi hän ollut karannut houruinhoitolainen. Muutamassa kaupungin vähemmistä rakennuksista hän oli tullut saliin, jossa istui pitkissä riveissä suuri joukko naisia, vanhoja ja nuoria, sekä tyttöjä. Nämä istuivat juuri pitkien pöytien ääressä ja söivät jonkunlaista liharuokaa. Kulkien huoneesta huoneeseen Marija vihdoin joutui paikkaan, missä syödessä käytettyjä astioita pestiin. Siellä oli hänellä onni tavata itse johtajatar. Marija ei silloin ymmärtänyt — minkä hän myöhemmin tuli tietämään — että tällä lempeäkasvoisella ja -tapaisella "foreladyllä" oli lihakset kuin ajurinhevosella. Mutta tämä oli kuitenkin pyytännyt häntä tulemaan takasin seuraavana päivänä, jolloin hän mahdollisesti saisi opetella maalaamaan rasioita. Rasioiden maalaaminen oli johtajattaren selityksen mukaan taiteellista työtä, joka harjottajalleen tuotti kokonaista kaksi dollaria päivässä. Kun Marija ryntäsi sisään yhteiseen asuntoon, päästi hän julman intiaanihuudon ja heittäytyi sohvalle niin hurjasti huitoen, että hänen ystävänsä pelkäsivät hänen

saaneen suonenvetokohtauksen.

Suurempaa menestystä pieni seurue tuskin olisi voinut odottaakaan; ainoastaan kaksi sen jäsenistä oli vielä ilman paikkaa. Mutta Jurgis oli määrännyt, että Teta Elzbieta pysyisi kotona ja huolehtisi kaikkien yhteisestä taloudesta, sekä että Ona tässä auttaisi häntä. Jurgis ei tahtonut, että Onakin lähtisi työhön — hän ei ollut semmoinen mies, hän sanoi, eikä Onakaan ollut sellainen nainen. Hänen mielestään oli sängen merkillistä, jos ei nyt hänen tapaisensa mies kykenisi elättämään perhettä, varsinkin kun Jonas ja Marijakin voivat auttaa. Ei Jurgis myöskään sallinut puhuttavankaan, että lapset lähetettäisiin työhön. Hän oli kuullut, että Amerikassa oli lastenkouluja — olipa hän ottanut selvää, missä kouluissa lapset saivat käydä aivan ilmaiseksi. Hän oli päättänyt, että Teta Elzbietan lasten piti saada yhtä hyvä kasvatus kuin mitkä muut samassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat lapset tahansa. Vanhin lapsista, pikku Stanislovas, oli vain 13-vuotias ja sitäpaitsi hyvin pieni ikäänsä nähden. Ja koska Szedvilaksen vanhin poika oli noin 12-vuotias ja oli ollut jo vuoden opissa, päätti Jurgis, että Stanislovaksen piti oppia englanninkieltä ja kasvaa taitavaksi ja kykeneväksi mieheksi.

Edelleen oli seurueessa vielä vanha Dede Antanas. Jurgis olisi suonut hänenkin pysyvän kotona levossa ja rauhassa; mutta hänen täytyi tunnustaa itselleen, että se oli mahdotonta. Eikä toiselta puolen vanhus itse tahtonut kuulla sellaista puhuttavankaan. Hänen vanha intohimonsa oli näyttää yhtä reippaalta ja väkevältä kuin joku nuorukainen konsanaan. Hän oli saapunut Amerikkaan yhtä ylellisin toivein kuin kaikki muut seurueen jäsenet, ja nyt oli hän se pulmallinen arvotus, joka tuotti pojalle mitä suurinta levottomuutta. Sillä kenelle tahansa Jurgis asiasta puhui, se vakuutti juuri nyt olevan vähemmän toivoa kuin milloinkaan muulloin vanhalle miehelle saada työtä Laskikaupungissa. Szedvilas vakuutti, että lihatehtailijat eivät huolineet työhönsä edes niitä, jotka olivat harmautuneet heidän omassa palveluksessaan, saatikka sitte heille vallan tuntemattomia ukkoja. Ja tämä oli sääntönä koko Amerikassa eikä vain Laskikaupungissa. Tyynnyttääkseen vanhusta oli Jurgis keskustellut ystävällisen poliisin kanssa sekä tuonut neuvottelusta kotiin sen selityksen, ettei asiaa kannattanut edes ajatellakaan. He eivät kuitenkaan olleet kertoneet tästä vanhalle Antanakselle, joka tuhlassi kaksi kokonaista päivää tallustelemalla ympäri kaupunkia työnhaussa; hän oli juuri palannut kotia sellaiselta vaellukselta, kun hän nyt sai kuulla toisten suuremmoisesta menestyksestä. Mutta hän vain naurahti ja vakuutti hänenkin vuoronsa kerran tulevan.

Nyt he arvelivat, että heidän hyvä onnensa jo aiheutti ja oikeutti heitä miettimään oman kodin hankkimista. Istuessaan eräänä kauniina ja rauhallisena kesäiltana majan rappusilla he ryhtyivät neuvottelemaan tästä tärkeästä asiasta, ja Jurgis kertoi heille tutkimuksensa tuloksista seuraavaa.

Kulkiessaan tänä aamuna katuja pitkin työhönsä hän oli nähnyt pari poikaa, jotka kävivät talosta taloon jakaen suuria ilmotuslappuja; ja huomattuaan näillä kuvia, oli hän pyytänyt ja saanutkin sellaisen. Hän oli kuitenkin käärintä sen kokoon ja työntänyt taskuunsa. Päivällislomalla oli muuan mies, jonka kanssa hän oli joutunut puheisiin, lukenut sen ja jutellut hänelle sen johdosta kaikenlaista, sillä seurauksella, että Jurgis oli saanut päähänsä huiman aatteen.

Hän levitti polvilleen ilmotuslapun, joka todellakin oli oikea taideteos. Se oli lähemmäs metrin pituinen ja puolta kapeampi sekä painettu kiiltopaperille isoilla kirjaimilla ja kirkkailla väreillä, niin että he voivat sitä kuutamossa lukea. Keskelle oli kuvattu komea rakennus. Katto oli purppuranpunainen ja kultajuovainen, seinät hopeanhohtavat, ovet ja akkunankehukset punaset. Talo oli kaksikerroksinen, päätyseinällä oli pylväskäytävä ja muuten oli seinille kasattu kipsikoristeita niin paljon kuin suinkin mahtui; se oli ehdottoman hieno kaikissa pienimmissä yksityiskohdissaankin, yksin portinkolkutinkin oli pieni taideteos. Pylväskäytävässä nähtiin riippumatto ja akkunoissa kauniit verhot. Yhdessä kulmassa nähtiin herra ja nainen lämpimässä syleylyssä, toisessa hienoilla verhoilla ja hopeasiipisellä enkelinkuvalla koristettu lapsenkehto. Jotta tämä kaikki oikein ymmärrettäisiin, oli alareunaan painettu selitys puolan-, litvan- ja saksankielillä: "*Dom! — Namai! — Heim!*" (Koti!) — "Miksi maksatte vuokria? Miksette osta omaa kotia? Ettekö tiedä, että sellaisen voitte ostaa vähemmällä summalla kuin minkä vuokrana maksatte? Me olemme rakentaneet tuhansia koteja, joissa nyt asuu onnellisia perheitä." Edelleen seurasi kaunopuheinen ja miltei runollinen kuvaus avioliiton onnellisuudesta kodissa, jonka sai melkein ilmaiseksi. Ja loppuun oli painettu tunnettu laulu "Suloinen kotini" saksaksi ja puolaksi, muttei litvaksi. Ehkäpä kääntäjä oli havainnut vaikeaksi ilmaista tunteellisuuttaan kielellä, jossa valitus merkitsee "gukcziojimas" ja hymy "nusziszysojimas".

Tätä ilmotusta ystävämme tutkistelivat kauvan, Onan koetellessa selvittää muille sen sisällystä. Heille vähitellen selveni, että talossa oli neljä asuinhuonetta ynnä kellarikerros, ja että sen voi ostaa 1,500 dollarilla maa-alueineen ja kaikkineen. Tästä summasta tarvitsi kauppaa solmittaessa maksaa vain 300 dollaria, lopun saisi suorittaa 12 dollarin kuukausimaksuilla. Nämä olivat tosin ystävämme silmissä suunnattomia summia, mutta olivathan he Amerikassa, missä moisista rahamääristä puheltiin kuin mistä pikkusummista ainakin. He olivat saaneet kuulla, että heidän oli maksaminen yhdeksän dollaria kuukaudessa vuokraa mistä huoneustosta tahansa, ja he ymmärsivät etteivät he tämän paremmin voineet tehdäköön, jos tahtoivat päästä asumasta kaikki kaksitoista henkeä yhdessä tai kahdessa

pikkuhuoneessa kuten nyt. Vaikka he täällä iankaikkisesti maksaisivatkin vuokraa, eivät he sillä pääsisi ainoatakaan askelta eteenpäin; mutta jos he tekisivät sellaisen kaupan kuin ilmoituksessa esitettiin, tulisi kerran aika, jolloin heidän ei enää tarvitsisi maksaa vuokraa sinä ilmaisna ikänä.

He rupesivat nyt laskemaan varojansa. Teta Elzbietalla oli vielä vähän rahaa jällellä, eikä Jurgiskaan ollut vallan ilman. Marijalla oli liki viisikymmentä dollaria kukkarossa, jota hän säilytti sukassaan, ja vanhalla Antanaksella oli vielä jällellä jonkun verran talonsa kauppahinnasta. Kun he nyt laskivat yhteen kaikki nämä varat, karttui heille tarpeeksi paljon suorittaakseen ensimmäisen maksuerän talon hinnasta. Ja kun useimmilla oli palkallinen toimi ja heidän tulevaisuutensa siis oli turvattu, voi tuo kauppa todellakin olla sekä viisas että edullinen; missään tapauksessa ei asiaa käynyt pitäminen mahdottomana. Ja toiselta puolen — jos he nyt todella ryhtyisivät kaupantekoon, niin oli tietysti paras päättää niin pian kuin suinkin, sillä nykyään heidän piti maksaa vuokraa joka hetkeltä, minkä asuivat tässä kurjuuden pesässä. Jurgis oli tosin tottunut tämmöiseen siivottomuuteen rautatientöissä ollessaan, jolloin oli saanut suoraan sanoen kouran täyteen kirppuja kiini lattialta; mutta tällaiset olosuhteet eivät soveltuneet Onalle, ajatteli hän. Heidän täytyi hankkia itselleen parempi asunto, ja se heti. Sen hän lausuihin päättävästi julki kuten ainakin mies, joka äsken oli yhtenä ainoana päivänä ansainnut dollarin ja viisikymmentä senttiä.

Seuraavana päivänä Marija lähti johtajattarensa luo ja sai tältä käskyn saapua seuraavan työviikon ensimmäisenä päivänä oppimaan rasiain maalaamisen taitoa. Marija oli iloinen kuin lintu ja lauleli tullessaan koko tien; tullessaan eteisen ovelle hän kohtasi Onan ja hänen kasvatuseränsä, jotka juuri olivat lähdössä kuulustelemaan tietoja ilmoituksessa mainitusta talosta. Marija lähti heidän mukaansa. Illalla he tekivät miehille selkoa retkensä tuloksista. Asianlaita oli todellakin niinkuin ilmoituksessa oli kerrottu. Talot olivat etelään päin, ainoastaan parin kolmen kilometrin päässä suurista teurastamoista. Asiamies, jonka puoleen naiset olivat kääntyneet, oli vakuuttanut kauppaehdoja ihmeen edulliseksi — ja hänen sanoihinsa oli luottamista, koska hänellä ei ollut mitään itsekohtaista etua asiasta, hän vain oli niiden henkilöiden asiamies, jotka talon olivat rakennuttaneet. Rakennusyhtiö pian hajaantuisi, niin että ostajain oli kaikkea muotoa kiiruhdettava päästäkseen nauttimaan näistä kaikista eduista. Halukkaita oli jo ilmautunut niin paljon, ettei asiamies tiennyt kenelle etusijan antaisi. Yhden ainoan päivän epäröiminen voisi riistää ystäviltämme tämän suunnattoman edullisen tilaisuuden. Kun mies näki Teta Elzbietan käyvän murheelliseksi tämän pelättävän tiedonannon kuullessaan, lupasi hän hetken mietittyään, että jos he todella tahtovat ryhtyä kaupantekoon, tahtovansa lähettää omalla kustannuksellaan telefoni-ilmoituksen omistajille sekä ostaa yhden taloista heidän lukuunsa. Sitte asia lopullisesti järjestettiin — ja ensi sunnuntai-aamuna heidän kaikkien oli käytävä tarkastamassa taloa.

Tämä tapahtui torstaina. Kaikkina seuraavina päivinä oli työ Brownin tehtaissa täydessä käynnissä, ja Jurgis ansaitsi joka päivä dollarin ja 75 senttiä. Tämä teki kymmenen ja puoli dollaria viikossa eli 45 dollaria kuussa. Jurgis ei itse kyennyt tätä laskemaan, vaikka summa olikin niin pieni, mutta Ona oli taitavampi sellaisissa asioissa ja hän selvitti koko perheen raha-asiat. Marija ja Jonas voivat maksaa ylläpidostaan kumpikin kuusitoista dollaria kuussa, ja vanha Antanaskin arveli voivansa tehdä saman, kunhan vain hän saisi paikan, minkä pian pitäisikin tapahtua. Täten oli koossa yhdeksänkymmentä dollaria kuukaudessa. Marija ja Jonas ottaisivat haltuunsa kolmannen osan talosta, josta hyvästä Jonaksen tarvitsisi kuukausittain suorittaa ainoastaan kahdeksan dollaria kauppahinnan kuolettamiseen. Siten heille jäisi 85 dollaria kuussa — tai jollei vanha Antanas saisikaan työtä, 70 dollaria. Se olisi kyllin talous- ja elantokustannuksiin kahdentoista hengen tarpeeksi.

Tuntia aikaisemmin kuin tarvittiin, lähti koko seurue ulos seuraavana sunnuntai-aamuna. He olivat kirjoittaneet osotteen paperilapulle, jota tavantakaa näyttivät vastaantulijoille saadakseen tietää oikean ja suurimman tien. Se näytti tosin olevan sangen pitkä "parin kilometrin matka", mutta aikoinaan he kuitenkin joutuivat asiamiehen luo. Se oli hyvin komeasti puettu herra, aulis ja kohtelias, ja osasi puhua ystävämme kieltä vallan erinomaisesti, mikä oli suuri etu kaupaa hieroessa. Hän saatti heidät puheenaolevalle rakennukselle, joka huomattiin olevan yksi monien muiden aivan samallaisten joukossa ja vailla kaikkea rakennustaiteellista koristelua. Onan sydämmellinen ilo kalpeni tuntuvasti kun hän näki, ettei talo ollut lainkaan sen näköinen kuin ilmoituslapulle oli kuvattu. Eikä se edes ollut puoleksikaan niin iso. Talo oli kuitenkin äsken maalattu ja näytti jotenkin siistiltä — se oli aivan uusi, vakuutti asiamies. Hän puheli lakkaamatta niin paljon, että ystävämme vallan sekautuivat eivätkä saaneet aikaa eikä tilaisuutta kyselläkseen mitään. He olivat painaneet mieleensä niin monta asiaa, joista olisi ollut lähemmin kyseltävä, mutta kun nyt oli aika siihen, olivat he unhottaneet osan eivätkä rohjenneet esittää toisia. Toiset talot samassa rivissä eivät olleet uusia, ja vain jotkut niistä näyttivät olevan asuttuja. Heidän tultua niiden kohdalle selitti asiamies hyväntahtoisesti, että niiden vuokralaiset kohta muuttaisivat. Kaikki seikat näyttivät olevan omiaan tekemään hänen väitteensä silkoiksi valheiksi, mutta hänen komea ulkomuotonsa ja varma esiytymisensä puoleksi vakuutti heitä — he olivat aina tottuneet mitä syvimmällä kunnioituksella katselemaan hienosti puettua ja pöyhkeäkäytöksistä "gentlemania".

Talon kivijalka sijaitsi pari jalkaa kadunpinnan alapuolella, ja noin kaksi metriä korkeaan ensi

kerrokseen noustiin sangen epämukavia portaita myöten. Ulkonaisen sirouden korottamiseksi oli päätyseinän keskikohdalle kustannettu vähäinen ylliskamari, jossa oli kaksi pientä akkunaa. Kadulla talon ulkopuolella ei ollut kivitystä eikä minkäänlaista katuvalaistusta, ja ainoana näköalana oli moniaita aivan samannäköisiä asuinrakennuksia. Sisäpuolella oli neljä huonetta, jotka olivat kalkilla valkaistut. Kivijalkaa oli vain talon etupuolella; takasivulla se jollain tapaa hävisi loitosti kohonevaan maahan. Asuinhuoneessa ei ollut puulattiaa, ainoastaan palkit, joille itse voi permannon kustantaa, kellä siihen oli halua ja varaa. Muutenkin olivat huoneet mitä puutteellisimmassa kunnossa. Asiamies, joka ei koskaan menettänyt mielenmalttiaan, selitti omistajain jättäneen huoneet puolivalmiiksi, jotta ostajilla olisi tilaisuutta sittemmin sisustaa ne makunsa mukaan. Ylishuoneet eivät olleet edes puolivalmiitakaan. Ystävämme olivat kuvitelleet voivansa vuokrata ne yksinäisille nuorille miehille tai tytöille, joiden ei kannattanut asua perheissä. Mutta nyt he huomasivat, ettei niissä ollut permantoa eikä välikattoa, ei akkunaruujuja eikä edes puitteitakaan, ei tulisijoja eikä seinäpapereja — ei muuta kuin korkeat tiiliseinät sekä lattia- ja kattopalkit, joille permannon ja välikaton sai itse kustantaa, jos kellä oli rahoja tarpeeksi. Kaikki, mitä he näkivät, oli mitä kurjinta ja vajavaisinta, mutta sittekään yksinkertaiset ja kokemattomat ystävämme eivät vallan säikähtyneet siitä. Herra asiamies oli niin väsymättömän kaunopuhelias selittäessään kaikki parhain päin. Hänen kielensä ei pysähtynyt silmänräpäyksenäkään, hän näytti heille kaikki, aina ovilukkoihin ja akkunansaranoihin asti, vakuuttaen kaiken olevan parasta tavaraa, tilatun maailman mainioimmista tehtaista — todellisia ihmeitä tarkotuksenmukaisuudessaan, siroudessaan ja kestävyyydessään. Hän näytti heille vesijohdon ja siihen kuuluvan kaivon, jotka erityisesti herättivät Teta Elzbietan ihastusta, sillä sellaista hän ei unelmissaankaan ollut nähnyt. Kaikki heidän näkemänsä viat ja puutteet unohtuivat nyt tämän suuremman keksinnön takia.

Mutta he olivat, kuten tiedämme, yksinkertaista maalaisväkeä, ja he tunsivat täydessä määrässä maalaisen rakkautta käteiseen rahaan. Aivan turhat olivat kaikki asiamiehen ponnistukset saada kauppaa pikaiseen päätökseen. Heidän täytyi nähdä, heidän täytyi saada aikaa miettiäkseen tarpeeksi niin tärkeää asiaa. Kaikki asiamiehen kiihkeät ja kaunopuheiset vakuuttelut eivät voineet heitä tästä järkähtyttää. Ja niin palasivat he kotiin, missä asiata joka päivä pohdittiin ja käännettiin puolelle ja toiselle, ilman että lopullista yksimielisyyttä tahtoi syntyä. Kullakin oli oma mielipiteensä; ja olihan asialla niin monta puolta, joita voi käytellä myötä ja vastaan. Eräänä iltana, kun kaikki vihdoin tuntuivat olevan yksimielisiä ja osto siis näytti varmalta, tuli ystävä Szedvilas sisään ja aiheutti pakinallaan uutta levottomuutta mielissä. Jokubas Szedvilas ei koskaan ollut suosinut "oma koti"-kysymystä. Vuokralla asuminen oli hänestä paljon turvallisempaa; silloin ei tarvinnut maksaa kiinteistöveroja eikä kustantaa kalliita korjauksia. Hän kertoi pöyristäviä juttuja henkilöistä, jotka olivat kadottaneet kaiken omaisuutensa sellaisissa "talonostohuijauksissa". Ystävämme saattoivat olla aivan varmat, että tämä kauppa veisi heidät täydelliseen perikatoon; se tuottaisi heille suunnattoman jakson kaikellaisia menoja, ja sitäpaitsi oli koko talo vallan kelvoton kurkihirrestä kivijalkaan asti.

"Ja muuten", sanoi hän, "ei saa luottaa kehenkään. Missä voi löytääkään rehellisen myyjän? Sitäpaitsi saattavat he petkuttaa teitä kierolla kauppakirjalla; saatte varmasti maksaa talon hinnan kahteen, ehkäpä kymmeneenkin kertaan. Kuinka voisikaan laintuntematon, yksinkertainen ihminen ymmärtää moista kauppakirjaa? Ei, hyvät ystävät, koko homma on vain kouraantuntuva yritys ryöstää teiltä rahanne! Varminta on luopua koko kaupasta."

"Ja maksaa kalliita vuokria", virkkoi Jurgis.

"Parempi se kuin menettää kaikkensa", Szedvilas vastasi. Ja puolituntisen keskustelun jälkeen hänen viimein onnistui saada nuo yksinkertaiset, rehelliset ihmiset puolittain vakuutetuiksi; heistä tuntui, kuin olisi hän temmannut heidät takasin hirvittävän kuilun reunalta. Mutta sitte lähti Szedvilas tiehensä, jolloin Jonas, joka oli terävä-älyinen pikku mies, muistutti heille, että ruokatavarakauppa oli kerrassaan keho liiketoimi ja että tämän takia sen omistajakin niin epäluuloisesti katseli kaikkia muita liiketoimia, kuten nyt juuri talonostoakin. Ja se naula veti!

Pääsrynä heille kuitenkin oli se kieltämätön tosiasia, etteivät he mitenkään voineet jäädä nykyiseen asuntoonsa, vaan oli heidän muutettava jonnekin muualle. Ja kun he mietiskelivät luopuako oman kodin ostohommista ja edelleen vuokrata itselleen asunto muualla, tuntui heistä sangen lohduttomalta edelleen suorittaa joka kuukausi yhdeksän dollaria vuokraa. Kokonaisen viikon, yötä ja päivää he joka taholta ajattelivat, aprikoivat ja punnitsivat tätä vaikeasti ratkaistavaa ongelmaa, kunnes Jurgis vihdoin otti vastatakseen kaikesta. Veli Jonas oli viimeinkin saanut työtä ja työnsi nyt päivittäin pientä vaunua edestakasin Durhamin tehtaassa; ja teurastustoimet Brownin tehtaassa jatkuivat tasaista käyntiään varhain ja myöhään, niin että Jurgis joka päivä tottui ammattinsa kaikkiin kauheuksiin. Kaiken tuon täytyy mies kestää, jos mieli työllään elättää perhettään, sanoi hän itsekseen. Toiset työmiehet tekivät tavantakaa virheitä, mutta Jurgis oli pian niin perehtynyt toimeensa, että hän voi oikaista heidän virheitään ja neuvoa heille oikeita menettelytapoja. Hän tahtoi kernaasti työskennellä jok'ikinen päivä varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan asti, jopa koko yönkin, jos niin tarvittiin; hän ei tahtonut sallia itselleen siunaamankaan rauhaa, ennenkun uusi talo oli maksettu laesta kivijalkaan asti ja hänellä ja

hänen ystävillään oli koti, jota he voivat kutsua omakseen. Niin hän puheli heille joutohetkinään, ja sen mukaan hän toimikin.

Eräänä aamuna tuli asiamies heidän asuntoonsa, mukanaan kaikki tarpeelliset paperit allekirjoitettaviksi, mutta silloin oli Jurgis työssä. Ja niin kävi monena muunakin päivänä. Ei siis ollut muuta keinoa, kuin että naiset lähtisivät asiamiehen luo, ottaen hänen sijastaan mukaansa Szedvilaksen. Jurgis vietti kokonaisen illan koettamalla painaa heidän mieliinsä, että tilaisuus oli mitä vakavinta laatua. Vihdoin samana iltana kerusteltiin monet erillään olevat rahaerät kaikista mahdollisista ja milteipä mahdottomistakin kätköistä — ei vain matkalaukuista ja vuoteista, vaan vaatteista aivan läheltä ihoakin. Kaikki pantiin yhteen kasaan ja laskettiin yhteen sekä neulottiin siunatuksi lopuksi viimein eri kohtiin Teta Elzbietan kauhtanan vuorin väliin.

Varhain aamupuhteella he sitte lähtivät tekemään talonkauppaa. Jurgis oli antanut heille niin paljon neuvoja ja varotellut niin monista vaaroista, että naiset olivat vallan kalpeita pelosta ajatellessaan, mitä kaikkea heille voisikaan tapahtua ennenkun onnellisesti jälleen saapuisivat kotikynnyksen yli. Yksinpä tyyni ruokakauppiaammekin, jota tuskin maailman kokoonluhistuminenkaan olisi pahanpäiväisesti säikäyttänyt, sanoi olevansa hyvin levoton tämän uhkayrityksen luonnistumisesta. Asiamiehellä oli kaikki selvillä, kun hän kohteliaasti pyysi heitä painamaan puuta ja lukemaan läpi kauppakirjat. Teta Elzbieta oli niin rauhaton, että hiki juoksi hänen otsaltaan isoina karpaloina, sillä eivätköhän he nyt — tätä kehoitusta kirjaimellisesti noudattamalla — itse asiassa loukkaisi asiamiestä, kun eivät ehdottomasti luottaisi hänen rehellisyyteensä ja kunniaansa. Mutta Jokubas Szedvilas luki kaikki läpi moneen kertaan; ja kohtapa nousikin hirmuinen epäluulo hänen mieleensä. Hän rypisti kulmiaan yhä tuimemmin, mitä pitemmälle hän pääsi. Tämä asiakirjahan ei ollutkaan, mikäli hän saattoi nähdä ja ymmärtää, mikään kauppakirja — se oli vain vuokrasopimus. Hän oli tosin kovassa pulassa lukiessaan asiakirjaa, joka oli alusta loppuun mätetty täyteen hänelle käsittämättömiä lakisanoja ja lauseparsia; mutta eihän mitenkään voinut väärinkäsittää sanoja sellaisia kuin: "Ostaja sitoutuu maksamaan vuokraa osastaan rakennuksen ensi kerroksesta!" Ja edelleen: — "suorittamaan vuokraa kaksitoista dollaria kuukaudessa kahdeksan vuoden ja neljän kuukauden aikana!" Tultuaan näin pitkälle lukemisessaan Szedvilas kohotti lasisilmiiään nenältään, katsoi asiamiestä silmiin ja sopersi kysymyksen.

Asiamies oli edelleen mitä vilkkain ja kohteliain ja selitti, että sellaiseen muotoon kauppakirjat tässä maassa laadittiin; taloja ja tiloja hankittiin vuokraamalla ja ostosumma maksettiin vuokran muodossa moniaitten vuosien kuluessa. Hän koetti pyrkiä seuraavaan pykälään kauppakirjassa, mutta Szedvilas ei voinut sulattaa sanaa "vuokra", ja kun hän selitti asian Teta Elzbietalle, tuli tähän sama pelko kuin häneenkin. He eivät siis lähes yhdeksään vuoteen voineet kutsua ostamaansa taloa omakseen! Asiamies, jolla näytti olevan enkelimäinen kärsivällisyys, alkoi uudestaan ja lavealti selitellä asiaa, mutta siitä ei ollut apua. Elzbieta muorilla oli vereksessä muistossa Jurgiksen viimeinen juhlallinen ja vakava varotus, että "jos koko asiassa ilmautuu ainoakaan epäselvä kohta jota ette käsitä, niin elkkää antako hänelle penniäkään, vaan lähtekää puhuttelemaan lakimiestä". Se oli kiusallinen hetki, mutta hän kokosi kaikki voimansa ja lausui julki ajatuksensa.

Jokubas tulkitsi hänen sanansa. Hän pelkäsi asiamiehen närkästyvän ja puhkeavan haukkumisiin, mutta miestä ei mikään asia näyttänyt voivan saada maltistaan. Olipa hän päinvastoin niin kohtelias, että tarjoutui itse saattamaan heidät lakimiehen luo, mutta Teta Elzbieta oli kyllin viisas kieltäytyäkseen siitä. He kulkivat hyvän matkaa toiseen päähän kaupunkia, missä varmimmin voisivat löytää lakimiehen, joka ei ollut yhdessä juonessa asiamiehen kanssa. Mutta he eivät olleet kauvaksikaan ennättäneet, ennenkun asiamies tuli täyttä ravia heidän perässään ja liittyi väkistekin heidän pariinsa. Vaellettuaan hyvän tunnin saapuivat he erääseen asianajotoimistoon. Mutta kenpä voi kuvata heidän hämmästyttävää huomattamistaan, että asianajaja ja asiamies olivat vanhoja tuttuja, jotka puhuttelivat toisiaan ristimänimeltä!

Silloin he tunsivat olevansa hukassa. He istuivat asianajajan toimistossa noloina kuin vankiparvi, joka on saatettu kuulemaan kuolemantuomiotaan. Lakimies luki lävitse kauppakirjan, jonka jälkeen hän selitti sen olevan vallan oikeassa järjestyksessä laaditun, joten kauppa oli kaikkein rehellisin kauppa maailmassa ja menettely täysin laillinen.

"Entä onko hinta oikea?" kysyi Szedvilas. kolmesataa dollaria heti paikalla ja loppu maksettavaksi kahdellatoista dollarilla kuukausittain?"

"On, vallan oikea!"

"Ja se on siis maksu koko talosta tonttineen ja kaikkineen?"

"Niin juuri", vastasi lainoppinut ja osotti hänelle, missä kohden tämä kaikki oli mainittuna kauppakirjassa. "Kaikkityyni on oikeaa ja rehellistä peliä, ystäväiseni, ei petoksen eikä vääryyden rahtuakaan ole mukana!"

"Me olemme köyhiä ihmisiä, ja kauppasumma on koko omaisuutemme. Jos hitustakaan vääryyttä on kätetty tähän kauppaan, menetämme kaiken minkä omistamme." Ja siihen suuntaan kyseli Szedvilas vapisevalla äänellä kyselemistään, naisten silmätessä häneen sanatonta rukousta ilmaiseksi katseilla. Ja kun kyselyt vihdoinkin loppuivat ja aika oli tehdä päätös asiassa, oli Teta Elzbieta niin liikutettu, että hän huokaili ja itki. Jokubas oli kysynyt häneltä, tahtoiko hän kirjoittaa alle, mutta hän sai kysellä monta kertaa saamatta mitään vastausta. Mitähän vanhus vastaisikaan? Hänhän ei tiennyt, oliko asianajaja edes puhunut totta — mies näytti olevan yhdessä juonessa myyjän kanssa. Mutta eihän hän voinut tässä lausua epäilystään julki, ilman että nuo hienot herrat kuulisivat sen! Milläpä tekosyyllä hän voisikaan keskeyttää kaupanteon? Hänhän oli niin tietämätön, niin avuton, ja he olivat niin viekkaita ja ylhäisiä! Lopuksi hän rupesi, kyynelten miltei sokaistessa hänen silmänsä, poimimaan esiin rahojaan, mutta työnsi ne heti jälleen liivinsä alle. Vielä kerran hän otti ne esiin, suurten kyynelten vuotaessa pitkin poskia. Ona istui eräässä huoneennurkassa katsellen kaikkea tätä pelolla ja vavistuksella. Hän oli kuin kuumeessa — hän tahtoi huutaa emintimälleen, että tämä jälleen piilottaisi rahat, että kaikki oli vain huijausta ja petosta, että tämä onneton kauppa saattaisi heidät perikatoon, mutta hän tunsu kurkkuansa puristavan eikä saanut sanaakaan suustaan. Ei siis ollut ketään varottamassa Teta Elzbietaa. Hän laski rahat pöydälle ja asiamies hyökkäsi innokkaasti niihin käsiksi, laskien itse ne vuorostaan tarkalleen. Sitte hän kirjoitti kuitenkin ja antoi sen ostajille; koko hänen ulkomuotonsa todisti, miten tyytyväiseksi ja hilpeäksi hän tunsu itsensä. Hän kohosi pystyyn, kävi jokaisen luo ja puristi vuoron perään heidän käsiään, uhkuen suurempaa eloisuutta ja kohteliaisuutta kuin milloinkaan ennen. Lakimies selitti sitte Szedvilakselle, että hänen palkkionsa oli yksi dollari. Se aiheutti vielä hetkisen väittelyä, mutta summa maksettiin viimein ja ystävämme poistuivat huoneesta. Teta Elzbietaalla oli kauppakirja ja kuitti kovasti kokoonpuserrettuna kädessään. He olivat kaikki niin menehtyneet kestämistään rasituksista, että tuskin kykenivät käymään, jonka vuoksi he useamman kerran lepäsivät kotimatalla.

Vihdoinkin he saapuivat kotiin mielet ylen raskaina. Illalla, kun Jurgis palasi työstään, sai hän kuulla jutun koko juoksun, ja silloin naisparoilta viimeinenkin toivon kipinä sammui. Jurgis oli vallan varmasti vakuutettu, että heitä oli mitä häpeällisimmin petkutettu ja että he siten olivat syösty perikatoon. Hän repi tukkaansa ja kirosi ja vannoi kuin mielipuoli, että hän tekisi asiamiehestä vielä kylmää ennenkun aurinko uudestaan nousi taivaanlaelle. Viimein hän sieppasi paperit käteensä, syöksi ovelle ja katosi näkymättömiin. Hän kiiruhti suorinta tietä Halsted Streetille, missä tapasi Szedvilaksen illallista syömässä ja pakotti tämän päätäpahkaa seuraamaan häntä toisen lakimiehen luo. Kun he ryntäsivät sisään tämän konttoriin, nousi lainoppinut seisaalleen ikäänkuin aikoen asettua vastarintaan. Eikä se ollut ihmekään, sillä Jurgiksella oli tukka hurjasti pystyssä ja silmät veristävät kuin mielipuolella. Hänen seuralaisensa toki selitti lakimiehelle asian, tämä otti paperit ja rupesi lukemaan niitä, Jurgiksen seisossa vieressä joka jäsen vapisevana ja nojautuen nyrkitetyllä kädellään pöytään.

Lukiessaan asianajaja katsahti ylös pari kertaa ja kyseli tarkemmin Szedvilakselta, Toiset eivät ymmärtäneet sanaakaan hänen kysymyksistään, mutta heidän silmänsä paloivat kohti lakimiehen kasvoja koettaen lukea hänen ajatuksiaan. Szedvilas huomasi asianajajan katsattavan ylös papereista ja samalla kertaa naurahtavan — mikä aiheutti Szedvilakselta syvän huokauksen. Sitte lausui lakimies hänelle muutamia sanoja, ja Jurgis puukkasi ystäväänsä saadakseen tietää mistä oli puhe. Hänen sydämensä oli seisauttua hätäytymisestä.

"Mitä nyt?" hän kysyi.

"Hän sanoo kaiken olevan vallan oikein", Szedvilas vastasi.

"Kaikenko vallan oikein?"

"Niin juuri! Hän sanoo asian olevan ajatun vallan niinkuin pitääkin."
Ja nyt vaipui Jurgis vuorostaan istumaan tuolille.

"Oletteko varma siitä?" hän ähkyi sekä kyseli kyselemistään tarkemmin Szedvilakselta. Hän ei voinut kuulla eikä kysellä kyllikseen. Niin — he olivat ostaneet talon, olivat todellakin ostaneet sen. Se kuului heille; heidän tarvitsi vain maksaa kauppahinta ja sitten oli kaikki hyvin. Jurgis kätki kasvonsa käsiinsä salatakseen kyynelittäänsä. Mutta hänen pelkonsa ei vielä ollut tyyten haihtunut; niin väkevä kuin hän olikin, jaksoi hän töin tuskin nousta istuimeltaan.

Lakimies selitti, että kauppahinnan suorittaminen vuokran muodossa oli täysin laillinen tapa. Tarkotus sillä oli helpottaa ostoa vähempivaraisille, jotka eivät muuten milloinkaan voisi hankkia omaa kotia. Niin kauvan kuin he säännöllisesti suorittivat maksunsa, ei heillä ollut mitään pelättävää, talo oli tykkönään heidän omansa.

Jurgis tunsu niin sanomatonta iloa tämän lohdullisen tiedonannon johdosta, että hän mielihyvällä maksoi sen puolidollaria, jonka asianajaja vaati vaivastaan, ja kiiruhti sitten kotiin nopein askelin ja kevein sydämin ilmottamaan ystävilleen matkansa tuloksen. Hän tapasi Onan miltei pyörtyneen,

lapset täyttä kurkkua kirkumassa ja koko talon ylösalasin — kaikki olivat luulleet hänen lähteneen murhaamaan asiamiestä. Kului monia tunteja, ennenkun rauha oli palautettu; ja koko seuraavan yön Jurgis monesti havahtui ja kuuli Onan ja hänen emintimänsä hiljaa kuiskailevan ja tuumiskelevan keskenänsä.

V LUKU.

He olivat nyt ostaneet itselleen oman kodin. Heidän oli vaikea käsittää, että tuo ihmeellinen koti todella oli heidän omansa, jonka he voivat mielensä mukaan varustaa huone- ja talouskaluilla. Jok'ainoa hetki joutilaana ollessaan he sitä ajattelivat. Kun heidän vuokra-aikansa Anielen luona kolmea päivää myöhemmin oli lopussa, varustautuivat he viivyttämättä muuttamaan.

Jos ken jotain tarvitsi, ei hänen tarvinnut käydä kovin pitkälle Packingtownissa, ennenkun tapasi kaikkea mitä halusi. Oikein huvittavaa oli katsella, millä kiireellä ja innolla jok'ainoa liikemies ennakoita koetti arvailla kunkin tarpeita ja toivomuksia. Halusiko ken tupakoida? Heti joutui hän — ja joutuipa sellainenkin, jolla ei ollut vähintäkään halua tupakoimiseen — kiertelevän tupakankaupustelijan käsiin, joka vastustamattomalla kaunopuheisuudella todisti, miksi ainoastaan Thomas Jeffersonin viiden sentin sikarit ansaitsivat sikarin nimen — ja ennenkun aavistikaan, oli monella tupakinvihaajalla taskut täynnä hänen tavaraansa. Oliko ken taas polttanut liiaksi ja kärsi siitä haittaa terveydelleen? Siihen tarkotukseen sai taas neljännesdollarilla ostaa rasia, jossa oli viisikolmatta ehdottomasti auttavaa pilleriä. Lukemattomin keinoin kaupiteltiin kaikenlaisia mahdollisia ja mahdottomia tuotteita. Laskikaupungissa Packingtownissa oltiin päästy vallan täydellisyyteen amerikkalaisessa ilmotustaidossa. Ken ei tulisi oikein levottomaksi lukiessaan esim. seuraavanlaista ilmotusta: "Onko vaimonne kalpea? Onko hän käynyt haluttomaksi kaikkeen, liukkuuko hän tuskin ovesta ulkona, pitääkö hän elämää hulluna ja kurjana? Miksi ette siis neuvo häntä koettamaan Tohtori Lonahanin 'Elämän säilyttäjää'?" Toisissa paikoissa jälleen oltiin leikillisiä: "Elkää nyt olko kuin mikäkin puupölkky! Tulkaa ja ostakaa 'Goliath Bunion'-tippoja!" — "Liikutelkaa toki jalkojanne!" ilmoitti muuan suutari. "Se on helppoa, jos käytätte kahden ja puolen dollarin 'Eureka'-kenkiä."

Monien pöyhkeilevien ilmotuskylttien joukossa ystävämme näkivät erään, joka etenkin kiinnitti huomiota kauniin maalauksensa takia. Se esitti kahta lintua, jotka ahkeraan rakensivat itselleen pesää, ja alla oli luettavana: "Varustakaa asuntonne kaikella mitä tarvitsette — täällä on satumaisen huokeat hinnat — saatte kaikki melkein ilmaiseksi!" Alempana oli ilmotus, että täältä voi saada kaluston ja kaiken sisustuksen nelihuoneiseen huoneustoon mitättömällä pikku summalla — seitsemälläkymmenellä viidellä dollarilla. Ja erinomaisin etuus oli se, että kauppa tehdessä tarvitsi maksaa käteistä vain pieni osa tästä määrästä; lopun sai suorittaa kuukausittain muutaman dollarin maksu erillä. Ystävämme tarvitsivat tietystikin täydellisen kalustuksen uuteen kotiinsa, mutta heidän rahavaransa olivat nyt miltei loppuun sulaneet; eipä ihme siis, että he astuivat tämän ihmisrakkaan huonekalukauppiaan puotiin ja tekivät siellä ostoksensa. Teta Elzbietalla oli vielä kerran vaikea hetki käsissä, kun hänen oli allekirjoitettava useita papereja. Ja sitte sai Jurgis eräänä iltana, kun hän hikisenä ja väsyneenä palasi työstään, kuulla että koko kalusto jo oli saapunut uuteen kotiin: salin, ruokasalin ja makuuhuoneen huonekaluja, pesulaitos, heidän silmissään ylen ihana pöytäkalusto suurilla ruusuilla ja sinisillä kuusenoksilla koristettua posliinia y.m.s. loppumattomiin saakka. Posliiniastioista oli tuotua muuan havaittu rikkoutuneeksi, mutta Ona oli saanut vaihdetuksi sen toiseen. Samaten oli luvattu kolme keittoastiata, mutta annettukin vain kaksi; ja se oli Jurgiksen suuri murhe, että he noin olivat antaneet petkuttaa itseään.

Seuraavana päivänä he muuttivat taloon. Työstä saavuttuaan ei miehillä ollut aikaa syödä kuin pari suupalaa, kun he kiirehtivät kantamaan tavaroitaan uuteen kotiin. Matkaa oli tosin koko kolme kilometriä, mutta Jurgis kävi sen matkan samana yönä useampaan kertaan, kantaen selässään aika raskaita taakkoja — patjoja, sänky- ja pitovaatteita, säkkejä y.m.s. Muualla Chikagossa olisi tällaisessa toimessa olija ollut vaarassa joutua putkaan, mutta Packingtownissa olivat poliisit ilmeisesti tottuneet sellaisiin näytelmiin ja tyytyivät muutamiin yksinkertaisiin kyselyihin. Ystävistämme näytti heidän uusi kotinsa oikealta satulinnalta kaikkine uusine siroine esineineen, joille iso ja komea lamppu loi väkevää valaistusta. Se oli "todellinen koti" ja vastasi täydellisesti kaikkea, mitä ilmotuslappu, asiamies ja lakimies olivat sanoneet sen kehumiseksi. Ona tanssi hilpeästi ympäriinsä uusissa huoneissa, ja hän ja Marija-serkku tarttuivat Jurgista kainaloihin ja kulettivat häntä riemusaatossa huoneesta toiseen, jotta hän oikein voisi nähdä ja ihaila koko ihanuutta. Jok'ikiselle tuolille he istuivat vuoron perään ja vaativat Jurgiksenkin koettelemaan niitä. Muuan tuoleista luhistui kokoon hänen raskaan painonsa alla, ja silloin he päästivät kimeän huudon, joka herätti lapset ja aiheutti suuren metelin. Kuitenkin oli tämä ollut juuri

tärkeä päivä, ja kaikki olivat ylen tyytyväisiä siihen. Jurgis ja Ona istuivat kauvan yläällä, iloiten sydämiensä syvyydestä keskinäisestä rakkaudestaan ja katsellen ihastuneina ympärilleen. Hepä menisivät naimisiin hetikun saivat asiat vähin järjestetyiksi ja hiukan rahoja säästöönkin; ja tämä olisi heidän kotinsa — pikku huoneen alikerroksessa he pitäisivät!

Olipa todella loppumaton ilonlähde heille saattaa taloa ja huoneita täyteen järjestykseen. Heillä ei tosin ollut suurin varoja tuhlata, mutta niin paljon välttämätöntä oli kuitenkin hankittava, ja sen ostaminen oli Onalle oikea riemu. Ostokset oli tietysti tehtävä myöhään iltasin, sillä muulloin Jurgiksella ei ollut aikaa; ja hänen oli luonnollisesti oltava mukana, vaikkei olisi ollut muusta kysymys kuin suola- ja pippurirasiasta tai puolesta tusinasta juomalaseja kymmeneen senttiin. Vähäisimmätkin ostokset olivat pätevänä syynä molemmille nuorille lähteä yhdessä ulos. Lauvantai-iltana he saapuivat kotiin laahaten mukanaan suurta koria täynnä kaikenlaisia hyviä tavaroita, jotka ladottiin pöydälle. Kaikki kokoutuivat ympärille katselemaan niitä; pikku lapset kiipesivät tuoleille tai kirkuivat, kunnes joku otti niitä kainaloista ja nosti ylös. Siinä oli sokeria ja suolaa ja teetä ja ryytejä, saviastia ja maitokannu, pesuharja, pari kenkiä vanhimmalle pojalle, kannu polttoöljyä, vasara ja suuri joukko erikokoisia nauvoja, jotka oli lyötävä keittiön ja makuuhuoneen seinille tarve-esineiden ripustamista varten. Oikea perheneuvottelu pidettiin sen johdosta, mihin kohtaan näitä nauvoja sopivimmin oli lyötävä. Sitte piti Jurgiksen yrittää lyödä naulat seiiniin, mutta kun vasara oli niin pieni, löi hän usein sormiinsa. Ona oli pannut vastaan kun hän oli tahtonut ostaa isomman vasaran, joka oli viisitoista senttiä kalliimpi; sen vuoksi kehotti Jurgis hänen itsensä koettamaan pikku vasaralla. Ona oli heti halukas, mutta jo ensi iskulla hän löi peukaloonsa ja päästi kimakan huudon, niin että Jurgiksen oli tultava avuksi ja lääkittävä sormea lukemattomilla suuteloilla. Vihdoin oli jokainen vuoronsa perään koetellut vasaraa, ja tuloksena oli, että naulat lopultakin istuivat kaikki kiini seinissä. Sitte ripustettiin osa tavaroista heti nauloihin. Jurgis oli vielä tuonut kotiin mahtavan laatikon, jota hän oli kantanut päänsä päällä, ja hän lähetti Jonaksen noutamaan toista yhtä isoa kantamusta, jonka hän myymälöistä oli ostanut.

Ruokailupöydän he tietystikin olivat sijoittaneet keittiöön, ja varsinaista ruokasalia käyttivät Teta Elzbieta ja hänen viisi lastansa makuusuojuksi. Hän itse ja kaksi nuorinta makasivat sängyssä ja toiset kolme patjalla lattialla. Ona ja hänen serkkunsa vetivät patjansa saliin ja nukkuivat siellä, ja kaikki kolme miestä ja vanhin pojista makasivat eräässä toisessa huoneessa. Toistaiseksi heillä oli paljas permanto makuusijanaan, mutta niinkin epämukavalla vuoteella he nukkuivat mainiosti, niin että Teta Elzbietan oli voimainsa takaa rummutettava heidän oveaan aamusella saadakseen heidät heräämään neljännessä yli viisi. Silloin piti hänellä olla heitä varten valmiina mahtava kuppi kiehuvan kuumaa, väkevätä kahvia kullekin sekä kaurapuuroa ja kakkuja, joihin oli leivottu pieniä meheviä makkaroita. Sitte he täyttivät ruokareppunsa isoilla, sianihrolla paksusti pyyhkäistyillä leipäviipaleilla — voi olisi ollut heille liian kallista — muutamilla punalaukoilla ja pienellä juustopalasella, ja siten varustettuina olivat he valmiit tallustelemaan tehtaaseen.

Jurgiksesta tuntui tosiaankin, että hän nyt vasta oli päässyt käsittämään mitä työ toden teossa oli; ensi kerran hänellä nyt oli tehtäviä, jotka vaativat kaiken hänen huomionsa ja ruumiinvoimansa. Hänen toimenansa oli seista parvella auttamassa teurastuspenkkien ympärillä hääriviä miehiä, ja vaikka hän luonteeltaan olikin itserakas, täytyi hänen kuitenkin ihailla näiden joutuisuutta ja tavattomia ruumiinvoimia — he työskentelivät enemmän ja jättivät parempia työtuloksia kuin konsanaan kaikkein monimutkaisinkaan kone. Kenkään ei saanut silmänräpäyksenkään lepoa kädelleen, silmälleen eikä ajatustoiminnalleen, ennenkun päivän työ oli lopussa. Jurgis pääsi pian tämän ihmeellisen koneiston perille. Oli muutamia osastoja, jotka voivat sekä jouduttaa että hidastuttaa kaikkien muiden työtä, ja juuri niihin oli asetettu luotettavimmat ja samalla väkevimmät miehet, jotka saivat suunnattomia palkkoja, mutta myöskin saivat potkun vähimmästäkin hairahduksesta. Tavantakaa heitä vaihdettiin uusiin miehiin. "Bossit" eli työnjohtajat pitivät tarkkaa vaaria heistä, ja he työskentelivät vallan kuin pahojen henkien riivaamina. Työläishuumori oli heille keksinyt nimen "pikajuoksijat". Jos joku heistä väsyi tai muuten osottautui kykenemättömäksi, oli laitoksessa satoja muita, jotka pyysivät päästä sijalle.

Mutta tästä ei Jurgis välittänyt; pikemminkin hän katseli kaikkea tätä jonkinmoisella huvilla. Häntä miellytti olla alati täydessä ja kiihottuneessa toiminnassa. Hänen teki mieli nauraa, kun hän nostokorissa lensi ylös ja alas ja katseli palavissaan ahertavia miehiä. Hänen työnsä ei tosin ollut miellyttävintä lajia, mutta se oli sittekin työtä, joka luonnon välttämättömyydellä liittyi koko koneiston käyntiin; ja mitäpä muuta ihminen voikaan elämältä vaatia kuin saada tehdä jotain hyödyllistä ja nauttia hyvää palkkaa ponnistuksistaan.

Niin Jurgis ajatteli ja niin hän puhelikin kaikkialla suoralla, pelottomalla tavallaan. Mutta siitä huolimatta hän hämmästykseseen huomasi, että kaikkityyni sittekin rupesi häntä kyllästyttämään. Useimmat työmiehet eivät katselleet asiaa samalta kannalta kuin hän. Hän aluksi tunsu suurta masennusta havaitessaan, että enimmäkseen eivät lainkaan rakastaneet työtään, vaan päinvastoin vihasivat sitä. Oli tosiaan hirvittävä keksintö, kun pääsi perille työväen todellisesta mielentilasta. Tosiasia oli — he vihasivat ja inhosivat työtään. He vihasivat päällysmiehiään, he vihasivat tehtaiden omistajia. He vihasivat koko laitosta, jopa sitä ympäröivää seutuakin, koko kaupunkia — syvään juurtuneella,

katkeralla, leppymättömällä vihalla. Naiset, jopa lapsetkin kiroivat tehdasta. Kaikki siellä oli mädännyttä — kaikkityyni oli elävä helvetti! Kun Jurgis joskus kysyi heiltä, mitä he sillä tarkottivat, alkoivat he katsella häntä jonkunmoisella epäluulolla ja vastasivat: "Kun kerran seisot siinä, niin avaa silmäsi ja näe itse!"

Muuan niistä ongelmoista, jotka ensiksi pyörivät Jurgiksen ajatuksissa, olivat ammattiyhdistykset. Hänellä ei ollut lainkaan kokemusta sellaisista, ja toverien täytyi selittää hänelle, että työmiehet liittyivät yhteen sellaisiksi yhdistyksiksi taistellakseen oikeuksiensa puolesta. Jurgis kysyi, mitä he "oikeuksillaan" tarkottivat — se oli todella vakava kysymys, sillä hänellä ei ollut aavistustakaan, että hänellä olisi joitakin oikeuksia, ei ainakaan muuta kuin työn etsimisen ja työn suorittamisen oikeus. Mutta tämä "hullu" kysymys sai toverit intoihinsa häntä vastaan, he kiroilivat ja sadattelivat häntä. Muuan teurastamotyömiesten ammattiyhdistyksen lähettiläs tuli hänen luokseen vaatien, että hänen tulisi kirjoittautua yhdistyksen jäseneksi. Mutta kun Jurgis viimein käsitti, ettei sillä tarkotettu muuta, kuin että hän luovuttaisi jonkun prosentoin raskaasti ja rehellisesti ansaitusta päiväpalkastaan ammattiyhdistyksen rahastoon, kuohahti hänen verensä; ja lähettiläs, joka oli irlantilainen eikä ymmärtänyt montakaan sanaa Jurgiksen äidinkielestä, näyttäytyi nyt todellisessa hahmossaan ja rupesi karkeasti solvaamaan ja sadattelemaan häntä. Silloin Jurgis vallan raivostui ja vannoi, että tarvittiin enemmän kuin tusina irlantilaisia saamaan häntä ammattiyhdistykseen vedetyksi. Vähitellen koettivat maltillisemmat toverit selvittää hänelle, että ammattiyhdistykset olivat työmiesten paras ja varmin turva yläluokkain sortoa, äkillistä työstäerottamista y.m.s. vastaan. Mutta Jurgista eivät enää semmoiset aatteet miellyttäneet. Hän sanoi voivansa työskennellä omaksi hyväkseen ilman heidän apuaan sekä neuvoi heitä tekemään samoin, jos he tosiaankin luulivat kykenevänsä johonkin. Jolleivät kyenneet, niin miksi pysyivät täällä työssä, kun koko avara maailma oli heille avoinna. Jurgiksella ei tosin ollut suurta oppia eikä elämäkokemusta, mutta siksi paljon hän kuitenkin oli nähnyt, että jollei mies tahdo eikä voi pitää itseään pystyssä, ei kukaan muukaan kannata häntä kainaloista.

Edelleen oli siellä miehiä, jotka kannattivat Malthuksen [Englantilainen kansallistaloudentutkija 17-sataluvun lopulla, jonka kansoitusopin mukaan ihmissuvun lisäytyminen maan päällä on monta kertaa suurempi kuin elatusaineiden lisäys. Tämän opin mukaan siis kansojen yhtämittäinen kasvaminen on ajan pitkään turmiollista. Suom. muist.] aatteita, mutta siitä huolimatta kokosivat allekirjoituksia ja avustuksia listoilla rahastoon, jota käytettäisiin nälänhädän uhatessa. Tämä ajatus kyllä miellytti Jurgista, jonka sydäntä kirveli nähdessään vanhan isänsä joka päivä kuleskelevan ympärinsä tehtaiden läheisyydessä, kerjäten kaikkialla työtä ainakin kuivan leipäpalasen ansaitsemiseksi. Vanha Antanas oli ollut työmies aina varhaisimmasta lapsuudestaan lähtien; hän oli karannut kotoansa 12-vuotisena, koska isänsä oli pieksänyt häntä joka kerta kun hän oli yrittänyt opetella lukemaan sisältä. Hän oli aikoinaan ollut voimakas ja kykenevä mies, joka olisi voinut elää erakkona vaikka kokonaisen kuukauden, jos vain olisi saanut jotakin tehtäväksi. Ja nyt hän oli tässä vieraassa maassa, vieraitten olosuhteitten keskellä, eikä hänelle tässä maailmassa enää ollut sijaa enemmän kuin sairaalle koiralle. Hänellä oli tosin koti, jossa asua, ja omaisia, jotka eivät antaneet hänen kärsiä puutetta. Mutta hänen poikansa ei voinut torjua mielestään ajatusta: entäpä jos ukko olisi yksin täällä! Antanas Rudkus oli käynyt joka talossa Packingtownissa kerjäämässä työtä; aamusin hän seiso i säännöllisesti työnetsijäin suuressa joukossa, kunnes poliisit vihdoinkin oppivat tuntemaan hänet ja sanoivat hänelle, että hänen olisi parasta mennä kotiin ja heittää kaikki ajatukset työnsaamisesta. Siitä huolimatta hän oli jatkanut yrityksiään, olipa kierrellyt kilometrimääriä kaikissa taloissa ja kaikissa makasiineissa pyydellen jotain toimitettavaa. Mutta minnekä hän vaan tuli, oli hänet armottomasti ajettu tiehensä, usein uhkauksin ja solvauksin, ilman että kenkään välitti edes kysellä hänen olosuhteitaan.

Kaiken tämän johdosta Jurgis alkoi tuntea uskonsa kaitselmukseen horjuvan. Se horjui sitä pahemmin, mitä kauvemmin Dede Antanas jatkoi työnhakuaan — ja vieläkin pahemmin, kun hän vihdoinkin sai paikan. Eräänä iltana tuli vanhus kotiin mielen hyvin kuohuksissa, sanoen joutuneensa puheisiin erään miehen kanssa Durhamin suolaosastosta, joka oli kysynyt mitä hän maksaisi, jos hänelle hankittaisiin työtä. Antanas ei aluksi ollut oikein tietänyt mitä tähän vastata, mutta mies oli jatkanut sanatulvaansa ja antanut vanhuksen ymmärtää, että hänen vallassaan oli hankkia tälle sopivaa työtä, jos Antanas nimittäin luovuttaisi hyväntekijälleen kolmannen osan työansiostaan. Antanas oli kysynyt, oliko hän joku päällysmies, johon mies oli vastannut, ettei tässä ollut puhetta kenenkään asioista, vaan että hän voi tehdä niinkuin hänelle sanottiin.

Tähän aikaan Jurgis oli hankkinut itselleen muutamia ystäviä; ja pulassaan hän nyt kääntyi erään puoleen heistä. Ystävä, jonka nimi oli Tamoszius Kuszleika, oli pieni mies ja työskenteli teurastettujen eläinten nylkijänä Durhamin tehtaassa. Hän kuunteli Jurgiksen kertomusta osottamatta vähintäkään ihmetyksen merkkiä. "Se oli vallan tavallinen seikka", sanoi hän, "jollaisia sattuu sangen usein". Se oli yksinkertaisesti joku päällysmies, joka koetti lisätä sillä tapaa tulojaan. Koska Jurgis jo oli ollut niin kauvan täällä, olisi hänen pitänyt tuntea koko mädännäisyyden. Päällysmiehet pettivät työmiehiä ja työmiehet toisiaan. Ennemmin tai myöhemmin ylemmät johtajat tietysti tulivat huomaamaan moisen menettelyn ja ajoivat uskottomat päällysmiehet tiehensä. Aineensa innostamana Tamoszius yritti

selittää asiointilaa. Durhamin tehtaat omisti nykyään mies, joka koetti puristaa niistä niin paljon rahaa kuin suinkin eikä lainkaan välittänyt keinojensa laadusta tässä suhteeseen. Hänen allansa oli arvon ja vaikutuksen mukaan järjestettyinä kokonaisina sarjoja tehtaalan johtajia, valvojia ja päällysmiehiä, jotka kaikki koettivat nylkeä alempiarvoisiaan ja joista kullakin oli oma alansa. Jokainen heidän allaan oleva työmies pelkäsi kadottavansa toimensa, jos joku toinen kykeni tekemään työnsä paremmin tai nopeammin kuin hän. Tällaisesta järjestelmästä täytyi ehdottomasti olla tuloksena keskinäinen kateus työmiesten välillä, uskollisuudesta, sovusta ja siivosta käyttäytymisestä toisiaan kohtaan ei ollut merkkiäkään. Koko laitoksessa ei ollut ainoatakaan toimipaikkaa, jonka haltijalla olisi ollut persoonallista arvoa penninkään vertaa; ja missä ei ollut siivoutta ja säädyllisyyttä, siellä ei tietystikään ollut rahtuakaan kunniantuntoa. Niin oli ollut laita aina siitä saakka kuin Durhamin tehdas oli perustettu. Se oli perintö, jonka perustaja oli jättänyt pojalleen, nykyiselle omistajalle, samalla kertaa kuin tämä sai hänen miljoonansa.

Jurgis olisi itsekin aivan varmaan havainnut kaiken tämän, jos hän olisi ollut tehtaassa tarpeeksi kauvan. Hän kuului siihen työmiesluokkaan, jonka tehtävänä oli kaikkein saastaisimmat toimet. Haju siellä oli niin hirvittävä, ettei kukaan uskaltanut avata suutaan edes puhuakseenkaan, vaan kaikki liikkuvat tiiviisti yhteen puserretuin huulin. Jurgis oli tullut sinne siinä käsityksessä, että jos hän kunnolla tekisi tehtävänsä, voisi hän pian kohota arvossa ja tulla joka suhteessa perehtyneeksi ja taitavaksi työmieheksi. Mutta siinä hän piankin huomasi erehtyneensä. Packingtownissa ei ketäkään kiitetty ahkeruudesta eikä hyvästä työstä; jos tapasi ainoankaan miehen, joka oli saavuttanut tunnustusta ja kiitosta, voi olla varma että hän oli oikea lurjus. Jokainen konna siellä pian pääsi kunniaan; ken kieli tovereistaan esimiehille, sai arvoylennystä. Mutta mies, joka tunnollisesti täytti tehtävänsä, säännöllisesti määrättyyn aikaan, sai pian vastaansa kaikki kehnot ainekset, jotka eivät antaneet itselleen lepoa, ennenkun heidän oli onnistunut maalata hänet mustaksi päällysmiehille ja hankkia hänelle erokäskey. Ja jollei tämä luonnistunut, voivat he tukehtuttaa hänet lähimpään lokalamikkoon!

Jurgis tuli vihdoinkin kotiin pakottavin päin. Vieläkään hän ei voinut tuntea itseään täysin vakuutetuksi, että kaikki tämä oli ehdottomasti totta — ei, niin ei voinut olla laita! Tamoszius oli yksinkertaisesti itse yksi tyytymättömiä. Hän oli mies, joka ei itse viitsinyt tehdä työtä, vaan tuhlassi aikansa kulkemalla miehestä mieheen lörröttelemällä ja kielittelemällä. Sitäpaitsi hän oli niin omituinen ihminen, ihminen, josta kenkään ei saanut oikeata selkoa; hän oli kai saanut laiskuutensa takia eron ilman muita mutkia — siinä syy hänen raivostukseensa! Sellainen oli Jurgiksen ajatus asiasta. Mutta joka päivä sai hän yhä uusia hirvittäviä seikkoja tietoonsa.

Hän koetti taivuttaa vanhaa isäänsä olemaan laisinkaan ryhtymättä mihinkään tekemisiin teurastamoiden kanssa. Mutta vanha Antanas oli niin kauvan käynyt ympäri työn kerjuussa, että hän nyt oli lopen väsynyt ja kadottanut kaiken elämänhalunsa; ukkojen itsepäisyydellä hän selitti ottavansa minkälaista työtä hyvänsä. Kun hän seuraavana päivänä saapui tehtaaseen, oli se mies, jonka kanssa hän oli ollut puheissa, siellä vielä paikallaan ja näytti odottelevan häntä. Hän puheli nytkin järjestävänsä asiat Antanaksen eduksi, jos vain tämä kirjallisesti sitoutui luovuttamaan suojelijalleen kolmannen osan palkastaan; ja vielä samana päivänä vanhus alotti työnsä Durhamin epäterveellisissä kellareissa. Hän työskenteli suolausosastossa, jonka lattialla ei ollut kuivaa kohtaa missä seisoa; senpä takia hänen täytyikin käyttää koko ensimmäisen viikkopalkkansa ostaakseen parin paksupohjaisia saappaita, joilla voi liikkua mudassa kastelematta jalkojaan. Hän oli yksi puhdistajia, ja hänen toimenansa oli käydä päivät päästänsä ympäri ja lakaista lattiaa pitkävärtisellä harjalla. Jollei siellä olisi ollut niin pimeätä ja kosteata, olisi se ollut jotenkin hauska toimi ainakin kesäaikana.

Nytpä oli Antanas Rudkus hyväntahtoisin mies mitä Jumala milloinkaan oli luonut maan päälle. Mutta ei kulunut kauvan, ennenkun Jurgis huomasi todeksi kaiken pahan, mitä Packingtownin oloista hänelle oli kerrottu. Vasta kaksi päivää työssä oltuaan hänen isänsä tuli kotiin hyvin katkeroituneessa mielentilassa ja kiroten Durhamia niin voimakkein sanoin kuin kykeni: siellä oli oltu kylliksi julkeita panemaan hänet, Antanas Rudkus, lakasemaan rappusia! Perhe oli kokoutunut hänen ympärilleen kuuntelemaan hengettömällä tarkkaavaisuudella hänen kertomustaan. Näytti kuin olisi hän saanut työskennellä siinä huoneessa, missä häränlihaa valmistettiin säilykerasioihin pantavaksi. Siellä olivat lihakappaleet laskettuina nesteeseen, johon oli liuvennettu kaikenlaisia kemiallisia aineksia ja josta miehet sitte nostivat niitä isoilla haarukoilla ja viskasivat pieniin vaunuihin keitinhuoneeseen vietäviksi. Nostettuaan nesteestä niin paljon kuin voivat kaasivat he nesteen lattialle, kulusivat rautalapioilla pohjasakan irti ammeesta ja heittivät senkin vaunuihin. Lattia tästä kaikesta tietysti kävi vallan siivottomaksi, ja vanhan Antanaksen tehtävänä oli lakasta kaikki törky syvennykseen, josta se sitte vietiin keitettäväksi ja käytettäväksi kaikenlaisiksi hyviksi tavaroiksi. Joka viides päivä oli vanhuksen tyhjennettävä tämä syvennyys ja kaadettava sen inhottava sisällys noihin pikku vaunuihin. Minne se sitte joutui, sitä hän ei tiennyt, mutta hän oli aivan varma ettei sitä hukkaan pantu, vaan ilmautui myöhemmin jossakin muodossa kauppaan muka kelvollisena ihmisravintona.

Sellaiset olivat Antanas-ukon kokemukset; ja pian saivat Jonas ja Marijakin aihetta kuvata vallan

samallaisia näkemiään. Marija työskenteli eräässä yksityisessä säilyketehtaassa ja oli ensin ollut vallan haltioissaan kuvitellessaan mitä rikkauksia hän tulisikaan ansaitsemaan rasioiden ja purkkien maalaamisella. Mutta eräänä päivänä hän palasi kotiin mukanaan pieni kalpea nainen, joka työskenteli hänen vierellään. Tämän nimi oli Jadvyga Marcinkus ja hän kertoi Marijalle, miten tämän oli onnistunut saada työtä. Hän oli ryöstänyt paikan eräältä irlantilaiselta naiselta, joka oli työskennellyt tehtaassa yli viisitoista vuotta — niin kauvan kuin vain voitiin muistaa. Tämä onneton nainen, jonka nimi oli Mary Dennis, oli monia vuosia sitte hairahtunut ja saanut pienen pojan; se oli raajarikko ja sen lisäksi kaatuvatautinen, mutta se oli sittekin naisparan ainoa aarre tässä elämässä. He olivat asuneet kahden pienessä huoneessa jossakin kaukana Halsted Streetin takana, missä asui paljon irlantilaisia. Mary oli saanut keuhkotaudin, niin että hänen kuultiin yskivän aamusta iltaan työtä tehdessään; ja vihdoinkin hän oli käynyt niin kurjaksi, että kun Marija tuli työtä etsimään, oli johtajatar äkkiä päättänyt erottaa hänet. Jadvyga selitti, että johtajattaren täytyi joka päivä saada joku määrä työtä valmiiksi, niin ettei hänen käynyt pitäminen sairaita työntekijättäriä. Ei edes sekään seikka, että Mary oli työskennellyt siellä niin monta vuotta peräkanaa, voinut muuttaa asiaa hänen edukseen; ja epätietoista oli, tokko johtajatar siitä tiesikään, sillä niin hyvin hän kuin esimiehet olivat vasta pari kolme vuotta olleet toimessaan. Mary tunsu aina tuskallisia pistoksia selässään, ja Jadvyga luuli hänen kärsivän vaikeata kohtutautia. Eipä ollutkaan mikään helppo asia niin heiveröiselle ja kivuloiselle naiselle käsitellä päivät päästään noita suuria, raskaita säilykeastioita; ken ei vielä ollut sairas, voi pian siksi tulla tästä työstä.

Omituinen seikka oli, että myöskin Jonas oli saanut työtä toisen ihmisen onnettomuuden takia. Hänen toimenaan oli vetää kinkuilla lastattua vaunua savustushuoneesta nostokoneeseen ja siitä suolausosastoon. Vaunut olivat kaikki raudasta ja siis hyvin raskaat, ja jokaiseen vaunuun ladottiin lähes kuusikymmentä kinkkua eli siis enemmän kuin neljännen paino. Epätasaisella permannolla vetää näitä täyteen ladottuja vaunuja oli sitkeä työ yhdelle ainoalle miehelle, paitsi jos hänellä oli jättiläisen voimat. Kun yksi vaunu kerran oli saatu liikkeelle, ei se saanut pysähtyä ennenkun vasta määrän päässä, sillä vallan kintereillä seurasivat toiset samallaiset vaunut. Tällöinpä olikin kerran sattunut, että eräs miehistä — juuri Jonaksen edeltäjä — oli joutunut seinän ja perässä liian nopeasti tulevan vaunun väliin ja murskautunut kuoliaaksi.

Kaikki nämä olivat kamalia tapauksia, mutta ne eivät olleet mitään siihen verraten, mitä Jurgis sai muutaman päivän perästä. Muuan ihmeellinen seikka oli jo heti ensi päivänä, hänen kootessaan eläinten sisälmyksiä, herättänyt hänen huomiotaan, jopa inhoaan. Eräänä päivänä sattui muuan mies lankeemaan ja taittamaan jalkansa. Illalla sai Jurgis käskyn jäädä tehtaaseen ja astua tapaturman kohdanneen miehen sijalle. Oli jo myöhäistä ja kauvan sitte pimeätä, ja hallituksen asettamat tarkastajat olivat lähteneet tiehensä, niin että vain kymmenen tai kaksitoista henkilöä oli saapuvilla. Sinä päivänä oltiin teurastettu lähes neljäntuhatta nautaa, jotka monilla junilla olivat saapuneet kaukaisista valtioista. Monet eläimistä olivat kuolleet tiellä, toisilta olivat jalat taittuneet tai olivat ne saaneet kylkensä toisten sarvista lävistetyiksi. Joidenkuiden kuolemaa ei käynyt lähemmin arvaaminenkaan. Kaikki ne kuitenkin tulivat käytettäväksi. Tehtaassa oli erityinen säilytyshuone niitä varten sekä erityinen nostokone, millä ne yön hiljaisuudessa hinattiin teurastuspenkeille, joilla niitä sitten heti ruvettiin paloitlemaan ja nylkemään välittämättä siitä, että olivat kuolleita. Sellaista tapahtui joka yö, ja tähän toimeen käytetyt miehet olivat siihen tottuneet. Kesti parisen tuntia, ennenkun tämä kamala työ oli päättynyt; ja sitte kun ruumiit olivat valmiiksi käsitellyt, vietiin ne säilytys- tai lastaushuoneisiin ja sekotettiin yhteen tervetien lihakappalten kanssa, niin että olisi ollut mahdotonta erottaa niitä viime mainituista. Kun Jurgis palasi kotiin sinä yönä, ei hän enää ollut oikein hyvällä tuulella. Hän rupesi vähitellen huomaamaan niiden olleen oikeassa, jotka kotimaassa oli nauraneet hänen intoaan päästä Amerikkaan.

VI LUKU.

Jurgis ja Ona elivät vain rakkaudelleen. He olivat kauvan odottaneet. Siitä oli jo toista vuotta, kun he olivat lupautuneet toisilleen, ja Jurgis arvosteli kaikkia asioita siltä näkökannalta, edistivätkö ne vai estivätkö heidän liittoaan. Kaikki hänen ajatuksensa keskittyivät tähän kysymykseen; hän piti koko perheestä, koska Ona kuului siihen, ja hän oli huviteltu talosta ja sen järjestämisestä, koska se oli Onan koti. Yksinpä Durhamissa näkemänsä kauheudet ja väärennykset merkitsivät hänelle jotakin vain siihen nähden, missä määrin ne edistivät tai haittasivat hänen liittoaan Onan kanssa.

Häät olisi pidetty heti, jos he olisivat saaneet pitää oman päänsä; mutta kun heidän ajatuksenaan oli luopua kaikista hääpidoista, kohtasi se ankaraa vastarintaa vanhojen puolelta. Etenkin Teta Elzbietalle oli tällainen ajatus oikea kiusa. "Mitä!" hän huudahti. "Mennäkö avioon piilossa kuin kerjäläispari!

Eihän toki!" Elzbietalla oli hiukan ylhäisiä traditsioneja. Hänhän polveutui rikkaasta perheestä ja oli nuorena ollessaan ollut tärkeä henkilö, elänyt hyvinvoinnissa ja tottunut komentamaan palvelijoita mielensä mukaan. Hän piti epätoivoisesti kiini vanhoista tavoista, vaikka elettiinkin Packingtownin raakojen työmiesperheiden keskellä. Sen vuoksi hän ei tahtonut lainkaan kuulla Onan ehdotusta, että luovuttaisiin *veselijan* juhllisesta viettämisestä. Teta Elzbietaa kannatti uskollisesti Dede Antanaskin, joka ei myöskään suonut luovuttavan vanhoista kotiseudun tavoista. Seuraavana sunnuntaina he kaikki lähtivät kirkkoon kuulemaan messua; ja niin köyhiä kuin he olivatkin, oli Elzbieta pitänyt välttämättömänä uhrata vähäsen osan heidän varojaan ostaakseen vahasta valetun ja räikein väreän maalatun Bethlehemin majan kuvan. Vaikka taideteos oli vain jalan korkuinen, oli siihen kuitenkin kuvattu neljä lumivalkeaa kellotapulia, neitsyt Maaria lapsi sylissään ja viisaat miehet ja paimenet häntä kumartamassa. Se oli maksanut 50 senttiä; mutta Elzbietan mielestä eivät ne rahat olleet hukkaan menneet, vaan palaisivat aikoinaan koron kanssa heidän taskuunsa. Taideteos oli oikea kaunistus salin kamiinalla, ja eikähän kotia vallan koristuksitta käynyt jättäminen.

Hääjuhlan kustannuksiin ottaisivat kaikki osaa; mutta kysymys oli, mistä tällä haavaa saataisiin lainaksi tarvittavat rahat. He eivät olleet asuneet täällä niin kauvan, että olisivat voineet hankkia itselleen luottoa jostakin, eivätkä he tunteneet ketään muuta ihmistä kuin Szedvilaksen, jolta he olisivat voineet lainata edes hiukkaseenkaan. Illan toisensa jälkeen istuivat Jurgis ja Ona yhdessä ahkerasti laskien kustannuksien suuruutta. Mutta mitenkä he laskivatkin ja päätänsä vaivasivat, eivät he voineet päästä muuhun tulokseen kuin että juhla tulisi maksamaan vähintään kaksisataa dollaria, niin että vaikkapa he saisivat lainaksi Marijalta ja Jonakselta koko heidän työansionsa, kestäisi sellaisen summan hankkiminen ainakin neljä tai viisi kuukautta. Senpä takia rupesikin Ona miettimään, että hänen itsensäkin olisi koetettava hankkia joku toimi voidakseen saada kokoon ainakin kolmannen osan tarvittavasta summasta. He olivat juuri syventyneet näihin hauskoihin tuulentupiin ja taivas oli heille selkeä, kun äkkiä hirvittävä ukkoskuura leimahti tältä selkeältä taivaalta. Heitä kohtasi hirveä onnettomuus, joka yhdellä kertaa museri kaikki heidän toiveensa ja hävitti kaikki heidän iloiset tulevaisuudenhaaveensa.

Eräässä korttelissa vähän matkaa heidän talostaan asui eräs toinen litvalainen perhe, johonka kuului ijäkäs leski ja tämän jo vanhanpuoleinen poika. Heidän nimensä oli Majauszkis, ja ystävämme olivat tehneet heidän tuttavuuttaan. Muuanna iltana tämä perhe saapui ystäviemme kotiin, ja lähimpänä puheenaineena oli tietystikin naapuristo ja sen historia. Silloin alotti isoäiti Majauszkiene, kuten eukkoa kutsuttiin, kertoa heille juttua, joka sai veren hänen kuulijainsa suonissa hyytymään. Hän oli ryppyinen, heikko ja kuihtunut eukkopaha — hänen täytyi olla ainakin 80-vuotias — ja kun hirveä kertomus valui hänen hampaattomien leukojensa lomitse, tuntui hän heistä vallan satumaisen vanhalta. Isoäiti Majauszkiene oli elänyt niin kauvan keskellä kaikenlaista kurjuutta, että hän puheli kaikista kamalista tapauksista, sairaudesta, tapaturmista ja kuolemasta yhtä suurella mielenkiinnolla kuin muut ihmiset kertovat häistä, ristimisistä ja muista juhlapäivistä.

Asiat tulivat hänen suustaan asteettaisesti. Ensiksikin ei ystävämme talo ollut lähimaillekaan niin uusi ja vastarakennettu kuin he luulivat; se oli ainakin viisikymmentä vuotta vanha, eikä siinä ollut muuta uutta kuin maalaus, joka oli niin huono, että sitä oli uusittava joka tai joka toinen vuosi. Talo oli yksi niitä, joita muuan yhtiö on rakennuttanut jos kuinka monta petkuttaakseen köyhiltä ihmisiltä heidän rahojaan. Ystävämme saivat kaikkiaan maksaa siitä viisitoistasataa dollaria, mutta uutena se ei ollut maksanut enempää kuin viisisataa. Isoäiti Majauszkieneellä oli tästä tarkat tiedot, sillä hänen poikansa kuului erääseen valtiolliseen yhdistykseen, joka rakennutti juuri tämäntapaisia taloja. Niihin käytettiin kaikkein huokeimpia ja kehoimpia tarveaineita, eikä muuhun pantu huolta, kuin että talot näyttäisivät ulkopuolelta niin siroilta kuin suinkin. Sellaisia taloja rakennettiin aina tusina yhdellä kertaa. Ystävämme voivat täysin luottaa hänen sanoihinsa, sanoi hän, sillä hän oli itse kokenut kaiken tämän — hän ja hänen poikansa olivat itse ostaneet talonsa juuri samalla tapaa. He olivat kuitenkin vetäneet yhtiötä nenästä, sillä hänen poikansa oli teräväpäinen mies, joka ansaitsi sata dollaria kuussa, ja kun hän oli tarpeeksi viisas pysyäkseen naimattomana, olivat he kyenneet täysin suorittamaan talon hinnan.

Isoäiti Majauszkiene näki ystävänsä hämmästyvän tästä huomautuksesta; he eivät näet ymmärtäneet millä tapaa talon hinnan täydellinen maksaminen oli samaa kuin "vetää yhtiötä nenästä". Mutta pian heille asia selveni. Huokeahintaisia kun talot olivat, myytiin ne ainoastaan sellaisille henkilöille, joiden ei luultu kykenevän tykkänään suorittamaan hintaa. Jos yhden ainoankaan kuukauden maksuerä laiminlyötiin, menettäisi ostaja talon ja kaikki siihen asti suorittamansa maksut ja talo palaisi ostajan haltuun, joka sen möi uudelleen toisiin käsiin.

"No, sattuuko sitte usein tällaisia vaihdoksia?"

"*Dieve!*" (Jumalani!) — isoäiti Majauszkiene kohotti kätensä ylös — "niitä sattuu tuhkatiheään! Kuinka usein, sitä ei voi sanoa, mutta ainakin tiheämpään kuin joka puolitunti." Ja paremmaksi vakuudeksi hän kehotti tiedustelemaan asianlaitaa keltä hyvänsä, joka vähääkään tunsu Packingtownin asioita. Hän itse

oli elänyt täällä aina tämän talon rakentamisesta saakka ja voi kertoa koko sen historian.

"Oliko se sitte myyty jo aikaisemmin?"

"*Susimilkie!* (Herra armahda!) Tässä talossa on ennen teitä asunut kokonaista neljä perhettä, jotka kaikki olivat koettaneet ostella sitä vähittäismaksuilla, mutta sitte siihen kykenemättöminä olivat joutuneet pois." Niiden historiasta muori kertoi seuraavaa:

Ensimmäinen perhe oli ollut saksalainen. Perheet olivat kaikki olleet eritoutuisia — täällä oli ollut miltei kaikkien rotujen edustajia, jotka vuoronsa perään olivat kokeneet onneansa teurastamoissa. Isoäiti Majauszkiene oli poikansa kanssa tullut Amerikkaan aikana, jolloin mikäli tiedettiin tässä piirissä ei ollut vielä yhtään toista litvalaista perhettä; kaikki muut työmiehet olivat olleet saksalaisia — taitavia teurastajia, joita tehtailijat olivat tarvinneet saadakseen liikkeensä hyvään alkuun. Myöhemmin, kun palkat olivat tulleet halvemmiksi, olivat saksalaiset muuttaneet muualle. Sijaan oli tullut irlantilaisia; kuuden tai kahdeksan vuoden aikana oli Packingtown ollut oikea irlantilainen kaupunki. Heitä oli vieläkin jäljellä muutamia siirtokuntia, tarpeeksi täyttämään ammattiyhdistysten ja poliisin rivejä sekä jatkamaan rotua; mutta enin osa teurastamoissa työskennelleistä olivat hävinneet työpalkkojen edelleen vähentyessä ison työlakon jälkeen. Sitte olivat tulleet böömiläiset, ja heidän jälkeensä puolalaiset. Sanottiin vanhan Durhamin itsensä olleen syypäänä tähän siirtolaisten vaihteluun; hän kuului vannoneen hankkivansa Packingtowniin sellaisen väestön, joka ei milloinkaan enää kykenisi tekemään lakkoa häntä vastaan sekä lähettäneen asiamiehiään jokaiseen kaupunkiin ja kylään Europassa kehumaan työsuhteita ja korkeita palkkoja teurastamoissa. Väkeä oli tullut laumottain; ja vanha Durham oli kuristanut tulokkaita rautakourin, yhä kireämmin, kireämmin, jauhaen ja jakaen heitä kappaleiksi ja lähettäen hakemaan yhä uusia. Puolalaiset, joita oli tullut kymmentuhansittain, olivat hajautuneet heidän jälkeensä tulleiden litvalaisten muuria vastaan, ja nyt antoivat litvalaiset vuorostaan tilaa slovakeille. Missä maailman kolkassa löytyisi vielä kurjempaa väkeä kuin slovakit, sitä isoäiti Majauszkiene ei tiennyt, mutta jos sellaisia löytyisi, niin kyllä tehtailijat niitä hankkisivat, se oli varmaa. Niitä oli helppo saada tänne, sillä palkat olivat tosiaan korkeat; ja vasta liian myöhään ne ihmisrukat tulivat huomaamaan, että kaikki muu oli sentään korkeammanarvoista kuin palkat. He olivat todellakin kuin rotat satimessa, ja rottien luku kasvoi päivä päivältä. Mutta vähitellen kypsyi kostokin, se oli varmaa, sillä asiat olivat kehittyneet jo kaiken inhimillisen kärsivällisyyden mitan yläpuolelle, ja väki pian nousisi kuin murhaajajoukko tehtailijain kimppuun. Isoäiti Majauszkiene oli sosialisti tahi ainakin jotain sentapaista; hänen toinen poikansa työskenteli pakko-orjana Siperian vuorikaivoksissa; ja muorivanha itse tähän aikaan kertoili juttuja, jotka saattoivat hänet nykyisistä kuuntelijoistaan näyttämään yhä hirvittävämmältä.

He utelivat häneltä uudelleen talonsa historiaa. Saksalainen perhe oli ollut kunnon väkeä. He olivat tehneet kovasti työtä, ja isä oli ollut taitava ja säännöllinen tavoissaan; niin että he olivat suorittaneet jo paljon enemmän kuin puolet talon hinnasta, kun mies eräänä päivänä oli saanut tapaturmaisen lopun eräässä Durhamin tehtaassa nostokoneessa.

Sitte oli tullut irlantilaisia, vieläpä aika suuri joukkue. Perheenisä joi ja pieksi lapsiaan, niin että naapurit kuuluivat niiden kirkuvan harva se yö. Koko ajan olivat heidän vähittäismaksunsa takapajulla, mutta yhtiö oli sääliväinen heitä kohtaan. He olivat valtiollisia pakolaisia — ainakin olivat Lafferty kuuluneet "Sotahuutoliittoon", johon muuten ottivat osaa kaikki kaupungin joutilaat ja rentut; ja ken siihen kuului, se ei tullut rangaistuksi minkäänlaisesta rikoksesta. Kerran kuitenkin oli vanha Lafferty joutunut kiini, koska oli varastanut lemmiä useilta vähävaraisilta naapureilta; hän oli saanut vain kolme päivää vankeutta ja palannut kotiinsa naurusuin eikä suinkaan ollut menettänyt paikkaansa tehtaassa. Hän oli sitte mennyt rappiolle ylenpalttisen juopottelun takia. Muuan pojista, joka oli ollut muita kunnollisempi, oli ylläpitänyt perhettä vuoden tai pari, mutta oli sitte saanut keuhkotaudin ja kuollut.

Oli toinenkin seikka, jonka isoäiti Majauszkiene tiesi kertoa tästä talosta — se oli loihdittu. Jokainen perhe, joka siinä oli asunut, oli syystä tai toisesta joutunut kurjuuteen. Kukaan ei voinut sanoa mitä se oikein oli; talossa itsessään syy täytyi olla tai sitte sen rakentamisessa! Jotkut sanoivat onnettomuuden johtuvan siitä, että sitä oli aloitettu rakentaa alakuun aikana. Sellaisia taloja oli Packingtownissa tusinan verta. Joskus oli niissä joku erityinen huone, jonka heti voi osottaa — ken sellaisessa nukahti, oli miltei varman kuoleman oma. Niinpä oli tuo irlantilainen ollut tämän talon ensimmäinen uhri. Sitte oli muuan böömiläinen perhe kadottanut siinä lapsensa — vaikka se ehkä oli epävarmaa, sillä oli vaikea sanoa oikein millä tapaa lapsia tehtaassa rääkättiin. Niinä aikoina ei vielä ollut voimassa mitään lakia lasten tehdastyöstä ja tehtailijat ottivat vastaan kaikki muut kuin rintalapset.

Tässä kohden perhe hämmästyneenä katsahti puhujaan, jonka vuoksi isoäiti Majauszkienen oli taasen tarkemmin selitettävä asia — että laki nimittäin kielsi pitämästä kuuttatoista vuotta nuorempia lapsia tehtaassa.

"Mitä sillä oikeastaan tarkotetaan?" kysyivät ystävämme ällistyneinä; "me olimme ajatelleet panna pikku Stanislovaksen työhön."

"No, ei siltä tarvitse hätäillä", vastasi Majauszkiene; "laki ei tee muuta erotusta, paitsi että se pakottaa ihmisiä valehtelemaan lastensa ijästä. Se lie suoraan ollut lainlaatijain tarkotuskin; sillä paljon on täällä sellaisia perheitä, joiden on mahdoton tulla toimeen ilman lasten työtä, eikä laki taas myönnä heille mitään muutakaan toimeentulon mahdollisuutta. Sattuu usein Packingtownissa, ettei mies saa kuukausmääriin työtä, kun sen saaminen on helppoa lapselle; yhä otetaan käytäntöön uusia koneita, joita lapsi voi hoitaa ihan yhtä hyvin kuin mies ja vain kolmanneksella tämän palkasta."

Sitte muori vielä palasi talon historiaan. Seuraavassa perheessä kuoli vaimo. Se tapahtui, sittekun he olivat asuneet siinä lähemmäs neljä vuotta, ja joka vuosi oli vaimo synnyttänyt kaksoset — heillä kihisi lapsia enemmän kuin voi laskeakaan. Vaimon kuoleman jälkeen mies päätti edelleen käydä työssä koko päivät ja antaa tensikkain itse hoitaa itsensä. Naapurit tosin niitä silloin tällöin katsoivat, etteivät ne järkiään kuolleet viluun; mutta kerran olivat ne saaneet olla yksin kolme päivää, ennenkun saatiin kuulla, että isä oli kuollut. Hän oli jonkunlainen päällysmies Jonesin tehtaassa, ja oli siellä haavotettu härkä päässyt hänen kimppuunsa ja puskenut hänet kuoliaaksi. Sitte olivat lapset hajautuneet maailmalle, ja yhtiö oli vielä samana viikkona myynyt talon eräälle uudelle siirtolaisperheelle.

Tällä tapaa tuo hirvittävä vanhus jatkoi kertomustaan, ja hän näytti oikein nauttivan niiden asiain kamaluudesta, joita kuvasi. Kuinka paljon siinä oli liioittelua — kukapa sen voi sanoa? Se tuntui liiankin todenperäiseltä. Esimerkiksi kaikki mitä hän puhui loihtimisesta. He eivät tosin loihtimisesta tienneet mitään muuta, kuin että se saatti tehdä ihmisiä sairaiksi; ja vasta pari viikkoa sitten oli heitä säikähdyttänyt vanhan Antanaksen sairastuminen. Tauti näytti vievän tykkänään vallan hänestä; kaikkialla näkyi lattialla punasia verijälkiä hänen ysköksistään.

Mutta kaikki tämä oli sittekin vain vähäpätöistä siihen verraten, mikä jälestä tuli. He olivat alkaneet kysellä muorilta, minkä vuoksi hänen kuvaamansa perheet olivat olleet kykenemättömiä suorittamaan maksujaan, ja he vetosivat omiin maksuehtoihinsa todistaakseen, ettei maksamisen suinkaan tarvinnut olla mahdotonta. Isoäiti Majauszkiene väitteli vastaan:

"Te puhutte kahdestatoista dollarista kuussa; mutta siihen eivät sisälly korot."

He tirkistelivät häneen. "Korot!" huusivat he.

"Niin, korot siitä summasta, jota ette vielä ole suorittaneet", hän vastasi.

"Mutta eihän meidän tarvitse suorittaa mitään korkoja!" huudahti heistä kolme tai neljä yhdellä haavaa. "Meidän on vain maksettava kaksitoista dollaria kuukausittain."

Mutta silloin eukko nauroi heille. "Te olette tosiaankin kaikki samallaisia", sanoi hän, "he pettävät teitä ja syövät teidät elävältä! He eivät koskaan myö talojaan laskematta korkoa puuttuvalle kauppasummalle. Menkää nyt hakemaan kauppakirjanne, niin saamme nähdä!"

Todellista sydämmenvavistusta tuntien Teta Elzbieta avasi kaapinlaatikon ja otti esiin kauppakirjan, joka jo oli tuottanut heille niin paljon mieliharmia ja vastuksia. Kaikki kokoutuivat jännitettyinä vanhan vaimon ympärille, joka englanninkieltä ymmärtävänä pikaisesti silmäili sitä. "Kas niin", sanoi hän vihdoin, "tässä se nyt on, kuulkaa itse: 'Laskien sille kuukautista korkoa 7 prosenttia mukaan vuodessa'."

Kuolemanhiljaisuus seurasi huoneessa.

"Mitä sillä oikein tarkotetaan?" Jurgis vihdoin kuiskaten kysäsi.

"Sillä tarkotetaan", vastasi toinen, "että teidän on maksettava kahdeksan dollaria ja neljäkymmentä senttiä ensi kuussa, paitsi kahdentoista dollarin suuruista vähennysmaksua. Se tekee yhteensä kaksikymmentä dollaria ja neljäkymmentä senttiä."

Ei kuulunut hiiskaustakaan. Kaikkien rinnoissa tuntui tukehduttava tunne, aivan kuin olisi painajainen heitä vaivannut, he tunsivat vajoavansa vajoamistaan pohjattomaan syvyyteen. He näkevät itsensä kuin yht'äkkiä salaman valaisemina — säälimättömän, julman, kiduttavan kohtalon uhreina. Kaikki heidän ihanat tuulentupansa särkyivät kuin saippuakuplaset heidän silmänsä edessä. Ja koko ajan tuo onnettomuutta ennustava eukko jatkoi puhettaan. He toivoivat hänen toki viimeinkin lopettavan, sillä hänen lörpötyksensä tuntui heistä korpin raakkunalta. Jurgis istui kokoonpuristetuin nyrkin ja pyyhki hikeä otsaltaan, ja Ona tunsu kurkussaan jotakin kovaa ja ilkeätä, joka oli tukahduttava hänet. Sitte äkkiä Teta Elzbieta katkasi äänettömyyden voihkasten, ja Marija alkoi väännellä käsiään ja sopertaa: "Ai! Ai! Beda man!" (Voi, voi, minua onnetonta!)

Mutta kaikki heidän huutonsa ei asiaa tietystikään parantanut. Tuossa istui isoäiti Majauszkiene, järkähtämättömänä kuin itse kohtalo. Ja paperissa oli tuomio luettavana selvin kirjaimin. Se ei mitään auttanut, että he eivät siitä olleet tienneet; se vain riitti, että he tulisivat sen tietämään, kun heidän

aikansa tuli.

Seuraavan yön he viettivät surren, unettomina ja valitellen. Lapset heräsivät ja ymmärsivät heti, että jokin asia oli hullusti. Nekin rupesivat huutamaan, niin että koko talo kaikui vanhempien voitotuksista ja nuorempien kirkunasta. Huomenissa kuitenkin täytyi useimpain lähteä työhönsä, sillä teurastamot eivät toki pysähtyneet heidän surujensa takia.

Mutta kello 7 aamusella seisoivat Ona ja hänen emintimänsä petollisen asiamiehen ovella. Niin — luomatta edes silmiään ales tai punastumatta hävyttömyydestään myönsi tämä asianlaidan todella olevan niin; heidän täytyi maksaa niin hyvin vuokraa kuin korkoakin. Silloin tuli Teta Elzbieta raivoihinsa ja puhkesi niin äänekkäisiin vastalauseisiin ja nuhteisiin, että ohikulkijat pysähtyivät kuuntelemaan. Mutta nyt kävi asiamieskin kärsimättömäksi ja sanoi heille, että hän oli tarpeeksi selittänyt asiaa heille; jos he olivat käsittäneet hänet väärin, oli se heidän oma syynsä, häntä se ei liikuttanut. Niillä puhein he saivat lähteä.

Kun Ona myöhemmin meni teurastamoille ja päivällisaikana tapasi Jurgiksen, kertoi hän tälle kaikki. Jurgis otti asian kuitenkin tyvenesti — hän oli jo kauvan uskonut, että kauppa oli mennyt vallan hullusti päin. Mitäpä tässä oli tehtävänä? Heidän oli lykättävä häänsä vielä tuonemmaksi; ja sitte hän toisti vanhan mielilauseensa: "Minä teen työtä vielä kovemmin kuin ennen!" Myöskin Onan olisi kentiesi parasta katsella työtä. Ja pikku Stanislovaksenkin kertoi Ona Teta Elzbietan päättäneen lähettää tehtaaseen.

Ona päätti mielessään päivän, jolloin hän lähtisi etsimään itselleen jotakin työtä. Kun oli jo myöhä ilta, tuli Marija kotiin ja kertoi puhelleensa erään Jasaityte nimisen tytön kanssa, jolla oli ollut ystävä, ken työskenteli Brownin pakkaushuoneissa ja oli luvannut voivansa hankkia Onallekin työtä siellä. Mutta johtajatar siellä oli kuulemma sitä lajia, joka kernaasti otti vastaan lahjoja. Kenenkään ei auttanut etsiä työtä siitä laitoksesta, jolla ei ollut 10-dollarista painaa hänen käteensä. Muutamien neuvottelujen jälkeen Ona saikin paikan, kun oli antanut johtajattarelle kymmendollarisensa. Hänen tehtävänään tuli olemaan kääreitten ompeleminen sianliikkiöiden ympärille, työ tapahtui alhaalla kellareissa, ja palkkaa maksettiin 8-10 dollaria viikossa. Jurgis ei kellarityöhön ollut oikein tyytyväinen, mutta olihan työ helppoa eikä kukaan saanut koskaan vallan mieleistään tointa.

Tällä välin oli Teta Elzbieta vienyt pikku Stanislovaksen erään papin luo, jolta käteistä korvausta vastaan oli saanut kirjallisen todistuksen siitä, että poika oli kahta vuotta vanhempi kuin hän todella oli. Siten oli poikanen valmis lähtemään onneansa etsimään. Sattui että Durhamiin juuri tällöin oli hankittu uusi ihmeellinen iهرانvalmistuskone, jota lapsikin voi hoitaa; ja kun konttorin ovelle asetettu tarkastusmies näki Stanislovaksen papereineen, hymyili hän itsekseen ja kutsui hänet luokseen huutaen: "*Czia! Czia!*" (Tänne! Tänne!) Niinpä poikanen astui sisään pitkään kivitettyyn käytävään, kiipesi ylös loppumattomia portaita ja saapui isoon, sähköllä valaistuun saliin, jossa uudet iهرانvalmistuskoneet pyörivät. Hänen siellä hetken hiukan peloissaan tähysteltyä ympärilleen, tuli hänen tykönsä muuan mies ja kysyi mitä hän tahtoi. "Työtä!" vastasi poika. "Kuinka vanha olet?" — "Kuusitoista vuotta!" Tarkkoja siellä oltiinkin tässä suhteessa, sillä kerran tai pari vuodessa saapui tehtaaseen valtion tarkastaja, joka kyseli yhdeltä ja toiselta lapselta, vanhako hän oli. Ja tehtaanomistajilla oli pätevät syynsä pysyä hyvissä väleissä lain ja sen kaikkien edustajien kanssa eri aloilla.

Siten ratkaistiin pikku Stanislovaksen kohtalo. Tunnin toisensa, päivän toisensa, vuoden toisensa jälkeen hän sai seista samalla kohdalla, noin neliöjalan suuruisella osalla lattian pinta-alaa — kello seitsemästä aamulla päivällislomaan asti ja sitte puoli kahdestatoista puoli viiteen iltapäivällä. Koskaan hän ei saanut tehdä muunlaisia liikkeitä kuin sellaisia, joita iهران kaataminen suppiloihin vaati. Kesällä hän poltti itseään kuumista kannuista, talvella hänen pienet sormensa paleltuivat hänen alituisesti käsitellessään jääkylmää metallia. Puolen vuotta oli pimeätä, kun hän pääsi pois tehtaasta. Ja tästä työstä hän viikon lopussa peri palkakseen kolme dollaria, laskettuna viiden sentin mukaan tunnilta — saman palkan, jonka yleensä ansaitsevat ne 3/4 miljoonaa lasta, jotka nykyään työskentelevät Yhdysvaltain tehtaissa hennon henkensä elättämiseksi.

Nyt perhe jälleen alkoi tointua masennuksestaan. Jurgis ja Ona tekivät laskujaan ja havaitsivat, että pikku Stanislovaksen työansio nousi hiukan ylemmäksikin kuin heidän kuukausittain suoritettavansa korko, joten heidän olonsa ei ollut juuri huonompi kuin ennenkään. Heitä ilahutti sitäpaitsi huomata, että poikanen itsekkin oli huvitettu työstään ja rahanansiostaan. Ja kaikkein parasta oli, että he molemmat rakastivat toisiaan niin hartaasti ja uskollisesti.

VII LUKU.

Koko kesän ahersi perhe kaikesta voimastaan, ja syksyllä arvelivat Jurgis ja Ona koonneensa kylliksi varoja voidakseen viettää hänsä kaikella kotoisten traditsioiden mukaisella komeudella. Marraskuun jälkipuoliskolla he vuokrasivat salin ja kutsuivat kaikki ystävänsä häihin, aiheuttaen itselleen yli sadan dollarin suuruisen velan.

Se oli julma ja katkera koettelemus, joka saattoi heidät vallan epätoivoon. Juuri tänä aikana heidän piti se saada, kun heidän sydämensä olivat arimmillaan! Sellainen surkea alku heidän avioelämälleen! Kaikki olivat toivoneet ja ennustaneet heille onnea; he olivat avanneet sydämensä kuten kukkaset keväällä umppunsa avaavat, mutta armoton talvi oli pudottanut luntaan niihin. He ihmettelivät tokko keittenkään toisten rakkaus maailmassa oli tullut niin raadelluksi ja tallatuksi kuin heidän?

Heidän yllään kohisi puutteiden myrsky, säälimättömänä ja julmana. Jo hääpäivänsä jälkeisenä aamuna oli heidän kiirehdittävä työpaikkoihinsa. Se olikin viisainta, sillä muuten he olisivat voineet äkkiarvaamatta kadottaa paikkansa. Kaikkien täytyi lähteä, yksin pikku Stanislovaksenkin, vaikka hän voi pahoin, koska oli edellisenä yönä syönyt liian paljon makkaraa ja vihanneksia. Koko päivän hän seisoi koneensa ääressä, vaikka hänen silmänsä alituisesti menivät kiini. Ja kuitenkin hän oli menettää paikkansa, sillä päällysmiehen täytyi herättää hänet kahdesti.

Kului viikon päivät, ennenkun heidän elämänsä jälleen kulki säännöllisillä raiteillaan, eikä heidän kotinsa ollut tällä aikaa mikään hauska paikka kaikkine itkevine lapsineen ja murheen murtamine aikaihmisineen. Jurgis kadotti vähitellen hilpeää luonnettaan. Se tapahtui etupäässä Onan takia, sillä tämä oli niin heiveröinen ja arka eikä ollenkaan luotu tällaista elämää kestäväksi. Sata kertaa päivässä väenteli Jurgis tuskasta käsiään ajatellessaan Onaa, jopa unhotti vallan työnsä. Ona oli liian hyvä hänelle, sanoi hän itselleen, ja tämä huomio suretti häntä. Niin kauvan oli hän isonnut ja janonnut tätä hentoa ihmiskukkaa omakseen; mutta nyt kun omistamisen aika oli tullut, tunsikin hän, ettei hän ollut ansainnut tätä onnea. Että Ona sittekin huoli hänestä, ei ollut hänen ansiotansa, vaan kaikki Onan hyvyttä. Mutta hän päätti lujasti itsekseen, ettei antaisi Onan huomata tätä ja katua antautumistaan hänelle. Hän tahtoi pitää huolta hänen pienimmistäkin tarpeistaan, ottaa vaaria kaikista oman käyttöksensä kömpelyyksistä ja heikkouksista, ympäröidä pikku vaimonsa polttavalla ja huumaavalla hellyydellä. Kyyneleet tulivat Onalle niin herkästi silmiin ja hän katseli Jurgista niin rukoilevasti — hänen asiansa oli, ettei Ona tässä hellyydenkaipuudessaan koskaan pettyisi ja kohtaisi hänen puoleltaan raakaa ymmärtämättömyyttä.

Hänen velvollisuutensa oli suojella Onaa, taistella hänen puolestaan kaikkea hirvittäväisyyttä vastaan, joka täällä ympäröi heitä kaikilta tahoilta. Hänhän oli Onan ainoa tuki ja turva, ja jos hän horjahtaisi, oli Ona hukassa. Hän tahtoi sulkea hänet kiinteimpään syleilykseen ja puolustaa häntä koko maailmaa vastaan. Hän oli nyt oppinut täysin tuntemaan ympäristönsä, tämän hirveän Chikagon, jossa he elivät. Täällä vallitsi "kaikkien sota kaikkia vastaan", kamala taistelu olemassaolosta. Kaikki nämä tehtaot, kaikki nämä työnantajat valehtelivat työmiehilleen, valehtelivat koko maalle, valehtelivat koko maailmalle. Kivijalasta katonharjaan oli koko tämä teollisuuden ylpeä rakennus pelkkää suunnatonta valhetta.

Niin puhui Jurgis, sittekin hän oli oppinut tuntemaan tšekäläiset olot perin pohjin. Sitäpaitsi oli koko liike pelkkä verenimemiskone — voitto jaettiin niin epätasaisesti — monilla oli ylellisyyttä, toiset kamppailivat kalpean kurjuuden ja hampaattoman kuoleman kanssa! Hän makasi maassa polvillaan, kätet tiukasti yhteen puserrettuina, rukoillen taivasta suojelemaan ja varjelemaan pikku Onaa kaikesta pahasta ruumiin ja sielun puolesta; ja noin viikkoa myöhemmin kohtasi Onaa hirveä isku vihollisen puolelta, jota vastustamaan ja kukistamaan Jurgis oli liian heikko. Muuana joulukuun päivänä syöksi vesi virtoina alas samasta taivaasta, jota hän palvoen oli rukoillut, oli kuin kaikki taivaan akkunat olisivat auenneet kuten vedenpaisumuksen päivinä. Istuapa koko päivä alhaalla Brownin kylmissä kellareissa — se ei ollut lasten leikkiä! Päällysmiehet kulkivat ympärinsä pirullinen hymy huulillaan; heille se ei mitään merkinnyt, heillä oli päällään paksut, lämpimät turkit ja jaloissa vedenpitävät kalossit. Mutta Ona oli työläisnainen, jolla ei ollut sateivaippaa eikä kummikenkiä; senvuoksi hän nousi raitiovaunuun, joka humautti ohitse kadulla. Hänellä ei ollut rahaa millä maksaa piletinhintaa — konduktööri suuttui ja vannoi, ettei hänellä ollut varaa maksaa yhtiölle hänen puolestaan omasta taskustaan, ja vihdoinkin täytyi Onan astua jälleen ulos kadulle myrskyn ja sateeseen. Mutta hän ei nyt edes tiennyt missä hän oli ja minne mennä, eikä hänellä ollut penniäkään taskussa. Hänen täytyi haparoida eteenpäin jalkasin, ja kesti kauvan, ennenkun hän viimein ennätti kotiin. Siten kävi hänelle joka päivä; ei hän koskaan päässyt kotiin ennenkun myöhään yöllä, ja silloin hänen kupeitaan ja selkäänsä aina pakotti niin sanomattomasti. Kaiken lisäksi tuli, että mitä kiusaantuneemmaksi ja väsyneemmäksi Ona tuli kaikista näistä kärsimyksistään, sitä vaativaisemmaksi ja nyreämmäksi kävi työnjohtajatar, joka oli saanut päähänsä, että Onan heikkous oli vain teeskenneltyä ja johtui siitä, ettei hän ollut saanut haluamaansa vapaapäivää häittensä jälkeen. Ona luuli, ettei tämä "vanha piika" kärsinyt naineita työntekijättäriä, koska itse oli vanha ja ruma ja naimaton.

Sitten oli siellä monta muuta vaaraa ja hirmua väijymässä heitä. Lapset eivät olleet niin terveitä kuin

kotona olivat olleet. Ilma täällä oli ummehtunut ja myrkyllisiä höyryjä täynnä, eikä ihmekään, sillä heidän talonsa kohdalla ei ollut mitään laskuojaa, ja viidentoistavuotinen inha ja loka oli kokoontunut lammikoiksi sen alle. Maito, jonka he saivat, oli vedellä ja kemiallisilla aineilla sekoitettu kalpean siniseksi ja myrkylliseksi. Kun lapset ennen vanhassa kodissa olivat sairastuneet, oli Teta Elzbieta mennyt kokoomaan yrttejä ja parantanut ne niillä; nyt hänen oli meneminen rohdoskauppaan ja ostaminen lääkkeitä, jotka kaikki olivat väärennettyjä. Heidän teensä ja kahvinsa, kermansa ja sokerinsa olivat väärennetyt, heidän herneensä värjättyt kuparisuoloilla ja hedelmänsä aniliinimyrkyllä. Kaikki täällä oli väärennettyä! Vaatteet, joita he ostivat, olivat villasta ja pumpulista, joka oli saatu nypimmällä vanhoista vaatteista, eivätkä kestäneet pitää kauvaakaan. Yksinpä hyönteismyrkkykin, joka maksoi viisikolmatta senttiä kääre, sisälsi 95 prosenttia aivan vaaratonta kipsijauhetta, jonka valmistus korkeintaan maksoi kaksi senttiä.

Tuli ankara talvi. Vanha Antanas työskenteli pimeässä, lämmittämättömässä kellarissa, jossa voi luukkujen himmeässä valossa nähdä oman hengityksensä kaiken päivää ja jossa sormet joskus pakkasivat paleltumaan. Sellaisessa olopaikassa tauti tietysti paheni tuntuvasti, ja lopulta hän kääntyi oikein sairaaksi. Mutta siitä huolimatta hän jatkoi työtään, kunnes vielä hirvittävämpi onnettomuus kohtasi häntä. Hän työskenteli paikassa, jossa sai kahlata jalkoineen kemiallisissa nesteissä; nämä söivät vähitellen nahan hänen kengistään, pohjat irtautuivat ja hänen oma nahkansa halkeili liuskaleiksi, jotka heiluivat hänen liikkueensa. Oi, kuinka hän kärsi — eikä ihmekään, se oli salpeteriä! Viimein ei hänen säärissään ollut yhtäkään ehjää kohtaa; näytti kuin olisivat luut tahtoneet särkeä ihon hänen päältään päästäkseen itse esiin. Eräänä yönä hän yski verta. Paikalle haettiin lääkäri, jolle maksettiin puoli dollaria siitä lohduttomasta tiedosta, ettei mitään enää voitu tehdä. Tohtori oli kuitenkin niin hienotunteinen, että lausui tämän niin hiljaa, ettei sairas sitä kuullut. Mutta pari päivää myöhemmin tavattiin Antanas-vanhus kylmänä ja jäykkänä sängyssään. Se oli kova isku Jurgikselle, sillä viisikolmatta vuotta olivat Antanas Rudkus ja hänen poikansa eläneet yhdessä Litvan metsissä miltei yksikseen ja sillä aikaa tottuneet toisiinsa kuten vain kaksi ihmistä voi tottua; mutta vielä kovempi isku oli kenties Teta Elzbietalle, että heidän täytyi luopua juhlallisista hautausmenoista kotimaan tavan jälkeen — heillä oli vain yksi ruumisvaunu sekä vuokra-vaunu vaimoja ja lapsia varten, joiden omistajien kanssa Jurgis sai kokonaisen sunnuntaipäivän kinastella maksuista.

Talvi oli pelottavan ankara. Kaduilla tehtaitten lähistöillä tungeskeli lukemattomia nälkäisiä, viluisia raukkoja kumpaakin sukupuolta. Niitä tuli työn etsintään joka aamu tuhansittain, ja ne tappelivat keskenään vimmatusti pienimmästäkin ruokaerästä. Oli ilma millainen tahansa, niin aina tulivat ne; monet paleluttivat kasvonsa tai kätensä, mutta sittekin he tulivat. Eräänä päivänä ilmoitti Durham tarvitsevansa kaksisataa miestä sahaamaan jäätä. Ja samana päivänä vielä ennen päivällistuntia saapui tuhansittain miehiä kahlaten lumen halki kaikilta tahoilta — kaikki kodittomia ja miltei nälänkuoliaita. Ne tulivat teurastamoiden alueelle kuin Egyptin heinäsiirkkaparvet, täyttivät kaikki eteiset ja käytävät, nukahtaen odotellessaan päät toistensa olkapäillä ja vaatiin isoäänisesti työtä, kunnes poliisin täytyi sulkea portit ja jättää loput paleltumaan ulkopuolelle. Huomenissa ennen päivän nousua oli Durhamin tehtaalla kolme tuhatta miestä, joista tehtaalla päällysmiehet valitsivat kaksikymmentä rotevinta; "kaksisataa" ilmoitettiin olleen painovirhe.

Järvi, jolla jää oli sahattava, oli kuuden tai seitsemän kilometrin päässä kaupungista, ja kylmä, pureva tuuli suhisi pitkin sen pintaa. Toisinaan osotti lämpömittari 10 tai 20° pakkasta, ja aamusin olivat sille vievät kadut täynnä lumikinoksia aina ensikerroksen akkunain korkeudelle. Paremminkin voi mielessään kuvitella kuin sanoin kuvata näiden rääsyisten jäänsahaajain suunnattomia kärsimyksiä tuolla kaikille tuulille avoimella järvenjäällä.

Ja kun näin kehnosti oli miesten laita, niin voi arvata miten sääliävä naisten ja lasten tila oli. Jotkut ajoivat työpaikkoihinsa raitiovaunuilla, jos ne olivat liikkeessä; mutta kellä oli palkkaa vain neljä senttiä tunnissa kuten pikku Stanislovaksella, sen ei kernaasti kannattanut kustantaa moista huvijelua. Lapset saapuivat käärittyinä äitiensä isoihin saaleihin, niin että noita vaeltavia vaatemykkyröitä tuskin voi ihmisiksi arvata. Muuanna kolkon kirpeänä helmikuun aamuna tuli Stanislovaksen vierustoveri tehtaaseen tuntia myöhempään huutaen tuskasta. Hänet purettiin ulos kääreistään ja muuan mies alkoi vankasti hieroa hänen korviaan; mutta ne olivat niin paleltuneet, että ne parilla kolmella nykäyksellä irtautuivat päästä. Tämän tuloksen nähdessään pikku Stanislovas sai vaistomaisen kammon kylmää kohtaan. Joka aamu, kun tuli aika lähteä tehtaaseen, rupesi hän huutamaan ja vastustelemaan. He eivät aluksi tienneet mitä hänelle tehdä — kuritukseen ei tässä tapauksessa käynyt ryhtyminen — kunnes asia järjestettiin siten, että hän lähti aina Jurgiksen mukana ja samaten palasi hänen kanssaan; ja usein, kun lunta oli tullut paljon, otti tuo harteava mies pikku toverinsa olkapäilleen ja kantoi hänet siten koko matkan. Mutta välistä jäi Jurgis tehtaaseen aina yöhön asti, ja silloin oli Stanislovaksen tila surkea, sillä hän ei tiennyt missä vartoa; jos hän ovikäytäviin pujahti, voi hän väsymyksestä nukahtaa ja paleltua kuoliaaksi.

Teurastushuoneissa ei miehillä ollut lämpimämpää, kuin jos olisivat työskennelleet ulkoilmassa. Tehtaalla kaikki suojat pidettiin melkein kylmillään, paitsi keitinosastot y.m.s. paikat. Mutta näissä

työskentelevät olivat eniten vaaralle alttiina, sillä heidän oli alinomaan juostava jääkylmien käytävien poikki, jolloin hikiset vaatteet jäätyivät aina aluspaitaan saakka. Jos paneutui teurastuslavalle lepäämään, oli se täynnä hyytyvää verta ja siihen jäättyi paikalla; jos nojasi pylvääseen, tuli siitä pureva kylmä ruumiiseen; ja jos lasi sormen teurastusveitsen terälle, jäättyi nahka siihen kiini. Miehet kääriivät kylmän takia jalkineensa sanomalehtipaperiin tai vanhoihin säkkeihin, joihin veri hyytyi, niin että jalat iltasin näyttivät norsunjaloilta. Toisinaan, kun päällysmiesten silmiltä välttyivät, työnsivät miehet lämmitelläkseen jalkansa teurasten avattuihin mahoihin tai höyryävän kuumiin vesivirtoihin, joilla sisälmykset huuhdottiin ulos; mutta sekin oli lyhytaikaista lämmintä ja kylmä puri kahta kivakammin märkiin jäseniin. Kiusallisimmin oli teurastus- ja palotteluveistä käyttävien miesten olo, sillä kuumat veri- ja vesihöyryt pimensivät huoneessa ilman vallan läpinäkymättömäksi —niin että vallan ihme oli, ettei tehtaassa tänä talvena teurastettu enemmän miehiä kuin nautoja ja paloteltu enemmän ihmisjäseniä kuin siiankyliä.

Ja kuitenkin kaiken tämän kurjuuden olisi voinut sietää, jos vain olisi ollut paikka missä syödä. Jurgiksen oli joko murkinoitava niiden saastaisten höyryjen keskellä, missä hän työskenteli, tai sitte juostava toveriensa kanssa johonkin niistä sadoista kapakoista, jotka ojentelivat käsivarsiaan heitä vastaan. Länteen päin teurastamoista kulki Ashland Avenue, ja sen varrella oli loppumaton rivi whiskykrouveja; pohjoiseen päin eteni 47:s katu, jonka varrella oli puolitusinaa samallaisia kortteleja; ja molempien kulmauksessa oli vasituinen "Whiskynurkka", jossa kuuden tai kahdeksan hehtaarin suuruisella alueella oli liki kaksisataa "saloonia".

Siellä kelpasi vain valita: "Tänään kuumaa herne- ja kaalikeittoa." — "Hapankaalia ja frankfurtin makkaraa, käykää sisään!" — "Lammaspaistia keitettyjen papujen kera, tervetuloa!" Kaikki nämä houkuttelevat asiat olivat painetut monilla kielillä, ja samaten vaihtelivat kapakoiden nimet loppumattomiin. Täällä oli "Kotipiiri" ja "Leponurkka", tuolla "Lämpimät liedet", "Sydänkivet", "Huvipalatsit", "Tuulentuvat", "Ihmemaat" ja "Lemmen sulot". Mutta miksi ne muuten itseänsä nimittelivätkin, olivat ne aina varmasti "Yleisiä pääkortteereja"; ja aina oli niissä lämmin liesi ja sen vierellä pöytä ja sen ympärillä ystäviä, joiden kanssa kelpasi naureskella ja puhella. Tähän kodikkaisuuteen liittyi vain yksi ainoa ehto: sinun piti juoda. Jos menit sisään lämmittelemään tilaamatta mitään, sait pian laputtaa ulos ovesta, ja jos hidastelit mennessäsi, sait pahimmassa tapauksessa olutkulpon päähäsi. Mutta kaikki miehet tunsivat ehdon ja joivat. He luulivat siten saavansa vähällä paljon, sillä ken vähänkin joi, sai ilmaiseksi täyttää vatsansa hyvällä lämpimällä päivällisellä. Näin helpolla et käytännössä kuitenkaan aina päässyt, sillä sait olla varma tapaavasi siellä tuttuja, jotka tahtoivat sinulle jotakin tarjota, ja sitte oli sinun vuorostasi tarjottava. Sekin, joka kotonaan saa ruokaa, poikkeaa mielellään kapakkaan ottamaan ryyppyn tai pari, sillä se lämmittää kylmässä ja vahvistaa kovassa työssä. Ennättäähän kotiin mennä myöhemminkin, tai ei hän mene kotia lainkaan. Kapakassa on lämmintä ja hupaisia tovereita, "yhdestä ryyppystä" tulee kaksi ja sitten monilukuisia. Tällä välin vaimo odottaa kotona miestänsä päivälliselle, mutta kun tätä ei kuulu, lähettää hän häntä katselemaan tai lähtee itse; vaimostakin tuntuu lämmin hyvältä, ehkäpä se lapsillekin tekee hyvää — ja niin joutuu koko perhe viimein kapakkaan etsimään keinotekoista lämmitystä ja virkistystä. Jatkaaksemme tätä sarjaa, voivat tehtailijat maksaa kaikki miestensä palkat maksuosotuksina; ja missäpä muualla Pakingtownissa miehet voivat maksuosotuksensa vaihettaa rahaksi niin hyvin kuin kapakassa, jossa tämän suosion voi korvata nauttimalla jotakin tarjottavista?

Kaikista näistä viettelyksistä Jurgis pelastui Onaa ajattelemalla. Hän ei koskaan ottanut enempää kuin yhden ryyppyn päivällisaikaan; senpä vuoksi häntä pian pidettiin kehnona toverina, jota ei erityisen lämpimästi otettu vastaan kapakoissa. Kun ilta tuli, meni hän mieluummin suoraan kotiin, auttaen Onaa ja Stanislovasta, tai usein ajaen raitiotievaunussa. Koti tosin ei ollut mikään viehättävä paikka — ainakaan tänä talvena. Tämä heidän niin kalliilla hinnalla ostamansa talo oli, kuten he nyt kokemuksestaankin tulivat huomaamaan, perin kurja ja kylmä harvoine akkunoineen, rikkonaisine kattoineen ja ravistuneine seinineen. Jurgis sai kantamistaan kantaa sinne kivihiiliä, kun hän iltasin palasi työstään. Heillä ei ollut tosin varaa ostaa itselleen useampaa kuin yksi kamiini, ja sekin oli sangen pikkuruinen eikä riittänyt saamaan edes keittiötäkään lämpimäksi pahimmilla pakkasilla. Se oli kova koettelemus Teta Elzbietalle koko päivän ajan ja myöskin lapsille niinä päivinä, jolloin he eivät voineet mennä kouluun. Iltasin perhe istui kyristyneenä kamiinin ympäri, syöden keittonsa polviltaan; sitte polttivat Jurgis ja Jonas piippunsa, jonka jälkeen kaikki kiirehtivät makuusijoilleen pysyäkseen lämpiminä, sittekun tuli ensin oli sammutettu kamiinista hiilien säästämiseksi. Tänä talvena he oikein saivat kokea pakkasen kamaluutta. He makasivat vaatteet päällä, vieläpä ottivat päällysvaatteekin yllensä ja kasasivat ylitsensä peittoa mitä oli; lapset makasivat yhdessä kasassa kiinteästi syleillen toisiaan, eivätkä he sittekään pysyneet lämpiminä. Tuskissaan he miltei kuvittelivat kylmyyttä jonkinlaiseksi eläväksi olennoiksi, joka väijyi nurkissa näkymättömänä hyökätäkseen heidän kimppuunsa ja rääkätäkseen heitä. Sydänyöllä he voivat herätä, kun kaikki oli pimeätä; silloin he olivat kuulevinaan sen kavalasti kitisevän ulkopuolella, pyrkien sisään hatarain seinäin lävitse; tai oli kaikki kuoleman hiljaista — ja se oli vielä kamalampaa. He *tunsivat* sisällä kylmyyden hirvittävän haamun, joka ojenteli heitä kohden jäisiä luurangonsormiaan. He koettivat ryömiä ryysyjensä alle sitä pakoan, mutta turhaan.

Se tuli sinnekin, se tuli sinnekin — tuo kaamea aave, kotoisin kadotuksen syvimmistä kuiluista. Se oli julmaa, raudankovaa — sanomattoman pitkät tunnit he saivat tuntea tuon manalanhaamun rautasormien likistyyksiä ja nipistyyksiä. He olivat yksin, yksin; ei kukaan kuullut heidän huutojaan, valituksiaan ja voihkamisiaan; ei mistään tullut apua, ei armoa! Ja sitä kesti aamuun saakka — jolloin oli taas lähdettävä seuraavan päivän työhön, hiukan voimattomampina entistään, hiukan lähempänä sitä hetkeä, jolloin heidän vuoronsa oli tulla pudistetuiksi alas elämän puusta.

VIII LUKU.

Mutta ei edes tänä hirmuisena talvenakaan toivo tyyten kuollut heidän sydämmistään. Juuri silloin Marija kohtasi elämänsä suuren seikkailun.

Hänen saaliinsa oli Tamoszius Kuszleika, hän joka soitti viulua. Kaikki nauroivat heille, sillä Tamoszius oli pieni ja heiveröinen, ja Marija olisi voinut ottaa hänet kuin käärön kainaloonsa ja kantaa hänet mukanaan. Mutta ehkäpä juuri tämä seikka viehätti pikku soittajaa; Marijan ylenmääräinen tarmo oli kerrassaan valtaava. Tamoszius oli jo heidän ensi yhtymällään, Jurgiksen ja Onan häissä, tuskin voinut siirtää silmiänsä hänestä; ja kun hän sitte myöhemmin havaitsi, että tytöllä oli lapsensydän, lakkasi tämän kiihkoisuus ja karkea ääni säilyttämästä häntä, ja hän alkoi etsiä hänen seuraansa sunnuntai-illoin. Ainoa paikka, missä perhe voi ottaa vastaan vieraita, oli sen yhteinen kokoutumishuone keittiö, ja siellä istui Tamoszius mukana hattu polvien välissä ja virkkamatta montaa sanaa, kunnes Jurgis löi häntä olkapäälle sydämmelliseen tapaansa huutaen: "Kuulehan, veli, soita meille hiukkasen!" Silloin välähti ilo Tamosziuksen kasvoille ja hän nouti viulunsa; ja kun hän oli saanut soittimen leukansa alle ja käyrän oikein käyntiin, lensi hänen tulinen sielunsa hänen silmiänsä ja hän kävi oikein kaunopuheiseksi — se oli melkein sopimatonta, sillä hänen katseensa ei hellittänyt Marijan kasvoista, ennenkun tämä sävähti punaseksi ja loi alas silmänsä. Mutta kenpä voikaan vastustaa Tamosziuksen soittoa; yksin lapsetkin istuivat vallan hiljaa ja ihmetellen, ja kyyneleet vuotivat alas Teta Elzbietan poskia. Oli ihmeellinen nautinto saada täten kuulla nerokkaan miehen sielun säveliä, päästä tuntemaan sen sisäisimmän elämän riemuja ja suruja!

Marijalla oli muitakin etuja Tamosziuksen ystävydestä — etuja, jotka olivat aineellisempaa laatua. Ihmiset tilasivat Tamosziuksen usein hyvästä maksusta soittamaan juhlatiloissa; tuttavat taasen kutsuivat kernaasti hänet pikku juhliinsa, tietäen että hän oli liiaksi hyväluontoinen tullakseen ilman viuluansa, jonka soiton mukaan toiset sitte saivat tanssia. Kerran hänellä oli kyliksi rohkeutta pyytääkseen Marijaa mukaansa erääseen sellaiseen juhlatilaisuuteen, ja hänen suureksi ilokseen tyttö tulikin. Siitä alkaen hän ei koskaan mennyt mihinkään ilman Marijaa, ja jos kutsujat olivat läheisempiä tuttuja, vei hän koko perheen mukanaan. Joka tapauksessa palasi Marija aina sellaisista tilaisuuksista kotiin taskut täynnä makeisia ja voileipiä lapsille. Näissä kemuissa sai hän enimmäkseen istua virvotuspöydän ääressä tahi korkeintaan tanssia toisten naisten tai ukkojen kanssa, sillä Tamosziusta vaivasi mustasukkaisuuden paholainen; ja jos joskus joku nuori naimaton mies laski käsivartensa Marijan vyötäisille, soitti orkesteri heti väärin.

Eräänä lauantai-iltana heidän palatessaan kotiin eräistä häistä Tamoszius vihdoin rohkasi itsensä, laski viululaatikkonsa kadulle ja avasi sydämmensä, ja silloin sulki Marija hänet syliinsä. Hän ilmaisi sen koko perheelle seuraavana päivänä ja miltei huusi onnestaan, sillä Tamoszius oli rakastettava mies, hän sanoi. Sen jälkeen Tamoszius ei kauvempaa huolinut tulkita viulullaan lemmitylleen rakkauttaan, kun hän istui hänen kanssaan tuntikaudet joka ilta keittiössä; ja äännettömästi sopimuksesta oli muu perhe huomaamatta, mitä silloin heidän nurkassaan tapahtui.

He ajattelivat mennä naimisiin ensi kevännä, panna talon ylishuoneen kuntoon ja asua siinä. Tamoszius ansaitsi sieviä tuloja, ja kun perhe vähitellen maksaisi velkaansa Marijalle, olisi heillä kyliksi varoja alkaakseen omaa elämätä. Marija olikin oikea kapitalisti heidän joukossaan, sillä hänestä oli tullut etevä rasiain maalaaja — hän sai neljätoista senttiä joka sadastakymmenestä rasiasta, ja hän voi maalata kaksi sellaista minuutissa. Hänellä olikin suuret ajatukset itsestään, ja koko ympäristö kajahteli hänen äänekkäästä ilostaan.

Hänen ystävänsä kuitenkin pudistelivat päätänsä ja varottivat häntä liiaksi iloitsemasta, sillä eihän kukaan voinut aina olla varma hyvästä onnestaan — arvaamattomia asioita voi aina sattua. Mutta Marija heille vaan nauroi ja uneksi edelleen tulevasta onnestaan ja kaikista aarteista, joita hän hankkisi uuteen kotiinsa; senpä vuoksi, kun isku tuli, kohtasi se häntä kaksinkertaisella voimalla, ja hänen suruansa oli surkea katsella.

Hänen säilyketehtaansa sulettiin äkkiarvaamatta. Marija ei ollut osannut ajatellakaan sellaista onnettomuutta, yhtä hyvin olisi hän voinut kuvitella auringon pysähtyvän radallaan. Mutta nyt se oli sulettu! Ja ilman että hänelle annettiin lainkaan selitystä siihen, tai että häntä edes päivääkään ennen varotettiin. Oli vain vallan yksinkertaisesti eräänä lauantaina naulattu tehtaan ovelle ilmoitus, että kaikki työntekijät samana iltana saisivat lopputilityksensä ja että työ pantiin lepäämään ainakin kuukauden ajaksi! Siinä kaikki!

Marijan kysymyksiin vastasivat ne tytöt, jotka olivat siellä kauvemmin olleet, että tehdas usein sulettiin joksikin ajaksi suurempien kiireitten jälkeen. Toisinaan alkoi työ jälleen puolella työajalla, mutta sitä ei edeltäpäin voinut tietää; toisinaan lepäsi kaikki työ aina kesän ylikin. Toiveet olivat kuitenkin kehnot tällä kertaa, sillä makasiinimiehet, jotka lajittelivat valmiit rasiat varastohuoneisiin, sanoivat siellä olevan niin täyttä, ettei yhden viikonkaan valmistukselle enää tilaa ollut. Ja näistäkin miehistä oli kolme neljättä osaa saanut eron, ja se oli vielä pahempi merkki, sillä se osotti ettei mitään isompia tilauksia tällä haavaa ollut ulkoapäin. Rasiain maalaaminen oli pelkkää huijausta, sanoivat tytöt — voi olla iloinen ansaitessaan 12 tai 14 dollaria viikossa ja säästäessään siitä puolet; mutta sittepä saikin uhrata kaikki säästönsä voidakseen elää työnseisauksen aikana, jotenka palkka oli puolta pienempi kuin miltä se näytti.

Marija tuli kotiin, ja kun hän oli nainen, joka ei voinut ristissä käsin kantaa onnettomuutta, pani hän heti toimeen suursiivouksen siellä ja lähti sitte kaupungille etsimään uutta työtä. Kun melkein kaikki samallaiset tehtaot olivat työnvähyden takia suletut ja kaikki tytöt työtä hakemassa, voi ymmärtää että hän sai tyhjin toimin palata kotiin. Sitte hän kuleskeli kaikki puodit ja kapakat läpeensä, ja kun niissäkään ei onnistunut, lähti hän etäisemmille seuduille lähellä järven rantaa, missä asui rikasta väkeä isoissa palatseissa, ja pyyteli jotakin sellaista työtä, jota englanninkieltä taitamaton henkilö voi tehdä.

Myöskin teurastamoiden työmiehet saivat tuntea työnvähyden seurauksia, vaikka toisella tavalla. Isoja teurastamoja ei tosin sulettu tykkänään kuten säilyketehtaita, mutta ne rupesivat työskentelemään yhä lyhyemmän aikaa päivässä. Miesten täytyi edelleen olla niissä kello 7 aamulla, mutta työtä ei koskaan aloitettu, ennenkun teurasten ostelijat suurissa karja-aituuksissa olivat päättäneet kauppansa, ja sitä kesti nyt usein pitkälle päivää. Toisinaan ei mitään karjaa ajettu teurastamoihin ennenkun vasta myöhään iltapäivällä, mutta silloin piti työn käydä yhtä sukkelaan kuin tavallisesti. Sattui välistä, että miehet saivat käydä joutilaina iltamyöhään saakka, mutta sitte tuli suuri joukko eläimiä, jotka olivat teurastettavat; ja silloin he saivat työskennellä sähkövalolla kymmeneen, yhteentoista jopa joskus aina kello yhteenkin asti yöllä, saamatta maistaa ruuanpalaakaan koko iltana.

Tällaisina viikkoina voi Jurgis tulla kotiin saatuaan työskennellä ainoastaan kaksi tuntia koko päivänä — mikä tuotti ansiota vain noin 45 senttiä päivässä. Jopa oli päiviä, jolloin työtä tehtiin vain puolitoista tuntia, ja toisia, jolloin ei työskennelty lainkaan. Keskimäärin oli työtä kuudelle päivätunnille, mikä Jurgikselle toi viikkopalkkaa kuusi dollaria; ja tämä kuusituntinen työpäivä alkoi vasta seisottua tyhjin toimin työhuoneessa kello 1:een, jopa 3:een ja neljäänkin asti iltapäivällä. Kaikki tämä tapahtui lämpömittarin näyttäessä 20° pakkasta — se oli hirvuisia! Ensin miehet joutilaina ollessaan juoksentelivat ympäriinsä tai nahisivat keskenään pysyäkseen lämpiminä; mutta sitte he tylsistyivät ja ottivat tyynellä velttoudella vastaan pakkasen puremia. Ja kun karja viimeinkin loppumattoman pitkän odotuksen jälkeen tuli, oli heidän käytävä toimeen kylmästä tutajavin ja paleltunein jäsenen, niin että jokainen liike sai aikaan mitä suurinta tuskaa. He olivat toimittaneet lähetystön toisensa jälkeen pyytämään isännistöltä sellaista muutosta määräykseen, että kaikki karja, mikä tuli tehtaisiin, teurastettaisiin samana päivänä, mutta aina turhaan. Ja niinpä sattuihin, että Jurgis jouluaattona sai työskennellä aina kello 1:een asti yöllä ja olla teurastamossa jälleen jouluaamuna kello 7.

Tämä kaikki oli sängen ikävää; mutta se ei kuitenkaan ollut vielä pahinta. Sillä vaikka he saivat tehdä näin kovasti työtä, eivät he saaneet palkkaa kuin vain vähästä osasta siitä. Jurgis oli kerran laskenut pilaa siitä väitteestä, että niin suuri liike muka alentuisi pettämään työmiehiään; mutta nyt hän sai katkerasti kokea, että juuri suuruutensa takia se sai rankaisematta tehdä niin. Muuan teurastamoiden säännöistä oli se, että ken minuutinkaan verran myöhästyi työstä, menetti koko tunnin palkan. Se oli kyllä mainio taloudellinen säädös, sillä hän ei saanut seista tyhjin toimin ja odotella tuon vajaan tunnin päättymistä, vaan hänen oli heti käytävä käsiksi työhön. Jos hän taas tuli liian aikaiseen, niin voi sattua että "bossit" panivat hänet työhön kymmeneen tai viisitoista minuuttia ennen höyrypillin vihellystä, ilman että hän siitä sai mitään palkkaa. Sama menettely jatkui iltasinkin; vajaata tuntia, "murtoaikaa", ei työmiehelle luettu hyväksi. Hän voi työskennellä viisikymmentä minuuttia, mutta jos työ päättyi ennenkun tunti tuli täyteen, ei hän saanut mitään maksua. Seurauksena tästä oli, että jokainen ilta muuttui suuriksi arpajaisiksi — taisteluksi työmiesten ja työnjohtajain välillä, joista edelliset koettivat venyttää työtä tunnin täyteen ja jälkimmäiset kiiruhtaa sitä aikaisemmin päättämään. Jurgis luuli että tämä oli pelkkää työnjohtajain ilkeästä; mutta sitä se ei suurestikaan ollut, sillä nämä puolestaan pelkäsivät tehtaanomistajia. Kun joku näistä tiesi isäntien mielestä jäävänsä jälkeen, koetti hän tietystikin "puuhata kirkon hyväksi". Jurgis ei ensin ymmärtänyt tätä sukkeluutta, ennenkun se hänelle

selitettiin. Vanha Jones — tehtaan isäntä — harrasti paljon sisälähetysasiaa y.m.s., ja kun työmiehet tekivät jotain hyvin kehoja työtä, iskiivät he toisilleen silmää ja sanoivat: "Nyt puuhataan jälleen kirkon hyväksi!"

Seurauksena tästä kaikesta oli, ettei Jurgis enää joutunut ymmälle kuullessaan miesten tahtovan taistella oikeuksiensa puolesta. Hän tunsikin nyt itsensäkin halukkaaksi taisteluun, ja kun teurastamotyömiesten ammattiyhdistyksen irlantilainen luottamusmieheksi tuli uudelleen hänen puheilleen, sai tämä vallan toisellaan vastaanoton kuin ensi kerralla. Jurgiksen mielestä oli nyt mainion hyvä aate, että miehet liittyivät yhteen sillä keinolla pakottaakseen tehtailijoita menettelemään oikein. Luottamusmieheksi selitti hänelle, että voitto riippui siitä liittyivätkö kaikki ammattiyhdistykseen pitämään kiinteästi yhtä keskenään, ja Jurgis sanoi puolestaan tekevänsä kaikki mitä häneltä vaadittiin. Vielä ennen kuin loppua kuuluivat perheen kaikki työssä käyvät jäsenet yhdistykseen ja kantoivat ylpeillen sen merkkiä. Liki viikon päivät he tunsivat itsensä täysin onnellisiksi ja ajattelivat että nyt oli kaikista pulista ja vaikeuksista päästy.

Mutta tätä iloa kesti vain kymmenen päivää, sillä silloin sulettiin Marijan säilyketehtas. He eivät voineet ymmärtää, miksi ei ammattiyhdistys ollut estänyt tätä onnettomuutta tapahtumasta. Seuraavan kerran, kun Marija oli mukana sen kokouksessa, nousi hän pystyyn ja puhui tästä asiasta. Kokouksen keskustelut pidettiin englanninkielellä, mutta siitä Marija vähät välitti; hän purki sydämensä litvankieliseen puheraivoon, eivätkä puheenjohtajan vasaranpaukutukset ja ympärillä oljain hyssytykset saaneet häntä silmänräpäyksiäkään tolkultaan. Vähemmin välittäen omasta kohtalostaan hän kuohuvalla sanatulvalla kuvasi tällaisen menettelyn yleistä vääryyttä ja lausui säälimättömän arvostelun tehtaansäännistä ja ammattiyhdistyksistä ja koko maailmasta. Salin kaikkien komerojen vielä kumistessa hänen mahtavan äänensä kaiusta istahti hän sitte tuolilleen ja leyhytteli nenäliinalla palavia kasvojaan, sillä välin kuin kokous vähitellen tointui säikähdyksestään ja kävi kaikessa rauhassa jatkamaan keskeytynyttä keskusteluaan sihteerin valitsemisesta.

Jurgis ei koskaan laiminlyönyt käydä ammattiyhdistyksen kokouksissa. Hän oli jo oppinut muutamia englantilaisia sanoja, ja ystävät auttoivat häntä ymmärtämään enemmän. Siellä oli usein myrskyisiä kokouksia, joissa puhui puolitusinaa miehiä yht'aikaa yhtä monella englannin murteella; mutta johtajat säilyttivät levollisuutensa, ja Jurgis oli levollisin kaikista, sillä hän ymmärsi että oli taistelusta kysymys, ja että se oli taistelua hänenkin oikeuksiensa puolesta. Sittekin hänen unelmansa ja ihmisloukkumuksensa olivat sortuneet, oli Jurgis vannonut ettei uskoisi kehenkään ihmiseen paitsi oman perheensä jäseniin; mutta täällä hän keksi että hänellä oli veljiä ja liittolaisia kärsimyksissä. Heidän ainoa elämämahdollisuutensa riippui ammattiyhdistyksestä, ja siten heidän taistelunsa sai innostuneen, harrasmielisen ristiretken luonteen. Jurgis oli aina ollut kirkon jäsen, koska hän katsoi sen velvollisuudekseen, mutta kirkko ei koskaan ollut koskettanut hänen sisimpään sydämeensä, ja hän jätti ne asiat naisten huoleksi. Mutta täällä hän tapasi uuden uskonnon, joka persoonallisesti kosketti häneen, valtasi joka hermon hänessä; ja kääntyneen ja uudestasynytyneen ihmisen koko kiivaudella ja innolla hän rupesi vaikuttamaan sen lähetyssaarnaajana. Litvalaisten työmiesten joukossa oli monta, jotka eivät kuuluneet ammattiyhdistykseen, ja näiden parissa hän tahtoi vaikuttaa sanan ja työn voimalla saattaakseen heidät oikealle tielle. Toisinaan he olivat itsepäisiä eivätkä tahtoneet ymmärtää sitä, ja Jurgis saattoi silloin kadottaa kärsivällisyytensä, joka hänellä ei koskaan ollut suuri ollutkaan. Hän unohti itsekin olleensa vielä vähä aika sitte sokea — tuo tavallinen vika kaikissa ristiretkeläisissä alkaen aina kaikkein ensimmäisistä, jotka olivat lähteneet miekka kädessä levittämään Veljeyden evankeliumia.

IX LUKU.

Ensimmäisiä seurauksia Jurgiksen liittymisestä ammattiyhdistykseen oli, että hän halusi oppia englantia. Hän tahtoi ymmärtää mitä kokouksissa puhuttiin ja ottaa itsekin osaa keskusteluihin; ja niin rupesi hän tarkkaamaan ympärilleen ja oppi sanan sieltä toisen täältä. Lapset, jotka kävivät koulua ja siellä oppivat pian, opettivat hänelle jonkun verran, ja muuan ystävä lainasi hänelle pienen puheoppaan, josta Ona luki hänelle. Jurgis oli kovin ikävissään, kun ei itse osannut lukea; ja kun hän talvemmillä sai kuulla, että oli olemassa vapaa iltakoulu, meni hän heti sinne ja kirjottautui oppilaaksi. Joka ilta kun hän pääsi vähän aikaisemmin tehtaasta meni hän sinne, vaikkapa ei olisi saanut olla siellä kauvempaa kuin puolisen tuntia. Siellä opetettiin häntä sekä puhumaan että lukemaan englantia, ja hän olisi voinut oppia muutakin, jos hänellä vain olisi ollut tarpeeksi aikaa.

Toisenkin muutoksen sai ammattiyhdistys Jurgiksessa aikaan — sen nimittäin, että hän rupesi kiintymään siihen maahan, jossa hän nyt asui. Hänessä rupesi itämään kansanvaltaisuuden,

demokraattisuuden siemen. Ammattiyhdistys oli itsessään pieni valtio, pieni tasavalta, jossa kullakin jäsenellä oli vähin sanottavaa. Jurgis oppi siis toisin sanoen puhumaan ja harrastamaan valtioasioita — sen sijaan kuin Venäjällä, hänen vanhassa kotimaassaan, oli kansa ajatellut hallitusta joksikin välttämättömäksi pahaksi, kuten ukkonen ja rakeet! Ensimmäinen kun Jurgis tuli Amerikkaan, oli hän luullut olojen siellä olevan vallan samallaisia. Hän oli kyllä kuullut, että se oli "vapaa maa" — mutta mitäpä se merkitsi? Hän näki että täällä kuten Venäjälläkin oli rikkaita ihmisiä, joiden käsissä kaikki valta oli; ja jollei onnistunut saamaan työtä, niin oli kai se nälkä, jota hän täällä tunsikin, vallan samallaista kuin nälkä Venäjälläkin.

Kun Jurgis oli ollut työssä Brownilla vain kolme viikkoa, oli hänen puheilleen muuana päivällisaikana tullut eräs mies, joka toimi tehtaassa yövartijana, ja kysynyt häneltä, eikö häntä haluttanut hankkia itselleen kansallistuttamispapereita ja tulla Yhdysvaltain kansalaiseksi. Jurgis ei tiennyt mitä tällä tarkotettiin, mutta mies selitti hänelle siitä johtuvat edut. Ensimmäinen se ei maksaisi hänelle mitään, ja sitte saisi hän puolen vapaapäivän ja kuitenkin täyden palkan siltä; ja kun sitte vaali tulisi, voisi hänkin äänestää mukana — ja saada jotakin hyvää sen johdosta. Tietysti Jurgis tahtoi kernaasti; ja sitte puhui yövartija päällysmiehen kanssa, ja Jurgis sai sen päivän vapautta. Kun hän sittemmin pyysi vapaapäivää voidakseen viettää hänsä, ei siihen suostuttu; ja mitä nyt tulee tuohon puoleen vapaapäivään täydellä palkalla, niin taivas yksin tietää mitkä voimat sellaisen ihmeen aikaan saivat! Hän seurasi nyt yövartijaa, joka kulki ympärinsä ja sai mukaansa koko joukon muita vastatulleita, puolalaisia, litvalaisia ja slovakkeja ja vei heidät kadulle, missä isot vaunut neljä hevosta edessä viittatoista tai kahtakymmentä miestä varten jo seisovat heitä vartoomassa. Se oli mainio tilaisuus päästä katselemaan kaupunkia, ja heillä oli hyvin hauskaa, jopa tarjottiin heille oluttakin. Sitte he ajoivat alakaupunkiin ja pysähtyivät ison komean graniittitalon edustalle; sinne sisään käytyään heidät vietiin erään virkamiehen eteen, jolla oli kädessään valmiit paperit, nimiä enää vailla, jotka nyt niihin kirjoitettiin. Sitte saneli jokainen valan, jonka sisällöstä ei mitään ymmärtänyt, ja sai vastaanottaa kauniin koristellun asiakirjan, isolla punasella sinetillä ja Yhdysvaltain vaakunalla varustetun, ja heidät julistettiin nyt Tasavallan kansalaisiksi ja itsensä presidentin vertaisiksi.

Kuukautta tai paria myöhemmin tuli sama yövartija ja ilmoitti Jurgikselle, minne hänen tuli mennä saamaan nimensä kirjoitetuksi äänestysluetteluun; ja viimein, kun vaalipäivä tuli, pantiin tehtaalla seinälle kuulutus, että ne, jotka halusivat mennä mukaan äänestämään, saivat vapautta seuraavaan aamuun kello 9:ään saakka. Sama yövartija otti Jurgiksen ynnä muut hänen kansalaisensa mukaansa erään kapakan perähuoneeseen ja opetti siellä heille, mitä kunkin oli merkittävä vaalilippuunsa, antoi heille kaksi dollaria mieheen ja vei heidät erääseen äänestyshuoneeseen, jonne oli oikein asian alkain pantu poliisikonstaapeli valvomaan, että he hyvässä järjestyksessä pääsisivät vaalipöydän luo. Jurgis vallan ylpeili kansalaiskunnostaan, kunnes hän tuli kotiin ja tapasi siellä Jonaksen, joka kertoi miten hän oli vetänyt puoluejohtajan syrjään ja tarjoutunut tälle äänestämään kolme eri kertaa neljästä dollarista, mikä tarjous olikin varteenotettu.

Ja nyt tapasi Jurgis ammattiyhdistyksessä miehiä, jotka selittivät hänelle kaikki nämä salamyhkäisyydet. Hän sai kuulla, että Amerika erosi Venäjästä siinä kohden, että sillä oli kansanvaltainen hallinto. Virkamiehet, jotka sitä valitsivat ja ottivat kaiken saaliin itselleen, olivat ensin valittavat; senvuoksi oli siellä kaksi kilpailevaa ryhmää, tunnetut nimellä valtiolliset puolueet, jotka kumpikin himoitsivat itselleen saalista, ja se puolue, joka enimmäkseen maksoi valitsijain äänistä, sai virat haltuunsa. Joskus oli vaalien tulos sangen epävarma, ja silloin voi köyhä raukka ansaita itselleen monen kauniin kolikon. Teurastamoalueella tämä koski vain valtiollisia vaaleja, sillä kunnallisissa vaaleissa olivat demokraatit eli kansanvallan kannattajat täydellisesti herroina. Demokraattien "bossi" eli puoluejohtaja, pieni irlantilainen nimeltä Mike Scully, oli siis koko piirin todellinen valtiollinen. Hän oli äärettömän rikas — saihan hän taskuunsa suuren osan koko paikkakunnalta tulevasta saaliista. Hän se omisti sen suuren tiilitehtaan, jonka Jurgis ja Ona olivat nähneet ensimmäisenä päivänä Packingtownissa ollessaan, sekä sitäpaitsi yleisen kaatopaikan. Siitä hän otti kaiken saven tiilitehtaaseensa, ja sitte täytti kaupunki hänelle ilmaiseksi lammikon jälleen kaikella töryllään; ja sitte möi hän tontteja. Hän myöskin omisti tuon suuren lokalammikon, joka aina oli täynnä seisovaa, haisevaa vettä, ja hän se myös möi siitä jäätä; sanottiin ettei hänen tästä hyvästä tarvinnut maksaa lainkaan veroa ja että hän oli rakennuttanut itselleen jäämakasiinin kaupungin omistamista hirsistä. Sanomalehdet olivat saaneet vainua tästä jutusta ja nostaneet hälytyksen, mutta Scully oli lahjonut erään miehen, joka oli ilmaissut itsensä syylliseksi ja sitte puitaan pois maasta. Hänen sanottiin rakentaneen myöskin tiilitehtaansa samalla tavalla ja kaupungin työmiehiä käyttäen, jotka kantoivat palkkansa kaupungin rahastosta. Vaikeaa oli kuitenkin saada ketään kertomaan näistä asioista, sillä Scully oli parempi ystävänsä kuin vihämiehenä. Hänen allekirjoituksensa riitti hankkimaan kelle tahansa hyvän paikan teurastamoissa; ja hän käytti itsekin paljon työmiehiä, joilla oli kelpo palkka ja ainoastaan 8-tuntinen työpäivä. Tästä syystä hänellä oli paljo ystäviä, ja ne kokosi hän kaikki "Sotahuutoliittoon", jonka klubihuoneusto oli vallan teurastamoiden läheisyydessä. Se oli suurin klubi koko Chikagossa, ja usein pidettiin siellä nyrkkitaistelukilpailuja ja koira- ja kukkotappeluja. Piirin kaikki poliisit kuuluvat liittoon, ja sen sijaan että olisivat estäneet näitä oikeastaan kiellettyjä huveja, möivät he pääsylippuja niihin. Klubin jäseniä

kutsuttiin "Intiaaneiksi", ja jokaisen kapakoitsijan koko piirissä täytyi olla "Intiaani", sillä muuten ei hän saanut anniskella väkijuomia sunnuntaisin eikä sallia vieraittensa pelata korttia tai arpaa rahapanoksilla. Yövärtija, joka Jurgiksesta oli tehnyt Yhdysvaltain kansalaisen, oli myöskin "Intiaani"; ja sadottain samallaisia värvääjiä oli vaalipäivinä liikkeellä, taskut täynnä rahoja ja oikeudella rajattomasti tarjoilla ilmaiseksi juoma-aineita joka kapakassa. Samalla tavalla määräsi Scully kaikista viroista ja kaikista saaliista koko piirikunnassa. Hän rakennutti parasta aikaa kokonaista korttelia vuokratasarmeja Ashland Avenuen varrella; ja sama henkilö, joka hänellä oli tarkastajana uutisrakennuksillaan, nautti palkkaa kaupungilta lokaviemäritarkastelijana. Kaupungin vesijohtotarkastelija oli kuollut ja haudattu jo toista vuotta sitten; mutta oli kuitenkin joku, joka nosti hyväkseen hänen palkkansa. Katujen tarkastaja oli samalla kapakoitsijana "Sotahuuto-kahvilassa" — ja hän voi tehdä paljon ikävyyksiä niille liikemiehille, jotka eivät olleet Scullyn puolella.

Yksin tehtailijainkin sanottiin pelkäävän häntä. Työmiehet mielellään uskoivat tämän, sillä Scullya pidettiin kansan miehenä. Tehtaanomistajat olivat tahtoneet saada sillan Ashland Avenuen yli, mutta vasta sitten kun olivat sopineet siitä Scullyn kanssa olivat he onnistuneet siinä; ja samoin oli "Kuplalahdelman" laita, jota kaupungin viranomaiset olivat vaatineet tehtailijain täyttämään — vaatimus nimittäin yht'äkkiä vaikenä, kun Scully tuli tehtailijain avuksi. "Kuplalahdelma" on haara Chikago-virrasta ja on teurastamoalueen itäisenä rajana. Suurella osalla siitä ei ole lainkaan mitään laskua, niin että kaikki lika ja törky pysähtyy siihen iankaikkisesti. Rasva ja kaikki kemialliset aineet, joita siihen tyhjennetään, joutuvat monenlaisten merkillisten muutosten alaisiksi, niin että vesi on alituisessa liikkeessä, aivan kuin leikkisi sen pohjalla suuria merikummituksia. Tästä kuplimisesta lahti onkin saanut nimensä. Selittämättäkin arvaa, kuinka epäterveellinen vaikutus sillä on ympäristöönsä, ja sen vuoksi viranomaiset tahtivatkin sitä täytettäväksi; mutta kuten mainittu, raukesi asia tehtailijain ja Scullyn yhdistetyistä ponnistuksista.

Ja vielä merkillisempiäkin juttuja kuuli Jurgis työtovereiltaan. Tehtaanomistajilla oli salaisia johtoja, joita myöten he varastivat suunnattomia määriä kaupungin vettä. Sanomalehdet olivat kerran paljastaneet asian, ja seurauksena oli ollut tutkimus, jolloin johtojen olemassaolo oli paljastettu; mutta kaikki asianomaiset olivat päässeet ehein nahoin, johdot makasivat paikallaan ja vettä varastettiin kuten ennenkin. Ja sitte tuli tuo kirottu pilautuneen lihan valmistus kaikkine hirvittävine seurauksineen. Chikagon kelpo asukkaat näkivät hallituksen tarkastajia Packingtownissa ja luulivat tämän merkitsevän, että he olivat suojellut kaikilta pilautuneilta ravintoaineilta. He eivät tienneet, että nämä satakuusikymmentäkolme tarkastajaa olivat asetetut tehtailijain toivomuksen mukaan, nauttivat palkkaa valtiolta ja valvoivat ainoastaan, että kaikki pilautunut liha pysyi Illinoisin valtiossa. [Siinä valtiossa, missä Chikago sijaitsee. Suom. muist.] Pitemmälle ei heidän toimivaltansa mennyt. Illinoisin valtioon ja Chikagon kaupunkiin myötävän lihan tarkastus oli kolmen muun viranomaisen toimesta, jotka kaikki olivat palkkojensa puolesta riippuvaiset paikallisista valtiollisista järjestöistä! Eräs heistä keksi kerran, että niiden eläinten ruumiit, jotka valtione tarkastajat olivat julistaneet tuberkuloosia sairastaneiksi, jätettiin avoimelle paikalle ja vietiin siitä kaupunkiin myytäväksi; mutta kun hän vaati näitä raatoja paloöljyllä valeltaviksi ja poltettaviksi — menetti hän samalla viikolla paikkansa! Tehtaanomistajat suuttuivat moisesta rohkeudesta niin, että he pakottivat pormestarin lakkauttamaan koko tarkastuksen teurastamoissa, ja siitä saakka heillä on ollut vapaat kädet. Huhuttiin että liki kaksituhatta dollaria viikossa meni lahjomiseen tuberkuloositautisten eläinten takia, ja melkein yhtä paljon sikojen tähden, jotka olivat kuolleet koleeraan kuletuksen aikana, mutta jotka minä päivänä hyvänsä nähtiin laivoilla saatettavan Globe-nimiseen paikkaan Indiana-valtiossa, missä niistä valmistettiin erinomaisen hienoa ihoa.

Jurgis kuuli vähitellen yhä enemmän tällaisista asioista tullessaan tekemisiin eri tehtaissa ja osastoissa työskentelevien miesten kanssa. Melkein joka päivä sai hän kuulla yhä uudenlaisista huijauksista ja petoksista. M.m. hän tutustui erääseen litvalaiseen, joka oli teurastaja siinä tehtaassa, jossa Marija oli työskennellyt ja joka teurasti eläimiä ainoastaan säilytettäväksi. Hänen kuvauksensa niistä eläimistä, jotka tuotiin sinne "hienoimmiksi säilykkeiksi" muutettavaksi, olisi tuottanut kunniaa Dantelle tai Zolalle. Näytti kuin tämänlaisilla tehtailijoilla olisi ollut asiamiehiä ympäri koko maata, jotka ostivat kaikki vanhat, sairast ja raihnaiset eläimet rasioihin pantaviksi. Sinne tuotiin eläimiä, joita oli ruokittu whiskyravalla, viinapolttimoiden jätteillä ja jotka olivat täynnänsä inhottavia paiseita. Näiden eläimien teurastaminen oli tukalaa työtä, sillä kun veitsi sattui paiseeseen, pärskyi siitä ilkeänhajuista visvaa kasvoille; ja kun miehen hihat ja kädet tiukkuivat verta, niin millä voi hän silloin pyyhkäistä kasvojaan ja silmiään jotta voisi nähdä? Sellainen "palsamoitu liha" oli Kuban sodan aikana tappanut Yhdysvaltain sotilaita enemmän kuin kaikki espanjalaisten kuulat; ja silloin ei armeijalle hankittu liha ollut vasta rasiaan pantua, vaan maannut kellarissa monet vuodet.

Eräänä sunnuntai-iltana, kun Jurgis istui ja poltteli piippuaan lieden ääressä, sai hän kuulla koko joukon juttuja Durhamin tehtaan säilyketavaroista. Kertoja oli muuan toinen litvalainen, johon Jonas oli hänet tutustuttanut. Durhamin miehet olivat oikeita kullantekijöitä, väitti tämä — tekivät tyhjästä mitä komeimpia laitoksia. Mainittu lihapohatta ilmotti sanomalehdissä erästä herkkusienilientä, mutta ne,

jotka sitä hänen tehtaassaan valmistivat, eivät tienneet minkänäköinen herkkusieni oikeastaan on. Hän ilmoitti "säilytettyjä kananpoikia", jotka muistuttivat pilalehtien kuvausta joidenkin ruokaloiden kananlihaliemestä — kananpoika oli kävellyt liemen läpi kalossit jalassa. "Kenpä tietää", arveli Jurgiksen uusi ystävä, "vaikka ne olisivat keksineet kemiallisen menettelyn valmistaa kananpoikiakin?" Aineksina tähän herkkuun olivat pötsit, sianläski, härän tali ja sydän ynnä vasikan jätteet, milloin sellaisia oli jäänyt jällelle. Nämä kaikki ladottiin rasioihin erilaisina ja myytiin eri hinnoilla, mutta rasiain sisällys oli aina sama. Siellä valmistettiin vielä "säilytettyä teertä", "säilytettyä metsäkanaa", "säilytettyä liikkiötä" j.n.e. Viimemainittu herkku valmistettiin sellaisista savustetun häränlihan palasista, jotka olivat liian pieniä koneilla viipaleiksi leikeltäviksi, sekaan pantiin pötsinnahkaa, joka oli kemiallisesti värjätty, jottei paistaisi valkealta, sekä kinkun ja suolatun sianlihan jäännöksiä ynnä kuorimattomia perunoita ja lopuksi häränkurkkuja. Koko tämä nerokkaasti kokoonpantu sekoitus jauhettiin koneessa hienoksi ja pippuroitiin vahvasti, jotta siihen tulisi jotain makua. Ken vain voi keksiä uuden väärennystavan, voi ansaita kokonaisen omaisuuden vanhalta Durhamilta, sanoi Jurgiksen ystävä; mutta eipä ollut helppo keksiä jotain uutta semmoiselle tehtaalle, missä monet viisaat päät olivat ponnistelleet jo niin kauvan, missä halusta ostettiin turberkuloosia sairastavia eläimiä, koska ne nopeimmin lihoivat, ja mihin hankittiin koko maan ruokakaupoista kaikki vanha ja eltautunut voi, joka kemiallisilla keinoilla "puhdistettiin", kirnuttiin uudelleen kuoritusmaidossa ja myytiin sitte maan kaupungeissa virallisesti leimattuina kakkusina "vallan tuoreen voin" nimellä! Vielä, vuosi tai pari takaperin oli ollut tavallista, että hevoset teurastettiin — virallisesti puhuen lannoitusaineiksi käytettäviksi; mutta sitkeällä työllä oli sanomalehtien onnistunut saada ihmiset huomaamaan, että hevosistakin tehtiin säilykkeitä. Nyt ei enää ole laillista teurastaa hevosia Packingtownissa, ja lakia todella noudatetaan — ainakin tätä nykyä. Mutta joka päivä saa nähdä pitkäväillisiä ja pitkäsarvisia eläimiä hyppelävän ympäriinsä lammasten joukossa — ja kuitenkin olisi vaikeaa saada yleisö vakuutetuksi, että suuri osa sen lampaan- ja karitsanlihan nimellä ostamasta tavarasta todellisuudessa on vuohen- ja pukinlihaa!

Packingtownissa voi myöskin, jos niin tahtoi, laatia toisenkinlaisen hauskan tilaston — nimittäin niistä monenlaisista taudeista, joihin työmiehet teurastamoissa sairastuivat. Kun Jurgis ensin oli Szedvilaksen kanssa käynyt säilyketehtaissa, oli hän joutunut ihmeisiinsä kuullessaan puhuttavan, miten monenlaisia valmisteita eläinten ruumiista saatiin sekä miten monenkaltaisia pienempiä teollisuudenhaaroja siellä harjotettiin. Nyt hän huomasi, että kukin näistä teollisuudenhaaroista oli erityinen pieni helvetti erikseen, lajissansa yhtä hirvittävä kuin teurastamot, niiden yhteiset suuret alkulähteet. Kussakin niistä oli työmiehillä oma erityinen sairautensa; ja vieras, joka vaelteli eri osastojen halki, voi kyllä epäillä petosten ja huijausten todenperäisyyttä, mutta ei tautien, sillä työntekijällä oli yleensä todistuksia siitä omassa persoonassaan — tavallisesti tarvitsi hänen vain kurottua esiin toisen kätensä.

Työmiesten joukossa esim. kosteasäilykkeiden osastossa, missä ukko Antanas oli löytänyt surmansa, oli tuskin ainoatakaan, jolla ei olisi ollut jotakin hirveätä näytettävänä. Annahan esim. miehen vain raapaista hiukan nahkaa sormeltaan, kun hän lykkää sisään lihakärryä, niin voi olla varma että hän saa haavan, joka saattaa aiheuttaa hänelle kuoleman. Kaikki hänen sorminiveleensä yhden toisensa jälkeen voivat kemialliset hapot kalvaa piloille. Teurastajien ja palottelijain ja kaikkien veitsen käyttelijöiden joukosta olisi tuskin voinut löytää ainoatakaan, jolla olisi ollut terve peukalo. Yhä uudelleen oli veitsi käynyt siihen, kunnes siitä viimein oli jällellä vain muodoton lihamöhkäle. Näiden miesten kädet olivat niin täynnä arpia ja haavoja pitkin ja poikin, ettei niitä voinut lukeakaan; monilla heistä ei ollut lainkaan kynsiä — ne olivat kuluneet pois nylkemisessä. Heidän rystysensä olivat niin turvonneet, että sormet seisoivat pystyssä kuin sananjalan lehdykkeet. Siellä oli miehiä, jotka työskentelivät päivät päästensä keitihuoneissa keskellä kuumia höyryjä ja inhottavia lemuja keinotekoisella valolla; näissä huoneissa voivat keuhkotaudin basillit elää kaksi vuotta, mutta uusia siemeniä tuli lisää joka tunti. Siellä olivat lihankantajat, jotka kantoivat jäähdytysvaunuihin 70 kg painavia lihankappaleita — hirvittävää työtä, joka alkoi kello 4 aamulla ja kulutti vahvimman miehen voimat muutamassa harvassa vuodessa. Jäähdetyshuoneissa työskentelevät miehet kärsivät erityisesti luvvaloa, ja pisin aika, minkä kukaan siellä voi kestää, sanottiin olevan viisi vuotta. Villannoukkijain kädet turmeltuivat pikemmin kuin kenenkään muiden, sillä lampaannahat siveltiin väkevillä hapoilla, jotta villa helposti irtautuisi; ja sitte noukittiin se pois paljain käsin, kunnes happo oli kalvanut sormet tykkänään piloille. Tinarasiain tekijöillä oli myöskin alati haavoja sormissa, ja jokainen haava voi tässä työssä aiheuttaa verenmyrkytyksen. Joukko miehiä työskenteli leimauskoneiden ääressä, ja näiden pyöriessä vinhaa vauhtia sattui usein, ettei työmies voinut kauvan seurata mukana väsymättä tai muuten hairahtumatta, ja silloin oli hän vaarassa saada palan kädestään katkaistuksi. Ja sitten tulivat nostokoneitten hoitajat, joiden tehtävänä oli liikuttaa vipusimia, joilla tapetut eläimet nostettiin lattiasta. Heidän oli alati juostava ylös eräälle korkealla sijaitsevalle palkille, ja heidän oli vaikea nähdä mitään huoneessa vallitsevan kosteuden ja höyryn takia; ja kun vanhan Durhamin arkkitehdit eivät olleet rakennuttaneet teurastamoita heidän mukavuuttaan silmälläpitäen, täytyi heidän joka viidennellä askeleella kumartua toisen palkin alatse, joka oli noin neljä jalkaa sitä korkeammalla, millä he kulkivat. Tästä oli seurauksena, että heidän oli pakko tottua käymään alati kumarassa, niin että he viimein näyttivät vallan apinoilta. Mutta kaikista tukalin olo oli "lantaukoilla", jotka työskentelivät keitinosastossa. Näitä miehiä

ei koskaan voitu näyttää vieraille — sillä "lantaukoista" lähtevä löyhkä voi karkottaa tiehensä tavallisilla hermoilla varustetun ihmisen sadan askeleen päästä; ja mitä tulee niihin, jotka työskentelivät suurten altaiden osastossa, missä ilma oli täynnä höyryä ja lattialla avoimia jättiläispatoja, niin sattui toisinaan, että joku heistä putosi alas patoihin, ja kun sellainen raukka oli saatu ongituksi ylös, ei hänestä ollut jällellä enää näyttämisen varaa. Välistä ei heidän katoamistaan huomattukaan, ennenkun kaikki mitä heistä oli jällellä paitsi luita oli mennyt maailmaan "Durhamin hienoimpana viipalesilavana!"

X LUKU.

Alkupalvesta oli perheellä ollut tarpeeksi varoja elääkseen ja myöskin hiukan velkoja maksaakseen; mutta kun Jurgiksen työansio väheni yhdeksästä tai kymmenestä dollarista viikossa viiteen tai kuuteen, ei enää voinut olla puhetta säästöön panemisesta. Talvi meni ja kesä tuli, ja he elivät edelleen kädestä suuhun, vaivoin hinaten itseään päivästä toiseen. Marija oli vallan epätoivoinen, sillä vielä ei ollut merkkiäkään siitä että hänen säilyketehtaansa uudestaan avattaisiin, ja hänen säästönsä olivat kohta loppuun syödyt. Hänen oli täytynyt heittää kaikki naima-aiheet mielestään, sillä perhe ei tullut toimeen ilman häntä — mutta pianpa oli hänestä ehkä tuleva sille taakka avun asemasta, sillä niin pian kun hänen rahansa olivat loppuneet, oli sen pakko pitää häntä muassa ilmaiseksi, sillä tavoin maksaen velkaansa hänelle. Jurgis ja Ona neuvottelivat usein Teta Elzbietan kanssa huolissaan aina myöhään yöhön saakka, saadakseen tämänkin asian järjestetyksi, tarvitsematta itse nälkää nähdä.

Niin julmat olivat ne ehdot, joilla eläminen heille kävi mahdolliseksi, ettei heillä ollut silmänräpäyksenkään rauhaa tuskallisilta mietteiltä, mistä rahaa saisivat. Tuskin olivat he päässeet yhdestä huolesta, kun heidät jo yllätti toinen. Ruumiillisesti he kiusautuivat ja näkivät puutetta, ja tämän lisäksi tuli nyt alituinen mielenraskaus. Tätä oloa tuskin enää voi elämiseksi sanoa, ja he tunsivat että se oli liian pieni tulos siitä hinnasta, minkä he aherruksellaan maksoivat. He olivat halukkaat tekemään työtä yli voimiensa; ja kun ihminen koettaa parastaan, eikö hänen silloin täydy saada elää?

Ei näyttänyt tulevan koskaan loppua uusista välttämättömistä tarpeista tai aavistamattomista vaikeuksista. Kerran jäätyi heidän vesijohtonsa; ja kun he ymmärtämättömyydessään koettivat sitä sulattaa, halkesi muuan putki ja vesi virtasi koskena keittiöön uhaten hukuttaa heidät. Miehet sattuiivat silloin olemaan poissa, ja Teta Elzbieta parka syöksyi ulos kadulle huutamaan ihmisiä avuksi, sillä hän ei tiennyt pitikö johto sulkea vai uhkasiko heitä täydellinen perikato. Viimemainittu heitä läheltä pyyhkäsi, sillä vesijohtomies maksoi seitsemänkymmentäviisi senttiä tunnilta, ja saman verran maksoi toinen mies, joka vain seisoi ja tarkasteli edellisen työtä; ja sitäpaitsi he ottivat maksun ajalta, jonka kuluessa he tulivat ja menivät, sekä vielä erilaisista tarveaineista. Ja kun he menivät asiamiehen luo maksamaan tammikuun vuokraa ja korkoa, säikähytti tämä heitä kysymällä, joko he olivat huolehtineet talon palovakuutuksesta. Hän näytti heille kauppakirjasta kohdan, jonka mukaan he olivat velvolliset vakuuttamaan talon tuhannesta dollarista, sittekun edellinen vakuutus oli lakannut — mikä tapahtuisi muutaman päivän päästä. Poloinen Elzbieta kysyi raskain sydämmin, mitä se maksaisi. Seitsemän dollaria, kuului vastaus; ja samana iltana meni Jurgis asiamiehen luo ja vaati jyrkästi selvää kaikista menoista, mitä heille vielä johtui talosta.

Olihan kauppakirja nyt allekirjoitettu — sanoi hän siihen ivalliseen tapaan, jonka uudet elämänsuhteet hänelle olivat opettaneet — niin ettei asiamiehen enää tarvinnut heiltä mitään salata. Ja kun Jurgis tällöin katsoi kavalaa asiamiestä suoraan silmiin, huomasi tämä paraimmaksi välttää kaikkia tarpeettomia, sovinnaisia lauseparsia sekä luki kauppakirjan kaikki kohdat julki hänelle. Heidän piti uudistaa palovakuutus joka vuosi, maksaa veroa talosta kymmenen dollaria vuodessa ja vesijohtoveroa noin kuusi dollaria — (Jurgis päätti mielessään sulkea koko vesijohdon). Tässä olivat, paitsi kuukautisia vähittäismaksuja ja korkoja, kaikki menot — jollei kaupunki mahdollisesti päättäisi asettaa lokaviemäriin tai tehdä jalkakäytävän. Silloin saivat he ottaa ne vastaan, sanoi asiamies, myötä tai vastoin mieltänsä, jos kaupunki niin vain vaatisi. Lokaviemäri maksaisi heille viisikolmatta dollaria ja jalkakäytävä viisitoista, jos se tehtäisiin puusta, mutta viisikolmatta, jos sementistä.

Niillä tiedoilla Jurgis palasi kotiin; hänen mieleensä tuntui oikein keveämmältä, kun oli saanut selvää pahimmasta, niin etteivät mitkään uudet vaatimukset häntä enää voisi hämmästyttää. Hän älysi nyt selvästi miten heitä oli petkutettu; mutta se oli nyt tapahtunut eikä sitä enää voinut korjata. Heidän oli vain jatkaminen alotettua uraa, aherrettava ja päästävä voitolle — sillä tappiolle jäämistä hän ei tahtonutkaan ajatella.

Kevään tullessa he toki pääsivät vapaaksi hirvittävästä pakkasesta, ja se oli suuri etu, sillä he tarvitsivat nyt, kun Marija ei enää voinut maksaa mitään puolestaan, kivihiiliin menneet rahat muihin

tarpeisiin. Mutta lämmin ilma tuotti heille uusia vaikeuksia; he huomasivat että jokaisella vuodenajalla oli ikävät puolensa. Keväällä olivat hankaluutena kylmät sateet, jotka muuttivat kadut kanaviksi ja nevoiksi, joihin lokaa voi karttua niin runsaasti, että vaunut vajosivat siihen aina pyöränakseliin saakka, ja tarvittiin tusina hevosia kiskomaan niitä irti siitä. Silloin oli kaikkien mahdoton päästä kuivin jaloin työpaikkaansa, ja tämä oli ikävätä miehille, joilla oli huonot vaatteet ja jalkineet, mutta vielä ikävämpää naisille ja lapsille. Kun sitte tuli keskikesä hehkuvan helteisenä, muuttuivat Durhamin likaset teurastamot oikeaksi helvetiksi. Kerran kaatui eräänä päivänä kolme miestä maahan kuolleina. Koko päivän virtasivat täällä verivirrat, kunnes löyhkä niistä kävi polttavassa päivänpaisteessa ja ummehtuneessa ilmassa niin väkeväksi, että se voi kaataa kumoon vahvimman miehen. Kokonaisen sukupolven kaikki ilkeät tuoksut irtautuivat tässä kuumuudessa — sillä seiniä, palkkeja ja pylviä ei koskaan pesty, vaan olivat ne aina kokonaisen elinajan likaisuuden peittämät. Teurastuspennkien ympärillä häärivät miehet kävivät lopulta itsekkin niin haiseviksi, että heidän tulonsa voi vainuta viidenkymmenen askeleen päästä. Oli vallan mahdotonta pitää itseään siistinä, ja itsestään arimmatkin luopuivat viimein kaikista sellaisista yrityksistä ja aivan kirjaimellisesti rypivät liassa. Siellä ei ollut mitään paikkaa missä pestä käsiänsä, ja kun miehet söivät mukanaan tuomaansa päivällistä, nauttivat he melkein yhtä paljon raakaa verta kuin ruokaakin. Työssä ollessaan he eivät voineet edes pyyhkiä kasvojaankaan — he olivat siinä suhteessa yhtä avuttomat kuin vastasyntynyt lapsi; ja vaikka sitä voi sanoa makuasiaksi, kärsivät he tuskaa kuin jos olisivat paistuneet elävältä, kun hiki alkoi valua alas ja kutittaa heitä niskasta tahi kun kärpäset kiusasivat heitä. Oliko syy teurastamoissa vai ympäristössä olevissa lokatunkioissa on vaikeata sanoa, mutta varmaa on, että lämpimän ilman kera tuli Pakingtowniin oikea Egyptin vitsaus kärpäsparvien muodossa. Rakennukset olivat aivan mustat kärpäksistä; niitä ei millään tavalla voinut välttää. Jos pani kärpäsverkkoja oviin ja akkunoihin, kuului niiden surina ulkopuolella kuin mehiläispesästä, ja kun avasi oven käydäkseen ulos tai sisään, ryntäsivät ne sisään kuin myrskytuulen ajamina.

Kesäaika ehkä johtaa ajatuksenne maalle, viheriöille kedoille ja viileille vuorille ja sädehtiville järville. Mutta karja-aitioiden luona asuville ihmisille ei kesä tuonut mitään sellaisia ajatuksia. Suuret lihamyllyt jauhoivat lihaa herkeämättä, ajattelematta lainkaan viheriöitä ketoja; ja ne miehet, naiset ja lapset, jotka olivat osana näistä jättiläiskoneista, eivät nähneet koskaan mitään vihantaa, eivät edes ainoatakaan kukkastakaan. Michiganjärven sininen pinta levisi tuskin puoltatoista kilometriä heistä, mutta heille se teki juuri yhtä vähän hyötyä kuin Tyyni valtamerikään. Heillä oli vapautta vain sunnuntaisin, ja silloin he olivat liian väsyneitä menemään minnekään. He olivat sidotut suuriin lihamyllyihin, sidotut elinajakseen. Pahanen kirjanpitäjä, joka on työskennellyt kaksikymmentä vuotta Durhamilla kuudesta dollarista viikossa pääsemättä milloinkaan sen pitemmälle, piti itseään kuitenkin "gentlemanina", joka on äärettömän paljon yläpuolella teurastamoiden verisiä työmiehiä. Hän vaatetti itsensä toisella tapaa, asui toisessa osassa kaupunkia, alotti työnsä toisella aikaa ja piti alati varalla, jottei joutuisi mihinkään tekemisiin työmiesten kanssa. Tämä ehkä johtui työn epämiellyttävästä laadusta, mutta joka tapauksessa pidettiin ruumiillisen työn tekijöitä erikoisena halvempuna luokkana ja heidän annettiin tuta se.

Myöhään keväällä alotettiin jälleen työ säilyketehtaassa, ja silloin kuultiin Marijan taas lauleskelevan ja Tamosziuksen rakkauden soitto sai vähemmän alakuloisen sävyn. Mutta tätä ei kestänyt kauvan; sillä kuukautta tai paria myöhemmin kohtasi Marijaa taasen kova isku kohtalon puolelta. Kun hän oli ollut vuoden ja kolme päivää rasiainmaalaajattarena, menetti hän äkkiä paikkansa.

Se oli pitkä juttu. Marija väitti syyksi sitä, että hän oli toiminut ammattiyhdistyksessä. Tehtailijoilla oli tietysti urkkijansa kaikissa ammattiyhdistyksissä, ja sitäpaitsi ostivat he niin paljon niiden johtajista puolelleen kuin katsoivat tarvitsevansa. He saivat siten joka viikko selkoa mitä niissä tapahtui, usein paljoa aikaisemmin kuin niiden omat jäsenet. Jos jotakuta ruvettiin jollain tapaa pitämään vaarallisena, sai hän pian tuta ettei ollut päällysmiehensä erityinen suosikki; ja Marija oli ollut erittäin innokas saarnailemaan ulkomaalaisille työntekijöille. Miten olikaan, oli Marija huomannut muutamia viikkoja ennen tehtaan sulkemista, että häntä oli petkutettu kolmensadan rasian hinnasta. Maalaajattaret työskentelivät pitkän pöydän ääressä, ja heidän takanaan käveli muuan nainen, joka merkitsi kunkin ennätykset kirjaansa. Tämä nainen oli tietysti vain ihminen ja sattui senvuoksi välistä erehtymäänkin. Kun näin tapahtui, ei sille ollut mitään apua. Jos joku lauvantaisin sai vähemmän rahaa kuin mitä oli ansainnut, niin ei hän sen suhteen voinut mitään tehdä. Mutta Marija ei tätä ymmärtänyt, vaan nosti melun. Hänen melunsa ei tosin merkinnyt mitään, ja niin kauvan kun hän osasi vain litvan- ja puolankieltä, ei se häntä vahingoittanutkaan, sillä ihmiset vain nauroivat hänelle ja saivat hänet itkemään. Mutta nytpä oli Marija oppinut haukkumaan ihmisiä sangen ikävillä englantilaisilla nimityksillä, ja sen kautta oli tuo erehdyksen tehnyt nainen ruvennut vieromaan häntä. Ehkäpä hän, kuten Marija vakuutti, olikin erehtynyt tahallansa; joka tapauksessa erehtyi hän vastakin, ja kun sellaista sattui kolmannen kerran, lähti Marija heti sotajalalle. Hän meni ensin työnjohtajattaren pakeille, ja kun se ei auttanut, meni hän puhuttelemaan ylipäällysmiestä. Tämä oli häpeämätön yritys, jollaisesta ei ennen oltu kuultu puhuttavankaan, mutta ylipäällysmies vastasi ottavansa selkoa asiasta. Marija piti tätä lupauksena rahojensa takasin saamisesta; ja kun kolme päivää oli kulunut, meni hän

uudestaan "bossin" puheille. Tällä kertaa tämä suuttui ja sanoi, ettei hänellä ollut aikaa sellaiseen. Kun Marija vastoin kaikkien neuvoja ja varoituksia meni kolmannen kerran hänen luokseen, raivostui mies ja käski hänen mennä paikoilleen. Samana iltapäivänä tuli johtajatar Marijan luo ja selitti, ettei häntä enään tarvittu. Poloinen Marija ei olisi enempää hämmästynyt, kuin jos johtajatar olisi samalla iskenyt häntä päähän. Ensin hän ei voinut uskoa kuulleen tai ymmärtäneensä oikein; sitte hän tuli vallan raivoon ja vannoi, että hän joka tapauksessa tulisi paikalleen, joka oli hänen omansa. Lopuksi hän istui keskelle lattiaa ja rupesi itkemään ja valittelemaan.

Se oli julma läksytys; mutta Marija oli itsepäinen — hänen olisi pitänyt totella niitä, joilla oli enemmän kokemusta. Ensi kerralla hän kyllä tietäisi paikkansa, niinkuin johtajatar lausui. Ja niin lähti Marija tiehensä tehtaasta, ja perheen huolet olemassaolostaan kävivät taas raskaammiksi.

Tällä kertaa heidän tilansa oli erittäin tukala, sillä Ona oli raskaana, ja Jurgis ponnisti kaikkensa jotta heillä olisi rahaa silloin, kun Onan piti laskeutuman vuoteelle. Hän oli kuullut kauheita juttuja kättilöistä, joita Packingtownissa oli kuin Vilkkilän kissoja, ja hän oli päättänyt että Onan oli saatava oikea mieslääkäri. Jurgis voi olla oikein itsepäinen kun hän niin tahtoi, ja tässä tapauksessa hän sitä olikin naisten suureksi harmiksi, joiden mielestä hänen oli vallan sopimatonta sekautua asiaan, jota he pitivät omana alanaan. Huokein lääkäri mikä löytyi otti viisitoista dollaria tai ehkäpä enemmänkin; ja kuitenkin oli Jurgis vannonut maksavansa sen, vaikka saisi olla syömättäkin.

Marijalla oli ainoastaan noin viisikolmatta dollaria tallella. Joka päivä kävi hän ympäriinsä eri tehtaissa kerjäämässä työtä, mutta aina turhaan. Kun Marija oli huolista vapaana, voi hän tehdä työtä kuin mies; mutta vastahakoisuudet lannistivat häntä ja hän tuli väsyneenä ja sairaana kuin kiusaantunut hevonen kotia iltasilla. Hän oppi tämän läksyn kymmenenkin kertaa, raukka. Koko perhe oppi sen samalla haavaa — että kun kerran olet saanut toimen Packingtownissa, niin pidä lujasti kiini siitä, tapahtuipa sitte mitä tapahtui.

Marija etsiskeli työtä neljä viikkoa ja puoliväliin viidettä. Hän oli tietystikin lakannut maksamasta jäsenmaksua ammattiyhdistykseen ja piti itseään aika houkkona, kun oli koskaan liittynytään siihen. Hän oli melkein kadottanut kaiken toivonsa, kun joku kehotti häntä pyrkimään "lihanpuhdistajaksi" teurastamoihin. Hän pääsikin sellaiseksi, koska päällysmies näki hänellä olevan lihakset kuin miehellä ja erotti senvuoksi erään miehen ja pani Marijan hänen sijaansa, maksaen tälle tietysti melkein puolta vähemmän kuin mitä ennen oli maksanut.

Kun Marija ensin tuli Packingtowniin, ei hänen mieleensä olisi juolahtanutkaan ruveta tällaiseen työhön. Hänen toimenansa oli nyt leikata pois luut niiden sairasten eläinten lihasta, joista Jurgis äskettäin oli kuullut puhuttavan. Hän oli suljettu huoneeseen, jossa ihmiset harvoin näkivät päivänvalo; hänen jalkojensa alla olivat jäädytyshuoneet ja päänsä päällä keitinhuoneet. Hän seiso jääkylmällä lattialla, mutta hänen päänsä oli kuumassa ilmassa, jossa hän vaivoin voi hengittää. Seisoen leikata luita irti lihasta varhaisesta aamusta myöhäiseen iltaan, jaloissaan raskaat saappaat, lattialla, joka aina oli kostea ja täynnä vesilätäköitä; aina vaarassa kadottaa työnsä määräämättömäksi ajaksi kun menekki kävi vähemmäksi, tahi päinvastoin saaden ylityötä myöhään yöhön kun se kasvoi; rasittaa itseään kunnes jokainen hermo vapisi ja niljakas veitsi teki käteen myrkyllisen haavan — sellaista oli se uusi elämä, joka nyt avautui Marijalle. Mutta kun Marija oli ihmishevonen, niin hän vain nauroi ja kävi siihen käsiksi. Sen kautta hänen kävi taas mahdolliseksi maksaa elannostaan ja pitää osaltaan perhettä yllä. Ja mitä Tamosziukseen tuli — niin, he olivat odottaneet kauvan ja voivat vielä odottaa hiukkasen lisäksi. He eivät voineet elää yksinomaan Tamosziuksen ansiolla, eikä perhe tullut toimeen ilman Marijan ansiota. Tamoszius sai käydä häntä tervehtimässä kuten ennenkin, istua keittiössä ja pitää hänen kättään omassaan ja koettaa näyttää niin tyytyväiseltä kuin voi. Mutta Tamosziuksen viulu soi joka päivä yhä kiihkoisemmin ja sydäntä särkevämmin; ja Marija istui ja kuunteli kätet ristissä sylissään, kostein poskin ja koko ruumis vapisten, ja kuuli viulun sävelissä niiden syntymättömän sukupolvien ääniä, jotka hänessä huusivat elämään päästäkseen.

Marijan saama läksytys tuli paraaksi pelastamaan Onan samallaisesta kohtalosta. Onakin oli tyytymätön paikkaansa ja vielä suuremmalla syyllä kuin Marija. Hän ei kertonut puoliakaan kokemistaan kotona, sillä hän näki sen kiusaavan Jurgista ja pelkäsi, että tämä tekisi jotain varomatonta. Ona oli kauvan huomannut, että miss Henderson, hänen osastonsa työnjohtajatar, ei pitänyt hänestä. Aluksi hän luuli tämän johtuvan siitä hänen erehdyksestään, että oli pyytänyt vapautta häöpäiväkseen. Sitte hän luuli syyksi sitä, ettei hän koskaan ollut antanut johtajattarelle mitään lahjaa, sillä hän oli huomannut että miss Henderson kernaasti otti sellaisia vastaan ja kaikin voiminsa suosi niitä, jotka jotain antoivat. Mutta Ona keksi viimein, että asianlaita oli vielä pahempi. Miss Henderson oli vastatullut, ja viipyi jonkun aikaa, ennenkun päästiin selville minkälainen ihminen hän oikein oli; mutta viimein tuli ilmi, että hän oli huono nainen ja erään toisen osaston ylipäällysmiehen entinen rakastajatar. Tämä oli hankkinut hänelle paikan, jotta hän pitäisi suunsa kiini, mutta siinä kuitenkaan täysin onnistumatta, sillä he olivat riidelleet pari kertaa kiivaasti keskenään. Johtajattarella oli kavala ja julma luonne, ja hänen osastostaan tuli pian oikea raatolinnun pesä. Siellä oli samanlaatuisia tyttöjä

kuin hän itsekin, ja nämä imartelivat häntä ja lorusivat hänelle muista, niin että raivottaret pääsivät valloilleen osastossa. Mutta vielä pahempi oli se seikka, että hän asui eräässä huonomaineisessa talossa alakaupungissa yhdessä erään röyhkeän irlantilaisen Connorin kanssa, joka oli lastaustoimen päällikkö ja hätyytteli tyttöjä ulkona, kun he menivät työhönsä tai palasivat sieltä. Sattui että jotkut tytöt työttöminä aikoina seurasivat miss Hendersonia tuohon taloon alakaupungissa — voi hyvin sanoa, että tämä nainen yhdisti työhönsä tehtaassa tuon talon salaperäiset hommat. Toisinaan sai siitä tulleita naisia paikkoja tehtaassa kunniallisten tyttöjen vieressä, sittekun toisia kunniallisia tyttöjä oli erotettu antaakseen heille sijaa. Ken tässä huoneessa työskenteli, sillä oli tuo talo alakaupungissa aina ajatuksissa — joitakin tuoksuja siitä voi aina saada tuntea. He kertoivat keskenään juttuja siitä; vastapäätänne istuva tyttö voi kertoa teille jotakin, samalla kun iski silmää teille. Sellaiseen paikkaan ei Ona olisi jäänyt päiväkseen, jollei hän olisi pelännyt nälkää; ja näinkin ollen ei hän voinut tänään olla varma, saisiko vielä huomenna pitää paikkansa. Hän ymmärsi nyt, että syy miss Hendersonin vihanpitoon häntä kohtaan oli se, että hän oli kunniallinen nainen, ja että lörpöttelijät ja imartelijat vihasivat häntä samasta syystä ja koettivat tehdä hänen olemassaolonsa niin karvaaksi kuin suinkin.

Mutta Pakingtownissa ei ollut ainoatakaan paikkaa, jonne tyttö voi mennä, jos hän oli oikein arka tässä suhteessa. Siellä ei ollut ainoatakaan paikkaa, jossa irstastapainen tyttö ei olisi menestynyt paremmin kuin kunniallinen nainen. Täckäläinen väestö, jonka pääasiallisesti muodostivat joka suhteessa alhaisella kannalla olevat ulkomaalaiset, eli alati nälän liepeellä ja oli elämänehtojensa puolesta riippuvainen miehistä, jotka olivat täysin yhtä raakoja ja säälimättömiä kuin entispäiväin orjavoudit. Siveettömyys oli sellaisissa olosuhteissa yhtä välttämätön ja yhtä yleinen kuin konsanaan orjuuden päivinä. Asioita, joista on mahdoton puhua, sattui alinomaa tehtaissa, ja kaikki tiesivät sen. Ainoa erotus oli, etteivät ne tapahtuneet toisten läsnäollessa kuten orjuuden aikana, sillä nyt ei ollut mitään värierotusta isännän ja orjan välillä.

Eräänä aamuna Ona jäi kotiin, ja Jurgis lähetti päätöksensä mukaan hakemaan lääkäriä; ja Ona synnytti onnellisesti kauniin lapsen. Se oli tavattoman iso poika, ja Ona oli itse niin pikkunen, että tämä tuntui vallan uskomattomalta. Jurgis voi seista ja tirkistää vastasyntyneeseen tuntikausia, kykenemättä oikein uskomaan, että näin todella oli tapahtunut.

Pojan maailmaan tulo oli tärkeä tapahtuma Jurgiksen elämässä. Se teki hänestä kerta kaikkiaan perheihmisen, se kuoletti hänessä vähäisimmänkin idun halusta lähteä ulos iltasin istumaan ja lörpötteleämään muiden miesten kera kapakassa. Nyt ei ollut mitään, josta hän niin olisi pitänyt, kuin tilaisuudesta saada istua ja tirkistellä poikaa. Mutta sepä olikin kerrassaan vallan tavaton lapsi. Sillä oli mitä vilkkaimmat pienet mustat silmät ja pieniä mustia kutreja ympäri koko pään; se oli isänsä elävä kuva, niin sanoivat kaikki — ja se oli Jurgiksesta hyvin miellyttävä ominaisuus. Oli omituista, että pikkunen oli tullut maailmaan juuri tällä tavalla, ja kerrassaan taikamaista oli, että sillä oli vallan isänsä nenä.

Ehkäpä, niin arveli Jurgis, oli tällä seikalla ollut tarkotus osottaa, että se oli juuri hänen lapsensa, että juuri hänen ja Onan tehtävänä oli hoitaa ja pitää vaaria siitä niin kauvan kuin elivät. Jurgiksella ei ollut koskaan ollut mitään lähimaillekaan näin huvittavaa tehtävää — tuollainen pikkunen lapsi oli tosiaankin, kun asiaa oikein ajatteli, kerrassaan merkillinen hoidettava! Se kasvaisi ja vaurastuisi ja tulisi mieheksi, jolla olisi inhimillinen sielu ja vallan oma persoonallisuus ja oma tahto! Sellaiset mietteet täyttivät Jurgiksen mielen. Hän oli erinomaisen ylpeä pikku Antanaksestaan ja mitä uteliain kaikesta mikä sitä koski — hän tahtoi olla läsnä kun sitä pestiin ja puettiin ja kun se söi ja nukkui, ja teki joukon toistaan tyhmempiä kysymyksiä. Tarvittiin jotenkin kauvan, ennenkun hän lakkasi hiukan pelokkaasti ihmettelemästä pikku olennon säärien lyhyyttä.

Jurgiksella oli valitettavasti perin vähän aikaa olla lapsensa luona. Hän ei koskaan ennen ollut tuntenut itseään niin sidotuksi kuin nyt. Kun hän illoin tuli kotiin, nukkui jo poika, ja oli ihan ihmettä, jos se sattui heräämään ennenkun Jurgis itse paneutui levolle. Aamusinkaan ei Jurgiksella ollut aikaa sitä katsoa, niin että sunnuntai oikeastaan oli ainoa päivä, jonka hän voi omistaa pojalleen. Vielä julmempi oli kohtalon menettely Onaa kohtaan, jonka olisi pitänyt olla kotona imettämässä poikaa, kuten lääkäri sanoi, omansa ja sen terveyden tähden; mutta hänen täytyi nyt mennä työhön ja jättää lapsensa Teta Elzbietan hoitoon, joka paraansa mukaan elätti sitä sillä myrkyllisellä sinertävällä nesteellä, jota nurkkapuodissa myytiin maidon nimellä. Ona kadotti vain yhden viikon palkan; toisena maanantaina synnyttämisen jälkeen meni hän jälleen työhön, ja ainoa myönnytys, mihin Jurgis voi pakottaa hänet, oli ajaa raitiotievaunussa ja antaa hänen itsensä juosta perässä, jotta auttaisi Onaa tämän alas astuessa. Ona sanoi, että kunhan hän vain palaisi paikkaansa, niin jaksaisi hän kyllä istua ja neuloa kinkkuja kääreihin koko päivän; ja jos hän viipyisi kauvemmin poissa, voisi hänen ilkeä johtajattarensa ottaa toisen hänen sijaansa. Ja tämä oli nyt suurempi onnettomuus kuin ennen, lapsen takia. Heidän täytyi kaikkien tehdä työtä entistä kovemmin nyt, jotta hänen ei tarvitsisi kasvaa kärsimään, kuten heidän osakseen oli tullut. Tämä ajatus Jurgiksellakin ensinnä oli ollut; hän oli pusertanut kätensä nyrkkiin ja varustautunut taistelemaan tuon pienen ihmisalun hyväksi.

Ja niin lähti Ona työhönsä Brownille ja pelasti paikkansa ja viikon palkan ja hankki itselleen erään noita tuhansia kärsimyksiä, joita naisilla kutsutaan kohtuaukeiksi, eikä nähnyt yhtään tervettä päivää enää koko elämänsä aikana. On vaikea sanoin kuvata, mitä kaikkea tämä Onaan nähden merkitsi; rangaistus näytti niin suhteettoman suurelta syyhyn verraten, ettei hän eikä kukaan muukaan niitä osannut toisiinsa rinnastaa. Suurin osa kaikista Packingtownissa työskentelevistä naisista kärsi samasta syystä, niin ettei katsottu kannattavan mennä lääkärin puheille sen takia. Sen sijaan koetteli Ona yhtä toisensa perästä niitä patenttilääkkeitä, joita hänen ystävänsä suosittelivat hänelle. Kun kaikki nämä sisälsivät alkoholia tai muuta huumausainetta, niin kuvitteli hän niiden vaikuttavan hyvää, niin kauvan kuin hän näitä nautti; ja sillä tapaa hän alituisesti tavotteli terveyden varjoa, mutta kadotti terveyden itsensä, koska oli liian köyhä.

XI LUKU.

Kesällä kävivät tehtaas jälleen täydellä vauhdilla, ja Jurgis ansaitsi enemmän rahoja. Mutta niin suurta ansiota kuin edellisenä kesänä ei hänellä ollut, sillä tehtailijat ottivat enemmän työväkeä. Uusia miehiä tuli joka viikko, tehtailijat näyttivät keksineen uuden järjestelmän — vanhat työmiehet saivat opettaa tulokkaita, kunnes kaikki Chikagon ylen runsaat työvoimat voivat tehdä heidän työtänsä; ja ensi lakon puhjetessa olisi yllin kyllin väkeä astumaan lakkolaisten sijaan, ja koko ajan pidettiin vanhat työmiehet sellaisessa köyhyudessa, etteivät he kyenneetkään lakkoon varustautumaan.

Mutta siltä ei saa uskoa, että tämä työvoimain runsaus teki työn kellekään helpommaksi. Päinvastoin näytti vauhti vain käyvän huimemmaksi koko ajan. Alituisesti tehtiin uusia keksintöjä — se oli vallon samallaista kiristystä kuin peukaloruuveissa keskiajan kidutuskammioissa. Uusia "jouduttajia" asetettiin — miehiä, jotka olivat harjautuneet tekemään jotakin määrättyä työtä erityisen joutuun — korkeilla palkoilla; ja toisten täytyi saada yhtä paljon aikaan saman ajan kuluessa. Uusia koneita hankittiin — sanottiin että sikateurastamoissa vauhti, jolla sikoja ajettiin eteenpäin, järjestettiin kellolaitoksen mukaan ja että vauhtia lisättiin jok'ikinen päivä. Kappaletyöntekijöille lyhennettiin aika, jonka kuluessa jokin erityinen työ oli suoritettava; ja sittekun työmiehet olivat tottuneet suurempaan nopeuteen, pantiin palkka yhdenmukaiseksi lyhyemmän työajan kanssa! Säilyketehtaissa käytettiin tätä menetelmää niin usein, että tyttörukat tulivat vallon raivoihinsa. Heidän palkkansa olivat vähenneet kolmannella osalla kahden viime vuoden aikana, ja oikea vihan myrsky oli syntynyt heidän joukossaan, joka voi purkautua minä hetkenä hyvänsä. Ainoastaan kuukauden verran sen jälkeen kun Marija oli alottanut uuden työnsä, alennettiin palkat hänen entisellä osastollaan lähes puolella, ja tytöt vimmastuivat siitä niin, että aivan ilman keskusteluita lähtivät tiehensä ja järjestivät lakon kadulla tehtaas ulkopuolella. Jotkut heistä olivat lukeneet jostakin, että punanen lippu oli sorrettujen työntekijäin oikea tunnuskuva; ja sitte hankkivat he itselleen sellaisen ja marssivat tehtaas ympäri kirkuen raivosta. Tämä tilapäinen lakko raukesi tyhjiin kolmen päivän perästä — niin paljon virtasi tehtaasiin uusia työntekijättäriä. Kun se oli loppunut, sai se tyttö, joka oli kantanut punasta lippua, ruveta työhön erääseen suureen tehdaslaitokseen alakaupungissa saaden palkkaa ainoastaan puolikolmatta dollaria viikossa.

Jurgis ja Ona kuuluivat levottomina näistä asioista, sillä kukaan ei tiennyt milloin oma vuoro oli tuleva. Pari kertaa oli kulkenut sellainen huhu, että muuan suurista säilyketehtaista ajatteli vähentää päivätuntien palkan viiteentoista senttiin tunnissa, ja Jurgis tiesi että jos niin kävi, tuli pian hänenkin vuoronsa. Hänelle oli nyt viimein selvinnyt, että Packingtownin tehtaas eivät itse asiassa olleet monta eri liikelaitosta, vaan yksi ainoa jättiläisyritys, Lihatrusti. Joka viikko kokoutuivat eri johtajat yhteen, ja seurauksena oli, että oli olemassa yhteinen mittakaava palkkoja varten kaikissa tehtaissa ja sama mittakaava ammattitaitoa varten. Jurgis kuuli myöskin, että he kaikki yhdessä määräsivät hinnan elävästä karjasta ja kaikesta suolatusta lihasta koko maassa; mutta tämän merkitystä hän ei tajunnut eikä siitä välittänytkään.

Ainoa perheen jäsenistä, joka ei epäillyt palkkansa vähentämistä, oli Marija. Hänestä alkoi tulla taitava lihanpuhdistaja; ja kun Jurgis ja Ona kesän kuluessa olivat kyenneet maksamaan velkansa viime penniin asti hänelle, oli hänellä nyt vähän rahoja pankissa. Tamosiukuksellakin oli vähin säästössä, niin että he nyt voivat jälleen ruveta laskemaan yhteisen kodin perustamiskustannuksia.

Mutta maallisen tavaran omistaminen toi mukanaan huolia ja vastuunalaisuutta enemmän, kuin Marija parka voi aavistaakaan. Noudattaen erään tuttavän neuvoa hän oli vienyt säästörahansa erääseen Ashland Avenuen varrella sijaitsevaan pankkiin, josta hän ei tiennyt mitään muuta, kuin että sen rakennus oli suuri ja mahtava — mitäpä sellainen ulkolainen työntekijätär tunsikaan pankkiasioita tällaisessa maassa, jossa kaikki liiketoimet ovat mitä monimutkaisinta ja yhteenkutoutuneinta laatua?

Niinpä Marija eli kaikki päivät kuolettavassa pelossa, että jotakin odottamatonta voisi sattua hänen pankilleen, ja hän kävi joka aamu katsomassa, vieläkö se oli paikoillaan. Eniten pelkäsi hän tulipaloo, sillä hän oli sijoittanut rahansa seteleissä ja pelkäsi, että jos ne paloivat, ei pankki antaisi hänelle niistä mitään korvausta. Jurgis teki hänestä pilaa, sillä hän oli mies ja ylpeili suuremmasta kokemuksestaan; hän kertoi Marijalle, että pankilla oli tulenkestävät rahaholvit, jossa se kaiketta vaaratta säilytti miljooneja dollareja.

Mutta kun Marija eräänä aamuna tapansa mukaan kävi pankkia tähyttämässä, näki hän suureksi hämmästyksensä ja kauhukseen kadun olevan mustanaan väkeä pankkirakennuksen edessä. Kaikki veri karkasi hänen kasvoiltaan; hän syöksyi keskelle väkijoukkoa, työntyen yhä kauvemaksi sen laineiden lomitse ja kyseli kiihkeästi mitä nyt oli tekeillä, antamatta kuitenkaan itselleen aikaa kuulla vastauksia, kunnes hän vihdoinkin joutui niin tiheään ahdistukseen, ettei enää päässyt askeltakaan eteenpäin. Se oli "rynnäkö pankkiin", sanottiin hänelle, mutta mitä se merkitsi, sitä hän ei ymmärtänyt; ja masentavan pelon vallassa ollen hän kääntyi kaikkien ympärillä seisovain puoleen tiedustaen oliko pankissa jotakin hullusti. Mikään ei nyt ollut varmaa, mutta jotakin kai oli kierossa, vastattiin. Voiko hän saada takasin rahansa? Siitä oli vielä liian aikaista puhua, sillä pankki avattiin vasta kolmen tunnin päästä. Yhä hurjempana pelosta Marija työnnäikse pankin ovia kohden, keskitse kiljuvan ihmisparven, joka oli yhtä kiihtyneessä mielentilassa kuin hän itse. Mutta kesken kaikkea hän muisti, ettei hänellä ollutkaan mukana pankkikirjansa, jota ilman ei rahojen perimisestä voinut olla puhuttakaan. Muu ei auttanut neuvoksi kuin juosta takasin kotiin sitä noutamaan. Tämä äkkinäinen lähtö oli Marijalle onneksi, sillä muutaman minuutin perästä saapui poliisireservi paikalle.

Puoli tuntia myöhemmin oli Marija uudestaan pankin edustalla, kintereillään Teta Elzbieta, molemmat läähättäen kovasta juoksustaan ja molemmilla kasvot vallan kalpeina säikähdyksestä. Ihmisjoukko oli nyt asetettuna pitkään riviin, jota jatkui katua pitkin monen korttelin pituudelta, ja puolisen sataa poliisia valvoi järjestystä, niin ettei heidän muu auttanut kuin tyynesti ottaa paikkansa ihmisjonon loppupäässä. Kello yhdeksältä avattiin pankin ovet ja siellä ruvettiin maksamaan väelle heidän talletuksiaan; mutta mitähän enää jäisikään Marijalle, joka näki arviolta kolme tuhatta päätä edessään — se määrä riitti puhdistamaan viimeiset pennit yhdestä tusinasta pankkeja!

Myllerryksen teki vielä pahemmaksi tihkusade, joka sokaisi heiltä näön; mutta kaiken aamua seisoivat he paikallaan, jonon hitaasti edetessä avoimia ovia kohden — vielä koko iltapäivänkin he seisoivat järellä, sydän kurkussa seuraten kellon kulkua, sillä pian sulettiin pankki ja heidän oli lähteminen pois. Marija päätti vahvasti mielessään, että tuli mitä tuli tahtoi hän seisoa paikallaan; mutta kun melkein kaikki muutkin tekivät samoin, varroten ulkona koko pitkän, pimeän, kylmän yön, ei hän päässyt paljoa lähemmäksi pankin ovea sittekään. Illan tullen saapui Jurgis, joka oli kuullut lapsilta asiasta, ja toi hänelle hiukan ruokaa ja lämpimiä päällysvaatteita, niin että hänen olonsa kävi vähän helpommaksi.

Huomenissa ennen päivän nousua saapui vielä vankempi ihmisjoukko ynnä vielä enemmän poliiseja alakaupungista. Marija tunsu itsensä jo puolikuolleeksi, kun hän myöhään iltapäivällä viimein pääsi menemään sisään pankkihuoneustoon, missä hänelle luettiin eteen rahat — kaikki isoina helisevinä hopeakolikoina, joita tuli nenäliina täyteen. Heti kun hän oli koskettanut niitä kädellään, haihtui hänen pelkonsa kuin tuhka tuuleen, ja hän olisi kernaasti jättänyt ne takasin tallettaviksi; mutta luukun takana seisova mies oli tuimana ja sanoi, ettei pankki tahtonut olla missään tekemisissä sellaisten henkilöiden kanssa, jotka olivat ottaneet osaa rynnäköön sitä vastaan. Siten Marijan oli pakko ottaa dollarinsa mukaansa, ja hän lähti tiehensä tähyttellen epäluuloisesti kaikille puolilleen, sillä hän pelkäsi jonkun tahtovan ryöstää niitä häneltä; ja kun hän viimein oli päässyt kotiin, ei hänen tilansa ollut paljoa parempi. Kunnes hän oli saanut rahansa toiseen pankkiin, oli hänen neulottava ne vaatteidensa sisäpuolelle; ja sillä tapaa kulki Marija viikon päivät lastattuna hopeakuormalla ja peläten kulkea kadun yli heidän talonsa edessä, sillä Jurgis oli vakuuttanut että hän pian uppoisi mutaan raskaan painonsa vuoksi. Sen lisäksi tuli hänelle vielä pelko paikkansa kadottamisesta; mutta onneksi oli ainakin kymmenen prosenttia Packingtownin työväestöstä ollut tallettajina tuossa pankissa, eikä niin suurta määrää käynyt erottaminen yhdellä kertaa. Koko myllerryksen syynä oli ollut, että poliisi oli vanginnut erään juopuneen miehen pankin viereisestä kapakasta; ja tämä oli sattunut sillä hetkellä, jolloin väki kulki työhönsä — ja niin oli "rynnäkö pankkiin" saanut alkunsa.

Tähän aikaan myöskin Jurgis ja Ona alkoivat tallettaa rahoja pankkiin. Maksettuaan velkansa Jonakselle ja Marijalle oli heidän onnistunut suorittaa viimeisetkin maksuerät huone- ja talouskaluistaan sekä sitäpaitsi panna vähän säästöönkin. Niin kauvan kuin kumpikin heistä voi tuoda kotiin viikon lopussa yhdeksän tai kymmenen dollaria, oli hätä kaukana. Tuli sitte jälleen vaalipäivä, jolloin Jurgis ansaitsi puolen viikon palkan puhdasta tuloa. Tänä vuonna tapahtui paljon vaaleja, ja niiden aallot tunkeutuivat Packingtowniinkin palopuheiden ja suuremman vaalikiihotuksen muodossa. Jurgis ei niistä suuriakaan ymmärtänyt, mutta myydä äänensä enimmäkseen tarjoovalle — kas sen taidon hän jo oli oppinut. Tosin hänessä liikkui vaistomainen aavistus, ettei se ollut siveellisesti oikein; mutta jokainenhan ansaitsi täällä sievän summan äänellään, ja tyhmää olisi ollut omasta puolestaan kieltäytyä siitä.

Kylmät tuulet ja lyhenevät päivät ennustivat taasen talven tuloa. Jurgiksen mielen täytti pelko hänen tätä ajatellessaan, sillä hän tiesi ettei Ona tänä vuonna jaksanut taistella pakkasta ja lumimyrskyjä vastaan kuten ennen. Ja jos Ona jonain päivänä, kun lumimyrsky raivosi eikä raitiovaunuja liikkunut, ei päässykään menemään tehtaaseen, saisi hän seuraavana päivänä nähdä paikkansa annetun jollekulle toiselle, joka asui lähempänä ja jonka säännölliseen saapumiseen tehtaassa voitiin luottaa.

Viikkoa ennen joulua tuli ensimmäinen suuri myrsky, ja silloin Jurgiksen sielu nousi raivoon kuin unesta herätetty jalopeura. Koko neljänä päivänä eivät raitiovaunut Ashland Avenuen varrella päässeet ulos talleistaan, ja näinä neljänä päivänä sai Jurgis vasta oikein kokea, mitä vastuksien voittaminen merkitsi. Ensimmäisenä aamuna lähti hän liikkeelle pari tuntia ennen päiväkoittoa kantaen Onaa peitteisiin kiedottuna olallaan kuin perunasäkkiä. Tuima tuuli pieksi vasten hänen kasvojaan, ja lämpömittarissa laskeutui elohopea kaksikymmentä astetta alle jäätympisteeseen. Lumi ulottui hänelle polviin saakka, saipa hän usein raivata tiensä kinosten läpi, jotka ulottuivat hänelle hartioihin asti. Jalka jalalta pääsi hän vaivaloisesti eteenpäin, ja kun hän vihdoin pääsi Durhamin tehtaaseen, kaatui hän miltei sokeana muuatta pylvästä vastaan ja kiitti itseksensä Jumalaa, että teuraat tänä aamuna saapuivat vasta myöhään teurastamoon. Sama juttu uudistui illalla kotia mennessä; ja kun Jurgis ei tiennyt mihin aikaan hän pääsi työstä, sopi hän erään kapakoitsijan kanssa, että Ona sai istua jossakin nurkassa ja odottaa häntä. Eräänä iltana hän pääsi noutamaan tätä vasta yhdentoista jälkeen, ja silloin oli sysipimeätä, mutta kotiin he tulivat sittekin.

Tämän lumimyrskyn takia menetti moni paikkansa, sillä työntekijöitä oli kosommalta kuin koskaan ennen, eivätkä tehtaanomistajat odotelleet kauvan ketään. Kun se viimein oli ohitse, riemuitsi Jurgis sielussansa, sillä hän oli kohdannut vihollisensa ja voittanut sen ja tunsu nyt itsensä oman kohtalonsa herraksi. Hän oli kuin joku metsien kuningas, joka oli voittanut vihamiehensä avoimella kentällä, mutta joka sitte kaatuu yön pimeydessä kavalaan ansaan.

Eräänä päivänä vähän aikaa jälkeenpäin kävi Jurgiskin paulaan. Se on ainoa sana, millä tapausta voi oikein kuvata; niin julma se oli ja mahdoton ennakoita aavistaa. Teurastamoissa voi välistä sattua, että kiireen vallitessa härkä voitiin paiskata lattialle ennenkun se oli täysin huumattu, ja silloin eläin voi kavahtaa pystyyn ja säännätä hurjana ympäri salia. Kajahtaa varotushuuto — kaikki jättävät työnsä ja etsivät turvaa pylväiden takana, mutta saattavat tällöin luiskahtaa limaisella lattialla ja langeta kasaksi toistensa päälle. Eräässä tällaisessa tilaisuudessa nyrjähytti Jurgis jalkansa. Hän sitä aluksi tuskin huomasi, mutta kun hän lähti kotiin, tunsu hän sen tekevän hyvin kipeätä; ja huomenissa oli nilkka turvonnut siihen määrään, ettei hän voinut vetää saapasta jalkaansa. Mutta silloinkin hän vain vähän kirosi, kääri riepua kipeän jalan ympäri ja nilkutti raitiovaunuun. Sinä päivänä oli tekemistä enemmän kuin tavallisesti, ja hän työskenteli nilkuttaen kipeällä jalallaan koko aamupäivän. Päivällisaikaan tuli kipu niin kovaksi, että hän pyörtyi, ja kun pari iltapäivätuntia oli kulunut, täytyi hänen tunnustaa itsensä voitetuksi ja ilmottaa asiasta päällysmiehelle. Tämä lähetti hakemaan yhtiön lääkäriä, joka tutki jalkaa ja määräsi Jurgiksen menemään kotiinsa ja sänkyyn sekä lisäsi, että hän varomattomuutensa takia arvattavasti saisi maata pari kuukautta ja etteivät Durham ja K:ni olleet siitä vastuunalaisia.

Jurgis tuli jollakin keinolla kotiin, voiden tuskin nähdä eteensä tuskasta ja mielessä suunnaton pelko. Elzbieta auttoi hänet sänkyyn, pani kylmiä kääreitä jalan ympäri ja koetti hillitä itseään, jottei Jurgis huomaisi miten levoton hän oli. Kun toiset saapuivat kotia, kohtasi hän heidät ulkopuolella ja kertoi heille asian, ja hekin koettivat näyttää niin huolettomilta kuin taisivat ja sanoivat, että hänestä kyllä mies tulisi viikon tai parin perästä.

Kun Jurgis oli nukahtanut, kokoutuivat he keittiön lieden ympärille ja neuvottelivat kuiskaten. Oli selvää, että heille koittaisi vaikeat ajat. Jurgiksella oli ainoastaan kuusikymmentä dollaria pankissa, ja se aika lähenee, jolloin tehtaissa oli vähin työtä. Pian myöskään Jonas ja Marija tuskin voisivat ansaita enempää, kuin mitä heidän tuli suorittaa elannostaan, ja sitte oli ainoana turvana vain Onan palkka ja pikku Stanislovaksen vähäinen ansio. Vuokran vähittäismaksu oli kohta edessä, ja sitäpaitsi oli jällellä vielä hiukan huonekaluvelkaa ynnä kuukautinen hiilimaksu. Oltiin tammikuussa. Sakeata lumentuloa oli taasen odotettavissa, ja kuka nyt kantaisi Onan hänen työhönsä? Hän aivan varmaan menettäisi paikkansa. Tästä puhuttaessa rupesi Stanislovas itkemään — ken nyt pitäisi huolta hänestä?

Oli hirveätä että tämänkaltaisen tapaturma, jota ei mitenkään voinut auttaa, saisi aikaan niin paljon kärsimyksiä. Sen katkeruus tuli nyt Jurgiksen jokapäiväiseksi ruuaksi ja juomaksi. Ei maksanut vaivaa uskotella hänelle mitään lohdullista; hän ymmärsi aseman yhtä hyvin kuin he, ja hän tiesi, että perhettä vallan kirjaimellisesti odotti nälkäkuolema. Hän oli tulla vallan hulluksi ajatellessaan, että sellainen iso, väkevä mies kuin hän sai maata tässä selällään, avuttomana kuin pieni lapsi. Hänen siinä viruessaan tunti tunnilta, päivä päivältä, heräsi hänessä eloon tunteita, jommoisia hän ei koskaan ennen ollut tuntenut. Ennen oli hän riemulla tervehtänyt elämää — sillä oli kyllä vaivansa ja vastuksensa, mutta ei ainoatakaan, jota ei voinut voittaa. Mutta nyt, yöllä unetonna väänteleidessään, hän johtui ajattelemaan mitä oli kuullut muiden sanovan elämästä — että ihmisen paraat voimat välistä voivat olla riittämättömät. Ehkäpä sittekin oli totta, että työskenteli hän miten tahtoikaan, ponnisteli miten

jaksoikaan, hän kuitenkin kukistui! Tämä ajatus ahdisti hänen sydäntään kuten äkänen koira. Mahdollista oli, että tässä kaikkien vaarojen kodissa hän ja hänen rakkaimpansa voisivat menehtyä nälkään ja kylmään, ilman että ainoakaan korva kuuli heidän valitustaan tai että ainoakaan käsi kurotettiin heille avuksi. Totta, totta oli, että tässä suuressa, mahtavassa ja rikkaassa kaupungissa luonnonvoimat voivat voittaa ja tuhota inhimillisiä olentoja yhtä varmasti kuin niinä aikoina, jolloin ihmiset asuivat vuortenluolissa!

Ona ansaitsi nyt noin kolmekymmentä dollaria kuussa ja Stanislovas kolmelta. Siihen tuli lisäksi viisiviidettä dollaria, jotka Jonas ja Marija maksoivat puolestaan. Kun vähittäismaksut, palovakuutus ja hiilimaksut laskettiin pois, oli heillä viisikymmentä dollaria ruokaan; mutta vaikka he eivät ostaneet lainkaan vaatteita, vaikka Ona kivuloisuudestaan huolimatta kulki jalan sateessa ja myrskyssä, kun hänen olisi pitänyt ajaa, niin eivät he kuitenkaan voineet elää viidelläkymmenellä dollarilla kuussa. He olisivat kyllä voineetkin elää, jos he olisivat saaneet terveellistä ruokaa kohtuullisesta hinnasta, tahi jos he olisivat ymmärtäneet mitä oikeastaan ostaa — jolleivät he olisi olleet niin kauhean tietämättömiä! Mutta he olivat tulleet uuteen maahan, jossa kaikki oli niin erilaista, yksin ruokakin. He olivat aina tottuneet syömään paljon savustettua makkaraa; mutta kuinka he olisivat voineetkaan tietää, ettei se, mitä he Amerikassa ostivat, ollut lainkaan samaa — että se oli kemiallisesti värjättyä, että savustetun makukin oli aikaansaatu kemiallisin keinoin, ja että se oli täynnä perunajauhoja, joilla ei ollut vähintäkään ravintoarvoa? Oli vällän ihmeellistä, kuinka paljon tämänlaista ruokaa tarvittiin yhdelletoista nälkäiselle ihmiselle. Heidän rahansa eivät riittäneet, ja Onan täytyi ruveta ottamaan pankista. Kun ne olivat hänen nimessään talletetut, voi hän niin tehdä ilman että Jurgis sai siitä tietää.

Jurgikselle olisi ollut parempi, jos hän olisi ollut todellisesti sairas ja kykenemätön ajattelemaan. Nyt hän kärsi toimeettomuudestaan äärettömästi ja kadotti välistä tyyten kaiken kärsivällisyytensä. Silloin hän tahtoi väkisin nousta ylös, ja Teta Elzbietan täytyi silloin itku kurkussa pyytää häntä makaamaan. Elzbieta oli yksinään hänen kanssaan melkein koko päivän ja istui usein tuntikausia hänen vuoteensa vieressä koettaen tyynnyttää häntä. Välistä oli liian kylmä lasten mennä kouluun; silloin he saivat leikkiä keittiössä, missä Jurgis makasi, koska se oli ainoa lähimaillekaan lämmin huone koko talossa. Silloin ei Elzbietan ollut hauska olla, sillä Jurgis kävi kovin kärsimättömäksi, kun lapset melusivat ja huusivat.

Jollei muorilla olisi ollut pikku Antanasta mukana, olisi hänen ollut mahdoton tulla toimeen; sillä ainoa lohdutuspäivä, mikä Jurgiksella oli, oli se että hänellä nyt oli aikaa nähdä lastaan. Teta Elzbieta pani tavallisesti pesukorin, jossa lapsi nukkui, sängyn viereen, jotta Jurgis voi nojata kyynäpäihinsä ja katsella sitä. Pikku Antanas alkoi jo huomata asioita ja esineitä, ja kun se avasi silmänsä ja sai nähdä Jurgiksen, niin hymyili se — oi taivas, kuinka se hymyili! Silloin voi Jurgis unhottaa surunsa, sillä olihan hän nyt maailmassa, jossa oli jotakin niin ihmeellisen kaunista kuin pikku Antanas, ja sen maailman täytyi olla hyvä ja ihana. Elzbieta sanoi, että lapsi tulisi yhä enemmän isäänsä; ja sitä toisti hän moneen kertaan päivässä, sillä hän huomasi että Jurgis kernaasti kuuli sitä. Elzbieta parka käytti kaiken viekkautensa pitääkseen sitä vangittua jättiläistä, joka hänen hoidossaan oli, tynnenä; ja Jurgis, joka ei tiennyt mitään naisen ikivanhasta teeskentelemistaidosta, kävi ansaan ja nauroi ihastuksesta, jos Antanas seurasi silmillään hänen sormiaan, kun hän heilutti sitä sen edessä. Välistä lapsi katseli Jurgista ihmeellisen totisesti, ja silloin voi tämä huudahtaa: "*Palauk! Varroppas! Katsohan mummu, se tuntee isänsä! Tu mano szirdede! Sinä sydänkäpyseni!*"

XII LUKU.

Kolmantena viikkona tapaturmansa jälkeen ei Jurgis vielä ollut noussut vuoteestaan. Se oli kovin kiusallista; ajetus ei tahtonut kadota, ja kipua vielä tuntui. Kolmannen viikon lopussa hän kuitenkin ei voinut pidättää itseään kauvempaa, vaan rupesi kävelemään vähän joka päivä, uskotellen itselleen, että hän oli jo parempi. Mitkään vastaväitteet eivät häntä sitte enää voineet estää menemästä työhön kolmen tai neljän päivän päästä. Hän mennä nilkutti raitiovaunuun ja ajoi Brownin tehtaaseen, missä huomasi päällysmiehen säilyttäneen hänen paikkansa hänen varalleen, s.o. että hän oli halukas antamaan sen mennä, jonka hän oli ottanut Jurgiksen sijaan. Tuon tuostakin tuskansa pakottivat Jurgiksen keskeyttämään työnsä, mutta hän kesti kuitenkin lähes tuntia vaille työnlopettamisaikaa. Silloin hänen täytyi tunnustaa, ettei jaksanut enempää. Hänen sydäntään särki täytyessään myöntää se, ja hän nojautui pylvästä vastaan ja itki kuin lapsi. Kahden miehistä täytyi auttaa hänet raitiovaunuun, ja kun laskeutui siitä alas, oli hänen istuttava lumihankeen ja odotettava, kunnes joku tuli noutamaan.

Sitte pantiin hänet jälleen vuoteeseen ja lähetettiin noutamaan lääkäriä, mikä heidän olisi pitänyt tehdä jo edellisellä kerralla. Tuli ilmi, että häneltä oli muuan jänne mennyt sijaltaan, ja ettei hänestä

koskaan tullut oikein tervettä, jollei sitä väännetty paikoilleen. Silloin iski hän käsillään kiini vuoteen laitoihin ja pusersi hampaansa yhteen, sill'aikaa kun lääkäri väänsi ja veti turvonnutta jalkaa. Kun lääkäri viimein lähti, sanoi hän että Jurgiksen täytyi maata kaksi kuukautta hievahtamatta, ja että jos hän nousi sitä ennen ylös, voi hän jäädä rammaksi koko iäkseen.

Kolme päivää myöhemmin tuli uusi lumimyrsky, ja Jonas, Marija, Ona ja pikku Stanislovas lähtivät kaikki yhdessä liikkeelle tuntia ennen päivännousua koettaakseen päästä työhön. Päivällisaikaan palasivat molemmat viimemainitut takasin, poika itkien ja parkuen tuskasta. Hänen sormensa olivat paleltuneet. Heidän oli täytynyt kääntyä tieltä kesken ja he olivat miltei menehtyneet lumikinoksiin. Kun he eivät ymmärtäneet millä keinoin heidän olisi pitänyt parantaa Stanislovaksen sormia, piti hän niitä lähellä valkeata sillä seurauksella, että itki koko päivän, kunnes Jurgis kävi kärsimättömäksi ja kiroten vannoi antavansa poikaa selkään, jollei tämä lakkaisi kirkumasta. Koko päivän ja yön oli perhe hirveän pelon vallassa, että Ona ja poika nyt kadottaisivat paikkansa. Huomenissa lähtivät he matkaan varhemmin kuin koskaan ennen, mutta Jurgis sai antaa Stanislovakselle keppiä, ennenkuin tämä suostui lähtemään. Ei auttanut olla hentomielinen, sillä kaikkien elämä tai kuolema voi riippua siitä, että hänen oli parempi menehtyä lumihankiin kuin menettää työnsä ihmetyksien vieressä. Ona oli vallon varma paikkansa kadottamisesta ja oli kovin hermostunut viimein saapuessaan Brownin tehtaaseen; mutta siellä hän näki, että johtajatar itsekin oli myöhästynyt ja sai sen vuoksi olla lempeä muitakin kohtaan.

Seurauksena pojan sormien paleltumisesta oli, että kolme niistä rampautui koko hänen iäkseen, ja ettei häntä sen jälkeen koskaan enää saatu lähtemään työhön lumipyryssä, ennenkun oli saanut maistaa keppiä. Jurgis sai olla kurittajana; ja kun hänen jalkaansa pakotti armottomasti, niin löi hän yhtä säälimättömästi, mutta se ei parantanut hänen huonoa tuultaan. Paraankin koiran sanotaan tulevan äkäiseksi, jos sitä pidetään kahlehdittuna; ja samalla tapaa kävi Jurgiksenkin. Hänellä ei päiväkausiin ollut muuta tehtävää kuin virua vuoteessaan ja kirotta kohtalooan, ja viimein kirosi hän kaikkea.

Mutta tätä huonoa tuulta ei kuitenkaan koskaan kestänyt kauvan, sillä kun Ona parka rupesi itkemään, ei Jurgis milloinkaan voinut olla kauvan vihanen. Miesparka näytti vallon kodittomalta hengeltä; hänen poskensa olivat vajonneet kuopille ja pitkä musta tukka riippui silmillä. Hän oli liiaksi masentunut mieltäksensä sen leikkaamista tai yleensä ajatellakseen ulkomuotoaan. Hänen vahvat lihaksensa kuihtuivat, ja mitä niistä oli jäljellä, se oli pehmeää ja voimatonta. Hänellä ei ollut lainkaan ruokahalua, eikä häntä edes herkuillakaan voitu houkutella syömään. Parempi oli, sanoi hän, ettei hän syönyt mitään, sillä sekin oli säästöä. Maaliskuun lopulla hän sai käsiinsä Onan pankkikirjan ja näki siitä, että ainoastaan kolme dollaria oli heidän koko rikkautensa.

Mutta pahin seuraus Jurgiksen pitkästä sairaudesta oli, että he menettivät yhden perheensä jäsenistä; veli Jonas katosi jäljettämiin. Eräänä lauantai-iltana hän ei tullutkaan kotiin, ja kaikki yritykset hänen löytämisekseen osottautuivat tehottomiksi. Hänen päällysmiehensä Durhamilla väitti hänen saaneen viikkopalkkansa ja sitte menneen tiehensä. Tämän ei tietystikään tarvinnut olla totta, sillä niin aina sanottiin, kun joku työmiehistä oli saanut surmansa tehtaassa; se oli helpoin tapa päästä kaikista ikävistä kuulusteluista. Kun esim. joku miehistä oli pudonnut iherankeittopurnuihin ja oli siinä silmänräpäyksessä muuttunut "puhtaaksi ihraksi" tai joksikin "verrattomaksi" lannotusaineeksi, niin oli sopimatonta siitä puhua ja tuottaa perheelle ikävyyttä. Todenmukaisempaa kuitenkin oli, että Jonas oli jättänyt heidät ja lähtenyt maailmaan koettamaan onneansa omin voimin. Hän oli jo kauvan ollut tyytymätön, eikä suinkaan syyttä. Hän maksoi hyväksi puolestaan ja oli kuitenkin pakotettu asumaan perheessä, jossa ei saanut tarpeeksi syödäkseen. Kun Marija antoi perheelle kaikki rahansa, oli hän pakotettu tekemään samaten. Ja sitte oli siellä tuvan täydeltä parkuvia lapsia ja kaikkinaista kurjuutta. Sai olla oikea sankari kestääkseen kaikkea tätä nurkumatta vastaan, mutta Jonas ei suinkaan ollut sellainen sankari; hän oli vain vallon tavallinen ahavoitunut toveri, joka halusi syödä hyvän illallisen ja polttaa piippunsa rauhassa ennenkun kävi levolle. Mutta täällä ei saanut mitään sijaa lieden ääressä, eikä keittiö ollut tuskin koko talvena niin lämmin, että siinä olisi hyvin viihtynyt. Ei siis olisi ollut ihmettä, vaikka hän keväällä olisikin saanut tuon hurjan aatteen karata tiehensä. Kahtena vuonna hän oli ollut kahlehdittu työntämään puolen tonnin painoisia lihakarrija Durhamin pimeissä kellareissa saamatta lepoa muulloin kuin sunnuntaisin ja neljänä juhlapäivänä vuodessa sekä koskaan sanaakaan kiitokseksi — ainoastaan potkuja ja iskuja ja kirouksia, joita ei siivo koirakaan olisi sietänyt. Ja nyt oli talvi ohi ja kevään tuulet alkoivat puhallella — ja yhtenä ainoana päivänä voipi mies kulkea niin kauvaksi, ettei hänen enää tarvinnut nähdä savupilviä Pakingtownista, mutta sen sijaan viheriöitä nurmikoita ja kukkanummiä koreita kuin sateenkaari!

Mutta nyt vähentyivät perheen tulot kolmannella osalla ja ruuanmenekki ainoastaan yhdennellätoista osalla, niin että tila oli hullummin kuin koskaan ennen. Oli pakko lainata rahaa Marijalta ja syödä suuhunsa kaikki mitä hänellä oli pankissa, ja siten kävivät hänen naimatuumansa jälleen karille. Jopa he joutuivat velkaan Tamosziuksellekin. Tamoszius parka oli vallon yksinäinen mies ja hänellä oli suuret lahjat, niin että hän olisi voinut koota rahoja ja päästä eteenpäin, mutta onnettomuudekseen hän oli rakastunut ja oli tuomittu menemään perikatoon sentakia hänkin.

Vihdoin päätettiin, että kahden lapsista oli lopetettava koulunkäynti. Lähinnä Stanislovasta, joka nyt oli viidentoistavuotias, oli tyttö, pikku Kotrina, joka oli kahta vuotta nuorempi, ja sitten oli vielä kaksi poikaa, 11-vuotinen Vilimas ja 10-vuotinen Nikalojus. Molemmat viimemainitut olivat reippaita poikia, eikä perheen ollut pakko nähdä nälkää, kun kerran kymmenettuhannet muut heidän ikäisensä lapset ansaitsivat elatuksensa. He saivat siis eräänä aamuna kumpikin neljännesdollarinsa sekä palan leipää ja makkaraa ja lähetettiin alakaupunkiin myyskentelemään sanomalehtiä. Mutta illalla he palasivat kotiin itkien käveltyään liki peninkulman verran katuja pitkin ja kertoivat, että muuan mies oli luvannut hankkia heille sanomalehtiä, ottanut heidän rahansa ja mennyt erääseen paikkaan muka ostamaan niitä, muttei ollut lainkaan tullut takasin. Sen jälkeen saivat he kumpikin selkäänsä ja lähetettiin seuraavana aamuna uudestaan koettamaan onneansa. Sillä kertaa he löysivät oikean paikan ja ostivat tukun sanomalehtiä. Mutta kun he olivat kuleskelleet ympärinsä puolipäivään saakka ja huudelleet tavaraansa kaikille vastaantulijoille, oli muuan vanhempi myyjä ottanut heiltä kaikki lehdet mitä heillä vielä oli jälellä ja antanut heille vielä selkään, koska olivat tulleet hänen alueelleen. Onneksi he olivat saaneet myydyksi osan lehtiä ja palasivat kotiin melkein yhtä paljon rahaa taskussaan, kuin olivat saaneet mukaansa.

Koettuaan viikon päivät monia muita samallaisia vastuksia pienokaiset viimein alkoivat oppia taidon — eri sanomalehtien nimet, kuinka paljon heidän kutakin oli hankittava itselleen, minkälaisille henkilöille niitä tarjottava, minne mennä niitä kauppaamaan ja mitä seutuja välttää. Sitte he jo voivatkin, lähdettyään ulos kello neljältä aamusin ja juostuaan katuja ylös ja alas kaupitellen ensin aamu-, sitte iltalehtiä, palata kotiin myöhään iltasin taskussaan 25-30 sentin, jopa välistä 40:kin sentin ansio. Tästä summasta meni pois kuitenkin raitiovaunumaksu, kun matkaa kotiin oli niin pitkältä; mutta jonkun ajan kuluttua he saivat uusia ystäviä ja oppivat näiltä ajamaan ilmaseksi. He nousivat vaunuun, kun konduktööri juuri kokoili matkustajamaksuja, ja istahivat tynesti penkille. Aluksi konduktööri ei pyytänyt heiltä maksua, joko hän sitte ei huomannut heitä tahi luuli heidän jo maksaneen. Kun hän sitte viimein vaati maksua, rupesivat he kaivamaan taskujaan ja sitte itkemään, ja silloin maksoi joku kiltti vanha nainen heidän puolestaan, tahikka saivat he koettaa onneaan jossakin toisessa vaunussa. He katsoivat menetelleensä aivan oikein; se ei ollut heidän syynsä jos raitiovaunut niinä aikoina, jolloin työmiehet ajoivat työpaikoilleen tahi takasin kotiin, olivat niin täynnä, ett'eivät konduktöörit voineet pitää silmällä kaikkia matkustajia. Sitäpaitsi he olivat kuulleet raitiovaunuyhtiöiden itsensä olevan suuria varkaita, jotka tunnottomien politikoitsijoiden avulla olivat miltei suorastaan varastaneet kaikki liikeoikeutensa!

Kun nyt talvesta viimeinkin oli päästy, eikä enää tarvittu pelätä lumimyrskyjä eikä ostaa kivihiihiä, ja kun oli saatu huone lisää, jossa lapset voivat oleskella, niin kävi Jurgiksenkin mieliala vähän paremmaksi. Ihminen voi tottua melkein kaikkeen, ja Jurgis oli nyt tottunut makaamaan kotosalla. Ona käsitti tämän ja varoi häiritsemästä hänen hyvää tuultaan kertomalla, miten vaikea hänen oli tulla toimeen. Oli kevätsateiden aika, ja Onan täytyi usein ajaa raitiovaunussa heikkoutensa takia; hän kävi kalpeammaksi joka päivä, ja häntä suretti, kun ei Jurgis sitä huomannut. Hän epäili tokko tämä enää piti hänestä yhtä paljon kuin ennen, ja eikö kaikki heidän kokemansa kurjuus ollut kuluttanut rakkautta tyhjiin. Hänhän sai olla poissa Jurgiksen luota kaiket päivät, ja kun hän palasi kotiin, oli hän vallan menehtyä väsymyksestä; ja kun he puhelivat keskenään, oli heillä pelkkiä ikävyyksiä puheenaiheena — sellaisissa olosuhteissa eläminen ei ollut terveellistä ihmisen hienoimmille tunteille. Toisinaan öillä hän voi yht'äkkiä halata isoa miestään ja ankaraan itkuun purskahtaen kysyä, rakastiko tämä todellakin häntä. Jurgis parka ei ymmärtänyt mitä tämä tämmöinen merkitsi, eikä hän voinut tehdä muuta kuin muistella milloin hän viimeksi oli ollut töykeä vaimolleen; ja silloin sai Ona antaa hänelle anteeksi ja nyyhkiä kunnes nukkui.

Huhtikuun lopulla Jurgis lähti lääkäriin, joka pani hänen jalkansa säleeseen ja sanoi, että nyt hän jo voi yrittää työskennellä. Mutta siihen tarvittiin muutakin kuin lääkärin lupa; sillä kun hän saapui Brownin teurastamoon sanoi päällysmies, että hänen oli ollut mahdotonta pitää Jurgiksen paikkaa hänelle yhä vielä avoimena. Jurgis ymmärsi hyvin tämän yksinkertaisesti merkitsevän, että päällysmies oli saanut sijaan toisen miehen, joka työskenteli yhtä hyvin ja jota hän ei huolinut vaihettaa. Hän seisoi surullisena ovella katsellen hetkisen vanhojen ystäviensä ja työtoveriensa hommia ja lähti sitte ulos liittyäkseen työttömäin suureen parveen.

Tällä kertaa Jurgis ei enää tuntenut niin suurta toivehikkaisuutta kuin ensi kerralla työtä kysellessään, eikä hänellä nyt ollutkaan siihen niin hyvää syytä. Hän ei enää ollut vahvin joukossa; hän oli laiha ja surkastunut, ja vaatteet retkottivat kehnoina hänen yllään. Siellä oli satoja, jotka ulkomuodoltaan ja mielialaltaan olivat hänen laisiaan ja jotka kuukausmääriä olivat kierrelleet kaikissa Packingtownin tehtaissa. Se oli pulmallinen hetki Jurgiksen elämässä, ja jos hänen tahtonsa olisi ollut heikompi, olisi hän kai mennyt samaa tietä kuin useimmat muut näistä.

Nämä työttömät raukat piirittivät joka aamu taajoin parvin tehtaanrakennuksia, kunnes poliisit virkansa puolesta ajoivat heidät tiehensä kuten joukon nälkäisiä koiria. He kyllä hajautuivat, mutta kokoutuivat taas pian isompina tai pienempinä ryhminä kaikenlaisiin "salooneihin". Vain aniharvoilla

heistä oli kylliksi tahdonvoimaa vastustaakseen kiusauksia; useimmat joutuivat kapakoihin, joissa rypivät kaikki illat ja yöt. Jurgis pelastui kaikesta tästä — osaksi varmaankin sentakia, että oli kaunis ilma eikä hänen täytynyt vetäytyä mihinkään sisälle; mutta etupäässä kai senvuoksi, että hän aina säilytti mielessään vaimonsa kärsivät pikku kasvot. Hänen täytyi saada työtä, toisti hän yhä uudestaan itsekseen, sillä hänellä oli edessään taistelu kurjuutta vastaan joka päivä ja tunti. Hänen täytyi saada työtä! Hänen täytyi saada taas joku paikka ja koota vähin varoja ensi talven varalta.

Mutta mitään työtä ei hänelle ollut. Hän kääntyi melkein kaikkien ammattiyhdistyksensä jäsenien puoleen — Jurgis oli pysynyt sen jäsenenä aina tähän asti — pyytäen heitä puhumaan sanasen hänen puolestaan. Hän kääntyi työtä kysyen jokaisen puoleen, kenen ja missä hyvänsä. Hän kuljeskeli kaikki päivät tehdasrakennusten ympärillä; ja viikon tai parin kuluttua, kun hän oli käynyt kaikkialla teurastamoissa ja tunkeutunut jokaiseen huoneeseen, jonne hän vain pääsi sisään, ja saanut kuulla ettei työtä ollut missään tarjona, oli hän muistelevinaan, että hänellä ehkä — olisi ollut onnea niissä paikoissa, joissa hän ensin oli käynyt; ja niin hän alotti uuden kiertokulun, kunnes vihdoinkin kaikkien yhtiöiden portinvartijat ja "ulospotkaisijat" tulivat tuntemaan hänet ulkonäöltä ja karkottivat hänet muitta mutkitta matkaansa. Hänellä ei ollut enää muuta edessä, kuin liittyä jälleen aamuvarahin työttömäin suureen parveen ja anastaa paikka sen eturivissä, ja kun nekään yritykset eivät onnistuneet, mennä kotiin ja ruveta leikkimään Kotrinan ja pikku poikasensa kanssa.

Raskainta kaikista oli, että Jurgis hyvin näki mihin tämä lopulta johti. Alussa hän oli ollut väkevä ja innokas, ja olikin hän saanut työtä jo ensimmäisenä päivänä; mutta nyt hän oli heikko, murtunut ja tahdoton olento, kulutettu kone, jota kenkään ei huolinut työhönsä. He olivat imeneet hänestä tehtaissaan kaiken voiman, kaiken ytimen — ja sitte olivat he viskanneet hänet syrjään, kuin rikkinäisen hansikkaan! Ja Jurgis tuli tietysti tuttavaksi toisten miesten kanssa, jotka myöskin olivat menettäneet työnsä ja tulleet samoihin kokemuksiin kuin hän. Siellä oli miehiä, jotka olivat kaksi- tai kolmekymmentä vuotta kunnollisesti suorittaneet työnsä — vanhoja, harmautuneita miehiä, joilta mitä vähäpätöisin hairahdus järjestyssäännöistä oli vienyt toimen, palkan ja leivän. Toiset taas olivat sortuneet omasta syystä — olivat olleet kykenemättömiä hillitsemään juomahimoaan. Mutta suurin osa oli kuitenkin kadottanut toimensa herkeämättä valuvan tulokasvirran takia. He olivat tulleet liian vanhoiksi, olivat liaksi kuluneet ... tarvittiin virkeämpiä ja vahvempia miehiä. Riitti vain, että päällysmies sai aiheen katsoa kierosti jotakin työmiestä, niin oli hänen kohtalonsa jo ratkaistu. Monia oli kohdannut sama kova onni kuin Jurgista. Yövalvonta, liikarasitus ja nälkä oli kaatanut heidät sairastuoteelle — ja silloin he olivat menneitä miestä, heidän oli turhaa enää pyrkiä takasin vanhaan paikkaansa. Jotkut olivat tulleet raadelluiksi koneissa, jotka olivat ilman kaikkia suojelusvarusteita; toiset olivat työssään saaneet verenmyrkytyksen. Paljon muita sattumia ja tapaturmia tapahtui, jotka riistivät mieheltä työkyvyn. No niin — pois hän työstä! Se oli ainoa lohdutuspöytä hänelle annettiin, ainoa korvaus vuosikausien työstä ja kärsimyksistä. Miestä, joka kerran oli saanut eron, ei enää otettu takasin, jollei hänen onnistunut lahjoa päällysmiestä. Tästä säännöstä ei ollut mitään poikkeusta, ei edes silloinkaan, kun yhtiö oli vikapää tapaturmaan; siinä tapauksessa lähetettiin kavala lakimies vahingoittuneen työmiehen luo koettamaan saada häntä luopumaan kaikista valitusyrityksistä virastoille. Jos työmiehes oli kylliksi viisas välttämään tällaiset paulat, oli lakimies valtuutettu lupaamaan hänelle, että hän ja hänen perheensä saisivat koko elämänsä ajan nauttia eläkettä tehtaasta rahastosta. Tämä lupaus tehtiin kirjallisesti ja se kesti — kaksi vuotta. Silloin oli valitusaika lopussa, eikä uhrilla sen jälkeen ollut enään mitään oikeuksia tehtaaseen nähden.

Mikä nyt tuli miehen kohtaloksi, kun tuollainen isku häntä kohtasi? Niin, se riippui olosuhteista. Jos hän oli hyvin taitava työmiehes, oli hän ehkä koonnut rahoja säästöön, joilla voi jonkun ajan tulla toimeen. Paraiten maksetut miehet olivat n.s. "splitters" eli lihanhalkojat, jotka ansaitsivat viisikymmentä senttiä tunnissa, mikä teki viisi tai kuusi dollaria päivässä, kun oli eniten työtä, mutta vain yhden tai kaksi dollaria, kun oli vähemmän tehtävänä. Sellaisella palkalla voi elää, jopa tehdä säästöjäkin; mutta tällaisia ammattimiehiä tarvittiin vain viisi tai kuusi kussakin teurastamossa. Jurgis tunsikin yhden sellaisen, jolla oli kaksikolmatta lasta, jotka kaikki toivoivat vartuttuaan pääsevänsä halkojiksi kuten isänsäkin. Tavallinen työmiehes voi ansaita kymmenen dollaria viikossa kiireimpänä aikana, mutta ainoastaan viisi menekin ollessa vähäinen. Sellaisen miehen toimeentulo riippui siitä, kuinka vanha hän itse oli ja montako suuta hänellä oli täytettävänä. Naimaton mies voi elättää itsensä, jollei hän ruvennut ryyppiskelemään ja jos hän oli ehdottoman itsekäs — s.o. jollei hän auttanut vanhoja vanhempiaan tai pieniä veljiään ja sisariaan taikka minkänimisiä sukulaisia hänellä sattui olemaan, yhtä vähän kuin ammattiyhdistyksensä jäseniä tai huonetoveriaan tahikka muita köyhiä ihmisiä, jotka saattoivat olla nälkään kuolemaisillaan viereisessä huoneessa.

Samaan aikaan kun Jurgis etsiskeli uutta työpaikkaa, sattui pikku Kristoforaksen kuolema. Kristoforas oli yksi Teta Elzbietan lapsia, ja sekä hän että hänen veljensä Juozapas olivat raajarikkoja; jälkimmäinen oli kerran pudotessaan taittanut jalkansa, ja Kristoforaksella oli synnynnäinen virhe toisessa lanteessaan, joka teki hänelle kaiken työntöön, jopa kävelemisenkin mahdottomaksi. Hän oli nuorin Teta Elzbietan lapsista, ja tämä sanoi usein, että Sallimus oli antanut tämän lapsipolaisen hänelle rangaistukseksi hänen synneistään. Päivät päästensä ryömi pikkunen lattialla likasena pienessä puserossaan, aina vaikeroiden ja aina ärtyisenä. Lattia oli täynnä rakoja ja niistä kävi alituisesti hengenvaarallinen veto, joka kylmäsi lasta ja hankki sille parantumattoman nuhan ja nenänvuodon. Ja kuitenkin oli se äidille rakkain lapsi — ehkäpä tämä juuri senvuoksi rakasti sitä, koska se oli niin raihnas ja heiveröinen. Elzbieta antoi sen tehdä mitä se ikinä tahtoi, ja usein puhkesi hän itkemään ja valittelemaan, kun lapsipolaisen vaikerrus saattoi Jurgiksen raivoon.

Ja nyt loppuivat lapsen kärsimykset. Kukaties oli synnä sen kuolemaan savustettu makkara, jota se oli juuri aamulla syönyt ison annoksen — se voi olla valmistettu siitä tuberkelipitoisesta silavasta, jota oli kielletty viemästä maasta. Ainakin oli lapsi, tuntia sen jälkeen kun oli syönyt makkaraa, ruvennut surkeasti parkumaan tuskissaan ja kierittelemään itseään maassa kuin lankeevatautinen. Pikkukotrina, joka oli yksin kotona sen kanssa, oli juossut ulos huutamaan apua; vasta hyvän ajan päästä oli lääkäri saapunut, mutta silloin oli pieni Kristoforas jo hengettömänä. Kukaan ei häntä erikoisesti surrut — paitsi Elzbieta parka, joka oli vallan lohduton. Jurgis sanoi, että kaupungin oli pidettävä huolta ruumiista, sillä heillä ei ollut rahaa sen hautaamiseen. Kun naispoloinen tämän kuuli, meni hän vallan suunniltaan; hän väenteli käsiään epätoivoisena, huusi ja itki ja valitti. Hänen lapsensako köyhäinhautaan — ja siinä seiso vieressä hänen tyttäruolensa ja kuuli mitä Jurgis sanoi, panematta sanallakaan vastaan! Se riitti jo manaamaan Onan isän haudastansa kiroomaan tunnotonta tytärtään! Parasta oli, että he kaikki nyt jättäisivät tämän vaivaisen elämän ja menisivät samaan hautaan!... Vihdoin tarjoutui Marija avustamaan kymmenellä dollarilla; Jurgis sitävastoin näytti vielä kovalta ja välinpitämättömältä. Elzbieta itki ja juoksi ympäriinsä naapuriperheissä, ja hänen onnistui viimein kerjätä kokoon tarvittavat rahat. Ja siten pääsi pikkukotrina haudattua somassa arkussa, sittekin ensin katolisessa kirkossa oli hänelle luettu juhlallinen sielumessu; saipa hän oman haudankin ja sille pienen puuristin. Mutta äitiparka oli monina kuukausina vallan muuttunut; hänen katseensa tähyteli aina lattiata, jolla pikkupoika oli ryöminyt, mutta kun hän ei tätä enää nähnyt, rupesi hän katkerasti itkemään. "Hänellä ei koskaan ollut iloista hetkeä tässä elämässä", tapasi hän sanoa. Hän oli ollut raajarikko syntymästään saakka. Mutta jos hänelle olisi aikanaan apua kyselty, niin olisi ehkä joku suuri lääkäri voinut parantaa hänen rampuutensa!... Muuan Elzbietan tuttava kertoi hänelle, että eräs chikagolainen miljonääri oli maksanut suunnattomia summia erälle kuuluisalle europalaiselle lääkärille saadakseen tämän tänne parantamaan hänen pienen tyttärensä, joka oli kärsinyt samaa vaivaa kuin pikkukotrina. Ja koska tämä suuri lääkäri oli tarvinnut ihmisruumiita kokeiluihinsa, oli hän ilmottanut sanomalehdissä tahtovansa maksuttomasti käsitellä köyhien ihmisten lapsia — josta auliudesta sanomalehdet olivat ylistäneet häntä pilviin saakka. Mutta Elzbieta parka ei ollut tiennyt tästä kaikesta mitään, sillä ei hänellä eikä hänen ystäväillään ollut varaa pitää lehtiä. Mutta ehkäpä oli hyvä niinkin; sillä eihän heillä kuitenkaan olisi ollut varaa maksaa ajuria, joka olisi voinut joka päivä viedä heidät lääkärin luo.

Kun kaikki tämä oli tapahtunut samaan aikaan, jolloin Jurgis oli työtä vailla, niin täytyy myöntää hänellä olleen synkeätä ja surullista joka tahollaan. Hänen mielentilansa oli vallan sama, kuin olisi hän tiennyt jonkun hirveän pedon uhkaavan häntä jossakin elämäntiensä varrella; ja hän tiesi siitä, mutta tunsikin jonkun vastustamattoman voiman pakottavan häntä eteenpäin vaaraa vastaan. Packingtownissa saattaa olla tarjona monellaista työtä, ja Jurgis ystäväillemme selveni vähitellen, että hänen myötä tai vastoin tahtoaan täytyi etsiä jotakin kaikkein halpa-arvoisinta, koska ei mitään parempaa tarjoutunut. Siellä on muuan toimi, joka on aina avoinna keuhkoimmallekin miehelle — työ lantatehtaissa!

Miehet puhuivat siitä ainoastaan kuiskaamalla. Tuskin yksi kymmenestäkään oli milloinkaan koettanut onneaan siellä; muut yhdeksän olivat tyytyneet huhuihin tai korkeintaan varkain silmänneet porttien sisäpuolelle. Siellä kerrottiin tapahtuvan asioita, jotka olivat sata kertaa pahempia kuin nälkään kuoleminen. Jurgikselta kysyttiin, tahtoiko hän tulla sinne. Ja Jurgis mietti innokkaasti tätä asiaa itseksensä. Hehän olivat niin köyhiä ja kärsivät kaikkia mahdollisia uhrauksia — voiko hän siis hylätä toimen, jota hänelle tarjottiin, vaikkapa se olisikin niin hirveä kuin tämä? Voiko hän palata kotiin ja syödä Onan leipää, jota tämä hankki, niin heikko ja surkastunut kuin olikin, tietäen että hän itse oli kieltäytynyt paikasta, joka kerrankin oli hänelle tarjoutunut? Ja vaikkapa hän katuisikin tätä kauppaa koko ikänsä, vaikkapa toimen hirvittävä haju pyöräyttäisikin häntä ensi hetkestä alkaen — niin olihan hän mies, joka tiesi velvollisuutensa ja tahtoi tehdä sen! Mutta ehkäpä hänellä ei ollutkaan toivoa sinne pääsemisestään; pyrkijöitä oli niin monta!

Nämä Durhamin lantatehtaat, jotka valmistivat keinotekoisia lannoitusaineita koko maailmaa varten, olivat syrjässä muista rakennuksista. Sinne tuli harvoin katsojia; mutta kenen sieltä todella onnistui päästä ulos, se tunsikin melkein samallaista vapautuksen tunnetta kuin Dante, joka kertoo käyneensä

katselemassa helvetin kauhuja. Tähän osastoon valui tuosta mahtavasta tehtaasta kaikki likaset, veriset ja ruttoiset vedet, ja sinne johdettiin salaperäisiä putkia ja kanavia myöten kaikki haisevat jätteet, joita ei enään muuhun voitu käyttää. Ken arveli maksavan vaivaa astua sinne vievien korkeiden, jyrkkien portaiden päähän, tuli muutamiin isoihin saleihin, joissa joukko miehiä, naisia ja lapsia erilaisilla koneilla sahasivat rikki valtavissa uuneissa kuivatettuja luita. Heidän keuhkonsa tulivat tietysti hengityksen kautta täyteen siitä nousevaa ja ilmassa pölisevää hienon hienoa "sahajauhoa", joka kaikille aiheutti ennenaikaisen kuoleman. Täällä muutettiin verilätäköt munanvalkuaisaineiksi, puhumattakaan muista pahanhajuisista valmisteista — ammoniakista esim. — joita keitettiin yhtä pahanhajuisista, sanoin kuvaamattomista raaka-aineista. Niissä käytävissä ja kellareissa, joissa nämä käymis- ja kiehuttamistoiminnat suoritettiin, olisi vieras joutunut yhtä helposti harhaan kuin Kentuckyn kuuluisissa maanalaisissa kallioluolissa. Ja tässä tomun ja kaikellaisten höyryjen ja kaasujen täyttämässä ilmakehässä olivat suuret, väkevät sähkölamput kuin tuikuttavia pikku tähtösiä pilvisellä taivaalla — punasia ja sinisiä, vihreitä ja purppurankarvaisia tähtösiä, riippuen niitä ympäröivien höyryjen laadusta. Näissä kalmanhuoneissa vallitsevalle löyhkälle löytyy ehkä nimitys litvankielessä, mutta mitään vastaavaa sanaa ei ole niille suomessa. Ken uskalsi astua tänne sisään, sen piti koota kaikki rohkeutensa, aivan kuten kylmään veteen heittäytyessä. Hänen täytyi peittää nenänsä ja suunsa nenäliinallaan, mutta oli sittekin vaarassa tukehtua tähän sanoin kuvaamattomaan lemuun. Jollei hän siitä huolimatta säikähtänyt, vaan jatkoi matkaansa, niin rupesivat hänen korvansa soimaan ja otsa- ja ohimosuonensa paisumaan, kunnes häntä lopuksi kohtasi ammoniakkihöyryjen turmelema ilma; silloin täytyi hänen useimmiten kääntyä takasin ja juosta henkensä edestä, kunnes hän vihdoin pääsi ulos puolituokehtuneena.

Korkeilla ylisillä aivan katon rajassa olivat ne huoneet, joissa kuivattiin n.s. "tankage'a" — sitä ruskeata rihmamaista sohjuja, joka eläinten luustosta jäi jällelle, kun kaikki rasva- ja tali- y.m. aineet olivat tyyten eristetyt siitä. Tämä ruskea raaka-aine jauhettiin sitte hienoksi pölyksi ja siihen sekoitettiin salaperäistä mutta merkityksetöntä ruskeata kivilajia, jota tätä tarkotusta varten murrettiin sadoista eri louhimoista, jonka jälkeen näin saatu tavara kaadettiin säkkeihin ja lähetettiin ulos maailmaan luujauhojen nimellä. Sitä osti sitte maanviljelijä Mainessa tai Kaliforniassa tai Texasissa — ja mikseipä koko avarassa maailmassa — viidelläkolmalla dollarilla säkistä ja kylvi pelloilleen; ja monta päivää sen jälkeen lemusivat pellot ja farmari itse ja hänen renkinsä, jopa vaunut ja hevosetkin vallan kamalasti tästä aineesta. Työmiehet sanoivatkin, että he mieluummin viihtyivät hornan alimmissa rikkisaunoissa kuin tässä miljoonain mädäntyvien eläinraatojen turmelemassa ilmassa.

Työnjohtaja myllyhuoneessa, jossa luut jauhettiin hienoksi, oli tarkannut Jurgista ja huomannut hänen olevan vahvan ja kelvollisen miehen. Ja niinpä sattui, että kun Jurgis kello kahden tienoissa tänä polttavan kuumana päivänä, jolloin kaikki päiväntasaajan hehku näytti kokoutuvan Packingtownia paistamaan, astui sisään tehtaan ovesta, tunsu päällysmies heti myötätuntoisuutta häntä kohtaan ja viittasi hänet luoksensa. Kymmenen minuutin kuluttua oli Jurgis riisunut takkinsa ja liivinsä ja oli täydessä työssä keskellä hirvittävää lemua, jolta hän koetti jotenkuten suojella itseänsä puristamalla huulensa tiukasti yhteen.

Työn oppiminen kävi häneltä yhdessä minuutissa. Hän sai lapion käteensä ja tuli hänen puolen tusinan muun miehen kanssa täyttää pienet karrut noilla haisevilla aineilla sekä sitte istahtaa ja katsella ympärilleen, kunnes toiset tyhjat karrut saapuivat. Viiden minuutin kuluttua hän oli päästä jalkoihin peittynyt hienolla pölyllä noista pahalta haisevista lannoitusaineista, ja hän voi tuskin hengittää. Silloin hän sai sienen hampaittensa väliin, jotta hengitys kävi mahdolliseksi; mutta sieni ei estänyt paksua kuorta syntymästä hänen huulilleen ja silmäluomilleen, ja hänen silmiänsä sokaisi tuo kaikkialla lentelevä hienoimman tomun kaltainen lantajauho. Pian oli hänen ruumiillaan ja vaatteillaan sama ruskea väri kuin koko rakennuksella ullakosta lattiaan saakka. Koko talo oli isojen luukkujen kautta avonainen, niin että kun kävi navakka tuuli, menetti toiminimi Durham ja K:ni melkoisen osan lantavarastoaan, joka lenteli ympäri koko seudun saastuttaen ilmaa.

Täällä Jurgis nyt työskenteli paitahisasillaan, lämpömittarin osottaessa liki 60 °C ja luujauhojen tunkeutuessa hänen ruumiiseensa jokaisen ihon huokosen läpi. Työskenneltyään muutamia harvoja minutteja hän tunsu kovaa pääkipua, ja neljännestunnin kuluttua hän oli melkein tiedotonna. Veri pulppusi hänen päässään koskena, eikä hän paljon jaksanut liikutella käsivarsiaan ja käsiään. Mutta hän ei unohtanut kuluneitten kuukausien puutetta ja hätää — hän muisteli pikku Onansa ja työskenteli edelleen raivoisalla vauhdilla. Mutta puolta tuntia myöhemmin häntä rupesi ankarasti ylöttämään, jota jatkui niin kauvan, että hänestä viimein tuntui, kuin olisi hän oksentanut ulos kaikki sisälmyksensä, ja että hänen vatsansa oli kuin tyhjä säkki. Päällysmies oli sanonut, että reima mies kyllä kesti tätä työtä, kunhan hän vain uhrasi kaikki voimansa siihen; mutta Jurgiksesta rupesi näyttämään, että hänen tässä inhottavassa työssä täytyi vielä uhrata vatsansakin kaikkine sisällyksineen.

Tämän hirvittävän päivän illalla hän tuskin kykeni pysymään jaloillaan. Useimmat miehistä lähtivät päivätyön päätyttyä johonkin kapakkaan — kaikki näyttivät pitävän lannoitusaineita ja kalkkalokäärmeen myrkyä yhtä vaarallisina, joihin kumpaankin alkoholi oli paras lääke. Mutta Jurgis

oli liian pahoinvoipa voidakseen juoda. Hän kykeni vain vaivoin hoipertelemaan ulos kadulle ja nousemaan raitiovaunuun. Mutta siellä syntyi pian kiihkeä levottomuus; kaikki matkustajat rupesivat aivastelemaan ja pärskymään ja suojelemaan nenäliinoillaan hajuaistimiaan sekä tähystelemään Jurgista raivoisin katsein. Hän ei sitä tosin huomannut, mutta kyllä sen että vaunu vallan tyhjeni seuraavalla vaihteella — jällelle jäivät vain ajaja, konduktööri ja hän itse.

Ja kun hän tuli kotiin tuoden mukanaan inhottavan hajunsa, tuntui hänen kotinsa pian pienoiselta lantatehtaalta, sillä myrkyllinen ja pahanhajuinen pöly istui puolen tuuman paksuudelta hänen vaatteillaan ja niillä ruumiinosillaan, jotka olivat olleet paljaina työn aikana; viikonkaan kestävä ankara pesu ei olisi saanut häntä ja hänen vaatteitaan puhtaksi. Hän löyhkäsi niin pahalta, ettei hän itse eikä kukaan muukaan voinut syödä palaakaan illallispöydässä, vaan koko perhettä ylötti.

Ja tähän hornaan hän oli sitonut itsensä! Mutta Jurgis kesti sen kuitenkin. Vähitellen hän tottui siivottomuuteen ja löyhkään, ja hänestä tuli lantatehtaan työmies koko iäkseen. Ja vaikkei hän koskaan kokonaan voinutkaan voittaa inhoaan, lakkasi se kuitenkin vähitellen vaivaamasta häntä niin paljon, ettei hän olisi voinut tehdä työtä.

Siten kului toinen kesä. Se oli yleensä onnellinen kesä koko maassa, ja kaikkialla syötiin suunnattomat määrät Packerin ihania tuotteita, joten perheen kaikilla jäsenillä oli riittävästi työtä. He kykenivät jälleen säännöllisesti suorittamaan vuokransa, voivatpa panna vähin säästöönkin. Mutta huolista ei kuitenkaan kokonaan päästy. Poikien esim. täytyi, niin vanhoja ja isoja kuin jo olivatkin, edelleen käydä ympäri ja myyskennellä sanomalehtiä. Eivätkä he suinkaan oppineet mitään hyvää kierrellessään kaduilla ja kujilla; he tapasivat siellä kaikenlaista roskaväkeä, ja heidän puhe- ja käytöstapansa osotti ilmeisiä merkkejä hyvin huonoista vaikutuksista. He oppivat nopeaan laskettelemaan meheviä englantilaisia kiroussanoja, poimimaan sikarinpätkiä kadulta ja polttamaan niitä; he oppivat pelaamaan ja kokoomaan irstaita paperossilaatikon kuvia. He tiesivät täsmälleen, missä taloissa huonot naiset harjottivat inhottavaa elinkeinoaan ja tunsivat kaikkien porttolainpitäjättärien nimet. He tiesivät minä päivinä nämä pitivät "laitoksissaan" suuria kemuja, joihin ylempät ja alemmat poliisimiehetkin ottivat osaa. Vielä pahempi oli, että pojat vähitellen tottuivat tulemaan kotiin vasta keskiyön aikaan. Niin kauvan kuin he toivat kotiin puoli dollarisensa päivässä, ei heiltä voinut kieltää tätä ammattia — tulihan raha niin kipeään tarpeeseen. Vihdoin selitti Jurgis, että tällainen elämä heidät kokonaan turmeli. Pitkän miettimisen ja pohtimisen jälkeen viimein päätettiin, että Vilimas ja Nikalojus jälleen pantaisiin kouluun, sekä että Elzbieta heidän sijastaan lähtisi etsimään jotakin työtä; hänen toimiaan kodissa kyllä hänen nuorempi tyttärensä voisi hoitaa.

Pieni Kotrina oli useimpien köyhien lasten tapaan aikaisin kehittynyt, pikkuvanha, niinkuin on tapana sanoa. Hänen tuli nyt hoitaa pikku veljeään, joka oli raajarikko, sekä Jurgiksen ja Onan pienokaista; hänen tuli keittää ruoka, pestä astiat, lakasta huoneet ja valmistaa illallinen, kun kaikki toiset tulivat kotiin päivän työstä. Hän oli ainoastaan kolmetoistavuotias ja pienikasvuinen ikäänsä nähden, mutta hän toimitti tämän kaiken nurkumatta. Hänen äitinsä oli pari päivää kierreltyään viimeinkin onnistunut saamaan työtä — makkarakoneen käyttämisessä.

Elzbieta oli nyt saanut työtä, mutta hänestä tuntui tämä muutos joutilaisuudesta kovaan ponnisteluun sangen rasittavalta. Hänen piti seista joka päivä kello 7:stä aamulla kello puoli 1:teen saakka päivällä sekä kello 1:stä kello 6:teen asti iltapäivällä koneensa äänessä. Hän aluksi luuli, ettei hän siinä kauvan kestäisi; mutta kun hän huomasi ansaitsevansa yhtä paljon rahaa kuin Jurgis lantatehtaassaan, tyyntyi hän ja jatkoi työtään.

Makkaratehdas oli hauska paikka, jonne maksoi vaivan pistäytyä muutamiksi minuuteiksi — kunhan ei vain katsellut siellä työskenteleviä ihmisiä. Koneet olivat mitä ihmeellisimpiä nähtäviä. Arvattavasti oli makkaroita ennen täytetty käsin, ja huvittavaa olisi tietää paljoko ihmisiä oli kadottanut työnsä, kun makkarin täyttämistä ruvettiin erityisillä koneilla harjottamaan. Itse täyttämistä hoitivat naiset. Koneissa oli ulkonevia putkia, joiden suulle makkaranahat pingotettiin; ne voivat olla kahdeksan, jopa kymmenenkin metriä pitkät, ja naisten tuli silmänräpäyksessä nostaa ne pois, kun tulivat täyteen, ja panna uusia sijaan. Salin toisessa päässä oli iso allas, johon valmiit makkarat joutuivat. Nainen, joka seisoi koneen vieressä, ei saanut päivän kuluessa väistyä siitä hetkeksikään — hänen täytyi seista siinä tunti tunnilta, päivä päivältä täyttämässä makkaranahkoja, vaikka olisi ollut kuolemakseen väsyksissä. Se oli kappaletyötä, ja hänellä oli perhe elätettävänä. Sallimus ja kurjat taloudelliset lait olivat määränneet niin, ettei hän muulla tavalla voinut itseään ja omiaan elossa pitää. Siksi hän työskentelikin kuin orjatar, pannen koko sielunsa tähän halpa-arvoiseen työhön, suomatta itselleen siunaamankaan lepoa ja uskaltamatta edes vilahdukseltaakaan katsahtaa niihin komeasti puettuihin naisiin ja herroihin, jotka kävivät tehdasta katsomassa ja tirkistelivät häntä, kuin olisi hän ollut villi eläin jossakin markkinasirkuksessa.

XIV LUKU.

Kun nyt perheen jäsenistä yksi työskenteli säilyke- ja toinen makkaratehtaassa, tulivat he hyvin tuntemaan suuren joukon niitä huijauksia ja väärennyksiä, joita Packingtownissa lihavalmisteiden suhteen tehdään. He huomasivat pian, että kun teuraseläimen liha oli ruvennut mätänemään, hakattiin se hienoksi ja siitä valmistettiin mitä houkuttelevimpia herkkuja. Jonas tiesi kertoa asioita, jotka saivat tukan nousemaan pystyyn päässä. Ei mitään, ei kerrassaan mitään viskattu pois, kaikki käytettiin hyväkseen, kaikesta valmistettiin ihmisravintoa — kaikesta muusta paitsi eläinten kuolinhuudoista.

Jonas oli kertonut heille, että liha oli pilautunutta sangen usein jo ennenkun teuraat oli nylettykään, ja pahaa hajua karkottaakseen hierottiin lihakappaleita kauvan ja hyvin soodalla sekä huuhdottiin kiehuvan kuumassa soodalipeässä. Sellaista lihaa myytiin seudun huokeahintaisiin ruokatarjoiluihin, keitettiin, paistettiin, rasvattiin sianihrolla — ja saatiin hyvät rahat. Oikeastaan olisi liha pitänyt haudata syvään maahan ja peittää soralla ja mullalla, jottei sen haju myrkyttäisi koko tienoota. Mutta täällä "parannettiin" näitä pilautuneita lihakappaleita kemiallisilla menettelyillä ja kaupattiin sitte ostonhaluiselle yleisölle kaikenlaatuisina herkkaina, tuoreina tai suolattuina. Yleisö parka yleensä harvoin tietää, miten sen kalliilla hinnalla ostamat ruokatavarat ovat syntyneet; jos jolloinkin tällaisessa rasioidussa lihassa tunnetaan omituista makua, ei tuskin kenenkään päähän juolahda arvella tehtailijan käyttäneen mädäntynyttä ja haisevaa raaka-ainetta. Päinvastoin pidetään makua erityisen hienona ja herkullisena. Näiden lihakappalten suolaamiseen käytettiin nerokkaita koneita, jotka säästivät sekä aikaa että kuluja. Erityisesti ihmeteltävä oli muuan kone, jossa oli ontelo neula ja sen toisessa päässä pumppu; kun sitä käyttävä mies työnsi neulan lihaan ja polki muutaman kerran pumppua jalallaan, tuli koko liha- tai silavakappale niin täyteen suolavettä ja etikkaa, ettei mädäntyneen hajua eikä makua enää lainkaan erottanut. Kaikki maistoi ja hajusi vain suolavedelle ja etikalle. Mutta odotellessaan tätä ihmeperannusta täyttivät pilautuneet lihakasat koko suunnattoman avaran huoneen niin hirvittävällä löyhkällä, ettei ihminen voinut kauvan siinä oleskella. Kun kaikki liha oli saatu savustetuksi, huomattiin usein paljon siitä sittekin, kaikista varovaisuustoimenpiteistä huolimatta, vallan eltautuneeksi. Tehtaan ensi vuosina oli näitäkin perin pilautuneita valmisteita myyty nimellä "kolmannen luokan tavaraa", mutta myöhemmin oli joku nerokas sielu keksinyt uuden nimen samalle tavaralle, jota nyt kutsuttiin "luumehuksi". Pahin haju ja maku poistettiin työntämällä liha-aineeseen hehkuvan kuumia rautalevyjä. Tämän keksinnön jälkeen ei enää puhuttu "ensimmäisestä, toisesta ja kolmannesta luokasta" — kaikki oli vain "ensi luokan tavaraa". Tehtailijat keksivät alinomaan uusia menetelmiä ja uusia nimityksiä — he laskivat kauppaan "luuttomia liikkiöitä", jotka sisälsivät kaikkein surullisimmat jätteet sioista laatikoihin ahdettuina; "Kalifornian liikkiöitä", sikojen etulapoja isoine luunikamineen, joista melkein kaikki liha oli kaluttu pois; ja "nahallista silavaa", valmistettua kaikkein vanhimmista sioista, joiden nahka oli niin karkeata ja raskasta, ettei kukaan sitä huolinut ostaa — s.o. ennenkun vasta keitettynä ja kauniiksi värjättyinä "pääsylväinä".

Elzbietan käsiin ei makkaruosastossa tullut ainoatakaan kinkkua, joka ei olisi ollut täysin mädäntynyt. Mutta jauhettuina isoissa lihamyllyissä, jotka tekivät aina 2,000 pyöräystä minuutissa, ja sekotettuna puolella määrällä parempaa lihaa menetti pilautunut liha eltautuneen makunsa ja hajunsa. Kukaan ihminen ei kysellyt, mitä aineita makkaroihin oikein pantiin; Europasta tuli tosin alituisesti takasin vanhaa makkaraa, joka oli hylätty kelvottomana ja oli jo vallan valkeaa homeesta, mutta siihen lisättiin booraksia ja glyseriiniä ja se työnnettiin uudelleen lihamyllyn suppiloihin ja valmistettiin kotimaista tarvetta varten. Siellä käytettiin lihaa, joka oli ollut jaloissa tallattavana lattialla, loassa ja sahanjauhoissa, ja jossa oli biljooneja basilleja ja tuberkeleita — lihaa, jota oli säilytetty avaroilla ylisillä ja jota vuotavista katoista valuvat sateet olivat huuhdelleet ja tuhannet rottaparvet käyneet maistelemassa. Ylisillä oli liian pimeätä, jotta siellä olisi voinut mitään nähdä, mutta mies voi työntää kätensä lihakasoihin ja vetää niistä esiin kourallisia rotanlantaa. Nämä rotat olivat oikeana vitsauksena teurastamoissa, ja miehet koettivat senvuoksi tappa ne myrkkyleivillä; niitä kuoli joukottain, ja rotat, leivät ja liha pantiin yhdessä menemään suppiloihin... Tämä ei ole mitään satua eikä leikkipuhetta. Liha pantiin kärryille alas tehtaaseen vietäväksi, ja mies, joka lykkäsi kärryjä, ei olisi huolinut viskata pois rottaa vaikka olisi sellaisen nähnytkin — ja menipä makkaroihin mukana aineita, joihin verraten yksin myrkytetyt rotatkin olivat oikeita herkkupaloja. Miehillä ei ollut mitään paikkaa missä pestä käsiään ennen päivällistä, ja niinpä heille oli tullut tavaksi pestä niitä siinä vedessä, johon makkaraliha pantiin. Siellä oli savustettujen kinkkujen luutyviä, suolatun lihan jätteitä ja kaikenlaisia kasvimädännyksiä, jotka olivat viruneet vanhoissa sammioissa tehtaiden kellareissa. Oli eräitä töitä, joista tehtaanomistajat maksoivat urakkakaupalla, ja sellaisiin kuului näiden jättiläissammioiden tyhjentäminen, joihin kaikenlaiset inhat jätteet aikojen kuluessa oli koottu. Tämä työ suoritettiin joka kevät; ja sammioissa oli likaa ja ruostetta, vanhoja nauvoja ja seisonutta vettä — ja kärryllinen kärryllisen jälkeen tuotiin tätä ihanata seosta ylös päivänvaloon ja lapioitiin suppiloihin yhdessä tuoreen lihan kanssa muutettavaksi ihmisravinnoksi. Osa valmisteista myötiin "savustettuna makkarana" — mutta kun savustaminen vei aikaa ja tuli kalliinlaiseksi, saatettiin tavara kemialliseen osastoon, jossa sitä säilytettiin booraksilla ja

värjättiin ruskeaksi gelatiinilla. Kaikki makkarat tulivat samasta altaasta, mutta kun ne varustettiin kääreillä, saivat ne nimen "erityisen hienoa" ja maksoivat kaksi senttiä enemmän naulalta.

Tällainen oli se uusi ympäristö, johon Teta Elzbieta oli sijoitettu, ja tällaista se työ, jota hänen oli pakko tehdä. Se oli tympäsevää, raaistuttavaa ja eläimellistä työtä; hänellä ei ollut aikaa ajatella mitään muuta kuin juuri sitä. Hän oli vain osa siitä koneesta, jota hän käytti — osa, joka ei saanut silmänräpäyksikään levähtää muun koneiston väsymättä pyöriessä. Vain yhden ainoan edun toi tämä julma työ mukanaan — hän kävi vähitellen vallan tunnottomaksi. Aste asteelta hän vajosi täydelliseen tylsyyteen — hän kävi puhumattomaksi. Joka ilta hän tapasi Jurgiksen ja Onan, ja yksissä kaikki kolme astelivat kotiin vaihtamatta sanaakaan keskenään. Yksinpä Onakin oli käynyt mykäksi — hän, joka aina oli lauleskellut kuin leivonen. Ona parka! Hän oli sairas ja ylen rasittunut, niin että hän tuskin jaksoi laahustaa itseään iltasin kotiin tehtaasta. Ja kun he sitte olivat syöneet laihan illallisensa, eivät he enää puhelleet keskenään kuten ennen, koska heillä nyt oli vain surkeuksia kerrottavana, vaan ryömivät sijoilleen ja nukkuivat raskaasti kuin eläimet, kunnes oli taasen aika nousta ylös, pukeutua kynttilän valossa ja lähteä jälleen koneittensa ääreen. He olivat niin tylsiä ja jäykistyneitä, etteivät paljon kärsineet nälästäkään enää; ainoastaan lapset ruikuttelivat, kun ruokaa ei ollut heille riittämään asti.

Mutta Onan sielu ei ollut kuollut — ei kenenkään heistä sielu ollut kuollut, vaan ainoastaan horroksissa. Silloin tällöin ne heräsivät, ja nämä hetket olivat hirmuisia. Muistojen tie aukeni sepo selälleen, vanhat riemut kurottelivat käsivarsiaan heitä vastaan, vanhat toiveet ja unelmat kutsuivat heitä; mutta silloin he tunsivat nykyisen elämäntaakkansa painavan äärettömän raskaana heitä. He eivät juuri huutaneet ääneen sen painon alla; mutta he tunsivat ahdistusta, joka oli hirvittävämpi kuin kuolemantuska. Oli asia, josta ei mielellään puhuttu — josta yksikään ihminen maailmassa ei mielellään puhu — omasta elämäntappiostaan.

He olivat lyödyt; he olivat kadottaneet pelin; heidät oli lakastu syrjään kuin rikkatunkio. Tämä tosiasia ei ollut siltä vähemmän surullinen, että se hiljaa ja äänettömänä tunnettiin, että sen syynä olivat loppumattomat verot ja korot ja ruokatavaralaskut. He olivat unelmoineet vapaudesta, kunniallisesta ja hyvästä työstä, jolla voisivat elättää itsensä ja kasvattaa lapsensa kelpo kansalaisiksi. Mutta nyt oli kaikki lopussa — he olivat uskaltaneet elämänsä ja tulevaisuutensa panokseksi tähän vaaralliseen peliin, jonka nyt olivat menettäneet. Kuusi pitkää surullista vuotta oli vielä edessä, ennenkun he olivat täysin suoriutuneet kaikista talonhinnan maksueristä; ja sitä surullisempi oli nyt huomio, ettei kenkään heistä enää kestäisi kuutta vuotta sellaisessa työssä kuin heillä nyt oli. He olivat hukassa, heillä ei enää ollut mitään toivoa, ei mitään pelastusta. Heistä oli tämä suuri kaupunki, jossa he nyt elivät, kuin ääretön valtameri, erämaa, hauta. Niin usein tulivat nämä ajatukset Onalle yön aikaan, kun hän sattui heräämään! Hän koitteli jälleen nukahtaa, peläten oman sydämensä sykintää ja ollen näkevinään itse ruumiillisentuneen elämänkauhun verestävät silmät edessään. Kerran oli hän huudahtanut ääneen pelosta ja herättänyt Jurgiksen, joka oli kavahtanut pystyyn ja ristinyt silmiään. Sen jälkeen hän oppi valvomaan hiljaa. Heidän mielensä enää harvoin yhtyivät; tuntui kuin olisivat heidän toiveensa olleet haudatut erikseen toisistaan.

Jurgiksella miehenä taas oli omat huolensa. Hänen kohtalooan johdatti toinen tähti. Hän ei ollut koskaan puhunut murtuneista toiveistaan kellekään, eikä olisi sallinut kenenkään muunkaan niistä puhelevan — hän ei ollut edes tunnustanut niitä itselleenkään. Nyt vaati tämä taistelu kaikki hänen miehekkäisyytensä ja voimansa — eivätkä ne parilla kertaa edes riittäneetkään. Jurgis oli oppinut juomaan.

Hän työskenteli lantatehtaassa, tuossa hehkuvassa hornan kattilassa, päivä päivältä, viikko viikolta, kunnes hänen ruumiissaan ei ollut enää ainoatakaan kivutonta paikkaa, kunnes kaikki valtameren hyrskyt tuntuivat kuhisevan hänen päässään ja kaikki korkeat talot tanssivat hänen silmissään, kun hän iltasin laahusti itseään kotiin työstään. Ja kaikkeen tähän hirmuun ja kauheuteen löytyikin pelastus — hänhän voi juoda! Hän unohti silloin kipunsa, unohti koko elämänsä taakan; hän näki jälleen selvästi, tuli ajatustensa, tunteidensa ja tahtonsa herraksi. Hänen kuollut minuutensa heräsi jälleen eloon hänessä, ja hän voi löytää itsensä nauravana ja leikkipuheita laskevana tovereitten joukossa. Hänestä tuli jälleen mies, tuli elämänsä herra.

Jurgiksen oli vaikeata nauttia enempää kuin pari kolme ryyppyä. Ensi ryyppyn otettuaan hän sai syödä ilmaiseksi suupalan, ja hän uskotteli itselleen että se oli edullista; toisella ryyppyllä hän sai syödä toisenkin palan. Mutta vihdoin hän ei voinut enää mitään syödä, ja silloin tuntui pelkästä ryyppystä maksaminen kerrassaan suunnattomalta tuhlaukselta, johon hänen vuosikautia nälkää nähnyt luontonsa pani vastalauseen. Eräänä päivänä hän kuitenkin rohkeni sukeltaa syvemmälle ja joi kaikki pennit mitä hänellä taskuissaan oli sekä tuli kotia humaltuneena. Hän tunsu itsensä onnellisemmaksi kuin moniin vuosiin. Mutta kun hän sitte heräsi, oli hän kipeä ja häpesi käytöstään. Nähdessään perheensä surun hän rupesi laskemaan rahojaan, ja kun hän näki kuinka paljon hän oli tuhlanut, tuli hänelle kyyneleet silmiin ja hän päätti ruveta taistelemaan juoppouspahetta vastaan.

Se oli loppumatonta taistelua. Jurgis ei sitä voimainsa takaa käynytään; hän vain yksinkertaisesti tunsu, että hänessä aina oli sisällinen taistelu vallalla. Hänelle, jonka elämä oli pelkkää kurjuutta ja toivottomuutta, oli katua pitkin käyminen samaa kuin kiusaukseen heittäytyminen. Jokaisessa kadunkulmassa — ehkäpä kaikissa neljässäkin — oli varmasti krouvi, ja jossakin kulmien välissä samaten — ja jokaisella niistä oli oma viehätyksensä. Milloin tahansa, tullen ja menen, ennen päivännousua ja pimeäntulon jälkeen, hohti niistä hänelle vastaan valoa ja lämpöä, henki kuuman ruuan tuoksua, kuului soittoa ja näkyi ystävällisiä kasvoja. Jurgiksessa paloi himo, kun hän astui katua ylös ja alas Ona käsivarrellaan; mutta hän puristi vaimoaan kiinteämmin rintaansa vasten ja astui nopeampaan. Oli surkeaa jos Ona tulisi tietämään hänen himostaan — häntä vallan pöyristi sellainen ajatus; asia ei itsessään ollut mikään hupainen, ja Ona ei koskaan ollut maistanut mitään eikä siis voinut käsittää sitä. Mutta joskus, kun taistelu hänessä oli kirein, hän miltei toivoi Onankin oppivan juomaan, jottei hänen itsensä olisi tarvinnut hävetä hänen läsnäollessaan. He voisivat juoda yhdessä ja paeta hetkeksi kauhun ajatuksia.

Tuli viimein aika, jolloin Jurgiksen koko tietoinen elämä keskittyi tähän aatteeseen. Häneen tuntuivat pahat henget ottaneen asuntonsa, sillä hän alkoi vihata Onaa ja koko perhettä, koska nämä seisoivat hänen juomahimonsa tiellä. Hän rupesi ajattelemaan olleensa hullu, kun meni naimisiin. Nyt piti hänen luovuttaa ansionsa perheen ylläpitoon eikä voinut juoda sitä suuhunsa. Naimisensa kautta hän oli myynyt itsensä orjuuteen, sen takia hänen täytyi iankaiken työskennellä teurastamoissa. Jos hän olisi ollut naimaton, olisi hän voinut saada paikan pakkaushuoneissa kuten Jonas. Hänen toverinsa lantatehtaassa olivat kaikki semmoisia ihmisiä, joiden ajanlasku ei perustunut almanakkaan, vaan niiden päihtymysten muisteluun, joita he olivat ennättäneet itselleen hankkia; ja kaikki heidän pyrintönsä tarkottivat vain uusien päihtymysten hankkimista. Mutta hänen tuli sen sijaan tuoda kotiin jok'ainoa penni jonka ansaitsi — hän ei voinut lähteä toisten miesten kera ulos kapakoihin päivällisaikana, vaan oli pakotettu istumaan lantakasalle ja siinä syömään mukanaan tuomansa murkinan.

Näin hän ei kuitenkaan aina ajatellut; hän rakasti vielä perhettään. Mutta juuri nyt tuli hyvin surullinen aika. Pikku Antanas, joka muuten aina oli häntä tervehtänyt sydämmellisellä hymyllään hänen kotia tullessaan, ei enää voinut hymyillä, sillä lapsiparan kasvot olivat vallan turvonneet ja täynnä rumia, punasia märkäpaisumia. Hän oli sairastanut kaikkia mahdollisia lastentauteja — tulirokkoa, silmärauhasten tulehtumista ja hinkuyskää; nyt hänessä oli tuhkarokko. Ketään muuta ei ollut kotona häntä hoitamassa kuin pieni Kotrina; ja he olivat liian köyhiä hankkiakseen lääkäriapua. Lattia oli rakoja täynnä — mutta jos pienoinen tautinsa aikana sai kärsiä vetoa, oli hän varman kuoleman oma. Öisin hän potki peitteen päältä, eikä ketään ollut valvomassa hänen luonaan ja peittelemässä häntä, sillä kaikki nukkuivat kuin tukit päivän rasituksista väsyneinä. Hän sai virua kurjalla vuoteellaan ja huudella tuntikausia, ilman että kukaan kuuli häntä.

Ja kaiken kurjuuden huipuksi tuli, että Onakin tähän aikaan kääntyi kipeäksi. Hän oli jälleen raskaana, mutta hänen täytyi siitä huolimatta käydä työssä. Odotettu tapaushan tulisi kuitenkin ennemmin tai myöhemmin kahlehtimaan hänet kotiin, jonka vuoksi hänen oli ansaittava rahaa niin kauvan kuin voi. Hän oli sitäpaitsi käynyt ylen hermostuneeksi. Hän kärsi hirveätä pääkipua sekä puhkesi usein itkemään ilman mitään näkyvää aihetta. Usein hän tuli kotiin työstänsä myöhään illalla vapisten kuin haavanlehti ja vaikerellen; tavallisesti hän silloin viskautui vuoteelleen ja rupesi itkemään. Monesti hän oli hysteerillinen, milteipä mielipuoli, ja pelotti Jurgiksen puolikuoliaaksi säikähdyksestä. Elzbieta selitti, ettei tällä ollut mitään merkitystä, koska naiset raskaina ollessaan tavallisesti käyttäytyvät sillä tapaa. Ja paljon muuta järkevää puheli muori hänelle; mutta Jurgis oli vallan lohduton. Eihän Ona edellisellä kerralla ollut tuollainen! Raskaus ei siihen ole syynä, vaan se orjanelämä, johon hän oli tuomittu. Se tulee tuuma tuumalta viemään häneltä hengen. Hän ei ole luotu sellaiseen työhön; ei kukaan nainen maailmassa voi sellaista elämää kestää. Heidän ei olisi pitänyt mennä naimisiin eikä hankkia lapsia maailmaan; ei kukaan työmies saisi naida ja siittää uutta orjansukua. Jos hän, Jurgis, olisi tiennyt, että naiset olivat noin heikkoja ja heiveröisiä olentoja, olisi hän jo alussa kääntänyt silmänsä pois heistä. Siten hän puheli tovin aikaa, tullen itsekin puolittain hysteerilliseksi, mikä seikka niin isossa miehessä näytti kovin eriskummaiselta. Onan oli pakko hillitä tuskansa ja heittäytyä hänen syliinsä, pyydellen häntä tyyntymään ja lopettamaan vaikerruksensa, koska hän muka jo oli parempi ja tuli vielä vallan terveeksi. Siten hän makasi ja hautasi surunsa miehensä olkaa vasten, Jurgiksen katsellessa häntä arasti ja avuttomasti kuin haavotettu eläin, kuin näkymättömien vihollisten maalitaulu.

XV LUKU.

Nämä onnettomuudet alkoivat kesällä; ja joka hetki koetti Ona lohduttaa miestänsä sanomalla, että ne eivät enää uusiutuisi ja että kaikki jälleen kääntyisi hyväksi; mutta turhaan. Jokainen uusi kohtaus järkytti yhä enemmän Jurgiksen mieltä ja teki hänet yhä kovakorvaisemmaksi Elzbietan vakuutteluille; ja hän rupesi uskomaan, että kaiken tämän takana oli jokin hirvittävä asia, josta hänen ei sallittu tietää. Joskus näiden sairauden purkausten aikana hän väijyi Onan silmiä ja näki niissä ilmeen kun vainotulla otuksella; niissä näkyi tuskaa ja epätoivoa ja aina välillä tuota hänen mielipuolista raivoaan. Ainoastaan siitä syystä, että itsekin oli niin jähmettynyt ja muserrettu, ei Jurgis ruvennut elämään hurjemmasti kuin ennen — hän vain eli kuin tylsä kuormahevonen, jolla on käsitystä ainoastaan siitä hetkestä, joka kulloinkin on.

Talvi oli taasen tulossa, ankarampana ja uhkaavampana kuin konsaan ennen. Oltiin lokakuussa, ja joulukuireet alkoivat. Teurastamoissa oli täysi työ sellaisten ravintoaineiden valmistamisessa, joita juhline syötiin; ja Maria, Elzbieta ja Ona, jotka olivat vain koneenosia, saivat senvuoksi työskennellä 15-16 tuntia päivässä. Siinä ei ollut mitään valitsemisen varaa; mitä töitä tehtaissa tehtiinkin, niitä heidän täytyi tehdä, jos mielivät pysyä paikoissaan; sitäpaitsi sen kautta heidän tulonsa lisäytyivät muutamilla kolikoilla, ja sentähden he ponnistelivat voimiaan kuin piiskatut hevoset. Heidän oli oltava työssä joka aamu kello 7, päivällisensä he saivat syödä puolipäivän aikaan, ja sitte taas oli aherrettava kello 10:een tai 11:een asti illalla saamatta enää suupalaakaan ruokaa. Jurgis tahtoi odotella heitä auttaakseen heitä yön tullen kotiin, mutta he eivät sallineet sitä; lantatehtaissa ei näet tarvinnut työskennellä ylimääräisillä tunneilla, eikä hänellä ollut paikkaa missä odotella heitä, kapakoita lukuunottamatta. Kukin sai hoiperrella ulos pimeään ja pyrki siihen kadunkulmaan, jossa heidän oli määrä yhtyä, tai jos toiset jo olivat menneet kotia, alottaa yksin tuo kauheita paluumatkoja. Vihdoin kotia päästyään he olivat aina niin jähmettyneitä, etteivät jaksaneet syödä eikä riisuutuakaan, vaan heittäytyivät sijoilleen kengät jalassa ja makasivat kuin pölkyt. Jos he kesken väsyivät, olivat he auttamattomasti hukassa; mutta jos he kestivät, voivat he saada tarpeeksi hiiliä talveksi.

Paria päivää ennen adventtia tuli lumimyrsky. Se alkoi iltapäivällä, ja illan tullen oli lunta maassa kahden tuuman paksuudelta. Jurgis päätti jäädä vartoomaan naisia saattaakseen heidät kotiin tuossa rajuilmassa, mutta meni ensin kapakkaan lämmittelemään ja otti siellä pari ryyppyä; mutta pakeni sitte juomahimon paholaista ja juoksi kotia. Hän laskeutui sänkyyn odottelemaan heitä, mutta nukahtikin heti paikalla. Kun hän jälleen avasi silmänsä, oli hän painajaisen kynsissä ja näki Elzbietan puristelevan häntä kaikin voimin ja huutaen kovaa. Aluksi hän ei ollut tajuta mitä muorilla oli sanomista — "Ona ei ollut tullutkaan kotiin!" Hän kysyi paljoko kello oli. Oli aamu — aika nousta ylös. Ona ei ollut tullut kotiin koko yönä! Ja ilma oli jäätävän kylmä, ja lunta jalan paksuudelta ulkona.

Jurgis oli yhdellä hyppäyksellä jalkeillaan. Marija huusi pelosta ja lapset vaikeroivat — pikku Stanislovas etenkin, jolla taasen oli lumenkauhut edessään. Jurgis, joka oli maannut vaatteet päällä, ei senvuoksi tarvinnut aikaa pukeutumiseen, vaan otti hattunsa ja säntäsi ulos. Mutta kadulle tultuaan hänestä rupesi tuntumaan, ettei hänen tarvinnut sentään noin kiiruhtaa, eikä hänellä sitäpaitsi ollut aavistustakaan minne mennä. Oli vielä yhtä pimeää kuin sydänyön aikaan, ja paksuja lumihiuksia putosi; oli niin hiljaista kaikkialla, että hän oli kuulevinaan niiden putoavan. Seisoessaan siinä ja epäröidessään muutaman silmänräpäyksen hän oli lumettunut aivan valkeaksi.

Nyt hän rupesi juoksemaan teurastamoita kohti. Tiellä hän kyseli joka kapakasta, olisiko nähty hänen Onaansa. Joko oli tämä joutunut heittiöiden käsiin kotimatalla, tai oli onnettomuus kohdannut häntä tehtaassa noiden kirottujen koneiden puolelta — niin hän ajatteli, ja hänen sydämensä väpätti tuskasta. Hän juoksi siihen osastoon, jossa Ona työskenteli, ja kysyi eräältä yövartijalta. Mitään onnettomuutta ei ollut sattunut eilispäivän kuluessa, sai hän vastaukseksi. Konttorissa, jonne hän sitte kääntyi, vastattiin hänelle Onan jättäneen sinne takasin työmerkkinsä yön tienoissa, joka varmasti todisti hänen päättäneen työnsä ja lähteneen kotiansa.

Muutapa hänellä ei nyt ollut tehtävänä kuin odottaa. Pitääkseen itseään lämpimänä hän rupesi kävelemään edestakasin yhä paksunevassa lumessa. Pian alkoi jälleen toimeliaisuus tehtaitten alueella; hän näki porttien läpi, miten teuraseläimiä vietiin talleista teurastamoihin, ja pitkin tietä kulki pieniä, äsken teurastetulla lihalla täytettyjä vaunuja matkalla jäähdytyshuoneisiin. Ennen päivänkoittoa saapui työläisparvi toisensa perästä, kaikki väristen vilusta ja heilutellen eväspussejaan, kulkiessaan poloisen Jurgiksen ohi. Hän asettui erään portinvartijan tupaan kuuluvan akkunalle, koska hän siitä virtaavassa valossa voi erottaa ohikulkijat. Mutta lunta tuli niin tiheästi, että hän vain vaivoin voi vakuuttaa itseään, ettei Ona ainakaan ollut näiden joukossa.

Kello tuli seitsemän — se tunti, jolloin suuri teurastuskoneisto pantiin käyntiin. Jurgiksen olisi pitänyt olla paikallansa lantatehtaassa; mutta sen sijaan hän yhä odotteli tuskasta jähmettyneenä Onaa. Kului vielä viisitoista kauheata minuuttia, ennenkun hän näki naishaamun sukeltavan esiin lumipyryn keskeltä. Hän juoksi sitä kohti huutaen ääneensä. Se oli Ona, joka juoksi henkensä edestä; kun hän huomasi miehensä, hoiperteli hän tätä kohti ja puolittain kaatui hänen kurotettuun syliinsä.

"Mitä tämä merkitsee?" huudahti Jurgis kiivaasti. "Missä sinä olet ollut?"

Kului tuokio, ennenkun Ona kykeni läähätykseltään puhumaan.

"Minä en voinut mennä kotiin", vastasi hän epätoivoisella äänellä.

"Lumi — ymmärrätkö — kaikki raitiovaunut olivat pysähtyneet."

"Mutta missä sitte olit yön?"

"Minä menin erään tutun kanssa hänen kotiinsa" — läähätti Ona — "tunnethan Jadvygan?"

Jurgis henkäsi helpotuksesta. Mutta sitte hän huomasi vaimonsa vapisevan ja nyyhkiävän, kuten aina noiden hermokohtausten alussa, joita hän niin pelkäsi.

"Mutta mitä tämä merkitsee?" huudahti hän vielä kerran. "Mitä on tapahtunut?"

"Oi Jurgis, olen pelännyt niin, niin kovin", sanoi Ona, syleillen kiihkeästi miestänsä. "Olen ollut niin sanomattoman onneton."

He olivat nyt lähellä portinvartijan valaistuja akkunoita ja muita ihmisiä. Jurgis vei hänet syrjemmäksi ja kysyi vallan suunniltaan säikähdyksestä:

"Mitä sillä tarkotat?"

"Olen niin hirveän peloissani", nyyhkytti Ona. "Tiesinhän ettet voinut arvata, missä minä olin, ja olin levoton, kun en tiennyt mitä sinä oikein voit tehdäkään. Mieleni teki niin päästä kotiin, mutta olin niin väsynyt, niin väsynyt. Oi Jurgis, oma Jurgikseni!"

Jurgis oli niin iloinen saadessaan vaimonsa takasin, ettei hän muuta ajatellutkaan kuin tätä iloaan. Kuitenkin täytyi hänen nyt erota Onasta sen osaston portilla, jossa tämä työskenteli. Mutta tiellä omaan työpaikkaansa hän näki koko ajan silmiensä edessä hänen kalpeat kasvonsa ja silmänsä, joista sanatonta pelko tuijotteli.

Kului taasen lyhyt aika. Joulukuukausi oli jo käsissä; paksu lumivaippa peitti vielä maan, ja uudet lumisateet sitä vain kasvattivat. Joka aamu Jurgis puolittain kantoi vaimonsa työpaikalle, horjuen hänen kanssaan eteenpäin synkän pimeyden halki. Mutta viimein — eräänä yönä tuli siitä loppu.

Oli vain kolme päivää joulukuuhun. Keskiyönaikaan tulivat Marija ja Elzbieta kotiin ja nostivat aika melun, kun eivät huomanneetkaan Onaa kotiin palanneeksi. Molemmat olivat menneet kohtaamaan häntä sovittuun kadunkulmaan; ja hyvän aikaa turhaan odotettuaan he olivat menneet siihen huoneeseen, jossa hän työskenteli, mutta saaneet siellä tietää, että kaikki kääreitä ompelevat naiset olivat jo päättäneet työnsä tunti sitten ja lähteneet tiehensä. Tänä iltana ei ollut satanut lunta, eikä myöskään ollut erityisen kylmä; mutta Ona ei vieläkään ollut saapunut! Jotakin perin vakavaa täytyi olla tapahtunut tänä iltana.

He herättivät Jurgiksen, joka istahti sänkyänsä laidalle ja kuunteli murahdellen heidän kertomustaan. "Hänen on tietysti taasen täytynyt mennä Jadvygan mukana", hän sanoi; "Jadvyga asuu vain sadan askeleen päässä teurastamoista, ja hän lienee ottanut Onan mukaansa." Mitäpä hänelle olisikaan tapahtunut — ja vaikkapa olisikin, ei tässä nyt mitään voinut tehdä ennen aamua. Jurgis paneutui uudelleen makuulle ja kuorsasi jo, ennenkun molemmat naiset olivat ehtineet ovesta ulos.

Mutta huomenissa hän kuitenkin oli ylhäällä tuntia ennen tavallista aikaa. Hän tiesi, että Jadvyga Marcinkus asui teurastamoiden toisella puolen, Halsted Streetin varrella, yhdessä äitinsä ja sisartensa kanssa pienessä kellarikerran huoneessa — sillä hänen sulhasensa Mikolas oli äskettäin kadottanut toisen kätensä verenmyrkytyksen takia, ja heidän naimapuuhansa olivat sen kautta menneet ainiaaksi myttyyn. Jurgis näki valon paistavan Jadvygan huoneesta; ja kulkiessaan sen ohi kuuli hän siellä jotakin paistettavan. Hän koputti ovelle ja oli puolittain varma, että Ona juuri tulisi avaamaan.

Mutta sen sijaan oli se Jadvygan pieni sisar, joka tirkisti häntä vastaan ovenraosta. "Missä on Ona?" kysyi Jurgis.

"Onako?" toisti lapsi, hämmästyneenä katsellen häntä.

"Niin, eikö hän ole täällä?"

Jurgis hävähti taapäin. Seuraavassa silmänräpäyksessä tuli Jadvyga ovelle, tirkistellen ulos pimeään lapsen pään ylitse. Nähtyään kuka siellä oli, katosi hän näkyvistä, sillä hän oli vielä puolipukeissa. Jurgiksen täytyi antaa hänelle anteeksi, hän sanoi; hänen äitinsä oli hyvin kipeä —

"Eikö Ona ole täällä?" kysyi Jurgis, ollen liian kiihkoissaan antaakseen hänen puhua loppuun.

"Onako — ei!" lausui Jadvyga. "Miksi luulette hänen olevan täällä?
Onko hän sitte sanonut tulevansa tänne?"

"Ei", Jurgis vastasi. "Mutta hän ei ole tullut kotiin, ja siksi luulin hänen olevan täällä samoin kuin edelliselläkin kerralla."

"Edellisellä kerrallako?" kysäsi Jadvyga ilmeisesti ymmällä ollen.

"Niin, sillä kerralla kun hän vietti yönsä täällä!" sanoi Jurgis.

"Sen täytyy olla erehdystä", vastasi Jadvyga nopeasti. "Ona ei koskaan ole viettänyt yötään täällä."

Jurgis tuskin kykeni käsittämään hänen sanojaan. "Kyllä — kyllä!" hän huusi. "Kaksi viikkoa sitte, Jadvyga! Hän kertoi minulle niin — sinä yönä, jolloin pyrysi eikä hän voinut tulla kotiin."

"Tässä täytyy olla joku erehdys", tyttö yhä vakuutti. "Hän ei ole ollut täällä."

Jurgis horjahti, niin että hänen täytyi nojautua ovenpieleen. Ja hätäytyneenä Jadvyga — sillä hän piti Onasta — avasi oven selälleen, koettaen koota yöpukuaan paremmin ympärilleen.

"Oletteko varma, ettette ole häntä väärinymmärtänyt?" hän huudahti.
"Hänen täytyi tarkoittaa jotakin toista paikkaa. Hän —"

"Ei, hän sanoi olleensa täällä", väitti Jurgis vastaan. "Hän kertoi minulle kaikellaista täältä — mitä te teitte ja sanoitte. Oletteko varma, ettei hän ollut täällä. Ettekö ole vain unohtanut? Ehkä olitte poissa?"

"Ei — Ei!" huudahti tyttö. Ja sitte kuului tyytymätön ääni huoneesta
— "Jadvyga, sinä vilustutat lapsen. Pane ovi kiini!"

Jurgis seisoi vielä puoli minuuttia ulkopuolella, sopertaen hämmästyksensä kahdeksannes-osa-tuuman levyisestä oviraosta, jonka Jadvyga enää oli jättänyt auki; ja sitte kun hänellä ei enää ollut mitään puhuttavana, pyysi hän anteeksi ja poistui.

Hän käveli eteenpäin puoleksi huumautuneena, tietämättä minne meni. Ona oli pettänyt hänet! Hän oli valehdellut hänelle! Ja mitähän kaikki tämä merkitsi? Mitä mahtoi olla tapahtunut? Ja missä Ona nyt olikaan? Hän tuskin voi käsittää näitä asioita — vielä vähemmän ratkaista niitä; mutta sadottain hurjia epäilyksiä hyökkäsi hänen kimppuunsa, tunto jostakin auttamattomasta onnettomuudesta valtasi hänet tykkänään.

Kun ei mitään muutakaan tällä hetkellä ollut tehtävissä, meni hän tehtaan portille ja asettui sen viereen katselemaan. Hän odotteli siinä, kunnes kello oli yli seitsemän, mutta Onaa ei näkynyt ei kuulunut. Silloin hän lähti sen osaston työnjohtajattaren puheille, missä Ona työskenteli, kyselläkseen vaimoan. Mutta johtajatar ei vielä ollut tullut; kaikki alakaupungista kulkevat raitiovaunut olivat liikkumattomina talleissaan, sillä voimakeskushuoneessa oli jotakin tullut epäkuuntoon. Kuitenkin olivat miltei kaikki kääreenompelijattaret jo täydessä työssä. Sillä tytöllä, jonka puoleen Jurgis kääntyi, oli kova kiire, mutta hän katsahti kuitenkin ylös nähdäkseen hänellekö puhuttiin. Sitte tuli sisään muuan mies, joka lykkäsi edessään käsikärriä; tämä tunsi Jurgiksen Onan mieheksi ja oli utelias päästäkseen perille hänen salaisuudestaan.

"Ehkäpä syy on raitiovaunuissa", arveli hän, "ehkäpä hän on mennyt alakaupunkiin."

"Ei", sanoi Jurgis, "hän ei koskaan ole käynyt siellä."

"Ehkäpä ei", murahti mies kuivasti.

Jurgis oli huomaavinaan, että mies ja tyttö katselivat toisiaan salavihkaa hänen puhuessaan.

"Mitä tiedätte asiasta?" kysäsi hän nopeasti.

Mutta mies oli nähnyt päällysmiehensä takanaan, ja hän kiiruhti eteenpäin lykäten kärriään.

"Mitäpä minä siitä tietäisin", hän vastasi olkapäänsä ylitse. "Kuinka minä tietäisin millä teillä vaimonne käy?"

Jurgis lähti jälleen ulos ja käveli edestakasin rakennuksen edustalla. Koko aamun hän siinä käveli, ajattelematta lainkaan työtään. Puolipäivän aikaan hän lähti poliisiasemalle jatkaakseen kyselyjään, mutta palasi sieltä tyhjin toimin tehtaanportille siellä vartoakseen mieli yhä tuskaisempana. Vihdoin hän iltapäivällä lähti viimeinkin painamaan kotia.

Hän kulki pitkin Ashland Avenueta. Raitiovaunut olivat taas alkaneet liikkua, ja monta sellaista kiisi

hänen ohitsensa täynnä väkeä. Niiden näkeminen muistutti Jurgikselle tehtaalaisen ivallista huomautusta, että Ona ehkä olisi lähtenyt ulos kaupungille; ja puolittain vaistomaisesti hän kääntyi katselemaan vaunuja — sillä seurauksella, että hän äkkiä huudahti ja alkoi juosta niiden jälkeen.

Ympäri kokonaisen korttelin hän seurasi niitä. Eräässä vaunussa hän oli huomannut hatun, joka oli vallan Onan hatun näköinen. Vihdoin pysähtyi vaunu, ja sitä kantava nainen astui ulos. Jurgis seurasi jälessä; hänen epäluulonsa oli nyt herännyt. Hän näki naisen nousevan heidän kotinsa portaita ylös. Viiden minuutin ajan Jurgis kulki edestakasin kadulla nyrkitetyin kourin ja yhteenpuserretuin huulin. Viimein hän astui sisään.

Avatessaan oven hän näki Elzbietan, joka myöskin oli ollut etsimässä Onaa, mutta jo palannut kotiin. Tämä tuli häntä vastaan varpaisillaan ja sormi huulillaan. Jurgis odotti, kunnes muori tuli vallan hänen luokseen.

"Elä rupea meluamaan!" kuiskasi Elzbieta.

"Mitä nyt?" Jurgis kysyi.

"Ona on käynyt nukkumaan", läähätti vanhus. "Hän on hyvin kipeä. Pelkään hänen menettävän järkensä, Jurgis. Hän on kävellyt katuja pitkin koko yön, ja juuri äsken sain hänet tiennyttyksi".

"Milloin hän tuli kotiin?"

"Hetimitä kun olit lähtenyt tänä aamuna".

"Eikö hän sen jälkeen ole ollut ulkona?"

"Ei, tietystikään ei! Hän on niin heikko, Jurgis; hän —"

Jurgis kiristeli hampaitaan vihan vimmassa. "Te valehtelette minulle!" huusi hän.

Elzbieta säpsähti ja kalpeni. "Mitä?" sopersi hän. "Mitä tarkoitat?"

Mutta Jurgis ei vastannut. Hän työnsi eukon tieltään, säntäsi makuuhuoneen ovelle ja avasi sen.

Ona istui vuoteensa reunalla. Hän katsahti arasti mieheensä, kun tämä astui sisään. Jurgis sulki oven Elzbietan nenän edessä ja astui suoraan vaimonsa luo.

"Missä olet ollut?" kysyi hän.

Onan kädet lepäsivät velttoina hänen sylissään, ja Jurgis näki, että hänen kasvonsa olivat valkeat kuin paperi ja osottivat ilmeistä tuskaa. Hän avasi pari kertaa huulensa puhuakseen, mutta ei saanut sanaakaan suustaan. Vihdoin lausui hän matalalla äänellä ja hätäillen:

"Jurgis, minä — minä luulen olleeni järjiltäni! Olisin tullut kotiin viime yönä, mutta en löytänyt tietä. Minä kuleskelin — minä kuleskelin ulkona koko yön, ja — ja tulin kotiin vasta — aamulla".

"Sinä tarvitsit lepoa", virkkoi Jurgis tyyllä äänellä; "miksi sitte uudestaan läksit ulos?"

Hän katseli järkähtämättä Onaa silmiin ja luki niistä hänen hirveän tuskansa.

"Minun — piti mennä — mennä kauppapuotiin", kuiskutti Ona sopertaen.

"Minun piti mennä —"

"Sinä valehtelet", sanoi Jurgis.

Sitte hän pudisti nyrkkiään ja astui lähemmäksi vaimoaan. "Miksi valehtelet minulle?" huusi hän tuimasti. "Mitä olet tehnyt, koska sinun tarvitsee valehdella miehellesi?"

"Jurgis!" huudahti Ona, kavahtaen säikähtyneenä pystyyn. "Kuinka sinä voit —"

"Sinä olet valehdellut minulle, sanon minä!" jymisti mies. "Kerroit minulle viettäneesi yön Jadvygan kodissa, mutta sinä et ole astunut sinne jalallasikaan. Ja tänään näin sinut itse, kun astuit alas raitiotievaunusta. Missä olet ollut?"

Oli kuin Jurgis olisi työntänyt puukon vaimonsa rintaan. Tämä näytti vallan raukeavan tyhjiin. Hän horjui ja hoiperteli sekä silmäsi mieheensä hirvittävän tuskun ilmeellä. Sitte päästi hän kauhunhuudon, hoiperteli pari askelta eteenpäin ja ojenteli käsiään Jurgista kohden.

Mutta tämä väistyi syrjään ja antoi hänen kaatua. Hän ryömi takasin vuoteensa luo ja vajosi polvilleen sen eteen, kätkien kasvonsa käsiinsä ja puhjeten raivoisaan itkuun.

Nyt seurasi taas tuollainen kauhea hermokohtaus, joka niin usein oli säikäyttänyt Jurgista. Ona valitti, vaikeroi ja nyyhki. Hänen pelästyksensä ja ahdistuksensa kasvoivat yhä suuremmiksi; hurjia, ankaria sisäisen tuskan ilmauksia seurasi nopeasti toisiaan ja vapisuttivat hänen hentoa ruumistaan, niinkuin myrsky vapisuttaa puita vuorella. Näytti kuin hirvittäviä kuvia esiytyisi hänen sielunsa eteen, vallaten hänen koko tietoisuutensa ja kiduttaen häntä hirveällä tavalla. Kaikki tämä olisi ennen saanut Jurgiksen vallan suunniltaan surusta; mutta nyt hän seiso ja katseli ja kuunteli kaikkea kylmänä ja jäykkänä — tiivisti pusertaen huuliaan yhteen, puristaen kouriaan nyrkkiin kuin suonenedossa. Nyt, kaiken tuon inhan ja kamalan tapahduttua, tämä ei enää lainkaan häntä liikuttanut. Vaikka Ona olisi itkenyt itsensä kuoliaaksi, ei hän olisi lähennyt häntä tuumankaan vertaan — ei ainakaan missään hellässä ja rakastavaisessa tarkoituksessa. Mutta kun Onan vaikerrus kuitenkin kiusasi häntä, tunsu hän tyytyväisyyttä kun Teta Elzbieta kauhusta vallan kalpeana avasi oven ja töytäsi sisään.

"Ulos siitä!" huusi hän. "Ulos ovesta paikalla!"

Ja kun eukko viivytteli epäröiden ja valmiina avaamaan suunsa, tarttui hän hänen käsivarteensa ja miltei viskasi hänet ulos, sulki oven jälleen ja pani pöydän sen eteen, ettei sitä enää voitu aukaista. Sitte hän kääntyi taas Onaan päin ja huudahti:

"No — vastaa minulle!"

Mutta naisparka ei voinut antaa mitään ymmärrettävää vastausta, sillä uusi ja entistä kovempi hermokohtaus sattui. Jurgis voi nähdä hänen ojennettujen käsiensä tempovan ja nykivän kaikkea mihin koskivat. Hän voi nähdä suonenedontapaisten tempausten vapisuttavan hänen ruumistaan ja siirtyvän pitkin hänen jäseniään. Ona nyyhki ja päästi korisevia ääniä kuin tukehtuva; kaikenlaisia mahdollisia ääniä tunkeutui hänen kurkustaan, ajaen toinen toistaan kuin laineet merenpinnalla. Hänen äänensä alkoi ensin uikuttaa ja vaikeroida, kohosi sitten vähitellen voimakkuudessa ja päättyi viimein hurjilla, kamalilla mielipuolen naurunrehahduksilla. Jurgis kesti tätä kaikkea pitkän aikaa; mutta viimein se kävi hänelle sietämättömäksi, ja hän juoksi vuoteen luo, kävi kiini Onan hartioista ja huusi hänen korvaansa:

"Lakkaa nyt tuosta, sanon minä! Lakkaa heti!"

Ona katsahti ylös häneen, sillä kohta oli mennyt ohitse; sitte hän lankesi alas Jurgiksen jalkoihin ja syleili tämän polvia, vaikka Jurgis koetti vapautua hänen käsistään. Sitte hän makasi pitkän aikaa kasvoillaan lattialla, kieritellen ja väännellen itseään kuin kiusattu mato. Jurgis oli menehtyä mielenliikutuksesta, ja hän huusi vielä hurjemmin:

"Lakkaa jo tuosta! Kuuletko — lakkaa tuosta!"

Tällä kertaa Ona totteli häntä, vetäen syvään henkeä ja viruen yhä lattialla hiljaa ja äänetönnä. Pitkän minuutin hän makasi siinä vallan liikkumattomana, kunnes hänen miehensä jo pelkäsi hänen kuolevan. Mutta sitte hän äkkiä kuuli hänen äänensä kuiskaavan:

"Jurgis! Jurgis!"

"Mitä tahdot?" hän kysyi.

Hänen täytyi kumartua alas Onan puoleen, niin heikko tämä oli. Ja hän kuuli hänen puhuvan katkonaisin, tuskallisoin sanoin:

"Luota minuun! Usko minua!"

"Usko — mitä?" Jurgis huudahti.

"Usko että minä — että minä paraiten tiedän — rakastavani sinua! Eläkä kysele minulta — mitä äsken kyselit! Oi Jurgis, ole niin hyvä — ole niin hyvä! Sillä niin se on parasta — se on —"

Jurgis tahtoi sanoa jotain, mutta Ona keskeytti hänet kiivaasti.

"Jospa vain tahtoisit luottaa minuun! Jospa vain uskoisit minua —! Se ei ollut minun syyntä — en voinut auttaa sitä — ei se ole mitään — ei mitään vahinkoa ole tapahtunut. Oi Jurgis, Jurgis! Usko minua, ole niin kiltti!"

Hän piti kiini miehestään ja koetti kurottautua ylemmäksi voidakseen katsella häntä kasvoihin; Jurgis voi tuntea hänen kättensä hermostuneesti värähtelevän. Ona tarttui hänen toiseen käteensä, puristi sitä suonenedontapaisesti, vei sen kasvoilleen ja kasteli sitä kyynelillään. "Usko minua! Usko minua!" huusi hän edelleen.

Mutta Jurgis karjasi raivostuneena:

"Minä en tahdo!"

Vielä kerran Ona hiipi hänen povelleen, uikuttaen epätoivoisesti:

"Oi Jurgis, ajattele mitä teet! Se vie meidät perikatoon — täydelliseen perikatoon! Oi ei, ei — sinä et saa tehdä niin! Elä tee niin! Elä tee niin! Se tekee minut sairaaksi — ethän toki, Jurgis! Tiedäthän kuinka kivuloinen ja heikko minä olen. Eikä koko asia ole mitään. Me tulemme vielä onnellisiksi — me voimme rakastaa toisiamme kuten ennen. Oi sääli minua — usko minua, ole niin hyvä!"

Hänen sanansa saattoivat Jurgiksen raivoon, tekivät hänen vallan hurjaksi. Hän tempasi kätensä irti ja työnsi vaimonsa takaperin.

"Vastaa minulle!" huusi hän. "Kirottua — etkö kuule, kun minä sanon — vastaa minulle!"

Ona vaipui alas lattialle, ruveten jälleen parkumaan. Se kuului aivan kuin kirotun sielun ähkinä alhaalta kadotuksen kuiluista, eikä Jurgis voinut kestää sitä. Hän löi nyrkkinsä vierellä olevan pöydän levyyn ja kähisi hänelle uudestaan: "Vastaa minulle!"

Ona rupesi parkumaan kovalla äänellä, joka enemmän muistutti villieläimen kirkunaa kuin ihmisen ääntä: "Ah! Ah! En voi! En voi sitä tehdä!"

"Miksi et voi vastata?" sähisi Jurgis.

"En tiedä itsekään!"

Jurgis syöksähti hänen luokseen ja tarttui häntä käsivarsiin, nosti ylös hänet ja tuijotti suoraan hänen silmiinsä.

"Kerro minulle, missä olit viime yönä!" läähätti hän kiivaasti. "Pian — etkö aijo kertoa —"

Silloin alkoi Ona kuiskia, hitaasti ja sanan kerrallaan:

"Olin — eräässä — eräässä talossa — alakaupungissa —"

"Missä talossa? Mitä tarkoitat?"

Ona koetti kääntää pois silmiään, mutta Jurgis piti hänen kasvojaan kuin pihtien välissä.

"Miss Hendersonin talossa!" huohotti hän.

Jurgis ei ensin käsittänyt. "Miss Hendersonin talossa", toisteli hän.

Mutta yht'äkkiä hänelle asia valkeni. Koko hirvittävä totuus loisti palavin kirjaimin hänen silmiensä edessä. Hän horjahti ja kavahti taapäin kiljahtaen tuskasta. Sitte hän nojautui seinää vasten, vei kätensä kuumalle otsalleen ja kuiskasi: "Jesus! Jesus!"

Seuraavassa silmänräpäyksessä hän ryntäsi Onan kimppuun, joka vielä virui hänen jalkainsa juuressa, kävi häntä kurkkuun ja karjasi käheällä ja oudolla äänellä:

"Kerro kaikki! Pian! Pian! Kuka vei sinut sinne?"

Ona koetteli vapautua hänen puristuksestaan, ja tämä saattoi hänet vielä enemmän raivoihinsa. Hän luuli sen johtuvan pelosta tai kivusta; hän ei ymmärtänyt, että se oli pohjattoman häpeän tunne, joka teki puhumisen naisparalle niin vaikeaksi. Vihdoin, tämä kuitenkin vastasi:

"Connor."

"Connor!" läähätti Jurgis. "Kuka on Connor?"

"Päällysmies!" vastasi Ona. "Se mies —"

Raivoissaan Jurgis pusersi sormensa kovemmin yhteen, ja vasta kun Onalta silmät ummistuivat, arvasi hän pian kuristavansa hänet kuoliaaksi. Silloin päästi hän irti kurkusta ja kyyristyi ja odotteli, kunnes toinen jälleen avasi silmänsä.

"Puhu", kuiski hän; "puhu siitä minulle!"

Ona makasi vallan liikkumattomana, ja Jurgiksen oli pidätettävä henkeään, jotta voisi erottaa hänen sanansa.

"En tahtonut tehdä sitä", kuului hän puhelevan. "Koetin — koetin kyllä olla tekemättä sitä. Tein sen vain — pelastaakseni meidät. Se oli ainoa keino."

Taasen ei hyvään aikaan kuulunut muuta kuin Jurgiksen kiivas läähätys. Onan silmät olivat ummistetut, eikä hän niitä avannut kun taas rupesi puhumaan:

"Hän sanoi — että hän toimittaisi minut paikastani. Hän sanoi — että me kaikki menettäisimme paikkamme. Että me emme koskaan saisi — mitään työtä — täällä. Hän tarkotti — täyttä totta. Hän olisi syönyt meidät perikatoon."

Jurgiksen käsivarret, joita vastaan hän nojautui, vapisivat niin, että hän tuskin voi pysyä istuallaan, ja hän horjahti tuontuostakin eteenpäin kuunnellessaan. "Milloin — milloin se alkoi?" hän sähähti.

"Jo vallan alussa", vastasi Ona. Hän puheli hiljaa aivan kuin ajatuksissaan. "Se oli — se oli heidän juontansa — miss Hendersonin juonta. Tämä vihasi minua — ja hän — hän tahtoi saada minut valtaansa. Hän rupesi puhelemaan minulle — ulkona pengermällä. Sitte hän rupesi — rupesi mielitelemään minua. Hän tarjosi minulle rahaa. Hän rukoili minua — sanoi rakastavansa minua. Sitte hän uhkaili minua. Hän tunsu meidän olomme — tiesi että tulisimme näkemään nälkää. Hän tunsu sinun päällysmiehesi — tunsu Marijankin työnjohtajattaren. Hän sanoi tahtovansa ajaa meidät varmaan kuolemaan — mutta, sanoi hän, jos minä tahtoisin — jos minä — niin voisimme olla varmat työn saamisesta aina. Sitten hän eräänä päivänä otti minut kiini — eikä tahtonut päästää irti — hän — hän —"

"Missä tämä tapahtui?"

"Käytävässä eräänä iltana — sittekun kaikki olivat lähteneet pois. Minä en voinut sitä auttaa. Ajattelin sinua — ajattelin lastamme — äitiäni ja kaikkia teitä. Pelkäsin niin häntä — pelkäsin huutaakin."

Tuokiota aikaisemmin hänen kasvonsa olivat tuhkaharmaat, nyt ne olivat hehkuvan punaset. Hän rupesi jälleen raskaasti hengittämään. Jurgis ei päästännyt ääntäkään kurkustaan.

"Siitä on nyt kaksi kuukautta. Perästäpäin hän tahtoi että tulisin — tuohon taloon. Hän tahtoi että jäisin sinne. Sanoi että me kaikki — ettei kenenkään meistä tarvinnut tehdä työtä. Hän pakotti minun tulemaan sinne iltasin. Sanoin sinulle — sinä uskoit minun olevan tehtaassa. Sitte eräänä yönä — satoi lunta. En voinut päästä tulemaan pois sieltä. Ja eilen — raitiovaunut seisoivat. Se oli vain pikkuasia — mutta vei meidät perikatoon. Koitin kulkea, mutta en jaksanut. En tahtonut, että sinä saisit tietää siitä. Asia olisi voinut — olisi voinut tulla jälleen hyväksi. Sinun ei olisi koskaan tarvinnut tietää siitä. Hän alkoi väsyä minuun — olisi pian jättänyt minut rauhaan. Minä saan lapsen — alan käydä rumaksi. Hän sanoi sen minulle eilen. Kahdesti hän sanoi sen minulle. Hän potkasikin minua. Ja nyt, — nyt sinä tapat hänet — sinä — sinä ajot tappaa hänet — ja me kaikki tulemme kuolemaan."

Hän sanoi tämän kaiken värähtämättä ja makasi kuin kuollut. Jurgisakaan ei sanonut sanaakaan. Hän kohotti itsensä vaivoin lattiasta ja nousi seisaalleen. Hän ei pysähtynyt edes katsahtaakseen vielä kerran Onaan, vaan kävi ovelle ja avasi sen. Hän ei nähnyt Elzbietaa, joka peloissaan oli kyyristynyt kokoon erääseen nurkkaan. Hän lähti ulos paljain päin ja jätti katuoven auki jälkeensä. Heti kun hän oli tullut jalkakäytävälle, rupesi hän juoksemaan.

Hän juoksi, kuin olisi hän ollut noiduttu, sokeasti ja raivoisasti, katsahtamatta kummallekaan taholleen. Hän oli tullut Ashland Avenuelle, ennenkun hengästyminen pakotti hänen hiljentämään vauhtiaan; nähtyään raitiovaunun tulevan hypähti hän sen takasillalle. Hänen silmänsä olivat hurjat ja veristyneet, hänen hiuksensa seisoivat päässä, ja hän hengitti raskaasti kuin haavotettu sonni; mutta raitiovaunussa istuvat eivät panneet häneen erityistä huomiota — heistä tuntui olevan luonnollista, että mies, joka löyhkäsi niin pahalta kuin Jurgis, muissakin suhteissa voi olla eriskummallinen. He vain väistyivät häntä niinkuin ruttoa, kuten tavallisesti. Konduktööri otti hänen viisisenttisensä vastaan hyppystensä päillä ja jätti hänet yksikseen seisomasillalle. Jurgis sitä ei huomannutkaan — hänen ajatuksensa olivat vallan toisaalla.

Hän voi jälleen hengittää, kun vaunu tuli teurastamoiden kohdalle; siellä hyppäsi hän alas ja alkoi jälleen juosta henkensä edestä. Ihmiset kääntyivät katselemaan hänen jälkeensä, mutta hän ei nähnyt ketään — tuolla oli tehdas, ja sinne hän syöksyi ovesta sisään ja käytävää pitkin. Hän tiesi missä huoneessa Ona työskenteli, ja tunsu näöltä Connorin, varastuhuoneen päällysmiehen, joka työskenteli sen ulkopuolella; tätä hän katseillaan tähysteli sisään rynnätessään. Hän ei aluksi ollut huomannut häntä ulkona pengermällä niiden miesten joukossa, jotka lastasivat tavaraa rautatienvaunuihin; mutta äkkiä hän kuuli äänen käytävästä ja syöksyi kohti. Seuraavassa silmänräpäyksessä hänellä oli Connor edessään.

Tämä oli iso, roteva irlantilainen, kasvot punertavat ja karkeapiirteiset. Hän näki Jurgiksen, kun tämä hypähti kynnyksen yli, kalpeni ja aikoi kääntyä ympäri, mutta seuraavassa tuokiossa oli Jurgis esillä. Hän kurotti ylös käsivartensa suojellakseen kasvojaan; mutta koko mahtavalla voimallaan ja eteenpäin kurottuvan ruumiinsa koko painolla Jurgis iski häntä silmien väliin, niin että hän kaatui takaperin. Sitte

kouristuivat Jurgiksen sormet hänen kurkkunsa ympärä.

Hirmuinen meteli syntyi heidän ympärillään, naiset pyörtyivät ja kirkuivat, ja miehiä tuli juosten hätään. Jurgis oli niin vaipunut kostonhankkeihinsa, ettei hän kaikesta tästä kuullut mitään; eikä hän käsittänyt että häntä tahdottiin estää, ennenkun puolitusinaa tukevakouraisia miehiä oli tarttunut hänen säärinsä ja hartioihinsa ja koetti vetää häntä pois. Silloin hän ymmärsi, että saaliinsa pääsisi hänen käsistään, ja nopeasti kuin salama upotti hän hampaansa vihamiehensä poskeen. Kun hänet viimein saatiin syrjään, tirskei hänestä verta, ja nahkasäikeitä riippui hänen suustaan.

Hänet viskattiin pitkäkseen lattialle ja hänen käsistään ja jaloistaan pidettiin kiini, mutta sittekään heidän töin tuskin onnistui pitää häntä aloillaan. Hän tappeli kuin tiikeri, väanteli ja kiskoi ruumistaan ja sai ahdistajansa miltei nakatuiksi päältään rynnätäkseen uudelleen tainnoksiin menneen vihollisensa kimppuun. Mutta uusia pitelijöitä tuli avuksi, kunnes lattialla oli kokonainen kasa myllertäviä, tempovia ja potkivia käsivarsia ja sääriä. Hänet saatiin viimein enemmistön painolla kukistetuksi ja kuletetuksi tehtaaseen poliisiasemalle, jossa hän makasi hiljaa, kunnes saapui päivystysvaunu viemään häntä sieltä.

XVI LUKU.

Kun päivystysvaunu tuli, astui Jurgis levollisesti siihen. Hän oli perin väsynyt ja hämmennyksestä puolittain sekasin, ja sen lisäksi näki hän poliisien siniset takit. Hänellä oli vartijoinaan vaunussa kuusi miestä, mutta nämä vetäytyivät hänestä niin kauvaksi kuin mahdollista hajun takia. Sitte seisoi hän poliisikersantin pöydän ääressä ja ilmotti nimensä ja osotteensa. Matkalla vankikoppiin muuan poliiseista kirosi hänelle, kun hän poikkesi väärälle taholle, ja kun hän ei erehdystään heti korjannut, sai hän potkun. Mutta Jurgis ei edes kohottanut katsettaankaan maasta — hän oli asunut puolikolmatta vuotta Packingtownissa ja tunsikin sikäläisen poliisin. Voi olla hengenvaarallista ärsyttää heitä täällä heidän omalla alueellaan; voi sattua että viisi tai kuusi kappaletta heistä tuli yht'aikaa hänen kimppuunsa kummipampuillaan ja tekivät huttua hänen kasvoistaan. Vaikka hän siinä leikissä saisi pääkallonsa murskaksi, ei se olisi mitään harvinaista. Siinä tapauksessa he raportissaan sanoisivat hänen olleen juovuksissa ja kaatuneen, eikä kukaan huolisi siitä sen enempää.

Ovi lukittiin ja teljettiin hänen takanaan. Hän istahti penkille ja nojasi kasvonsa käsiinsä. Hän oli yksin, ja hänellä oli edessään vielä iltapäivä ja koko yö.

Aluksi hän tunsikin samallaista oloa kuin villipeto, joka on saanut syödä kylläkseen; hän oli antanut tuolle roistolle aika hyvin selkään — ei tosin niin paljon kuin jos hänen olisi sallittu pidellä häntä vielä minuutinkaan verran kauvemmin, mutta aika hyvin sentään. Hänen sormensa päitä poltti vielä tuo kova kaappaus irlantilaisen kurkun ympärä. Mutta vähitellen kun voimat palasivat ja ajatukset selvenivät, rupesi hän miettimään vähän pitemmälle. Onan asia ei sillä parantunut, että hän oli ollut tappaa päällysmiehen — ei lieventänyt hänen epätoivoaan eikä muistoaan olleista tapahtumista. Se ei auttanut elättämään häntä ja hänen lastaan; Ona vallan varmasti tulisi menettämään paikkansa — ja hänen oman kohtalonsa Jumala yksin tiesi.

Hän kulki puolen yötä edestakasin lattialla sellaisten ajatusten vaivaamana; ja käveltyään itsensä aivan väsyneeksi laskeusi hän kurjalle vuoteelle ja koetteli nukkua, mutta huomasi ensi kerran elämässään aivonsa itseään väkevämmiksi. Viereisessä kopissa oli muuan juopunut vaimonsalyöjä ja toisessa kirkui raivohullu. Keskiyön aikaan avattiin poliisiasema kodittomille maankiertäjille, jotka olivat ovella värjötelleet pakkastuulta paossa, ja nämä täyttivät koppien edessä olevan käytävän. Jotkut niistä viskautuivat paljaalle kivilattialle ja nukahtivat heti; toiset istuivat ylhäällä nauraen ja puhellen, reuhaten ja riidellen. Ilma kävi pahalta löyhkääväksi niiden hengityksestä; jotkut kaikkein häijyimmistä vainusivat Jurgiksen läsnäolon ja kirosivat kaikki hornan kauhut hänen osakseen, sill'aikaa kun hän makasi nurkassaan ja laski verensykintää ohimoissaan.

Hänelle tarjottiin "veijarikahvia" — rauhoittavalla aineella sekoitettua kahvia ja kuivaa leipää tinalautasella. Jurgis ei tuntenut sitä ennestään, tai oli hän siemaissut sekoituksen yhdellä ainoalla henkäyksellä; mutta juotuaan hänen joka hermonsensa vapisi häpeästä ja raivosta. Aamupuolella käytävässä melu hiljeni, ja hän rupesi mitteleämään koppinsa lattiata; ja sitte hänen sielussaan heräsi paholainen, verisilmäinen ja hirvittävä, joka repeli kaikkia hänen sydänjanteitään.

Hän ei kärsinyt omasta puolestaan — mitäpä välittikään mies, joka työskenteli Durhamin lantatehtaissa, siitä miten maailma häntä käsitteli! Mitäpä merkitsevätkään kaikki vankeuden kauhut hänen oman entisyytensä kauhujen rinnalla, niiden asiain rinnalla, jotka olivat tapahtuneet ja joita ei

käynyt enää muuttaminen ja joiden muistoa ei voinut rinnasta kiskaista! Niiden muistelemisen oli tehdä hänet hulluksi; hän ojensi kätensä kohti taivasta vaatien sieltä vapahdusta — mutta sieltä ei mitään vapahdusta tullut, eivät edes taivaan voimatkaan voineet tehdä tehtyä tekemättömäksi. Tuo muisto oli kuin haamu, kamala, jylhä ja hirmuinen, jota ei voinut manata takasin maan uumeniin; se seurasi häntä, se istui hänen niskallaan ja tahtoi murskata hänet tomuksi. Ah, jospa hän olisi voinut arvata sen ennakolta! Mutta olisihan hän sen nähnytkin, jollei hän olisi ollut sellainen houkkio! Hän takoi nyrkillään otsaansa, soimaten itseään siitä, ettei aina ollut seurannut Onaa tämän työpaikkaan, ettei ollut seissut hänen ja sen kohtalon välillä, jonka jokainen tiesi kohtaavan melkein kaikkia työläisnaisia. Hänen olisi pitänyt ottaa Ona sieltä pois, vaikkapa se olisikin vienyt heidän perikatoon ja nälkäkuolemaan Chikagon kaduilla! Ja nyt — oh, sitä ei voinut uskoakaan! Se oli liian hirveätä, liian kamalaa!

Se oli kuitenkin asia, jota ei käynyt väistäminen; jokainen uusi väristys, jokainen uusi nyyhkytys saattoi hänet sitä ajattelemaan. Hän tiesi ettei Ona jaksaisi kantaa tätä taakkaa — hän tiesi että vaikka hän antaisi hänelle kaikki anteeksi, vaikka hän polvillaan pyytelisi häntä, ei Ona kuitenkaan voisi koskaan enää katsoa häntä kasvoihin, ei koskaan voisi enää olla hänen vaimonsa. Häpeä tulisi tappamaan hänet. Ei ollut missään pelastusta, ei missään vapahdusta — parasta oli että Ona kuolisi.

Tämä oli niin päivän selvää ja yksinkertaista, ja kuitenkin — niin pian kun hän hetkeksikään pakeni painajaistaan — sai hänet julmasti kärsimään ja tuskasta parahtamaan ajatus, että Ona näkisi nälkää. Hän itse ehkä saisi virua kauvankin vankeudessa — ehkäpä vuosikausia. Eikä Ona varmaankaan enää menisi työhön, niin musertunut ja räökkäytynyt kun hän oli. Ja myöskin Elzbieta ja Marijakin voisivat menettää paikkansa — jos vain tuo hornan koira Connor sen tahtoi, karkotettaisiin heidät kaikki varmasti työstä. Ja jollei hän sitä tehnytään, niin eivät he sittekään voineet elää. Ja vaikka pojatkin lopettaisivat koulunkäynnin, ei perhe kuitenkaan voisi suorittaa kaikkia maksuja ilman häntä ja Onaa. Heillä oli nyt vain muutamia dollareja jällellä säästöistään — viimeinen maksuerä talon hinnasta oli suoritettu viikko sitte, ja se oli ollut kaksi viikkoa liian myöhään, niin että viikon perästä sitä oli taas maksettava. He eivät voisi sitä tehdä — ja niin he menettäisivät talonsa, menettäisivät sen kaikkien pitkällisten sydäntä särkeväin kamppausten jälkeen. Kolme kertaa jo oli asiamies varottanut heitä ja sanonut, ettei hän enää sallisi myöhästymistä. Ehkä oli typerää Jurgiksen ajatella taloa, kun niin monia muita asioita oli mietittävänä; mutta kuinka olikaan hän saanut kärsiä tämän talon takia, kuinka paljon he kaikki olivat kärsineet! Se oli heidän ainoa tulevaisuuden toiveensa, he olivat sijoittaneet siihen kaikki rahansa. He olivat työväkeä, köyhää väkeä, jonka kaikki voima oli heidän ansaitsemisrahoissa, koko heidän olemassaolonsa, ruumiinsa ja sielunsa riippuivat niistä; kun heillä oli rahaa, voivat he elää, mutta rahojen puutteessa heidän oli kuoleminen.

Ja he tulisivat nyt kadottamaan kaiken; he tulisivat ajetuiksi ulos kadulle, heidän oli kätkeydyttävä jonnekin jääkylmään ylishuoneeseen ja elettävä tai kuoltava miten enää vain voivat. Jurgis ajatteli tätä koko yön ja kaikkina seuraavina öinä — ja hän näki kaikki yksityiskohdat edessään, aivan kuin olisi itse elänyt niissä mukana. He saisivat myydä huonekalunsa ja jäädä velkaan myymälöihin. Sitte heidän luottonsa viimein loppuisi ja heidän olisi lainattava Szedvilakselta, jonka ruokakauppa muutenkin oli vararikon partaalla. Naapurit tulisivat väliin ja auttaisivat heitä hiukan. Poloinen sairas Jadvyga tulisi tuomaan muutamia säästettyjä pennejä, kuten hän aina teki kun joku naapuristossa näki nälkää, ja Tamoszius Kuszleika antaisi heille ansionsa viulunsoitostaan. Sillä tapaa he koettaisivat tulla toimeen kunnes hän pääsisi ulos vankilasta — tahi ehkäpä he eivät tienneetkään hänen olevan vankilassa, ehkäpä eivät olleet saaneet hänestä mitäkään tietää! Tulisivatkohan he edes katsomaan häntä — tai kuuluikohan ehkä hänen rangaistukseensa, ettei hänen pitänyt saaman heistä mitään tietää?

Hän oli näkevinään Onan kipeänä ja mieli murrettuna, pikku Stanislovaksen kykenemättömänä menemään työhön paljon lumen takia, koko perheen kadulle viskattuna. Kaikkivaltias Jumala! Saisivatkohan he todella kuolla viluun? Jurgis ei tosin ollut koskaan nähnyt kuolleita ruumiita kadulla, mutta oli kyllä nähnyt ihmisiä hädettävän asunnoistaan ja katoavan jäljettämiin. Kaupungilla oli tosin tässäkin piirissä hyväntekeväisyyskonttori, mutta Jurgis ei ollut sellaista koskaan nähnyt eikä edes kuullut siitä puhuttavankaan.

Siten kului yö. Aamulla hän taas pääsi ajelulle vaimonsapieksäjän, raivohullun, parin tappelupukarin ja muutaman murtovarkaan seurassa. Heidät vietiin suureen valkoseinäiseen huoneeseen, jossa oli ummehtunut ilma ja paljon ihmisiä. Korokkeella aitauksen takana huoneen toisessa päässä istui paksu, punertavanaomainen mies, jonka nenä hohti purppurankarvaisena.

Ystävämme tajusi epäselvästi, että hän nyt saisi kuulla tuomionsa. Hän ihmetteli millähän perusteilla hänet tuomittaisiin — olikohan hänen uhrinsa jo kuollut, ja mitä hänelle siinä tapauksessa tehtäisiin. Ehkäpä hänet hirtettäisiin tai ruoskittaisiin kuoliaaksi — mikään sellainen ei olisi ihmetyttänyt Jurgista, joka perin vähän tiesi laeista.

Jurgis sai istua ja katsella ympärilleen huoneessa kokonaista parisen tuntia. Hän toivoi jonkun

perheensä jäsenistä tulevan paikalle, mutta siinä hän pettyi. Vihdoin vietiin hänet aitauksen eteen, missä hänet kohtasi muuan yhtiön asianajaja. Tämä sanoi hänelle Connorin olevan lääkärihoidon alaisena ja pyysi tuomaria pitämään vankia viikon ajan — "Kolmesataa dollaria", keskeytti tuomari äkisti.

Jurgis katseli ällistyneenä vuoroon tuomariin vuoroon lakimieheen. "Onko teillä ketään, joka menisi puolestanne takaukseen?" kysyi edellinen, ja muuan kirjuri selitti Jurgikselle tällä tarkotettavan sitä, että jos joku henkilö sijoittaisi oikeuden käsiin kolmesataa dollaria takuiksi siitä, että hän saapuisi varmasti viikon perästä tuomioistuimen eteen, voisi hän päästä vapaalle jalalle. Jurgis pudisti päätään, ja ennenkun hän oli ennättänyt saada selvää käsitystä asiasta, veivät poliisit hänet jälleen pois. Hänet saatettiin huoneeseen, jossa muitakin vankeja odotteli vuoroaan, ja sai istua heidän kanssaan, kunnes kaikki sen päivän tutkittavat olivat saaneet tuomionsa. Sitte vietiin heidät taasen pitkälle, hyvin kylmälle ajelulle aina valtion vankilaan asti, joka on kaupungin pohjoisosassa noin viidentoista kilometrin päässä teurastamoista.

Siellä Jurgis tarkastettiin ja sai pitää vain rahansa, joita oli viisitoista senttiä. Sitte hänet saatettiin toiseen huoneeseen, jossa hänen käskettiin riisuutua kylpyyn, jonka jälkeen hän sai kulkea tavattoman pitkän käytävän läpi vankikoppien kalleriovien ohitse. Se oli päivän suuri tapaus vankien elämässä — uusien tulokkaiden jokapäiväinen tarkastus, kun he ilki alastomina astuivat vanhempien syntisten ohi, jotka monenlaisilla huomautuksilla heitä tervehtivät. Jurgis sai viipyä kylvyssä kauvemmin kuin kukaan muu; toivottiin — vaikka turhaan — saatavan hänestä liukenemaan edes vähäsen niistä hapoista ja lemuista, jotka lantatehdas oli syövyttänyt hänen ihoonsa kiini. Vangit asuivat kopeissaan kaksitellen, mutta sinä päivänä oli yhdelle tilaa olla yksinään, ja siksi tuli Jurgis.

Kopit olivat riveissä molemmin puolin käytäviä. Ne olivat noin kaksi metriä pitkiä ja puolitoista leveitä ja varustetut kivilattialla ja karkeatekoisella seinäpenkillä. Mitään akkunoita ei niissä ollut, vaan kaikki valo tuli käytävien katossa olevista akkunoista. Kussakin kopissa oli kaksi vuodetta, toinen toisensa yläpuolella, kumpikin varustetut olkipatjalla ja parilla harmaalla huopapeitteellä. Viimeksimainitut olivat vallan kankeat liasta ja täynnä luteita, täitä ja kirppuja. Kun Jurgis kohotti patjaa, näki hän sen alla kokonaisen kerroksen torakoita, jotka pakenivat joka taholle.

Tänne hänelle tuotiin jälleen "veijarikahvia" sekä lautasellinen keittoa. Monet vangeista tuottivat ateriansa läheisestä ravintolasta, mutta Jurgiksella ei ollut rahaa siihen. Moniailla oli myöskin kirjoja lukeakseen ja kortteja ynnä kynttilöitä polttaakseen yöllä, mutta Jurgis oli vallan yksin yön pimeässä ja hiljaisuudessa. Nytkään hän ei voinut nukkua; viimeiset ajatukset ajelivat toisiaan katkeamattomana virtana hänen aivoissaan. Kun yö tuli, käveli hän edestakasin kopissaan kuin vangittu villieläin. Välistä hän raivoissaan takoi seiniä nyrkeillään. Ne haavottivat hänen käsiään — olivat yhtä kylmiä ja armottomia kuin ne miehet, jotka olivat ne rakentaneet.

Kaukaa hän kuuli kirkon kellon lyövän tunteja. Kun keskiyön hetki tuli, makasi Jurgis lattialla pää käsivarsien varassa ja kuunteli. Sen sijaan että 12-lyönnin jälkeen olisi tullut hiljaisuus, yhtyivät monet kellot soittoon. Jurgis kohotti päätänsä. Mitä tämä merkitsi — tulipaloako? Entä jos vankila olisi syttynyt palamaan! Mutta edelleen kuunnelleessaan hän huomasi kellojen soittavan virsisäveltä, ja ne tuntuivat herättävän koko kaupungin. Kaikkialla, lähellä ja kaukana soivat kellot.

Jurgis makasi hyvän aikaa äänettömästi ihmetellen, mutta sitte siinä tuokiossa hänelle selveni soiton merkitys — nythän oli jouluaatto!

Jouluaatto — sen hän oli tykkänään unohtanut. Vanhoja muistoja purkausi hänen mieleensä. Litvassa he olivat viettäneet joulua juhlallisesti, ja nyt se muistui hänelle mieleen kuin eilispäivä — hän itse pikku poikasena isävainajan ja kadonneen veljen kanssa tupasessa syvällä metsien kätkössä, missä lunta satoi yötä ja päivää erottaen heidät muusta maailmasta. Litvan jouluun oli pitkältä, mutta ei liian pitkältä rauhaan ja hyvään tahtoon ihmisten kesken. Eivät he edes Packingtownissaakaan olleet unohtaneet joulua — joku säde siitä oli aina tunkeutunut heidän pimeyteensä. Viime jouluaaton ja koko joulupäivän Jurgis oli työskennellyt teurastamossa ja Ona neulonut kääretehtaassaan, ja kuitenkin oli heillä illalla ollut voimia ottaa lapset mukaansa Avenuelle katselemaan kaikkia ihmeellisiä nähtäviä kirkaasti valaistuissa myymäläin akkunoissa. Eivät he myöskään tulleet tyhjin käsin kotiin. Heillä oli ollut kori mukanaan, ja he toivat siinä tullessaan paistin ja kaalinkerän ja rukiista leipää ynnä parin käsineitä Onalle ja lapsille kumminuken, joka huusi kun sitä puristi, ja suuren tötterön karamellia, joka ripustettiin kaasulampun alle tusinan odottavan lapsensilmän ihailtavaksi.

Ei edes puolen vuoden oleskelu lantatehtaassa ja makkarakoneen ääressä ollut voinut tykkänään kuolettaa joulujatuksia heissä. Jurgiksen kurkkua ahdisti, kun hän muisti että samana iltana, jona Ona ei ollut tullut kotiin, oli Teta Elzbieta näyttänyt hänelle vanhaa joulukorttia, jonka hän oli ostanut paperikaupasta kolmella sentillä. Se oli likanen ja vaalistunut, mutta painettu koreilla väreillä, ja Elzbieta oli hieronut siitä likatäplät pois niin hyvin kuin taisi ja kätkenyt sen jouluna lapsille annettavaksi. Jurgis aivan nyhkytti sitä ajatellessaan — olipa se surkea joulu hänen omaisilleen, kun

hän oli vankilassa ja Ona vuoteen omana ja koko koti oli raiskattu! Oi, se oli liian julmaa! Miksi ei häntä edes jätetty rauhaan — miksi soitettiin joulukelloja hänelle, sittekun hänet oli vankilaan kytketty?

Mutta ei, näitä kelloja ei hänelle soitettu — niiden julistama joulu ei ollut hänelle ajottu, hänet oli kerrassaan sulettu ulos kaikesta. Hänellä ei ollut mitään arvoa — hänet oli viskattu syrjään kuin rikkatunkio, kuin pilautunut raato. Se oli hirveää, hirveää! Hänen vaimonsa voi olla kuolemaisillaan, hänen lapsensa kenties näki nälkää, koko perhe ehkä kärsi vilua — ja koko ajan soittivat kirkonkellot joulurauhaa! Ja kuinka hirmuisen väärin ja nurinpuolisesti! Häntä muka rangaistiin panemalla hänet paikkaan, minne ei lumi eikä pakkanen tunkeutunut, minne hänelle kannettiin ruokaa ja juomaa — miksi, taivaan nimessä, ei perhettä teljetty moiseen paikkaan ja hänet jätetty ulkopuolelle, jos häntä kerran tahdottiin rangaista.

Sellainen oli heidän lakinsa, sellainen oli heidän oikeutensa! Jurgis kavahti pystyyn vihasta väristen, kurottaen ylös nyrkitettyjä käsiään ja sielu hehkuen vihasta ja uhmasta. Kymmentuhattokertaisen kirouksen hän ärjäsi heille ja heidän laeilleen! Heidän oikeutensako! — se oli valhetta, katalaa valhetta, liian mustaa ja inhottavaa muualle kuin yön ja painajaisten maailmaan. Ei missään ollut oikeutta, ei missään oikeudenmukaisuutta — kaikki oli pelkkää väkevemmän voimaa ja hirmuvaltaa! He olivat jauhaneet häntä korkojensa alla, imeneet hänestä kaiken voiman ja mehun; he olivat murhanneet hänen vanhan isänsä, murtaneet ja turmelleet hänen vaimonsa, sortaneet ja hävittäneet koko hänen perheensä; ja nyt he olivat tehneet lopputilin hänen itsensäkin kanssa, nyt he eivät häntäkään enää tarvitseet — ja siksi että hän oli ennättänyt heidän edelleen, olivat he salvanneet hänet tänne! He olivat panneet hänet häkkiin kuten villin eläimen! Ei, eivät he edes villipetoakaan olisi tällä tapaa kohdelleet! Ottaisiko kenkään järkevä ihminen pedon vangiksi luolastaan ilman että veisi sen penikatkin mukanaan — kenkään ei jättäisi niitä sinne kuolemaan!

Näille keskiyön hetkille tuli kamalan tärkeä osa Jurgiksen kohtalossa. Niissä oli itu hänen vastaiseen kapinoimiseensa, laittomuuteensa ja kieltäytykseensä. Hänellä ei ollut kylliksi älyä tajutakseen yhteiskunnallisten rikosten etäisiä syitä — hän ei ymmärtänyt että se, mitä ihmiset kutsuvat "järjestelmäksi", oli hänen musertajansa, että hänen työnantajansa, hänen herransa olivat ostaneet maan lait ja oikeuden korkealta istuimelta määräsivät hänen kohtalostaan mielensä mukaan. Hän tiesi vain tulleensa väärin kohdelluksi, että maailma oli häntä väärin kohdellut; että laki, yhteiskunta kaikkine valtateinoineen oli julistanut hänet viholliseksi. Ja joka hetki kävi hänen sielunsa mustemmaksi, joka hetki hän uneksi uusia unelmia kostosta, uhmasta, raivoisasta vihasta.

/p

"Työt kehnoimmat, kuin myrkkyruohot,
Kasvaapi ilmast' vankilan;
Mut mit' on parhaint' ihmisessä,
Se siellä jaloin tallataan.
On Tuska siellä valtijaana,
Ja Epätoivo vartijana."

p/

Niin kirjoittaa muuan runoilija, jolle maailma on jakanut oikeuttaan; ja hän lisää:

/p

"En tiedä mitkä lait on oikein
Ja mitkä väärin laaditut;
Mut sen ma tiedän, ett' on kolkot
Nuo seinät kylmät, kalkitut.
On oikein, että helvettinsä
He tahtoo muilta salata;
Ei heidän tekojansa siellä
Vois Herrammekaan katsella."

p/

XVII LUKU.

Seuraavana aamuna kello seitsemän päästettiin Jurgis noutamaan vettä puhdistukseen koppinsa — toimi, jonka hän tunnollisesti suoritti, mutta jonka muut vangit ylipäänsä laiminlöivät, kunnes heidän koppinsa tulivat niin saastaisiksi, että vartijain oli pakko ryhtyä toimeen. Sitte hän sai vankiruokansa,

jonka jälkeen hänellä oli oikeus kolmen tunnin ajan lii­kuskella pitkällä, sementtiseini­llä ja lasikatolla varustetulla pihalla. Sen toisessa päässä oli tila niitä varten, jotka kävivät vankeja puhuttelemassa, erotettuna muusta pihasta kahdella noin puolen metrin päässä toisistaan olevalla teräslankaverkolla. Täällä odotti Jurgis koko ajan, mutta ketäkään ei saapunut häntä tervehtimään.

Hetikun hän sitte palasi takasin koppiinsa, avasi vartija oven ja päästi uuden vangin sisään. Se oli teikarin näköinen nuori mies, jolla oli vaaleanruskeat viikset, siniset silmät ja miellyttävä vartalo. Hän nyökkäsi Jurgikselle ja, vahdin poistuttua, katseli arvostellen ympärilleen.

"Kas niin, toveri", sanoi hän, kun hänen katseensa jälleen kohtasi Jurgiksen, "hyvää huomenta."

"Huomenta", vastasi Jurgis.

"Hauska paikka viettää joulua, vai mitä?" lisäsi toinen.

Jurgis nyökkäsi.

Tulokas meni makuulavojen luo ja tarkasteli huopia, mutta kohotettuaan patjaa pudotti hän sen huudahtaen: "Jumalani!" sanoi hän, "tämä on pahinta!"

Hän katsahti jälleen Jurgikseen. "Näyttääpä kuin ei kukaan olisi maannut sillä viime yönä. Ettekö voinut sietää sitä, hä?"

"Minun ei tehnyt mieleni nukkua viime yönä", Jurgis vastasi.

"Milloin tulitte tänne?"

"Eilen."

Toinen katsahti vielä kerran ympärilleen ja nyrpisti sitte nenäänsä. "Hitonmoinen löyhkä täällä", sanoi hän äkisti. "Mitä se on?"

"Se olen minä", sanoi Jurgis.

"Te?"

"Niin, minä."

"Eikö teitä kylvetetty?"

"Kyllä, mutta se ei lähde pois."

"Mitä se sitte on?"

"Lannoitusaineita."

"Lannoitusaineita! No hitto vie! Mikä te sitte olette?"

"Työskentelen teurastamoissa — tein sitä ainakin kaksi päivää takaperin. Se istuu kiini vaatteissa."

"Sepä oli uutta minulle", sanoi vastatullut. "Luulinpa jo tavanneeni kaikkia lajeja mitä löytyi. Minkävuoksi istutte täällä?"

"Löin päällysmiestä."

"Ahaa — niinkö on laita! Mitä hän oli teille tehnyt?"

"Hän kohteli minua kehnosti."

"Ymmärrän. Te olette sitä lajia, jota kutsutaan rehelliseksi työmieheksi."

"Mitäs te olette?" Jurgis vuorostaan kysyi?

"Minäkö?" Toinen nauroi. "Sanovat minua 'täräyttäjäksi!'."

"Mitä se on?"

"Kassakaappeja ja sen sellaista", vastasi toinen.

"Oh", sanoi Jurgis ihmetellen ja katseli toveriaan säikähtyneenä.

"Tarkotatte että murtaudutte sellaisiin?"

"Niin", naurahti toinen, "niinhän ne sanovat."

Hän ei näyttänyt vanhemmalta kuin kaksi- tai kolmekolmatta vuotiaalta, vaikka Jurgis sitte sai kuulla hänen olevan kolmenkymmenen vanha. Hän puhui kuten ainakin sivistynyt mies, kuten sellainen, jota maailma sanoo "gentlemaniksi".

"Senkö vuoksi täällä olette?" kysyi Jurgis.

"Ei", kuului vastaus. "Minut tuotiin tänne rajusta käyttäytymisestä. Ne suuttuivat minuun, kun eivät saaneet tarpeeksi todistuksia."

"Mikä teidän nimenne on?" kysyi nuorukainen hetken vaitiolon jälkeen. "Minun nimeni on Duane — Jack Duane. Minulla on tietysti yli puoli tusinaa muita nimiä, mutta tätä nimeä käytän nykyään."

Tämä nuorukainen oli hyvin vapaa käytökseltään. Hän istahti lattialle sääret ristissä ja nojasi selkensä seinää vasten, eikä hänen kielensä lakannut hetkeksikään jauhamasta. Hän oli ilmeisesti "suuren maailman mies", ja helposti hänen onnistui päästä tuttavallisiin väleihin Jurgiksen kanssa. Huomasi heti hänen olevan tottuneen seurustelemaan kaikenlaisten ihmisten kera, eikä hän nyt hävennyt puhella halvan työmiehenkään kanssa. Hänen ystävällisyytensä sai Jurgiksenkin avaamaan sydämensä, niin että hän kymmenen minuutin kuluttua heidän ensi kohtaamisestaan oli kuullut koko tämän elämäntarinan — lukuunottamatta Jurgiksen syvällisintä ja sovittamattominta surua. Sitte kertoi vieras monia huvittavia tapauksia omasta sisältörikkaasta elämästään. Hän oli oikea mestari kertoilemaan kaskuja, jotka eivät aina olleet kaikkein siistintä lajia. Viini ja naiset olivat "koko hänen elämänsä".

Tietystikin vankikoppi suuresti valkeni moisen kohtalokumppanin saatua. Jurgis ei enää voinut kääntyä seinää vasten ja näyttää nurpeata naamaa, täytyihän hänen vastata, kun toveri puhutteli häntä. Ei hän myöskään voinut olla olematta huvitettu Duanen keskustelutaidosta — olihan tämä ensimmäinen sivistynyt mies, jonka kanssa hän milloinkaan oli puheisiin joutunut. Hänessä herätti vilkasta mielenkiintoa, kun onnettomuustoveri kertoi yöllisistä seikkailuistaan, karkaamisistaan vankiloista ja irstailuistaan, joissa hän yhtenä yönä oli saattanut menettää tarumaisia summia. Nuori veijari osotti koko ajan kokematon Jurgista kohtaan jonkunlaista ilvehtivää ylenkatsetta, sanoipa suoraan pitävänsä häntä eräänlaisena työjuhtana, jommoisiksi hän nimitti kaikkia muita, jotka pitivät parempana ahertaa otsansa hiessä kuin varastaa. Hän kertoi kärsineensä julmasti tämän maailman vääryyksistä, mutta sen sijaan että olisi kärsinyt niitä sieluttoman eläimen kehnolla kärsivällisyydellä, oli hän ryhtynyt itsepuolustukseen ja kelpo tavalla pitänytkin puoliaan. Hän sanoi katkaisseensa kaikki siteet, jotka olivat yhdistäneet häntä yhteiskuntaan. Hän oli hilpeä seikkailija, joka osasi elää vihollistensa kustannuksella pelkäämättä mitään ja tuntematta siitä lainkaan häpeää. Eivät hänen menestyksensä rikoksellisen elämänsä aikana aina olleet suuret, olipa hän monesti saanut kelpolailta nahkaansa niiltä, joiden kimppuun oli hyökännyt, mutta sellaiset pikku vastoinkäymiset eivät olleet masentaneet hänen rohkeuttaan.

Yleensä hän tuntui olevan avomielinen veitikka — ehkäpä liiankin avomielinen. Hän ei kuitenkaan kertonut elämäntarinaansa yhdellä kertaa, vaan se tuli vähitellen ilmi näinä pitkän pitkinä päivinä, jolloin heillä ei ollut muuta tehtävänä kuin puhella eikä muuta puheenaihetta kuin omat itsensä. Jack Duane oli saanut yliopistosivistystä — oli opiskellut sähköinsinööritiedettä. Hänen isänsä oli joutunut huonoihin asioihin ja tehnyt itsemurhan; jällelle oli jäänyt paitsi häntä äiti, nuorempi veli ja sisar. Myöskin kertoi Duane tehneensä jonkin tärkeän keksinnön; Jurgis ei oikein ymmärtänyt mikä se oli, mutta oli se jollakin tapaa koskenut sähkölennätintä. Suuria rikkauksia olisi herunut siitä keksinnöstä — hän puheli miljoona kertaa miljoonista dollareista. Mutta häneltä oli ryöstetty kaikki, muuan suuri yhtiö oli riistänyt häneltä viimeisenkin sentin. Hänet oli sotkettu laveisiin oikeusjuttuihin, joista hän ei ollut osannut suoriutua. Hänen asianajajiaan oli lahjottu, hänen tuomarejaan tehty hänelle nurjiksi. Ja seurauksena oli, että hän tietystikin oli menettänyt sekä keksintönsä että kaiken omaisuutensa. Sitte oli muuan pohatta käyttänyt häntä jockeynaan kilparatsastuksissa, jolloin hän oli käyttänyt tilaisuutta hyväkseen rikastuakseen omin käsin — lyhyesti, hän oli ottanut vastaan lahjuksia erään toisen hevosen omistajalta ja siitä hyvästä ehdon tahdon jättäytynyt jällelle. Voiko hän muuta tehdäkään — hänhän oli saanut suuren rahasumman, jos laittaisi itsensä voitetuksi! Siten ansaittujen varojen kera hän oli puittanut tiehensä. Ja siitä hänen mielestään viattomasta pikkuaasiasta olivat kaikki hänen onnettomuutensa olleet peräsin.

Ja kun nuorukainen täten oli kuvannut kaikki kohtalonsa, kaikki rikoksensa ja seikkailunsa, oli tietysti aivan luonnollista että hän tiedusteli Jurgikselta, mikä tämän oli saattanut vankilan muurien sisäpuolelle. Kaikkein kernaimmiten Jurgis olisi itsekin ollut aivan ajattelematta tätä asiaa. Hän ei senvuoksi vastannut suoraan kysymykseen, vaan myönnytteli vain pienten asiain usein aiheuttavan suuriakin seurauksia.

"Ettekö koskaan ajattele perhettänne?" kysyi hän, koettaen johtaa keskustelua omista persoonallisista olosuhteistaan.

"Ojaa — toisinaan! Jonkun kerran", vastasi toinen, "vaikka ei usein. Minä en siedä sitä, se saattaa minut tasapainostani. Ei siitä olisi paremmaksi asettuisi, jos aina pitäisin perhettäni ajatuksessani; se maailma, jossa elämme, ei anna meille aikaa eikä lepoa muistellaksemme omaisiamme. Ennemmin tai myöhemmin itsekin tulette huomaamaan niin olevan asianlaidan sekä rupeatte työskentelemään vain omaksi persoonalliseksi hyväksenne."

Jurgis oli niin avosydäminen ja teeskentelemätön, jotta hänen koppikumppaninsakin puolestaan kävi ujostelemattomaksi kuin pieni lapsi. Oli niin huvittavaa kuulla hänen kertoilevan seikkailuistaan, että Jurgis vähitellen täyttyi ihailulla — hän itsehän oli vallan tietämätön moisten maantieritarien elämästä. Duane kuvasi kaikkia menestyksiään ja onnistumattomiakin yrityksiään, kaikkia rakkaudenseikkailuitaan ja vastaavia surujaan. Hän myöskin tutusti Jurgiksen moneen muista vangeista, sillä hän itse tunsi niistä enemmän kuin toisen puolen, ainakin nimeltä. Vankilan sisälle koottu roistojoukko oli jo antanut Jurgikselle nimenkin — se kutsui häntä nimellä "The stinker", jotakin sinnepäin kuin "Haisu-Pekka". Se oli julmaa, mutta mitään pahaa he sillä eivät tarkottaneet, eikä Jurgis siitä suuttunutkaan.

Ystävämme tunsi toisinaan ilkeitä hajuja niistä lokaviemäreistä, joiden päällä hänen koppinsa sijaitsi. Mutta tämä löyhkä ei ollut mitään kaikkeen siihen siveelliseen saastaan verraten, joka häntä täällä kohtasi. Tämä vankila oli todellinen Noakin arkki, johon oli koottu kaupungin kaikki rikokselliset. Siellä oli murhaajia, maantierosvoja, murtovarkaita, petkuttajia, murhapolttajia, väärentäjiä, vääränrahantekijöitä, kaksinnaijia, taskuvarkaita, pelureja, parittelijoita, tappelupukareita, maankiertäjiä ja juopporatteja. Siellä oli mustia ja valkosia, vanhoja ja nuoria, amerikkalaisia ja kaikenrotuisia muukalaisia mitä auringon alla elää. Siellä oli paatuneita pahantekijöitä ynnä miehiä, jotka olivat liian köyhiä hankkiakseen takuuta itselleen ja senvuoksi olivat olleet pakotetut käymään tyrmään. Harmaahapsisten roistojen rinnalla näki poikia, jotka eivät vielä olleet kymmenenkään tai yhdentoista vuoden ikäisiä. Se oli täydellinen kokoelma yhteiskunnan monista mätähaavoista valuvia haisevia visvoja. He olivat kamalia nähdä, he herättivät inhoa ja ylötystä, kun heidän kanssaan joutui puhelemaan. He olivat mädänneitä ja löyhkääviä sekä ruumiiltaan että sielultaan; rakkaus oli heille pelkkä eläimellinen tunne, hilpeys ilmeni päättöminä sarjoina karkeitä kirouksia. Jumalata he tunsivat vain sanana, joka soveltui erinomaisesti vahvistamaan kirouksiaan. Heidän kävellessään edestakasin vankilanpihalla kuunteli Jurgis korvat hörössä heidän puheitaan, ja hän tunsi olevansa vain tietämätön raukka niin viisaiden ja kokeneiden miesten rinnalla. He taisivat kertoa pöyristyttäviä juttuja omista kokemuksistaan, paljastaa koko mädännäisyyden Chikagossa ja kaikkialla yhteiskunnassa — he kuvasivat kaikkea haisevaksi lokalammikoksi, missä oikeus ja kunnia, naisten ruumiit ja miesten sielut olivat kaupan kuten torilla tai markkinapaikalla; missä ihmisolentoja ryömi ja väänteleikse ja kiemurteli kuin kiusatut madot tahi repelivät toisiaan kuin sudet, jotka ovat langenneet samaan kuoppaan; missä ihmiskunta rupisena ja paiseisena mätäni ja hautui omassa pohjattomassa surkeudessaan. Syntymänsä kautta olivat nämä miehet ilman omaa aihettaan, ilman että heiltä edes oli kysytty, viskatut keskelle tätä petoeläinten kamppausta. He eivät olleet itse valinneet tätä kohtaloa, senvuoksi he eivät voineet sitä auttaa eikä heillä ollut syytä siinä. Heille ei vankilaan joutumisensa ollut mikään häpeä; peli ei ollut koskaan ollut tasanen, eikä heillä ollut koskaan hyvää lehteä kädessään. He olivat varastaneet vain kymmensenttisiä, mutta heidät oli siepattu kiini ja paiskattu petkuttajain ja suurvorojen joukkoon, jotka olivat puijanneet miljooneja.

Enimmäkseen Jurgis koetti olla kuulematta heidän puheitaan. Ne herättivät hänessä kauhua, hurjia ja ivasta kuohuvia kun olivat. Ja muutenkin hänen sydämensä oli kaukana tästä paikasta; hän ikävöi takasin kotiin omaistensa luo. Heti kun hän näitä ajatteli, täyttyivät hänen silmänsä kyöneleillä ja hän vaipui syviin mietteisiin, joista toverien pilkkanauru hänet pian herätti.

Hän vietti kokonaisen viikon tässä ympäristössä, ja koko aikana hän ei saanut vähintäkään tietoa kotoaan. Hänellä oli lakkarissaan viisitoista senttiä, joista hän yhdellä osti postikortin, ja hänen huonetoverinsa kirjoitti sille muutamia rivejä hänen perheelleen ilmottaen missä hän oli ja milloin häntä kuulusteltaisiin. Mutta mitään vastausta ei kuulunut. Vihdoin — se oli uudenvuodenaattona — sanoi Jurgis jäähyväiset sekä vankilalle että Jack Duanelle. Jälkimmäinen antoi hänelle osotteensa tai paremmin sanoen vaimonsa osotteen sekä vaati Jurgista myöhemmin käymään hänen luonaan.

"Ehkäpä", sanoi Duane, "jolloinkin olen tilaisuudessa auttamaan teidät pois tuosta kurjasta pesästä; ja olenpa tosiaan suruissani kadottaessani nyt teidän seuranne."

Vankivaunussa vietiin Jurgis nyt siihen oikeustaloon, jossa hänen juttuaan tutkittaisiin. Ensimmäiseksi oikeussaliin astuessaan hän näki Teta Elzbietan ja pikku Kotrinan, jotka istuivat kaukana huoneen taustassa ja näyttivät kalpeilta ja pelästyneiltä. Jurgiksen sydän rupesi lyömään kovasti; kernaasti hän olisi tahtonut antaa heille jotakin merkkiä, mutta ei uskaltanut sitä tehdä. Hän istui vangeille tarkotettuun aitioon ja tirkisteli heihin avuttomalla tuskalla. Hän näki ettei Ona ollut heidän seurassaan, ja ihmetteli syytä siihen. Siinä istui hän puolisen tuntia näissä mietteissä; mutta kun hän sitte loi ylös katseensa, karahti veri hänelle kasvoihin. Muuan mies oli astunut sisään. Jurgis ei voinut

nähdä hänen kasvojaan niiden kääreiden takia, joita miehen pään ympäri oli sidottu, mutta hän tunsikin silttekin vallan hyvin tuon paksun ruumiin — se oli Connor! Väristys kävi hänessä kiireestä kantapäähän, hänen lihaksensa jännittyivät aivan kuin pedolla surmahyppyyn; hän todella kavahtikin pystyyn, mutta tunsikin samassa raskaan kouran olkapäällään ja kuuli takanaan kovan ja järkähtämättömän äänen sanovan: "Istu paikallasi, sinä koiran poika — —!"

Hän totteli käskyä, mutta ei kääntänyt silmiään vihollisestaan. Tuo konna siis eli vielä ja myrkytti maanpiiriä inhottavalla hengityksellään! Vielä eivät hänen pilttuat sormensa olleet kuoleman jäykistämät! Se oli ikävä pettymys Jurgikselle. Mutta ilolla hän näki kaikki haavat ja laastarilaput kurjan kasvoissa. Connor ja hänen asianajajansa astuivat esiin ja istuivat sen aitauksen sisäpuolelle, joka ympäröi tuomarien pöytää. Seuraavassa tuokiossa sihteeri nousi ylös ja huusi Jurgiksen nimeä. Poliisit tarttuivat häneen raa'asti käsiksi, nostivat hänet pystyyn ja taluttivat hänet esiin, aivan kuin epäillen hänen yrittävän karata.

Jurgis seiso hiljaa ja tarkkaavaisena, kun Connor istui todistajain penkille ja avasi suunsa kertoakseen jutun vaiheista. Se kävi seuraavaan tapaan. Vangin vaimo oli ollut työssä samassa tehtaassa kuin hän, mutta oli saanut eronsa hävyttömyytensä ja solvaustensa takia häntä vastaan. Puoli tuntia myöhemmin oli vaimon mies hyökännyt hänen kimppuunsa, lyönyt hänet maahan ja pahoinpidellyt häntä miltei henkihieveriin saakka. Ja hänellä oli todistajat mukanaan.

"Niitä arvatenkaan ei tarvita", lausui tuomari. Sitte hän kääntyi Jurgikseen päin ja kysyi ankaralla äänellä: "Tunnustatteko hyökänneenne kantajan kimppuun?"

"Tuonko noin?" kysäsi Jurgis, osottaen päällysmiestä.

"Niin", sanoi tuomari.

"Minä löin häntä, herra!" virkkoi syytetty.

"Sano, teidän armonne", lausui poliisikersantti, puristaen häntä tuimasti käsivarteen.

"Teidän armonne", toisti Jurgis tottelevaisesti.

"Koetittekö kuristaa häntä?"

"Kyllä, herra teidän armonne."

"Oletteko ennen istunut vankeudessa?"

"En, herra teidän armonne."

"Onko teillä mitään sanottavana puolustukseksenne?"

Jurgis epäröi. Mitäpä hän sanoisikaan? Niinä kahtena ja puolena vuotena, jotka hän oli ollut Amerikassa, oli hän oppinut sen verran englantia, että voi tulla toimeen jokapäiväisessä elämässä ja työpaikallaan, mutta ne eivät riittäneet tulkitsemaan hänen väitettään, että Connor oli vietellyt hänen vaimonsa. Hän yritti pari kertaa änkyttään ja sopertaen selittää sitä tuomarille, jota jo koko tilaisuus rupesi ikävystyttämään ja jota Jurgiksesta löyhkäävä lantatehtaan haju pani kovasti aivastamaan. Vihdoin sai vanki selitetyksi, että hänen kielivarastonsa oli riittämätön, ja silloin ilmestyi muuan vahaviiksinen nuori mies, joka pyysi Jurgiksen puhumaan sitä kieltä mitä paraiten taisi — hän kyllä tulkitsisi puheen tuomarille.

Jurgis alkoi. Edellyttäen saavansa tarpeeksi aikaa, kuvasi hän juurtajaksain, miten Connor oli käyttänyt hyväkseen omaa päällysmiehen asemaansa ja Onan asemaa työntekijättärenä pakottaakseen viimemainittua antautumaan valtaansa ja uhannut häntä muussa tapauksessa työstä erottamisella. Kun tulkki oli kääntänyt hänen puheensa tähän asti tuomarille, keskeytti tämä, jonka aika oli täpärä ja jonka automobiili oli tilattu määrääjäksi oikeustalon ulkopuolelle, pitemmät puheet huomauttamalla: "Oh, minä ymmärrän. Mutta jos hän ahdisti vaimoanne rakastelullaan, niin miksei tämä valittanut yhtiön johtajalle tai vallan yksinkertaisesti lähtenyt tiehensä tehtaasta."

Jurgis epäröi hetkisen hämillisenä. Hän rupesi kuvaamaan miten köyhiä he olivat — miten vaikea heidän oli kurjuudessaan luopua varmasta työpaikasta — —

"Ymmärrän", lausui tuomari Callahan. "Sen sijaan piditte parempana lyödä hänet kuoliaaksi."

Sitte hän kääntyi kantajan puoleen ja kysyi:

"Onko tässä kertomuksessa mitään totta, hra Connor?"

"Ei sanaakaan, teidän armonne", vastasi päällysmies. "Se on ainainen ikävyys — alati kerrotaan

työnjohtajista, että he muka käyttäisivät asemaansa naisten vahingoksi — —"

"Niin kyllä, tiedän sen", sanoi tuomari. "Usein saan kuulla sellaista. Tuo lurjus, näyttää pidelleen teitä pahasti. Kolmekymmentä päivää ynnä kulungit! Seuraava asia!"

Jurgis kuunteli miltei tajuttomana kauhusta. Vasta kun poliisit tarttuivat häneen ja laahasivat häntä ulos, käsitti hän mitä oli tapahtunut. Mielipuolen tavoin pyöritti hän silmiään joka taholle.

"Kolmekymmentä päivää!" sähisi hän. Ja sitte kääntyi hän tuomariin päin ja karjasi keuhkojensa kaikella voimalla: "Miten sitte perheeni käy? Minulla on vaimo ja pieni lapsi, herra, eikä heillä ole penniäkään rahaa — Jumalani, he kuolevat nälkään!"

"Sitä teidän olisi pitänyt ajatella, ennenkun ryhdyitte murhayritykseenne", virkkoi tuomari kuivasti, kääntäen huomionsa seuraavaan juttuun.

Jurgis aikoi vielä sanoa sanan, mutta toinen poliiseista tarttui tukevasti häntä kurkkuun ja toinen yhtä navakasti hänen niskaansa. Kaksi muuta poliisia tuli avuksi, heti kun huomasi hänen aikovan käydä vastarintaan. Siten vietiin hänet enempää vastaan riuhtomatta ulos salista. Kaukana huoneen taustalla näki hän vielä vilahdukselta Elzbietan ja Kotrinan, jotka olivat nousseet seisaalleen ja katselivat kolkkoa näytelmää sanattomalla kauhulla. Hän teki vielä kerta epätoivoisen ponnistuksen, mutta sai taas poliisit kurkkuunsa — ja hänen täytyi luopua epätasaisesta kamppauksesta. Hänet paiskattiin suinpäin vankikoppiin, jossa ennestään oli muita vankeja odottamassa vuoroaan päästä tuomarin eteen tai tulla vietäviksi takasin vankilaan. Niin pian kun oikeudenistunto oli loppunut, teljettiin heidät kaikki rautaristikolla varustettuun vankivaunuun, n.s. "Mustaan-Maijaan" ja vietiin määräpaikkaansa.

Tällä kertaa Jurgis vietiin "Bridewelliin", erääseen pieneen vankilaan, missä Cookin piirikunnan vangit istuvat heille määrätyn rangaistusajan. Se oli vielä likasempi ja täydempi kuin edellinen paikka. Sinne vietiin kaikki "vähäpätöiset" vangit — pikkuvarka, pikkuhuijarit, katurauhan häiritsijät, maankiertäjät ja kaikenlaiset irtolaiset. Koppitoveriksi Jurgikselle tuli eräs italialainen hedelmäkauppias, joka oli kieltäytynyt antamasta lahjuksia poliisille ja oli sitte vangittu siitä syystä, että oli lakkarissaan kantanut isoa taskuveistä. Kun tämä mies ei ymmärtänyt sanaakaan englantia, oli Jurgis iloinen kun tämä pian päästettiin vapaalle jalalle. Hänen sijaansa tuli norjalainen merimies, joka oli tullut vähäkuuloiseksi muutamassa tappelussa ja joka heti rupesi haastamaan riitaa Jurgiksen kanssa, koska tämä ylemmällä laverilla maaten nukkui niin levottomasti, että päristi tomua ja ruumenia hänen päälleen, joka makasi alemmalla makuusijalla. Olisi käynyt vallan sietämättömäksi elää vuorokaudet umpeensa yhdessä tämän suulaan toverin kanssa, jollei vangeilla onneksi olisi ollut säännöllinen työnsä ulkosalla. Heidän rangaistustyönään oli nimittäin kivensärkeminen.

Kymmenen päivää noista kolmestakymmenestä oli jo kulunut, ilman että Jurgis oli saanut mitään tietoa omaisistaan. Vihdoin eräänä päivänä tuli eräs vartijoista hänelle ilmottamaan, että ulkona oli joku, joka halusi puhutella häntä. Jurgis valahti valkeaksi kuin vastasatanut lumi ja kävi niin heikoksi polvistaan, että töintuskin kykeni astumaan ulos kopistaan.

Vartija saattoi hänet pitkän käytävän läpi ja monia portaita ylöspäin vastaanottohuoneeseen, joka oli varustettu rautaristikolla kuten vankikoppi. Sen läpi Jurgiksen silmä erotti erään henkilön istuvan tuolilla; hänen astuessaan huoneeseen kavahti tämä henkilö ylös, ja Jurgis tunsu hänet pikku Stanislovakseksi! Nähdessään edes jonkunkaan rakkaasta, ikävöidystä kodista oli tuo iso mies pyörtyä — hänen täytyi nojata tuolinselkään pysyäkseen pystyssä, ja hän vei käden otsalleen aivan kuin hajottaakseen sumua silmänsä edestä.

"Onko kaikki hyvin?" kysyi hän heikolla äänellä.

Pikku Stanislovaskin vapisi, ja molemmat vallan kuin pelkäsivät puhua.

"He — he lähettivät minut tänne kertomaan teille —" hän sopersi itku kurkussa.

"Mitä?" huudahti Jurgis.

Hän seurasi pojan katsetta ja näki sen kiinnittyneen vartijaan. "Elä huoli hänestä!" huusi hän. "Miten jaksavat kotona?"

"Ona on hyvin kipeä", virkkoi nyt Stanislovas. "Ja me kaikki olemme kuolla nälkään. Tätä menoa emme kauvan jaksaa. Luulimme teidän tulevan auttamaan meitä."

Jurgiksen täytyi taas tarttua tuolinselkään. Isoja hikipisaroihin helmeili esiin ja peitti koko hänen otsansa; hänen kätensä nyrkittyivät ja vapisivat kuin suonenvetokohtauksessa.

"Minä en — en voi — auttaa teitä", ähkyi hän vaivaloisesti.

"Ona makaa kaikki päivät huoneessaan", jatkoi poikanen hengästyneellä kiuruulla. "Hän ei tahdo syödä mitään, ja hän vain huutaa ja valittelee melkein järestään. Hän ei tahdo kertoa mikä häntä vaivaa, eikä hän tahdo mennä työhönsäkään millään ehdolla. Joku aika sitte tuli se hieno herrasmies kantamaan vuokraa. Hän oli hyvin vihanen. Viime viikolla hän tuli uudestaan. Silloin hän sanoi aikovansa 'häätää' meidät talosta. Ja sitte se Marija — —"

"Mikä Marijan on hätänä?" Jurgis huudahti.

"Hän on leikannut veitsellä käteensä", vastasi poika. "Ja tällä kertaa hyvin pahasti — pahemmin kuin edellisellä kerralla. Hän ei voi tehdä mitään sillä kädellä. Se on jo aivan musta, ja tohtori sanoo, että se täytyy leikata — leikata poikki, taisi hän sanoa. Ja Marija huutaa ja parkuu päivät päästään ja yötkin vielä lisäksi. Hänen rahansa ovat aivan lopussa. Me emme jaksakaan maksaa vuokraa ja talonhinnan korkoja. Meillä ei ole yhtään hiiliä eikä mitään syödäksemme, ja kauppias sanoo, että — —"

Pienokainen vaikeni jälleen ja rupesi itkemään.

"Jatka!" huudahti Jurgis raivoisasti. "Etkö kuule — jatka!"

"Jatkanhan minä", nyyhkytti Stanislovas. "Meillä on — aina niin kylmää kotona. Viime sunnuntaina satoi jälleen lunta — niin hirmuisen, hirmuisen paljon lunta — enkä minä voinut — voinut mennä työhön — —"

"Taivaan isä!" Jurgis huudahti ja astui askeleen poikaa kohti. Heillä oli molemmilla vanhaa riitaa keskenään lumen takia — aina siitä hirveästä sunnuntaista saakka, jolloin poikanen oli palelluttanut sormensa ja Jurgiksen oli täytynyt kepittää hänet työhönsä. Nyt hän nyrkitti käsiään, näyttäen aivan tahtovan rynnätä rautaristikon läpi poikapahasen kimppuun.

"Sinä pieni ilkimys", ärjäsi hän, "sinä et edes yrittänytkään!"

"Kyllä — kyllä — yritinhän minä!" ulvoi Stanislovas. "Koetin koko sen päivän — kaksikin päivää minä koetin. Äiti seurasi minua, muttei hänkään voinut päästä eteenpäin. Lunta oli niin paksulta, ettemme päässeet askeltakaan eteenpäin. Eikä meillä ollut palastakaan syödä, ja — ah — oli niin hirmuisen kylmä. Koetin kolmantena päivänä uudestaan, ja silloin tuli Ona kanssani."

"Ona!"

"Niin! — hänkin aikoi lähteä työhönsä. Olimmehan kaikki kuolla nälkään. — Mutta kun hän pääsi tehtaaseen, sai hän kuulla, että oli menettänyt paikkansa."

Jurgis horjahti taapäin ja päästi läähättävän äänen.

"Hän meni uudestaan tuohon kirottuun paikkaan!" hän huudahti muljotellen hurjasti silmillään ja kiristellen hampaitaan.

"Niin, hän kyllä koetti", sanoi Stanislovas ja katsoi ihmeissään lankoonsa. "Miksikäs hän ei olisi saanut niin tehdä? Miksi, Jurgis?"

Mies hengitti syvään muutamia kertoja. "Jatka! — Jatka!" läähätti hän vihdoin.

"Minä seurasin häntä", jatkoi Stanislovas, "mutta miss Henderson ei tahtonut enää ottaa häntä vastaan. Ja Connor näki hänet ja rupesi kiroilemaan kauheasti. Hänen päänsä oli aivan kääreissä — mitä te teitte hänelle, Jurgis? Kaikkityyni on niin ihmeellistä, etten lainkaan ymmärrä sitä."

Jurgis ei kyennyt puhumaan. Hän vain tirkisteli eteensä äänettömän epätoivon vallassa ollen.

"Hän on", jatkoi poikanen edelleen, "koettanut hankkia itselleen muuta työtä. Mutta hän on niin kovin kipeä. Hän voi enää tuskin ollenkaan olla pystyssä. Ja minunkaan työnjohtajani", sanoi poika salaperäisen näköisenä, "ei enää huoli minua takasin työhön. Ona sanoo, että hän on hyvä ystävä Connorin kanssa ja että tämä on syynä kaikkeen. Kaikki ovat ne nyt niin vihasia ja katkeria meitä kohtaan. Sitte minä menin myymään sanomalehtiä — minä ja toiset pojat ja Kotrina."

"Kotrinakin?"

"Niin, hän myy lehtiä hänkin. Häneltä kauppa käy paraiten, koska hän on tyttö. Huu! Nyt on kauhea pakkanen, Jurgis — ei ole hauskaa mennä kotiin tänä yönä. Ehkäpä ovat he kaikki ajetut pois kodista nyt, mutta minun täytyy koettaa löytää heidät ja maata heidän kanssaan jossakin paljaan taivaan alla. Nyt on jo myöhä, ja minulla on pitkä matka kotiin, enkä tiedä miten sinne osaankaan. Äiti sanoi, että minun olisi tultava tänne, jotta saisitte tietää miten kotona ovat asiat ja että ehkäpä voisitte auttaa meitä jollakin tapaa. Ja, sanoi hän, ehkä tunnette jonkun, joka voisi avustaa perhettänne sillä aikaa kuin itse istutte vankilassa ettekä voi tehdä työtä. Minä olen kulkenut koko päivän päästäkseni tänne, enkä

ole syönyt muuta kuin leipäpalasen sitte aamulla. Äidilläkään ei ole mitään työtä, kun makkaratehdas seisoo nyt. Mutta hän käy ympärinsä kori käsivarrellaan ja kerjää taloloissa, ja saakin sieltä täältä leipäpalasia. Mutta eilen hän ei saanut mitäkään, sillä hänen käsiään paleli eikä hän jaksanut kauvempaa olla ulkona; ja tänään hän vain valittaa ja huutaa — —"

Sellaista kertoi pikku Stanislovas yhtä mittaa nyhkyttäen. Ja Jurgis seiso, yhä puristaen pöydänreunaa sormiensa välissä, voimatta puhua sanaakaan; mutta hän tunsu päässään omituista pakotusta, aivan kuin tahtosi se haleta. Se tuntui vallan siltä, kuin olisi hän maannut maassa selällään ja suunnattomia painoja olisi yksi toisensa jälkeen ladottu hänen rinnalleen — uhaten murskata hänet vähitellen kuoliaaksi. Hän taisteli ja kamppaili itsensä kanssa — kuten jotakin hirvittävää painajaista vastaan, joka oli saanut hänet kynsiinsä. Hänen aivojansa poltti kuin tulesa — hän tunsu että pian tulisi hän hulluksi — —

"Ettekö voi auttaa meitä?" kysyi pikku Stanislovas arasti.

Jurgis pudisti päätään.

"Eikö ne anna teille yhtään rahoja täällä?"

Hän pudisti yhä päätään.

"Milloin pääsette vapaaksi ja tulette kotiin?"

"Kolmen viikon päästä", vastasi Jurgis.

Poika silmäsi levottomasti ympärilleen. "Taitaa olla parasta, että lähden tieheni nyt!" sanoi hän.

Jurgis nyökäytti päätään. Mutta yht'äkkiä hän maltoi mielensä, ja pisti käden taskuunsa ja kurotti sen sitte ristikon läpi — kädessä oli neljätoista senttiä. "Kas tässä!" hän sanoi. "Ota tämä ja vie kotiin heille!"

Stanislovas otti rahan vastaan, ja hetken epäröityään astui hän ovelle. "Hyvää yötä, Jurgis!" virkkoi hän, ja Jurgis näki pojan horjuvan, kun hän katosi näkyvistä.

Jurgis seiso tuokion paikallaan, nojaten otsaansa rautaristikkoa vastaan, horjahdellen ja haperoiden kuin juopunut. Sitte tarttui vartija häntä käsivarteen, ja hän kääntyi ympäri ja lähti hiljaa takasin kivensärkypaikalle.

XVIII LUKU.

Jurgis ei päässytäkään vankeudesta niin pian kuin oli toivonut. Hänelle tuomittuun rangaistukseen oli lisätty oikeudenkäyntikuluja puolitoista dollaria — hänen täytyi maksaa niiden vaivat, jotka olivat vieneet hänet vankilaan, ja kun hänellä ei ollut varoja, täytyi hänen olla pakkotyössä kolme päivää kauvemmin. Kenkään ei ollut huolinut ennakoita selittää hänelle sitä. Sitte kun hän kärsimättömästi oli laskenut päivät ja saanut selville, minä päivänä hän pääsisi vapauteen, kohtasi häntä mitä ikävimpänä yllätyksenä tieto, että hänen oli vielä vähän aikaa särettävä valtion kiviä; ja kun hän pani vastaan, naurettiin hänelle vain vasten kasvoja. Sitte rupesi hän uskomaan, että vankilan päällystö oli laskenut väärin. Mutta kun vielä kului päivä ja toinenkin, ilman että häntä laskettiin vapaaksi, vaipui hän syvään epätoivoon — kunnes vihdoon vartija eräänä aamuna hänelle ilmotti, että hänen rangaistusaikansa nyt oli päättynyt. Silloin hän kiiruhti riisumaan vankipukuaan ja pukeutumaan omiin, lantatehtaalta tuoksuviin työvaatteisiinsa, ja kuuli suunnattomaksi ilokseen vankilanportin narahtavan lukkoon jälestään.

Hän pysähtyi portaille melkein huumautuneena. Hänen oli vaikea uskoa tätä todeksi — että hänellä jälleen oli taivas päänsä päällä ja avoin katu edessään — että hän tosiaan oli vapaa mies. Mutta pian alkoi kireä pakkaneen purra häntä vaatteiden läpi, ja hän kiirehti ripein askelin sieltä.

Lunta oli satanut paksulta, mutta nyt oli pyry loppunut. Hienoa räntää satoi ja kova tuuli puhalsi, joka tunkeutui Jurgiksen luihin ja ytimiin asti. Hän ei ollut edes ennättänyt ottaa päällystakkia yllensä, kun hän toista kuukautta sitte syöksyi kodistaan "selvittämään asiaansa" Connorin kanssa, niin että puku, mikä hänellä nyt oli päällään, oli vanha ja kulunut, eikä se ollut edes uutenaakaan ollut erittäin lämmin. Kun hän nyt laahusti itseään eteenpäin, tunki sade pian noiden ohuitten ryysyjen läpi ihoon asti. Kadulla oli kuusi tuumaa paksu römssykerros, niin että hänen jalkansakin kävivät märiksi, vaikka

kengätkin olisivat olleet ehjät.

Jurgis oli vankilassa saanut aina tarpeeksi syödäkseen, ja työkin siellä oli helpointa, mitä hänellä koskaan oli ollut Chikagoon saavuttuaan; mutta siitä huolimatta hän oli heikompi kuin milloinkaan ennen. Surut ja epäilykset olivat raskauttaneet hänen mieltään ja melkoisesti heikontaneet hänen voimiaan. Häntä värisytti kun hän riensi eteenpäin katuja pitkin, vapisten kylmästä ja hieroen käsiään toisiaan vastaan sekä tavantakaa kätkien ne resuisiin taskuihinsa. Hän koetti saavuttaa lämpöä kohottamalla ja laskemalla hartioitaan nopeassa tahdissa. Vankila oli kaukana kaupungin ulkolaidalla, ja koko tienoo sen ympärillä oli asumaton ja jylhää; yhdellä puolella kulki syvä kuivausojja ja toisella puolella joukko rautatien raiteita. Myrsky oli kuitenkin riepoittanut lunta kaikkialle ja täyttänyt syvennykset, niin ettei hän mitään nähnyt ympärillään.

Kahlattuaan lumessa hyvän aikaa Jurgis kohtasi pienen ryysymekon, jolle luikkasi: "Hei, veitikka!"

Poika tirkisteli häneen toisella silmällään — hän näki heti, että Jurgis oli "vankilan lintu", tämän paljaaksi ajellusta päästä. "Mitä tahdotte?" kysyi hän.

"Mistä kautta menet tehtaille päin?"

"En mää sinne mene", vastasi poika.

Jurgis epäröi hetkisen, ennenkun jatkoi:

"Tarkotan — mistä sinne tie menee?"

"Miks' ette sitte sanonut niin", tuli vastaukseksi; ja sitte poika osotti peukalollaan luoteista kohti ja virkkoi: "Tuoll' on tie."

"Onko sinne pitkältä?" Jurgis kysyi.

"En mää tierä — tuoss' lie kolmenkymmenen kilometrin paikkeilla."

"Kolmekymmentä kilometriä!" toisti Jurgis kasvot harmaina. Hänen täytyi taivaltaa koko matka jalkasin, sillä hänet oli vankilasta päästetty ilman penniäkään taskussaan.

No niin — mikäpä siinä muu auttoi, kuin alkaa kulkea rivakasti osotettuun suuntaan; ja hän kulki niin tuimaan, että hänen ruumiinsakin lämpeni. Hän unohti kaiken — paitsi ne kummalliset ajatukset, jotka herkeämättä ajoivat toisiaan hänen aivoissaan. Kaikki ne hirvittävät ajatukset ja epäilykset, jotka olivat viileskelleet niitä vankilanseinien sisäpuolella, alkoivat nyt uudestaan temmeltää hänen poloisessa päässään. Kiusallinen ahdistus, joka tietämättömyydestä johtui, olisi kuitenkin pian ohi — hänhän oli kohta omaistensa parissa ja saisi tietää koko totuuden, koskipa se sitte Onaa tai lasta tahi taloa! Ja ennen kaikkea — niin lohdutteli hän itseään — piti hänen nyt iloita vapaudestaan; hänen kätensä olivat nyt hänen omansa, hän voi auttaa rakkaitaan, taistella heidän puolestaan vaikka koko maailmaa vastaan.

Tunnin verran hän väsymättä taivalsi täten eteenpäin. Vasta sitte hän rupesi silmäilemään ympärilleen. Hän näytti jättäneen kaupungin jo kauvaksi jälkeensä; katu oli muuttunut maantiekseksi, joka eteni länteenpäin, ja lumisia, aukeita kenttiä leveni sen kummallakin puolella. Pian kohtasi hän erään maamiehen, joka ajoi olkikuormaa. Jurgis pysäytti hänet ja kysyi.

"Viekö tämä tie tehtaille?"

Maalainen pudisti päätään ja vastasi:

"Enpä oikein tiedä minne se vie, mutta se on varmaa, että te nyt kulette vallan vastakkaiseen suuntaan."

Jurgis hölmistyi.

"Minulle kuitenkin sanottiin äsken tämän olevan oikean tien."

"Kuka niin sanoi?"

"Muuan poika."

"No, sitte oli se poika aika veijari ja peijasi teitä. Viisainta teidän on kääntyä takasin ja tultuanne kaupunkiin kysyä poliisilta tarkemmin asiasta."

Niinpä Jurgis kääntyi ympäri ja seurasi vaunuja.

"Saisitte kernaasti ajaakin", sanoi mies, "jollei minulla olisi niin raskas kuorma, että koni sitä tuskin

saa eteenpäin."

Vasta aamupuoleen Jurgis sai Chikagon näkyviinsä. Hän vaelsi loppumattomien talorivien ohi, pitkin puuistutuksilla varustettuja katuja sekä toisinaan sellaisia katuja pitkin, jotka ei olleet lainkaan kivetyt, vaan sen sijaan täynnä kuoppia, joissa kulkija helposti voi taittaa jalkansa. Joka viidennellä kadulla oli rautatie, joka kulki pääkadun poikki. Ne tekivät kulun vallan hengenvaaralliseksi, sillä pitkiä tavarajunia kulki edestakasin, paukkuen, kolisten ja rämisten, ja Jurgiksen täytyi vähän päästä pysähtyä niiden ylimenoa odottamaan, vaikka hän paloi kärsimättömyydestä. Välistä seisahtui kokonaisia rivejä ajurinvaunuja kadulle muutamiksi minuuteiksi, etsien suojaa sateelta korkeitten pilvenpiirtäjain turvissa, joita sen varrella oli runsaasti. Sellaisissa tilaisuuksissa Jurgis ryömi notkeana kuin käärme tietänsä eteenpäin yli rautatie- ja raitiotieraitteiden, vaunujen, kärryjen ja kaikenlaisten muiden ajopelien lomitse, henki kurkussa ja hartaasti siunaten itseään.

Chikagon-virta oli jäässä ja peittynyt jalkaa paksulla lumisohjolla. Jurgis riensi yli pitkän puusillan, jommoisia talvisaikaan rakennetaan jään poikki yhdeltä rannalta toiselle. Ei edes jokiäyräilläkään lumi ollut saanut säilyttää puhdasta valkosuuttaan; ja yksin räntäsadekin, joka nyt muistutti ohentunutta kivihiilisavua, sisälsi hienonhienoja savuhiukkasia, niin että Jurgiksen kasvot ja kädet kohta olivat kuin nokikolarin. Sitte hän tuli kaupungin varsinaisille liikekaduille, joiden tila oli vielä surkeampi. Ne olivat kuin leveitä mustia lokalammikoita, joissa hevosparat hinasivat raskaita kuormiaan ja tavantakaa vajosivat polviaan myöten miltei läpipääsemättömään liejuun. Naisia ja lapsia juoksenteli edestakasin kauhusta huutaen ja vaikeroiden eivätkä hädissään huomanneet petollisia syvennyksiä kadussa, joihin upposivat joukottain, kamppailen oikein henkensä edestä niistä ylös päästäkseen. Nämä kadut muistuttivat toden teossa syviä nevaisia vuorenrotkoja, pilvenkorkeiden rakennusten piirittäessä niitä molemmin puolin, ja kajahtelivat kulkusten kilinästä, ajurien huudoista ja jalankulkijain kirouksista. Ihmiset, jotka saivat pujotella kaikenlaisten ajopelien säännöttömän ja katkeamattoman virran lomitse, muistuttivat ahkeria muurahaisparvia — koskaan he eivät pysähtyneet katselemaan toisiaan tahi vaihtamaan tervehdyksiä ja ystävällisiä sanoja toistensa kanssa. Siellä täällä näkyi joukossa vedenpitävään päällystakkiin puettu muukalainen, joka hämmästyneenä katseli tätä muurahaiselämää ja aivan varmaan keskellä tätä lukematonta ihmisjoukkoakin tunsu itsensä yksinäisemmäksi ja avuttommaksi, kuin jos olisi ollut tuhannen peninkulman päässä asumattomassa erämaassa.

Muuan poliisi, jolta Jurgis kysyi tietä, neuvoi häntä oikeaan suuntaan ja sanoi hänellä vielä olevan yli seitsemän kilometriä määräpaikkaansa. Hän saapui jälleen laitakaupungin roskaisille kaduille, joiden varsilla oli lukemattomia kapakoita, rihkamakauppoja ja korkeita, likasia, punasia tehdasrakennuksia sekä keskellä rautatie- ja raitiotiekiskoja. Silloin nosti Jurgis päätään ja alkoi vainuta kuten jahtikoira — hän tunsu jo kotipuolensa tuttua hajua. Oli jo myöhä iltapäivä ja hän tunsu hiipaisevaa nälkää, mutta kapakoiden houkuttelevat tuoksut eivät olleet hänenlaistaan tyhjätaskua varten.

Sitte hän viimein saapui karja-aituuksille, joista tavallisuuden mukaan mustia, sakeita savupilviä pulmusi ja nautojen monituhataäninen ammunta pani ilman väräjämään ja sietämätön löyhkä lehahti häntä vastaan. Havaittuaan raitiovaunun, joka oli täpösen täynnä ihmisiä, kiipesi hän sen ulkosillalle, kun konduktööri juuri käänsi selkensä, ja lymyi muitten taakse. Kymmenen minuutin päästä hän hypähti alas sille kadulle, jonka varrella hänen kotinsa sijaitsi.

Hän juoksi kulman ympäri. Tuossa oli talo; hän katseli sitä — mutta pysähtyi äkisti. Mutta oliko se sama talo?

Jurgis hieroi silmiään ällistyneenä. Sitte hän kiersi seuraavan talon kohdalle, ja vielä seuraavan — siinä hän oli tuttu ruokakauppa kulmassa. — Aivan oikein, sama paikkahan se oli — hän ei ollut erehtynyt. Mutta talo — sehän oli nyt aivan toisenvärinen!

Hän lähenei vielä muutamia askelia. Niin — ennen se oli ollut harmaa, ja nyt oli se keltanen! Akkunalaudat olivat samaten olleet punaset, ja nyt ne olivat vihreät! Talo oli vallan äskettäin maalattu! Miten vieraalta se näyttikään!

Jurgis kävi vielä lähemmäksi, mutta pysyi toisella puolella katuja. Sekava ja hirvittävä ajatus valahti hänen aivoihinsa. Hänen polvensa vapisivat, ja koko hänen mielensä oli kovin kuohuksissa. Talo uudestaan maalattu, uudet vuorilaudat niissä kohdin, missä vanhat olivat olleet mädäntyneet, uudet kattopäreet yli koko katon! Vanhat olivatkin olleet jo puolen vuotta sitten myrskyn repelemät, eikä hänellä ollut silloin ollut varaa panettaa uusia eikä aikaa itse panna niitä. Sen hän vain muisti, että hän oli asettanut vintille altaita ja patoja ja mitä astiain tapaista vain löysi, kootakseen niihin katon lävitse satavan veden, ja ettei hän ennättänyt tyhjentää niitä, ennenkuin ne taasen olivat täydet. Sade oli monasti läpäissyt välikatonkin ja tulvannut alas aina ensi kerrokseen asti. Ja nyt oli kaikki laitettu! Ja särkyneitten akkunapielien sijaan oli pantu uudet! Ja akkunoissa riippui oikein verhot — uudet, valkeat ja jäykäksi tärkätyt verhot!

Silloin aukeni äkkiä ulko-ovi. Jurgis seisoi ja katseli suu ammoltaan, ja hänen rintansa kohosi

mahtavasti joka kerta kun hän veti henkeä keuhkoihinsa. Ulos tuli pikku poikanen, jota hän ei tuntenut — voimakas, lihava, punaposkinen veitikka. Sellaista ei ollut koskaan ollut Jurgiksen kodissa!

Jurgis tirkisteli poikaan kuin noiduttuna. Tämä astui viheltäen alas rappusia, potkien ympärilleen lumeen. Portaiden juurelle päästyään hän pysähtyi, kumartui alas ja otti kourallisen lunta käteensä, jota hän sitte pyöritteli palloksi kaidepuuta vasten nojautuen. Kun Jurgis silloin astui tömistellen kadun poikki suoraan häntä kohti, näytti hän ensin pelästävän ja aikovan peräytyä sisään, mutta jäi kuitenkin paikalleen.

Jurgis tarttui kiini kaidepuuhun, sillä hänen mielensä oli niin kuohuksissa, että hän tuskin kykeni seisomaan.

"Mitä — mitä sulla täällä on tekemistä?" kysyi hän huohottaen.

"Menkää tiehenne!" komensi poika.

"Sinä — —", yritti Jurgis jälleen puhua. "Mitä sinä täältä oikeastaan tahdot?"

"Minäkö!" kivahti poika kiivastuneena. "Minähän asun täällä!"

"Asutko sinä täällä?" läähätti Jurgis. Hän kävi kalmankalpeaksi kasvoiltaan ja hänen täytyi puristautua vielä kiinteämmin kaidepuuhun. "Sinä asut täällä, sanot sinä! Mutta missä sitte on minun perheeni?"

Poika näytti ilmeisesti ällistävän. "Teidän perheenne?" hän toisti.

Jurgis syöksyi poikaa vastaan.

"Niin juuri!" huusi hän. "Tämä on minun taloni!"

"Menettkö siitä tiehenne!" huudahti poika vuorostaan ja avasi nopeasti ulko-oven, huutaen sisään: "Hoi äiti! Täällä on muuan mies, joka sanoo tätä taloa omakseen."

Suurikasvuinen irlantilaisnainen ilmestyi ovelle ja kysyi: "Mitä nyt? Mikä on hätänä?"

Jurgis kääntyi hänen puoleensa.

"Missä on minun perheeni?" karjui hän. "Minä jätin heidät kaikki tänne! Tämä on minun kotini! Mitä teillä on tekemistä minun talossani?"

Nainen tirkisteli kauhistuneena häneen, aivan kuin olisi luullut hänen olevan karkuun päässeen hourinhoitolaisen, jollaista Jurgis tänä hetkenä muistuttikin.

"Teidän talossanne?" hän toisteli.

"Niin juuri, minun taloni!" kirkui Jurgis. "Minä asuin täällä, sanon minä."

"Teidän täytyy olla erehtynyt", nainen vastasi. "Täällä ei ole ketäkään asunut ennen meitä. Tämä on uusi talo, niin ne meille ainakin sanoivat."

"Mihin sitte perheeni on joutunut?" raivosi Jurgis mielipuolen tavoin.

Naiselle näytti asia vähitellen selvenevän. Ehkäpä häntä oli jo ennenkin epäilyttänyt, mitä "ne" olivat jutelleet hänelle. Hän kertoi nyt ystävällisemmin:

"En tiedä missä perheenne oleskelee. Minä ostin talon vain kolme päivää sitten, ja silloin ei täällä asunut ketään, ja ne sanoivat sen olevan vallan uuden. Tarkotatteko todellakin, että olette ennen vuokrannut sen?"

"Vuokrannutko?" toisti Jurgis huohottaen. "Minä ostin sen! Minä maksoin sen rahallani! Minä omistan sen! Ja he — — Oi hyvä Jumala! Ettekö voi sanoa minne omaiseni lähtivät?"

Nainen sai hänet vihdoinkin vakuutetuksi, ettei hänellä ollut siitä vähintäkään tietoa. Jurgiksen aivot olivat niin sekaannuksissa, että hän tuskin kykeni selvittämään itselleen asemaa. Hän ei tiennyt mitä nyt tehdä. Hänestä tuntui, kuin olisivat hänen omaisensa aivan äkkiä tulleet tykkänään juuritetuksi maanpäältä — kuten heistä olisi tullut tuollaisia uneksittuja ihmisiä, joita todellisuudessa ei olekaan olemassa. Hän oli hukassa — mutta silloin hän äkkiä oikeana hetkenä muisti isoäiti Majauszkienen, joka asui seuraavassa korttelissa. Tämäpä ehkä jotakin asiasta tietäisi! Hän kääntyi ympäri ja lähti juosta hölskääsemään.

Muori Majauskiene tuli itse avaamaan ovea. Nähdessään Jurgiksen verestävin silmin ja vallan raivoisena hän kiljasi kovasti. Kyllä, kyllä hän kertoisi. Perhe oli muuttanut; se ei ollut kyennyt maksamaan vuokraa ja korkoja ja oli sentakia vähine tavaroineen häädetty ulos lumihankeen, ja talo oli kiireesti maalattu uudestaan ja myyty seuraavalla viikolla. Muori ei ollut kuullut, minne perhe oli muuttanut, mutta arveli sen palanneen takasin Aniele Juknienien luo, jonka tykönä se oli ensiksi asunut Chikagoon tultuaan. Eikö Jurgis muuten tahtonut käydä sisälle lepäämään? Niin hullusti asiat nyt olivat — jos vain hänen ei olisi täytynyt mennä vankeuteen, niin — —

Jurgis ei voinut muuta kuin kääntyä takasin ja hoiperrella eteenpäin. Mutta pitkälle hän ei jaksanut käydä — päästyään kulman ympäri hänen oli pakko istahtaa ruokakaupan portaille, kätkeä kasvot käsiinsä ja itkeä ja nyyhkyttää kuin pieni lapsi.

Heidän kotinsa — heidän kotinsa! Sen he olivat ijäksi kadottaneet! Suru, toivottomuus, raivo valtasi hänet — voi ymmärtää millä voimattomalla kiukulla hän oli nähnyt umpi outojen ihmisten asuvan ja elävän siinä talossa, jonka he olivat ostaneet ja maksaneet. Ja nämä ne ripustelivat hienoja verhojaan akkunoihin niillä uhmatukseen häntä, ja kun hän tahtoi heitä tilille kaikesta, käyttäytyivät he häntä kohtaan vihamielisesti! Hän oli vielä näkevinään heidän ynseän ilmeensä ja vihaset, uhkaavat katseensa. Kaikki oli niin eriskummallista — niin käsittämätöntä! He eivät saaneet menetellä niin — kaikki tämä ei saattanut olla totta! Ajatellapa vain, mitä kaikkea hän oli saanut kärsiä tämän talon takia — mitä kurjuutta he kaikki olivat kärsineet sen takia — sitä hintaa, minkä he olivat siitä suorittaneet!

Koko tuo pitkä, loppumaton kamppailu palasi hänen mieleensä. Kaikki heidän uhrauksensa alussa, ne kolmesataa dollaria, jotka he kaikki yhdessä olivat raastaneet kokoon — kaiken omaisuutensa ja kaiken ansionsa he olivat kantaneet sen hyväksi, itse nähden alati nälkää ja kurjuutta! Entä sitte heidän vaivansa kerätessään kokoon nuo kaksitoista dollaria kuukaudessa vuokraan, lukuunottamatta korkoja ja kaikkinaisia muita maksuja ja verotuksia talonsa puolesta, korjauksia ja kaikkia muita menoja! Niin, he olivat talon hinnaksi maksaneet jaloimman kaikista panoksista — oman elämänsä; he olivat maksaneet sen työnsä hiellä ja surujensa kyyneleillä ja omalla sydänverellään! Dede Antanas oli menehtynyt surkealla tavalla koettaessaan osaltaan raastaa kokoon näitä rahoja. Epäilemättä hän olisi vielä elänyt ja ollut vankka ja reipas ikäänsä nähden, jollei hänen olisi ollut pakko orjailla Durhamin pimeissä, kylmissä maanalaisissa kellareissa. Ja Ona — hän ei ollut kadottanut ainoastaan voimansa, vaan myöskin terveytensä talon hintaa maksaessaan. Entä hän itse, joka kolme vuotta sitte oli ollut väkevä, rivakka mies, mutta joka nyt istui tässä murtuneena, värisevänä ja itkevänä kuin hermoheikko lapsi! Ah, he olivat panneet kaikkensa tuohon taisteluun; ja nyt he olivat joutuneet tappiolle, perikatoon! Kaikki, mitä he olivat maksaneet talonhintaa, oli nyt mennyt sitä tietään — ei senttiäkään ollut jäljellä. Ja heidän talonsakin oli mennyt — he olivat nyt samassa tilassa, josta olivat alkaneet. Mutta silloin oli heillä toki ollut rahoja — nyt he olivat sysätyt ulos nälkään ja pakkaseen kuolemaan!

Nyt voi Jurgis viimeinkin nähdä koko totuuden — nähdä itsensä tapahtumain pitkän sarjan kautta joutuneen teurasuhriksi, jonka värjäviin sisälmyksiin verenhimoiset raatolinnut olivat iskeneet kyntensä. Viholliset olivat repineet ja raastaneet ja vainonneet häntä joka askeleella, jonka hän otti. Oi, Jumala, miten hirveätä, julmaa ja pirullista kaikki tämä oli ollut! Hän ja hänen perheensä, turvattomat naiset ja lapset, olivat taistelleet henkensä edestä tietämättöminä ja avuttomina ja kaikkien hylkääminä — ja vainohenget olivat väijyneet heidän kintereillään, etsien tietoonsa heidän jälkensä ja himoten heidän vertansa! Ensinnäkin tuo valheellinen ilmotus ja tuo käärmekielinen, liukas asiamies! Sitte kaikkien maksujen vihmova raesade, kaikki nuo vuokrat ja korot ja verot, joita heidän ei olisi pitänyt ikänä maksaa. Ja sitte kaikki tehtailijain juonet, noiden heidän herrojensa, tyranniensa ja verenimijäinsä — työn seisaukset ja työajanlyhennykset, ylimääräiset tunnit ja julmat joudutukset, palkkain alennukset ja hintain korotukset! Koko luonnon armottomuus heidän ympärillään, helle ja pakkaset, sade ja lumi; sen kaupungin ja sen maan armottomat olot, missä he asuivat, niiden säälimättömät lait ja merkilliset tavat, joita he eivät ymmärtäneet! Kaikki nämä olosuhteet olivat vaikuttaneet yksissä tuumin suurten yhtiöiden hyväksi, jotka käänsivät kaikki kulkemaan omaksi edukseen ja puristivat kaikesta itselleen mahdollisimman suuren hyödyn. Ja nyt — nyt oli koko tuo monimutkainen kummitus, suurteollisuuden hirviö, tykkänään nielaissut heidät kitaansa, imenyt ytimen heidän ruumiistaan ja sieluistaan ja sitten viskannut heidät kuni tyhjat rakot syrjään, ottanut yksin heidän talonsakin ja myynyt sen toisille! Ja he eivät voineet tähän mitään, he olivat sidotut käsistä ja jaloista — laki oli heitä vastaan, koko yhteiskuntakoneisto oli heidän sortajainsa käskettävänä! Jos Jurgis rohkeni kohottaa nyrkitetyt kätensä heitä vastaan, joutui hän taas siihen villipetojen häkkiin, josta hän juuri oli päässyt ulos!

Noustako ylös ja siivosti mennä tiehensä — sehän olisi samaa kuin luopua oikeuksistaan, tunnustaa tappionsa ja antaa omaisuutensa tuon vieraan perheen haltuun. Jurgis olisi sateessa väristen lähtenytkin uudelleen puoltamaan omistusoikeuttaan, jollei ajatus perheestään olisi pidättänyt häntä siitä. Ehkäpä hän saisi vielä kuulla pahempiakin uutisia — ja niin nousi hän jalkeille ja alkoi kulkea eteenpäin tuimasti kävellen ja puoli pyörryksissä.

Anielen talolle teurastamoiden takalistolla oli runsaasti kolme kilometriä; mutta koskaan ei matka

Jurgiksesta ollut tuntunut niin pitkältä, ja kun hän näki tuon tutun, likasen harmaan hökkelin, läpätti hänen sydämensä hurjasti pelosta ja pahoista aavistuksista. Hän syöksi ylös rappusia ja alkoi takoa raivoisesti ovea.

Aniele muori tuli itse avaamaan sen. Luuvalo oli eukkoparkaa pidellyt hyvin pahasti, sittekun Jurgis viimeksi oli nähnyt hänet, ja hänen ryppyiset vanhat kasvonsa olivat vallan keltaset ja pergamentin kaltaiset. Hän säpsähti nähdessään Jurgiksen.

"Onko Ona täällä?" huusi tämä hengästyneenä.

"On", kuului vastaus, "hän on täällä."

"Kuinka — —", alotti Jurgis, mutta keskeytti äkkiä, tarttuen suonenedontapaisesti kiini ovenpieleen. Jostakin huoneen sisältä kuului äkkiä ääni hänen korviinsa, hurja, pelottava tuskanhuuto. Ja se oli Onan ääni!

Silmänräpäyksen seiso i Jurgis ovella kuin kivettyneenä pelosta; sitte hän työnsi vanhan vaimon syrjään ja ryntäsi sisään.

Etummainen huone oli Anielen keittiö, ja uunin ympärillä istui kyyristyneinä puoli tusinaa naisia, kaikki kalpein ja pelästynein kasvoin. Muuan heistä syöksi pystyyn kun Jurgis astui sisään; hän oli laiha ja perin surkastunut ja kantoi toista kättään siteessä — Jurgiksen oli vaikea tuntea hänessä Marijaa.

Hänen katseensa tapaili Onaa, mutta tätä ei näkynyt missään. Sitte hän katseli naisia, vaatien heiltä tietoa. Mutta nämä istuivat mykkinä kuin kivipatsaat, katsoen häneen arasti, aivan kuin kauhun lyöminä. Sekuntia myöhemmin kuului uusi huuto, entistä vielä hirvittävämpi.

Se tuli taaempaa ja — kuten tuntui — yläkerrasta. Jurgis juoksi takasin ovelle ja avasi sen. Eteisessä hän huomasi tikaportaat, jotka johtivat ylös vinnille; ja hän oli jo noussut ensi portaalle, kun hän äkkiä kuuli jonkun takanaan. Se oli Marija, joka seurasi vallan hänen kintereillään. Tämä tarttui hänen käsivarteensa terveellä kädellään ja huusi hurjasti: "Ei, ei, Jurgis! Seisahdu!"

"Mitä tarkoitat?" huohotti Jurgis.

"Sinä et saa mennä ylös!"

Jurgis oli puolittain sekasin raivosta ja pelosta. "Mitä nyt?" hän karjasi. "Miten on laita?"

Marija puristautui häneen kiini. Jurgis voi kuulla Onan nyyhkyttävän ja vaikeroivan ylhäällä. Hän koetti tempaista itsensä irti ja kiivetä ylöspäin, odottamatta vastausta.

"Ei, ei", huusi Marija katkonaisesti. "Jurgis! Sinä et saa mennä sinne ylös! Se on — se on — lapsi!"

"Lapsi?" toisti Jurgis hämmästyneenä. "Antanasko?"

Marija vastasi hänelle kuiskaten: "Uusi!"

Ja silloin tunsi Jurgis polvensa heikoiksi, ja hänen täytyi nojautua portaih in. Hän tirkisteli Marijaan, kuten tämä olisi ollut aave.

"Uusi!" kähisi hän. "Mutta eihän nyt ole aikakaan vielä!" hän lisäsi raivoisesti.

Marija nyökkäsi päätään. "Tiedän sen kyllä", hän sanoi, "mutta se on tulemassa."

Ja uudelleen kuului Onan kirkuna, iskien häntä kuin nuijalla kasvoihin, saattaen hänet vapisemaan ja kalpenemaan. Tuo ääni heikkeni vähitellen — sitte hän kuuli vaimonsa ähki vän: "Jumalani — anna minun kuolla, anna minun kuolla!" Ja Marija löi käsivartensa hänen ympärilleen, huutaen: "Tule pois! Tule pois!"

Marija veti Jurgiksen takasin keittiöön, puolittain kantaen häntä, sillä tuo vahva mies oli äkkiä käynyt heikoksi kuin vastasyntynyt lapsi. Oli kuin se perustus, jolla hänen sielunsa oli luottaen levännyt, nyt olisi särkynyt pirstoiksi — hirmu kuolemata hirveämpi oli pyyhkäissyt häntä. Keittiöön tultuaan hän vaipui tuolille, väristen kuin haavanlehti, Marijan mykkänä pidellessä häntä pystyssä ja muiden naisten katsellessa häneen äänettömällä, avuttomalla kauhulla.

Ja vielä kerran kuului Onan huuto; Jurgis voi sen kuulla vallan selvästi tänne, ja hän tömist i jalkojaan.

"Kuinka kauvan sitä on kestänyt?" hän läähättäen kysyi.

"Ei vallan kauvan", vastasi Marija; ja sitten nähtyään Anielen tekevän merkkejä hän kuohahti: "Mene

tiehesi, Jurgis! Sinä et voi sitä auttaa — sinun pitää mennä pois ja tulla vasta myöhemmin takasin. Kaikki käy hyvin — kaikki on — —"

"Kuka on hänen luonaan?" kysyi Jurgis. Ja nähdessään Marijan epäröivän, huusi hän kahta kivakammin: "Kuka siellä on?"

"Hän on — hän on hyvissä käsissä", vastasi Marija. "Elzbieta on hänen luonaan."

"Mutta entä lääkäri?" Jurgis kähisi. "Joku, joka ymmärtää asian!"

Hän tarttui Marijaa kiivaasti käsivarteen. "Joku, joka ymmärtää näitä asioita!" toisti hän vielä kiihkeästi.

Marija vapisi, ja hänen äänensä painui kuiskaukseksi, kun hän vastasi: "Me — meillä ei ole rahaa". Ja sitte, säikähtyneenä hurjan epätoivoisesta ilmeestä Jurgiksen kasvoissa, hän selitti: "Kyllä se hyvin käy, Jurgis! Sinä et ymmärrä näitä asioita — mene nyt pois — mene pois! Ah, jospa vain olisit vähänkin odottanut!"

Mutta näiden huutojen ja vastalauseiden keskeltäkin Jurgis voi erottaa Onan äänen, joka huusi yhä hirvittävämmiin. Hän tuli vallan suunniltaan. Kaikki tämä oli vallan uutta hänelle, vallan uutta, kaameaa ja kauheaa — se kohtasi häntä kuin salaman isku. Kun pikku Antanas syntyi, oli hän ollut poissa työpaikallaan, eikä hän ollut tietänyt mistäkään, ennenkun kaikki oli ohitse; ja nyt, kun hän oli saapuvilla, ei häntä päästetty läsnä olemaan. Naiset saivat hänet vihdoinkin ulos, sillä hän ei kyennyt tekemään mitään vastarintaa. Paljain päin ja miltei mielipuolena surusta ja raivosta hän juoksenteli edestakaisin kapealla kujalla, mutta sinnekin kuului Onan kirkuna. Hän koetti paeta vielä kauemmaksi, mutta palasi heti takasin kuuntelemaan. Neljännestunnin kuluttua hän oli jälleen portailla ja syöksyi niitä ylös sekä rupe si takomaan ovea niin raivokkaasti, että se olisi pian mennyt pirstoiksi, jolleivät naiset olisi kiiruhtaneet avaamaan ja päästämään hänet sisään.

Kaikki heidän väittelynsä eivät tehneet häneen laisinkaan. "Kuinka te tiedätte", huusi hän, "että hän onnellisesti suoriutuu tästä? Kuinka sen voitte tietää — hänhän on kuolemaisillaan — kuulen sen selvään! Kuunnelkaa häntä — kuunnelkaa! Se on hirmuista — sitä ei saa sallia — tähän täytyy hankkia apua! Miksette ole lähettäneet lääkäriä hakemaan? Olisitte luvanneet maksaa hänelle jälestäpäin — olisitte luvanneet — —"

"Emme voineet luvata mitään sellaista", vastusti Marija. "Meillähän ei ollut penniäkään rahaa — tuskin olemme jaksaneet elää päivästä päivään."

"Mutta minä voin tehdä työtä", Jurgis huusi. "Minä voin hankkia rahoja!"

"Niin, niin", jatkoi Marija — "mutta luulimmehan sinun olevan vankilassa. Kuinka voimme tietää milloin sieltä palaisit? Ne eivät tee mitään ilmaiseksi."

Marija kertoi sitte, miten hän oli koetellut etsiä kättilöä ja miten nämä olivat vaatineet kymmentä, viittätoista, jopa viittäkolmattakin dollaria ja sitä etukäteen. "Ja minulla kun ei ollut kuin ainoastaan neljännes dollaria. Minä olin kuluttanut joka sentin mitä minulla oli — jopa kaikki mitä minulla pankissakin oli. Sitte olen vielä velkaa lääkärille, kun hän kävi kättäni katsomassa, ja hän lakkasi tykkänään käymästä, kun pelkäsi ettei perisi senttiäkään vaivoistaan. Ja Anielelle olemme velkaa kahden viikon vuokran, ja hän hän on itse nälkään kuolemaisillaan. Olemme lainanneet ja kerjänneet kaikista mahdollisista paikoista pysyäksemme hengissä, emmekä enää kykene tekemään niin mitään — —"

"Entä lapset?" Jurgis kysyi.

"Lapset eivät ole olleet kotona kolmena viime päivänä, sillä ilma on ollut niin hirmuinen. Sitäpaitsi he eivät ole voineet aavistaakaan mitä täällä kotona — se tuli niin äkisti, kaksi kuukautta ennen aikaansa."

Jurgis nojautui pöytää vasten ja kätki kasvonsa käsiinsä. Hänen päänsä vaipui rinnalle, ja hänen käsivartensa vapisivat — hän näytti joka hetki lysähtävän kokoon lattialle. Mutta silloin Aniele äkkiä kavahti ylös ja hoiperteli häntä kohti, haparoiden käsillään hameensa takataskua. Hän veti sieltä esiin likasen, mustan rääsyn, jonka toisessa päässä olevan solmun hän vapisevin käsin avasi.

"Kas tässä, Jurgis!" hän sanoi. "Minulla on vähäsen rahaa. *Palauk!* Katsoshan!"

Hän sai solmusta esiin muutamia lantteja ja laski ne yksitellen — niitä oli neljäneljättä senttiä. Ne hän antoi Jurgikselle ja kääntyi sitte toisten vaimojen puoleen sanoen: "Entä te — eikö teillä ole mitään hänelle antaa? Hän maksaa kyllä kaikki kerran takasin, kun saa työtä, ja hänelle tekee hyvää kun saa edes yrittää auttaa vaimoan, vaikkei sitte apua saisikaan. Kun hän palaa takasin, on kai kaikki jo

ohitse."

Ja toisetkin köyhät vaimoparat tyhjensivät auliisti kukkaronsa; useimmilla oli vain kupari- ja nikkeli rahaa, mutta he antoivat hänelle kernaasti kaikkensa. Muori Olszewski, joka asui naapuritalossa ja jonka mies oli teurastaja ja aina juopotteli, antoi lähes puoli dollaria, niin että koko summa nousi yhteen ja neljännekseen dollariin. Sitte Jurgis pani rahat kukkaroonsa, jota kovasti puristi nyrkkiinsä, ja lähti juoksemaan minkä jaloista pääsi.

XIX LUKU.

"Rouva Haupt, kätilö", oli luettavana kyltissä, joka riippui erään toisen kerroksen akkunan yläpuolella sen kadun varrella, minne Jurgis nyt juoksi; ja ovenpielessä oli toinen kyltti, jolle maalattu käsi etusormellaan osotti likasia portaita ylöspäin. Jurgis kiirehti niitä ylös, hypäten aina kolme porrasta yhdellä kertaa.

Rouva Haupt oli juuri paistamassa silavaa ja sipulia sekä oli jättänyt oven puoliavoimeksi, jotta savu menisi ulos. Kun Jurgis koetti koputtaa ovea, lensi se seposen selälleen, ja hän näki vilaukselta arvoisan rouvan itsensä, joka juuri oli viemässä mustaa pulloa huulilleen. Jurgis hiipi muutamia askelia taapäin ja palasi sitte kovasti kolisten, niin että rouva ei voinut luulla muuta kuin hänen nyt vasta tulevan. Mutta hän ennätti kuitenkin paraaksi nähdä tämän piilottavan pulloa. Kätilö oli saksalaista syntyperää ja suunnattoman lihava — kun hän käveli, heilui hänen ruumiinsa kuin laiva valtameren aalloilla; ja astiat tärisivät hyllyllä yhteen hänen joka askeleillaan. Hän oli puettu risaiseen siniseen hameeseen, ja hänen hampaansa olivat vallan mustat.

"Mikä hätänä?" hän kysyi nähdessään Jurgiksen.

Tämä oli juossut kuin mielipuoli koko tien ja oli nyt niin hengästynyt, että tuskin kykeni puhumaan. Hänen tukkansa oli epäjärjestyksessä ja silmänsä hurjat — hän näytti mieheltä, joka juuri oli noussut haudastaan.

"Vaimoni!" huohotti hän. "Tulkaa heti!"

Rouva Haupt laski paistinpannun käsistään ja pyyhkäsi käsiään hameeseensa.

"Te tahdotte minua avuksi synnytyksessä?" hän kysyi.

"Niin!" vastasi Jurgis läähättäen.

"Olen juuri päässyt kotiin sellaisesta toimituksesta", virkkoi kätilö. "En edes ole ennättänyt saada suuhuni päivällispalaa. Mutta — jos nyt niin hullusti on laita — —"

"Kyllä — juuri niin on laita!" Jurgis huusi.

"No hyvä! Ehkäpä minä — paljoko maksatte sitten?"

"Minä — minä — paljoko te vaaditte?" änkytti Jurgis.

"Viisikolmatta dollaria."

Jurgis kalpeni. "Sitä en voi maksaa", hän sanoi.

Nainen katsoi häneen uteliaasti. "Paljonko sitte maksatte?" hän kysyi.

"Täytyykö minun maksaa nyt — heti paikalla?"

"Tietysti; kaikki tilaajat tekevät niin."

"Minulla — minulla ei nyt ole paljoakaan rahaa", Jurgis alotti hätäytyneenä puhumaan. "Minä olen ollut — kaikenlaisissa ikävyyksissä — ja kaikki rahani ovat menneet. Mutta minä kyllä maksan teille — joka sentin — niin pian kuin vain voin. Minä voin tehdä työtä — —"

"Mitä työtä teette?"

"Minulla ei nyt ole mitään paikkaa, mutta minun täytyy pian semmoinen saada. Minä — —"

"Paljonko teillä nyt on?"

Jurgiksen oli vaikea vastata. Kun hän sitte sanoi: "Neljännes toista dollaria", nauroi nainen hänelle vasten kasvoja.

"Minä en siitä summasta panisi edes hattuakaan päähäni", ilkkui hän.

"Se on kaikki mitä minulla on", Jurgis sanoi murtuneella äänellä. "Minun täytyy saada apua — vaimoni on kuolemaisillaan! Minä en voi auttaa sitä — minä — —"

Rouva Haupt oli tälläväläin työntänyt silavansa ja sipulinsa takasin uuniin paistumaan. Hän kääntyi nyt Jurgikseen päin ja vastasi savun ja rätinän keskeltä:

"Antakaa minulle nyt kymmenen dollaria paikalla, niin voitte lopun maksaa ensi kuussa."

"En voi — minä en voi maksaa sitä", vastusti Jurgis. "Olenhan jo sanonut teille, että minulla on vain neljännes toista dollaria."

Nainen kääntyi takasin työhönsä.

"En usko teitä", hän sanoi. "Kaikkihan koettavat puijata minua. Onko siinä mitään järkeä, että noin isolla ja väkevällä miehellä olisi muka vain neljännes toista dollaria taskussaan?"

"Tulen juuri vankilasta", Jurgis huusi — hän oli valmis lankeemaan polvilleen tuon naisen eteen — "eikä minulla ollut senttiäkään rahaa sitä ennen, ja perheeni on enimmäkseen nähnyt nälkää."

"Eikö teillä ollut ystäviä, jotka olisivat voineet auttaa teitä?"

"He ovat kaikki köyhiä", Jurgis vastasi. "He antoivat minulle nämä lantit. Olen tehnyt kaikkeni — —"

"Eikö teillä olisi mitään, jota voisitte myydä?"

"Minulla ei ole mitään, sanon minä — ei yhtään mitään!" hän huusi tuskastuneena.

"Ettekö sitte voi lainata, hä? Eivätkö vanhat työkumppaninne sen verran luota teihin?" Sitte nähdessään Jurgiksen pudistavan päätänsä nainen jatkoi: "Kuulkaahan minua! Jos nyt maksatte minulle, ette tule katumaan sitä. Minä pelastan vaimonne ja pienokaisenne teille, eikä tämä uhraus sittekään lopulta tunnu teille liian kalliilta. Jos kadotatte heidät nyt, niin miltä se teistä sitte tuntuu? Tässä näette naisen, joka ymmärtää tehtävänsä — voitte kysellä vaikka keneltä naapuristossa, niin he kyllä sanovat sen teille — —"

Rouva Haupt heilutti paistinkauhaansa Jurgista kohden vakuuttavalla tavalla; mutta hänen sanansa sisälsivät enemmän kuin tämä voi kestää. Hän kohotti käsiään epätoivoisella eleellä, kääntyi ympäri ja säntäsi ovesta ulos. "Sitä ei tarvita", hän huudahti mennessään — mutta äkkiä hän kuuli naisen huutavan jälkeensä.

"Minä teen sen viidestä dollarista!"

Kättilö seurasi häntä toruen ja riidellen.

"Oletteko hullu, kun ette suostu sellaiseen tarjoukseen?" hän nalkutti edelleen. "Ette saa ketään lähtemään kanssanne vähemmästä. Minä en ikänäni ole ryhtynyt mihinkään työhön moisesta pikkusummasta. En jaksa edes maksaa huoneeni vuokraakaan — —"

Jurgis keskeytti hänen jaarituksensa kiroustulvalla. "Jollette sitä voi", karjasi hän, "niin miten voin minä sitä teille maksaa? Kirottua, minä totisesti maksaisin teille mitä vaaditte, jos vain voisin, mutta sanoinhan teille, ettei minulla ole niin paljoa. Minulla ei ole! Kuuletteko — *minulla ei ole!*"

Hän kääntyi uudelleen ympäri ja syöksyi rappusia alas. Mutta hän ei ollut päässyt niitä vielä puoliväliinkään, kun rouva Haupt kuului huutavan hänen jälkeensä:

"Odottakaas! Minä tahdon lähteä mukaanne! Tulkaahan takasin!"

Ja Jurgis nousi jälleen hänen huoneeseensa.

"Ei ole hyvä ajatella kenenkään kärsivän", puheli kättilö alakuloisen näköisenä. "Voisin yhtä hyvin auttaa teitä ilmaiseksi kuin tuon rahapennin vuoksi, jota mulle tarjoatte. Mutta minä tahdon auttaa teitä. Onko sinne pitkältä?"

"Kolme tai neljä kulmanväliä täältä."

"Kolme tai neljä! Ja minähän käyn läpimäräksi sateessa! Gott im Himmel, se vaiva olisi enemmänkin arvoinen! Neljännes toista dollaria, sanotte, ja sellaisena päivänä kuin tänään! Mutta ymmärrättehän minut — tahdotte tietysti maksaa minulle loput viidestäkolmatta dollarista piankin?"

"Niin pian kuin vain voin."

"Ainakin tässä kuussa?"

"Kyllä, kuukauden sisään", sanoi Jurgis poloinen. "Saman tekevä! Mutta kiiruhtakaa nyt!"

"Missä on se vaivainen neljännes toista dollaria?" intti rouva Haupt väsymättömästi.

Jurgis laski rahat pöydälle, ja nainen luki ne ja kiiruhti lukitsemaan ne kaappiinsa. Sitte hän uudelleen kuivasi rasvaiset kätensä hameeseensa ja valmistautui lähtemään matkaan, valitellen ja muristen koko ajan; hänen oli muka vaikea liikkua, ja hän älähteli ja huohotti joka askeleella. Hän otti pois kaulahuivinsa välittämättä siitä, että töykkäsi samassa Jurgista selkään, ja järjesteli huolellisesti liiviään ja hameitaan. Sitte hän äärettömällä huolella pani päähänsä mustan hatunräyhkän ja reistasi sateenvarjoaan, joka oli epäkunnossa; ja muita samallaisia välttämättömiä askareita hänellä oli loppumattomia, sillä aikaa kun Jurgis seiso vieressä ja oli pakahtua kärsimättömyydestä, surusta ja raivosta. Heidän vihdoin kadulle päästyään Jurgis kiirehti muutaman askeleen edelle vilkaisten tavantakaa taaksensa, siten kiirehtääkseen häntä jouduttamaan kulkuaan. Mutta rouva Haupt voi käydä vain hitaasti, askel askeleelta, ja sittekin hän ahdashenkisenä huokui ja läähätti kuin höyryveturi.

Vihdoin viimein he saapuivat perille ja astuivat säikähtyneiden naisten luo keittiöön. Synnytystuskat eivät vieläkään olleet ohitse, sai Jurgis kuulla — hän kuuli Onan yhä vielä kirkuvan. Tällävälin rouva Haupt otti hatun päästään ja sijoitti sen takanreunustalle sekä veti takataskustaan esiin ensin tahraisen esiliinan ja sitte pienen astian, jossa oli hanhenrasvaa ja jota hän rupesi heiluttamaan kädessään. Se oli kättilöiden kalu, välttämätön tarveaine, ja mitä useammassa synnytyksissä hanhenrasvaa on ollut mukana, sitä parempaa onnea se heille tuo.

Naiset saattoivat kättilön portaille, ja Jurgis kuuli hänen intoilevan: "Gott im Himmel! Miksi olette saattaneet minut tällaiseen paikkaan? En jaksa kivuta ylös portaita. En tahdo koettaakaan — johan niissä tappaisin itseni. Tällaisessa paikassa ei saa pitää lapsensynnyttäjää! Herranen aika — eihän nämä olekaan mitkään portaat — nehän ovat tikapuut! Teidän olisi pitänyt hävetä!" Jurgis seiso ovella ja kuunteli hänen torumistaan, jonka puolittain tukahuttivat Onan hirvittävät tuskanhuudot.

Vihdoinkin Anielen onnistui tyynnyttää kättilö ja saada tämä todellakin kiipeämään ylös tikaportaita. Heidän tultuaan ylisille täytyi Anielen varotella ja kädestä pitäen johdattaa häntä, sillä siellä ei ollut mitään lattiata — vain muutamin paikoin oli palkkien päälle pantu vanhoja lautoja, joita myöten jommoisellakin varmuudella voi astua, mutta muuten oli siellä vain paljaat palkit ja välissä ammottava, musta tyhjiys. Kun siellä sen lisäksi oli vallan pimeä, olisi ollut parasta jos joku naisista olisi kulkenut edellä kynttilä kädessä. Moninaisten huudahdusten ja torumisten jälkeen lihava kättilö kuitenkin uskalsi kalliin henkensä noille heiluilille laudoille, ja viimeinen, mitä Jurgis hänestä näki, oli vilaus valtavista elefantinsääristä. Koko talo vapisi joka askeleella, jonka rouva Haupt otti ylisillä.

Sitte laskeusi Aniele nopeasti alas Jurgiksen luo ja tarttuen häntä käsivarteen sanoi:

"Mene nyt täältä matkoihisi, Jurgis! Tee niinkuin sinulle sanon; sinä olet tehnyt kaiken voitavasi, ja nyt olet täällä vain tiellä. Mene nyt ja pysy poikessa!"

"Mutta minne täältä menisin?" kysyi Jurgis avuttomasti.

"En tiedä minne", muori vastasi. "Mene kadulle, jollei sulla ole muuta paikkaa — kunhan vain menet! Ja ole poissa koko yö!"

Sitte työnsivät hän ja Marija Jurgiksen ulos ovesta ja sulkivat sen hänen jälkeensä. Oli juuri auringonlaskun hetki, ja pakkaneen kiristyi — vesisade oli muuttunut lumisateeksi, ja lumisohju kaduilla jäätty iljanteeksi. Jurgista paleli hänen ohuessa takissaan, mutta hän työnsi kätensä taskuihin ja alkoi ravata eteenpäin. Hän ei ollut syönyt sittekun aamulla, jonkavuoksi hän tunsu itsensä heikoksi ja pahoinvoivaksi; äkillisellä toivonjuohteella hän muisti olevansa vain muutamien kulmanvälien päässä siitä kapakasta, jossa hän oli usein syönyt päivällisensä työssä vielä ollessaan. Hän ajatteli tapaavansa siellä sääliväisyyttä tai sitte kohtaavansa jonkin tutun. Hän alkoi astua sinnepäin niin nopeaan kuin taisi.

"Halloo, Jack!" huusi paikan isäntä, kun hän astui kapakan ovesta sisään — Packingtownissa kutsutaan kaikkia muukalaisia ja tuntemattomia miehiä "Jack'eiksi" — "missä olette ollut näin kauan?"

Jurgis astui suoraan tiskin luo. "Minä olen ollut vankilassa", hän sanoi, "ja tulen juuri sieltä. Kävelin

kotiin koko matkan ilman senttiäkään lakkarissani, enkä ole syönyt mitään sitte murkinan. Olen menettänyt kotini, ja vaimoni on kipeänä ja minä itse menehtymäisilläni."

Ravintoloitsija katseli hänen kalmankalpeita kasvojaan ja sinertäviä, väriseviä huuliaan. Sitte hän otti esiin ison pullon ja ojensi hänelle lausuen: "Tyhjennä tuo!"

Jurgis kykeni tuskin pitelemään pulloa — niin vapisivat hänen sormensa.

"Elä pelkää", rohkasi isäntä, "juo sinä se vain pohjaan asti!"

Sitte Jurgis joi pitkän siemauksen whiskeypullosta, ja sen tehtyään hän palasi ruokapöydän luo, totellen toisen kehotusta. Hän söi minkä jaksoi; sitte kiitettyään istahti hän ison, lämpiävän uunin ääreen keskellä huonetta.

Se oli kuitenkin liian hyvää oloa ajan pitkään — kuten aina tässä kovassa maailmassa. Hänen siinä istuessaan alkoivat hänen liasta paksut vaatteensa sulaa ja höyrytä, ja koko huone täyttyi lantatehtaan kamalalla katkulla. Isäntä tuli levottomaksi. Tunnin päästä teurastamot sulettaisiin ja miehet saapuisivat työstään; mutta kenpä hirviäisi tulla moiseen paikkaan, joka niin hirvittävästi löyhkäsi Jurgikselta. Oli vielä lauantai-ilta, ja parin tunnin kuluttua saapuisi soittokunta — kornetinpuhaltaja ja viulunsoittaja — ja naapuriston perheitä tulisi viettämään iltaa tanssilla ja wieniläismakkaralla oluen kera, jota iloa kestäisi aina kello kahteen tai kolmeen aamulla. Hetken epäröityään ravintoloitsija sanoikin Jurgikselle:

"Kuulkaahan, Jack, arvelenpa että teidän nyt on meneminen."

Hän oli tottunut näkemään haaksirikkoisia raukkoja luonaan, tämä kapakanisäntä; hän "lämmitytti" tusinoittain sellaisia joka yö, juuri yhtä laihtuneita, kylmettyneitä ja epätoivoisia olentoja kuin tämä tässä. Mutta ne olivat kaikki tyyten rappiolle joutuneita ja menneitä miehiä, kun Jurgis vielä oli keskellä taistelua ja moni piirre hänessä muistutti vielä entisestä kunnosta ja hyvinvoinnista. Kun hän oli sävyisesti ja äänettömänä noussut sijaltaan, muisti isäntä hänen aina olleen siivon miehen, josta vielä voi odottaa kelpo vierasta.

"Teillä on ollut vastoinkäymisiä, näen minä", sanoi hän. "Tulkaa tätä tietä!"

Salin peräosassa olivat rappuset, jotka johtivat alas kellariin. Niiden sekä ylä- että alapäässä oli ovi, molemmat tarkoin sulettavat, niin että porraskäytävästä tuli mainio tyyssija, jonne isäntä voi sulkea niin hyvin maksamattomat vieraat kuin sellaiset "politikoitsijatkin", joille ei ollut edullista pistää nenäänsä ovien ulkopuolelle.

Siten vietti Jurgis yönsä. Whisky oli ainoastaan puolittain lämmittänyt häntä, eikä hän voinut nukkua, hermostunut ja perin uupunut kun oli; hän vuoroon nyökkäili unisena päätänsä, vuoroin kavahti ylös, väristen kylmästä ja ruveten jälleen muistelemaan tilaansa. Tunti kului toisensa jälkeen, mutta salista kuuluva soitto ja nauru ja laulu muistuttivat hänelle yön vielä olevan. Kun remuavien viimeisetkin äänet olivat vajenneet, odotti hän pääsevänsä ulos kadulle; mutta kun tätä ei tapahtunut, rupesi hän ihmettelemään miksikähän mies oli unhottanut hänet.

Viimein, kun hiljaisuus ja tukala asema kävivät aivan sietämättömiksi, nousi hän ylös ja alkoi takoa ovelle, jolloin isäntä tuli haukotellen ja hieroskellen silmiään. Hän oli valvonut koko yön ja tarjoillut vierailleen.

"Minä tahdon mennä kotiin", Jurgis sanoi. "Pelkään vaimoni tilaa — en voi odottaa enempää."

"Miksi kaikkien hittojen nimessä ette sanonut sitä ennen?" sanoi mies.

"Minä luulin, ettei teillä ollut kotia minne mennä."

Jurgis pääsi ulos. Kello oli neljä aamulla, ja ulkona oli pilkkosen pimeätä. Kadulle oli satanut lunta kolmen tai neljän tuuman paksuudelta, ja vieläkin putoili tiheään suuria hiutaleita. Hän lähti juoksujalkaa kulkemaan Anielen asuntoa kohden.

Keittiön akkunasta loisti valkea, mutta verhot olivat vedetyt eteen. Ovi oli lukitsematta ja Jurgis ryntäsi sisään.

Aniele, Marija ja muut naiset olivat kyyristyneinä lieden ääreen kuten ennenkin. Heidän joukossaan Jurgis huomasi moniaita uusiakin naisia; myöskin havaitsi hän talon hiljaiseksi.

"No, miten on laita?" hän kysyi.

Kenkään ei vastannut hänelle; kaikki tirkistelivät häneen pelosta kalpein kasvoin.

Hän huusi uudestaan: "Miten on laita?"

Ja sitte, savuavan lampun valossa, hän näki Marijan, joka istui lähinnä häntä, puistavan murheellisena päätään.

"Ei ole vielä ohitse", sanoi hän.

Jurgis parahti epätoivoisesti: "Eikö vielä?"

Uudelleen Marija pudisti päätään. Miesparka seisoikin kuin kivettyneenä.

"Minä en kuule häntä", hän sanoi.

"Hän on ollut levollisena pitkän aikaa", virkkoivat toiset.

Hetkinen hiljaisuutta — sitte sen äkkiä keskeytti ääni ylisiltä, joka huusi:

"Haloo, te siellä!"

Muutamat naiset juoksivat viereiseen huoneeseen, mutta Marija hypähti Jurgiksen luo, huutaen hänelle:

"Odota täällä!"

Molemmat seisoivat kalpeina ja vapisevina vastakkain, kuunnellen jännitetyllä tarkkaavaisuudella.

Muutamien tuskallisten minuuttien perästä kuultiin rouva Hauptin laskeutuvan portaita alas, alituisesti murahdellen ja toruen, portaiden narahdellessa hänen allaan. Vihdoin oli hän päässyt niiden juurelle, vihaisena ja läähättävänä, ja he kuulivat hänen astuvan huoneeseen. Jurgis loi häneen silmäyksen — ja sitte hän hätkähti taapäin miltei pyörtymäisillään. Kättilön liivi oli auki, vallan kuin jonkun teurastamotyömiehen. Hänen kätensä ja käsivartensa olivat veren tahraamat, ja verta oli tirsunut hänen vaatteilleen ja kasvoilleenkin.

Hän pysähtyi ja veti syvään henkeä. Kenkään läsnäolevista ei päästännyt hiiskaustakaan.

"Minä olen tehnyt parhaani", sanoi hän. "En voi tehdä enää mitään — ei kannata enää koettaakaan."

Toiset eivät sanoneet sanaakaan.

"Se ei ollut minun syyntä", hän jatkoi. "Teidän olisi pitänyt lähettää hakemaan lääkäriä eikä viivytellä niin kauvan — kaikki oli jo liian myöhäistä kun minä tulin".

Yhä vielä sama haudan kolkko hiljaisuus. Marija oli takertunut kaikella voimallaan Jurgiksen käsivarteeseen.

Sitte kääntyi rouva Haupt äkkiä Anielen puoleen. "Eikö teillä ole mitään juotavaa, hä?" hän tiedusti. "Vähän paloviinaa?"

Aniele pudisti päätään.

"Herr Gott!" huudahti kättilö. "Sellaista väkeä! Ehkäpä saan jotakin syödäkseni — en ole syönyt mitään sitte eilisäamun, ja nyt olen saanut ponnistella itseni puolikuoliaaksi tuolla ylhäällä. Jos olisin sen tiennyt, en ikinä olisi tullut tänne niistä lanteista, mitkä teiltä sain!"

Samassa hän katseli ympäri huonetta ja älysi Jurgiksen. Hän osotti tätä sormellaan ja huusi:

"Kuulkaa te! Te maksatte minulle paikalla lopun palkkiostani! Se ei ollut minun syyntä, että haitte minut niin myöhään etten voinut auttaa vaimoanne. Se ei ollut minun syyntä, että lapsi tuli esiin toinen käsi edellä, niin etten voinut sitä pelastaa. Olen saanut hääriä ja puuhata koko yön, ja sitte mokomassa paikassa, jossa ei ollut tilaa koirallekaan, enkä ole saanut suuhuni mitään muuta, paitsi mitä omasta taskustani olen syönyt."

Tässä rouva Haupt hengähti hetkisen; ja Marija, nähdessään suurien hikikarpaloiden nousevan Jurgiksen otsalle ja tuntien hänen vartensa vapisevan, kiirehti kysymään matalalla äänellä:

"Miten Onan laita on?"

"Miten hänen laitansa on?" toisti rouva Haupt kärttyisesti. "Miten luulette hänen laitansa olevan, kun te jätätte hänet sinne tappamaan itsensä tuskiin ja ponnistuksiin? Hän on nuori ja olisi ehkä hyvästi suoriutunut, jos häntä olisi oikein hoidettu. Hän kamppaili kovasti, tyttö parka — vielä hän ei ole kuollut."

Ja Jurgis päästi kauhean huudon:

"Kuollut!"

"Hän tietystikin kuolee", vastasi kättilö kiukkuisesti. "Lapsi on jo kuollut."

Ylihuonetta valaisi kurjasti kynttilänpätkä, joka seiso i pöydällä; se oli saanut palaa ilman että kukaan oli huolinut niistä sitä, ja se rätsi ja haikusi, kun Jurgis syöksyi sisään. Hän voi vaivoin savun ja hämärän lävitse huomata eräässä nurkassa kasan rääsyjä ja vanhoja peitteitä, jotka olivat läjätty paljaalle lattialle; jalkapuolessa oli ristiinnaulitun kuva ja sen vieressä katolilainen pappi, joka mutisi rukouksia. Kaukana toisessa nurkassa makasi kyyristyneenä Elzbieta, vaikeroiden ja käsiään väännellen. Rääsykasalla makasi Ona.

Hän oli peitetty lakanalla, mutta Jurgis voi nähdä hänen olkapäänsä ja toisen käsivartensa paljaina. Hän oli niin laiha ja surkastunut, että miehensä tuskin voi tuntea hänet — hän oli aivan kuin luuranko, ja hänen kasvonsa olivat valkoset kuin liitu. Silmät olivat ummessa, ja hän makasi hiljaa kuin kuollut. Jurgis hoiperteli häntä kohti ja lankesi polvilleen hänen kurjan vuoteensa viereen.

"Ona! Ona!" huusi hän tuskallisesti.

Sairas ei avannut silmiään. Jurgis otti hänen kätensä omiensa väliin ja alkoi taputtaa niitä raivoisasti, huutaen:

"Katsohan minuun! Vastaa minulle! Minä olen Jurgis, joka olen tullut takasin — etkö kuule minua?"

Hän huomasi mitä heikointa liikettä vaimonsa silmäluomissa, ja hän huusi uudelleen raivoisasti:

"Ona! Ona!"

Silloin äkkiä Onan silmät aukenivat — vain silmänräpäykseksi. Hän katseli miestä — hänen silmissään välähti heikko ilme jälleentulemisesta. Jurgis oli näkevinään hänet hyvin kaukaa, kuten tiheän usvan takaa. Hän ojensi käsivartensa häntä kohden, kutsuen ja puhutellen hurjan epätoivoisesti häntä nimeltä.

Mutta se oli turhaa — se oli liian myöhää! Viimeisessä tuokiossa, silloin kun oli tuntenut hänet, oli Ona kohottanut hiukan yläruumistaan vuoteelta. Mutta nyt putosi se takasin — hän oli kuollut! Jurgis taputteli ja hyväili hänen käsiään, otti hänet syliinsä ja painoi hänet povelleen. Mutta Ona oli kylmä ja liikkumaton — hän oli kuollut — hän oli kuollut!

Tämä sana kajahti hänen korvissaan kuin hautajaiskellojen soitto, saaden unohdetut jänteet hänen sydämissään väräjämään, vanhat varjomaiset kauhut ammottamaan — pimeyden hirmut, tyhjyyden hirmut, tyhjiin raukeamisen hirmut. Ona oli kuollut! Ona oli kuollut! Hän ei milloinkaan enää näkisi häntä, ei milloinkaan enää kuulisi häntä! Jäätävä yksinäisyyden tunne valtasi hänet; hän näki itsensä seisovan erillään kaikesta muusta maailmasta — maailmasta, joka hänelle enää oli pelkkiä varjoja ja epäoleisia unennäköjä. Hän tuns i olevansa kuin pieni lapsi, täynnä pelkoa ja vapistusta; hän huuteli ja kutsui, muttei kenkään vastannut hänelle, ja hänen epätoivoiset huutonsa kajahtelivat halki koko talon, saaden portaiden juurelle kokoutuneet naiset painautumaan pelosta yhteen. Pappi tuli ja laski kätensä hänen olkapäälleen ja kuiskaili hänelle lohdutuksen sanoja, mutta hän ei kuullut mitäkään. Oli kuten hän itse olisi eronnut elämästä, vaeltaen äänettömien varjojen keskellä ja etsien niiden joukosta Onan äsken pois lentänyttä sielua.

Niin makasi hän kauvan. Päivä koitti harmaana ja hämäränä ja tunkeutui ylliskamarin verhojen lävitse. Pappi lähti, naiset lähtivät, ja hän jäi yksikseen tuon äänettömän, valkean haamun kera — itse tosin levollisempana nyt, mutta ohkuen ja uikuttaen ja väristen kuin vilutaudin vallassa. Tuon tuostakin hän tahtoi nousta pystyyn ja katsella noita valkeita kasvoja, mutta sitte himmentyivät hänen silmänsä — se oli liiaksi hirvittävää hänelle! "Kuollut! *Kuollut!*" toisti hän itselleen. Ja Onahan oli vielä lapsi, vasta kahdeksantoista vuotias! Hänen elämänsä oli tuskin alkanutkaan — ja tuossa hän makasi murhattuna — runneltuna ja kuoliaaksi kidutettuna!

Oli täysi aamu, kun hän vihdoin nousi pystyyn ja tuli alas keittiöön — hurjana ja tuhkaharmaana ja hoiperrellen kuin juopunut. Paljon naapureja oli tullut sisään, ja he tähystelivät äänettöminä häntä, kun hän vaipui alas tuolille pöydän ääreen ja kätki kasvonsa käsiinsä.

Muutamien minuuttien kuluttua avautui ovi; kokonainen talvi kylmää ja lunta näytti ryntäävän sisään, ja lumen keskellä oli pikku Kotrina, lähättäen juoksustaan ja sinisenä kylmästä.

"Olen jälleen kotona!" huudahti hän tullessaan. "Tuskinpa voin — —"

Mutta Jurgiksen nähdessään hän äkkiä vaiken i. Katsellen yhdestä toiseen hän älysi jotakin

tapautuneen ja kysyi matalalla äänellä: "Mikä nyt on?"

Ennenkun kukaan kerkisi vastata, hypähti Jurgis ylös ja lähestyi häntä horjuvin askelin.

"Missä olet ollut?" hän kysyi.

"Myymässä sanomalehtiä poikain kanssa", tyttö vastasi. "Lumi — —"

"Onko sinulla rahaa?"

"On."

"Kuinka paljon?"

"Lähes kolme dollaria, Jurgis."

"Anna ne minulle!"

Säikähtyneenä hänen käytöksestään Kotrina tähysti toisten puoleen.

"Anna tänne ne!" komensi Jurgis vielä kerran. Ja tyttö pujotti kätensä taskuun ja veti esiin kimpun kuparirahoja, jotka oli solminut jonkin rääsyn kulmaan. Jurgis otti ne sanaakaan virkkamatta ja lähti ovesta ulos kadulle.

Kolmas ovi sieltä vei erääseen kapakkaan. "Whiskyä!" sanoi hän sisään astuessaan, ja kun tarjoaja työnsi hänen eteensä lasillisen, avasi hän rääsysisolmun hampaillaan ja veti sieltä esiin puolendollarin rahan.

"Mitä maksaa koko pullo?" kysyi hän. "Minä tahdon juoda itseni humalaan."

XX LUKU.

Mutta isolle ja vahvalle miehelle ei kolme dollaria riitä pitkäänkään juopotteluun. Tämä oli alkanut sunnuntaiamuna, ja maanantaiyönä tuli Jurgis kotiin heikkona ja kipeänä, huomaten hävittäneensä joka sentin perheen nykyisistä varoista, saamatta niillä ostetuksi tuokionkaan verran unhotusta.

Ona ei ollut vielä haudattu; mutta poliisille oli asiasta ilmoitettu, ja huomenissa piti heidän panna ruumis mäntyarkkuun ja viedä se niinkutsutulle "ruukuntekijän kedolle" eli köyhäin hautuumaalle. Elzbieta oli tällöin ulkona kerjäämässä lantteja kaikilta naapureilta, jotta voisi maksaa sielumessun Onan puolesta; ja lapset makasivat yläkerrassa nälkään kuolemaisillaan, sillä aikaa kun hän, kunnoton heittiö, oli hävittänyt heidän rahansa juomiseen. Näin kertoili Aniele vihasta värisevällä äänellä, ja kun Jurgis viluissaan heti ryntäsi takan luo, sanoi muori ettei hänen keittiönsä enää ollut sopiva paikka hänen myrkyllisille lannoituslöyhkilleen. Valmistaakseen tilaa Onalle oli hän ahtanut kaikki muut vuokralaisensa yhteen ainoaan huoneeseen, mutta nyt voi Jurgis kiivetä ylös ylisikamariin, minne hän kuuluikin — ja sielläkään hän ei saanut olla kauvempaa, jollei maksanut vuokraansa.

Jurgis lähti sanaakaan sanomatta, ja hoiperrellen yli lahonneitten lattiapalkkien seuraavan huoneen läpi pääsi hän vihdoinkin ylisille. Siellä oli vallan pimeätä — heillä ei ollut enää varaa polttaa kynttilää; ja sitte oli siellä melkein yhtä kylmää kuin ulkosalla. Eräässä nurkassa, niin kaukana ruumiista kuin mahdollista, istui Marija pidellen pikku Antanasta terveellä käsivarrellaan ja koettaen viihdyttää pienen nukkumaan. Toisessa nurkassa nyhjötti pikku Juozapas, vaikeroiden sitä ettei ollut saanut ruokaa koko päivänä. Marija ei virkkanut sanaakaan Jurgikselle; tämä kyyristyi kuin pieksetty koira omaan nurkkaansa ja istahti paljaalle lattialle.

Ehkäpä hänen olisi nyt pitänyt ajatella lasten nälkää ja omaa kehnoa käytöstään; mutta sen sijaan hän ajatteli ainoastaan Onaa ja antautui jälleen rajattoman surunsa valtaan. Hän ei vuodattanut kyyneleitä eikä häpeän takia kehdannut hiiskahtaakaan; hän istui vain liikkumattomana ja väristen katkeran mielihaikeansa vallassa. Hän ei koskaan ollut ajatellut, miten suuresti hän todella oli rakastanut Onaa, ennenkun nyt vasta, kun tämä oli mennyt pois. Hänen vanha rakkautensa, jota oli kidutettu ja haavoitettu aina kuolemaan saakka, heräsi hänessä uudelleen; muiston lähteensilmät virisivät jälleen esiin unhotuksen uumenista — hän näki sielunsa silmien edessä koko heidän yhdyselämänsä, näki Onan sellaisena kuin oli hänet nähnyt kaukana Litvassa, ensi kerran markkinoilla, nuorena, raittiina ja kauniina kuin ruusu, hilpeänä ja laulavana kuin lintunen. Hän näki hänet edessään sellaisena kuin hän oli ollut morsiamena heidän hääpäivänään, näki hänen rajattoman hellyytensä ja kaikki hänen

sydämmensä ihmeet; ne sanat, jotka Ona silloin oli hänelle lausunut, tuntuivat vieläkin soivan hänen korvissaan, Onan silloin vuodattamat kyyneleet nyt valuvan alas hänen poskiaan. Pitkä, julma kamppailu nälkää ja kurjuutta vastaan oli kovettanut ja katkeroitannut hänen oman mielensä, mutta ei ollut muuttanut Onaa miksiäkään toiseksi — tämä oli ollut sama hellyyttä janoova sielu loppuun asti, joka aina oli ojentanut hentoja käsivarsiaan häntä kohti, aina puolustanut häntä, kerjäten vain häneltä lempeä ja hellyyttä. Ja miten hän oli saanut kärsiä — miten julmasti hän oli saanut kärsiä raakuutta, kovuutta ja kaiken pyhimpänsä häväistystä — ah, Jumala, niiden muistoa ei jaksanut kestää! Mikä jumalaton ja sydämmetön hirviö hän itse oli ollutkaan! Jokainen kova sana, jonka hän oli vaimolleen sanonut, kimmahti nyt takasin ja haavotti häntä kuin terävä veitsi; jokainen itsekäs teko hänen puoleltaan — mitä tuskia hän nyt saikaan niistä maksaa! Ja miten nöyräksi ja katuvaiseksi hän nyt tunsikin itsensä sydämissään, niin ei hän sitä enää saanut selittää — se oli liian myöhäistä, liian myöhäistä! Hänen rintansa paloi ja vuoti verta hänen sitä ajatellessaan; hän ryömi pimeässä Onan ruumiin viereen, ojentaen käsivarsiaan sitä kohti — mutta Ona oli mennyt ijäksi pois, hän oli kuollut! Hän olisi tahtonut huutaa ulos maailmaan koko kauhunsa ja epätoivonsa, tuskan hien poreilla ohimoillaan, mutta hän ei tohtinut päästää äännähdystäkään, hän tuskin uskalsi hengittääkään — niin pohjaton oli hänen häpeänsä ja inhonsa itseään kohtaan.

Vasta myöhään yöllä Elzbieta tuli kotiin saatuaan todella kylliksi rahaa kokoon sielumessua varten ja maksettuaan sen jo etukäteen — muuten hän tuskin olisi kotiin huolinut palatakaan. Hän toi myöskin mukanaan palasen kivikovaa ruisleipää, jonka oli saanut joltakulta, ja hän jakoi sen lapsille ja sai heidät siten viimein viihtymään nukkumaan. Sitte hän meni Jurgiksen luo ja istahti hänen viereensä.

Ei nuhteen sanaakaan sanonut hän tälle — hän ja Marija olivat siitä sopineet edeltäpäin; hän tahtoi vain surra yhdessä hänen kanssaan tässä hänen vaimovainajansa ruumiin ääressä. Jo ennenkin oli Elzbieta niellyt alas kyyneleensä, vaikka hänellä oli ollut mieli täynnä synkkiä ja pelättäviä surun ajatuksia — silloin kun hän saattoi yhden lapsistaan hautaan; lyhyen ajan hän oli valittanut, mutta sitte rohkaissut itsensä ja käynyt taisteluun jällellä olevien puolesta. Elzbieta oli noita alkeellisia luonteita: hän oli kuin kastemato, joka elää kahteen kappaleeseen paloteltunakin, tai kuten kana, jolta poikasensa yksi toisensa perään ovat riistetyt pois, mutta joka tuskallisesti kiintyy viimeiseensä. Hän teki niin, koska hänen luonteensa oli tällainen — hän ei kysellyt kohtalonsa oikeudenmukaisuutta eikä elämän lyhytaikaisuutta, jossa hävitys ja kuolema kilpaa mellastavat.

Ja tätä vanhannaisen elämänkatsomusta hän koetti istuttaa Jurgikseenkin, valitellessaan hänen kanssaan kyynelsilmin. Hän ei surrut omista lapsistaan — hän ja Marija kyllä pitäisivät jotenkuten niistä huolta. Mutta Jurgiksella oli Antanas, oma poikansa. Ona oli antanut Antanaksen hänelle — pikku poikanen oli hänen ainoa muistonsa vaimovainajastaan; hänen täytyi helliä ja suojella sitä, hänen täytyi tulla taasen mieheksi. Hän tiesi, mitä Ona olisi pyytännyt hänen tekemään, mitä tämä olisi pyytännyt häneltä tänä hetkenä, jos vielä olisi voinut puhua. Oli hirmuista, että Onan oli täytynyt kuolla tällä tavalla; mutta elämä oli ollut liian kova häntä kohtaan, ja hänen oli täytynyt lähteä pois. Oli hirveätä, ettei heillä ollut itsellään varoja edes häntä haudatakaan, ettei Jurgis saanut edes päivääkään murehtia häntä — mutta niin oli nyt laita, eikä sille voinut mitään. Heidän kohtalonsa kiristyi kiristymistään; heillä ei ollut senttiäkään, ja lapset kohta kuolisivat nälkään — vähän rahaa heidän täytyi hankkia jollakin tavalla. Eikö Jurgis voinut miehistyä Onan takia ja koota jälleen voimiaan? Vähän ajan perästä he jo olisivat poissa vaaran suusta — nythän he olivat luopuneet koko onnettomasta talostaan ja voivat siis elää rauhallisemmin, ja kun lapsetkin ansaitsivat kukin tahollaan, voivat he kihnutella eteenpäin, jollei hän vain murtuisi kokoon. Siten Elzbieta jatkoi lohdutuspuhettaan kuumeellisen kiihkoisasti. Tämähän oli hänelle elämäntaistelua; eikä hän pelännyt Jurgiksen menevän juomaankaan, sillä tällä ei ollut penniäkään. Mutta hän pelkäsi sitä ajatusta, että Jurgis saattaisi jättää heidät, lähteä maantielle, kuten Jonas oli tehnyt.

Mutta Onan ruumis silmäinsä edessä Jurgis ei voinut ajatellakaan pikku poikansa hylkäämistä. Hän lupasi koettavansa ponnistaa kaikkensa Antanaksen hyväksi. Hän tahtoi uhrata pikkuselle kaikki voimansa — tahtoi mennä työhön heti, huomispäivänä, odottamatta edes Onan hautaustakaan. He saivat luottaa häneen, hän pitäisi sanansa, vaikka mitä tapahtuisi.

Ja niinpä lähti hän ulos huomenissa ennen päivänkoittoa, pakottavin päin ja sydämmin ja koko ruumis murtuneena. Hän kulki suoraan Durhamin lantatehtaalle, nähdäkseen saisiko takasin vanhan paikkansa. Mutta päällysmies pudisti päätään hänet nähdessään — se ei käynyt laatuun, sillä hänen paikkansa oli jo kauvan sitte annettu toiselle, eikä siellä ollut enää tilaa hänelle.

"Ettekö luule sitte pian tulevan?" Jurgis kysyi. "Minä voin odottaa."

"Ei", vastasi toinen, "teidän ei kannata odottaa — teille ei enää tule tilaa täällä."

Jurgis tuijotti mieheen silmät selällään ällistyksestä. "Mitenkä niin?" hän kysyi. "Ettekö enää tarvitse minun työtäni?"

Toinen katsahti häneen kylmästi ja välinpitämättömästi ja vastasi:
"Sanoinhan jo, ettei teille ole mitään työtä täällä."

Jurgiksella oli aavistuksensa tämän tapauksen hirvittävästä merkityksestä, ja hän lähti tiehensä raskain sydämin. Hän liittyi niiden nälkäisten retkulaisten suureen laumaan, jotka seisivat päiväkaudet lumessa tehtaan konttorin ulkopuolella. Siellä hän seiso i aivan syömättömänä kaksi pitkää tuntia, kunnes poliisiketju karkotti hänet pois muun joukon kera. Siellä ei ollut hänelle työtä ainakaan tänään.

Jurgis oli tehnyt monia hyviä tuttavuuksia pitkänä palvelusaikanaan tehtaissa — niiden joukossa oli kapakanisäntiä, jotka kernaasti uskoisivat hänelle ryydyn ja sitä seuraavan suupalan velaksi, ja hänen vanhan ammattiyhdistyksensä jäseniä, joilta hän voisi lainata kymmensenttisen kovimman hädän aikana. Mitään nälkäänkuolemisen vaaraa ei siis ollut hänelle tarjona. Hän voi tulla takasin huomenna ja jatkaa työnkyselyä vaikka viikkokausia, kuten sadat ja tuhannet toiset. Sillävälin kävisi Teta Elzbieta kerjäämässä Hyde Park-piirissä, ja lapset toisivat kotiin niin paljon kuin tarvittiin Anielen tyydyttämiseksi ja heidän kaikkien hengissä pitämiseksi.

Sillä tapaa odotellen kului viikko värjötellässä ulkona kylmässä tulessa tai kuokkiessa kapakoita, kunnes Jurgis sattumalta joutui erääseen Jonesin suuren teurastamon kellareista. Hän näki erään päällysmiehen käyvän ovesta ja pyysi tältä työtä.

"Osaatteko työntää vaunuja?" kysyi mies, ja Jurgis vastasi: "Kyllä, herra!" ennenkun sanat olivat oikein kerinneet päästä toisen suusta.

"Mikä nimenne?"

"Jurgis Rudkus."

"Ennenkin ollut täälläpäin?"

"Kyllä."

"Missä sitte?"

"Kahdessakin kohdassa — Brownin teurastamossa ja Durhamin lantatehtaassa."

"Miksi jätitte ne?"

"Ensi kerralla sattui tapaturma, ja toisella kertaa pantiin työ kuukaudeksi lepäämään."

"Ymmärrän. No niin, koetanpa ottaa teistä selvää. Tulkaa takasin huomenna varahin ja kysykää Mr. Thomasta."

Sitte kiiruhti Jurgis kotiin tuoden sen riemullisen uutisen, että hänellä oli nyt työtä — että hirveän taistelun päivät nyt olivat ohitse. Perheen jäsenet viettivät sen vuoksi ilojuhlaa sinä iltana; ja seuraavana aamuna oli Jurgis puoli tuntia ennen avaamista tehtaan portilla. Päällysmies tuli vähän myöhemmin, ja nähdessään Jurgiksen rypisti hän otsaansa.

"Oh, tekö!" sanoi hän, "lupasinhan teille jotain työtä eilen, vai mitä?"

"Kyllä, herra", vastasi Jurgis.

"No niin, minua surettaa että olen erehtynyt. En voi käyttää teitä."

Jurgis tuijotti mieheen vallan huumautuneena. "Mitä tarkoitate?" kysyi hän.

"En mitään muuta", vastasi toinen, "kuin etten voi käyttää teitä."

Se oli sama kylmä, vihamielinen vastaus, jonka hän oli saanut jo lantatehtaan työnjohtajalta. Hän tuns i, ettei tässä maksanut vaivaa sanoa sanaakaan enää, ja hän lähti pois.

Ulkona kapakoissa istuvat miehet voivat selittää hänelle mitä kaikki tämä merkitsi. He katselivat häntä sääli väisesti — mies parka, hänen nimensä oli "mustassa kirjassa"! "Mitä hän oli tehnyt!" kysyivät toiset. "Pieksänyt päällysmiestään henk ihieveriin." Taivasten tekijät, sittenhän hänen nimensä piti olla kaikkialla tunnettu! Hän voi yhtä varmasti toivoa pääsevänsä Chikagon pormestariksi kuin saavansa työtä Packingtownissa. Mitä auttoi häntä kaikki työnetsiminen tähän aikaan? Hänen nimensä oli merkitty salaiselle listalle jok'ainoassa työpaikassa täällä, suurissa ja pienissä. Se tunnettiin jokaisessa isossa teollisuuspaikassa koko Yhdysvalloissa, pohjassa ja etelässä, idässä ja lännessä. Kaikki tahtovat saada vain kilttejä poikia työhönsä, jotka viisi välittävät kurjuudestaan ja antavat päällysmiesten kohdella heidän vaimojaan ja morsiamiaan miten vain tahtovat. Mikään mahti ei enää auta tuollaista

raukkaa, joka on uskaltanut antaa selkään työnjohtajalleen vaimonsa häväisemisestä, mitkään valitukset ja vetoamiset eivät enää siinä tepsivät. Oli onnellinen ajatus työnantajien puolelta ruveta käyttämään "mustaa kirjaansa"; sillä he tehokkaimmin voivat varottaa miehiä ja mieliä tarttumasta ammattiyhdistyshaaveiluihin ja valtiollisiin tyytymättömyysilmaisuihin.

Jurgis palasi näine uusine tietoineen perheneuvotteluun. Asianlaita oli mitä julmin; täällä, tässä piirissä oli hänen kotinsa — millainen se sitte kulloinkin olikin — se paikka, jossa hän asui ja jossa ystävänsä hänet tunsivat; mutta nyt oli mahdollisuus sen käyttämiseen häneltä sulettu. Packingtownissa ei saanut olla muita kuin teurastamoja; kaikki toivo siellä asumiseen ja elämiseen oli hänentapaiseltaan kielletty.

Koko päivän ja puolen yötä hän ja molemmat naiset keskustelivat siitä. Vihdoin sovittiin, että Jurgis lähtisi alakaupunkiin, lasten työmaalle, onneaan koettamaan. Marijalla oli vähän toiveita saada työtä teurastamoissa; vaikkei hän tätä nykyä heidän surkeissa oloissaan voinut tavata vanhaa henttuaan useammin kuin kerran kuussa, ei hän kuitenkaan voinut lähteä muuanne ja luopua hänestä ijäksi. Elzbieta puolestaan oli kuullut kerrottavan mahdollisuuksien aukeamisesta Durhamin tehtaissa ja odotteli nyt kiihkeästi joka päivä kutsuvaa sanaa. Lopuksi päätettiin, että Jurgis lähtisi alakaupunkiin koettelemaan onneaan omin väkinsä, ja että naiset päättäisivät omasta kohdastaan sittekin hän oli saanut työtä. Kun siellä ei ollut ketään, jolta hän olisi voinut lainata, eikä hän myöskään rohjennut kerjätä peläten joutuvansa kiini, sovittiin että joku lapsista kohtaisi hänet joka päivä määrättyä aikana ja antaisi hänelle viisitoista senttiä heidän ansioistaan, joilla hänen katsottiin voivan elää. Sitte täytyi hänen jok'ikin päivä taivaltaa katuja ylös ja alas satojen, jopa tuhansien samallaisten kodittomien raukkojen parissa, käyden kerjäämässä työtä kaikkialla, makasiineissa, kauppapuodeissa ja tehdaspaikoissa; ja yöllä oli hänen ensin ryömiminen johonkin porttikäytävään tai eteiseen, kunnes puoliyön hetki tuli ja hän voi mennä jollekin rautatieasemalle, missä levitti sanomalehden alleen odotussalin lattialle ja nukahti kaikenlaisten haaksirikkoutuneiden, maankiertäjien ja kerjäläisten keskeen, jotka levittivät ympärilleen paloviinan ja kehnnon tupakan katkua ja sietämättömiä syöpäläisparvia.

Kaksi viikkoa Jurgis jatkoi tätä toivotonta taistelua. Kerran sai hän lykätä kuormarattaita puolen päivää ja toisen kerran kantaa erään eukon laukkaa, saaden siitä hyvästä olla yötä hänen luonaan. Se oli yleinen majapaikka kaiken maailman roistoväelle, ja öillä oli hän siellä usein paleltua kuoliaaksi. Siellä hän sai myöskin tilaisuutta silmätä sanomalehtiä nähdäkseen, oliko niissä ilmoitettu mitään tointa, jota hän voisi käydä pyytämässä. Mutta noista ilmoituksista ei Jurgiksella kuitenkaan ollut mitään hyötyä; useimmiten olivat paikat jo poisannetut, ennenkun hän ehti perille, ja monta väsyttävää päivää meni sen kautta turhaan juoksuun. Useammin kuin yhden kerran huomasi hän ilmoituksen olevan pelkkää huijausta, jolla kavala ilmottaja toivoi pyytävänsä verkkoonsa jonkun herkkäuskoisen karpäsen, itse istuessaan väijyksissä ja sitte oikeaan aikaan siepatakseen kiini uhrinsa. Kaikki nuo monenkaltaiset "konttorit" ja "päätoimistot" koettivat vain nylkeä ja pettää avuttomia ja kokemattomia työmiehiä. Muuta ei Jurgis tosin niiden kautta kadottanut kuin aikaa, mutta se johtui siitä, ettei hänellä muuta kadotettavana ollutkaan. Niinpä hän kerran tuli erääseen valokuvausateljieriin, jossa sanottiin että hän ja hänen perheensä ansaitisivat tavattomia summia valokuvain värittämisellä. Mutta siinäkin oli muuan ehto — Jurgiksen olisi pitänyt suorittaa kaksi dollaria ihmisystävälliselle valokuvaajalle, ennenkun tämä otti hänet koetteeksi palvelukseensa. Silloin hän ei voinut muuta kuin luvata tulla takasin, sittekin ensin olisi hankkinut nuo kaksi dollaria.

Vihdoinkin eräänä päivänä Jurgis sai ikävöityä työtä tavattuaan sattumalta muutaman vanhan toverin niiltä ajoilta, jolloin hän vielä kävi ammattiyhdistyksessä. Mies oli menossa työpaikkaansa Harvester-Trustin jättimäisissä konetehtaissa sekä kehotti häntä tulemaan mukaan, luvaten puoltavansa häntä päällysmiehelle, jonka läheinen tuttava sanoi olevansa. Jurgis ei tietystikään epäröinyt, vaan seurasi ystävää, ja tullessaan tehtaaseen läheisyyteen oli heidän tunkeuduttava läpi tiheän ja taajan ihmisjoukon, joka seisoi ulkopuolella kerjäten työtä. Hänen polvensa melkein löivät loukkua kun päällysmies, hetken häntä silmäiltyään ja kyselyään hänen entisiä toimiaan, arveli että heillä kyllä oli jotakin työtä hänen varalleen.

Miten tärkeä tämä tapaus oli Jurgikselle, sen hän vasta myöhemmin ja vähitellen tuli ymmärtämään. Harvester-tehtaat olivat nimittäin perustetut periaatteelle, joihin niin hyvin ihmisystävät kuin yhteiskunnanparantajat voivat ylpeydellä viitata. Siellä ajateltiin jonkun verran myöskin työmiesten etua. Työhuoneet olivat suuria ja valoisia, ja niiden yhteyteen oli varustettu ravintola, josta työmies huokealla hinnalla sai ostaa ruokaa ja juomaa; siellä oli lukusali sekä erityisiä huoneita, joissa omaa kotia vailla olevat työntekijät voivat viettää yönsä ja vapaat päivänsä. Kaikkialla vallitsi mitä mallikelpoisin puhtaus, eikä siellä tuntenut lainkaan sitä epämiellyttävää hajua, joka eroamattomasti yhdistyi teurastamoihin. Joka päivä Jurgis teki uusia mieluisia havaintoja — huomasi asioita, joista hän ei ennen ollut osannut uneksiakaan — kunnes tämä uusi paikka hänestä rupesi tuntumaan oikealta taivaalta.

Se oli äärettömän suuri laitos. Sen rakennukset ja pihat peittivät kuudenkymmenen viiden hehtaarin suuruisen maa-alan, siinä työskenteli viisituhatta henkeä ja valmistettiin yli kolmesataatuhatta konetta vuodessa — melkoinen osa koko maassa käytettävistä niitto- ja leikkuukoneista. Mutta Jurgis ei nähnyt paljoakaan valmisteista, sillä kaikki oli erikoistytöitä. Jokainen niittokoneen sadoista eri osista valmistettiin erikseen erityisessä paikassaan ja sai usein kulkea monien satojen miesten kätten kautta. Siinä paikassa esim., missä Jurgis työskenteli, oli koneita, jotka leikkasivat ja muodostivat eräänlaisia pieniä, noin kahden neliötuuman suuruisia teräskappaleita; ne tulivat suppiloa pitkin alas isoon kaukaloon, ja ainoa mitä ihmiskäsillä tehtiin oli se, että niitä läjättiin säännöllisiin kasoihin ja että kaukalo täytyttyään vaihdettiin toiseen. Tätä työtä suoritti yksi ainoa poika, jonka oli keskitettävä silmänsä ja ajatuksensa siihen ja käytettävä sormiaan niin nopeasti, että toistensa päälle putoavat teräskappaleet helähtivät soinnahtuen kuin ne äänet, joita pikajunan makuuvaunussa kuulee pyörien tasaisesta hiomisesta kiskoja vastaan. Tämä oli tietysti helppoa työtä, jota ken nukkela ihminen tahansa voi suorittaa, mutta hän ei saanut silmänräpäystääkään laiskotella tai ajatella mitään muuta, vaan alati koettaa pitää käsiään mahdollisimman nopeassa vauhdissa. Neljäkymmentätuhatta sellaista pientä teräspalasta meni joka päivä hänen sormiensa välitse, yhdeksän tai kymmenen miljoonaa joka vuosi — vain jumalat tietävät montako koko hänen elinaikanaan. Hänen lähellään istui miehiä kumartuneina vinhasti pyörivien tahkokivien ylitse, viimeistellen niittokoneiden teräin siistimistä ja hiomista; he ottivat niitä oikealla puolellaan olevasta kaukalosta, painoivat ensin niiden toista syrjää ja sitte toista kiveä vastaan ja heittivät ne viimein vasemmalla puolellaan olevaan kaukaloon. Muuan näistä miehistä kertoi Jurgikselle, että hän oli neljänätoista vuotena hionut kolmetuhatta sellaista terää joka päivä.

Seuraavassa huoneessa oli kone, joka nieli äärettömän määrän teräslankaa, katkasi siitä määrätyn pitkiä palasia, takoi niihin leveämmät päät, terotti ja kiillotti ne ja viimein pudotti ne erääseen kaukaloon, jossa ne olivat valmiina käytettäväksi niittokoneiden kokoonpanemiseen. Erästä toisesta koneesta tuli ulos kymmentuhansittain pieniä pyöreitä metallilevyjä, joissa oli reikä keskellä — ne olivat teräsnaulojen vastaavat toiset päät. Eräissä paikoin kasteltiin osa teräsesineistä värisammioissa ja ripustettiin sitte kuivamaan; toisissa paikoin ne huolellisemmin maalattiin punasiksi ja keltasiksi, jotta näyttäisivät somemmilta elovainioilla.

Jurgiksen ystävä työskenteli valuosastossa, ja hänellä oli työnä erilaisten muottien valmistaminen. Hän loi mustaa hietaa rautasäiliöön, kostutti sen ja pakkasi tiheään sekä asetti syrjään kovenemaan; sitte otettiin muotti ulos ja valkean hehkuvaa rautavelliä kaadettiin siihen. Hän sai palkkion jokaisesta valamastaan muotista — tai oikeammin sanoen jokaisesta hyvin onnistuneesta sellaisesta, sillä melkein puolet hänen valmisteistaan meni piloille. Hänen näki puuhaavan ja ahertelevan tusinan muun miehen kanssa kuin parvi pirujen riivaamia; hänen käsivartensa heiluivat kuin höyrykoneen viputangot, pitkä, musta tukkansa liehui hurjasti pään ympärillä kovassa ilmanvedossa, silmät olivat pullistua ulos kuopistaan ja hiki valui virtoina pitkin kasvoja. Koko pitkän työpäivän hän jatkoi täten väsymättä, koettaen ansaita kolmekolmatta senttiä kahdenkolmatta ja puolen asemasta. Sellainen kiire ja touhu vallitsi kaikkialla tehtaassa. Mutta työtulokset tulivat siitä huolimatta erinomaisia. Niin — jos me amerikkalaiset olemme maailman suurin ja mahtavin kansakunta, niin riippuu se siitä, että olemme kyenneet kohottamaan tuotantokykyämme niin suunnattoman korkealle; vaikka toiselta puolen on muutamia toisiakin asioita, joissa valitettavasti myöskin olemme etunenässä, kuten esim. juomatavaralaskumme suhteen, joka tekee neljännes toista biljoonaa dollaria vuodessa ja kasvaa joka kymmenvuosi kaksinkertaiseksi.

Vielä oli siellä muuan kone, joka litisti rautalevyjä, ja toinen, joka niistä valmisti kaikenlaisia maanviljelyskoneita Amerikan farmareille. Ne ladottiin kärryille, ja Jurgiksen toimenä oli kulettaa ne siihen osastoon, jossa koneet pantiin kokoon. Tämä työ oli hänelle vain lapsenleikkiä, ja sai hän siitä dollarin ja 75 senttiä päivässä. Lauvantaisin hän maksoi Anielelle ne 75 senttiä viikossa, joista hän sai yönsä viettää tämän ylliskamarissa. Myöskin hän lunasti päällystakkinsa, jonka Elzbieta oli vienyt panttikonttoriin sillä aikaa kun hän istui vankilassa.

Viimemainittu vaatekappale oli hyvä ja siunattu asia. Mies ei talvisaikaan Chikagossa voi mennä ulos ilman päällystakkia kärsimättä siitä, ja Jurgiksella oli kulettavana 7-8 kilometriä työpaikkaansa. Harvoin hän käytti raitiovaunuja, koska hänen täytyi vaihtaa niitä eräällä kohdalla ja siitä siis tuli kahdesti 10 sentin meno. Miten väsynyt hän iltasin olikin ja miten kylmästi aamusin tuulikin, käveli hän kuitenkin mieluummin. Muuten olivatkin raitiovaunut useimmiten niin täpösen täynnä ihmisiä; että monet tilanpuutteessa kiipesivät niiden lumisille katoillekin. Tietysti saivat ovet vain harvoin olla kiinni, niin että vaunuissa oli yhtä kylmä kuin ulkonakin. Jurgis ja monet muut katsoivat viisaimmaksi säästää raitiovaunumaksun ja ostaa sillä ryypyn paloviinaa ja palasen ruokaa, joka vahvasti voimia, jotta jaksoi kävellä.

Kaikki nämä seikat olivat kuitenkin pikkuasioita miehelle, joka onnellisesti oli päässyt pois Durhamin hornamaisista lantatehtaista. Jurgis rupesi nyt vähitellen uudelleen saamaan rohkeutta ja tekemään uusia suunnitelmia. Talonsa hän kyllä oli kadottanut, mutta samalla oli hänen hartioiltaan nostettu tuo hirveä vuokrien ja korkojen maksamistaakka. Kun Marija tervehtyisi, voisivat he tulla toimeen

oivallisesti. Siinä osastossa, missä Jurgis työskenteli, tapasi hän erään maanmiehen, josta kaikki puhuivat ihailevasti kuiskaten, koska hän osotti kerrassaan tavatonta työntöä. Koko päivän hän istui rautanauvoja takovan koneen ääressä, ja kun tuli ilta, lähti hän erääseen yleiseen kouluun, jossa oppi englantia ja kirjoittamaan. Kun hänellä oli vaimo ja kahdeksan lasta elätettävänä eikä hänen palkkansa siihen riittänyt, palveli hän sunnuntaisin tehtaantartijana. Hänellä oli hoidettavanaan kaksi seinässä olevaa sähkönappulaa, jotka olivat rakennuksen kummassakin päässä. Joka viides minuutti oli toinen näistä nappuloista käytävä painamassa sisään, ja kun kulku molempien nappuloiden välillä otti vain kaksi minuuttia, oli hänellä siis noista viidestä minuutista kolme omana käytettävänä. Nämä kolme minuuttia hän käytti lukemiseen. Jurgis tunsikin miltei kateutta tuota miestä kohtaan; hänen menettelynsä hän oli melkein sama, josta Jurgis oli uneksunut itseksensä pari kolme vuotta sitten. Hän voisi vieläkin noudattaa sitä, jos olisi vain sopivaa tilaisuutta; hän tahtoi kiinnittää huomiota itseensä, tulla ammatissaan taitavaksi, päästä ehkäpä työnjohtajaksi kuten monet muut ennen häntä. Edellyttäen nimittäin, että Marija saisi toimen käärelankatehtaassa — sitte he voisivat vuokrata itselleen asunnon lähistössä, ja hän voisi toteuttaa unelmansa tietojen hankkimisesta. Sellaisilla toiveilla kannattaisi elää; saadapa sitte vielä paikka, jossa häntäkin kohdeltaisiin ihmisellisenä olentona — niin, jumal'auta! hän tahtoi näyttää heille, että hänkin kykeni saavuttamaan kaiken tämän. Häntä oikein nauratti ajattellessaan, miten sitkeästi hän pitäisi työstään kiinni.

Ja sitte eräänä iltana — yhdeksäntenä päivänä sen jälkeen kun hän oli työnsä täällä alkanut — kun hän oli päättänyt päivätyönsä ja meni panemaan päällystakkaa ylleen, näki hän suuren miesjoukon kokoontuneena lukemaan eräälle ovelle naulattua paperia. Ja kun hän kysyi mitä siihen oli kirjoitettu, sai hän vastaukseksi, että huomispäivästä alkaen hänen osastonsa niittokoneita toistaiseksi suljetaisiin!

XXI LUKU.

Sillä tavalla he menettelivät! Ilmottamatta työntekijöille puolisen tuntiakaan aikaisemmin julistivat he "tehtaat suletuiksi"! Sellaista oli tapahtunut ennenkin, sanoivat työmiehet, ja se tapa voi jatkua ainiaan. Siellä oli valmistettu niin paljon koneita, että koko maailmalla jo oli tarpeensa hankittuina, ja nyt piti odottaa, kunnes tarvetta jälleen ilmautuisi. Se ei ollut kenenkään syy — sellainen vain oli yleinen menetelmä; ja sillä aikaa saivat tuhannet miehet ja naiset nääntyä talven pakkasiin, elää säästöistään, jos kellä niitä oli, tai muussa tapauksessa kuolla. Niin monia kymmeniä tuhansia kodittomia ja työtä kerjääviä kun jo täytti kaupunkia, ja nyt tuli niiden lisäksi vielä useita tuhansia uusia!

Jurgis kulki kotiinsa taskussaan viimeiset ansaitsemansa lantit, sydän murtuneena ja perin kyllästyneenä elämään. Taasen oli uusi side pudonnut hänen silmiltään, uusi suru iskenyt hänen sisimpäänsä. Hänen sielunsa täyttyi sanomattomalla katkeruudella noita jättiläisyhtiöitä vastaan, jotka valmistavat koneita enemmän kuin maailma kykenee ostamaan. Mikä hornan oikku olikaan, että mies saa orjailta maan pääelinkeinon hyväksi vain sillä palkkiolla, että hänet viskataan kuolemaan nälkään ja viluun, kun hän on tehnyt velvollisuutensa liiaksi hyvin!

Kului pari päivää, ennenkun Jurgis voi vähänkään sulattaa tämän ansaitsemattoman ja aavistamattoman kovanonnen synnyttämää katkeruutta. Hän ei juonut rahtuakaan, sillä Elzbieta sai kaikki hänen rahansa elintarpeiden ostoon, ja hän tunsikin itsensä jo liian hyvin antaakseen hiukkaakaan perään turmiolliselle himolleen. Hän kiipesi ylikamariinsa ja istui siellä mietiskellen — mitä hyötyä onkaan miehen työntönsästä, kun työ riistetään häneltä juuri ennenkun hän on ennättänyt oppia sitä? Mutta heidän rahansa kuuluivat jälleen, ja pikku Antanas oli nälkäinen ja huusi ylisillä vallitsevan kylmyyden takia. Myöskin rouva Haupt, kättilö, kävi tavantakaa kiristämässä rahoja. Niinpä Jurgis lähti taasen ulos.

Seuraavina kymmenenä päivänä hän taivalsi kaikilla jättiläiskaupungin kaduilla ja kujilla, sairaana ja nälissään, kerjäten mitä työtä hyvänsä. Hän koetti onneaan myymälöissä ja virastoissa, ravintoloissa ja hotelleissa, laivatelakoilla ja raitiotiekonttoreissa, tavaramakasiineissa, myllyissä ja tehtaissa, joissa valmistettiin tuotteita maailman kaikkiin ääriin. Niissä sattui olemaan paikka tai pari avoinna — mutta kuhunkin paikkaan oli sadottain pyrkijöitä, eikä hänen vuoronsa näyttänyt koskaan tahtovan tulla. Öiksi hän ryömi siltojen alle, kellareihin ja porttikäytäviin, raivoisan myrskyn vallitessa ja lämpömittarin näyttäessä viisi astetta pakkasta ja yhä laskiessa yöksi. Sitte hän viimein syöksyi kuin villiintynyt härkä Harrison Streetin suurelle poliisiasemalle ja nukahti sen käytävään, tapellen tilasta samalla portaalla kahden muun miehen kanssa.

Hän sai usein tapella näinä päivinä — tapella paikasta lähimpänä tehtaitten konttoreita sekä

roistojoukkojen kanssa kadulla. Hän huomasi esim., että matkalaukkujen kanto katurautateiden matkustajille oli etuoikeutettu ammatti — kun hän kerran sitä yritti, hyökkäsi kahdeksan tai kymmenen miestä ja poikaa hänen kimppuunsa ja pakottivat hänen juoksemaan tiehensä henkensä edestä. Nämä olivat aina hankkineet itselleen hyvät välit poliisin kanssa ja voivat siis karkottaa vasta-alottajat ammatista.

Ettei Jurgis näin ollen suorastaan kuollut nälkään, riippui yksinomaan lasten hänelle tuomista almuista. Eivätkä nekään aina olleet varmoja. Monesti tulivat lapset kotiin vallan tyhjin käsin, koska heidän kilpailijansa olivat ryöstäneet heiltä kaikki. Laki oli sen lisäksi heitä vastaan — pieni Vilimas, joka oli yhdentoista vanha, mutta näytti ainoastaan kahdeksanvuotiaalta, joutui kadulla rettelöihin erään ihmisrakkaan vanhan rouvan kanssa, joka sanoi hänen olevan liian nuoren myymään sanomalehtiä ja uhkasi lähettää poliisin hänen kimppuunsa. Ja sitte, eräänä yönä, tapahtui, että muuan iso, väkevä mies otti pikku Kotrinan käsivarsilleen ja raahasi hänet erääseen kellarikäytävään, ja vain äänekkäillä huudoillaan sai tyttönen ihmisiä paikalle, joten ilkimyksen oli päästettävä hänet irti. Se kokemus oli täyttänyt pienosen niin äärettömällä kauhulla, että häntä oli vaikea enää saada lähtemään työhön.

Vihdoin, eräänä sunnuntaina, kun Jurgis oli jo kadottanut kaiken toivonsa työn saamisesta, tuli hän kotiin ajaen varkain raitiovaunuissa ja sai kuulla häntä siellä odotetun jo kolme päivää — oli nimittäin ilmautunut hänelle tilaisuus työn saamiseen.

Se oli pitkä juttu. Pikku Juozapas, ollen nälkään kuolemaisillaan, oli eräänä päivänä lähtenyt ulos kerjäämään omin voiminsa. Juozapas oli vähäisenä lapsena joutunut vaunujen alle ja menettänyt toisen jalkansa, mutta oli itse valmistanut itselleen pienen kainalosauvan, jonka avulla hän pääsi aika sukkelasti nilkuttamaan eteenpäin. Hän oli nyt joutunut muiden lasten pariin ja he olivat yhdessä kulkeneet aina Mike Scullyn lokahaudalle asti, jonne oli kolme tai neljä katuväliä. Tähän paikkaan tuotiin joka päivä satoja kuormia eläintensissämyksiä teurastamoista sekä ruuanjätteitä y.m. roskaa järven rannalta, missä rikkaat ihmiset asuivat; ja niissä kasoissa lapset kahlasivat etsien ruuanjätteitä — isoja leivänkantoja, perunankuoria, omenan siemenyksiä ja lihapalasia, kaikki puolijäätyneessä ja sangen saastaisessa tilassa. Pikku Juozapas söi vatsansa täyteen ja kantoi kotiinkin aika joukon sanomalehtipaperiin käärittynä. Hän oli juuri levittänyt herkkunsa Antanaksen eteen, kun hänen äitinsä astui sisään. Elzbieta vallan kauhistui, sillä hän ei voinut käsittää, että roskakasoista noukitut ruoka-aineet kelpaisivat syötäväksi. Mutta kun hän seuraavana päivänä havaitsi, ettei kenkään niistä syönyt ollut kärsinyt mitään haittaa, ja kun pikku Juozapas jälleen rupesi huutamaan nälkäänsä, taipui hän ja antoi lapselle luvan lähteä samaan paikkaan hakemaan kotiin enemmän ruokaa. Ja samana iltapäivänä oli Juozapas tullut kotiin kertoen mikä onni häntä oli kohdannut. Muuan nainen oli kadulla kutsunut hänet luokseen. "Oikein hieno nainen", selitteli poikanen innostuneena, "kaunis nuori herrasnainen." Tämä oli kysellyt häneltä kaikkea — miksi hän kokosi noita likasia ruuanjätteitä, jotka korkeintaan olisivat kelvanneet kanoille, miksi hän kulki ympäriinsä luudanvarsi kädessään, ja miksi Ona oli kuollut ja miten Jurgis oli joutunut vankeuteen. Lopuksi oli hän kysynyt missä hän asui ja luvannut tulla häntä katsomaan ja antaa hänelle uuden ja paljon paremman kainalosauvan. Hänellä oli ollut linnunkuvalla koristettu hattu, kertoi Juozapas, ja pitkä höyhenkauluri kaulassaan.

Nainen todella tulikin huomenissa, kiipesi ylös kurjaan ylikamariin ja seisoi ja katseli uteliaasti ympärilleen, kalveten nähdessään veritäplät lattiassa sillä kohdalla, missä Ona oli kuollut. Hän selitti Elzbietaalle palvelevansa eräässä talouskaupassa Ashland Avenuen varrella. Elzbieta sanoi tuntevansa paikan ja käyneensä itsekin sieltä työtä kysymässä, mutta kääntyneensä takasin kun oli huomannut sen olevan jossain yhteydessä uskonnon kanssa, sillä pappien kanssa hän ei tahtonut olla missään tekemisissä. Ne auttoivat rikkaita elämään köyhien kustannuksella, mutta mitä hyvää he köyhille tarkoittivat, sitä ei kenkään tiennyt. Sellaista ja paljon muuta Elzbieta naivissa tietämättömyydessään puheli vieraalle neidille, joka häntä kuunteli kyynelsilmin. Vihdoin hän purskahti itkuun ja kätki kasvonsa Elzbietaan rinnoille, vallan unohtaen että tällä oli hyvin likanen pusero päällään ja että koko ylishuone oli täynnä kirppuja. Elzbieta häpesi kovin puhelleensa niin surkeista asioista, ja toisella oli vuorostaan täysi työ lohduttaessaan ja rohkaistessaan häntä. Viimein vieras neiti lähetti heille korillisen ruokatavaroita sekä antoi Jurgikselle paperilipun jätettäväksi eräälle herrasmiehelle, joka oli ylipäällysmiehenä eräässä eteläisen Chikagon suurista terästehtaista. "Hän on hankkiva Jurgikselle jotakin työtä", sanoi neiti, lisäten kyyneleittensä lomitse: "Jollei hän sitä tee, ei hän ikinä saa minua vaimokseen."

Terästehtaat olivat parinkymmenen kilometrin päässä sieltä, ja kuten tavallista oli maksettava kaksi raitiovaunumaksua sinne päästäkseen. Taivas oli jo pimeä, mutta valimoitten piipuista nousevien veripunasten tulipilvien uurtelema, kun Jurgis vihdoin pääsi sinne. Nämä suunnattomat tehtaat, jotka muodostivat kokonaisen kaupungin itsessään, olivat tukevan paaluaidan ympäröimät. Hänen tullessaan oli jo satakunta miestä odottelemassa porttien ulkopuolella työhön ottamista. Heti päivän noustua rupesivat höyrypillit ulvomaan, ja äkkiä ilmausi tuhansia miehiä kapakoista ja "boarding house'ista" mitkä kävellen pitkin tietä, mitkä hypäten alas ohikulkevista raitiovaunuista — harmaassa aamu-

usvassa he Jurgiksesta näyttivät kohoavan suoraan maan sisästä. He vyöryivät virtana portteja kohden — ja sitte taas luoteena väistyivät takasin, vartijain tyynesti kävellessä pitkin etummaisten rivejä ja karsaasti katsellessa noita repaleisia, nälkäisiä, viluissaan värjöttäviä ja jaloillaan tömisteleviä ihmishaamuja.

Jurgis näytti kallisarvoisen suosituskirjeensä. Vartija oli tuimana ja alotti hänen kanssaan oikean katkismuskuulustelun, mutta hän ei ollut tietävinään mitään; ja kun hän oli ollut kyllin varovainen varustaakseen kirjeensä sinetillä, ei vartijalla ollut muuta keinoa kuin lähettää se sille henkilölle, jolle se oli osotettu. Sanantuoja palasi pian takasin käskien Jurgiksen odottamaan, ja hänet päästettiin portin sisäpuolelle, muitten vähemmin onnellisten karsastellessa häntä kateellisin silmin.

Valtavat koneet olivat jo käynnissä — hän voi kuulla mahtavaa kuminaa, jyrinää, vyörinää ja takomista. Vähitellen näyttämö selveni: savuavia, mustia tehdasrakennuksia leveni hänen eteensä, pitkiä rivejä pajoja ja vajoja, pieniä raitioiteitä kierteli ristiin rastiin, hehkuvan harmaita kuonakasoja paloi siellä täällä, ja kokonaisia meriä mustaa kivihiilisavua aaltoili pihoilla ja ilmassa. Yhdellä puolen kulki rautatiejuna tusina vaunuja perässään, ja toisella puolen oli järvi, jolla höyrylaivoja saapui satamaan lastaamaan.

Jurgiksella oli hyvää aikaa katsellakseen ympärilleen, sillä oli vielä kaksi tuntia ennenkun hänen puheillepäisyvuoronsa tuli. Hän kävi vihdoin sisään konttorihuoneustoon, jossa jonkunlainen päällysmies kyseli hänen asiaansa. Ylipäällysmiehellä oli kovin kiire, mutta hän (päällysmies) voisi katsella Jurgikselle paikkaa. Oliko hän milloinkaan työskennellyt terästehtaissa? Eikö; mutta olihan hän halukas käymään käsiksi mihin työhön hyvänsä? No hyvä, saatiinhan sitte nähdä!

Sitte he alottivat vaelluksensa. Näkemänsä miltei huumasi Jurgiksen. Hän ihmetteli itsekseen, voisiko hän koskaan työskennellä moisessa paikassa, jossa ilmakin kerrassaan vapisi ja tärisi alituisesta, korvia huumaavasta paukkeesta ja missä vihellyspillit antoivat varoitusmerkkejään joka taholta, joka seinämältä, joka sopesta. Hänestä tuntui mahdottomalta oleskella ja työskennellä täällä, kun ei edes tiennyt missä voi turvallisesti seisoa; sillä minne tahansa hän kääntyikin, syöksyi häntä vastaan pienoishöyrykoneita, ja sähiseviä, värjättyjä, valkeanhehkuvia metallivirtoja kulki hänen sivutsensa — oikea helvetti, missä tulikielet ja palavat kipunat huikaisivat häntä ja polttivat nahan hänen kasvoistaan. Miehet näissä valimoissa olivat kaikki mustia noesta, laihtuneita ja kuoppasilmäisiä; he työskentelivät kuumeentapaisella kiiruulla, syöksyen kuin tuulispäät sinne tänne ja kohottamatta koskaan silmiään tehtävästään. Jurgis kyyristyt kiini seuraajaansa kuin lapsi imettäjäänsä, sill'aikaa kun tämä kyseli yhdeltä työnjohtajalta toisensa jälkeen, tarvitsivatko he vastatullutta kokematonna miestä.

Hänet otettiin Bessemer-valimoon, jossa valmistettiin teräslevyjä. Se oli suuri, teatterinmuotoinen rakennus. Jurgis seisoi sillä paikalla, missä teatterin ensirivi olisi ollut, ja vastassaan näyttämön taustalla hän näki neljä jättimäistä kattilaa, joissa kaikki hornan henget hyvin olisivat voineet keittää aamiaispuuronsa. Nämä kattilat olivat täynnä huikaisevan valkeaa ainetta, joka poreili ja kiehui kuin sula laavavirta tulivuoren aukossa. Sai huutaa sangen kovasti, jos tahtoi saada äänensä kuuluviin tässä hornan metelissä. Palava tuli virtasi esiin kattiloista ja räiskyi ja paukkui kuin räjähtävät pommit. Miehet seisoivat valmiina ottamaan vastaan kihisevää metallisulatetta, ja he näyttivät niin huolettomilta ja vaaraa pelkäämättömiltä, että Jurgis kauhistuneena ja henkeään pidättämättä katseli heitä. Kuului höyrypillin vihellys, ja samassa vyöryi esiin vaunu, jonka Jurgikselle käsittämätön sisällys viskattiin kattiloihin. Heti sen jälkeen vihelsi toinen höyrypilli, tällä kertaa jostakin alhaalta päin, ja rivi toisia vaunuja tuli kolisten ylös. Äkisti ja ilman edelläkäypää varoitusmerkkiä rupesi yksi valtavista kattiloista liikkumaan ja kallistumaan toiselle reunalleen, sylkäisten ilmoille kokonaisen virran sihiseviä, rätiseviä ja paukkuvia tulenliekkejä. Kauhistuneena Jurgis kavahti taapäin, luullen jonkun onnettomuuden tapahtuvan. Alas ruiskahti suihku valkeaa tulta, välkkyen kuin päivänpaiste tasaajan tienoilla, suhisten kuin myrskyssä kaatuva ikihonka aarniometsässä. Jurgiksen oli pakko suojata käsillään silmiään, mutta hän näki kuitenkin sormiensa välistä, miten mahtavasta kattilasta syöksyi kokonainen koski valuvaa, hyppelevää ja poreilevaa sulanutta rautaa, joka oli valkoisempi kuin mikään muu valkoinen, mitä hän tähän asti maailmassa oli nähnyt, ja niin kuumaa, että hänen kulmakarvansa kärventyivät. Valkosen hehkuvia sateenkaaria paistoi kaiken tämän yläpuolella, sinisiä, punasia ja kullavärisiä hehkuja yhtyi väreilleen niihin; mutta itse virta oli sanoin kuvaamattoman valkoinen. Sitte jättiläiskattila heilahti jälleen paikoilleen sisällyksestään tyhjentyneenä, ja Jurgis huomasi ihmeekseen ettei kukaan ollut vahingoittunut. Sitte hän kääntyi ja seurasi opastaan takasin päivänvaloon.

He kulkivat läpi salien, joissa puhallusuunit olivat, ja myllyjen, joissa teräsmalmi murskattiin pieniksi palasiksi. Kaikkialla ympärillä, ylhäällä ja alhaalla työskentelivät koneet, jättimäiset vauhtipyörät kierivät ympärinsä, mahtavat vasarat kohoilivat ja putosivat ja höyryvintturit liikuttelivat suunnattomia rautaisia käsivarsiaan. Se oli kuin elämää maan keskuksessa, missä ajan koneisto käy alkeellisin voimin.

Vihdoin viimein he saapuivat paikkaan, missä valmistettiin teräskiskoja, rautatien-, raitiotien- ja kaikenlaisia mahdollisia kiskoja. Jurgis kuuli takaansa varottavan vihellyksen ja ennätti töin tuskin

väistyä eteenpäin korskahtavan vaunun tieltä, jossa oli vielä valkosen hehkuva rautamöhkäle, miehenrungon paksuinen. Äkkiä kuului kova räiske; vaunu pysähtyi ja rautamöhkäle pudotettiin liikkuvalla sillalle, josta mahtava höyryvintturi nosti sen ilmaan ja vei suurten valssien väliin. Siellä se hydraulisella voimalla puserrettiin ensin litteäksi kuin pannukakku, kunnes taas toisiapain litistettynä ujeni pituuttaan ja vähitellen mustuttuaan ja kylmettyään sai rautatiekiskon muodon.

Tässä kiskojenvalmistusosastossa Jurgis sai työtä. Kiskoja käsiteltiin rautatangoilla, ja siihen työhön voi työnjohtaja käyttää mitä vankkaa miestä hyvänsä. Niinpä Jurgis heitti takin päältään ja kävi paikalla käsiksi työhön.

Jurgikselta otti joka päivä kahden tunnin ajan kulkeminen kodin ja tämän etäisen työpaikan välillä, ja jos hän tahtoi ajaa raitiovaunussa, maksoi se hänelle dollarin ja kaksikymmentä senttiä viikossa. Kun hänen tulonsa eivät tietystikään myöntäneet sitä, pani hän eräänä aamuna sänkyvaatteensa myttyyn ja kantoi ne mukanaan tehtaaseen. Muuan hänen työtovereistaan neuvoi hänelle erään puolalaisen majatalon, jossa hän sai nukkua yönsä lattialla kymmenen sentin maksusta kerralta. Hän söi ateriansa kapakoissa, s.o. osti ryyppyn ja sai sen mukana ilmaisen suupalan, ja tuli joka lauantai-ilta kotiin — vuoteineen ja kaikkineen — ja jätti suurimman osan rahoistaan perheelle. Elzbieta oli huolissaan tästä elintavasta, sillä hän pelkäsi Jurgiksen siten tottuvan elämään heistä erillään, ja kerta viikossa oli tosiaan sangen vähäsen Jurgikselle lapsensa näkemiseen; mutta eipä asiaa muullakaan tavalla käynyt järjestäminen. Naisille ei ollut työnmahdollisuutta terästehtaissa, ja kun Marija viimeinkin oli terve ja valmis käymään jälleen työhön käsiksi, eli hän päivästä päivään toivossa saada työnansiota teurastamoissa.

Viikon perästä Jurgis oli voittanut avuttomuuden ja kauhistuksen tunteensa terästehtaassa. Mutta sitten sattui eräänä aamuna, hänen juuri ollessaan läheisyydessä, muuan noista suurista kattiloista räjähtämään, polttaen pahasti kahta työmiestä räiskyvillä tulikipunoilla. Jurgis riensi auttamaan poloisia, heidän maatessaan ja vieritellessään lattialla kauheissa tuskissa ja ulvoessaan kivusta ja säikähdyksestä. Tässä laupeudentyössään hän sai toisen kämmenpohjansa poltetuksi; yhtiön lääkäri sitoi käden, mutta muutapa palkintoa hän ei saanutkaan, kuin että hänen täytyi olla viikon päivät pois työstä nauttimatta mitään palkkaa siltä ajalta.

Tässä pulassa oli kuitenkin onnellinen se seikka, että Elzbieta vihdoinkin viimeinkin sai kauvan ikävöityä työtä. Kello viisi joka aamu oli hänen oltava teurastamoissa ottamassa osaa lattianpesuun ja -lakaisuun. Kun Jurgis tuli kotiin, peitti hän itsensä huovilla pysyäkseen lämpimänä ja jakoi aikansa nukkumiseen ja pikku Antanaksen kanssa leikkimiseen. Juozapas oli enimmäkseen ulkosalla kaivamassa lokalammikon aarteita, ja Elzbieta ja Marija olivat etsimässä enempää työtä.

Antanas oli nyt yli puolitoista vuotta vanha, ja hän oli oikea puhekone. Hän oppi uusia sanoja ja asioita niin ihmeteltävän herkästi, että kun Jurgis tuli kotiin, tuntui hän tästä joka kerralla aivan uudelta pojalta. Hän istahti silloin vuoteensa laidalle ja kuunteli ja tähysteli lastaan ja puhkesi tuon tuostakin ihastuneisiin huudahduksiin: *"Palauk! Muma! Tu mano szlrdele!"* (Odotahan, ukkoseni, sinä sydänkäpyseni!) Pikku veitikka olikin nyt ainoa ilo, mikä Jurgiksella oli maailmassa — hänen ainoa toivonsa, hänen ainoa voittonsa. Jumalan kiitos, että Antanas oli poika! Ja hän oli terve kuin kuusenkäpy, ja hänellä oli ruokahalu kuin sudella. Mikään ei ollut pystynyt häneen ja mikään ei enää voinutkaan pystyä; hän oli kestänyt kaikki taudit ja kaikki kärsimykset saamatta mitään haittaa terveydelleen. Häntä oli tosin vaikea käsitellä, sillä hän oli kovin itsepäinen ja tottelematon, mutta se ei isää huolettanut — tämä voi tarkastella kaikkia hänen oikkujaan ja hymyillä tyydytyksestä. Mitä itsepäisempi ja jyrkempi poika oli, sen parempi — hän saisi kyllä kamppailla vastaisessa elämässään, ja silloin sellaista juuri tarvittiin.

Jurgikselle oli tullut tavaksi ostaa itselleen joka sunnuntain sanomalehti, jos hänellä vain oli siihen varoja; hän sai viidellä sentillä mitä ihmeellisimmän sanomalehtinumeron, oikein kouran täydeltä paperia, johon oli painettu kaiken maailman verkket uutiset isoilla otsakkeilla varustettuina, joita Jurgis tavaili ääneen, käyttäen lapsia apunaan pitkiä sanoja lukemaan. Niissä kerrottiin tappeluista ja murhista ja äkillisistä kuolemantapauksista — oli oikein ihmeellistä, miten ne olivat saaneet niin tarkasti tietää kaikkein merkillisimmistä asioista! Ja juttujen täytyi olla tosia, sillä mitenkä muuten niitä olisi viitsitty paperille panna; ja sen lisäksi — liittyihän niihin kuvia henkilöistä ja tapauksista, yhtä todenperäisiä kuin elämä itse. Kaiken muun ohella oli niissä myöskin sivut täynnä leikkilisiä kuvia, jotka olivat pikku Antanaksen oikea ihastus. Hän leikkasi ne irti ja pani ne pystyyn lattialle ja sai isänsä kertomaan hänelle niistä; niiden joukossa oli monellaisten eläinten kuvia, ja Antanas osasi sanoa kaikkien niiden nimet, maaten lattialla tuntikausia ja osottaen niitä palleroisilla pikku sormillaan. Mutta tällöin tuli ilmi, että lapsiparka oli surullisesta ympäristöstään oppinut muutakin, oppinut paljon pahaa, kirosanoja ja sen semmoista. Ensi kerran kun pikku veitikka päästi suustaan karkean *"Goddamn!"* [Jumal'auta! Oikeammin: Jumala kirotkoon! Suom. muist.] oli hänen isänsä naurusta pudota istuimeltaan; mutta viimein se pani hänet huolehtimaan, sillä Antanas käytti *"God-damn'iaan"* joka tilaisuudessa ja joka asiasta.

Niin pian kun Jurgiksen kädet olivat parantuneet, otti hän jälleen vuoteensa ja palasi kiskoja valmistamaan. Oli tullut huhtikuu, ja lumisateet olivat vaihtuneet kylmiin vesikuuroihin, niin että kivettämätön katu Anielen talon edessä oli muuttunut lokaiseksi kanavaksi. Jurgiksen täytyi kahlata siinä pohkeitaan myöten päästäkseen kotiin, ja kun oli pimeätä, oli hän vaarassa kompastua pitkäkseen kadussa oleviin syvennyksiin. Mutta siitä hän ei suuria välittänyt — olihan se joka tapauksessa merkki kevään tulosta. Marijakin oli vihdoinkin päässyt taas "lihanpuhdistajaksi" eräässä pienenpuoleisessa lihanpakkaustehtaassa. Nyt hän sanoi jo oppineensa "läksynsä hyvästi" eikä enää välittänyt kohtalon vaikeuksista — niin että heille viimeinkin näytti tulevan loppu pitkistä kärsimyksistään. He voisivat jälleen säästää rahoja ja uuden talven tullessa hankkia itselleen paremman asunnon; ja lapset saisivat jättää katujen kiertelemisen ja päästä takasin kouluun ja vierautua maailman rannalla oppimistaan pahoista tavoista. Niin että Jurgis taas kerrankin voi ruveta tekemään uusia elämänsuunnitelmia ja unelmoida paremmista päivistä.

Mutta kun hän sitte eräänä lauantai-iltana hyppäsi alas raitiovaunusta ja kiirehti kotiinsa, tapasi hän Anielen talon ulkopuolella suuren ihmisjoukon. Hän työnsi lähimmäiset syrjään, hypähti kiiruusti portaita ylös ja näki keittiössä parven hätäytyneitä ja kiihottuneita naisia. Se näkö muistutti hänelle niin elävästi erästä toista iltaa — silloin kun hän oli tullut kotiin vankilasta ja tavannut Onan kuolevana — että hänen sydämensä äkkiä seisahti.

"Mitä nyt?" hän huusi.

Kuoleman hiljaisuus vallitsi huoneessa, ja hän näki jokaisen jäykästi tähyttävän häneen.

"Miten on laita?" kivasi hän uudelleen.

Ja sitte kuuli hän ylhäältä vinniltä valitusta ja vaikerrusta — se oli Marijan ääni. Hän syöksyi portaille, mutta Aniele tarttui häntä käsivarteen.

"Elä, elä!" huusi tämä. "Elä mene sinne ylös!"

"No, mikä siellä sitte on?" hän huohotti.

Ja vaimovanhus vastasi hänelle puoliääneen: "Se on Antanas. Hän on kuollut. Hän hukkuu ulos kadulle!"

XXII LUKU.

Jurgis vastaanotti nämä uutiset merkillisellä tavalla. Hän valahti kalman kalpeaksi, mutta hillitsi itsensä väkivaltaisesti ja seisoi puoli minuuttia keskellä huonetta väännellen käsiään. Sitte hän työnsi Anielen syrjään, syöksyi viereiseen huoneeseen ja kiipesi portaita ylös.

Yliskamarin loukossa oli kurja rääsyvuode, valkealla villapeitteellä peitetty, ja sen vieressä makasi Elzbieta kasvot lattiaa vasten — pyörriksissä, kuten Jurgiksesta näytti. Marijakin oli kiivennyt hänen jälessään huoneeseen ja seisoi nyt uikuttaen ja käsiään väännellen. Jurgis puristi kouriaan kovasti nyrkkiin, ja hänen äänensä oli karkea kun hän kysyi:

"Miten se tapahtui?"

Marija tuskin kuuli häntä tuskassaan. Jurgis toisti kysymyksensä kovemmalla ja vielä karkeammalla äänellä.

"Hän putosi alas jalkakäytävältä", Marija viimein vastasi. Jalkakäytävä talon edustalla oli puolilahoista laudoista tehty koroike, joka oli noin puolitoista metriä korkeammalla vajonneen ajotien pintaa.

"Miten hän sinne tuli?" Jurgis kysyi.

"Hän meni — hän meni ulos leikkimään", vastasi Marija nyyhkyttäen ja tukahtuvalla äänellä. "Emme saaneet häntä pysymään sisällä. Hänen täytyy olla horjahtanut ja uponnut alas liejuun."

"Oletteko varmat siitä, että hän on kuollut?" Jurgis kysyi.

"Voi voi!" ulvoi Marija. "Tottahan hän kuollut on; kävihän täällä lääkäri."

Jurgis seiso hetkisen hiljaa mietiskellen. Kyynelkään ei vierähtänyt hänen silmästään. Hän loi

silmäyksen peitteelle, jonka pinnalla vainajan hennot jäsenet kuvastuivat, ja sitte hän äkkiä pyörähti portaille ja laskeusi alas. Keittiössä syntyi kuoleman hiljaisuus, kun hän tuli sinne. Hän kääntyi suoraa päätä ovelle ja riensi ulos kadulle.

Kun hänen vaimonsa oli kuollut, syöksyi Jurgis suoraan lähimmäiseen kapakkaan, mutta nyt hän ei niin tehnyt, vaikka hänellä oli koko viikon palkka taskussa. Hän kulki kulkemistaan, näkemättä mitään edessään ja ympärillään, kahlaten liejun ja lokalammikoiden lävitse. Tunnettuaan itsensä väsyneeksi hän istahti muutamalle portaalle ja kätki kasvonsa käsiinsä, liikahtamatta tästä asennosta puolen tunnin aikana. Tavantakaa hän kuiskasi itsekseen: "Kuollut! *Kuollut!*"

Vihdoin hän nousi pystyyn ja jatkoi jälleen vaellustaan. Oli auringonlaskun aika, ja hän käveli aina pimeäntuloon asti, kunnes äkkiä pysähtyi muutamaaan rautatienristeykseen. Kiiltävät kiskot kulkivat hänen editseen, ja pitkä rivi tavaravaunuja liikkui niillä. Hän seisoj ja katseli niitä; ja äkkiä hurja aatos välähti hänen mieleensä — aatos, joka oli hiipinyt hänen mukanaan, lausumattomana, tunnustamattomana, epämääräisenä. Hän pujottautui erään vaunun alle, ja kun oli välttänyt vaihdemiehen huomiota, kiipesi hän erääseen vaunuun.

Vähitellen juna pysähtyi, ja Jurgis hyppäsi alas ja istui taas vaunun alla akselin päällä. Kun juna uudelleen lähti liikkeelle, seurasi hän sillä tavoin mukana. Hurja taistelu rupesi käymään hänen sielussaan. Hän nyrkitti kätensä yhteen ja kiristeli hampaitaan; hän ei ollut tähän asti itkenyt, eikä hän nytäkään tahtonut — ei kyynelpisaraakaan! Se aika oli jo ohitse, tuo heikkouden ja hellyyden aika; hän tahtoi karistaa kaikki sen jätteet mielestään, olla vapaa kaikista hennoista mielenliikutuksista. Hän tahtoi käydä tietään eteenpäin kuten jokin synkkä, vihamielinen painajainen, ja aamulla hän olisi jo uusi mies. Ja joka kerta kun joku hellä muisto kulki hänen sielunsa läpi ja kyynel varkain kieri silmäkulmaan, karasi hän luontoaan ja tukahutti ne väkisin.

Hän taisteli kaikesta voimastaan, ja raivosta ja epätoivosta kirskahtivat hänen hampaansa tuon tuostakin yhteen. Hän oli ollut hullu, hullu! Hän oli turmellut elämänsä, hän oli hävittänyt itsensä tuossa epätasaisessa taistelussa kelvottomalla ventomielisyydellään! Nyt hän tahtoi repiä sen sydämmestään kaikkine juurineen; pois kaikki kyyneleet ja hemmottelut — niistä hän oli saanut kylläkseen, ne ne olivatkin saattaneet hänet orjuuteen! Nyt hän taasen saavutti vapautensa, pudisti päältään kahleensa, sonnusti itsensä taisteluun. Hän oli iloinen, että loppu viimeinkin oli tullut; sen piti kerran tulla, ja nyt oli hyvä kun se oli tullut. Tämä maailma ei ollut naisia ja lapsia varten; mitä pikemmin nämä siitä pääsivät, sitä parempi heille. Missä ikinä pikku Antanas nyt oli, ei hän siellä kuitenkaan voinut kärsiä niin paljon kuin maan päällä; ja nyt taisteli hänen jälkeenjäänyt isänsä täällä viimeisen taistelunsa oman itsensä puolesta — taisteli tätä tylyä, säälimätöntä maailmaa vastaan, joka niin oli pettänyt ja kiduttanut häntä.

Sillä tapaa hän jatkoi kamppailuaan repien juurineen ylös kaikki kukkaset, kaikki hennot muistot sydämmensä kukkatarhasta ja tallaten ne korkojensa alle. Vaunut jyrisivät eteenpäin, ja tuontuostakin puhalsi veturista kostea, kuuma höyrypilvi hänen päälleen; mutta vaikka juna silloin tällöin seisahtikin, kesti hän kuitenkin koko yön — hän tahtoi kestää siellä koko yön, kunnes hänet viimein ajettaisiin pois; sillä joka penikulmalla, jonka hän eteni Packingtownista, putosi aina joku raskas taakka hänen sydämmeltään.

Junan tavantakaa pysähtyessä Jurgis tunsu lämpimän henkäyksen ympärillään — henkäyksen, jossa oli tuoreitten vainioitten, apilan ja niittykukkasten tuoksua. Hän henki sitä keuhkoihinsa, ja se sai hänen sydämmensä rajusti sykkimään — hän oli jälleen, monista pitkistä ajoista, maalla! Hänen elinvoimansa heräsivät uudestaan hänen maaseudulle tultuaan. Kun hämärä tuli, katseli hän ahnain silmin ympärilleen, himoten nähdä vilausta niityistä ja metsistä ja virroista. Vihdoin hän ei voinut pidättää itseään kauvempaa, ja kun juna seuraavan kerran pysähtyi, hyppäsi hän ulos vallille piilopaikastaan. Ylhäällä vaunuissa seisoj jarruttaja, joka huomasi hänet ja puhkesi karkeisiin kirouksiin; Jurgis pudisti hänelle nyrkkiään ja alkoi juosta kaikista voimistaan maalle päin.

On muistettava, että Jurgis oli ollut maamies koko ikänsä, ja ettei hän nyt kolmena pitkänä vuotena ollut nähnyt vilaustakaan maaseudusta eikä kuullut maaseudun ääniä! Hän ei ollut koko tänä aikana nähnyt ainoatakaan vihantaa puuta tai kukkivaa pensasta kävelyillään tehtaan ja kodin välillä, sillä tehtaitten savutorvista lähtevät savupilvet ja kaikkialla vallitseva myrkyllinen ilma oli Packingtownissa tukahuttanut vähäisimmänkin idun vehmaasta, raittiista kasvullisuudesta. Eipä ihmettä, että hän nyt tunsu aivan kuin päässeensä irti jostakin vankilasta, tunsu itsensä vapaaksi kuin lintunen; kulkiessaan hän pysähtyi tuon tuostakin ja hengitti laajenevin sieramin maaseudun puhdasta ilmaa, katseli vihantia maisemia ja kuunteli riemuiten karjan ammumista, maalaisrenkien piiskansutkauksia ja pikku lintujen lirytyä puissa.

Vihdoin hän sai näkyviinsä erään maalaistalon, ja taitettuaan turvakseen sauvan, hän läheni sitä. Isäntä oli juuri työntämässä rattaita karjapihan edustalle, kun Jurgis kävi häntä puhuttelemaan.

"Haluaisin kernaasti vähän eineen apua, jos suvaitsette", hän sanoi.

"Haluatteko työtä?" farmari kysyi.

"En", sanoi Jurgis, "sitä en halua."

"Sitte ette täällä voi mitään saada", tokasi toinen närkkäästi.

"Tarkotukseni on maksaa siitä", Jurgis virkkoi.

"Ohoo!" huudahti isäntä pilkallisesti, lisäten: "Meillä ei tarjota einettä jälkeen kello seitsemän aamulla."

"Minun on hyvin nälkä", lausui Jurgis vakavasti; "tahtoisin mielelläni ostaa jotakin syödäkseni."

"Kysykää vaimolta", myrähti farmari olkansa ylitse.

"Vaimo" oli taipuvaisempi, ja kymmenellä sentillä Jurgis sai kaksi isoa voileipää, palan piirakkaa ja kaksi omenaa. Hän jatkoi matkaansa haukaten piirakkaansa. Jonkun minuutin päästä hän saapui eräälle virralle, ja sammutettuaan janonsa sen vedellä, laskeusi hän makaamaan sen partaalle. Siinä hän sulatti ateriaansa, loikoen lehtevän pensaan juurella, kunnes vihdoin vaipui uneen.

Herätessään hän tunsu auringon paistavan suoraan kasvoihinsa. Hän nousi ylös, ojenteli haukotellen käsivarsiaan ja katseli tynnosti eteenpäin virtaavaa vettä. Hänen edessään joki muodosti rauhasan, kimaltelevan suvannon, jonka näkö hänessä herätti ajatuksen mennä uimaan. Sepäs vasta jotakin oli — vesi oli kaikkien omaisuutta, ja hän sai sukeltaa siihen mieltänsä määrin! Sepä olikin ensi kerta, jolloin hän sai tilaisuuden sukeltautua veteen päätänsä myöten, sittekun oli lähtenyt Litvasta!

Ensin kun Jurgis oli tullut Packingtownin teurastamoihin, oli hän ollut niin tarkka puhtaudesta kuin työmies voi olla. Mutta myöhemmin, sittekun sairaus ja kylmyys ja nälkä ja masentuminen ja työnpuute oli ottanut asuntonsa hänen kotiinsa, oli hän lakannut pesemästä itseänsä talvisin, ja kesällä se rajoittui vain kasvojenhuuhtomisiin pesukaukalon ääressä. Hän oli kyllä kerran saanut suihkukylvyn vankilassa ollessaan, mutta sitte ei mitään — ja nyt hän sai uida!

Vesi oli lämmintä, ja hän molski siinä hilpeästi kuin pikku poikanen. Uituaan hän istahti veteen lähelle rantapengertä ja koetti pestä itseänsä — huolellisesti ja siististi, hieroen joka tuuman ihostansa hiekalla. Sitä tehdessään hän oikein näki, miten perin pohjaista puhdistusta hän kaipasikin. Hän hieroi päätänsä tuimasti hiekalla ja pyydysti syöpäläisiä pitkästä mustasta tukastaan, pitäen päätään vedessä niin kauvan kuin vain voi, jotta voisi tappaa ne mahdollisimman tarkasti. Sitte huomattessaan päivän paahtavan aika kuumasti hän otti vaatteensakin rantapenkereeltä ja koetti paraansa mukaan pestä niitä, kappale kappaleelta; sen tehtyään hän virutti niitä virran juoksevassa pohjavedessä ja oikein rohki tyytyväisyydestä, huomattessaan lantatehtaan tuoksujen vähitellen katoavan niistä.

Sitte hän ripusti ne pensasiin kuivamaan sekä laskeusi rannalle maata ilki alastomana ja otti pitkät unet. Herättyään hän huomasi vaatteensa olevan kuumat ja jäykät ja vähän höyryävänkin sisäpuolelta; mutta kun hänen oli kova nälkä, oli hänen pukeuduttava niihin ja lähdeittävä taasen taivaltamaan. Hänellä ei ollut veistä, mutta vähäisellä vaivalla hän sai taitetuksi itselleen tukevan sauvan, jolla varustettuna hän alkoi patikoida tietä pitkin.

Ennen pitkää hän äkkäsi edessään suuren maatalon ja kääntyi sille johtavalle tielle. Oli juuri päivällisaika, ja farmari oli pesemässä käsiään keittiön oven ulkopuolella.

"Anteeksi, herra", sanoi Jurgis tälle, "voisinko saada jotain suuhuni? Voin kyllä maksaa siitä." Johon farmari nopeasti vastasi: "Me emme ruoki maankiertäjiä täällä. Menkää tiehenne!"

Sanaakaan sanomatta Jurgis kääntyi pois päin. Mutta kun hän kulkiessaan karjapihan vieritse tuli vastakynnetylle kedolle, jolle farmari oli istuttanut nuoria männyntaimia, alkoi hän raivoissaan nykiä niitä juurineen maasta, ja oli repinyt ainakin satakunnan tainta, ennenkun pääsi kedon toiseen päähän. Se oli hänen kostonsa, ja se karaisi jälleen hänen luontoaan; tästälähin hän oli taistelija, joka maksoi kaikkien kohtelun samalla mitalla.

Tällaisia ajatuksia hautoen Jurgis kulki tiheän viidakkometsän halki, jonka toisessa reunassa hän näki toisen, vähäläntäisen maatalon. Siellä hän pyysi yösijaa ja ruokaa; ja nähdessään farmarin tähystelevän häntä, hän lisäsi:

"Olisin tyytyväinen vaikka saisin nukkua jossakin ladossa."

"Hyvä, ymmärrän", virkkoi toinen. "Poltatteko tupakkaa?"

"Toisinaan", Jurgis vastasi, "mutta en ulkosalla." Miehen suostuttua hän kysäsi: "Mitähän se maksaa?"

Minulla ei ole suuria varoja."

"Lasken kaksikymmentä senttiä ateriasta", sanoi farmari. "Yösihasta ladossa en vaadi mitään."

Sitte kävi Jurgis sisään tupaan ja istahti pöytään farmarin vaimon ja puolen tusinan lasten kera. Se oli oivallinen ateria — paahdettuja papuja, kuorittuja perunoita, keitettyä ja muhennettua parsaa, mansikkahilloa, paksuja leipäviipaleita ja iso kolpallinen maitoa. Sellaista juhla-ateriaa Jurgis ei ollut syönyt sittekun häälltanaan, ja hän tekikin kaiken voitavansa korvatakseen kaksikymmensenttinsä.

He olivat kaikki liian nälkäisiä joutaakseen puhelemaan; mutta aterian päätyttyä miehet istuivat portaille ja sytyttivät piippunsa, ja farmari rupesi kyselemään kuulumisia vieraaltaan. Kun Jurgis oli selittänyt olevansa työmies Chikagosta, jolla tätä nykyä ei ollut kiinteää työpaikkaa, sanoi isäntä: "Miksi ette jäisi tänne ja rupeaisi minulle työhön?"

"Enpä juuri ole työtäkään nyt etsimässä", Jurgis vastasi.

"Minä maksan teille hyvästi", lupasi farmari, silmäillen vieraansa rotevaa vartaloa — "dollarin päivässä ja vapaan elannon. Apua tarvitaan julman vahvasti täällä."

"Onko palkka talvella sama kuin kesällä", Jurgis kiirehti nopeasti kysymään.

"E-ei", sanoi farmari; "en teitä enää marraskuun jälkeen tarvitsisi — tämä ei ole niin iso paikka, että kannattaisi pitää miestä talven yli."

"Minä ymmärrän", sanoi Jurgis, "sitä juuri ajattelin. Kun olette saanut kuluttaa minua tarpeeksenne, viskaatte minut sitte lumeen." (Jurgis oli jo ruvennut ajattelemaan omaa etuaan, kuten nähdään.)

"Eihän kai juuri niinkään käyne", vastasi farmari, joka ymmärsi Jurgiksen pistoksen. "Sellainen vankka toveri kuin te löydätte arvatenkin paikkoja talveksi missä tahansa, kaupungeissa tai muualla."

"Niin", Jurgis puheli, "sillä tapaa kaikkialla ajatellaan. Kun väkeä keräytyy kaupunkeihin niin paljon, että toisten on käytävä kerjäämään tai varastamaan henkensä pitimeksi, niin käsketään heidän painaa maaseudulle, siellä muka aina on työmiehistä puute."

Farmari mietiskeli hetkisen.

"Mitenkäs sitte käy, kun rahanne ovat menneet?" hän viimein kysyi.
"Silloin suostutte kai tulemaan meille, vai mitä?"

"Odotetaan siksi kunnes ne ovat menneet", Jurgis virkkoi, "sittehän saamme nähdä."

Jurgis nukkui kauvan ja hyvin ladossa, ja kun hän oli noussut ylös, antoi farmari hänelle vankan aamiaisen: kahvia, vehnäleipää, kaurapuuroa ja kirsikkahilloa, josta kaikesta vaadittiin ainoastaan viisitoista senttiä; ehkäpä hänen taitava esiytymisensä eilen illalla oli vaikuttanut talonväkeen. Sitte Jurgis sanoi jäähyväiset ja lähti taivaltamaan eteenpäin.

Nyt alkoi oikea irtolaiskausi Jurgiksen elämässä. Vain harvoin hän sai nauttia niin hyvää kohtelua kuin äskeiseltä isännältään. Siksi hän oppi kammoamaan taloja ja kartanoita ja mieluummin viettämään yönsä metsässä tai avoimella kentällä. Jos satoi, meni hän suojaan johonkin yksinäiseen tyhjään rakennukseen, ja jos sellaista ei ollut lähellä, odotti hän kärsivällisesti kunnes oli tullut pimeä ja hän voi hiipiä jonkun talon lähelle ja maata yönsä jossakin sen ladossa. Useimmiten onnistui hänen ryömiä sellaiseen, ennenkun talonkoirat olivat saaneet vainua hänestä; mutta jos koirat ennättivät hyökätä hänen kimppuunsa, peräysi hän hyvässä taistelujärjestyksessä takasin ja puitti tiehensä. Jurgis ei tosin enää ollut sama ylen voimakas mies kuin ennen, mutta sauva heilui vielä pelottavasti hänen kädessään, ja monetkin noista äkäisistä koirista lakkasivat ainiaaksi haukkumasta.

Pian rupesivat metsävadelmat ja karhunmarjat kypsymään, valmistaen hänelle ilmaisia herkkuaterioita; ja kartanoiden puutarhoissa oli omenoita ja päärynöitä yllin kyllin ja pelloilla perunoita ja lanttuja, joilla hän hämärän tullen täytti taskunsa kukkuroilleen. Pari kolme kertaa hänen onnistui varastaa kananpoikakin, jonka paistoi pienellä valkealla jossakin ladossa tai syvällä metsässä. Kun nämä herkut joskus loppuivat, käytti hän varoen rahojaan ruuan ostamiseen, siltä kuitenkin koskaan kerjäämättä — hän oli huomannut jälkimmäisen keinon liian epävarmaksi turvallisuudelleen. Hakattuaan puolisen tunnin halkoja jossakin maalaistalossa voi hän saada ravitsevan aterian, ja kun farmari näki mikä vankka työmies Jurgis oli, tahtoi hän toisinaan pidättää häntä kauvemmin luonaan.

Mutta Jurgis ei missään kauvan viihtynyt. Hän oli vapaa mies nyt, oikea maantieritari. Vanha vaellushalu oli jälleen mennyt hänelle vereen, ilo riippumattomasta elämästä, rajattomasta

seikkailemisesta ja yhtä rajattomasta toivosta nauttiminen. Hänellä oli tosin vastoinkäymisiä ja epämurkuja — mutta sittekin oli tämä kaikki jotakin uutta; ja pelkkä ajatus että hän, joka vuosien mittaan oli ollut kahlehdittu yhteen paikkaan, näkemättä muuta kuin verisiä teurasraatoja, kamalia koneita ja likasia tehtaanmuureja, nyt äkkiä tunsu taivaan tuulet ja haihattelevat pilvet yllänsä, näki alati uusia maisemia, uusia paikkoja ja uusia ihmisiä joka tunti edessänsä, täytti hänet äärettömällä elämänhurmauksella. Hän, jonka koko elämä tähän asti oli ollut jonkun erityisen työn orjallista aherrusta, kunnes hän oli niin näännöksissä, että piti onnenaan saada nukkua yön kuin eläin ja sitte herätä uuden päivän ponnistuksiin — hän oli nyt oma herransa, tehden mitä ja milloin itse vain tahtoi ja odottaen uusia seikkailuja jokainen päivän hetki! Ketään hänen ei tarvinnut kursailla; milloinkaan hänen ei enään tarvinnut pelätä tulevansa huomenissa työstä erotetuksi ja nälkä- ja vilukuolemaan heitetyksi, jos jonkun päällysmiehen oikku sitä vaati. Hän oli vapaa, *vapaa!*

Ja sitäpaitsi teki tämä vapaa, seikkailurikas elämä hänelle sanomattoman hyvää. Hänen terveytensä palasi, kaikki hänen menetetty nuorekas pirteytensä, kaikki hänen hilpeytensä ja voimansa, jotka hän jo luuli unohdetuiksi ja haudatuiksi! Ne palasivat takasin äkkiä kuin keväinen tuore tuulahdus, saattaen hänet melkein hurjaksi ilosta; hänestä tuntui kuin hänen kuollut lapsuutensa ja nuoruutensa olisi palannut hänen luokseen, hymyillen, kutsuen ja maanitellen. Kun hän sai syödä tarpeekseen, sai raitista ilmaa ja liikuntaa ja tehdä mitä ikänä itse tahtoi, tuntui hänestä kuin olisi hän herännyt pitkästä, ilkeästä ja sikeästä unesta, ja hän kavahti pystyyn tietämättä oikein mihin suunnata vastaheränneet, uudet, raittiit voimansa, ojenteli käsivarsiaan, joissa nuoret, raikkaat veret kiersivät, kävi ympäri nauraen ja laulaen kotimaan vanhoja lauluja, jotka taasen muistuiivat hänen mieleensä. Toisinaan hän tietystikään ei voinut olla ajattelematta pikku Antanasta, jota hän ei enää koskaan saisi nähdä, jonka ääntä hän ei milloinkaan saisi kuulla; ja silloin syntyi taas taistelu hänen vanhan ja uuden ihmisensä välillä. Välistä hän myös yöllä heräsi Onasta uneksien, kurottaen käsiään tätä kohden, ja sitte kyynelillään vettä maata jolla makasi. Mutta aamun tullen hän pudisti kaikki nämä vanhat muistot mielestään ja alotti jälleen taistelunsa maailmaa ja kohtaloaan vastaan.

Hän ei koskaan kysellyt missä hän oli tai minne hän meni; maaseutu oli avara, sen hän tunsu, eikä ollut pelättävissä että hän koskaan tulisi sen loppuun. Usein sai hän vaellusmatkallaan tovereita, vakinaisia maankiertäjiä — ainoa erotus Jurgiksen ja näiden välillä oli, että edellinen heidän seuraansa tultuaan jossain määrin häpesi tilaansa, sen sijaan kuin jälkimmäiset oikein nauttivat kurjuudestaan, kuten siat lokalammikossa rypeissään. He nauroivat hänen tavalleen maksaa ravinnostaan rahalla tai työllä ja opettivat hänelle kaikki temppunsa ja juonensa, miten kaupungeissa ja maakylässä vaivatta ja viekkaudella voi viettää hyviä päiviä, miten salaisista merkeistä tuntee toisia heikäläisiä ja miten kerjätä ja varastaa joutumatta siitä kiini. Toisinaan Jurgis leiriytyikin heidän kanssaan jollekin metsäiselle mäenrinteelle ja otti osaa heidän öisiin partioretkiinsä lähiseudun taloihin ruuan hankkimista varten.

Heinäkuun jälkimmäisellä puoliskolla, kun heinänteko- ja viljanleikkuaika oli käsissä, harhaili Jurgis Missourin maanteillä. Äärettömät alat niittyä ja peltoa olivat täällä täysin tuleentuneet, ja ne märkänisivät ja menisivät piloille, jollei väkeä piammiten saataisi niille satoa korjaamaan. Kaikkialla koko maassa oli polttava tarve työmiehistä; asioimistoja niiden hankkimista varten syntyi kuin sieninä sateella jokaiseen kaupunkiin, jopa jokaiseen maalaiskyläänkin; asiamiehiä juoksi ympärinsä kaikkein etäisimmissäkin metsä- ja vuoristoseuduissa pestaamassa työväkeä. Maksu oli runsas — reipas mies voi ansaita kaksi ja puoli, välistä kolmekin dollaria päivässä.

Elonkorjuukuume oli ilmassa, eikä kenkään vähimmässäkin määrässä elinvoimainen ihminen voinut siltä vältyä. Jurgis liittyi joukkoon ja työskenteli aamuhämärästä iltapimeään saakka — kahdeksantoista tuntia päivässä — kaksi viikkoa peräkanaa. Täten hän oli koonnut rahasumman, joka olisi ollut hänelle kokonainen omaisuus kurjuutensa päivinä; mutta mitä hän nyt sillä tekisi? Hän ei voinut sillä kutsua Onaa takasin elämään eikä herättää pikku poikaansa kuolleista. Ollakseen varma rahoistaan olisi hänen pitänyt panna ne pankkiin, josta voisi nostaa ne takasin tarpeen tullen. Mutta Jurgis oli yksinkertainen ja epäluuloton mies, eikä hän sitäpaitsi tuntenut lainkaan pankkiasioita, talletuksia, velkakirjoja ja sen sellaisia. Jos hän kantoi rahoja mukanaan, voisi hän tulla ennemmin tai myöhemmin ryöväytyksi; mitäpä hänellä siis oli muuta tehtävänä kuin nauttia niistä niin kauvan kuin niitä riitti? Eräänä lauantai-iltana hän liikuski tovereittensa kanssa muutamassa kaupungissa; ja koska satoi eikä hänellä ollut muutakaan suojapaikkaa, meni hän sisään erääseen kapakkaan. Siellä hän sai pian hyviä ystäviä, jotka kestitsivät häntä ja joita hänen vuorostaan oli kestittäminen, niin että ilta kului ryyppäessä, naureskellessa ja lauleskellessa. Salin perältä Jurgis äkkäsi tarjoilutyön punakat ja sievät kasvot, jotka hymyilivät hänelle, niin että hänen sydämensä pitkistä ajoista hypähti ja rupesi tulisemmin sykkimään. Hän viittasi tytölle, ja tämä tuli heti hänen viereensä, ja juomia ilmestyi lisää pöydälle; sitte lähti hän tytön mukana tämän yliskamariin, missä tuo nuori raivotar rupesi huutamaan ja kirkumaan, jotta paikalle saapui muitakin vieraita, miehiä ja naisia. Siinä sitte koko yö juotiin ja huudettiin ja hulluteltiin mitä hurjimmasti; ja kun Jurgis vihdoin aamulla lähti tiehensä, ei hänellä ollut enää senttiäkään taskussaan.

Allapäin ja sairaana hän lähti jälleen tallustamaan maantietä pitkin, mutta uusien periaatteidensa mukaisesti hän tukahutti sydämessään kaikki häpeän ja harmin tunteet. Hän oli käyttäytynyt kuin hullu, mutta mitäpä tässä oli muuta tehtävänä kuin katsoa ettei sellaista enään tapahtunut. Niine mietteineen hän astui yhä vinhempaan, kunnes liikunto ja raitis ilma haihduttivat hänen pääkipunsa, ja hän tunsu itsensä jälleen vireäksi ja reippaaksi. Tällaisia äkillisiä katumapäitä ja omantunnontuskuia sattui Jurgikselle tuon tuostakin, sillä hän oli äkkinäisten mielijuohteiden mies, joka antoi sattumain virran kulettaa itseänsä. Hänessä oli vielä joku määrä totisuutta ja uskollisuutta itseänsä vastaan, eikä hän voinut välttää omantunnon syyttelyjä vaikka tahtoikin; se kävi jokaisen harha-askeleen jälestä hänen kimppuunsa kuten yöllinen aave, joka ei manauksistakaan tahdo poistua maanalaisiin uumeniinsa. Se voi tulla häntä ahdistamaan milloin hän sitä vähimmin aavisti; toisinaan se suorastaan pakotti häntä juomalla keventämään mieltänsä.

Eräänä yönä hänet yllätti ukonilma, joka pakotti hänet etsimään suojuu muutamassa pikku talossa erään kaupungin laiteilla. Se oli erään työmiehen koti, jonka omistaja oli hänen maanmieheensä, muuan äskettäin Valko-Venäjäältä tänne muuttanut siirtolainen. Tämä sanoi Jurgiksen tervetulleeksi hänen omalla äidinkielellään ja käski hänen istumaan keittiön lieden ääreen ja kuivaamaan vaatteitansa. Hänellä ei ollut vieraalleen vuodetta tarjottavana, mutta lattialla oli olkia, joille tämä voi heittäytyä. Miehen vaimo keitti liedellä lihakeittoa, ja heidän lapsensa leikkiä myllersivät lattialla. Jurgis istahti tyytyväisenä valkean ääreen ja rupesi juttelemaan isäntäväkensä kanssa vanhasta kotimaasta sekä mitä paikkoja heillä kullakin oli ollut ja mitä niissä olivat kokeneet. Illallisen syötyään miehet istahtivat puhdetta viettämään ja tupakoimaan ja kertoivat edelleen uudesta maanosasta ja millaiseksi sen olivat havainneet. Mutta Jurgis vaikenä äkkiä keskellä lausettaan, nähdessään vaimon kantavan ison vesiastian keskelle lattiata ja rupeavan riisumaan nuorinta lasta. Sitä vaivasi jonkunlainen ihorupi, ja lääkäri oli käskenyt pesemään sitä joka ilta lämpimällä vedellä.

Jurgis tuskin kuunteli vaimon kertomusta — hän vain katseli lasta. Se oli vain vuoden vanha poika, rotevajäseninen, isomahainen ja silmät mustat kuin hiilet. Kun äiti oli pannut sen astiaan, istui se siinä ja loiskutti vettä ympärilleen käsin ja jaloin. Lapsi osasi jo puhua vähän venettä, josta Jurgis tajusi muutamia sanoja. Jokainen pikku poikasen äännähdys muistutti häntä elävästi omasta kadotetusta lapsestaan, lävistäen hänen sydämensä kuin kaksiteräinen miekka. Hän istui kauvan näköjään hiljaa ja liikkumattomana, mutta vihdoin hän ei enään voinut pidättää mielenkuohuaan, vaan kätki kasvonsa käsiinsä ja purskahti raivoisaan itkuun, hämmästyttäen aika tavalla isäntäväkeään. Surun ja häpeän valtaamana Jurgis viimein kavahti ylös ja syöksyi ulos pimeään ja sateiseen yöhön.

Malttumatta, herkeämättä hän riensi eteenpäin, kunnes tuli synkkään metsään. Siellä hän istahti kivelle ja itki jotta sydämensä oli haleta. Oi, mikä tuskan ja epätoivon pohjattomuus hänet valtasikaan, kun muistojen hauta, jonka hän jo luuli ijäksi kiinimullatuksi, avautuikin taas hänen eteensä ja hänen entisen elämänsä haamut nousivat siitä ruoskimaan häntä! Miten hirmuista nähdä, mitä hän muinen oli ollut ja mitä hän nyt ei koskaan enään voinut olla — nähdä Onan ja hänen lapsensa ja oman kuolleen itsensä ojentelevan käsivarsiaan häntä kohtaan, kutsuen ja maanitellen häntä pohjattomain kuilujen yli. Miten kamalaa tietää, että hän oli kadottanut nämä kaikki ijäksi, ja nähdä itsensä nyt kiemurtelevan ja vääntelevän kuin mato oman kurjuutensa ja häpeänsä tunnosta!

XXIII LUKU.

Varahin aamulla Jurgis jälleen lähti painamaan Chikagoa kohti. Hän käveli vinhasti tietä eteenpäin haihduttaakseen ahdistavia ajatuksiaan ja tullakseen lämpimäksi; ja monen tuhannen toisen tavoin hän tuuditteli kuohuvaa mieltään lepoon sillä toivolla, että jos hän tuli tarpeeksi varahin perille, ei hänen tarvinnut sekautua työnkärttäjäin suunnattomaan laumaan. Hänellä oli jälellä vielä viisitoista dollaria, huolellisesti toiseen kenkään kätkettyinä, jotka hänen oli onnistunut pelastaa kapakanisänniltä — ei tosin niin paljon omantunnon vaatimuksesta, kuin pelosta joutua tyhjin taskuin ja työttömänä tallustamaan Chikagon katuja talvisaikaan.

Hän poikkesi maantieltä rautatienraiteille, missä tapasi muitakin maantienmittelijöitä, ja ajoi tapansa mukaan varkain tavaravaunuissa yön aikaan. Kaupunkia lähestyessään hän erosi tilapäisistä tovereistaan, koska hänellä oli rahaa, jolla pääsisi elämisen alkuun, ja heillä ei ollut; sillä muuten hän olisi saanut heidät niskoilleen, kunnes viimeinen sentti olisi häneltä mennyt. Hän päätti järjestää elämänsä niin taitavasti, että hänen vähät varansa riittäisivät mahdollisimman kauvan. Kauneina öinä hän nukkuisi puistoissa tahi tyhjissä tynnyreissä tahi avonaisissa tavaravaunuissa tahikka jossakin kellariholvissa; ja kun oli kylmää tai sateista, tahtoi hän mennä 10-sentin yömajoihin tahi ostaa joltakin portinvartijalta kolmella sentillä oikeuden "kyykkyillä" jonkun yleisen rakennuksen porraskäytävässä.

Ateriansa hän söisi halvoissa ruokapaikoissa, viidellä sentillä kerralta, ei koskaan senttiäkään enempää — sillä tavoin riittäisivät hänen rahansa parisen kuukautta tai kauvemmin, ja sillä aikaa hän varmaan löytäisi työtä. Kesäisistä puhtaudenharrastuksistaan hän päätti luopua, sillä mitäpä niistä olisi apua, kun hän ensimmäisestä yömajasta lähtiessään veisi mukanaan kokonaisen sotajoukon syöpäläisiä vaatteissaan. Koko kaupungissa ei sitäpaitsi ollut paikkaa, missä hän olisi voinut pestä edes kasvonsakaan — muualla kuin järven rannalla, ja senkin kohta peittäisi jää.

Teurastomoihin ei hän enää tahtonut mennä. Senvuoksi hän suuntasi askeleensa ensin terästehtaisiin ja niittokonepajoihin, mutta sai kuulta niissä kaikki paikat olevan jo aikoja sitte täytetyt. Sitte hän alotti pitkän, vaivaloisen kiertokulun kaikissa tehtaissa ja tavaramakasiineissa, kulkien päivät päästään kaupungin yhdestä laidasta toiseen, mutta tapasi joka paikassa kymmenittäin, jopa sadottaisin miehiä, jotka vartosivat työtä jo ennen häntä. Hän tarkasteli sanomalehtienkin ilmoitusosastoja, mutta oli jo kylliksi viisastunut käydäkseen kaikenmoisten liukaskielisten nurkka-asioitsijain pauloihin. Omasta kokemuksestaan hän jo tiesi niistä yhtä toista, ja maantietä matkatessaan oli hän satunnaisten onnettomuustoverien kertomusten kautta tutustunut kaikkiin heidän metkuihinsa.

Vihdoin viimein, lähes kuukauden turhaan työtä katseltuaan, hän huomasi eräässä lehdessä etsittävän työmiehiä. Ilmotuksen mukaan tarvittiin satakunta miestä, ja vaikka hän tässäkin epäili jonkin "ansan" piilevän, lähti hän kuitenkin asianomaiseen paikkaan, koska se sattui olemaan lähellä. Hän näki kadulla konttorin edustalla kokonaista kulmaväliä pitkän sankan miesjoukon; mutta kun juuri silloin eräät vaunut vierivät katua pitkin ja mursivat rivin, käytti hän tilaisuutta hyväkseen ja tunkeutui vaunujen vanavedessä aivan etumaisten joukkoon. Toiset lykkivät häntä kyynärpäillään ja koettivat työntää häntä takasin, mutta kun meteli herätti lähellä seisovan poliisin huomiota ja hän saapui paikalle, alistuivat tyytymättömät kohtaloonsa — he tiesivät että rauhattomuuden jatkuessa koko joukko ajettaisiin tiehensä.

Tunnin tai parin kuluttua Jurgis astui sisään konttoriin, jossa muuan kookas irlantilainen istui aitauksensa takana.

"Ennenkin työskennellyt Chikagossa?" kertoi tämä tavanmukaisen kysymyksensä. Jurgis oli jo lukuisia kertoja kuullut sen ja vastannut siihen myöntävästi; mutta nyt joku hyvä enkeli tai onnekas sattuma sai hänet vastaamaan: "En, herra."

"Mistä sitte tulette?"

"Kansasin valtiosta, herra."

"Onko suosituksia?"

"Ei, herra. Katsokaas, minä olen tottumaton mies, mutta minulla on vankat käsivarret."

"Minä tarvitsen miehiä kovaan työhön; se on maanalaista — tunnelin kaivamista pikapuhelinjohtoja varten. Ehkäpä se sopii teille?"

"Olen kyllä halukas, herra — luulenpa sen sopivan minulle. Mitä siitä maksetaan?"

"Viisitoista senttiä tunnilta."

"Minä suostun, herra."

"No, hyvä; käykää sisään ja ilmottakaa nimenne!"

Puoli tuntia myöhemmin Jurgis oli täydessä työssä, syvällä maan sisässä Chikagon katujen alla. Tunneli oli tarkotettu yhdistämään monia eri pikapuhelinjohtoja; se oli liki neljä metriä korkea ja pohjasta yhtä leveä. Siitä erkani lukemattomia haaroja, muodostaen oikean jättiläis-hämähäkinverkon kaupungin alle; Jurgis sai käydä kolme neljännes kilometriä sitä pitkin, ennenkun tuli työpaikkaansa. Tunneli oli valaistu sähkövalolla, ja sen sisässä kulki kapearatainen, kaksiraiteinen rautatie.

Mutta Jurgiksella ei ollut aikaa havaintojen tekemiseen, sillä hänen oli päätäpahkaa käytävä työhön käsiksi. Hänen oli työskenneltävä eräässä vasta avatussa tunnelinhaarakkeessa, ja hän huomasi että hänellä siinä oli koko talveksi työtä. Hän oli niin mielissään tästä onnenpotkauksesta, että jäi louhimaan kalliota koko siksi yöksi ja vuokrasi huomenissa itselleen yömajan muutamassa kurjassa loukossa, jossa hän sai maata isolla kotitekoisella olkipatjalla yhdessä neljän muun työmiehen kera. Tästä edusta hän suoritti dollarin viikossa, ja neljällä dollarilla viikossa hän sai ruuan eräässä "boarding-housessa" likellä työpaikkaansa. Palkastaan hänelle jäi siten vielä jällelle neljä dollaria viikkoonsa ylimääräisiin menoihin — kerrassaan tarumainen summa hänen nykyisissä oloissaan. Hän voi hankkia itselleen poria y.m. työaseita ja ruveta miettimään vaatevarastonsakin parantamista; niinpä hän osti parin kunnollisia kenkiä maanteillä rajoiksi kuluttamiensa sijaan sekä uuden flanellipaidan, koska entinen oli metsissä

kulkiessa käynyt vallan repaleiseksi. Sitte tuumiskeli kokonaisen viikon, ostaako uuden lämpimän päällystakin. Hänen emännällään oli sellainen kaupan, joka oli jäänyt eräältä äskettäin kuolleelta vuokralaiselta vuokran pantiksi ja jota hänelle nyt suositeltiin. Jurgis kuitenkin vihdoinkin päätti olla ilman päällystakkia, jota ei arvellut välttämättömästi tarvitsevänsä, koska hän vietti päivät tunnelissa ja yöt vuoteessaan.

Tämä oli kuitenkin onneton seikka, joka oli omiaan ajamaan häntä useammin kuin ennen kapakoihin. Hänen oli nyt työskenneltävä kello seitsemästä aamulla puoli kuuteen illalla, välillä puolituntinen päivällisaikaa, niin ettei hän koskaan viikon arkipäivinä nähnyt päivänpaistetta. Iltasilla hänellä ei ollut muuta paikkaa mihin mennä kuin kapakat; niissä ainoastaan hän voi tavata valoa ja lämpöä, kuulla hiukan musiikkia sekä istua ja jutella toverien kanssa. Hänellä ei enää ollut kotia, minne kiiruhtaa työstä päästyään; hänellä ei enää ollut mitään siteitä elämässä, mitään hellempää viehätystä, paitsi mitä hiukkanen yhdessäolo samalla kannalla olevien työtoverien kanssa tarjosi. Sunnuntaisin tosin olivat kirkot avoinna — mutta missäpä kirkossa kehnosti puettu työmies, jolla oli niska täynnä syöpäläisiä, voi istua ilman että ihmiset häntä karsaasti katselevat ja välttelevät istua hänen viereensä? Hänellä tosin oli vakituinen makuusijansa lämmittämättömän huoneen loukossa, jonka akkunasta oli näköalana metrin päässä oleva valkoseksi kalkittu naapuritalon seinä; hänelle olivat myöskin kadut avoinna, joilla talvipakkaset miltei jäädyttivät moisen ryysymekon; mutta paitsi näitä olivat hänelle avoinna ainoastaan kapakat, joissa hänen piti juoda saadakseen niissä istua. Juotuaan lasin tai pari oli hän valmis lähtemään kurjaan asuntoonsa viettääkseen lopun iltaa kuutio- tai korttipelillä tahi katselemalla oluttahraisia "urheilulehtiä", joissa oli murhamiesten ja puolialastonten naikkosten kuvia. Tällaisiin huvituksiin hän tuhlassi liiat rahansa; ja sellaista oli hänen elämänsä niiden puolen seitsemättä viikon aikana, joina hän puhkasi tunneleita Chikagon pikapuhelinjohtoja varten.

Tässä työssä ei työntekijäin turvallisuudella ollut paljon takeita. Keskimäärin maksoi tunneli päivässä yhden ihmishengen ja useita raajarikkoutuneita; kuitenkin ei kustakaan onnettomuudesta ollut tietoa enemmällä kuin kymmenellä tai kahdellatoista hengellä — lähimmillä työtovereilla ja päällysmiehillä — sillä onnettomuuksien uhriksi joutuneet kuletettiin mahdollisimman salaa pois tapaturmapaikalta. Työt tosin tehtiin kaikkein uusimmilla porauskoneilla ja niin pientä ilmanpainetta käyttäen kuin suinkin, niin ettei siltä taholta erityistä vaaraa uhannut, mutta sen sijaan kyllä putoilevista kivistä, särkyneistä telineistä ja liian aikaisista räjähdyksistä — ja lisäksi tulivat kaikki rautatieliikenteestä näin tavattomassa paikassa johtuvat vaarat. Niinpä sattui eräänä iltana, kun Jurgis oli lähdössä työpaikaltaan tunnelin perältä, että veturi ja täyteenlastattu vaunu tulla huristivat esiin erästä tunnelin lukemattomista sivuhaaroista, paiskaten hänet vastapäistä seinää vasten sellaisella vauhdilla, että hän menetti tajunsa.

Kun hän jälleen avasi silmänsä, huomasi hän olevansa sairasvaunuissa matkalla piirisairaalaan. Siellä muuan nuori lääkäri satoi hänen murskautuneen käsivartensa, jonka jälkeen hänet pestiin ja pantiin makaamaan vuoteeseen kahden muun raajarikkoutuneen miehen väliin.

Sairaalassa Jurgis vietti joulunsa, ja se oli hupaisin joulu, mitä hänellä milloinkaan Amerikassa oli ollut. Joka vuosi tosin oli lehdissä paljastuksia näissä laitoksissa tapahtuneista skandaaleista, jopa kerrottiin niissä lääkäreiden sallittavan tehdä sairastensa suhteen mitä hulluimpia kokeita; mutta niistä ei Jurgis mitään tiennyt — hän voi vain huomata, että ruoka, jota hänelle siellä tarjottiin, oli laadultaan mitä kurjinta. Ei ainoakaan mies, joka oli työskennellyt Packingtownissa ja tunsin näiden ruokien valmistustavan, olisi syöttänyt koiralleenkaan moista iletystä. Jurgis oli usein ihmetellyt, kuka ja ketkä oikeastaan söivät näitä "säilytettyjä" ja "savustettuja liikkiöitä", joita sikäläisissä teurastamoissa valmistettiin; mutta nyt hän alkoi ymmärtää asiaa. Hän huomasi että moiset valmisteet myytiin julkisiin laitoksiin ja suurille tavaranhankkijoille ja syötettiin vangeille, sotamiehille, merimiehille, sairaaloiden potilaille, vaivashoitolaisille ynnä metsänhakkuu- ja rautatien työmiehille.

Kahden viikon kuluttua Jurgis vihdoinkin voi lähteä sairashuoneesta. Tämä tieto ei tosin sisältänyt sitä, että hänen käsivartensa olisi ollut täysin terve ja hän itse jälleen työkykyinen, vaan sen, että hän voi taasen seisoa jaloillaan ja että hän sai marssia tiehensä toisten potilasten tieltä, jotka tarvitsivat sairaalan sänkyä kipeämmin kuin hän. Että hän vielä oli täysin avuton eikä mitenkään voinut elättää itseään parantumista odotellessaan, oli seikka, josta ei välittänyt sairaalan johtokunta eikä muuten kukaan muukaan ihminen koko kaupungissa.

Tapaturma oli sattunut maanantaina, jolloin hän juuri oli maksanut edellisen viikon vuokran ja ruuan, ja sunnuntaina oli hän tuhlassi loput rahansa tavallisiin huvituksiin niin että hänellä nyt sairaalasta päästyään oli vain seitsemänkymmentä viisi senttiä taskussaan; sen lisäksi hänellä oli tunneliyhtiöltä vielä saatavana puolitoista dollaria onnettomuusmaanantain päiväpalkkaa. Hän olisi mahdollisesti voinut vaatia yhtiöltä myöskin vahingonkorvausta tapaturmansa takia, mutta sitä hän ei tiennyt tehdä, eikä yhtiö tietystikään katsonut asiakseen siitä hänelle huomauttaa. Hänen täytyi nyt myöskin työkalunsa, joista sai pilahinnan neljäkymmentä senttiä. Sitte hän meni entisen emäntänsä tykö, mutta tämä oli vuokrannut muille hänen paikkansa; ja yhtä ohrasesti kävi ruokalan emännän luona. Katsoen

siihen, että Jurgis oli syönyt hänen luonaan vain kuusi viikkoa ja että hän nyt arvattavasti kipeään käsivartensa takia sai kulkea työttömänä parisen kuukautta, ei tämä voinut luvata hänelle lainkaan luottoa vastaiseksi.

Niinpä Jurgis sai palata kaduille mitä surullisimmilla tulevaisuudentoivoilla. Oli jäätävän kylmä, ja lunta satoi taajaan, purren ja polttaen hänen kasvojaan. Hänellä ei ollut päällystakkaa yllään, ei paikkaa minne mennä lämmittelemään; taskussaan hänellä oli kaksi dollaria ja kuusikymmentä viisi senttiä ja mielessä varmuus, ettei hän kuukausmääriin voisi työllään lisätä niihin senttiäkään. Lumentulokaan ei nyt tuonut hänelle mitään mahdollisuutta työn saamiseen; hänen täytyi astua katuja pitkin ja katsella kuinka toiset, terveemmät, loivat sitä — ja hänellä itsellään oli vasen käsi siteessä kupeellaan! Hän ei voinut toivoa pääsevänsä lastaustyöhön, ei myymään sanomalehtiä eikä kantamaan tavaroita, sillä ken tahansa terveätinen kilpailija voi nyt helposti ajaa hänet tiehensä. Sanoilla ei voi kuvata sitä elämänkauhua, joka hänet nyt valtasi kaikkea tätä miettiessään. Hän oli turvaton kuin haavotettu metsäneläin; hänen oli pakko kohdata vihollisiaan epätasaisilla aseilla. Eikä hän heikkoutensakaan takia voinut odottaa sääliä miltäkään taholta. Kukapa tahtoisikaan ruveta auttamaan häntä hänen pulassaan, tekemään taistelua rahtustakaan helpommaksi hänelle? Vaikkapa hän rupeisi kerjäämäänkin, oli hänen roteva vartalonsa haittana siinä — kenpä tahtoi antaa ropoan sellaiselle joutilaalle jättiläiselle kuin hän oli?

Ensi alussa hän ei kyennyt muuta ajattelemaankaan kuin itsensä suojelemista hirvittävältä pakkaselta. Hän meni erääseen niistä kapakoista, joissa hän oli ahkeraan vierailut parempina päivinä, tilasi ryyppyn — yhden vain — ja asettui sitte tulisijan ääreen lämmittelemään, odotellen poisajokäskyä missä tuokiossa hyvänsä. Kapakoiden kirjoittamattoman lain mukaan sai kukin yhden ryyppyn ostettuaan oikeuden istua sisällä juuri niin kauvan kuin sen nauttiminen kesti; sitte oli tilattava uusi tai laputettava tiehensä. Kun Jurgis oli vanha "kundi", olisi hän oikeastaan saanut viipyä hiukan kauvemminkin; mutta nyt oli hän ollut näkymättömissä parisen viikkoa ja oli tätänykyä nähtävästi rappiolla. Siinä ei auttanut sekään, että hän kertoili pitkin ja poikin koko "onnettomuushistoriansa"; se ravintolanisäntä, joka salli semmoisten juttujen liikuttaa sydäntään, sai pian lyödä rukkaset pöytään ja asettua itse moisten "kuokkavieraiden" joukkoon.

Niinpä Jurgis sai siirtyä toiseen paikkaan ja lyödä lanttinsa taasen tiskille. Hän oli tällä hetkellä niin nälissään, ettei voinut vastustaa höyryävän pihvipaistin viettelystä — se oli kevytmielisyys, jonka hän vastaisuudessa sai kalliisti maksaa. Kun hänen jälleen oli suoriuduttava matkoihinsa, suuntasi hän kulkunsa kaupungin laiteille semmoiseen kapakkaan, jonka omistajan toivoi sallivan hänen oleskella krouvissa "istujana". Alempiluokkaisissa kapakoissa suvaisivat isännät usein "kuolleen" talvikautena luonaan jonkun rääsyniekan, joka lumisena tai sateesta läpimärkänä astui sisään lämmittelemään valkean ääressä ja katseli synkän kateellisena parempiosaisten onnea. Sattui nimittäin toisinaan käymään niin, että työstä palaava työmies tuli sisään nauttimaan ryyppyn tai pari; ja kun tällä itsellään oli päivän palkka taskussaan, ei hän voinut tunteettomana nähdä tuollaista "surullisen hahmon ritaria" edessään vaan huusi: "Hei, toveri, kuinka on laitanne? Näyttää kuin teillä olisi ollut vastoinkäymisiä!" Ja kun toinen alkoi kuvata kurjuuttaan, voi hän tulla siitä liikutetuksi ja huudahtaa: "Tulkaapas ottamaan ryyppy murheeseen, ehkäpä se vähän piristää teitä!" Ja sitte he tyhjensivät lasinsa yhdessä, ja jos rääsyläinen näytti tarpeeksi surkeannäköiseltä tai jos hän oli hyvä juttelija, voi yhdestä ryyppystä tulla kaksi; ja jos vielä tuli ilmi, että molemmat olivat kotosin samasta maasta tai olivat asuneet samassa kaupungissa tahikka työskennelleet samassa tehtaassa, voivat he istua pöytänsä ääressä tunnin tai pari pakinoiden yhteisistä muistoista ja kohtaloista; ja ennenkun he olivat lähteneet, voi kapakoitsija olla ansainnut kokonaisen dollarin. Tämä kaikki saattaa tuntua aika pirulliselta kekseliäisyydeltä, mutta kapakoitsijan ei sen takia tarvinnut millään tapaa hävetä. Hän oli samassa asemassa kuin tehtailija, jonka on pakko väärentää tuotteitansa, sillä jollei hän sitä tahdo tehdä, tekee sen joku kilpailija. Ja sellaisena vuodenaikana, jolloin liike käy huonosti, on kapakoitsijan, kuten kaikkien muidenkin liikkeenharjoittajain, käytettävä kaikkia mahdollisia keinoja saadakseen tavaransa kaupaksi.

Mutta "istujan" paikka oli kuitenkin tänä iltana jo anastettu, eikä Jurgikselle siis enää ollut siellä tilaa. Hänen oli sitäpaitsi muistettava yösjankin hankkimista; se tosin maksaisi kokonaista kymmenen senttiä kaikkein kehoimmassakin "boarding-houssessa" — mutta muutakaan neuvoa ei ollut, sillä yö oli kolea ja pimeä, ja asemahuoneet avattiin vasta keskiyön aikaan. Viimeisessä paikassa, missä hän kävi, oli kuitenkin muuan tarjoilija, joka tunsu hänet ja piti hänestä, ja tämä antoi hänen torkkua erään pöydän ääressä siksi kunnes isäntä palasi takasin. Ja kun Jurgis silloin oli pakotettu lähtemään matkoihinsa, antoi tarjoilija hänelle päällepäätteeksi hyvän neuvon. Lähimmässä korttelissa oli jonkunlainen uskonnollinen kokous, jossa saarnattiin ja veisattiin, ja sadottain kodittomia ryysymekkoja oli kokoutunut sinne nauttimaan suojaa ja lämpöä.

Jurgis riensi sinne päätäpahkaa ja näki ovelta ilmoituksen, että sali avattaisiin kello 7,40. Kun kello oli vasta hiukan yli kuusi, lähti hän kävelemään, tai oikeammin sanoen juosta hölkkäsemään korttelin ympäri, leväten väliin jossakin porttikäytävässä, kunnes tunti oli kulunut. Viimein hän oli juossut itsensä lämpimäksi, ja kun ovet avattiin kokoushuoneeseen, tunkeutui hän kipeästä käsivarresta välittämättä

odottelevan joukon läpi, ja onnistui hänen anastaa itselleen paikka vallan ison kamiinin vieressä.

Kello kahdeksalta oli sali niin täpösen täynnä, että saarnaajat itsekin lienevät siitä ällistyneet. Sivukäytävät ja ovensuu olivat niin tupaten täynnä miehiä, että heidän päitensä päällä olisi voinut kävellä. Lavalla seisoivat kolme mustatakkista vanhanpuoleista herrasmiestä, ja pianon ääressä soitti muuan nuori neiti. Ensiksi he lauloivat virren ja sitte yksi heistä — kookas, ohuttukkainen ja mustia silmälaseja käyttävä mies — rupesi puhumaan. Jurgis todella kuuntelikin sitä hämärästi, sillä pelko piti häntä valveilla. Hän tiesi kuorsaavansa kauhean äänekkäästi, ja jos hän olisi tullut ulosajetuksi, olisi hän talvipakkasessa ollut varman kuoleman oma.

Saarnaaja puhui "synnistä ja lunastuksesta", Jumalan rajattomasta armosta ja Hänen anteeksiantavaisuudestaan ihmisten heikkouksia kohtaan. Hän puhui täydellä vakaumuksella ja tarkoitti hyvää, mutta Jurgis tunsikin kuunnellensa sydämensä täyttyvän katkeruudella. Mitä tiesikään synnistä ja kärsimyksistä tuo herrasmies, jolla oli hienot mustat vaatteet ja kovaksi kangistettu paidankaulus, lämmin ruumis ja täysi vatsa ja rahaa runsaasti taskussa? Mitä tiesivät tuollaiset lukumiehet niiden vilua ja nälkää kärsivien elämästä, joiden jokainen päivä oli taistelua elämästä ja kuolemasta? Tällainen väite ei tietysti aina pidä paikkaansa; mutta Jurgis tunsikin, että nuo miehet eivät olleet missään kosketuksessa sen elämän kanssa, jota kuvasivat, ja että he olivat kykenemättömiä ratkaisemaan niitä arvoituksia, joita olivat käsiteltävikseen ottaneet. Niin, he olivat itse osa näistä arvoituksista — he kuuluivat siihen luokkaan, joka rikkaudellaan ja hyvinvoinnillaan tuomitsi toisia elämään kurjuudessa ja viheliäisyydessä. He kuuluivat noihin riemuitseviin ja uhkamielisiin anastajiin; heillä oli talot ja lämpimät uunit ja ruokaa ja vaatteita ja rahaa kyllältä; ja sitte he tulivat saarnaamaan nälkäisille miehille, ja nälkäisten miesten täytyi olla nöyriä ja kuunnella heitä! He koettivat pelastaa näitten sieluja — mutta hullupa täytyi sen olla, joka ajatteli sielujen pelastamista, kun ei ensin voinut hankkia siedettävää toimeentuloa edes ruumiillekaan!

Kokous loppui kello yksitoista, ja rääsytynyt kuulijakunta siirtyi jälleen lumisille kaduille, mutisten kirouksia niille muutamille harvoille "pettureille", jotka olivat tulleet katumukseen ja synnintuntoon ja kiivenneet ylös saarnaajien luo korokkeelle syntejensä tunnustamaan ja anteeksi saamaan. Oli vielä tunti aikaa, ennenkun asemahuoneet avattaisiin, ja Jurgis oli ilman päällystakkia ja perin heikko pitkällisen sairautensa jälkeen. Tämän tunnin kuluessa hän oli vallan menehtyä. Hänen oli pakko juosta kaikista voimistaan pysyäkseen lämpimänä; ja kun hän vihdoinkin tuli asemahuoneelle, huomasi hän kadun olevan mustanaan väkeä sen ovien edessä. Oltiin tammikuussa 1904, jolloin koko maa oli "kovien aikojen" kirouksen alaisena, ja sanomalehdet kertoivat joka päivä yhä uusien tehdasliikkeiden sulkemisesta; laskettiin että puolitoista miljoonaa työmiestä kulki työttöminä ennen kevään tuloa. Niinpä olivat täpösen täynnä kaikki ne paikat koko kaupungissa, joissa köyhä vaivainen sai ilmaiseksi lämmitellä, ja asemahuoneiden ovien edustalla miehet tappelivat keskenään etusijasta kuin villit pedot. Kun ovet viimein avattiin ja meluavaa joukkoa alkoi työntyä sisään, jäi siitä ainakin puolet ulkopuolelle, niiden joukossa Jurgis, jonka kipeä käsivarsi teki hänet vallan avuttomaksi tässä kamppailussa. Hänelle ei jäänyt muuta neuvoksi kuin mennä johonkin kurjaan yömajaan ja uhrata taasen kymmensenttinen. Hänen sydämensä aivan murtui, kun hän huomasi tämän välttämättömäksi — puoli yksi yöllä, varrottuaan pääsyä asemahuoneeseen koko iltayön kokouksessa ja ulkona kaduilla. Hänen täytyisi poistua yömajasta täsmälleen kello seitsemän — siellä oli makuusijoina seinään kiinnitettyjä lavereja, jotka voitiin laskea alas, niin että jos makaajat olivat kovin unisia eivätkä totelleet ylösnousukäskyä, voitiin heidät pudottaa alas lattialle.

Tällainen oli ensi päivä, ja kylmää aikaa kesti kokonaista kaksi viikkoa. Seitsemäntenä päivänä ei Jurgiksella enää ollut senttiäkään lakkarissaan; ja silloin täytyi hänen lähteä ulos kaduille kerjäämään henkensä pitimeksi.

Hän tahtoi alkaa surullisen kiertelynsä heti kun kaupungissa liikkeet avattaisiin. Hän hyökkäisi esiin jostakin kapakasta, jossa piti tyssijaansa, ja hankittuaan varmuutta ettei ainoatakaan poliisia ollut näkyvissä, kävisi hän jokaisen helläluonteiselta näyttävän henkilön kimppuun, kertoisi tälle kärsimystensä historian ja anelisi kymmensenttistä. Sitte, sellaisen saatuaan, kiertäisi hän kulman ympäri ja palaisi takasin kantapaikkaansa lämmittelemään; ja hänen uhrinsa, nähdessään hänen näin menettelevän, lähtisi tiehensä lujasti luvaten olevansa koskaan lahjoittamatta senttiäkään kerjäläisille. Uhrin päähän ei koskaan juolahtanut mieltä, minne muualle Jurgis olisi voinutkaan mennä sellaisissa olosuhteissa — ja minne hän itse sellaisessa tapauksessa olisi mennyt. Kapakassa Jurgis ei ainoastaan saanut enemmän ja parempaa ruokaa kuin jossakin tavallisessa ruokapaikassa samasta hinnasta, vaan hän sai sen lisäksi ryyppykin verryttäkseen viluisia elinvoimiaan. Siellä hän vielä tapasi mukavan sijan valkean ääressä ja voi jutella jonkun toverin kanssa, kunnes hän oli lämmin kuin paahdettu nauris. Kapakassa hän tunsikin olevansa kuin kotonaan. Kapakoitsijain velvollisuuksiin kuului suojan ja virkistyksen myöntäminen kerjäläisille korvaukseksi heidän ostamastaan ruuasta ja juomasta; ja oliko muuten kaupungissa ketäkään toista, joka olisi tahtonut menetellä näin — olisivatko nuo kerjäläisten uhrin itsekään tehneet niin?

Jurgis parka toivoi ehkä saavuttavansa menestystä kerjäläisenä. Hänhän oli juuri päässyt sairaalasta, oli laiha ja surkean näköinen ja kantoi kättänsä siteessä; hän oli sitäpaitsi ilman päällystakkia ja tutisi kylmästä aivan säällittävästi. Mutta valitettavasti hän oli samassa asemassa kuin rehellinen kauppias, joka huomaa kunniallisen ja väärentämättömän tavaransa syrjäytyvän kaikenlaisten keinoitekoisten valmisteiden tieltä. Jurgiksen kerjääminen oli pelkkää oppipojan pelokasta yrittelyä järjestetyn ja tieteellisen ammattitaidon rinnalla. Hän oli tosin vasta päässyt sairaalasta — mutta se juttu oli jo vallan kulunut, ja mitenkä hän muuten voi todistaakaan sitä? Hänellä oli käsivartensa siteessä — mutta se oli todistuskappale, jonka mikä kerjäläisnaskali hyvänsä olisi voinut yhtä näppärästi hankkia. Hän oli kalpea ja viluinen — mutta sen edun hankkivat ammattikerjäläisetkin ihomaaleja käyttämällä ja hampaitaan taidokkaasti tutisuttamalla. Hän kävi ilman päällystakkia — mutta voitte kadulla tavata tusinoittain miehiä, joista voitte vanhoa ettei heillä ollut päällään muuta kuin resuinen ja likanen paita ja yhtä rääsyiset alushousut; niin taitavasti he olivat kätkeneet kokovillaiset alusvaatteensa näiden alle. Monilla näistä ammattikerjäläisistä oli mukavat kodit ja hauska perhe-elämä ja tuhansia dollareja pankissa; jotkut heistä olivat jo vetäytyneet yksityiselämän rauhaan ja nauttivat kerjäämiensä pääomien korkoja. Toiset taas olivat avanneet omia liikkeitä tai olivat ottaneet ammatikseen opettaa lapsia jaloon kerjuutaitoon. Heidän "tieteellinen" ammattitaitonsa oli kerrassaan suuremmoinen. Moniailla olivat molemmat käsivarret sidotut kiinteästi kupeille, joilla ne lepäsivät liikkumattomina ja näkymättöminä, tyhjen hihojen heiluessa surkeasti päälläpäin. Sellaiset onnettomat olivat "kadottaneet käsivartensa höyrypannun räjähdyksessä", tahi olivat he "saaneet kylmänvihhat käsivarsiinsa, jotka armottomat lääkärit olivat sahanneet poikki" j.n.e. aina loppumattomiin. Oli tosin joukossa todellisiakin onnettomia, todella säällittäviä raukkoja. Jotkut olivat tapaturman kautta kadottaneet molemmat säärensä ja hinasivat itseään eteenpäin pienissä vaunuissa, joita he vipusimella voivat pitää liikkeessä. Toiset oli kova — tai ehkä paremmin — hyvä kohtalo tehnyt sokeiksi syntymästään saakka, ja sellaisia johdattivat kauniit pienet koirat, joille luonto näytti antaneen oikein inhimillisen ymmärryksen. Mutta oli sellaisiakin, jotka olivat itse silponeet itseänsä tai polttaneet ruumiiseensa kauheita haavoja kemiallisilla nesteillä. Voitte tavata kadulla kulkeissanne miehen, joka kurotti teitä kohden mädäntyneen sormentyngän tai kokonaisen kuolemanvihain raateleman käden; tahikka oli joku muu osa hänen ruumiistaan inhottavien rupien ja paiseiden peittämä, joita vaillinaiset siteet pikemminkin paljastivat kuin peittivät. Nämä kurjat olivat kaupungin lokakerroksien kerma — eläviä raatoja, jotka viettivät yönsä "holipomppi"-krouveissa ja oopiumiluolissa vielä kurjempain naisolentojen parissa, jotka olivat inhimillisen surkastuksen viimeisellä asteella. Joka päivä veti poliisi tällaisia mätäneviä ihmisolioita sadottain päivänvaloon, ja poliisisairaaloissa niitä näki läjittäin makaamassa — oikea pienoiskuva manalan kamalimmista uumenista, täydellinen anatoominen kokoelma inhottavia, eläimellisiä, pitaalitautisia kasvoja ja koinsyömiä ja mitä alhaisimman mässäyksen turvottamia jäseniä — nauraen, huutaen ja hoilaten kaikissa juopumuksen asteissa, toiset haukkuen kuin koirat, toiset mielettömästi leperrelten kuin apinat, kaikki riehuen ja vääntelehtien juoppohulluuden kouristuksissa.

XXIV LUKU.

Tällaisten kilpailijain rinnalla työskennellen Jurgiksen oli ponnistettava kaikki väsähtyneet voimansa ansaitakseen yösjän hinnan ja ryyppyn silloin tällöin, jolla voi lämmittää kuivuneita elinnesteitään. Päivä päivältä hän juoksenteli ympärinsä tässä napaseutujen pakkasessa, ruumis väristen kylmästä ja sielu täynnä katkeruutta ja epätoivoa. Hän oli keskellä sivistynyttä yhteiskuntaa, jonka laadun hän nyt näki selvemmin kuin koskaan ennen. Se oli maailma täynnä kamppailua elämästä ja kuolemasta, jossa vain raa'alla voimalla oli merkitystä ja vaikutusta — jossa muutamat harvat omistivat kaiken, ja suurimmalla osalla ei ollut mitään, jota omakseen kutsua. Itse hän kuului jälkimmäiseen luokkaan; ja koko se maailma, jossa hän eli, tuntui hänestä suunnattomalta vankilalta, jossa hän liikehti kuten tiikeri rautahäkissään, joka koettaa murtaa jokaista sälettä hampaillaan ja huomaa ne itselleen liian vahvoiksi. Hän oli sortunut olemassaolon taistelussaan, ja koko maailma oli kokoutunut nauramaan hänen turhille ponnistuksilleen. Minne tahansa hän kääntyikin, näki hän ympärillään vanginvartioita; vihamieliset silmät seurasivat häntä kaikkialla. Hyvinsyötetty, hienostipuettu poliisi näytti puristavan kovemmin pamppunsa vartta Jurgiksen nähdessään; paksut krouvarit tuntuivat valvovan häntä epäluuloisin katsein, kun hän liikkui heidän saleissaan, ja näyttivät tukahtuvan levottomuudesta, ennenkun hän oli maksanut nautittavansa. Ihmiset kaduilla kiirehtivät hänen ohitse, kun hän nöyrästi aneli lanttia, ja tulivat aivan raivoihinsa, jos hän uskalsi asettua heidän eteensä kurotetuin käsin. Heillä oli omat asiansa, eikä heidän sydämissään ollut hänen kurjuudelleen sijaa. Hänelle ei ollut tilaa niin missään — minne tahansa hän kääntyikin, esiytyi tämä tosiasia hänelle koko musertavalla painollaan. Kaikki oli rakennettu ilmaisemaan sitä hänelle: hallitustalot paksuine muureineen, teljettyine ovineen ja rautaristikkoisine akkunoineen: suuret kauppahuoneet, jotka olivat täynnä kaiken maailman tuotteita,

jykevine tammiovineen ja rautaketjuineen niiden edessä; pankkirakennukset biljoona-aarteineen haudattuina tulen- ja tiirikankestäviin teräsholveihin.

Ja kuitenkin Jurgis eräänä päivänä tapasi elämänsä ainoan seikkailun. Oli myöhä ilta, eikä hän ollut onnistunut saamaan kokoon tarpeeksi pennejä hankkiakseen itselleen yösijaa. Lunta putoili tiheään, niin että hän näytti oikealta lumiäijältä ja paleli ytimiinsä asti. Hän kuljeskeli teatterikatuja pitkin, poiketen tuontuostakin porttikäytäviin välttääkseen poliisin vainuavaa silmää, vaikka hän toisinaan epätoivoissaan toivoikin tulevansa vangituksi saadakseen siten ilmaisen yömajan. Mutta kun hän sitte näki sinitakin suuntaavan askeleensa häntä kohti, värähti hänen sydämensä pelosta, ja hän säntäsi jollekin sivukadulle ja juoksi taakseen katsomatta monia kulmavälejä. Kun hän kerran taas pysähtyi vetääkseen henkeä, näki hän erään miehen tulevan vastaansa. Jurgis asettui hänen tielleen.

"Suokaa anteeksi, herra", alotti hän tavalliseen nuottiinsa, "suvaitsisitteko antaa minulle lantin yösijaa varten? Olen katkaissut käteni enkä voi tehdä työtä, ja minulla ei ole senttiäkään lakkarissani. Se ei ole minun syyntä, hyvä herra — —"

Jurgiksella oli tapana jatkaa tällä lailla, kunnes puhuteltu katkaisi hänen lorunsa; mutta tämä herra ei sanonut sanaakaan, niin että hänen viimein oli hengästynään vajettava. Toinen oli pysähtynyt hänen alkaessaan puheensa, ja Jurgis huomasi äkkiä, ettei hän seissut oikein vakavasti jaloillaan.

"Mi — mitä sanotte?" kysyi mies sammallelleen ja paksulla äänellä.

Jurgis alotti jälleen valituksensa, puhuen tällä kertaa harvempaan ja ääntään korottaen; mutta hän ei ollut päässyt puoliväliinkään virttään, kun toinen lasi raskaasti kätensä hänen olkapäälleen.

"Vanha veikko parka!" hän soperteli. "Saanut — hik — vastoinkäymisiä maailmassa, hä?"

Sitte hän horjahti Jurgista kohti, niin että hänen käsivartensa vierähti tämän kaulaan. "Aivan kuin minullakin, vanha rahjus", hän lisäsi. "Se on paha, tämä vanha maailma!"

He olivat tulleet erään katulyhdyn alle, niin että Jurgis voi vilkaista toisen kasvoin. Tämä oli aivan nuori mies — ei paljon yli kahdeksantoista, ja hänellä oli sievät lapselliset kasvopiirteet. Hän oli puettu korkeaan silkkihattuun ja kallisarvoiseen nahkakauluksiseen päällystakkiin; ja hän hymyili Jurgikselle juopuneen ystävällisyydellä.

"Minullakaan hik — ei ole hyvä olla, vanha veikko", lallatteli hän. "Minulla on julmat vanhemmat; muuten auttaisin sinua. Mitä — tuota — ammattia sinä teet?"

"Olen ollut sairaalassa."

"Sairaalassa!" huudahti nuorukainen, vieläkin sekavasti hymyillen. "Sepä oli pahasti! Myöskin tätini Polly — hik — minun Polly-tätiseni makaa sairaalassa — muori on saanut kaksoset! Mikä — tuota — *sinua* vaivasit?"

"Minä olin taittanut käsivarteni — —" alotti Jurgis, mutta toinen keskeytti hänet.

"Ohoo", sanoi hän mielenkiinnolla. "Se ei ollut niinkään hullusti — siitä kyllä selviät. Minä toivoisin että joku taittaisi *minun* käsivarteni, vanha veikko — hitto soi! Silloin ne kohtelisivat minua paremmin — hik — nauratkos minulle, vanha saapas? Mitä minun pitäisi tehdä sinulle?"

"Olen nälissäni, hyvä herra", sanoi Jurgis.

"Nälissäsi! Miks'et sitte mene syömään illallista?"

"Minulla ei ole yhtään rahaa, hyvä herra."

"Eikö rahaa! Ho, ho — sitte olemme toveruksia, poikaseni — olet aivan kuin minä! Ei rahaa kummallakaan - sepä vasta koomillista! Miks'et mene kotiisi?"

"Minulla ei ole kotia", Jurgis vastasi.

"Eikö ole kotia! Vierasko tässä kaupungissa, hä? Hyvä Jumala, se oli pahasti! Parempi sitte että käyt mukaani — tuota — tulet meille, niin saat sievän illallisen — hik — syöt minun kanssani! Kauhean hauskaa — ei ketään ole kotona. Kuvernööri on matkoilla — Bubby häämatkallaan — Polly sai kaksoset — jokainen hornan sielu tipotiessään! Tarpeeksi — hik — tarpeeksi syytä ryyppätä vähän enemmän kuin tavallisesti, eikö totta? Vain vanha Ham lurjus on jäänyt kotiin — lempo hänet periköön — vaan mitäs hänestä, eikö niin? Klubi on mulle aina avoinna, poikaseni, sen sanon! Mutta ne hirtehiset eivät anna minun nukkua siellä — kuvernöörin määräyksestä, saakeli soi — kotiin joka yö, herraseni. Oletteko ennen kuulleet niin hullua? 'Joka aamuko kotiin?' kysyin häneltä. 'Ei, herraseni, vaan joka yö, tai ei muuten lupaa mennä ulos lainkaan', sanoi hän. Sellainen mies — hik — on kuvernööri — kova mies kuin

vasara, lempo soi! Vanha Ham lurjus vahtii minua — palvelijat vakoilevat perässäni — eikö se ole saakelia, ystäväsieni! Semmoinen sievä, rauhallinen — hik — ja hyväluontoinen nuori mies kuin minä, eikä hänen pappakultansa voi lähteä Euroopaan — hip — ja tuota — hup — jättää häntä rauhaan! Eikö se ole synty ja häpeä, herra? Ja minun täytyy tulla kotiin — hik — jok'ikinen yö ja laiminlyödä kaikki lystinpito — hitto vieköön heidät kaikki! Tuota — missä olenkaan nyt? Aha, tässähan sitä ollaan? Niin — ja minun piti lähteä Kittyn luota ja jättää hänet itkemään ja parkumaan — huijjaa! Mitäs siitä arvelet, vanha saapas? 'Anna minun mennä, Kitty kulta', sanoin mä; 'tulen jälleen pian ja usein takaisin', sanoin mä. 'Minä menen nyt, minne — hik — velvollisuus kutsuu minua. Hyvästi nyt, pikku sydänpöytäni', sanoin mä. 'Hyvästi, mene hornaan, oma — pikku — sydänpöytäni!'"

Viime sanat lauloi nuorukainen itkevällä ja ulisevalla äänellä, halaten Jurgista kaulasta. Jälkimmäinen katsahti levotonna ympärilleen nähdäkseen lähestyisikö kukaan heitä. Mutta he olivat aivan yksin kadulla.

"Mutta minä menen kotiin aivan säännöllisesti", jatkoi nuorukainen kiihtyneenä. "Minä voin — hik — mennä kotiin ominkin neuvoin, tiedän mä! Freddie Jones on rehti mies tulemaan toimeen omin neuvoin, kun hän vain tahtoo. 'Ei, herraseni', sanoin mä Kittyille, 'kautta ukkosen ja salaman! en tarvitse ketään saattamaan itseäni kotiin' — huijjaa! sanoin mä hänelle. 'Luuletko että minä olen juovuksissa, sinä hurtta, hä? En ole enemmän juovuksissa kuin sinä itsekkään, Kitty kulta', sanoin mä hänelle. Ja sitte hän sanoi: 'ei vainenkaan, Freddie kulta' (hän on semmoinen saakelin soma näpsäkkä, ukkoseni!), 'mutta minä saan istua lämpimässä huoneessani ja sinun pitää mennä ulos kylmään, kylmään yöhön', sanoi hän. 'Elä ruikuta joutavia, kallis Kittyseni', sanoin mä. Mutta hän kivasi vastaan: 'Anna kutsun edes ajurin, kulta Freddie, kallis poikaseni!' sanoi hän. Mutta minä voin kutsua omat vaununi, tiedän mä, milloin — hik — tuota, milloin vain tahdon. Semmoinen poika minä olen. Kuulkaahan kunnan vanha ystäväsieni — ettekö tule kanssani katsomaan kotiani ja syömään illallista minun luonani? Tule vain mukaan, vanha veikko — elä aristele! Sullalla on ollut vastoinkäymisiä, ja niin on ollut minullakin — kyllä ystävät toisiaan ymmärtävät; sinulla on sydän oikealla paikalla, lempo vie! Tule mukaan, vanha saapas; me laitamme valkeaa taloon ja syömme jonkun murenen ja juomme itsemme alas hornaan — hopla! Niinkauvan kuin olen yksin kotona, saan tehdä mitä vain tahdon — se on kuvernöörin oma määräys, jumal'auta! Hip, hip, hurraa!"

He olivat lähteneet marssimaan katua pitkin, kädet toistensa kainaloissa ja nuorukaisen puoliväkisin vetäessä Jurgista mukaansa. Jurgis mietti mitä hänen tässä piti tehdä; hän tiesi ettei hän voinut kulkea uuden ystävänsä seurassa vetämättä huomiota puoleensa ja joutumatta ehkä poliisien käsiinkin. Ainoastaan tiheään putoileva lumi esti ohikulkijoita huomaamasta erotusta hänen ja hänen seuralaisensa puvuissa.

Jurgis senvuoksi äkkiä pysähtyi ja kysyi:

"Onko sinne pitkältä?"

"Ei varsin", toinen vastasi. "Oletko väsynyt? No hyvä, ajetaan sitte — mitä sanot? Hyvä! Huuda ajuria!"

Ja sitte, pitäen Jurgiksesta kiini toisella kädellään, rupesi nuorukainen hapuilemaan kaikkia taskujaan. "Sinä huudat ajurin, vanha veikko, ja minä maksan", hän huohotti. "Kas tätä!"

Ja hän veti povitaskustaan esiin ison mytyn setelejä. Niin paljon rahaa ei Jurgis ollut ikinään nähnyt, ja hän tuijotti niihin ammolla suin.

"Näyttääkö liian paljolta, hä?" virkkoi Master [Master = nuori herra; Mister (Mr.) = herra, täyskasvuisista puhuen. Suom. muist.] Freddie seteleitä kopeloiden. "Hullu olet, vanha saapas — se ei ole lainkaan mitään! Minä panen viikossa menemään paljon enemmän, ole siitä varma — kunniasanallani. Enkä saa senttiäkään lisää ennen ensi kuuta — hik — se on kuvernöörin määräys — hik — ei *senttiäkään* lisää, saakeli soi! Se on enempi kuin julmaa, on jo. Lähetän hänelle kaapelisähkösanoman vielä tänä iltana — sekin on yksi syy, minkävuoksi tulen niin kiltisti kotiin. 'Olen kuolemaisillani nälkään', sähkötän hänelle, perheen kunnian takia — hik — 'lähettäkää minulle vähäsen leipää! Nälkä pakottaa minua turvautumaan teihin. — Freddie'. Niin sähkötän hänelle, saakeli soi — muuten karkaan koulusta, jumal'auta! — sen teen, jollei hän lähetä minulle lisää rahoja."

Tällä tapaa nuorukainen löppötteli edelleen, Jurgiksen väristessä kärsimättömyydestä ja vilusta. Hänhän voisi siepata itselleen tuon paksun setelimityn, juosta tiehensä ja olla näkymättömissä, ennenkun toinen ennättäisi tulla tolkuilleenkaan. Tekisikö hän niin? Voiko hän parempia päiviä ajatellakaan, jollei hänellä ollut rahaa? Mutta Jurgis ei vielä ikinään ollut tehnyt mitään rikosta, ja nyt mietti hän silmänräpäyksen liian kauvan. "Freddie" otti yhden seteleisiä muista irralleen ja työnsi loput takasin housuntaskuunsa.

"Kas tässä, ukkoseni", sanoi hän, "he, ota tuo!" Hän piti seteliä tuulessa lepattelemassa. He olivat erään kapakan edustalla, ja sen akkunoista virtaavassa valossa näki Jurgis, että se oli sadandollarin seteli!

"Ota se", toisti nuorukainen, "ja maksa yömajasi ja hanki itsellesi työtä — minulla — hik — ei ole mitään hyvää asioimispäätä! Kuvernööri sanoi sen itse, ja kuvernööri sen tietää. Hänellä itsellään on helkkarin hyvä asioimispäätä. — Halloo, te siellä! Hei! Huuda sinä häntä!"

Muuan ajurivaunu vyöryi ohitse, ja Jurgis syöksyi huutaen sen perään ja saikin sen kiini. Master Freddie kiipesi vaivaloisesti kuomun sisään, mutta kun Jurgis yritti perästä, ärjäsi ajuri:

"Hei, sinä! Ulos heti paikalla!" Jurgis epäröi ja oli totella käskyä; mutta hänen seuralaisensa huusi:

"Mitä nyt! Mitä se siellä karjuu, hä?"

Ajurin täytyi alistua, ja Jurgis kiipesi vaunuun. Sitte Freddie sanoi ensinmainitulle osoitteensa — jossakin Lake Shore Driverin varrella — ja vaunut vierivät matkaan. Nuorukainen nojautui nurkkaansa ja katseli Jurgista hämärin silmin, murahdellen tyytyväisesti; mutta puolen minuutin kuluttua hän oli vajonnut sikeään uneen. Jurgis istui omassa loukossaan kylmästä tutisten ja laski mielessään, paljonkohan toisella vielä oli jälellä rahamytyssään. Hän pelkäsi sormiensa menevän haperoimaan toisen taskuihin; ja toiselta puolen voi ajuri pukiltaan pitää häntä silmällä. Hänellä oli nyt ainakin satadollarisensa varmana, ja hän päätti tyytyä siihen.

Puolen tunnin ajon jälkeen ajopelit pysähtyivät. He olivat järven rannalla, jonka jäätyneeltä pinnalta puhalsi hyinen viima.

"Perillä olemme!" huusi ajuri, ja Jurgis herätti toverinsa.

Master Freddie kavahti pystyyn.

"Halloo!" hän huudahti. "Missä olemme? Mitä lajia? Ja kuka te olette, hä? Ohoo, nyt sen muistan! Miltei unohdin sinut — hik — vanha saapas! Olemmeko kotona? Katsotaanpas! Br-r-r — nyt on hiton kylmä! No, tulehan mukaan — olemmehan kotona — miten — hik — pienoinen se onkin!"

Heidän edessään kohosi suunnaton graniittipalatsi, joka monine sivurakennuksineen täytti kokonaisen korttelin. Katulyhtyjien valossa Jurgis erotti siinä torneja ja korkeita porraskäytäviä kuten kotimaansa keskiaikaisissa ruhtinaslinnoissa. Hän luuli nuoren toverinsa erehtyneen — hänestä tuntui mahdottomalta, että kukaan yksityishenkilö voi omistaa kodin, joka oli kuin joku hotelli tai raatihuone. Mutta hän seurasi kuitenkin häntä vaitonaisena, ja he nousivat pitkän jakson portaita ylös kädet toistensa kainalossa.

"Täällä pitäisi jossakin olla soittokello, vanha saapas", sanoi Master Freddie. "Pidähän minun käsivarrestani kiini kun etsin sitä. Mutta vakavasti — nyt — kas niin, siinähan se on. Pelastetut!"

Kello kuului jossakin soivan, ja tuokion kuluttua ovi avautui. Siniseen livreaan puettu palvelija ilmestyi sille katsellen eteensä äänettömänä kuin kuvapatsas.

He seisoivat hetken hiljaa, vilkutellen silmiään valon hohteessa. Sitte Jurgis tunsu toverinsa pukkaavan hänet sisään, ja sininen automaatti sulki oven. Jurgiksen sydän pamppaili rajusti. Tämän suunnattoman loiston ja suuruuden edessä hänen ajatuksensa mykistyivät. Aladdinkaan tuskin hämmästyi enemmän astuessaan sisään ihmeelliseen luolaansa.

Paikka, jossa hän seisoi, oli vain heikosti valaistu; mutta hän voi kuitenkin nähdä avaran holvisalin, jonka pylväät katosivat ylös läpinäkymättömään pimeyteen ja jonka toisessa päässä alkoi leveä porraskäytävä. Lattia oli marmorimosaiikkia, ja seinillä riippui suunnattomia loistavanvärisiä verhoja ja niiden lomissa kookkaita tauluja, jotka puolihämärässä hohtivat ihmeellisinä ja salaperäisinä, punan-, purppuran- ja kullanvärisinä, kuten auringonsäteet varjoavan metsän lävitse.

Livreapukuinen mies tuli äänettömästi heitä kohden. Master Freddie otti hatun päästään ja ojensi sen hänelle ja koetti sitte, heitettyään irti Jurgiksen käsivarresta, päästä päällystakistaan. Parin kolmen turhan yrityksen jälkeen hän siinä viimein onnistuikin palvelijan avulla. Sillä välin oli lähestynyt toinen mies, pitkä ja ruumiikas henkilö, joka oli juhllallisen näköinen kuin joku ulosottomies. Hän miltei lävisti Jurgiksen terävällä katseellaan, niin että tämä säikähtyneenä vetäytyi taaksepäin. Mies tarttui sitte häntä käsivarteen ja sanaakaan sanomatta rupesi lykkäämään häntä ovelle päin. Silloin kuului äkkiä Master Freddieen ääni;

"Hamilton, tämä ystävänä jää tänne luokseni."

Mies pysähtyi ja laski Jurgiksen puoleksi irti.

"Tätä tietä, vanha veikko," sanoi nuorukainen, ja Jurgis syöksyi portaita ylös hänen perässään.

"Master Frederick!" huudahti mies.

"Katso että ajuri — hik — tulee maksetuksi," oli toisen ainoa vastaus, ja hän pujotti käsivartensa Jurgiksen kainaloon. Jurgis oli sanomaisillaan: "Minulla on kyllä rahaa sitä varten", mutta malttoi ajoissa mielensä. Ylpeä vormupukuinen viittasi toiselle, joka meni ulos maksamaan ajurin, ja seurasi sitte Jurgista ja nuorta herraansa ylös.

He tulivat suureen saliin ja pysähtyivät hetkeksi. Heidän edessään oli kaksi suunnatonta ovea.

"Hamilton," sanoi Master Freddie.

"Palvelijanne, herrani," vastasi toinen.

"Mikä on ruokasalin ovissa?"

"Ei mikään, herraseni."

"No, miksi ne sitte eivät ole auki?"

Mies avasi ovien molemmat puoliskot selko selälleen. "Valoa!" komensi Master Freddie. Hovimestari painoi sähkönappulaa, ja säkenöivä virta kirkasta valoa valui ylhäältä, miltei sokaisten Jurgiksen. Hän tirkisteli ympärilleen; ja vähitellen erotti hän suunnattoman suuren huoneen, jonka katto oli veistoksilla varustetusta puusta ja seinät täynnä kalleita maalauksia: Diana koirineen ja hevosineen metsäisellä vuorenrinteellä sekä ryhmä nymfejä uimassa metsäjärven — kaikki luonnollisessa koossa ja niin ilmieläviä, että Jurgiksesta kaikki tuntui ihmeelliseltä loihtimiselta jossakin satupalatsissa. Sitte hänen katseensa siirtyi pitkään mustapaiseen pöytään keskellä huonetta, jolla kimalteli kulta- ja hopea-astioita. Pöydän keskellä oli mahtava, leikkauksilla koristettu maljakko, jossa hohti harvinaisia punasia ja purpuranvärisiä kämmekkäkukkia.

"Tää se on ruokasali," huomautti Master Freddie. "Mitä pidät siitä, vanha saapas?"

Hän vaati aina vastausta kysymyksiinsä ja nojautui nyt puolittain Jurgiksen yli ja katseli hymyillen häntä kasvoihin. Jurgis ilmaisi ihmetyksensä näkemästään.

"Et kai ole ikänäsi moista nähnyt," kuului Freddie'n seuraava kysymys, "vai mitä, ukkoseni?"

"En koskaan," vakuutti Jurgis.

"Tuletko sinä maalta, hä?"

"Tulen."

"Ahaa! Sen arvasinkin! Missä ne maalaiset tämmöistä paikkaa olisivat nähneet? Kuvernöörini tuo niitä — hik — välistä tänne katselemaan — tuota — oikea sirkus! Mene kotiisi ja kerro omaisillesikin tästä! Vanhan Jonesin palatsi — teurastaja Jonesin — sen lihustrustimiehen. Kaikki tämä on silavalla rakennettu — hyi saakelia! Nyt näemme mihin rahamme menevät — katujen kiveämiseen, yksityisiin ratoihin — hik — ja ties hitto mihin kaikkeen! Potra talo tämä on — ansaitsee näkemistä, vai mitä? Oletko koskaan kuullut puhuttavan teurastaja Jonesista — hä, vanha saapas?"

Jurgis koetti sopertaa: "Olen työskennellyt hänen teurastamoissaan."

"Mitä!" huusi Master Freddie kimakasti. "*Sinäkö!* Ho ho ho! Sepäs vasta perhanaa! Pudista sitte kättäni, ukkoseni — hitto soi! Kuvernöörin pitäisi olla täällä — iloitsisi nähdessään sinut. Hyvä ystävä miesten kanssa, se kuvernööri —, työ ja pääoma, verenimijät ja omaisuuden yhteys — eikö se niin kuulu? Hulluja asioita sitä kuulee tässä maailmassa — hik — eikö totta, vanha veikko? Hamilton, salli minun esittää sinut — tässä muuan perheen ystävä — kuvernöörin vanha ystävä — työskentelee teurastamoissa. Tule istumaan kanssamme, Hamilton — viettämään kuuma hetki. Ystäväni, Mr. — — mikä olikaan nimesi, vanha saapas? Sano meille nimesi!"

"Rudkus — Jurgis Rudkus."

"Ystäväni, Mr. Rudnose, Hamilton — pudistakaa toistenne käsiä!"

Korskea hovimestari taivutti päätään, mutta ei lausunut sanaakaan. Äkkiä Master Freddie uhkasi häntä sormellaan. "Minäpä tiedän mitä nyt ajattelet, Hamilton — pannaan dollari vetoa, että tiedän! Sinä ajattelet — hik — sinä ajattelet, että olen juovuksissa. Eikö totta?"

Ja hovimestari notkisti taas päätään, sanoen yksikantaan: "Aivan niin," joka vastaus sai Master

Freddien miltei pakahtumaan naurusta. "Hamilton, sinä kirottu vanha kameeli," hän lallatti, "minä sinua rankaisen vielä hävyttömyydestäsi, saatpa nähdä! Ha ha ha! Minäkö juovuksissa! Hik — ha ha ha!"

Molemmat toiset odottivat, kunnes hän oli väsynyt nauramaan, nähdäkseen mikä uusi hullutus sitte juolahtaisi hänen päähänsä. "Mitä siinä muljotatte!" kivahti hän viimein. "Niin — olinpa unohtaa, että ystävänä — hik — on nälissään. Kuuletkos, Hamilton — Mr. Rednosella on nälkä! Laita tänne jotakin illallista. Tule kanssani, vanha veikko — tätä tietä — mutta kule vakavasti, jottet luista lattialla — kas niin! Hamilton, meillä pitää olla myöskin jotakin juotavaa, lempo soi! Tuo tänne joku pullo vuoden '48 madeiraa. Kuuletteko, herraseni?"

"Kyllä, herrani," sanoi hovimestari nyreästi; "mutta, master Frederick, teidän isänne antoi määräyksen — —"

Master Frederick nousi horjuen pystyyn ja koetti ottaa komean ryhdin. "Minun isäni määräykset annettiin minulle — hik — eikä teille", hän huusi. Sitte, laskien käsivartensa Jurgiksen kaulalle, hän hoiperteli ulos huoneesta. Mutta matkalla uusi ajatus pisti hänen päähänsä, ja hän kysyi: "Jotakin — hik — kaapelisähkösanomia minulle, Hamilton?"

"Ei, herrani," vastasi hovimestari.

"Kuvernööri on kai vielä matkoilla. Entä miten kaksoset, Hamilton?"

"Ne voivat hyvin, herrani."

"Hyvä!" sanoi Master Freddie, ja lisäsi sitte huoaten: "Jumala niitä siunatkoon, pikku karitsaisia!"

He astuivat ylös isoja valtaportaita, hitaasti ja askeleen kerrassaan. Portaiden päässä häämötti hämärästä heitä vastaan lähteelle kumartuvan vedenneitosen patsas — hurmaavan kaunis kuva, jonka iho näytti lämpimänä kohoilevan ja jäsenet liikkuvan. Ylhäälläkin oli iso, tammisilla seinäpaneelilla varustettu eteissali, johon aukeni monilukuisten huoneiden ovia. Hovimestari oli viipynyt alhaalla muutamia minuutteja antamassa käskyjä ja sitte seurannut heitä, nyt hän taas painoi sähkönappulaa, ja sali hohti valosta. Hän avasi heille erään oven ja painoi toista nappulaa, ja Master Freddien yksityinen huoneusto aukeni heidän eteensä.

Etumainen huone oli sisustettu lukuhuoneeksi. Keskellä lattiaa seisoi mahonkipöytä, peitettynä kirjoilla ja tupakkivehkeillä; seinät olivat koristetut asianomaisen oppilaitoksen väreillä ja merkkikuvilla sekä sitäpaitsi lipuilla, väritetyillä ilmoitusplakaateilla, valokuvilla ja urheiluesineillä — tennisroketeilla, kanoottiairoilla, golfnuijilla ja polosauvoilla. Suunnaton hirvenpää, sarvineen liki kaksi metriä korkea, tuijotti vastapäisellä seinällä olevaan puhvelihäränpäähän, ja kiillotettua lattiaa peittivät karhun- ja tiikerintaljat. Pitkin seiäniä oli sohvia ja keinutuoleja, akkunalaudat olivat peitettyt pehmeän värisillä ja mielikuvituksellisilla kuvioilla koristetuilla kankailla; muuan nurkka oli kalustettu persialaiseen tyyliin, jonka tärkeimmät esineet olivat mahtava, matala leposohva ja korkea, hopeoitu pylväslamppu. Eräästä seinästä aukeni ovi makuuhuoneeseen, ja sen rinnalla oli kylpyhuone, jossa oli kylpyamme puhtaimmasta marmorista, ainakin 40,000 dollaria maksava.

Master Freddie seisoi hetkisen äänettömänä ja katseli tyytyväisesti hymyillen Jurgiksen sanatonta ihmetystä. Sitte tuli viereisestä huoneesta koira, suunnaton verikoira, jonka vertaista Jurgis ei ikäänään ollut nähnyt. Se haukotteli avaten suunsa, joka oli kuin louhikäärmeen kita, ja asteli hitaasti nuorukaisen luo häntäänsä heilutellen.

"Halloo, Dewey!" huusi sen isäntä. "Onko ollut ikävä minua, vanhapoika? No hyvä — halloo — halloo te siellä — mitä nyt?"

Koira murisi uhkaavasti Jurgikselle.

"Ahaa, Dewey — se on minun ystävänä Mr. Radnose — kuvernöörin vanha ystävä! Mr. Radnose, amiraali Dewey — kas niin, pudistakaa toistenne käsiä, hyvät herrat — hik!"

Puhuja vaipui väsyneenä isoon nojatuoliin, ja "amiraali Devey" laskeutui maata hänen viereensä. Se ei enää murahdellut, mutta ei siirtänyt katsettaankaan Jurgiksesta. Se oli ilmeisesti erittäin viisas eläin, tuo "amiraali".

Hovimestari oli sulkenut oven ja seisoi nyt sen suussa, tarkaten Jurgista joka sekunti. Pian kuului askeleita ulkopuolelta, ja hänen avattuaan oven astui sisään livreapukuinen palvelija kantaen katettua ruokapöytää ja hänen perässään kaksi muuta miestä kantaen kannellisia vateja. Viimemainitut seisovivat liikahtamatta kuin kuvapatsaat, sillä aikaa kun ensimmäinen laski pöydän lattialle ja asetteli sille herkkuja yhden toisensa perään. Siinä oli kylmiä piirakoita, paistiviipaleita, ohkasia juustovoileipiä,

maljallinen persikoita ja kermaa (tammikuussa!) ja pieniä monivärisiä ja kuvanmuotoisia biskviittejä; ei myöskään puuttunut puolta tusinaa viinipulloja jäädytysastioissaan.

"Se on sinua varten!" huudahti Master Freddie ilakoiden, katsahdettuaan ruokiin. "Käy kimppuun, vanha veitikka, liikuta jäseniäsi!"

Hovimestari tarttui pöydän vastaisella puolella olevan tuolin selkään, ja Jurgis luuli hänen tahtovan vetää sen hänen altaan; mutta vihdoinkin hän käsitti toisen tarkoituksena olevan lykätä tuoli hänen alleen, ja silloin istahti hän sille, vaikkakin vastahakoisesti ja epäröiden. Master Freddie huomasi palvelijain läsnäolon hämmentävän vierastaan, ja hän huomautti päällään viitaten heille: "Voitte mennä."

Kaikki lähtivät, paitsi hovimestari.

"Sinäkin voit poistua, Hamilton", hän sanoi.

"Master Frederick — —" alkoi mies.

"Mene!" huudahti nuorukainen kiukkuisesti. "Kirottua, etkö kuule mitä sanon?"

Mies lähti ja lukitsi oven jälestään; ja Jurgis, joka oli yhtä terävänäköinen kuin hän, huomasi hänen ottavan avaimen pois ovesta, voidakseen katsella sisään avaimenreijästä.

Master Fredrick kiinnitti nyt huomionsa ruokapöytään ja sanoi: "No, anna soida!"

Jurgis katseli häneen epäröivästi. "Syö!" huusi toinen. "Sullo sisääsi, vanha saapas!"

"Ettekö te syö mitään?" Jurgis kysyi.

"En ole nälkäinen", oli vastaus — "ainoastaan janoinen. Kitty syöti minulle vähän makeisia — käy sinä päälle vain!"

Sitte Jurgis alotti sen enempää vastaan kinastelematta. Hän lapioi ruokia suuhunsa veitsellä ja haarukalla yht'aikaa. Hän söi, kuten ei olisi ruokaa nähnyt kokonaiseen vuoteen. Toinen katseli häntä ihmetellen, kehotellen tavantakaa: "Anna mennä vain!"

Sitte hän kurotti Jurgikselle pulloa. "Ja nyt juo", sanoi hän; ja Jurgis otti pullon ja kallisti sen suullensa, ja ihmeellinen, ylimalallinen neste poreili hänen kurkkuunsa, pannen joka hermon hänessä värähtelemään ja täyttäen hänen mielensä ilolla ja rauhalla. Hän tyhjensi pullon viime tilkkaan asti ja päästi sitte pitkän "A — ah!"

"Hyvää ainetta tämä, vai mitä?" sanoi Freddie mielenkiinnolla; hän oli nojautunut tuolinsa selkää vastaan, pannen kätensä ristiin niskalleen ja tirkistellen Jurgikseen.

Ja Jurgis tirkisteli häneen takasin. Nuorukainen oli puettu tahrattomaan iltapukuun ja näytti hyvin sievältä — hän oli kaunis poika, kutrit kultaset ja pää kuin Antinouksella. Hän hymyili Jurgikselle tuttavallisesti ja rupesi taas pakinoimaan lapsellisen avomielisesti. Tällä kertaa hän puhui kymmenen minuuttia yhtäpäätä ja kertoi sen kestäessä Jurgikselle perheensä koko historian. Hänen iso veljensä Charlie oli rakastunut vilpittömään tyttöön, joka näytteli "Pikku Tähtisilmää" "Kamtshatkan kaliifissa". Hän oli jo ollut menemäisillään naimisiin tämän kanssa, mutta "kuvernööri" oli vannonut tekevänsä hänet perinnöttömäksi ja antanut hänelle ison rahasumman, jolla "Pikku Tähtisilmän" loukattu hyve oli sovitettu. Nyt oli Charleylla lupaa oppilaitoksestaan ja oli hän lohduttanut itseänsä hyvällä automobiililla korvaukseksi menetetyistä kuherruskuukaudesta. "Kuvernööri" oli ollut oikeissa tehdä perinnöttömäksi toisenkin lapsistaan, sisar Gwendolenin, koska tämä oli mennyt naimisiin erään italialaisen markiisin kanssa, jolla oli pitkä rimsu arvonimiä ja rekordi kaksintaisteluissa. He elivät markiisin linnassa — tai oikeammin olivat eläneet, kunnes markiisi eräänä päivänä oli nakannut ruokavadin vaimonsa päähän; silloin oli tämä sähköttänyt isäänsä apuun, ja vanha herra oli päätäpahkaa rientänyt opettamaan hänen kreivilliselle armolleen mitä hänen rauhaansa sopi. Niinpä oli Freddie jätetty aivan yksikseen, vaivaiset kaksituhatta dollaria taskurahoinaan. Freddie oli innoissaan ja mietiskeli vakavia asioita — jollei niitä muuten saatu onnelliseen loppuun, tahtoi hän muutta mutkitta naida "Kittynsä" ja odottaa, mitä isäukko siitä arvelisi.

Sillä tapaa tuo miellyttävä nuorukainen lörpötteli, kunnes oli tyhjentänyt kaikki väsähtäneet voimansa. Hän hymyili suloisinta hymyään Jurgikselle, ja hänen silmänsä painuivat uneliaasti kiini. Sitte hän taas avasi ne ja hymyili vielä kerran, kunnes ne painuivat niin tiiviisti kiini, etteivät enää auvenneet.

Muutamia minuitteja Jurgis istui aivan liikkumattomana, katsellen pöytätoveriaan. Itse hän oli vallan huumautuneena nauttimastaan sampanjasta. Kerran hän liikahti, mutta silloin koira murahti; ja sen jälkeen hän istui aivan hiljaa, tuskin tohtien hengittäääkään — kunnes ulko-ovi äänettömästi aukeni ja

hovimestari astui sisään.

Tämä läheni Jurgista varpaisillaan katsellen häntä tuimasti; Jurgis puolestaan nousi pystyyn ja peräytyi hänen edessään yhä kauemmaksi taapäin. Vihdoin tuli heille seinä vastaan, ja silloin hovimestari osoitti Jurgikselle ovea, kuiskaten: "Ulos täältä!"

Jurgis epäröi hetkisen, katsahtaen Freddieen puoleen, joka kuorsasi hiljaa.

"Jos herätät hänet, sinä koiran poika", kuiski hovimestari kiihkoisesti, "niin muserran kallosi, ennenkun pääset pois täältä!"

Silloin ei Jurgis enää epäröinyt. Hän näki "amiraali Deweyn" tulevan häntä kohti murahdellen hiljaa mutta kammottavasti hampaittensa välistä. Hän alistui ja syöksyi ovelle.

He kulkivat aivan hiljaa ulos huoneesta ja rappusia alas sekä halki suuren, nyt sysipimeän alemman eteissalin. Ulko-ovella Jurgis pysähtyi, ja hovimestari oli heti hänen vierellään.

"Kädet ylös!" sähisi hän. Jurgis kavahti askeleen taapäin ja nyrkitti terveen kätensä.

"Miksi niin?" huudahti hän; ja sitte ymmärtäen, että toinen tahtoi tutkia hänen taskujaan, vastasi hän: "Tahton ensin nähdä sinun menevän alas h——ttiin!"

"Haluatko sitte päästä vankilaan?" kysyi hovimestari uhkaavasti. "Minä lähetän hakemaan poliisia —"

"Lähetä vain!" karjasi Jurgis raivostuneena. "Mutta elä tuo käsiäsi lähelle, sanon minä! Minä en ole koskenut mihinkään teidän kirotussa talossanne, enkä salli sinunkaan koskevan minuun!"

Hovimestari, joka pelkäsi nuoren herransa heräävän tästä melusta, meni senvuoksi äkkiä ovelle ja avasi sen. "Ulos paikalla!" sanoi hän; ja kun Jurgis astui kynnyksen yli, antoi hän tälle niin valtavan potkun, että miesparka suinpäin lensi alas kivirappusia ja putosi pää edellä lumihankeen alhaalla.

XXV LUKU.

Jurgis nousi pystyyn kiehuen raivosta; mutta ovi oli teljetty kiini, ja koko suuri palatsi oli pimeä ja suljettu. Sitte alkoi jäätävä tuuli purra häntä kasvoihin, ja hän kääntyi ja rupesi juoksemaan pois päin.

Hän pysähtyi vasta tultuaan runsasliikkeisille kaduille, jottei kiinnittäisi vastaantulevain huomiota itseensä. Huolimatta viimeisestä nöyryytyksestä hänen sydäntään kuohutti raju voitontunne. Hän oli voittanut pelin! Hän vei tuontuostakin kätensä housuntaskuun saadakseen varmuutta, että kallisarvoinen sadandollarin seteli vielä oli siellä.

Ja kuitenkin hän oli pulassa — omituisessa, jopa pelottavassakin pulassa, kun hän lähemmin mietti asiaa. Hänellä ei ollut senttiäkään paitsi tuota seteliä! Ja hankkiakseen itselleen suojaa yöksi täytyi hänen rikkoa se!

Jurgis kuljeskeli edestakaisin puolen tunnin ajan vaivaten päätänsä keksiäkseen jotakin keinoa tästä pälkähästä pääsemiseksi. Hän voi mennä johonkin hotelliin tai rautatienasemalle saadakseen sen rikotuksi; mutta mitähän ihmiset ajattelisivatkaan nähdessään sellaisella rääsyniekillä kuin hän sadandollarin setelin? Hän todennäköisesti joutuisi poliisin kynsiin koettaessaan rikkoa sitä. Ja mitä hän osaisikaan heille kertoa? Huomenissa Freddie Jones huomaisi menettäneensä rahan, poliisi pantaisiin liikkeelle ja seteli häneltä riistettäisiin. Ainoa keino, mitä hän voi ajatella, oli mennä kapakkaan. Hän voi maksaa nautittavansa ja siten saada rahan rikotuksi.

Hän alkoi tähystellä sopivaa paikkaa kulkiessaan katua eteenpäin, mutta astui useitten ohi nähdessään ne täpösen täynnä väkeä — kunnes keksi viimein muutaman anniskelun, jossa isäntä oli aivan yksikseen. Silloin hän äkkiä kokosi rohkeutensa ja kiipesi sisään.

"Voinko saada sadandollarin setelin rikotuksi täällä?" hän kysyi.

Isäntä oli rotevaruumiinen mies, jolla oli käheä ääni ja voimakkaasti muodostunut alaleuka, ja hänen kasvojaan peitti kolmen viikon vanha parransänki. "Mitä sanotte?" hän kysäsi vastaan.

"Kysyin voinko rikkoa sadandollarin setelin täällä?"

"Mistä sen olette saanut?" isäntä epäluuloisesti kysyi.

"Se on samantekevää", Jurgis vastasi; "se on minulla ja minä tahdon saada sen rikotuksi. Maksan teille vaivastanne."

Toinen levitti tihruiset silmänsä selälleen. "Antakaahan nähdä sitä", hän sanoi.

"Tahdotteko rikkoa sen?" kysyi Jurgis, työntäen käden taskuunsa.

"Miten hitoilla voin tietää onko se oikea vai eikö?" myrähti krouvari.

"Miksi luulettekaan minua, häh?"

Silloin astui Jurgis hitaasti ja varovaisesti häntä kohti, otti setelin esiin ja piti sitä muutaman silmänräpäyksen sormiensa välissä, toisen tähystellessä häntä vihamielisin katsein tiskinsä takaa. Vihdoin viimein hän luovutti sen tälle.

Krouvari otti sen ja rupesi tutkimaan sitä; hän silitti sitä sormiensa välissä ja piti sitä valoa vastaan, hän käänsi sen nurin, käänsi sen ylösalasin ja katseli sitä sivulta. Se oli uusi ja jotenkin sileä, ja tämä seikka sai hänet epäroimään. Jurgis seisoj ja vakoili hänen liikkeitään kuin kissa koko ajan.

"Hm", mörähti isäntä viimein ja mittaili katseillaan vierastaan kiireestä kantapäähän — rääsyinen, pahalta löyhkäävä maankiertäjä ilman päällystakkia ja toinen käsi siteessä — ja sitte sadandollarin seteli!

"Haluatteko tilata mitään?" hän kysäsi.

"Kyllä", sanoi Jurgis, "tahdon lasin olutta."

"Hyvä", sanoi toinen, "tahdon rikkoa rahan." Ja hän pisti setelin taskuunsa, lasi tynnöristä lasin olutta Jurgikselle ja istahti tiskille. Sitte hän kääntyi kassakoneeseensa päin, pisti aukkoon viisi senttiä ja rupesi poimimaan vetolaatikosta pikkurahaa. Vihdoin hän kääntyi Jurgikseen päin ja lasi hänelle rahat — kaksi kymmenensenttin, yhden viidenkolmattasenttin ja yhden viidenkymmenensenttin lantin. "Siin' on", hän virkahti.

Silmänräpäyksen Jurgis odotti siinä uskossa, että hän kääntyisi jälleen kassakoneensa puoleen. "Entä minun yhdeksänkymmentä yhdeksän dollariani?" hän sanoi.

"Mitkä yhdeksänkymmentä yhdeksän dollaria?" kysyi krouvari.

"Vaihtorahani!" huusi hän — "jäännös sadasta dollarista!"

"Mene tiehesi", sanoi isäntä, "rupeat hulluttelemaan!"

Ja Jurgis katseli häntä hurjin katsein. Tuokioksi valtasi hänet kauhu — musta, herpaseva, kamala kauhu, joka puristi hänen sydämensä kokoon; ja sitte tuli häneen raju, huumaava raivo — hän karjasi kovaa, sieppasi olutlasin ja paiskasi sen toisen päätä kohden. Mies kumartui vaistomaisesti, niin että se hipasi noin puolen tuuman päästä hänen kalloaan; mutta kun hän jälleen oikasi itseään ja katsahti Jurgikseen, heilutti tämä tervettä kättään tiskin yli ja läimähytti häntä niin ankarasti vasten naamaa, että hän kaatui takaperin pitkäkseen lattialle. Ja kun Jurgis nousi tiskin yli ja syöksyi hänen peräänsä, rupesi hän huutamaan kaikista voimistaan: "Apuun, apuun!"

Jurgis sai rynnätessään käsiinsä pullon hyllyltä; ja kun isäntä rupesi rimpuilemaan ylös lattialta, paiskasi hän aseensa häntä kohti kaikella voimallaan. Se hipasi vallon läheltä miehen päätä ja särkyi palasiksi ovenkamanaan. Silloin Jurgis syöksähti takasin ja ryntäsi hänen kimppuunsa keskellä lattiata. Sokeassa raivossaan hän syöksyi toisen päälle vallon aseettomana, ja sitä oli krouvari odotellut — hän kohtasi hyökkääjensä puolitiessä ja antoi tälle niin voimakkaan iskun silmien väliin, että hän tupertui pitkäkseen lattialle. Seuraavassa silmänräpäyksessä ovi aukeni ja kaksi miestä säntäsi sisään — juuri kun Jurgis kapusi ylös vaahdoten raivosta ja koettaen kiskaista kipeää kättään siteestä irti.

"Tarkatkaa häntä!" huusi isäntä. "Hänellä on veitsi!" Ja huomattessaan että molemmat vastatulleekin näyttivät halukkailta tappeluun, syöksyi hän uudelleen Jurgiksen kimppuun ja iski tätä niin että hän jälleen kaatui, jonka jälkeen kaikki kolme hyökkäsivät hänen päälleen ja potkivat häntä ympäri lattiata.

Tuokiota myöhemmin ryntäsi muuan poliisi sisään, jolloin krouvari huusi vielä kerran: "Varokaa hänen veistään!" Jurgis oli päässyt polvilleen, kun poliisi hyppäsi askeleen häntä kohti ja sivalsi häntä vasten kasvoja pampullaan. Vaikka lyönti sai hänet horjahtamaan, raivosi villipedon luonto hänessä vielä. Hänen onnistui päästä jälleen jaloilleen, ja hän huimi sokeasti ympärillensä. Silloin mäjähti pamppu toisen kerran hänen päätänsä vasten, niin hän kaatui lattialle raskaasti kuin kivi.

Poliisi kumartui alas hänen puoleensa, sieppasi käteensä hänen sauvansa ja odotti, että hän jälleen

nousisi pystyyn. Sillävälin astui krouvari luo ja sipaisten kädellä päätänsä huudahti: "Taivasten tekijät! Luulin jo olleeni mennyttä kalua? Piirsikö hän haavan päähäni?"

"En voi nähdä mitään, Jake", sanoi poliisi. "Mikä häntä vaivaa?"

"Humalassa kuin sika", sanoi toinen. "Hänen voimansa ovat lopussa tällä kertaa, arvelen ma — ja hän asuu vain kulmanvälin täältä." Hän kävi Jurgiksen kaulukseen kiini ja retuutti häntä edestakasin. "Ylös siitä!" komensi hän.

Mutta Jurgis ei liikahtanutkaan, ja krouvari meni tiskinsä taa, missä kätki sadandollarin setelin varmaan paikkaan, jonka jälkeen hän palasi ja kaasi lasillisen vettä Jurgiksen päälle; ja kun jälkimmäinen rupesi heikosti ähkimään, sai poliisi hänet jaloilleen ja laahasi hänet ulos kapakasta. Poliisiasema oli aivan lähellä, ja parin minuutin kuluttua oli Jurgis lukkojen ja telkien takana.

Hän makasi puolen yötä tajuttomana, ja lopun yötä hän virui ja vääntelehti mitä rajuimman päänkivistyksen ja polttavan janon vaivaamana. Tavantakaa hän korkealla äänellä huuteli vettä, mutta kukaan ei kuullut häntä. Samassa "putkassa" oli paljon toisia, jotka myöskin makasivat säretyin päin ja kuumeen tuskissa; sellaisia oli sadottain tässä suuressa kaupungissa ja tuhansittain tässä suuressa maassa, joiden vaikerrusta ja valitushuutoja kenkään ei kuullut.

Aamulla sai Jurgis kolpakon vettä ja palasen leipää, jonka jälkeen hänet ahdettiin päivystysvaunuun monien muiden raukkojen kanssa ja vietiin lähimpään poliisioikeuteen.

Krouvari — joka huomattiin olevan tunnettu tappelupukari — huudettiin esiin. Hän teki valan ja lausui sanottavansa. Vanki oli tullut hänen kapakkaansa puoliyön jälkeen, humalaisena ja pahaa elämää pitäen, tilannut lasin olutta ja maksanut dollarinsetelillä. Hän oli saanut takasin yhdeksänkymmentä viisi senttiä, mutta vaatinut silloin yhdeksänkymmentä yhdeksän dollaria lisää, ja ennenkun kantaja oli edes ennättänyt vastatakaan, oli hän viskannut olutlasin tämän päähän ja hyökännyt sitte hänen kimppuunsa likööripullo aseenaan ja särkenyt pirstoiksi miltei kaiken, mitä hänen tiellään oli.

Sitte kutsuttiin vanki esiin ja sai tehdä valan — surkean näköinen olento, kasvot arpien ja paksun parransängän peittämät, toinen käsi kiedottuna likaseen kääreeseen, suuri ja verinen haava toisessa poskessa ja toinen haava päässä sekä toinen silmä mustansininen ja turvonnut vallan umpeen.

"Mitä teillä on sanottavaa?" kysyi poliisituomari.

"Teidän armonne", puhui Jurgis, "minä menin tuon miehen kapakkaan ja kysyin, voiko hän rikkoa sadandollarin seteliä. Ja hän sanoi kyllä voivansa, jos tilaisin jotakin juotavaa. Minä annoin hänelle setelin, ja silloin ei hän tahtonut antaa minulle rahoja takasin."

Tuomari tirkisteli häneen ällistyneenä. "Te annoitte hänelle sadandollarin setelin!" huudahti hän.

"Niin, teidän armonne", sanoi Jurgis.

"Mistä sen saitte?"

"Eräs henkilö antoi sen minulle, teidän armonne."

"Eräs henkilö? Mikä henkilö ja minkätähden?"

"Eräs nuori mies, jonka kohtasin kadulla, teidän armonne. Olin kerjäämässä."

Yleinen nauruntirskuna seurasi salissa näitä sanoja; ja se poliisi, joka piteli Jurgista kiini, vei käden suulleen salatakseen hymyään, ja tuomari hymyili koettamatta peittääkään sitä. "Se on totta, teidän armonne!" huudahti Jurgis kiukustuneena.

"Te olitte juonut ja kerjännyt sinä iltana, vai kuinka?" kysyi tuomari.

"En, teidän armonne", vakuutti Jurgis, "minä — —".

"Ettekö ollut juonut mitään?"

"Kyllä, teidän armonne, minä olin — —".

"Mitä olitte?"

"Olin juonut pullon jotakin — en tiedä mitä se oli — jotakin joka poltti — —".

Taas kuului salissa naurua, joka kuitenkin lakkasi, kun tuomari silmäsi ylös tuimalla katseella. "Oletteko ennen ollut poliisin kanssa tekemisissä?" kysyi hän äkkiä.

Kysymys sekaannutti Jurgiksen. "Minä — minä — —" sammalsi hän.

"Totuus esiin nyt!" komensi toinen korskeasti.

"Kyllä, teidän armonne", sanoi Jurgis nyt.

"Kuinka usein?"

"Ainoastaan yhden kerran, teidän armonne."

"Ja mistä syystä?"

"Sentakia että löin päällysmiestäni, teidän armonne. Minä työskentelin teurastamoissa, ja hän — —",

"Ymmärrän", sanoi tuomari; "se on tarpeeksi. Teidän pitäisi lakata nauttimasta väkijuomia, jollette kykene hillitsemään rajua luontoanne. Tuomitsen teidät kymmeneksi päiväksi vankeuteen ja maksamaan oikeudenkäyntikulut. Seuraava asia!"

Jurgis ei voinut olla päästämättä epätoivoista parahdusta. Sen tukahutti kuitenkin nopeasti poliisi, joka iski kiini hänen kaulukseensa. Hänet vietiin pois ja laahattiin toiseen huoneeseen, jossa muita tuomittuja vankeja säilytettiin, ja siellä istahti hän lavitsalle ja itki kuin pieni lapsi voimattoman vihan kyyneliä. Hänestä tuntui mahdottomalta, että poliisit ja tuomari pitäisivät hänen sanojaan vallan merkityksettöminä krouvarin lorujen rinnalla. Jurgis polonen ei tiennyt, että viimeainittu maksoi viisi dollaria viikossa pelkästään poliisikonstaapelille sunnuntaioikeuksista ja muista eduista — eikä myöskään, että krouvari-tappelupukari oli piirin demokraattisen puoluejohtajan kaikkein luotettavimpia aseenkantajia ja oli vain joitakuita kuukausia sitte ollut mukana hankkimassa poliisituomarille piirin valtavan enemmistön luottamuslauseen, kun tämä oli joutunut eräiden hansikkakätisten yhteiskunnanparantajain ilkeäin hyökkäysten esineeksi.

Jurgis vietiin toisen kerran Bridewelliin. Mellakassa kapakassa hän oli uudestaan loukannut käsivartensa eikä voinut ottaa osaa pakkotyöhön, vaan sai maata lääkärinhoidon alaisena. Myöskin hänen päänsä ja toinen silmänsä sidottiin, niin että hän näytti oikealta kummitukselta, kun hän toisena päivänä vankilaan joutumisensa jälkeen tuli ulos kävelypaikalle ja tapasi siellä — Jack Duanen!

Nuori mies tuli niin iloiseksi Jurgiksen nähdessään, että hän miltei lankesi hänen kaulaansa. "Jumal'auta, eikös se ole 'Haisu-Pekka'!" huudahti hän. "Ja miten on laitasi — oletko käynyt makkarakoneen lävitse?"

"En", sanoi Jurgis, "mutta olen ollut osallisena eräässä rautatieonnettomuudessa ja eräässä tappeluksessa." Nyt alkoi muutamia muita vankeja kokoutua hänen ympärilleen, ja hän kertoili heille hurjista seikkailuistaan; useimmat kuulijoista näyttivät hyvin uskomattomilta, mutta Duane tiesi, ettei Jurgis koskaan olisi voinut sepittää sellaista historiaa.

"Olet kokenut kovaa, ukkoseni", sanoi hän, kun he jälleen olivat kahden kesken, "mutta toivoakseni on tämä antanut sinulle hyvän opetuksen."

"Olen oppinut yhtä ja toista, sittekun viimeksi tapasimme toisemme", virkkoi Jurgis surullisesti. Sitte hän kertoi millä tapaa oli viettänyt viime kesänsä. "Entä sinä itse?" kysyi hän viimein. "Oletko ollut täällä aina siitä lähtien?"

"En toki, kies'avita!" sanoi toinen. "Tulin tänne vasta toispäivänä. Tämä on toinen kerta, jolloin jouduin kiini väärästä ilmiannosta — minulla on ollut se kova onni, etten ole voinut maksaa niille niin paljon kuin ne pyysivät. Etkö jätä Chikagoa yhdessä minun kanssani, Jurgis?"

"Minulla ei ole mitään paikkaa minne mennä", sanoi Jurgis synkästi.

"Ei minullakaan", vastasi toinen keveästi nauraen. "Mutta odottakaamme siksi kunnes pääsemme täältä pois katselemaan vähän ympärillemme."

Bridewellissa Jurgis tapasi vain ani harvoja, jotka olivat olleet siellä edellisellä kerralla, mutta sen sijaan hän tutustui moneen kymmeneen muuhun, vanhaan ja nuoreen onnettomuustoveriin, jotka olivat vallan samaa laatua kuin edelliset. He olivat kuin rantaan laskevia merentyrskyjä; vesi oli alati uutta, mutta aalto oli aina sama. Hän käveli ympäriinsä ja puheli heidän kanssaan; korskeimmat heistä kerskailivat urotöillä, ja ne, jotka olivat heikompia ja kokemattomampia, kokoutuivat näiden ympärille ja kuuntelivat heitä vaitonaisuina. Edellisellä kerralla täällä ollessaan Jurgis ei ollut joutanut juuri muuta ajattelemaan kuin perhettään; mutta nyt voi hän huoletta kuunnella näitä miehiä ja saada selville kuuluvansa itse heihin — että heidän mielipiteensä olivat hänen mielipiteitään, ja että heidän elinkeinonsa vastaisuudessa tulisi myöskin hänen elinkeinokseen.

Ja kun hän sitte pääsi vapaalle jalalle omistamatta senttiäkään taskussaan, meni hän suoraa päätä Jack Duanen luo. Hän meni sinne sydän täynnä nöyryyttä ja kiitollisuutta tätä kohtaan; sillä Duane oli hieno herra ja oivallinen mies ammatissaan — ja merkillistä oli, että hän viitsi niin paljon välittää halvasta työmiehestä, joka päälle päätteeksi oli ollut kerjäläinen ja maankiertäjä. Jurgis ei voinut ymmärtää, mitä hyötyä tällä hienolla toverilla oli hänestä; hän ei ymmärtänyt että juuri hänenlaisensa mies — joka oli ehdottomasti luotettava ja kuuliainen niitä kohtaan, jotka kohtelivat häntä hyvin — oli yhtä harvinainen ilmiö rikoksentehtäjäin kuin muiden yhteiskuntaluokkien keskuudessa.

Osote, jonka Jurgis häneltä oli saanut, vei erääseen ylskamariin Ghetto-piirissä [Ghetto'ksi kutsutaan juutalaisten kaupunginosaa suurkaupungeissa, ja sen mukaan myöskin niiden likasimpia, seikkailija-ainesten asumia piirejä. Suom. muist.], ja siellä asui muuan pieni sievä ranskatar, Duanen rakastajatar, joka ompeli koko päivän ja hankki sivutulonsa kevyellä elämällä. Tämä kertoi Duanen lähteneen muille markkinoille — hän nimittäin pelkäsi poliisin takia asua aina yhdessä paikassa. Uusi asunto huomattiin olevan eräässä kellarikerroksessa, jonka omistaja vannoi ettei koskaan ollut nähnyt Duanen kaltaista miestä; mutta tarkemmin kuulusteltuaan Jurgista johti hän tämän erälle takaportaille, jotka veivät muutamaan kätköpaikkaan erään panttikonttorin takalistolla ja sieltä jonkinlaiseen vuokralaishuoneeseen, jonka Duane oli valmistanut piilopaikakseen.

Duane ilahtui kovin Jurgiksen nähdessään; hän sanoi olevansa vallan pennitönnä ja odottaneensa Jurgista, joka voisi avustaa häntä rahanhankkimisessa. Hän selitti tälle koko suunnitelmansa — hän itse asiassa kertoili Jurgikselle koko päivän tämän suurkaupungin rikollisten elämästä ja opetti hänelle, miten hänkin voisi hankkia jokapäiväisen leipänsä liittymällä heidän joukkoonsa. Talvi kävisi hänelle vaikeaksi kipeän käsivartensa ja poliisin nykyisen vilkkaamman toimeliaisuuden takia; mutta niin kauvan kuin hän ei ollut joutunut tositekemisiin viime mainitun kanssa, voi hän varovaisuutta noudattaen olla jotenkin varma turvallisuudestaan. Täällä "pappa Hansonin" luona (joksi rikoksellisten tyyssijaa kutsuttiin) voi hän elää täysin turvallisesti, sillä "pappa" itse oli "puhdaskarvainen" — hän piti vuokralaistensa puolta niin kauvan kuin nämä säännöllisesti maksoivat ja varotti heitä tuntia aikaisemmin, jos tiesi jonkun poliisivartion kiertelevän läheisyydessä. Myöskin Rosensteg, panttilainaja, osti mitä esineitä hyvänsä kolmanneksesta osasta niiden arvosta ja säilytti niitä piilossa kokonaisen vuoden.

Tässä pikkuruisessa piilopaikassa oli polttoöljykamiini, jolla he paistoivat illallispalansa ja poistuivat sitte yhdentoista ajoissa eräästä takaovesta; Duane oli varustettu lyijypampulla. Heidän tultuaan erääseen hienompaan kaupunginosaan viime mainittu kiipesi ylös lyhtypaalulle ja sammutti valkean, jonka jälkeen he hiipivät erälle takaportaille ja vartioivat saalistaan.

Hetken päästä astui ohitse muuan työmies — ja he antoivat hänen poistua. Jonkun ajan kuluttua he kuulivat poliisin raskaat, tahdikkaat askeleet ja vartioivat henki kurkussa, kunnes hän oli hälvennyttään kuulumatomiin. Viluisina ja puoleksi jäätyneinä he vartioivat runsaan neljänneksen — kunnes jälleen kuului nopeita askeleita. Duane töykkäsi Jurgista kylkeen, ja samassa tuokiossa kuin mies kulki ohitse, nousivat he pystyyn. Duane hiipi hiljaa kuin varjo hänen jälkeensä, ja silmänräpäystä myöhemmin Jurgis kuuli kumean läjähdysten ja tukahutetun huudon. Hän oli vain joitakuita askeleita taempana, ja hän säntäsi esiin pitelemään miehen suuta kiini, samalla kun Duane sopimuksen mukaan vangitsi tämän käsivarret. Mutta uhrilla ei enää ollut hituistakaan pontta ruumiissaan, ja hän oli kaatumaisillaan katuun, jonka vuoksi Jurgiksen täytyi kauluksesta pidellä häntä pystyssä, sillä aikaa kun toinen nopein käsin tutkiskeli hänen taskujaan. Duane repi hänen päältä vaatekappaleen toisensa jälkeen, ensin päällystakin, sitte nutun ja viimeksi liivin, tutkien niitä ulko- ja sisäpuolelta ja samalla siirtäen niiden sisällyksen omiin taskuihinsa. Kun hän viimein oli tunnustellut miehen sormia ja kaulahuivia, kuiskasi hän: "Siin' on kaikki!" — jonka jälkeen he laahasivat uhrinsa takaportaisiin ja poistuivat paikalta ripein askelin kumpikin taholleen.

Duane tuli ensin yhtymäpaikalle, ja Jurgis tapasi hänet tutkimassa "saalista". Siihen kuului m.m. kultakello perineen ja metaljonkineen, hopeinen kynänvarsi ja tulitikkulaatikko, kourallinen pikkurahaa ja lopuksi nimikorttikotelo. Viime mainitun Duane avasi kuumeisin sormin — se sisälsi kirjoja ja pankkiosotuksia, kaksi teatteripilettiä ja vihdoinkin viimein eräässä sisäosassa tukullisen setelirahojen. Hän laski ne yksitellen — niitä oli yksi kahdenkymmenen, viisi kymmenen, neljä viiden ja kolme yhden dollarin seteliä. Duane hengähti syvään. "Tämä pelastaa meidät!" sanoi hän.

Vielä tarkemmin tutkittuaan he polttivat nimikorttikotelon sisällyksineen sekä erään pienen tytön valokuvan, joka oli metaljongissa. Sitte vei Duane kellon ja korut panttilainakonttoriin ja palasi kuusitoista dollaria kourassaan. "Se vanha roisto sanoi kotelon olleen täynnä setelejä", virkkoi hän. "Se on valetta, mutta hän tietää minun nykyisin tarvitsevan rahoja."

He jakoivat saaliin keskenään, ja Jurgis sai osalleen kuusiviidettä dollaria ja vähän pikkurahoja. Hän pani vastaan sanoen sen olevan liian paljon, mutta toinen vaati tasanjakoa. Hän sanoi ansion olleen hyvän, paremman kuin tavallisesti.

Noustuaan ylös aamusella meni Jurgis ostamaan sanomalehden; rikoksellisten suurimpia huveja oli saada lukea teostaan päivää jälkeensä. "Minulla oli kerran toveri, joka aina teki niin", huomautti Duane nauraen — "kunnes hän luki lehdestä jättäneensä kolmetuhatta dollaria uhrinsa liivin sisäpuoliseen taskuun!"

Ryöstöstä oli sanomalehdessä puolen palstan mittainen selonteko — lehden mielestä oli sen suorittanut kokonainen rosvojoukkio, joka piti seudulla asuntoaan, sillä tämä oli kolmas ryöväys samalla viikolla, josta poliisin ei ollut onnistunut ottaa selvää. Uhri oli erään vakuutuslaitoksen asiamies, joka oli kadottanut puolitoistasataa dollaria vieraita rahoja. Hän oli onneksi antanut ommella nimensä paitaansa, muuten ei hänestä olisi oltu päästy selville. Ryövääjät olivat iskeneet häntä niin kovaa, että hän oli saanut aivotäräyksen; hän oli myöskin ollut puolittain jäänyt löydettyä ja menettänyt kolme sormea oikeasta kädestään. Yritteliäs uutistenurkkija oli ilmottanut kaikki nämä uutiset hänen perheelleen ja kuvasi lehdessä, miten ne vastaanotettiin.

Kun tämä oli Jurgiksen ensi yritys rikollisella alalla, aiheutti uutinen luonnollisesti hänessä hätää ja pelkoa; mutta hänen toverinsa nauroi hänen tuskautumiselleen — niin juuri piti leikin käymänkin hänen mielestään, eikä sitä voinut auttaa. Ajan pitkäin ei Jurgis tulisi sellaisessa yrityksessä mietiskelemään enemmän kuin ennen härkää otsaan nuijattaessaan. "On aina kysymys jommankumman meidän nahasta, ja minä joka kerta otan sen toisen lukuun", sanoi hän.

"Siitä huolimatta," arveli Jurgis, "hän ei ollut tehnyt meille hiukkaakaan haittaa."

"Hän on tehnyt sitä jollekin toiselle niin paljon kuin hän vain on voinut, siitä saat olla varma", sanoi hänen toverinsa.

Duane oli jo selittänyt Jurgikselle, että jos joku heidän ammatistaan tulisi tunnetuksi, olisi tällä täysi työ välttyessään joutumasta poliisin kynsiin. Senvuoksi olisi parempi, että Jurgis pysyisi syrjässä eikä koskaan näyttäytyisi julkisesti toverinsa kanssa. Mutta Jurgis väsyi pian kurkkimaan piilossa. Muutamien viikkojen kuluttua hän tunsu itsensä jälleen terveeksi ja rupesi käyttämään murtunutta kättään, ja silloin hän ei enää voinut pidättyä toimittomuudessa sen kauvempaa. Duane, joka oli tälläväläin tehnyt joitakuita urotekoja omin apuinsa ja solminut rauhan viranomaisien kanssa, toi nyt Marien, pienen ranskattarensa, asuntonsa; mutta tämäkään syötti ei tehonut pitkältä, ja vihdoinkin täytyi Duanen taipua ja saattaa Jurgis peliluoliin, joissa ammattikunnan pylväävät pitivät tyyssijaansa.

Ja sillä tapaa pääsi Jurgis vilahdukselta silmäämään Chikagon hienomman rikoksellisen maailman elämään. Kaupunki, jonka omisti liikemiehistä muodostunut harvainvalta ja jota kansa nimellisesti hallitsi, tarvitsi tietystikin suuren määrän apujoukkoja vallanjaon aikaansaamiseksi. Kaksi kertaa vuodessa, kevät- ja syksyvaalien aikaan, päästivät liikemiehet miljooneja dollareita hajautumaan näiden apujoukkojen kesken; kokouksia pidettiin ja taitavia kansanpuhujia vuokrattiin, soittokunnat soittelivat ja raketit räiskyivät, vaununlastittain lentokirjasia ja aamittain väkijuomia jaettiin kansalle, ja kymmentuhansittain ostettiin ääniä paljaalla rahalla. Ja näitä apujoukkoja saatiin tietysti ylläpitää koko vuosi umpeensa. Johtajat ja järjestäjät saivat ylläpitonsa suoraan liikemiehiltä — raatiherrat ja kongressin jäsenet lahjuksien muodossa, virkamiehet vaaliliittorahastosta, lakimiehet ja asianajajat palkkojen varjolla, sanomalehdentoimittajat runsaan ilmottelun muodossa. Syvät rivit sen sijaan työnnettiin kaupungin niskoille taikka saivat ne elää suorastaan kansan kustannuksella. Olihan olemassa poliisilaitos, palolaitos, vesijohtolaitos ja paljon muita kunnallisia virastoja, joiden jäsenet päälliköstä hamaan juoksupoikaan saakka tässä muodossa nauttivat palkkiota puolueelleen tekemistään palveluksista; ja niille joukoille, joita ei virastoihin voitu ottaa, oli paheen ja rikoksen tie auki — tilaisuutta oli runsaasti raiskaamiseen, pettämiseen, ryöstämiseen ja varastamiseen. Laki kielsi sunnuntaitarjoilun; ja tämä seikka jätti kapakoitsijat poliisin armoille ja teki molempien yhteenliittymisen välttämättömäksi. Laki kielsi ammattihaureuden; ja tämä seikka veti "tytöt" mukaan leikkiin. Samoin oli laita pelihuoneiden ja vedonlyöntipaikkojen pitäjän ja samoin minkä hyvänsä miehen ja naisen laita, joka omalla arvokkaalla persoonallaan tahi muita ostamalla voi lisätä puolueen apujoukkoja: vääränrahantekijän ja katurösvön, taskuvarkaan ja murtoivarkaan, varastetun tavaran säilyttäjän, väärännetyn maidon ynnä pilautuneen lihan ja hedelmien kaupittelijain, terveydelle vaarallisten vuokratasarmien omistajan, puoskarin ja koronkiskurin, kerjäläisen ja katukaupustelijan, ammattipainijan ja säännöllisen tappelupukarin, parittelijan, valkosen orjakauppiaan ja nuorten tyttöjen ammattiviettelijän laita. Kaikki nämä mädännyksen levittäjät pitivät keskenään kiinteästi yhtä ja olivat liittyneet veriveljeyteen politikoitsijain ja poliisin kanssa; olipa sangen tavallista, että he olivat viimeainittujen kanssa vallan sama henkilö — poliisitarkastaja esim. voi olla sen porttolan omistaja, jota hän näön vuoksi oli tarkastavanaan, ja politikoitsija voi saada toimeentulonsa kapakanpitämisestä. Vaalitaistelun aikana kaikki paheen ja rikoksen yhdyskunnat liittyivät yhteen yhdeksi ainoaksi yhdyskunnaksi, ja ne voivat miltei täsmälleen ennustaa miten heidän piirinsä tulisi äänestämään ja muuttaa vaalin tulokset vallan toisellaisiksi vajaan tunnin sisään.

Kuukausi sitten Jurgis oli ollut kuolemaisillaan nälkään; ja nyt oli hän aivan kuin taika-avaimella

avannut itselleen pääsyn maailmaan, jossa kaikkea elämän hyvyyttä oli yltäkyllin tarjona. Ystävänsä avulla hän tutustui erääseen irlantilaiseen nimeltä "Buck" Halloranin, joka "työskenteli" politiikan alalla ja tunsu hyvin kaikki asiat. Mies puheli Jurgikselle ensin hetkisen yhtä toista ja ilmaisi hänelle sitte pienen suunnitelman, jonka mukaan työmieheltä näyttävä henkilö voi vaivatta ansaita rahaa; mutta se oli vain heidän molempien keskeinen asia ja pidettävä salassa. Jurgis suostui ehdotukseen, ja toinen otti hänet samana iltapäivänä (päivä oli lauantai) mukaansa erääseen paikkaan, jossa kaupungin työmiehille maksettiin heidän palkkansa. Rahastonhoitaja istui pienessä kojussa edessään korkea kasa rahaerillä täytettyjä kirjeenkuria ja turvanaan kaksi poliisia. Jurgis astui esiin sopimuksen mukaan ja ilmoitti nimen "Mikael O'Flaherty" sekä sai yhden kirjekuorista, jonka vei eräässä läheisessä kapakassa istuvalle Halloranille. Sitte hän meni takasin ja ilmotti uuden nimen "Johann Schmidt" ja vielä kolmannen kerran esiytyen nimellä "Sergei Reminitsky". Halloranilla oli listaan merkittynä joukko seipitettyjä työmiesnimiä, ja Jurgis nosti kunkin kohdalta palkan. Tästä hyvästä hän sai palkakseen viisi dollaria sekä tiedon, että hän voi ansaita joka lauantai yhtä paljon, jos vain piti suunsa kiini asiasta. Jurgis ei ollutkaan mikään lörppökello ja pääsi täten pian "Buck" Halloranin läheiseksi uskotuksi, joka hänet esitti muillekin miehenä johon voi luottaa.

Tämä tuttavuus oli hänelle hyödyksi monessa muussakin suhteessa; ennen pitkää Jurgis keksi mitä "vaikutusvalta" oikeastaan merkitsi ja miksi hänen päällysmiehensä Connor ynnä tuo tappelunhaluinen kapakanisäntä olivat voineet aiheuttaa hänen vangitsemisensä. Eräänä iltana pantiin toimeen tanssiaisat "yksisilmäisen Larryn" kunniaksi — raman miehen, joka soitti viulua muutamassa "ensi luokan" porttolassa Clark Streetin varrella ja oli sukkelan päänsä ja kielensä takia suuresti suosittu henkilö näissä piireissä. Ne pidettiin eräässä suuressa tanssisalissa ja tarjosivat hyvän tilaisuuden kaupungin elostelevalle maailmalle intohimoiseen riehuntaan. Jurgis oli läsnä ja menetti miltei järkensä ylenmääräisestä juopottelemisesta; pian joutui hän erään toisen miehen kanssa riitaan työstä, ja kun hänen käsivartensa jo oli terve ja vahva, rupesi hän "puhdistamaan" salia sillä seurauksella, että hänet viimein vietiin "putkaan". Kun kopit olivat täpösen täynnä humalaisia ja haisevia rääsyläisiä, kyllästyi Jurgis oloonsa ja lähetti sanan Halloranille. Tämä kävi piiripäällikön puheilla ja sai hänen vapauttamaan Jurgiksen vankilasta vielä kello 4 aamulla telefonitietä. Kun Jurgis kutsuttiin poliisioikeuden eteen samana aamupäivänä, oli piiripäällikkö jo kertonut asiasta poliisiasihteerille ja ilmottanut Jurgiksen olevan "rehti" miehen, joka oli käyttäytynyt hiukan varomattomasti. Seurauksena oli, että Jurgis tuomittiin kymmenen dollarin sakkoon ja maksamaan se "vast'edes" — mikä merkitsi, ettei hänen tarvinnut sitä lainkaan suorittaa, jollei kenenkään pistänyt päähän ottaa siitä vastaisuudessa selvää ja lukea asia hänelle vahingoksi.

Sen väen keskuudessa, jonka kanssa Jurgis nykyään seurusteli, arvosteltiin rahoja vallan toisella tavalla kuin Packingtownissa; ja kuitenkin hän omituista kyllä joi paljon vähemmän kuin työmiehenä ollessaan. Liikarasisitus ja toivottomuus eivät enää kiusanneet häntä siihen; hänellä oli nyt jotakin, jonka hyväksi voi elää ja työskennellä. Hän piankin älysi, että selvilläpäin ollessa hänelle avausi aina uusia näköaloja, ja ollen luonteeltaan työteliäs mies hän ei ainoastaan itse pysynyt selvänä, vaan piti pystyssä ystävänsäkin, joka oli melkoisesti taipuvaisempi viiniin ja naiseen kuin hän itse.

Yksi asia johti toiseen. Eräässä kapakassa, jossa Jurgiksella oli tapana kohdata "Buck" Halloran, istui hän kerran iltamyöhänä Duanen kanssa, kun muuan "maalaismatkustaja" (jonkun suuren maaseutuliikkeen asiamies) tuli sisään enemmän kuin puolittain humalaisena. Salissa ei ollut heitä paitsi ketään muita kuin isäntä, ja kun mies jälleen lähti ulos, seurasivat Jurgis ja Duane häntä. Mies poikkesi pian syrjäkadulle, ja heidän tultuaan eräälle pimeälle kohdalle, jonka yli kulki ilmarata ja jonka varrella oli muuan vielä asumaton rakennus, hiipi Jurgis hänen eteensä ja pani revolverin hänen nenänsä alle, sillä aikaa kun Duane hattu painettuna syväälle silmille kopeloi hänen taskuun nopein sormin. He saivat hänen kellonsa ja setelimitytensä ja olivat jo kadonneet kulman taa ja palanneet kapakkaan, ennenkun uhri ennätti huutaa useamman kuin yhden kerran. Kapakoitsija, joka oli samassa juonessa, piti kellarinovea avoinna heille, niin että he pääsivät muuatta salakäytävää pitkin pujahtamaan naapuritalossa olevaan porttolaan. Tämän talon katolta oli pääsy kolmeen muuhun samallaiseen paikkaan etäämpänä kaupungissa. Tällaisia takateitä voivat moisten paikkojen vieraat hyvin helposti kadota poliisitarkastuksen tapahtuessa; ja ne olivat myöskin välttämättömiä apukeinoja, kun oli saatettava joku tyttö turvallisempaan paikkaan. Tuhansittain sellaisia raukkoja saapui maaseudulta Chikagoon ja vastasi sanomalehtien ilmoituksiin "palvelijattarista" ja "tehtaantytöistä" sekä joutui väärin välitystoimistojen kautta porttoloihin ahdetuiksi. Tavallisesti riitti heidän "taltuttamiseksi" se, että heidän vaatteensa riistettiin heiltä, mutta välistä piti heidät huumata ja pitää sisäänsuljettuina viikkomääriä; ja sillä välin sähköttivät heidän vanhempansa poliisille ja saapuivat itsekin ottamaan selvää, miksei kadonneita tyttöjä löydetty. Toisinaan he eivät tyytyneet vähempään kuin että itse saivat tutkia läpikotasin ne paikat, missä näiden viime jälet oli keksitty.

Avuliaisuudestaan tässä pikku asiassa sai isäntä kaksikymmentä niistä sadastakolmestakymmenestä dollarista, jotka ystävämme olivat anastaneet; ja tämä tunnustus saattoi tietystikin heidät hyviin väleihin hänen kanssaan. Joku päivä myöhemmin hän tutustutti heidät erääseen juutalaiseen nimeltä

Goldberger, joka oli sen "urheiluliikkeen" "asiamies", missä he olivat pysytelleet piilossa. Pari lasia tyhjennettyään Goldberger rupesi hetkisen epäroityään kertomaan, miten hän oli joutunut paraasta tytöstä riitaan erään ammattipelaajan kanssa, joka oli iskenyt häntä nyrkillä kalloon. Mies oli muukalainen Chikagossa, ja jos hänet jonain päivänä tavattaisiin pää murskana kadulla, ei se kiinnittäisi kenenkään huomiota. Jurgis, joka tähän aikaan ilolla olisi murskannut päät kaikilta Chikagon ammattipelaajilta, kysyi mitä hän mahdollisesti saisi palkinnoksi osallisuudestaan asiassa; ja silloin juutalainen kävi vielä puheliaammaksi ja sanoi saaneensa muutamia "vihjauksia" New Orleansin kilpa-ajoista poliisipiiripäälliköltä itseltään, jonka hän kerran oli pelastanut pahasta pulasta ja joka oli "suhteissa" erään suuren hevosomistajain liiton kanssa. Duane käsitti heti paikalla, mutta Jurgikselle piti selittää koko suunnitelma perinpohjin, ennenkun hän voi käsittää sellaisen yrityksen koko merkityksen.

Oli nimittäin muodostunut jättimäinen Kilpa-ajotrusti. Sillä oli puolellaan lakiasäättävät kokoukset kaikissa niissä valtioissa, joissa ne liikettään harjotti; se oli ostanut itselleen monta suurta sanomalehteä ja taivutti niiden avulla yleistä mielipidettä puolelleen — tuskinpa oli koko maassa mitään valtaa, joka olisi sille kiistassa puoliaan pitänyt, jollei mahdollisesti Vedonlyöntitrusti. Se rakennutti itselleen mahtavia kilpa-ajoratoja ympäri maata, ja suunnattoman auliilla varustuksillaan houkutteli se yleisöä niihin, jonka jälkeen se toimeenpani tavattomia rahapelejä, joiden avulla anasti itselleen satoja miljooneja dollareja vuosittain. Kilpa-ajot olivat ennen olleet urheilua, mutta nyt niistä oli tullut suurenmoinen tapa liikehujiausta; hevosta voitiin "tohtoroida" jos jollakin keinolla, harjoittaa liian paljon tai liian vähän; se voitiin saada kompastumaan, laukkaamaan tai varastamaan missä tuokiassa hyvänsä — tahikka voi sen tasaisen juoksun keskeyttää iskemällä sitä ratsuruoskalla, kun yleisö vain luuli tätä keinoa epätoivoiseksi yritykseksi päästä eturintamaan. Oli monia kymmeniä samallaisia keinoja, ja välistä käyttivät niitä omistajat, ansaiten kokonaisia rikkauksia niillä, välistä taas ajajat ja harjoittajat, toisinaan syrjäisetkin — mutta useimmiten niiden käyttäjinä olivat trustin johtajat. Nyt olivat esim. kohta käsillä New Orleansin suuret talvikilpailut, ja muuan liittokunta teki joka päivälle ohjelman etukäteen, ja sen asiamiehet kaikissa pohjoisemmissa kaupungeissa "lypsivät" vedonlyöntihuoneissa. "Vihjaus" tuli telefonitietä salaisten merkkien muodossa vähää ennen jokaista ajoa; ja jok'ainoa, joka voi päästä salaisuudesta osalliseksi, tuli varmasti varakkaaksi mieheksi. Jollei Jurgis uskonut tätä, niin voi hän koettaa kerran onneaan, neuvoi pikku juutalainen — he voisivat esim. tavata jälleen toisensa huomenna jossakin määrättyssä talossa ja miettiä asiaa. Jurgis oli jo halukas, Duanesta puhumattakaan; ja niinpä he huomenissa lähtivät erääseen ensi luokan vedonlyöntipaikkaan, jossa välittäjät ja kauppiat pelasivat (yhdessä ylhäisön naisten kanssa sulletussa huoneessa), panivat kymmenen dollaria erään "Musta nainen" nimisen hevosen nimelle, kuusi yhtä vastaan, ja voittivat. Näin arvokkaasta salaisuudesta he olisivat murskanneet kuinka monta kalloa tahansa — mutta huomenissa ilmoitti Goldberger heille, että hänen kilpakosijansa oli saanut vihiä siitä mikä häntä odotti ja pudistanut Chikagon tomun jaloistaan.

Tällaiseen toimintaan liittyi monenlaisia onnenvaiheita, mutta aina sillä sentään hankki jokapäiväisen leipänsä, vaikkapa se välistä tarjoutuikin vankilanruuan muodossa. Varhain keväällä tapahtuivat valtiolliset vaalit, jotka tiesivät lisäytyntä hyvinvointia "apujoukoille". Jurgis, joka kuleskeli ympäriinsä pelihuoneissa ja kapakoissa y.m.s. paikoissa, tapasi niissä molempain puolueitten sokeita kannattajia, ja näiden jutteluista oppi hän tuntemaan valtiollisen vehkeilyn kaikki mutkat ja koukut sekä miten hän paraiten voi olla hyödyksi vaalitaistelussa. "Buck" Halloran oli demokraatti, ja senvuoksi tuli Jurgiksestakin demokraatti; mutta hän ei ollut mikään jyrkkä puolue mies — republikaanitkin olivat mikäli hän tunsu kelpo tovereja, ja olisi heillä seuraavissa vaaleissa kosolta rahoja käytettävänä. Viime vaaleissa olivat republikaanit maksaneet neljä dollaria ääneltä, kun demokraatit olivat antaneet vain kolme; ja "Buck" Halloran istui muuanna iltana ja pelasi korttia Jurgiksen ja erään toisen miehen kanssa, joka kertoi Halloranille, että hän oli saanut toimekseen vallata seitsemänneljäntä äskettäin maahan tullutta italialaista puolelleen ja ostaa heidän äänensä ja miten hän oli sattunut yhteen erään republikaanien asiamiehen kanssa, joka oli ollut vallan samalla asialla; ja miten he olivat sopineet keskenänsä siten, että italialaiset jaettaisiin kahteen joukkoon, joista toinen äänestäisi demokraattien ja toinen republikaanien ehdokkaan puolesta. Tästä hyvästä saivat "uhrit" lasin olutta mieheen, ja loput rahoista työnsivät molemmat oveliaat värvääjät omiin taskuihinsa.

Vähän aikaa tämän jälkeen Jurgis, joka oli väsynyt rikoksellisen elämän moniin kirjaviin vaiheisiin ja vastuksiin, arveli paraaksi ruveta "valtiolliseksi" mieheksi. Juuri tähän aikaan oli poliisivallan ja rikoksellisten keskinäinen liitto tullut paljastetuksi ja herättänyt julkista paheksumista ja mieltenkuohua. Sillä rikollisten maailmassa oli suurilla liikemiehilläkin hiukan suoranaista osaa — oma "haaraosastonsa", kuten tuota poliisin suojelemaa turmiollista toimintaa kutsuttiin. Eräänä yönä sattui että Jack Duane, juuri koettaessaan murtautua erään kauppaliiikkeen rahakaappiin, joutui yövartijan käsiin ja jätettiin poliisin huostaan; mutta konstaapeli, joka tunsu hänet hyvin, päästi omalla vastuullaan hänet karkuun. Siitä syntyi sanomalehdissä sellainen huuto, että Duanea piti ruveta kaikin voimin takaa-ajamaan, ja hänen vain töin tuskin onnistui paeta kaupungista.

Ja juuri saman hämmingin aikana tuli Jurgis tutuksi erään Harper nimisen miehen kanssa, jonka hän tunsikin Brownin tehtaan yövartijaksi — samaksi henkilöksi, joka oli tehnyt hänestä Yhdysvaltain kansalaisen ensi vuonna hänen teurastamoihin tulonsa jälkeen. Tämä oli hyvin huvitettu yhteensattumisesta, mutta ei enää tuntenut Jurgista — hänellä oli aikoinaan ollut tekemistä niin monen "kukkopojan" kanssa, kuten hän sanoi. Hän istui eräässä tanssihuoneustossa Jurgiksen ja Halloranin kanssa muuana yönä kello yhteen tai kahteen saakka ja kertoili uutta ja vanhaa. Hänellä oli pitkä juttu kerrottavana riidastaan osastonsa ylipäälysmiehen kanssa sekä miten hän nyt oli hyvä työmies ja kelpo ammattiyhdistyksen jäsen. Vasta muutamia kuukausia jälkeinpäin Jurgis ymmärsi riidan olleen vain sepitetyn ja että Harper itse asiassa nautti palkkaa kaksikymmentä dollaria kuukaudessa siitä hyvästä, että ilmaisi tehtaan johtokunnalle, mitä ammattiyhdistyksen keskuudessa tapahtui. Teurastamoissa olivat tähän aikaan kiihkeät yllyttäjät panneet mielet kuohumaan, sanoi mies, puhuen kuten hyvän ammattiyhdistysmiehen sopii. Packingtownissa oli kansa kärsinyt jo tarpeekseen, ja näytti siltä kuin lakko voisi puhjeta minä päivänä hyvänsä.

Näiden keskustelujen jälkeen mies tiedusteli Jurgiksen persoonallisia olosuhteita sillä seurauksella, että hän joitakuita päiviä myöhemmin teki tälle tärkeän ehdotuksen. Hän ei tosin ollut aivan varma asiasta, mutta luuli voivansa hankkia hänelle vakinaisen palkan, jos Jurgis tulisi hänen mukanaan Packingtowniin ja tekisi mitä hän sanoi, mutta muuten pitäisi suunsa visusti kiinni. Eräitten valtiollisten tarkotusten vuoksi olisi Jurgiksen ruvettava jälleen työskentelemään teurastamoissa.

Harper — "Bush" Harper — oli Mike Scullyn, teurastamopiirin demokraattisen puoluejohtajan, oikea käsi, ja päällikkönsä asioita hän nytkin kävi. Mike Scully oli tulevissa vaaleissa vaikeassa asemassa, joka pakotti hänen leikkimään kaksoispeliä. Hänen puolueensa ehdokkaana "aldermanin", kaupunginhallituksen jäsenen virkaan oli muuan rikas juutalainen oluenpanija, jonka kanssa hän itse oli riidassa tärkeistä ja tuottavista maa-alueista Packingtownissa. Tämän miehen valitseminen kaupunginhallitukseen oli samaa kuin Scullyn asian menetyks; ja senvuoksi viimeksi mainittu ryhtyi toimimaan puolueensa selän takana. Hän ehdotti kaikessa salaisuudessa republikaaneille, että vastaehdokkaaksi vaarallista juutalaista vastaan asetettaisiin muuan Scullyn tosin tuntematon, mutta hyvä ystävä nimeltä Scotty Doyle, jolla tätä nykyä oli keilinasettajan vaatimaton toimi eräässä Ashland Avenuen ravintolassa. Tällainen itsessään mitätön uusi alderman voisi paraiten ajaa sekä republikaanien että Scullyn asioita kaupunginhallituksessa. Vastalahjaksi republikaanit lupasivat olla asettamatta omaa ehdokasta ensi vuoden vaaleissa, jolloin Scully aikoi itse asettua aldermanin ehdokkaaksi.

Tämän uuden ehdokkaan läpiajamiseksi nyt Jurgiksenkin tuli toimia teurastamoalueella. Ehkäpä ei säännöllinen työ alussa häntä suuresti miellyttäisikään, sanoi Harper, mutta hän saisi palkkansa sekä kaikki sivutulot, mitä hänen asemansa puoluekiihottajana tuottaisi hänelle. Hän toimisi jälleen ammattiyhdistyksessä ja voisi ehkä kohota samaan asemaan kuin Harperilla oli. Jurgis tulisi tietysti tuntemaan sadottain miehiä, jotka tulisivat äänestämään hänen ehdotuksensa mukaan, ja republikaaneilla oli johtajansa ja asiamiehensä, jotka antaisivat hänelle tehokasta apua. He voisivat aivan varmaan hankkia itselleen vankan enemmistön vaalipäivänä.

Kuultuaan Harperin esityksen loppuun asti kysyi Jurgis: "Mutta miten voin saada työtä Packingtownissa? Minähän olen 'mustassa kirjassa'."

Tälle puheelle "Bush" Harper nauroi. "Sen asian kyllä selvitän", sanoi hän.

Ja toinen vastasi: "No, olkoon menneeksi; minä olen teidän miehenne."

Ja niinpä kävi, että Jurgis palasi takasin teurastamoihin ja tuli esitetyksi piirin valtiolliselle johtajalle, Chikagon pormestarin etevimmälle liittolaiselle. Se oli Mike Scully, joka myös omisti Packingtownin tiilitehtaat ja roska-aineiden kaatopaikan ja jäälammin. Se oli Scully, jota Jurgis olisi saanut syyttää siitä kurjasti lasketusta kadusta, jolle hänen lapsensa oli hukunut; Scully se vaikutusvoimallaan oli asettanut virkaan sen poliisituomarin, joka oli hänet ensiksi lähettänyt vankeuteen; Scully se oli pääosakas siinä asunto-osaakeyhtiössä, joka oli myynyt hänelle hänen kurjan talonsa ja sitte ottanut sen pois häneltä. Mutta kaikesta tästä Jurgiksella ei ollut aavistustakaan — yhtä vähän kuin siitä, että Scully oli vain välikappale tehtaanomistajien käsissä. Hänen silmissään Scully oli mahtavin valta, "suurin" mies minkä hän konsanaan oli kohdannut.

Se oli pieni, kuivettunut irlantilainen, jonka kädet vapisivat. Hän lyhyesti kuulusteli Jurgista, vaanien häntä pienillä, terävillä rotansilmillään ja muodostaen itselleen käsityksen hänestä; sitte hän antoi hänelle kirjelapun vietäväksi Mr. Harmonille, eräälle Durhamin johtavista miehistä. Se sisälsi:

"Tämän tuoja, Jurgis Rudkus, on minun erityinen ystäväni, ja olisin kiitollinen jos voisitte hankkia hänelle hyvän paikan tärkeiden syitten vuoksi. Hän on kerran käyttäytynyt varomattomasti, mutta toivon teidän olevan välittämättä siitä."

Mr. Harmon katsahti ylös lukiessaan kirjettä.

"Mitä tarkoittaa 'varomaton käyttäytymisenne'?" hän kysyi.

"Olin pantu 'mustaan kirjaan'", Jurgis vastasi.

Toinen rypisti otsaansa. "Pantu 'mustaan kirjaan'!" hän toisti. "Mitä sillä tarkotatte?"

Ja Jurgis punehtui hämillisenä. Hän oli unohtanut, ettei mitään mustaa kirjaa ollut löytynytäkään.

"Niin — se tarkoittaa — että minun oli vaikea saada paikkaa," sopersi hän.

"Mistä se johtui?"

"Minä jouduin riitaan erään päällysmiehen kanssa — en oman päällysmieheni — ja löin häntä."

"Ymmärrän," sanoi toinen ja mietti hetkisen.

"Minkälaista työtä tahdotte?" kysyi hän sitte.

"Minkälaista hyvänsä", Jurgis vastasi; "mutta minä taitoin toisen käsivarteni viime talvena, niin että minun pitää olla varovainen."

"Sopisiko yövartijan toimi?"

"Se ei kelpaa. Tahdon olla toverien joukossa öisin."

"Ymmärrän — politiikkaa! No hyvä; tahtoisitteko ruveta puhdistamaan sianruumiita?"

"Se käy laatuun, herra," sanoi Jurgis.

Ja siten tuli Jurgis sianteurastomoon — samaan paikkaan, minne hän aikoinaan oli mennyt selkä kourussa kerjäämään työtä. Nyt hän astui sisään varmoin askelin ja hymyili itsekseen nähdessään päällysmiehen rypistävän otsaansa, kun hänen saattajansa sanoi: "Mr. Harmon määräsi teidän hankkimaan tälle miehelle työtä". "Boss" ei ollut siihen tyytyväinen, sillä hänen osastonsa tulisi sillä tapaa miehiä täyteen ja hänen toiveensa "rekordin" saavuttamisesta menisivät hukkaan; mutta hän vastasi ainoastaan: "Hyvä!"

Täten tuli Jurgiksesta vielä kerran työmies; ja hän etsi heti käsiin vanhat ystävänsä, meni ammattiyhdistykseen ja rupesi "perkaamaan maata" Scotty Doylen hyväksi. Doyle oli kerran tehnyt hänelle suuren palveluksen, selitti hän, ja oli kerrassaan kelpo mies; Doyle oli itse työmies ja voi edustaa työmiehiä — miksi he siis antaisivat äänensä juutalaiselle miljonäärille, ja mitä hittoa olikaan Mike Scully tehnyt heidän hyväkseen, jotta he aina äänestäisivät hänen ehdokkaitaan? Tällä välin oli Scully antanut hänelle kirjeen vietäväksi ammattiyhdistyksen republikaaniselle johtajalle, ja hän oli käynyt sen ryhmän pakeilla, jonka kanssa hänen oli yhteistoimin työskenneltävä. Nämä olivat jo vuokranneet suuren huoneuston juutalaisen oluenpanijan rahoilla, ja joka ilta vei Jurgis uuden tusinan jäseniä "Doylen republikaaniseen liittoon". Ei kulunut kauvaakaan, ennenkun he jo toimeenpanivat suuremman vihkimisjuhlan; he olivat vuokranneet torviseitsikon, joka kulki päristäen pitkin katuja, ja huoneuston eteen he olivat varustaneet suuren ilotulituksen paukkupommineen ja punasine lyhtyineen; suuri ihmispaljous oli virrannut paikalle ja kaksi täpösen täyteen ahdettua kokousta oli pidetty — niin että kalpea ja vapiseva ehdokas sai kolmen tunnin ajan yhtäpäätä toistaa puhettaan, jonka muuan Scullyn aseenkantajista oli kirjoittanut hänelle ja jota hän kuukauden ajan oli ulkoa opetellut. Illan loistonnumero kuitenkin oli, kun valtion presidenttiehdokas, kuuluisa ja kaunopuheinen senaattori Spareshanks tuli vartavasten automobiilillaan ajaen keskustelemaan Amerikan kansalaisen pyhistä etuoikeuksista sekä amerikkalaisen työmiehen suojelemisesta ja onnellistuttamisesta. Hänen nerokas puheensa julaistiin kaikissa aamulehdissä, jotka myöskin tiesivät kertoa kuulleensa että se odottamaton kansansuosio, jonka republikaanien ehdokas aldermanintoimeen Doyle oli saavuttanut, oli saattanut demokraattien vaalikomitean johtajan Scullyn repimään harmaita hiuksiaan.

Viimemainitun kerrottiin käyneen vielä levottomammaksi, kun "Doylen republikaanisen liiton" jäsenet panivat toimeen suuren soihtukulkueen, kaikki puettuina punasiin vaippoihin ja hattuihin. Jokainen äänioikeutettu sai sitäpaitsi rajattomasti olutta ilmaiseksi — parasta olutta, mitä minään vaaliaikana oltiin juotu, kuten koko vaalimiesjoukko omasta kokemuksestaan voi todistaa. Koko tämän prameuden aikana ja lukemattomissa muissa samanaikaisissa vaalikokouksissa Jurgis työskenteli väsymättömästi. Hän ei pitänyt mitään puheita — lakimiehet ja ammattipuhujat pitivät niistä huolta — mutta hän auttoi tätä kaikkea järjestämään: hän jakeli lentolehtisiä ja naulasi ylös vaalijulistuksia, ja kun juhla oli täydessä käynnissä, hoiti hän ilotulitusta ja oluenanniskelua. Vaalitaistelun aikana kulki siten monia satoja dollareja juutalaisen oluenpanijan rahoja (joka siis nerokkaan vaalikepposen kautta sai kustantaa kilpailijansa kemut) hänen käsiensä lävitse, ja hän hoiti niitä miltei lapsellisen liikuttavalla huolella.

Mutta viimein sai hän tietää herättäneensä muiden "poikain" tyytymättömyyttä, kun ei ollut sallinut heidän saada osaansa saaliista. Tämän jälkeen Jurgis teki paraansa heidän tyydyttämisekseen, ja pian hän keksi moisen vaalitaistelutynnörin kaikki ylimääräiset tapinreijät.

Myöskin Mike Scully oli häneen tyytyväinen. Vaalipäivänä Jurgis oli ylhäällä kello neljä aamulla hankkimassa ääniä; hänellä oli ajettavanaan kahden hevosen vetämät vaunut, joilla hän kulki talosta taloon kerätäkseen ystäviään ja viedäkseen heitä vaaliurnalle. Hän äänesti omasta puolestaan puolisen tusinaa kertaa ja sai muutamia ystävistään äänestämään yhtä monesti. Hän kuletti sinne parven toisensa jälkeen kaikkein vereksimpiä vastatulijoita — litvalaisia, puolalaisia, böömiläisiä ja slovakkeja — ja saatettuaan nämä yhdelle vaaliurnalle, jätti hän ne erään toisen vaalikiihottajan haltuun, joka vei ne toiseen äänestyspaikkaan. Kun Jurgis alotti työnsä, antoi vaalikiihotuksen johtaja hänelle sata dollaria, ja päivän kuluessa sai hän vielä kolmesti saman määrän, eikä enempää kuin viisikolmatta joka sadasta pysähtynyt hänen omaan taskuunsa. Loput meni äänestäjien maksamiseen; ja niinpä kävi, että entinen keilanasettaja Scotty Doyle valittiin kaupungin aldermaniksi liki tuhannen äänen enemmistöllä — jonka jälkeen Jurgis riemuissaan hankki itselleen hirvittävän humalan. Miltei kaikki muutkin Packingtownin asujamista tekivät samaten — niin rajaton oli yleinen ilo sen tapahtuman takia, että kansansuosima hallitus oli voittanut ja röyhkeät miljoonanomistajat olivat kärsineet musertavan tappion!

XXVI LUKU.

Vaalien jälkeen Jurgis jäi Packingtowniin ja jatkoi työtään. Kiillotustyötä poliisin ja rikoksellisten yhteistoimintaa vastaan kesti yhä vielä, niin että hän katsoi viisaimmaksi pysyä tätä nykyä syrjässä. Hänellä oli lähes kolmesataa dollaria pankissa, ja hän olisi kyllä ansainnut hetkisen lepoakin, mutta hänen työnsä oli helppoa, ja tottumuksen voimasta hän sitä edelleen jatkoi. Sitäpaitsi sanoi Mike Scully, jolta hän kysyi neuvoa, että jotakin taasen "hinautuisi" ennen pitkää.

Jurgis vuokrasi itselleen huoneen muutamassa täyshoitolaispaikassa, missä hänellä oli joitakuuta hyviä ystäviä. Hän oli jo tiedustellut Anieleä ja saanut tietää Elzbiegan muuttaneen alakaupunkiin; mutta tämän kuultuaan heitti hän heidät mielestään. Hän liittyi erääseen nuorten, naimattomien miesten "komppiin", jotka joutohetkinään rakastivat elostella. Jurgis oli jo kauvan sitte luopunut teurastajapuvustaan, ja "politikoitsijaksi" tultuaan esiytyi hän irtokauluksella ja räikeänpunasella kaulahuivilla varustettuna. Hän voi nyt ajatella hiukan pukuaankin, sillä hän ansaitsi keskimäärin yksitoista dollaria viikossa, joista hän voi käyttää kaksi kolmasosaa huvituksiin tarvitsematta koskea säästöihinsä.

Väliin hän ajeli joidenkin ystäviensä seurassa alakaupunkiin ja kävi halvoissa teattereissa ja varieteissa y.m. huvittelupaikoissa, mitä tunsu. Monissa kohdin Packingtownissa löytyi tilaisuutta vedonlyöntiin ja toisissa paikoissa oli keiliratoja, joissa hän voi tyydyttää pelihimoaan. Tilaisuutta oli myöskin kortti- ja kuutiopeliin. Kerran Jurgis sekautui eräänä lauvautai-iltana muutamaaan peliseuraan, jossa voitti melkoisia summia; ja ollen rohkea ja sitkeä luonteeltaan jäi hän jällelle, pelin jatkuessa myöhään sunnuntai-iltaan asti, jolloin hän kaikkiaan oli menettänyt kaksikymmentä dollaria. Lauvantai-illoin pidettiin tavallisesti myöskin tanssiaisia Packingtownissa; jokainen tanssija vei "tyttönsä" mukanaan ja maksoi puoli dollaria pääsylipusta sekä sitäpaitsi useita dollareja illan kuluessa nautituista juoma-aineista. Nämä juhlat jatkuivat yleensä kello kolmeen tai neljään aamuyöllä, jolleivät tulleet keskeytetyiksi yleisellä tappelulla. Koko ajan tanssivat samat parit keskenään, puoleksi tiedottomina aistillisuudesta ja väkijuomista.

Kohta saikin Jurgis tietää, mitä Scully oli tarkottanut lauseellaan, että jotakin "ilmautuisi" ennen pitkää. Toukokuussa lakkasi tehtaanomistajien ja ammattiyhdistysten välinen palkkasopimus olemasta voimassa, ja uusi sopimus oli tehtävä. Keskusteluja pidettiin, ja teurastamoissa puheltiin paljon lakosta. Vanha palkkasopimus koski ainoastaan "harjautuneita" työntekijöitä; mutta teurastamotyömiesten ammattiyhdistyksessä oli liki kaksi kolmannesta "harjautumattomia". Chikagossa saivat viimeainitut enimmältä osalta 18 1/2 senttiä tunnilta, ja ammattiyhdistykset tahtoivat tämän palkan yleiseksi seuraavana vuonna. Palkka ei lähimaillekaan ollut niin suuri kuin miltä se näytti — keskustelujen kestäessä kävivät ammattiyhdistysten toimimiehet palkkauslistat läpi ja huomasivat että suurin palkka, mitä oli maksettu, oli ollut neljätoista dollaria viikossa ja vähin palkka kaksi dollaria ja viisi senttiä; keskimääräinen palkka oli kuusi dollaria ja viisiseitsemättä senttiä. Eikä tätä summaa voitu katsoa suinkaan korkeaksi miehelle, jolla oli perhe elätettävänä. Ottaen lukuun sen seikan, että valmistetun lihan hinta oli viimeisten viiden vuoden aikana noussut liki 50 prosentilla ja "teurastamattoman" lihan hinta laskenut melkein saman verran samana aikana, olisi voinut luulla että tehtaanomistajien olisi

hyvin kannattanut maksaa miehilleen tällaista palkkaa; mutta he eivät olleet lainkaan halukkaat maksamaan sitä — he hylkäsivät ammattiyhdistyksen esityksen. Ja näyttääkseen mitä heillä oli mielessä, alensivat he muutamia viikkoja sopimuksen lakattua liki tuhannen työmiehen tuntipalkan 16 1/2 senttiin, ja väitettiin vanhan Jonesin lausuneen, että hän kyllä kiristäisi sen aina 15 senttiin ennenkun taistelu oli lopussa. Maassa oli liki puolitoista miljoonaa ihmistä, jotka tarvitsivat työtä, ja niistä oli satatuhatta Chicagossa; ja voivatko kaikkien näiden teollisuuslaitosten omistajat suvaita, että ammattiyhdistysten johtajat pakottaisivat heitä suostumaan sopimukseen, jonka mukaan he menettäisivät useita tuhansia dollareita päivässä kokonaisen vuoden aikana? Ei suinkaan!

Kaikki tämä tapahtui kesäkuussa; ja ennen pitkää esitettiin asia ammattiyhdistysten keskusvaliokunnassa, joka julisti lakon. Sama päätös tehtiin kaikissa muissa kaupungeissa teurastomoliikkeisiin nähden; ja pian kävi sanomalehdille ja suurelle yleisölle selväksi, että lihanpuutetta oli odotettavissa. Kaikkia mahdollisia yhteensovitus ehdotuksia tehtiin, mutta tehtaanomistajat olivat taipumattomia; ja samalla kun nämä yhä alensivat palkkoja, lähettivät he pois kokonaisia laivanlasteja karjaa ja tuottivat sijaan vaununlastittain patjoja ja sänkyvaatteita. Nyt oli työmiesten kärsivällisyys lopussa, ja eräänä iltana lähetettiin ammattiyhdistysten pääkorteereista sähkösanomia kaikkiin suuriin lihateollisuuden keskuksiin — St. Pauliin, Etelä Omahaan, Sioux Cityyn, Itäiseen St. Louis'in ja New Yorkiin — ja seuraavana päivänä päivällisaikaan 50-60,000 työmiestä pani työvaatteet päältään ja marssi pois tehtaista. Ja siten alkoi suuri "lihalakko".

Jurgis meni päivälliselleen, jonka jälkeen hän lähti Mike Scullyn puheille. Tämä asui hienossa talossa sellaisen kadun varrella, joka oli kunnollisesti kivitetty ja saanut valaistuksensa yksinomaan hänen mukavuudekseen. Scully oli puolittain vetäytynyt pois valtiollisesta elämästä ja näytti hermostuneelta ja kiusaantuneelta. "Mitä tahdotte?" kysyi hän Jurgiksen nähdessään.

"Tulin kysymään voitteko hankkia minulle jonkunlaisen paikan lakon aikana", vastasi toinen.

Scully rypisti silmäkulmiaan ja katsahti terävästi häneen. Aamulehdissä oli Jurgis lukenut Scullyn kädestä lähteneitä tuimia hyökkäyksiä tehtaanomistajia vastaan, joissa tämä oli uhannut, että jolleivät viime mainitut kohdellut työmiehiään paremmin, tulisivat kaupungin viranomaiset puuttumaan asiaan ja pyyhkäisemään heidän laitoksensa pois maan pinnalta. Jurgis senvuoksi aika tavalla ällistyi, kun toinen äkkiä kysyi: "Kuulkaahan, Jurgis, miksi ette pysy työssänne?"

Jurgis säpsähti. "Työssä lakonrikkurinako?" hän huudahti.

"Miksikäs ei?" kysyi Scully. "Mitä se tekee?"

"Mutta — mutta — —" sopersi Jurgis. Hän oli nimittäin pitänyt selvänä asiana, että hänen piti astua ammattiyhdistyksen puolelle.

"Tehtaanomistajat tarvitsevat reimamiehiä, tarvitsevat sellaisia kipeästi", jatkoi toinen, "ja he kyllä tulevat kohtelemaan hyvin niitä työmiehiä, jotka eivät petä heitä. Miksi ette yritä onneanne?"

"Mutta miten ihmeellä", sanoi Jurgis, "voin sitte koskaan enää hyödyttää teitä valtiollisella alalla?"

"Sitä ette missään tapauksessa muutenkaan voi", virkkoi Scully äreästi.

"Miksi en?" kysyi Jurgis.

"Senkin nauta!" ärähti toinen. "Ettekö tiedä olevanne republikaani? Ja luuletteko minun yhä edelleen valitsevan republikaaneja? Oluenpanijani on jo saanut vihiä siitä, mitä palveluksia hänelle viimeksi teimme, ja on nostanut pahan äläkän."

Jurgis näytti hämmentyneeltä. Hän ei ollut koskaan ajatellut tätä puolta asiassa. "Voisinhan ruveta demokraatiksikin", sanoi hän.

"Niin kyllä", vastasi toinen. "Mutta ei nyt heti; valtiollista väriään ei käy joka päivä muuttaminen. Ja sitäpaitsi en tarvitsekaan teitä — teille ei ole mitään tehtävää. Ja ensi vaaleihin on pitkä aika. Mitä aijotte tehdä sillävälillä?"

"Luulin voivani luottaa teihin", alotti Jurgis.

"Niin", vastasi Scully, "sitä voitte kyllä tehdä — minä en koskaan petä ystäviäni. Mutta oletteko siinä menetellyt oikein, että olette jättänyt minun teille hankkimani työn ja tulette vaatimaan uutta? Minua ovat jo sadat henkilöt käyneet tänään ahdistamassa, ja mitä minä oikein voin tehdä? Olen hankkinut seitsemälletoista miehelle kaupungin työtä katujen puhdistajina, mutta vain täksi viikoksi, ja luuletteko minun voivan jatkaa sillä tavoin iankaikkisesti? En totta tosiaan olisi huolinut puhua toisille mitä nyt teille olen sanonut, mutta te kuulutte meihin ja teidän pitäisi itse osata arvostella asiata. Mitä luulette voittavanne lakon kautta?"

"Sitä en ole tullut ajatelleeksi", vastasi Jurgis.

"Aivan oikein", sanoi Scully, "mutta tehkää se nyt. Voitte olla varma siitä, että lakko loppuu muutaman päivän perästä ja että työmiehet saavat siinä nahkaansa; ja sillävälän saatte pitää hyvänänne kaikki mitä teidän vain onnistuu kiskoa. Ymmärrätekö?"

Ja Jurgis ymmärsi. Hän palasi takasin työhönsä. Miehet olivat poislähtiessään jättäneet jällelle ison joukon teurastettuja sianruumiita eri valmistusasteilla, ja päällysmies koetteli johtaa muutamien kymmenien kirjanpitäjain, pikakirjottajain ja juoksupoikain heikkoja ponnistuksia työn loppuun saattamiseksi. Jurgis meni suoraa päätä hänen luoksensa ja sanoi: "Olen tullut takasin työhön, Mr. Murphy."

Päällysmiehen kasvot kirkastuivat. "Kelpo mies!" huudahti hän. "Käykää käsiksi tähän!"

"Odottakaa silmänräpäys", sanoi Jurgis hilliten hänen innostustaan.
"Ajattelen että voisitte maksaa minulle hiukan parempaa palkkaa."

"Kyllä", vastasi toinen, "luonnollisesti. Mitä vaaditte?"

Jurgis oli miettinyt asiaa koko tien. Hänen rohkeutensa oli menemäisillään, mutta hän nyrkitti käsiään ja sanoi: "Luulen tarvitsevani saada kolme dollaria päivältä."

"Hyvä", vastasi toinen heti; ja ennenkun ilta oli käsissä, oli Jurgis saanut tietää, että kirjanpitäjät, pikakirjoittajat ja juoksupojat saivat viisi dollaria päivältä. Hän olisi voinut vaikka repiä tukan päästänsä!

Tällä tapaa Jurgiksesta tuli muuan noita nykyaikaisia "amerikalaisia sankareja" — mies, jonka hyveitä voi hyvin verrata niihin, mitä Lexingtonin ja Valley Forgen marttyyrit osottivat. Yhtäläisyys ei tietystikään ollut täydellinen, sillä Jurgiksella oli hyvä palkka ja upeat vaatteet ja sai hän mukavan vuoteen joustavine patjoineen sekä kolme oivallista aterialla päivässä; hän oli myöskin täydellisesti turvattu henkensä ja ruumiinsa puolesta, paitsi jos hänen oluenhimonsa sattui viekottelemaan hänet teurastamon porttien ulkopuolelle. Eikä hän tässäkään tapauksessa ollut vallan ilman turvaa; suuri osa Chikagon muuten niin riittämättömästä poliisivoimasta heitti nimittäin äkkiä rikoksellisten takaa-ajon sikseen ja marssi hänen ja toisten lakonrikkurien avuksi.

Niin hyvin poliisi kuin lakkolaiset olivat sopineet, ettei mitään väkivaltaisuuksia saisi tapahtua; mutta oli kolmas asiasta jännitetty puoli, jolla oli toisenlaiset toiveet ja se oli sanomalehdistö. Ensi päivänään lakonrikkurina Jurgis päätti aikaisin, ja jonkinmoisessa uhkamielisyyden puuskassa kehotti hän kolmea tovereistaan lähtemään hänen kanssaan ulos tyhjentämään lasin tai pari. Nämä suostuivat tuumaan ja poistuivat tehtaasta Halsted Streetin varrella olevan pääportin kautta, missä useita poliiseja oli vartioimassa ja myöskin muutamia ammattiyhdistyksen lähettiläitä vaanimassa, ketä kävi sisään ja ulos. Jurgis ja hänen toverinsa astuivat etelään päin Halsted Streetiä pitkin ja sivuuttivat juuri hotellikorttelin, kun äkkiä puoli tusinaa miehiä syöksyi kadun poikki heidän luokseen ja alkoi moittia heitä kehnosta käyttäytymisestään työtovereitaan kohtaan. Kun heidän sanojansa ei heidän mielestään kyllin kohteliaasti kuunneltu, rupesivat he uhkailemaan; ja äkkiä tempasi muuan heistä hatun erään Jurgiksen toverin päältä ja nakkasi sen aidan yli. Mies ryntäsi hattunsa perään, ja silloin kajahti yht'äkkiä huuto: "lakonrikkureita!" ja tusina miehiä tuli juosten kapakoista ja porttikäytävistä; Jurgiksen tovereista menetti taas muuan rohkeutensa ja lähti lippasemaan edellisen jälkeen. Jurgis ja neljäs mies pysyivät niin kauvan paikalla, että ennättivät tyydytyksekseen vaihtaa muutamia iskuja vastustajainsa kanssa, jonka jälkeen hekin lähtivät pakoon etsien turvaa aitauksen takana. Tällävälän tuli tietysti poliisikin juosten paikalle, ja kun kansanjoukkoa alkoi kokoutua, tuli enemmän poliiseja, jotka pelkäsivät yleistä meteliä. Jurgis ei tiennyt tästä mitään vaan palasi Teurastamokadulle; ja tultuaan tehtaan pääkonttorin kohdalle näki hän erään äskeisen toverinsa, joka hengästyneenä ja kovin kiihottuneena kertoi alituisesti kasvavalle katuyleisölle, miten hän ja kolme muuta olivat joutuneet ulvovan roistojoukon käsiin, joka oli ollut repiä heidät palasiksi. Jurgis kuunteli kertomusta ivallisesti hymyillen, ja moniaita reippaalta näyttäviä nuoria miehiä seisoi vieressä kuunnellen ja ahkerasti merkiten jotakin taskukirjoihinsa; ja ei täyden kahdenkaan tunnin kuluttua näki hän sanomalehtipoikien ryntäävän katuja pitkin kainaloissa mahtavat kääryt sanomalehtiä, joista pitkän matkan päähän erotti kuuden tuuman korkuisilla, punasilla ja mustilla kirjaimilla painettuja otsakkeita:

/#

"VÄKIVALTAISUUKSIA TEURASTAMOISSA! LAKONRIKKUREJA JOUTUNUT
RAIVOAVAN KANSANJOUKON KÄSIIN!"

#/

Jos hän olisi voinut ostaa kaikki Yhdysvaltain sanomalehdet seuraavana aamuna, olisi hän huomannut että kertomusta hänen oluenjuontimatkastaan luki neljäkymmentä miljoonaa ihmistä ja että se oli

antanut aihetta johtaviin kirjoituksiin toiselle puolelle maan vakavista liikelehdistä.

Jurgis tuli näkemään enemmänkin tällaista ajan pitkään. Tätä nykyä oli hänellä vapaus työn päätyttyä joko kulkea rautatiellä kaupunkiin suoraan teurastamosta tai sitte viettää yönsä huoneessa, jossa sänkyjä seisoivat vieressä pitkissä riveissä. Hän valitsi jälkimmäisen ehdon, mutta hänen suureksi ikäväkseen tuli kokonaisia parvia uusia lakonrikkureita läpi koko yön. Kun vain aniharvoja paremmista työmiehistä tuli sellaiseen työhön, muodosti tämän lajin "amerikalaisia sankareita" itse asiassa "kerma" koko kaupungin roskaväestä puhumattakaan neekereistä ja kaikkein kehoimmista ulkomaalaisista — kreikkalaisista, rumaniaalaisista, sisilialaisista ja slovakeista. Heitä oli tänne houkutelut enemmänkin toivo mieluisista tappeluista ja irstailuista kuin korkeista palkoista; ja he häiritsivät yörauhaa kamalasti kirkuen ja hoilaten, eivätkä tavallisesti käyneet ennen nukkumaan, kuin jo aika oli heidän nousta ylös ja alkaa päivän työ.

Seuraavana aamuna, ennenkun Jurgis oli lopettanut aamiaisensa, käski "Pat" Murphy hänen käymään erään tehtaanjohtajan puheille, joka tahtoi ottaa selvää hänen kokemuksistaan teurastamossa. Hänen sydämensä rupesi rajusti sykkimään, sillä hän arvasi että nyt oli hänen hetkensä tullut — että hänestä tehtäisiin päällysmies!

Jotkut päällysmiehistä olivat ammattiyhdistyksen jäseniä ja olivat yhtyneet lakkoon muiden kera. Etenkin teurastusosastolla tehtaanomistajat olivat joutuneet enimmänsä pulaan — sillä osastolla, jossa miehiä kipeimmin tarvittiin; lihan savustaminen, säilyttäminen ja suolaaminen voitiin kyllä pysäyttää toistaiseksi, mutta tuoretta lihaa täytyi hankkia, sillä muuten joutuisivat hotellit, ravintolat ja yksityiset pulaan, ja silloin voisi "yleinen mielipide" ottaa kerrassaan vaarallisen suunnan.

Tällaista tilaisuutta ei tarjoutuisi enää toista kertaa, ja senvuoksi päätti Jurgis tarttua sitä kiini siivestä. Hänhän tunsu työn perinpohjin ja voi opettaa toisiakin siihen. Mutta jos hän ottaisi toimen vastaan ja hoitaisi sitä esimiestensä tyytyväisyydeksi — pidettäisiinkö hän sitte edelleen siinä eikä ajettaisi pois, kun lakko oli ohi? Tähän johtaja vastasi, että hän siinä suhteessa voi varmasti luottaa Durhamin yhtiöön — he aikoivat antaa ammattiyhdistyksille läksytyksen ja samaten niille päällysmiehille, jotka olivat niihin liittyneet. Jurgis saisi viisi dollaria päivässä niin kauvan kun lakkoa kesti ja viisikolmatta dollaria viikossa sen loputtua.

Ystävämme sai siis pukeutua päällysmiehen pukuun, ja hän antautui kaikella hartaudellaan työhönsä. Alhaalla teurastamossa tarjoutui todella omituinen näky — joukko typeriä neekereitä ja ulkomaalaisia, jotka eivät käsittäneet sanaakaan hänen puheestaan; joukossa kalpeita kirjanpitäjiä sisäänpainunein rinnoin ja puolittain tajuttomina troopillisesta kuumuudesta ja tuoreen veren äitelästä hajusta, ja kaikki työskennellen viimeisistä voimistaan teurastaessaan ja palotellessaan paria tusinaa teuraseläintä — ja kaikki tämä paikalla, missä vuorokausi sitten vanha harjautunut väki oli ihmeellisen taitavasti ja joutuisasti "valmistanut" neljäsataa eläinruumista tunnissa!

Neekerit ja satamista peräisin olevat "jätkät" eivät kernaasti tehneet työtä, ja tavantakaa näki muutamien vetäytyvän syrjään lepäämään. Parin päivän perästä oli Durham ja K:i panettanut seiniin sähkölöyhyttimiä viillyttämään ilmaa huoneissa, asettelipa seinävierille sohviakin työmiesten leposijoiksi; mutta tälläväläin voivat nämä kätkeytyä jonnekin varjoisiin loukkoihin ja vedellä makeita unia; ja kun kellään ei ollut mitään määrättyä työpaikkaa, voi siten kulua tuntikausia, ennenkun heidän päällysmiehensä ennättivät kaivata heitä. Mitä kirjanpitäjäpoloisiin tulee, niin tekivät he parhaansa pelkästä säikähdyksestä; sillä kolmekymmentä heistä oli ensimmäisenä aamuna saanut "potkun", kun olivat kieltäytyneet työskentelemästä teurastamossa — puhumattakaan koko joukosta naisapulaisia ja koneellakirjoittajattaria, jotka eivät olleet tahtoneet toimia tarjoilijattarina.

Sellaiseen työvoimaan tuli Jurgiksen nyt istuttaa taitoa ja vauhtia. Hän teki parastaan, lenteli edestakasin, asetti heitä riviin ja näytti heille kaikki temput ja liikkeet; hän ei ollut tähän asti ikäänään antanut käskyjä, mutta sen sijaan kyllä saanut sitä enemmän, niin että hän tiesi miten johdon piti käydä, ja niinpä hän pian tulikin vauhtiin ja ärjyi ja komenteli kuin mikäkin kenraali. Hänellä ei kuitenkaan ollut kaikkein taipuvaisimpia oppilaita. "Kuullapa, massa", voi kuulla jonkun jättimäisen neekerin inttävän vastaan, "jollei massa tykkää miten minä työskennellä, niin massa panna toinen mies minun sijaan." Ja sitte kokoutuivat tavallisesti kaikki samallaiset lurjukset yhteen ja mutisivat uhkauksia. Ensimmäisen aterian jälkeen olivat kaikki teräsveitset tipotiessään, ja nyt kävi jokainen neekeri teräväksi hiottu veitsi saapasvarressa.

Jurgis piankin huomasi, ettei sellaiseen sekamelskaan voinut saada minkäänlaista järjestystä, ja hän rupesi ottamaan asian siltä kannalta kuin se todellisuudessa oli — hänen ei kannattanut huutaa ääntään käheäksi aivan turhan tautta. Jos nahkoja ja suolia leikeltiin rikki, niin että ne kävivät vallan arvottomiksi, ei ollut mahdollista keksiä syyllistä joukosta; ja jos joku katosi ja unohti tulla takasin, ei kannattanut ruveta häntä etsiskelemään, sillä sillävälin olisivat kaikki muutkin puitaneet tiehensä. *Kaikki* kävi päinsä lakon aikana, ja tehtaanomistajat maksoivat! Ennen pitkää Jurgis huomasi, että tottumus lepäämään oli antanut jollekin nerokkaalle sielulle sen aatteen, että tällä tavoin voi

työskennellä useammassa kuin yhdessä paikassa ja ansaita enemmän kuin viisi dollaria päivässä. Kun Jurgis kerran näki erään miehen koettavan tätä keinoa, tahtoi hän siinä silmänräpäyksessä antaa hänelle "potkun", mutta mies pujotti viekkaasti silmiään räpyttäen hänen käteensä kymmendollarisen — ja hän otti sen vastaan. Piankin tuli tällainen menettely tietysti yhä yleisemmäksi, ja Jurgis ansaitsi siitä sievät sivutulot.

Näin hankalain olosuhteiden vallitessa voivat tehtaanomistajat pitää itseään onnellisina, jos saatiin edes se nautakarja teurastetuksi, joka oli vahingoittunut matkalla, ja ne siat, joissa huomattiin sairaudenoireita. Sattui usein pari kolme päivää kestäneen matkan jälkeen lämpimässä ilmassa ja ilman vedensaantia, että sika sai koleeran ja kuoli; ja silloin hyökkäsivät toiset elukat sen kimppuun, ennenkun hengenkipinä siitä edes oli ennättänyt sammuakaan, sillä seurauksella että siitä matkan perillä oli vain luut jälellä. Jollei kaikki sikoja samassa vaunussa heti teurastettu, menehtyivät ne kaikki tähän hirvittävään tautiin, eivätkä ne silloin enää kelvanneet muuhun kuin ihrakeittiöön. Sama oli nautakarjan laita, kun se oli vahingoittunut tai kuolemaisillaan taikka hypperi ympärinsä, taittuneet kylkiluut pistäen kupeilta lihan läpi esiin — sekin täytyi heti teurastaa, vaikka välikauppiasten ja ostajain ja päällysmiesten olisi pitänytkin riisua takkinsa ja auttaa niitä nylkemään. Ja tällä aikaa kokoilivat tehtaanisäntien asiamiehet kaikkialla etelävaltioiden maaseutupiireissä neekerijoukkoja, lupailen näille viisi dollaria päivässä ja vapaan ylläpidon, mutta he varoivat tarkoin ilmaisemasta, että nyt vallitsi lakko. Jo oli vaununlastittain niitä tulossa, ne ajoivat erityisen taksan mukaan, ja kaikki muu rautatieliikenne sai keskeytyä niiden takia. Monet kaupungit ja valtiot käyttivät tätä tilaisuutta hyväkseen tyhjentääkseen vankiloitaan ja ojennuslaitoksiaan liiasta väestä — Detroitissa esim. olivat viranomaiset taipuvaiset vapauttamaan kaikki vankinsa sillä ehdolla, että nämä laputtaisivat kaupungista tiehensä vuorokauden kuluessa, ja teurastamoiden asiamiehet vaanivat oikeushuoneustoissa ja pitivät silmällä, etteivät sellaiset pääsisi pujahtamaan harhateille. Ja kaiken aikaa kulettivat kokonaiset junat kaikenlaisia tarpeita näin kokoonhaalittujen työmiesten mukavuudeksi, whiskyä ja olutta unohtamatta, jotta he eivät joutuisi kiusaukseen karata tehtaista. Cincinnatissa pestattiin kolmekymmentä nuorta tyttöä "panemaan hedelmiä astioihin"; ja kun nämä tulivat perille, määrättiin heidät panemaan lihaa säilykerasioihin, ja heille varustettiin makuusijat isoon käytävään, jota myöten miesten oli kulkeminen. Sitämukaa kuin tulokasparvia saapui päivin ja öin poliisivoiman suojelemina, ahdettiin ne kylmillään oleviin työhuoneisiin, varastohuoneisiin ja vaunukatoksiin, niin tiheään sullottuina että makuusijat koskettivat toisiaan. Eräissä paikoin käytettiin makuusuoja vielä ruokailuhuoneiksikin, ja öisin saivat miehet usein asettaa sänkynsä pöydille ollakseen turvassa lukemattomilta rottaparvilta.

Mutta kaikista ponnistuksistaan huolimatta ei tehtaanomistajilla ollut mitään syytä tyytyväisyyteen. Yhdeksänkymmentä prosenttia työväestä oli mennyt pois; ja heidän täytyi piakkoin hankkia itselleen aivan uusi työväestö — lihanhintojen noustessa kolmellakymmenellä prosentilla ja yleisön äänekkäästi vaatiessa sovittelamista. He tarjoutuivat jättämään asian sovinto-oikeuden ratkaistavaksi, ja kymmenen päivän perästä hyväksyivät ammattiyhdistykset ehdotuksen ja lakko ratkaistiin hyvällä. Sovittiin että kaikki vanhat työmiehet otettaisiin takasin viidenviidettä päivän kuluessa ja ettei "mitään poikkeusta tehtäisi niiden suhteen, jotka kuuluivat ammattiyhdistyksiin".

Tämä oli levoton aika Jurgikselle. Jos vanhat työmiehet otettaisiin "poikkeuksetta" takasin, menettäisi hän nykyisen paikkansa. Hän ryntäsi tehtaanjohtajan puheille, joka hymähti karsaasti ja käski hänen odottamaan. Durhamin lakonrikkureista vain aniharvat jättivät paikkansa.

Oliko tämä "ratkaisu" kavala temppu tehtaanomistajien puolelta ajan voittamiseksi, tahi tahtoivatko he samalla kertaa tehdä lakosta lopun ja iskeä surmaniskun ammattiyhdistyksille tällä menettelyllään, sitä on vaikea sanoa; mutta samana iltana lähetettiin Durham ja K:in pääkonttorista maan kaikkiin suuriin lihatehdaskeskuksiin sähkösanomia, jotka sisälsivät seuraavaa: "Elkää ottako keitään ammattiyhdistysten johtajia!" Ja seuraavana aamuna kokoutui kaksikymmentätuhatta työmiestä Durhamin tehtaitten porteille ruokavasut ja työvaatteet käsivarrella; Jurgis seisoi lähellä saman sikateurastamon porttia, jossa hän oli työskennellyt ennen lakkoa, ja näki mahtavan joukon kärsimättömiä miehiä odottelemassa nelisenkymmentä poliisia vartiaina; ja sitte hän näki ylijohdajan tulevan ulos ja kulkevan pitkin riviä ja valitsevan miehen toisensa jälkeen, ketkä hänelle parhaiten soveltuivat. Yksi toisensa jälkeen sai tulla tehtaaseen, mutta oli muutamia miehiä rivin päässä, joita ei koskaan puhuteltu — ja nämä huomattiin olevan ammattiyhdistysten johtajia ja luottamusmiehiä, joiden Jurgis oli kuullut pitävän puheita kokouksissa. Joka kerta kun sellainen sivuutettiin, syntyi tietystikin yhä äänekkäämpää mutinaa ja katseet kävivät yhä uhkaavammiksi. Sieltäpäin missä teurastamotyömiehet odottelivat vuoroaan kuuli Jurgis huutoja ja näki levottomasti liikehtivän kansanjoukon, jonkavuoksi hän kiirehti sinne. Muuan jättimäinen teurastaja, joka oli puheenjohtaja ammattiyhdistysten suuressa neuvostossa, oli tullut viidesti sivuutetuksi, ja toiset kuohuivat raivosta; he olivat valinneet kolmimiehisen lähetystön puhumaan ylijohdajan kanssa, ja nämä olivat kolmasti yrittäneet päästä hänen puheilleen, mutta olivat joka kerta karkotetut takasin poliisien heiluttaessa pamppujaan. Nyt syntyi sanomaton meteli ja karjunta, kunnes ylijohdajan viimein oli pakko näyttäytyä.

"Me tulemme kaikki yhdellä kertaa työhön, taikka sitte ei yksikään meistä!" huusivat sadat äänet yhtä haavaa. Johtaja puolestaan pui nyrkkiä heille ja huusi: "Te lähditte täältä kuten parvi elukoita, ja kuten elukat te palaatte takasin!"

Silloin hyppäsi jättimäinen teurastaja-puheenjohtaja äkkiä ylös muutamalle kiviröykkiölle ja karjasi: "Kaikki on lopussa, pojat, me lähdemme jälleen tiehemme!" Ja siten julistivat teurastamotyömiehet uuden lakon heti paikalla; he kokosivat toverinsa toisista osastoista, joissa samallaista menettelyä oli harjoitettu, jonka jälkeen kaikki marssivat tiehensä Teurastamokatua pitkin, joka oli täynnä rajulla eläköönhuudoilla tervehtiviä työmiehiä. Miehet, jotka jo olivat menneet työhönsä teurastamoissa, heittivät työkalut käsistään ja liittyivät heihin; jotkut nelistivät edestakasin hevosten selässä ja julistivat uutista, ja puolen tunnin jälkeen oli koko Packingtown jälleen lakossa ja kaikkien sydämmet kiehuivat raivosta.

Packingtowniin tuli vallan toisellinen henki tämän jälkeen — koko kaupunginosa oli kuin kuohuva intohimojen kattila, ja ken "lakonrikkureista" uskalsi pistäytyä kadulle, sai pahanpäiväisesti selkäänsä. Pari kolme sellaista tapausta sattui joka päivä, ja selonteoissaan niistä työnsivät sanomalehdet kaiken syyn ammattiyhdistyksien niskoille. Ja kuitenkin oli tapahtunut kymmenen vuotta aikasemmin, jolloin Packingtownissa ei vielä lainkaan ollut ammattiyhdistyksiä, että erään lakon puhjetessa oli saatu paikalle kutsua kokonainen sotaväkiosasto ja oikea tappelu oli syntynyt tämän ja lakkolaisten välillä yöllä muutaman tavarajunan liekkien valossa, joka oli pistetty tuleen. Packingtown oli aina levottomuuksien ahjo; "Whiskynurkassa", jossa oli sadottain krouveja, tapeltiin alituisen, pahimmin lämpimänä vuodenaikana. Ja jos joku olisi ottanut vaivakseen tutkia poliisin pöytäkirjoja, olisi hän huomannut tänä kesänä olleen vähemmän meteleyä kuin milloinkaan ennen — ja kuitenkin oli kaksikymmentätuhatta ihmistä työttöminä ja ilman muuta tehtävää kuin kävellä päiväkaudet ympäriinsä ja hautoa mielessään katkeria kokemuksiaan. Eipä kenkään osannut kertoa niistä ponnistuksista ja taisteluista, joita ammattiyhdistyksen johtavat miehet saivat kestää pitäessään tätä suunnatonta joukkoa kurissa, pidättäessään lakkolaisia ryöstämästä ja polttamasta, elähyttäessään, tukieksaan ja johdattaessaan sataatuhatta ihmistä yli kymmenestä eri kansallisuudesta, kuuden viikon nälän, epätoivon ja pettymyksen aikana.

Tälläväläin olivat tehtaan omistajat lopullisesti päättäneet hankkia itselleen vallan uusia työvoimia. Muutamia tuhansia lakonrikkureita vietiin joka yö tehtaisiin ja jaettiin eri osastoihin — teurastajia, myyjiä ja teurastamoiden vähittäismyyntipaikkain johtajia sekä joitakuuta harvoja ammattiyhdistysten jäseniä, jotka olivat karanneet muista kaupungeista, mutta verrattomasti suurimpana osana näistä uusista työvoimista olivat Etelän puuvilla-alueista tuotetut "verekset" neekerit, joita ajettiin teurastamoihin kuin nautakarjaa. Oli tosin olemassa laki, joka kielsi rakennuksia käyttämästä asuinhuoneiksi, jollei erityistä lupaa oltu hankittu ja niitä varustettu kunnollisilla akkunoilla, porraskäytävillä, ja pelastustarpeilla valkean vaaran varalta; mutta täällä oli "maalaushuoneeseen", jonne pääsi vain umpinaista, kapeaa solaa pitkin ja jossa oli vain yksi ovi eikä ainoatakaan akkunaa, sullottu sata miestä, jotka makasivat patjoilla lattialla aivan kylki kylässä. Jonesin "sikatalon" kolmannessa kerroksessa oli yhdellä ainoalla akkunalla varustettu varastohuone, ja sinne oli ahdettu seitsemänsataa miestä, jotka makasivat yönsä rautasänkyjen pelkillä jousilla, ja päivällä niitä käytti yhtä suuri joukko yötyöntekijöitä. Ja kun sanomalehdet nostivat suuren hälinän näistä epäkohdista, oli seurauksena virallinen tutkimus, joka pakotti kaupungin pormestarin käskemään että lain määräyksiä oli noudatettava — ja tehtaanomistajat puolestaan saivat erään tuomarin julistamaan "lain selityksen", jonka mukaan pormestarilla ei ollut oikeutta antaa sellaisia käskyjä!

Juuri tähän aikaan voi pormestari kerskailla hävittäneensä kaikki peliluolat ja kilpapaainiskelut kaupungista, mutta nyt oli joukko ammattipelureja yhtynyt liittoon nylkeäkseen lakonrikkureita; ja minä yönä tahansa voi Brownin tehtaan ulkopuolella nähdä rotevien neekerien, vyötäisiin asti alastomina kolkuttelevan toistensa kalloja peliriitojen vuoksi, silläväläin kun heidän ympärillään tungeksi ulvova ihmisjoukko, miehiä ja naisia — nuoria valkosia maalaistytöjä kihisi neekerien keskellä, joilla kaikilla oli veitset saapasvarsissaan, ja kokonaisia rivejä kiharaisia villapäitä kurkisti ulos jokaisesta akkunasta läheisissä tehdasrakennuksissa. Näiden mustain miesten esi-isät olivat olleet Afrikan viljejä; ja sittemmin olivat he eläneet täällä orjuudessa tahi väkisin pidätetyt syrjässä ihmisoikeuksista sellaisissa yhteiskunnissa, joita hallittiin orjuusajan traditsioiden mukaan. Nyt he olivat ensi kertaa vapaita — vapaita tyydyttämään kaikkia himojaan, vapaita turmelemaan itsensä. Heidät oli tuotu rikkomaan lakkoa; ja kun se oli lopussa, vietäisiin heidät jälleen pois, eivätkä heidän nykyiset isäntänsä enää koskaan näkisi heitä; ja senvuoksi kuletettiin vaununlastittain whiskeyä ja naisia tehtaisiin ja myytiin heille, niin että teurastamoissa näytti siltä kuin kaikki hornan riihottomat henget olisivat päässeet valloilleen. Jok'ikinen yö vaihdettiin siellä puukoniskuja ja revolverinlaukauksia; ja väitettiinpä tehtailijain hankkineen itselleen rajattoman valtuuden kulettaa ruumiita pois kaupungista tarvitsematta niiden tautta vaivata viranomaisia. He majoittivat miehiä ja naisia samoille lattioille, ja yön tullen alkoi tehtaissa mässäyksiä ja irstailuja, joiden vertaisia ei Amerikassa koskaan ennen oltu nähty. Ja kun nämä naiset kuuluivat Chikagon porttoloiden "kermaan" ja miehet olivat enimmäkseen kaikesta tietämättömiä

maalais-neekerejä, alkoi pian sanomattomia tauteja vahvasti levitä — ja tämä kaikki tapahtui paikassa, missä valmistettiin ravintoaineita sivistyneen maailman kaikille tahoille!

"Yhdistyneet teurastamot" eivät olleet koskaan olleet mikään hauska paikka; mutta nyt ne eivät ainoastaan olleet maailman suurimpia teurastushuoneita, vaan myöskin leiri 15-20,000:ntiselle ihmiskarjalle. Ja koko päivän mittaan lankesivat auringon hehkuvat säteet tälle neliöpenikulman laajuiselle alalle, joka oli täynnä inhottavuuksia; kymmeniätuhansia päitä käsittäville karjalaumoille, jotka olivat sulloitetut ahtaisiin, myrkyllisiä höyryjä ja lemuja henkiviin aitauksiin; paljaille, polttavan kuumille rautatienkiskoille ja noihin suunnattomiin lihatehtaisiin, joiden loukeromaisiin käytäviin ei milloinkaan päässyt ainoatakaan raitista tuulahdusta ilmaa viillyttämään. Siellä ei ollut ainoastaan kokonaisia virtoja lämmintä verta ja vaununlastillisia vielä höyryävää lihaa, ihransulatuskattiloita ja suovankeittolaitoksia, liimatehtaita ja lanta-altaita, joista lähti löyhkä sellainen kuin hornan uumenista — siellä oli vielä kokonaisia tonneja roskaa ja siivottomuutta, joka märkäni auringonhelteessä, ja kuivamaan pantuja työmiesten likaisia paitoja, ruokasaleja täynnä epäilyttäviä ravintoaineita, pilvittäin mustia lantakärpäsiä ja avoimia lokaviemärejä — kynä ei kykene kuvaamaan kaikkia näiden tuhansien erilaisten löyhkien suloista symponiaa!

Ja entä illalla sitten, kun nämä ihmislaumat virtasivat ulos kaduille huvittelemaan — tappelemaan, pelaamaan, juomaan ja irstaillemaan, laulaen, soittaen banjoa ja tanssien! He työskentelivät tehtaissa viikon kaikki seitsemän päivää, ja heillä oli kilpapainiskelunsa, kukkotappelunsa ja uhkapelinsä sunnuntai-illoin; mutta silloin voi matkan päässä näistä paikoista nähdä nuotion palavan ja sen ääressä vanhan, harmaatukkaisen neekerivaimon, laihan ja kuvattoman kuin noita-akka, joka hurjasti liehuvin hiussuortuvien ja salamoivien silmin huusi puolittain laulavalla äänellä helvetin tulesta ja "karitsan verestä", ja miehiä ja naisia piehtaroiden maassa, vääntelehtien ja vaikeroiden kauhun ja omantunnontuskien valtaamina.

Sellaisia olivat teurastamot lakon aikana; ja sillävälän odottelivat ammattiyhdistykset asiain kehitystä äänettömän epätoivon vallassa ollen, ja koko maa huusi nälkäisen lapsen tavoin ruokaa — mutta tehtaanomistajat kulkivat karsain katsein tietään. Jok'ikinen päivä he hankkivat uutta työväkeä ja voivat senvuoksi ottaa jäykemmän ryhdin vanhoja työmiehiään kohtaan — voivat panna nämä kappaletyöhön ja erottaa heidät, jollei työ sujunut heiltä kylliksi nopeaan. Jurgis oli heidän välimiehiään tässä keinottelussa, ja hän voi tuntea muutoksen tapahtuvan päivä päivältä aivan kuin valtavassa koneessa, joka alkaa hitaasti liikkua. Hän oli jo tottunut komentamiseen; ja seurauksena tukahuttavasta kuumuudesta ja löyhkästä sekä siitäkin seikasta, että hän tiesi olevansa lakonrikkuri ja halveksi itseänsä sentähden, oli se että hän rupesi juomaan ja osottamaan hirvittävän huonoa tuulta — hän kirosi ja vannoi alaisilleen miehille ja ajoi heitä työhön, kunnes he kaatuivat maahan pelkästä väsymyksestä.

Sitten tapahtui eräänä elokuunpäivänä myöhään illalla, että ylijohtaja syöksähti sisään ja huusi Jurgikselle ja hänen työkuunnalleen, että nämä lakkaisivat työstä ja tulisivat ulos. He seurasivat häntä eräälle paikalle tehtaan ulkopuolella, jossa väkijoukon keskellä odotteli useita kahdella hevosella valjastettuja rattaita ja kolmet päivystysvaunut täynnä poliiseja. Jurgis ja hänen miehensä hyppäsivät rattaille, ja jono lähti liikkeelle mitä huiminta kyytiä. Muutamia sonneja oli äsken murtautunut irti aitauksestaan, ja lakkolaiset olivat saaneet vihiä niistä, joten tuima kahakka oli odotettavissa.

He ajoivat ulos Ashland Avenuelle vievästä portista ja suuntasivat kulkunsa yleistä kaatopaikkaa kohti. Raivoisa kiljunta tervehti heitä kun he näyttäytyivät kadulla, ja miehiä ja naisia ryntäsi ulos krouveista heidän täristäessään eteenpäin. Mukana oli kuitenkin kahdeksan tai kymmenen poliisia, eikä mitään yhteeniskemistä tapahtunut, ennenkun he tulivat eräälle paikalle, jossa kadun tukkesi sankka ihmisjoukko. Ajajat huusivat varottavasti, ja joukko hajausi kuin akanat tuuleen — siinä virui muuan sonneista verissään. Joukko nautainteurastajia asui läheisyydessä, jotka olivat ilman työtä, heillä oli nälkäiset lapset kotona — ja seuraus oli, että joku heistä oli nuijannut elukkaa otsaan; ja kun ensi luokan työmies voi teurastaa ja palotella teuraan muutamassa minuutissa, ei ollut ihmettä että elukasta jo oli poisviety monta paistinpalaa ja muita arvokkaita osia. Tämä oli tietysti rangaistava teko, ja poliisit alkoivat jakaa lainsäätämää rangaistusta hyppäämällä alas vaunuistaan ja huimimalla pampuillaan iskuja minne sattui. Joukosta kohosi hirveitä raivon ja tuskan huutoja, ja säikähtyneet ihmisparat pakenivat asuinhuoneisiin ja myymälöihin tahikka juoksivat sikinsokin katua alaspäin. Jurgis ja hänen mieskuntansa ottivat osaa ajometsästykseen, jokainen valitsi itselleen uhrin ja koetti ajaa sitä johonkin loukkoon ja sitte antaa sille selkään. Jos vainottu pakeni johonkin taloon, syöksyi hänen takaa-ajajansa perästä ja seurasi häntä portaita ylös iskien aseellaan kaikkia tielle sattuvia ja vetäen viimein parkuvan otuksensa esiin jostakin vaatesäiliöstä vanhojen resujen alta.

Jurgis ja kaksi poliisia olivat ajaneet muutamia miehiä erääseen krouviin. Muuan vainotuista etsi turvaa tiskin takana, josta toinen poliiseista veti hänet erääseen loukkoon ja alkoi mukiloida hänen selkäänsä ja hartioitaan, kunnes poloinen kaatui kumoon ja sai päänsä pampun tielle. Toinen hypähti taustassa olevan aitauksen yli ja pilkkasi vainoojaansa, joka oli vanhahko, lihava poliisi; ja kun tämä

raivostuneena ja noituen luopui enemmistä takaa-ajoyrityksistä, ryntäsi krouvin emäntä, paksu ja rasvanaamainen puolatar, kirkuen sisään, mutta sai potkun vatsaansa, jotta vierähti pitkäkseen lattialle. Tällävälän oli Jurgis, käytännöllisenä kuten aina, anastanut tiskiltä joukon juomatavaroita; ja lyötyään uhrinsa tainnuksiin seurasi ensimmäinen poliisikonstaapeli Jurgiksen esimerkkiä ja haali taskuihinsa useita pulloja, ja he lähtivät sitte voittosaaliineen tiehensä, ensin särettyään tiskiltä kaikki mitä oli jällelle jäänyt. Särkyvien lasien ja pullojen kilinä sai emännän pian taas jaloilleen, mutta toinen poliisi iski häneen kiini takaapäin, ja ponnistaen polvensa naisen selän taa ja samalla aikaa pitäen käsiä hänen silmillään huusi hän ovelle olevalle toverilleen, että tämä tyhjentäisi rahalaatikon. Sen tehtyään kaikki kolme lähtivät ulos, sittekun emäntää pitelevä poliisi oli antanut tälle sellaisen potkun, että hän taas kellahti lattialle. Kun Jurgiksen mieskunta jo oli saanut sonnindraadon rattaille, lähti seurue joutuin paluumatkalle jällellejäneiden kirousten ynnä sankan kivisateen seuraamana. Nämä kivet ja tiilenkappaleet ottivat tärkeän osan siinä kertomuksessa "katumellakasta", jonka pari tuhatta sanomalehteä seuraavana aamuna julkaisi palstoillaan; mutta rahalaatikon tyhjennys ei jättänyt muuta muistoa jälkeensä kuin uuden kirvelevän haavan tuhansien samanlaisten lisäksi Packingtownin sydäntäsärkeissä legendoissa.

Palattuaan tehtaaseen vasta myöhään iltayönä palottelivat miehet lopun sonnista sekä muutamit muut tapetut elukat, ja niin loppui sen päivän työ. Jurgis lähti alakaupunkiin syömään illallista kolmen toverin seurassa, jotka olivat ajaneet toisilla rattaila, ja katua kulkiessaan he keskustelivat päivän kokemuksista. Virkistettyään itseänsä vankalla illallisella menivät he erääseen sivuhuoneeseen, jossa "onnenpöytää" pelattiin, ja Jurgis, jolla ei koskaan ollut pelissä onnea, menetti viisitoista dollaria. Lohdutukseksen hankki hän itselleen hyvän humalan ja lähti sitte taivaltamaan takasin Packingtowniin kello 2 aamusella, paljon köyhempänä kuin ulos lähtiessään ja hyvin ansainneena — se täytyy myöntää — sen kovanonnan potkauksen, joka nyt odotti häntä.

Mennessään makuupaikkaansa hän kohtasi erään maalatun ja tahraiseen "kimonoon" [Japanilaismallinen naisen hame. Suom. muist.] puetun naisen, joka tuki häntä vyötäisiltä, jottei hän kaatuisi. He poikkesivat muutamaan pimeään huoneeseen, joka sattui heidän tielleen; mutta tuskin olivat he päässeet sinne, kun vastakkaisella seinällä aukeni ovi ja sisään astui mies kantaen lyhtyä. "Kuka siellä?" huusi tämä tuimasti. Ja Jurgis oli juuri mutisemaisillaan vastauksen, kun mies äkkiä kohotti lyhtynsä, niin että sen valo sattui hänen kasvoilleen. Jurgis seisoikin kuin kivettyneenä hämmästyksestä, ja hänen sydämensä vavahti rajusti. Mies oli Connor!

Connor, lastaustoimen päällysmies! Sama mies, joka oli vieteltyt hänen vaimonsa — joka oli toimittanut hänet itsensä vankeuteen, joka oli hävittänyt hänen kotinsa ja turmellut hänen elämänsä! Ja nyt seisoikin hän tuossa kirkkaasti valaistuna!

Jurgis oli usein ajatellut Connoria palattuaan Packingtowniin, mutta nuo asiat tuntuivat hänestä jo niin kaukaisessa menneisyydessä tapahtuneilta, etteivät ne enää suurestikaan liikuttaneet häntä. Mutta nyt, kun hän seisoikin kasvoista kasvoihin tuon miehen kanssa, tapahtui taas mitä oli sattunut kerran ennenkin — hänet valtasi kuohuva viha ja sokea raivo. Ja hän syöksyi miehen kimppuun ja antoi tälle sellaisen iskun silmien väliin jotta hän kaatui, ja tarttui sitte rautakourin vastustajansa kimppuun ja alkoi takoa hänen päätänsä permantoa vastaan.

Nainen rupesi huutamaan, ja väkeä saapui juosten sisään. Lyhty oli lentänyt sirpaleiksi ja valo siitä sammunut, niin että oli pimeätä kuin säkissä, mutta sisääntulleet voivat kuulla Jurgiksen lähättävän hengityksen ja hänen uhrinsa pään kolkkamisen kivilattiaa vastaan. He säntäsivät nyt hänen kimppuunsa ja koettivat kiskoa häntä irti hänen saaliistaan. Vallan kuten edelliselläkin kerralla sai Jurgis taas palasen lihaa vastustajansa leuasta hampaisiinsa, ja kuten silloinkin tappeli hän vimmatusti väliintulijain kanssa, kunnes saapui muuan poliisi, joka löi hänet tajuttomaksi pampullaan.

Ja siten joutui Jurgis heti paikalla "putkaan", jossa vietti loppuyönsä. Mutta tällä kertaa oli hänellä toki rahoja taskussa; ja tultuaan jälleen tolkuillensa tilasi hän juotavaa ja lähetti sanan "Bush" Harperille tukalasta tilastaan.

Harperia ei kuitenkaan näkynyt, ennenkun vanki — vielä sairaana ja pahoinvoivana — oli ollut oikeuden edessä, joka lykkäsi asian toistaiseksi kunnes hänen uhrinsa vammoista oli otettu selvää, jolla aikaa hän pääsisi vapaaksi viidensadan dollarin takausta vastaan. Jurgis raivostui tästä päätöksestä; sillä nyt istui oikeutta uusi tuomari, jolle hän oli vannonut ettei häntä koskaan ennen oltu rangaistu ja että hänen päällensä oli ensin hyökätty — ja jos vain joku ystävä olisi ollut paikalla sanomassa sanan hänen puolestaan, olisi hän todennäköisesti päässyt vallan iltistään vapaaksi.

Mutta Harper selitti olleensa alakaupungissa eikä saaneensa mitään sanaa. "Mitä teille oikeastaan on tapahtunut?" hän kysyi.

"Olen pieksänyt muutaman miehen henkijieveriin", vastasi Jurgis, "ja pääsen nyt vapaaksi viidensadan dollarin takausta vastaan."

"Se asia voidaan kyllä järjestää", sanoi toinen, "vaikka se tietystikin maksaa teille joitakuita dollareja. Mutta miten se tapahtui?"

"Niin, asianlaita oli sellainen että tapasin miehen, joka kerran oli käyttäytynyt kehnosti minua kohtaan", vastasi Jurgis.

"Ken se oli?"

"Hän on päällysmies Brownin tehtaassa — tai ainakin oli. Hänen nimensä on Connor".

Toinen säpsähti. "Connor!" huudahti hän. "Ettehän toki tarkota Phil Connoria?"

"Kyllä", sanoi Jurgis, "juuri häntä. Mitenkä niin?"

"Taivahan vallat!" purskahti toinen hämillään, "silloin olette satimessa. En voi auttaa teitä!"

"Ettekö voi auttaa minua! Miksikäs ei?"

"Niin, nähkääs, hän on Scullyn paraita avustajia — hän on jäsen Sotahuutoliitossa, ja puhuttiinpa hänestä ajottavan kongressinjäsentäkin! Phil Connor! Herra isä sentään!"

Jurgis istui kuin ukkosen iskemänä. "Hän voisi lähettää teidät Joliet-vankilaan jos tahtoisi!" selitti toinen.

"Enkö voi saada Scullyä toimittamaan minut pois täältä, ennenkun hän saa tietää ken se oli?" kysyi Jurgis viimein.

"Mutta Scully ei ole kotona", vastasi Harper — "hän livisti matkoihinsa, jottei hänen tarvitsisi kuulla koko lakosta."

Sepä oli tosiaan kaunis juttu. Jurgis parka istui kuin pilvistä pudonneena. Hänen vaikutusvaltansa oli sattunut yhteen toisen vielä suuremman vaikutusvallan kanssa, ja nyt hän oli hukassa! "Mutta mitä ihmettä sitte tekisin?" kysyi hän heikolla äänellä.

"Mistä minä sen tietäisin?" tokasi toinen. "Minä en edes uskaltaisi mennä takaamaankaan teitä — voisin siten pilata koko tulevaisuuteni".

Taas kotvasen äänettömyyttä. "Ettekö edes sitä voisi tehdä puolestani", pyyteli Jurgis masentuneena, "että olisitte olevinanne tietämättä ketä minä löin?"

"Mutta mitä hyötyä teille siitä olisi, kun teidät jälleen vietäisiin oikeuden eteen?" kysyi Harper. Sitten istui hän ajatuksiinsa vaipuneena muutaman minuutin ajan.

"Ei löydy ainoatakaan keinoa — jollei ehkä seuraava", virkkoi hän. "Minä voisin kentiesi saada takaussummanne vähemmäksi, ja jos teillä sattuu olemaan käteistä rahaa, voisitte maksaa sen ja sitte puuttia tiposen tiehenne."

"Paljoko siihen tarvittaisiin", kysyi Jurgis saatuaan lähempää selkoa menettelytavasta.

"Enpä tiedä", sanoi toinen. "Paljonko teillä sitte on?"

"Minulla on noin kolmesataa dollaria pankissa", kuului vastaus.

"Hyvä", virkahti Harper; "minä koetan saada teidät irti tästä summasta, mutta ei ole varmaa onnistunko siinä. Koetan tehdä mitä voin vanhan ystävyysyden takia, sillä minua surettaisi kovin jos tulisitte tuomitukseksi pariaksi vuodeksi kuritushuoneeseen."

Ja sitte veti Jurgis esiin talletuskirjansa, joka hänellä oli neulottuna housunvuorin sisään, ja kirjoitti valtakirjan "Bush" Harperille nostamaan rahat hänen lukuunsa. Sitte meni jälkimmäinen pankkiin, sai rahat, kiiruhti sitten oikeuteen ja selitti tuomarille, että Jurgis oli "reilu" mies ja Scullyn hyvä ystävä; hänen kimppuunsa oli muuan lakonrikkuri hyökännyt. Sen kautta alennettiin hänen takaussummansa kolmeksisadaksi dollariksi, ja Harper lähti suorittamaan itse asian; mutta tätä ei hän maininnut Jurgikselle — yhtä vähän kuin sitäkään seikkaa, että tälle olisi ollut helppo asia jutun uudelleen esille tullessa välttää takaussumman asettamista ja pistää rahat omaan taskuunsa, palkintona Mike Scullyn kunnian puoltamista. Hän sanoi Jurgikselle ainoastaan, että tämä nyt oli vapaa ja että hän teki paraiten kadotessaan näkymättömiin niin pian kuin mahdollista. Ja sitte otti viimemainittu sen dollarin ja neljänentoista sentin suuruisen rahtusen, mikä hänellä enää oli tallella pankissa, ja ne kaksi ja neljännes dollaria, jotka hänellä vielä olivat jälellä edellisen yön juhlimisesta, ja astui mieli täynnä kiitollisuutta raitiovaunuun ja ajoi vastakkaiseen päähän Chikagoa.

XXVII LUKU.

Poloinen Jurgis oli siis vielä kerran joutunut yhteiskunnan hylkiöksi ja maankiertäjäksi. Hän oli avuton kuin villieläin, joka on menettänyt kyntensä tai temmattu esiin suojelevasta kuorestaan. Häneltä oli yhdellä iskulla riistetty kaikki nuo salaperäiset aseet, joitten avulla hän helpostikin olisi voinut hankkia jokapäiväisen leipänsä ja välttää tekojensa seurauksia. Hän ei enää saisi mitään työtä; hän ei enää voinut varastaakaan rankaisematta — hänen oli pakko elää samoilla ehdoilla kuin äsken vielä halveksimansa suuret joukot. Ja mikä vielä pahempi, hän ei uskaltanut edes sekautua näihin suuriin joukkoihin — hänen täytyi pysyä piilossa, sillä hänet oli merkitty uhriksi. Hänen vanhat toverinsa kavaltaisivat hänet saadakseen siten itse vaikutusvaltaa; ja hän ei saisi kärsiä ainoastaan omien hairahdustensa takia, vaan muittenkin rikokset pantaisiin hänen niskoilleen, aivan kuten oli käynyt muutamalle mieskurjalle siinä tilaisuudessa, jolla hän Jack Duanen kera oli ryöstänyt "maalaismatkustajan".

Ja hänellä oli nyt vielä toinenkin vaikeus kestettävänä. Hän oli tottunut vallan uusiin elämäntapoihin, joista ei ollut helppo luopua. Kun hän ennen oli ollut työttömänä, oli hän tyytynyt nukkumaan porttikäytävissä tahi vaunujen alla ja tulemaan toimeen viidellätoista sentillä päivässä. Mutta nyt oli hänellä kaikkia mahdollisia tarpeita, ja niistä kieltäytyminen tuotti hänelle kärsimyksiä. Hänen täytyi saada lasi silloin tällöin, nauttipa hän sen ruuan yhteydessä tahi ei. Väkevien juomien himo oli kyllin vahva voittaakseen kaikki muut tarpeet — hänen täytyi saada tyydyttää sitä, vaikka hänen viimeinen lanttinsa olisi mennyt.

Jurgis seisokeli jälleen tehtaiden ulkopuolella. Mutta koskaan hänen Chikagossa olonsa aikana ei ollut niin vähiä työnsaannin toiveita kuin juuri nykyään. Ensinnäkin vallitsi taloudellinen pula maassa; pari miljoonaa työmiestä oli Yhdysvalloissa ollut työttöminä viime keväästä ja kesästä lähtien, eivätkä näistä lähimaillekaan kaikki vielä olleet saaneet työtä. Ja sitte vei lakko työn seitsemältäkymmeneltä tuhannelta mieheltä ja naiselta koko maassa parin kuukauden ajaksi — näistä oli yksin Chikagossa kaksikymmentä tuhatta, ja monet niistä kävivät työnkerjuulla muissa kaupungeissa. Asiata ei mainittavasti parantanut sekään seikka, että lakko muutamia päiviä myöhemmin lakkasi ja liki puolet lakkolaisista palasi työhön; jokaisen työhön otetun sijalta sai yksi "lakonrikkuri" laputtaa tiehensä ja lisätä työttömäin suurta laumaa. Nuo kymmenen tai viisitoista tuhatta "tuoretta" neekeriä, ulkomaalaista ja vankiloista päästettyä erotettiin nyt työstä ja sai tulla toimeen miten paraiten taisi. Minne tahansa Jurgis meni, tapasi hän aina jonkun sellaisen, ja hän kulki alituudessa pelossa, että joku saisi vihiä poliisin olevan hänen kintereillään. Hän olisi pudistanut Chikagon tomut jaloistaan, mutta vaaran huomattuaan oli hänellä vain jokunen sentti lakkariissaan, ja parempi oli sittekin joutua "putkaan" kuin värjötellä pennittömänä maaseudulla talvisaikaan.

Kymmenen päivän maleskelun jälkeen Jurgis oli vallan vähissä rahoissa, eikä hänen ollut onnistunut vielä saada työtäkään — ei edes tilapäistä tavarainkantoakaan. Vielä kerran oli hän, aivan kuten sairaalasta päästyään, vallan turvaton olemassaolon taistelussa ja näki nälkäkuoleman irvistelevän vastaansa. Hänet valtasi epätoivon kaamea kauhu, miltei mieletön hätä, joka ei hetkeksikään hellittänyt hänestä kynsiään ja heikoksi hänen voimiaan enemmän kuin ravinnonpuute. Hän kuolisi nälkään! Tuo hornan uumenista singahtanut aave ojenteli suomuisia käsivarsiaan häntä vastaan — se kosketti häntä, hän tunsi sen hengityksen kasvoillaan, ja hän tahtoi huutaa ääneensä pelosta; hän voi herätä keskellä yötä vapisten kaikissa jäsenissään ja kylpien hiessään; ja hänen täytyi silloin syöksähtää pystyyn ja paeta. Hän kuleskeli ympäriinsä kysellen työtä, kunnes oli vallan näännyksissä väsymyksestä; hän ei voinut pysytellä hiljaa — hän kuleskeli päämäärättä, ruumis laihana ja kuihtuneena ja silmät rauhattomasti pälyillen ympärillensä. Minne tahansa hän meni, siellä tapasi hän aina pari kolme sataa yhtä viheliäistä raukkaa kuin hän itsekin oli; kaikkialla paistoi ylellisyys heitä vastaan — mutta viranomaisten taipumaton käsi työnsi heidät pois. On vankiloita, joissa mies on sisäpuolella ja kaikki mitä hän himoaa on rautaristikkojen ulkopuolella, mutta on toisenkinlaisia vankiloita, joissa himotut esineet ovat sisäpuolella ja vankiparka itse värjötteli ulkopuolella.

Kun Jurgiksella enää oli jällellä viimeinen neljännesdollarinsa, sai hän kuulla että leipomoissa, ennenkun ovet iltasin sulettiin, oli tapana myydä jällellejäänyt leipä puolesta hintaa; ja silloin lähti hän ja osti muutamalla sentillä pari vanhaa sämpylää, jotka hän mursi kappaleiksi ja työnsi taskuihinsa, ottaen palasen tavantakaa pureskellakseen. Hän ei suvainnut itselleen sentinkään kulutusta tätä paitsi; ja parin kolmen päivän perästä alkoi hän supistaa leipäostoksiaankin ja tutkia lokakaivojakin katuja pitkin kulkiessaan, onnistuen välistä löytämään jotakin syötävää, jonka huolellisesti puhdisti tomusta ja liasta ennenkun suuhunsa pisti — sillä tavoin voi hän viivyttää välttämätöntä loppua vielä muutamia hetkisiä.

Täten oli hän maleksinut ympäriinsä useita päiviä, nälän raivotessa sisuksissaan ja heikontuen päivä päivältä — kunnes hän eräänä aamuna sai kokea jotakin kamalaa, joka miltei tyyten mursi hänen

viimeisetkin voimansa. Hän oli tullut eräälle myymälöitä täynnä olevalle kadulle, jossa muuan henkilö oli tarjonnut hänelle työtä; mutta kun hän paraaksi oli päässyt mielestään täyteen vauhtiin, käskettiin hänen menemään tiehensä, koska häntä ei katsottu kyllin vahvaksi työtä suorittamaan. Ja hän seiso vieressä ja näki, miten eräs toinen mies otettiin hänen sijaansa! Hän otti silloin takkinsa maasta ja lähtikin tiehensä, mutta hänellä oli täysi työ pidättäessään kyyneleitänsä. Hän oli hukassa! Hänen hetkensä oli tullut! Kaikki toivo oli mennyttä! Mutta sitte tapahtui hänessä äkillinen muutos, ja hänen tuskansa muuttui raivoksi. Hän rupesi kiroilemaan kovaa. Hän totta tosiaan palaisi takasin ennen pimeän tuloa ja näyttäisi sille viheliäiselle, mihin hän oikein kykeni!

Hän mutisi vielä joitakin kirouksia, kun aivan äkkiä ilmestyi hänen eteensä muuan vihanneskauppias käsivarrella kaalinpäillä täytetty vasu. Jurgis katsahti nopeasti ympärilleen ja sieppasi sitte itselleen yhden kaikkein suurimmista kaaleista sekä livisti tiehensä. Mies rupesi huutamaan, ja tusinan verta miehiä ja poikia lähti varkaan perään; mutta tämä pääsi pakoon erääseen solaan ja siitä toiseen solaan, josta oli pääsy viereiselle kadulle, ja vasta siellä pysäytti hän vauhtinsa ja työntäen kaalinpäin takkinsa alle asteli hiljakseen eteenpäin tarvitsematta tulla epäillyksi.

Juuri tähän aikaan sattui, että muuan Chikagon sanomalehti, joka puhui paljon "kansan puolesta", avasi "vapaakeittiön" työttömiä varten. Jotkut sanoivat lehden tehneen sen kansansuosion saavuttamiseksi, toiset jälleen senvuoksi, että muuten sen lukijapiiri kuolisi nälkään. Mutta oli asianlaita miten hyvänsä — keitto oli voimakasta ja lämmintä, ja aina sai sitä lautasellisen kuka kurja tahansa sekä päivin että öin. Saatuaan eräältä onnettomuustoverilta kuulla asiasta vannoi Jurgis nielaisevansa tusinan lautasellisia ennen päivänkoittoa; mutta kun tuli tosi käteen, voi hän pitää itseään onnellisena saadessaan edes yhdenkin lautasellisen osakseen, sillä keittiön ulkopuolella odotteli ihmisjono sellainen, että se ulottui katua pitkin kahden korttelin mitan, ja yhtä pitkä jono seiso vielä jällellä, kun ovet lyötiin kiini.

Keittiö oli kaupunginosassa, joka oli vaarallinen Jurgikselle — satama-alueella, missä hän oli tunnettu, mutta sittekin hän meni sinne, sillä hän oli langennut epätoivoon ja alkoi ajatella vankilaa viimeiseksi turvapaikakseen. Tähän saakka oli ilma ollut kaunis, ja hän oli nukkunut yönsä eräässä asumattomassa talossa; mutta nyt rupesi talven merkkejä näkymään. Samana päivänä Jurgis osti kaksi lasia whiskyä pysyäkseen lämpimänä, ja illalla uhrasi viimeisen lanttinsa sämpylän ostoon. Leipämyymälän omisti muuan nekeri, joka kokosi viimeiset oluentähteet kapakoiden oville asetetuista tynnöreistä; ja saatuaan tarpeellisen määrän kokoon pumppasi hän olueen hiilihappoa, joka pani sen poreilemaan, ja möi sen kahdesta sentistä kannun. Ostaja oli oikeutettu nukkumaan yönsä hänen asuntonsa lattialla kaikenlaisen roskaväen joukossa, johon kuului sekä miehiä että naisia.

Kaikki nämä riettaudet rasittivat Jurgista sitä enemmän, kun hän ei voinut olla niitä vertaamatta niihin olosuhteisiin, joissa hän vielä äskettäin oli elänyt. Taasen oli esim. alkanut vaalikausi — viiden tai kuuden viikon perästä oli koko maan äänioikeutettujen valitseminen valtioliiton presidentti; ja hän kuuli niiden ihmiskurjain, jotka nyt olivat hänen jokapäiväisenä seuranaan, keskustelevan kiihkeästi asiasta ja näki kaupungin kadut koristetuiksi valtavilla plakaateilla ja tähtilipuilla [Yhdysvaltain lippu, jonka ylänurkassa on niin monella tähdellä varustettu ala kuin Unionissa on valtioita. Suom. muist.] — ja miten voikaan kuvata niitä epätoivon tuskia, joita hän silloin tunsii?

Ja kuitenkin kohtasi hän muuanna iltana tänä kylmänä vuodenaikana taasen erään seikkailun. Hän oli kerjännyt henkensä edestä koko päivän ja mielikarvaudekseen huomannut, ettei yksikään kristitty sielu välittänyt hänestä hiukkaakaan. Iltamyöhään hän kuitenkin näki erään vanhan säätyläisnaisen astuvan alas raitiovaunusta, ja hän riensi esiin kantamaan hänen sateenvarjoaan ja tavarakääröään kertoen samalla koko surullisen historiansa; ja hänen vastattuaan tyydyttävästi kaikkiin epäluuloisiin kysymyksiin vietiin hänet erääseen ruokatarjoiluun, jossa hänelle tilattiin neljännesdollarin maksava ateria. Hän sai leipää ja lämmintä keittoa, suolaista lihaa perunain ja papujen kera ynnä piirakkaa ja kahvia, niin että hän astui huoneesta ulos vatsa kimmoisena kuin ilmapallo. Ja nähdessään nyt punasten lyhtyjen välkkyilevän sateen ja pimeän läpi ja kuullessaan patarummun kiihottavan jyminän rupesi hänen sydämensä kovasti pamppailemaan. Hän rupesi juoksemaan kaikista voimistaan valoa kohden — sillä hän ymmärsi kysymättäkin, että siellä tänä iltana pidettäisiin joku valtiollinen kokous.

Vaalitaistelu oli alkanut kuten sanomalehdissä lausuttiin "yleisellä välinpitämättömyydellä". Syystä tai toisesta kieltäytyi kansa ottamasta osaa siihen, ja johtajien oli melkein mahdotonta saada ihmisiä kokouksiinsa ja sitte niitä harvoja meluamaan, jotka todella tulivat. Chikagossa tähän asti pidetyt vaalikokoukset olivat olleet jokaiselle puolueelle häpeällisiä tappioita, ja kun tänä iltana esiytyi niin arvokas henkilö kuin koko maan varapresidentin ehdokas, vapisivat kokousten toimeenpanijat levottomuudesta. Mutta armelias taivas oli lähettänyt kylmän ja pitkällisen sadekuuron vuotamaan kaupungin yli — ja nyt tarvittiin vain muutamia raketteja ja punasia lyhtyjä ynnä hetkisen rummunparistystä, jotta kaikki kaupungin kodittomat ja mieroa kiertävät virtaisivat kokouspaikkoihin. Ja aamusella saisivat sanomalehdet tilaisuuden kertoa suuremmoisista kunnianosotuksista, lisäten ettei kokousten osanottajina ollut ainoastaan "silkkisukkiin puettuja kuulijoita", vaan että kansakunnan

palkkaanauttivat yksilötkin suvaisivat osottaa suosiotaan ehdokkaiden mielipiteille.

Pian oli Jurgis saapunut suureen, lipuilla ja Unionin merkkikuvilla koristettuun saliin; ja sittekun kokouksen kokoonkutsuja oli lausunut muutamia sanoja ja illan pääpuhuja fanfaarien räikkyessä noussut puhujalavalle — niin päättäkäätpä Jurgiksen ihmetystä, kun hän huomasi viimeainitun olevan niin tärkeän henkilön kuin kuuluisan ja kaunopuheisen senaattori Spareshanksin, joka oli puhunut "Doynen republikaanisessa yhdistyksessä" ja avustanut Mike Scullya saamaan keilinasettajansa Chikagon aldermaninistuimelle!

Senaattorin näkeminen sai miltei kyyneleet Jurgiksen silmiin. Kuinka tuskallista hänelle olikaan katsahtaa takasin näihin kulta-aikoihin, jolloin hänelläkin oli ollut paikkansa viikunapuun varjossa; jolloin hänkin oli ollut yksi niistä harvoista valituista, joiden käsissä maan hallinnon ohjat olivat — jolloin hänelläkin oli ollut oma pieni tapinreikänsä vaalitaistelutynnörissä! Ja taasen oli käsissä vaali, jossa republikaaneilla oli vahvin rahasto käytettävänä ja jonka saaliista hänelläkin olisi ollut osansa, jollei viime onnettomuutta olisi tapahtunut!

Kaunopuhelias senaattori alotti puheensa selittämällä suojelustulleja — mainiota keksintöä, jonka avulla työmiehet auttoivat tehtailijoita asettamaan tavaroilleen korkeat hinnat, jotta itsekin saisivat parempia palkkoja; ja tätä menettelyä hän havainnollisesti esitti ottamalla rahaa yhdestä taskustaan ja työntämällä osan siitä toiseen taskuunsa. Senaattorin mielestä oli tällainen ainokainen menettely jollakin tapaa yhtäpitävää maailmankaikkeuden ylhäisten totuuksien kanssa. Sillä tapaa päätellen oli Kolumbuksen maanosa valtamerien helmi; ja kaikki sen tulevat voitot, sen valta ja arvo kansakuntien joukossa riippui siitä uutteruudesta ja kestävydestä, jolla jokainen kansalainen koetti näitä ominaisuuksia ylläpitää. Tämän suuren urhokkaan kansallismielisen puolueen nimi oli "Suuri vanha puolue — —".

Ja taasen pärähtivät torvet, ja Jurgis kavahti pystyyn kuin sähköiskun satuttamana. Niin ihmeelliseltä kuin se tuntuukin, koetti Jurgis epätoivon vimmallalla käsittää senaattorin sanoja — käsittää Amerikan hyvinvoinnin ja sen kaupan suunnattoman kehityksen, jota vastaan kajahtelivat surkeina hätähuutoina Keski- ja Etelä-Amerikan sorrettujen kansojen hätähuudot. Syynä hänen mielenkiintoonsa oli, että hän koetteli pysyä valveilla. Hän tiesi, että hän heti nukahdettuaan rupeisi kuorsaamaan äänekkäästi, jonka vuoksi hänen täytyi kuunnella — hänen oli pakko osottaa huomiota! Mutta nyt oli asianlaita se, että hän oli syönyt vankan illallisen ja oli peräti väsynyt; sali oli sen ohessa lämmin ja hänen paikkansa perin mukava. Senaattorin, laihanluiseva vartalo siinsi hänen silmiinsä kuin usvan keskeltä — se sai jättimäiset hahmopiirteet ja rupesi vähitellen tanssimaan hänen silmissään, heiluttaen käsissään lippuja, joihin oli kirjoitettu "tuonti" ja "vientä". Kerran nykäisi hänen naapurinsa häntä heikosti kylkeen, ja silloin hän kavahti pystyyn ja koetti näyttää niin hartaalta kuin taisi; mutta pian kuului jälleen hänen röhähtelynsä ja ihmiset alkoivat katsella kierosti häneen, ja suuttuneita huudahduksia kuului joukosta. Vihdoin viimein muuan kuulija viittasi poliisikonstaapelin paikalle, ja tämä iski kiini Jurgiksen takinkaulukseen ja nosti hänet pystyyn. Jotkut muut lähellä istuvat kääntyivät katselemaan tätä hauskaa välinäytöstä, ja yksin senaattori Spareshanksin sotkeutui puheessaan, mutta silloin huusi muuan ääni viihdyttävästi: "Me vain potkasemme ulos erään juopporatin! Anna soida, vanha saapas!" Tällöin alkoi koko kuulijakunta nauraa, ja senaattori hymyili hyväntahtoisesti ja jatkoi puhettaan; ja siinä silmänräpäyksessä huomasi Jurgis joutuneensa ulos kadulle ja sateeseen, perässään kiroileva ihmislauma.

Hän etsi suojaan muutamasta porttikäytävästä ja mietti lähemmin asiaintilaa. Hän ei ollut millään lailla loukkautunut eikä myöskään joutunut kammoamaansa "putkaan". Hän noitui hetkisen itseään ja kovaa onneaan, mutta sitte hänen ajatuksensa kääntyivät käytännöllisemmälle taholle. Hänellä ei ollut enää penniäkään taskussaan eikä paikkaa, johon päänsä kallistaisi; hänen täytyi siis jälleen lähteä katuja kiertelemään ja kerjäämään. Hän lähti ulos suojapaikastaan, väristen jääkylmässä sateessa, joka pieksi hänen kasvojaan. Kappaleen kulettuaan hän kohtasi erään hyvin puetun naisen, jolla oli sateenvarjo päänsä yli viritettynä; hän kääntyi ympäri ja astui hänen vierelleen. "Hyvä rouva", alotti hän, "voisiko rouva olla kiltti ja lainata minulle lantin yömajaa varten? Minä olen köyhä työmies — —"

Äkkiä hän pysähtyi. Erään kaasulampun valossa hän oli äkännyt naisen kasvopiirteet. Hän tunsu ne!

Se oli Alena Jasaityte, joka oli ollut kaunotar hänen häissään! Alena Jasaityte, joka oli näyttänyt niin komealta ja tanssinut niin kuninkaallisesti ajuri Juozas Racziuksen kanssa! Jurgis oli tavannut hänet pari kertaa jälkeensä, sillä Juozas oli hylännyt hänet erään toisen tytön vuoksi, ja Alena oli kadonnut Packingtownista ilman että kenkään tiesi, minne hän oli lähtenyt. Ja nyt hän tapaisi hänet täällä!

Tyttö oli yhtä hämillään kuin hänkin, "Jurgis Rudkus!" huudahti hän.
"Miten on oikein laitanne?"

"Minä — minulla on ollut vastoinkäymisiä" sopersi Jurgis. "Olen ilman työtä, eikä minulla ole kotia eikä penniäkään taskussani. Entä te, Alena — oletteko naimisissa?"

"En", tyttö vastasi, "en ole naimisissa, mutta minulla on hyvä paikka".

He seisoivat hetkisen tähystäen toisiaan silmästä silmään. Vihdoin Alena puhkesi puhumaan. "Jurgis", sanoi hän, "minä auttaisin teitä jos vain voisin, sen vakuutan kaikkien pyhien nimessä, mutta asianlaita on niin, että olen lähtenyt ulos ilman penniäkään taskussani. Mutta minä autan teitä vielä paremmin — minä voin sanoa, mistä saatte apua. Voin sanoa teille, missä Marija nykyään asustaa."

Jurgis säpsähti. "Marija", hän huudahti.

"Niin", toisti Alena, "ja hän varmaan auttaa teitä. Hän on saanut paikan, jossa viihtyy; hän varmaankin iloitsee nähdessään teidät."

Ei ollut vuottakaan kulunut siitä, kun Jurgis oli lähtenyt Packeritownista kuin vanki, joka riemumielin jättää kaamean koppinsa; ja juuri Marijan ja Elzbetan luota oli hän karannut. Mutta nyt oli hän valmis huutamaan ilosta vain heidän nimensä kuullessaan. Hän tahtoi tavata heitä — hän tahtoi mennä kotiinsa! He kyllä auttaisivat häntä, he häntä armahtaisivat. Siinä tuokiossa hän oli kuvaillut mielessään jälleennäkemisen kohtauksen. Hänellä oli ollut hyvä syy karata tiehensä — suru pojan kuolemasta; ja hänellä oli myöskin hyvä syy palaamattomuuteensa — hehän olivat lähteneet pois Packeritownista. "No hyvä", hän sanoi, "lähdenpä sinne."

Alena antoi Jurgikselle Marijan osoitteen Clark Streetin varrella, lisäten: "Omaa osoitettani minun ei ole tarvis antaa teille, sillä Marija tietää sen". Ja Jurgis lähti sen enemmittä jäähyväisittä tallustamaan taivaltaan.

Hän tapasi suuren, ylhäiseltä näyttävän hietakivitalon ja soitti eteisen ovikelloa. Nuori neekerityttö avasi oven puoli tuumaa raolleen ja tähysti häntä epäluuloisin katsein.

"Mitä tahdotte?" tyttö virkkoi.

"Asuuko Marija Berczynskas täällä?" kysyi Jurgis.

"Enpä tiedä", tyttö vastasi. "Mitä hänestä tahdotte?"

"Haluan tavata häntä", sanoi Jurgis; "hän on sukulaiseni."

Tyttö epäröi hetkisen. Sitte hän avasi oven ja sanoi: "Käykää sisään!" Jurgis astui kynnyksen yli ja pysähtyi eteiseen, tytön jatkaessa: "Minä käyn kuulustelemassa häntä. Mikä nimenne on?"

"Sanokaa hänelle, että Jurgis on täällä", vastasi mies; ja tyttö lähti yläkertaan. Muutaman minuutin perästä hän palasi ilmottaen: "Sen nimistä henkilöä ei asu täällä."

Jurgiksen sydän valahti hänen saappaanvarteensa. "Minulle kerrottiin hänen asuvan täällä!" huudahti hän.

Mutta tyttö pudisti päätään. "Emäntä sanoi, ettei sellaista henkilöä asu täällä", virkkoi hän.

Jurgis seiso hetkisen liikkumattomana, vallan kuin pilvistä pudonneena. Sitte hän kääntyi ympäri ja astui ovea kohti. Mutta samalla kuultiin sille koputettavan, ja tyttö kiirehti avaamaan. Jurgis kuuli kopisevia korkoja oven takaa, mutta silloin tyttö päästi huudahduksen. Seuraavassa tuokiossa hän kavahti takaperin ja syöksähti Jurgiksen ohi silmät pyöreinä pelosta ja huutaen täyttä kurkkua: "*Poliisi! Poliisi! Me olemme satimessa!*"

Jurgis seiso hetkisen kuin puulla päähän lyötynä. Mutta nähdessään sinitakkien ryntäävän ohitsensa, seurasi hän neekeritytön kintereillä ylös. Tämän huudot olivat synnyttäneet tavatonta hämminkiä yläkerrassa, talo oli täynnä väkeä, ja tultuaan ylempään eteiseen näki hän ihmisten juoksentelevan taholle ja toiselle päästellen hätähuutoja. Siellä oli miehiä ja naisia, kaikki hyvin keveästi puettuja. Toisella sivulla Jurgis äkkäsi suuren huoneen, jossa oli samettipäällisiä tuoleja ynnä pöytiä täpösen täynnänsä tarjottimia ja juomalaseja. Lattialla virui hajallaan pelikortteja — muuan pöydistä oli hämminä aikana potkastu kumoon, ja viinipulloja vieriskeli sisällystään ulospulputtaen pitkin mattoa. Eräs nuori tyttö oli pyörtynyt ja kaksi miestä piteli häntä kiini, ja tusinan verta muita seiso ja tungeskeli eteisen ovelle.

Äkkiä kuului jymähteleviä iskuja ovelle, saaden kaikki ihmiset kavahtamaan takaperin. Samassa silmänräpäyksessä tuli muuan lihava nainen, jolla oli maalatut posket ja timanttirenkaat korvissa, syösten portaita ylös ja huutaen läähättävällä äänellä: "Vetäytykää takasin! Pian!"

Hän näytti tien takaportaille, Jurgiksen seurattessa muun joukon kintereillä, ja keittiössä hän painoi muuatta nappulaa, jolloin eräs kaappi siirtyi syrjään ja paljasti oven pimeään käytävään. "Käykää sisään!" huusi hän joukolle, jossa oli pari- kolmekymmentä päätä; ja nämä alkoivat nyt solua ulos yksi

kerrassaan. Mutta tuskin oli viimeinen kadonnut näkyvistä, kun etummaisina tunkeutuneiden kuultiin huutavan: "Niitä on täälläkin! Olemme satimessa!"

"Ylös portaita!" komensi nainen; ja nyt syntyi taas tavaton tungeksiminen, miehet ja naiset kirosivat ja kirkuivat ja tappelivat etusijasta. Pari kolme porrasta noustua tulivat vastaan tikapuut, jotka johtivat ylös katolle; niiden juurelle sullousi joukko, ja muuan mies kiipesi niiden latvaan koettaen kohottaa kattoluukkuja. Mutta hän ei saanut sitä likahtamaan, ja kun nainen käski häntä avaamaan ha'an, huusi hän: "Haka on jo avattu. Siellä istuu joku luukulla!"

Seuraavassa tuokiossa kuului ääni alhaalta: "Voitte yhtä hyvin tulla alaskin. Me tarkotamme täyttää totta tällä kertaa."

Ja silloin hajausi joukko ja alkoi laskeutua portaita alas. Muutama silmänräpäys myöhemmin saapui useita poliiseja ylös, tähystellen karsaasti uhrejaan. Näistä olivat miehet enimmäkseen peloissaan, näyttäen säikähtyneeltä lammaskatraalta. Naiset sitävastoin näkyivät pitävän asiaa vain hauskana pilana, ja vaikka joku heistä olisi kalvennutkin, ei sitä olisi huomannut paksun ihomaalin alta. Muuan mustasilmäinen tyttö kiipesi portaiden nojapuulle ja alkoi tohvelipäällisillä jaloillaan potkia alemmina seisovain poliisien kypärejä, kunnes eräs näistä tarttui häntä nilkkoihin ja veti hänet alas. Alemmassa kerroksessa istui neljä viisi tyttöä eteisessä olevilla vaatearkuilla ja tekivät pilkkua kulkueesta, joka astui heidän ohitse. He olivat äänekkäitä ja iloisia ja olivat ilmeisesti juovuksissa; muuan heistä, jolla oli räikeän punanen aamutakki päällään, huusi ja kirkui äänellä, joka voitti kaiken muun melun. Jurgis katsahti häneen ja päästi hämmästyksen huudahduksen: "Marija!"

Tämä kuuli hänen huutonsa ja silmäsi ympärilleen; tunnettuaan sukulaisensa hätkähti hän taapäin ja syöksyi ylös kovin hämmentyneenä.

Muutaman silmänräpäyksen ajan he tuijottivat toisiinsa äänettöminä; sitte Marija purskahti lausumaan: "Kuinka sinä olet tullut tänne?"

"Tulin tapaamaan sinua", vastasi Jurgis.

"Milloin?"

"Juuri nyt!"

"Mutta kuinka voit tietää — kuka sinulle sanoi minun olevan täällä?"

"Alena Jasaityte. Kohtasin hänet kadulla."

Taas syntyi hetkisen äänettömyys, ja molemmat katselivat toisiansa. Muiden huomio alkoi kiintyä heihin, jonka vuoksi Marija astui vallan hänen luokseen.

"Entä sinä", kysyi Jurgis, "asutko täällä?"

"Asun", sanoi Marija yksikantaan.

Silloin kuului äkkiä ääni alhaalta: "Pukekaa päällenne, tytöt, ja lähtekää mukaan. On parasta että kiiruhdatte, muuten saatte syyttää itseänne — ulkona sataa."

"Tule", sanoi Marija ja vei Jurgiksen mukaansa huonekomeeroonsa, jossa oli vain sänky ja tuoli, toalettipöytä ja muutamia hameita seinällä oven takana. Vaatteita virui lattiallakin, ja muuten vallitsi vallan toivoton epäjärjestys huoneessa — ihomaalirasioita ja hajuvesipulloja oli viskattu sekasin hattujen ja likasten vatien joukkoon toalettipöydällä, ja tohvelipari ja kello teki whiskypullolle veljellistä seuraa tuolilla.

Jurgikselle oli vihdoinkin selvinnyt minkälaisessa paikassa hän nyt oikeastaan oli; ja kun hän kotoaan lähdettyään oli kokenut aika paljon maailmassa, ei hän juuri vähästä hämmästynyt — mutta kuitenkin suretti häntä nyt koko lailla tieto, että Marija oli antautunut tällaiseen toimeen. Kotona olivat he aina eläneet siivosti, ja tämän entisyyden muiston olisi hänen mielestään pitänyt estää Marijaa vajoamasta. Mutta sitte naurahti hän omalle typeryydelleen. Mikä hyveen esikuva hän itse olikaan, joka nyt ajatteli tällä tapaa?

"Kuinka kauvan olet asunut täällä?" hän kysyi.

"Lähes vuoden", Marija vastasi.

"Mikä sinut tänne toi?"

"Minun täytyi elää, enkä voinut nähdä lasten näkevän nälkää."

Jurgis vaikenä hetkisen ja katseli häntä.

"Olit kai silloin ilman työtä?" kysyi hän viimein.

"Tulin kipeäksi", sanoi toinen, "ja olin vallan rahatta. Ja sitte kuoli Stanislovas — —"

"Onko Stanislovas kuollut?"

"On", sanoi Marija; "etkö siis ole tiennyt siitä?"

"Miten hän kuoli?"

"Rotat tappoivat hänet."

Jurgis henkäsi kuin tukehtumisillaan. "*Rotat!*" huudahti hän.

"Niin", virkkoi toinen, kumartuen solmimaan kenkensä nauhoja. "Hänellä oli paikka öljynkeittämössä — ainakin olivat miehet siellä palkanneet hänet noutamaan olutta heille. Hän kantoi heidän olutkullojaan pitkässä tangossa, ja hän joi aina hiukkasen joka kullosta; mutta eräänä päivänä joi hän liian paljon, niin että tupertui nukkumaan johonkin loukkoon, minne hänet sitte unohdettiin ja teljettiin koko yöksi. Kun hänet aamulla löydettiin, olivat rotat tappaneet hänet ja syöneet hänestä lihan miltei puti puhtaaksi."

Jurgis istui sängynreunalla kauhusta kivettyneenä, Marijan yhä sitoessa kengännauhojaan. Syntyi pitkä äänettömyys.

Äkkiä näkyi ovella paksu poliisikonstaapeli.

"Pitäkää kiirettä siellä", komensi hän.

"Niin paljon kuin vain ennätän", vastasi Marija, joka nyt nousi pystyyn ja alkoi kuumeentapaisella kiiruulla kiinnittää kurelivinsä hakasia.

"Elävätkö ne muut?" kysyi Jurgis viimein.

"Elävät."

"Missä he ovat?"

"Ei vallan kaukana täältä. He tulevat nyt mukiinmenevästi toimeen."

"Onko heillä työtä?" jatkoi Jurgis.

"Elzbieta tekee työtä, milloin voi. Muuten minä heitä elätän — minä ansaitseen paljon rahaa tätä nykyä".

Jurgis istui hetken vaitonaisena. "Tietävätkö he että sinä asut täällä — miten sinä oikeastaan elät?"

"Elzbieta tietää sen", vastasi Marija. "En voinut salata sitä häneltä. Ja ehkäpä lapsetkin jo ovat saaneet siitä vihiä. Ja mitä hävettävää siinä on — voimmeko sille mitään?"

"Entä Tamoszius?" Tietääkö *hän* siitä?

Marija kohautti hartioitaan. "Kuinka sen tietäisin", vastasi hän. "En ole nähnyt häntä kokonaiseen vuoteen. Hän sai verenmyrkytyksen ja menetti yhden sormensa eikä enää voinut soittaa viulua; ja sitte hän lähti matkoihinsa."

Marija seiso vielä peilin ääressä kiinnitellen liivinsä hakasia. Jurgis istui ja tirkisteli häneen. Hän enää tuskin voi tuntea häntä samaksi naiseksi kuin ennen; hän oli niin tyyni — ja niin sydämmetön! Jurgiksen sydäntä oikein viilsi nähdessään hänet sellaisena.

Sitte Marija uudelleen katsahti häneen. "Et sinäkään näytä jaksaneen 'paksusti' viime aikoina", sanoi hän.

"Eipä kannata kehua", toinen virkkoi. "Minulla ei ole senttiäkään lakkarissani eikä kotia minne mennä."

"Missä oikein olet ollut?"

"Vähin kussakin. Olen ollut renttuna. Ja sitte menin takasin tehtaaseen — juuri ennen lakkoa." Hän

vaikeni hetkiseksi, ilmeisesti hiukan hämillään. "Minä kyselin sinuakin", jatkoi hän. "Sain kyllä kuulla että olit muuttanut, muttei kenkään tiennyt minne. Luulet kai että tahdoin pujata sinua kun karkasin, Marija — —"

"Ei", vastasi toinen, "en lainkaan moiti sinua. Ei kukaan meistä sitä tee. Sinähän teit vain mitä voit — kaikki oli meille liian raskasta." Hän vaikeni tuokioksi, ja jatkoi sitte: "Me olimme liian tietämättömiä — siinä koko syy. Emme kyyenneet tulemaan toimeen. Jos olisin silloin tiennyt mitä nyt tiesin, olisi meidän laitamme nyt toinen — —".

"Olisit tulleet tänne?" tiedusti Jurgis.

"Niin kyllä, mutta sitä en oikeastaan tarkottanut. Ajattelin sinua — sinä olisit toisella tapaa käyttäytynyt — Onaa kohtaan."

Jurgis ei voinut siihen mitään virkkaa. Hän ei ollut koskaan vielä ajatellut asiaa tältä kannalta.

"Kun ihmiset näkevät nälkää", jatkoi Marija, "ja heillä on jotakin arvokasta, on heidän myyminen se; se on minun ajatukseni. Luulenpa sinun käsittävän sen nyt, kun se on liian myöhäistä. Ona olisi voinut pitää meistä kaikista huolta alusta alkaen." Marija puhui kylmästi ja intohimottomasti, kuten ainakin asioita liikekannalta arvosteleva ihminen.

"Niin — niin — luulenpa sen niin olevan", myönnytteli Jurgis epäröiden. Hän ei maininnut maksaneensa kolmesataa dollaria ja menettäneensä päällysmiehen paikan siitä huvista, että oli saanut antaa "Phil" Connorille muistomerkin jo toisen kerran.

Poliisikonstaapeli tuli uudelleen ovelle.

"Tule nyt mukaan, sinä siellä", sanoi hän. "Sukkelaan!"

"Hyvä on", sanoi Marija ja pani hatun päähänsä. Hän lähti ulos eteiseen ja Jurgis seurasi häntä, poliisin jäädessä huoneeseen ja katsoessa sängyn alle ja oven taakse.

"Mitä nyt on tulossa?" tiedusti Jurgis heidän laskeutuessaan alas portaita.

"Poliisitarkastuksenko johdosta, tarkoitat? Oh, eipä juuri mitään — sellaista sattuu meille toisinaan. 'Rouvallamme' on jokin koukku, jolla hän pitää poliisia siivona; en tiedä millainen se on, mutta arvattavasti he jo ennen huomisaamua ovat sopineet. Nuo eivät missään tapauksessa tee sinulle mitään. Ne päästävät aina miehet menemään."

"Olkoonpa niin että nämä muut", vastasi Jurgis, "mutta eivät minua — pelkäänpä joutuvani kiini."

"Mitä tarkoitat?"

"Poliisi on jälilläni", sanoi hän alentaen ääntään, vaikka he puhelivatkin litvaa keskenään. "Ne vielä tuomitsevat minut vuodeksi tai pariksi istumaan".

"Elä hitoilla!" virkkoi Marija. "Sepäs on hullusti. Koetanpa sitte toimia, jotta saisit sinut irti koko pelistä".

Alhaalla, missä suurin osa vangituista oli kokoutunut yhteen kihermään, etsi hän käsiinsä tuon korvarenkaita käyttävän lihavan naisen ja kuiskasi hänelle muutamia sanoja korvaan. Viimemainittu nyökkäsi päätään ja astui poliisikersantin luo, joka oli johtanut tutkimusta. "Billy", sanoi hän tälle Jurgista osottaen, "tuolla seisoi muuan mies, joka tuli tänne tapaamaan sisartaan. Hän oli juuri saapunut ovesta sisään, kun te tulitte. Ette kai ota täältä kiini renttuja?"

Kersantti nauroi ja katsahti Jurgikseen.

"Mieleni on paha", sanoi hän, "mutta minulla on määräys vangita jokainen sielu paitsi palvelijoita."

Jurgiksella ei siis ollut muuta neuvoa kuin asettua toisten miesten joukkoon, jotka siinä tungeksivat ja koettivat piilotella itseään toisten selän taakse. Siinä oli miestä vanhaa ja nuorta, koulupoikia ja harmaapartoja, viimemainitut tarpeeksi vanhoja ollakseen edellisten isoisia; jotkut olivat puetut hännystakkiin — koko joukosta vain Jurgis näytti selviä köyhyyden merkkejä.

Kun joukko viimeinkin oli saatu täyslukaiseksi, avattiin ovet ja koko seurue marssi ulos kadulle. Kolmet päivystysvaunut odottelivat ulkopuolella, ja koko tienoon väestö oli kokoutunut katselemaan näytelmää; pilkkasanoja sateli heidän jälkeensä ja monta kaulaa kurottui heidän lähtöään kurkistamaan. Vangituista naiset katselivat ivaajoitaan uhkamielisesti tahi nauroivat ja laskivat leikkiä, mutta miehet astuivat päät kumarassa ja hatut painettuina syvälle silmille. Poliisiasemalle tultua Jurgis ilmotti itselleen puolalaisen nimen ja joutui kuuden muun kanssa samaan koppiin; ja toveriensa istuessa

ja jutellessa keskenään matalalla äänellä pani hän pitkäkseen erääseen nurkkaan ja vaipui ajatuksiin.

Jurgis oli silmännyt alas yhteiskunnan syvimpiin kuiluihin ja tottunut jo vähin näkemiinsä. Ajatellessaan ihmiskunnan paheellisuutta oli hän kuitenkin aina pitänyt poikkeuksena omaa perhettään, jota hän rakasti; mutta nyt oli hän yht'äkkiä tehnyt tämän kamalan huomion — Maria oli porttona ja Elzbieta ja lapset elivät hänen häpeästään! Miten Jurgis koettelikin pakottaa itseään ajattelemaan, että hän itse oli tehnyt vielä paljon pahempaakin ja että hän nyt oli aika typerä pahastuessaan tästä huomiosta, ei hän kuitenkaan voinut olla tuntematta syvää surua sen johdosta. Hän oli liikutettu sisimpään sydämeensä saakka; muistot, joita hän jo oli pitänyt kuolleina, heräsivät taasen eloon. Hän oli jälleen näkevinään Onan ja kuulevinaan hänen lempeän äänensä koettavan taivuttaa häntä. Hän näki pikku Antanaksen, josta hän oli päättänyt tehdä kelpo miehen. Hän näki vanhan vapisevan isänsä, joka oli siunannut heitä kaikkia niin ihmeellisellä rakkaudella. Hän eli uudelleen ajatuksissaan sen päivän, jolloin hän oli keksinyt Onan häpeän — kuinka hirmuisesti hän olikaan silloin kärsinyt ja mikä houkkio hän oli ollutkaan! Miten kauhistuttavalta kaikki silloin olikaan hänestä tuntunut; ja nyt istui hän ja kuunteli tynesti ja jopa puolittain myöntyenkin Marijan väitettä, että hän silloin oli menetellyt houkkamaisesti! Niin — että hänen silloin olisi pitänyt myydä vaimonsa kunnia ja elää siitä! Ja entä sitte Stanislovas ja hänen kamala loppunsa — tuo lyhyt historia, jonka Marija oli kertonut hänelle näin tyyneellä ja tylsällä välinpitämättömyydellä. Tuo pikkunen poikaruukka paleltuneine sormineen ja alati pelkäävänä lumihankia — hänen tuskanhuutonsa kajahtelivat vielä Jurgiksen korvissa, kun hän nyt makasi pimeässä ja pyyhki kylmää hikeä otsaltaan. Tuontuostakin hänen ruumiinsa värisi kauhusta, kun hän ajatteli pikku Stanislovasta suljettuna tyhjään tehdasrakennukseen ja tappelevana henkensä edestä rottien kanssa!

XXVIII LUKU.

Aamiaisen jälkeen Jurgis vietiin oikeuden istuntosaliin, joka täyttyi sekä vangituista että kuulijoista, joita oli houkutellut sinne uteliaisuus tahi toivo tuntea joitakuita edellisistä, joilta sitte voisivat skandaalin uhalla kiristää rahoja. Miehet huudettiin ensin esiin, saivat asianmukaista toria ja päästettiin vapaalle jalalle, mutta Jurgiksen kauhuksi kutsuttiin hänet erityisesti esiin epäiltävänä henkilönä. Juuri tämän oikeuden edessä hän oli seisonut ennenkin sillä kertaa, kun hänen tuomionsa oli "siirretty vastaisuuteen" — tuomari oli sama ja samoin pöytäkirjuri. Viimemainittu katseli Jurgista terävästi, aivan kuin muistellen nähneensä hänet ennenkin; mutta tuomarilla ei ollut lainkaan epäluuloja — sillä hän odotti juuri telefonitietoa ystävältänsä piirin poliisipäälliköltä, joka antaisi hänelle vihjauksia mihin toimenpiteisiin hänen olisi ryhdyttävä "Polly" Simpsonin suhteen, kuten puheenaolevaa talon emäntää tavallisesti kutsuttiin. Odotellessaan hän kuunteli Jurgiksen kertomusta — miten tämä oli ollut etsimässä sisartaan — sekä päästi hänet vapauteen sillä hyvällä neuvolla, että vast'edes pitäisi sisartaan paremmassa paikassa. Sitte huudettiin tytöt esiin ja tuomittiin kukin viiden dollarin sakkoon, jotka "Polly" maksoi setelitukusta, minkä veti esiin toisesta sukastaan.

Jurgis odotteli ulkopuolella ja meni sitte Marijan kanssa tämän "kotiin". Poliisi oli jo lähtenyt talosta, ja pari "vierasta" oli saapunut; ja illalla kävisi siellä jo kaikki entistä menoaan, aivan kuin ei mitään olisi tapahtunut. Marija vei Jurgiksen omaan huoneeseensa, jossa he istahtivat vuoteen reunalle juttelemaan. Päivänvalossa Jurgis voi nähdä, miten väri tytön poskilla ei enää ollut muinainen luonnon maalaama, joka tiesi erinomaista terveyttä; hänen ihonsa oli itse asiassa keltanen kuin pergamentti, ja silmien alustat olivat mustat.

"Oletko ollut kipeänä? kysyi Jurgis.

"Kipeänäkö! Miten hitolla (Marija oli oppinut kiroilemaan kuin vanha merikarhu tahi kuorma-ajuri) voi olla muuta kuin kipeä tällaista elämää viettämällä?"

Hän vaikenä hetkiseksi ja silmäsi synkästi eteensä. "Se on morfiinin vuoksi", virkkoi hän viimein. "Minä otan sitä joka päivä yhä enemmän".

"Mitä apua siitä on?" kysyi Jurgis.

"Niin teemme kaikki; en tiedä minkä vuoksi. Ja jollei se syynä ole, niin on syynä ylenmääräinen juominen. Jolleivät tytöt aina olisi puolihumalassa, eivät he voisi sietää tätä elämää. Ja 'rouva' antaa kaikille aina morfiinia ensimmäiseksi kun he tulevat tänne, ja siten oppivat he pitämään siitä; taikka ottavat he sitä päänsäkipuun ja tottuvat siihen sillä tapaa. Minä olen nyt ainakin omalta osaltani tottunut siihen, sen tiedän; ja olen kyllä koettanut lopettaakin tätä tapaa, mutta se ei onnistu niin kauvan kuin

olen täällä."

"Kuinka kauvaksi aijot jäädä tänne?"

"Sitä en tiedä; ehkäpä ainaiseksi. Mitäpä muutakaan voin tehdä?"

"Saatko rahoja säästöön?"

"Säästöönkö?" toisti Marija. "Oh, en suinkaan. Saan kyllä rahoja kokoon niin vietävän lailla, mutta ne menevät samaa tietä. Minä saan puolen palkkiosta osakseni, kaksi ja puoli dollaria 'vierasta' kohti, ja välistä voin saada pari kolmekymmentä dollaria kokoon yössä, niin että sinun mielestäsi pitäisi voida panna vähin säästöönkin. Mutta minun täytyy maksaa ruuastani ja asunnostani — ja sitte sellaisia summia että hämmästyisit kuullessasi niistä; ja samaten juomisista ja kaikesta muusta ylimääräisestä — läpeensä kaikesta, jopa semmoisestakin mitä en saakaan. Yksin pesulaskunikin nousee kahteenkymmeneen dollariin viikossa, ajatteles sitä! Minun täytyy joko tyytyä olosuhteisiin sellaisina kuin ne ovat, tahi sitte lähteä tieheni; ja samaten olisi laita kaikkialla minne kääntyisin. Minulla on kauhea työ ja tuska saadessani kokoon ne viisitoista dollaria, jotka annan Elzbietalle joka viikko, jotta lapset voisivat käydä koulua."

Marija vaiken hetkiseksi; mutta nähdessään Jurgiksen seuraavan kertomusta mielenkiinnolla jatkoi hän: "Sillä tavalla täällä menetellään pysyttäkseen tyttöjä talossa — heidän annetaan velkaantua, niin etteivät mitenkään pääsisi irti täältä. Nuori tyttö tulee Europasta osaamatta sanaakaan englantia. Voi silloin sattua, että hän joutuu sellaiseen paikkaan kuin tämä; ja kun hän tahtoo lähteä pois, ilmoittaa 'rouva' hänelle että hän on hankkinut itselleen parinsadan dollarin velan, jonka jälkeen häneltä riistetään hänen vähät vaatteensa ja uhataan poliisilla, jollei hän jää paikoilleen ja tee mitä käsketään. Ja silloin hän jää, ja mitä kauvemmin hän täällä on, sitä suuremmaksi hänen velkansa kasvaa. Usein eivät tytöt itsekään ole tienneet millaiseen paikkaan ovat joutuneet, jopa ovat luulleet saaneensa täällä palvelijan toimen. Huomasitko sitä pientä keltakiharaista ranskalaistyttöä, joka seiso minua lähinnä oikeudessa?"

Jurgis vastasi myöntävästi.

"No niin, hän saapui Amerikkaan noin vuosi sitte. Hän oli kauppapalvelija ammatiltaan ja vuokrasi itsensä eräälle miehelle, jonka piti hankkia hänelle paikka jossakin tehtaassa. Heitä oli kaikkiaan kuusi tyttöä, ja he vietiin erääseen tämänkaltaiseen taloon tämän saman kadun varrella, vaikka vähän alempana, ja tyttö teljettiin erääseen huoneesen vallan yksikseen. Hänelle annettiin morfiinia ruuassa, ja kun hän heräsi, huomasi hän olevansa raiskattu. Hän huusi ja rukoili ja repi tukkaansa; mutta hänellä oli verhonaan vain vanha yötakki, ja häntä pidettiin koko aika puoleksi tiedottomana nukutusaineilla, kunnes hän viimein toipui. Hän ei päässyt koskaan ovesta ulos kymmeneen kuukauteen, ja sitte hänet lähetettiin pois, kun ei enää kelvannut. Luulenpa ettei hän kauvan pysy täälläkään — hän saa tavantakaa puuskan juoda liian paljon absinttia. Vain yhden tytön hänen seuralaisistaan onnistui paeta eräänä yönä hyppäämällä alas kadulle toisen kerroksen akkunasta."

Marija pysähtyi hetkiseksi ja lisäsi sitte: "Useimmat naiset täällä ovat hyvin kunniallisia — elä hämmästy. Minäkin ensin luulin heidän ruvenneen siksi tähän toimeen, että pitivät siitä; mutta ajattelehan vain, voiko nainen myydä itsensä ensimmäiselle tänne tulijalle, vanhalle tai nuorelle, mustalle tahi valkoselle — vain siitä syystä että häntä sellainen elämä miellyttää!"

"Joidenkin sanotaan siitä pitävän", arveli Jurgis.

"Tiedän sen kyllä", sanoi Marija; "sitä puhutaan niin kaikenlaista. Tytöt ovat nyt kerran joutuneet leikkiin ja tietävät, etteivät koskaan voi siitä päästä irti. Mutta he eivät pitäneet siitä alottaessaan — siitä saat olla vakaisen varma! Täällä on muuan pieni juutalaistyttö, joka ennen juoksi erään muotiompelijan asioita, kunnes tuli kipeäksi ja menetti paikkansa; ja sitte hän käveli monena päivänä pitkin katuja saamatta leipäpalastakaan nälkäänsä. Silloin hän viimein meni erääseen tällaiseen paikkaan täällä läheisyydessä ja tarjosi itseänsä 'ammattiin', ja ne p—leet pakottivat hänet antamaan pois kaikki vaatteensa, ennenkun soivat hänelle suupalaakaan."

Marija istui sitte parisen minuuttia synkkiin ajatuksiin vaipuneena.

"Kerrohan nyt itsestäsi, Jurgis", sanoi hän äkkiä. "Missä olet ollut?"

Ja sitte alotti Jurgis pitkän kertomuksensa kaikista seikkailuistaan kotoa karattuaan; hän jutteli elämästään maankiertäjänä, työstään maanalaisissa tunneleissa ja tapaturmastaan niissä; sitte tuttavuudestaan Jack Duanen kanssa, valtiollisesta toiminnastaan teurastamoissa ja vihdoin surkeasta sortumisestaan ja viimeisistä onnettomista ajoistaan. Marija kuunteli häntä mielenkiinnolla; oli helppo uskoa Jurgiksen kovia viime kokemuksia, sillä hänen surkastunut ulkomuotonsa kertoili niistä kaunopuheisesti.

"Sinä löysit minut oikein kreivin aikaan", sanoi tyttö viimein. "Minä autan sinua, kunnes onnistut saamaan työtä."

"Minä en tahdo, ettäs autat minua — —" alotti Jurgis.

"Miksi ei? Senkö vuoksi että olen täällä?"

"Ei senkään vuoksi", virkkoi hän; "mutta minähän karkasin ja jätin teidät pulaan — —."

"Lorua!" sanoi Marija. "Elä ajattele enää sitä asiaa. En minä sinua siitä moiti."

"Mutta sinä olet varmasti nälissäsi", virkkoi hän hetken jälkeen. "Sinä kai jätät murkinoimaan kanssani — minä toimitan hiukan ruokaa tänne."

Hän painoi sähkönappulaa, ja musta neekerityttö tuli kuulemaan mitä hänellä oli asiata. "On hauskaa kun saa kerran näin komentaa toisiakin", sanoi Marija nauraen ja heilahti vallattomasti sängyn laidalla.

Kun ei vankilassa tarjottu aamiainen ollut liioin kehuttava, oli Jurgiksella vielä hyvä ruokahalu, ja he söivät yhdessä pienen juhla-aterian pakinoiden Elzbietasta ja hänen lapsistaan sekä menneistä ajoista. Ennenkun he vielä olivat kunnolla lopettaneet ateriansa, tuli toinen neekerinainen ilmoittamaan, että "rouva" halusi puhutella Marijaa — "Litvan Marya", kuten häntä täällä kutsuttiin.

"Se merkitsee että sinun on lähdettävä täältä", sanoi hän Jurgikselle.

Tämä nousi pystyyn, ja Marija ilmoitti hänelle Elzbietan uuden osoitteen eräässä Ghetto-korttelin kolkassa. "He varmaan tulevat iloisiksi nähdessään sinut", sanoi hän.

Mutta Jurgis seisoj vielä epäröiden paikallaan.

"Hm — minä en siitä käynnistä pidä", sanoi hän viimein. "Totta puhuen, Marija, miksi et anna minulle vähän rahaa, jotta pääsen katselemaan työtä?"

"Mitä sinä rahalla tekisit?" oli toisen vastaus. "Kaikki mitä tarvitset on asunto ja ruoka, vai mitä?"

"Kyllä niinkin", Jurgis myönteli, "mutta minä en todellakaan mielelläni mene sinne, sittekun jätin heidät oman onnensa nojaan — ja koska minä nyt olen ilman työtä ja sinä — sinä — —"

"Mene nyt!" sanoi Marija kolhaisten häntä selkään. "Mitä siinä löpöttelet? Minä en anna sinulle rahaa, koska muuten joisit sen suuhusi ja saisit taas ikävyöksiä niskoillesi. Tässä on kuitenkin sinulle neljännesdollari, ja mene nyt matkaasi; he ihan varmasti ilahtuvat saadessaan nähdä sinut jälleen, niin ettei sinun tarvitse heitä hävetä. Hyvästi nyt!"

Jurgis oli jälleen kadulla ja rupesi punnitsemaan asianhaaroja mielessään. Hän päätti kaikkein ensin hankkia itselleen työtä, ja siten meni häneltä koko päivä käydessä tehtaissa ja myymälöissä, mutta ilman suotuista tulosta. Ja kun tuli pimeä, teki hän ripeän päätöksen ja lähti sittekin tallustamaan Elzbietan asuntoa kohti; mutta matkalla tuli hän erään ruokatarjoilun kohdalle, ja hän meni sisään ja tilasi itselleen illallisen Marijalta saamallaan kolikolla — ilta oli lienteä, ja hän voi hyvin maata yönsä taivasalla ja sitte huomenissa alkaa jälleen työn etsiskelyn. Hän lähti jatkamaan matkaansa, ja kun hän äkkiä tuli katsataneeksi ympärilleen, huomasi hän olevansa samalla kadulla ja saman huoneuston likisyydessä, missä hän oli kuunnellut valtiollista puhetta edellisenä iltana. Nyt ei siellä ollut enää punasia lyhtyjä eikä soittokuntaa; mutta seinällä oli kuitenkin ilmoitus, että siellä taas pidettiin kokousta, ja paljon ihmisiä virtasi sisään. Siinä tuokiossa oli Jurgis tehnyt päätöksensä: hän kävisi sisään vielä kerran ja hankkisi itselleen paikan, jossa voisi levähtää ja miettiä mitä edelleen tehdä. Ovella ei ollut ketään, joka olisi koonnut pilettejä, joten pääsy kokoukseen oli siis vapaa.

Hän astui sisään. Salissa ei tällä kertaa ollut mitään koristuksia, mutta lavalla istui koko joukko ihmisiä, ja alhaalla oli jok'ainoa paikka vallattu. Hän istahti takimmaiseen penkkiriviin; ja sitte hän yht'äkkiä unohti kaiken mitä hänen ympärillään tapahtui. Luulisiko Elzbieta ehkä, että hän tulisi kiristämään rahoja häneltä, tai ymmärtäisikö hän, että Jurgiksen aikomus oli hankkia itselleen työtä ja tehdä velvollisuutensa perhettä kohtaan? Ottaisikohan muori sävyisästi hänet vastaan vaiko ripityksellä? Jospa hänen vain onnistuisi saada työtä, ennenkun menisi hänen tykönsä!

Silloin Jurgis äkkiä katsahti ylös. Korvia huumaavia huutoja kajahti nyt kokousyleisön joukosta. Sali oli vallan täpösen täynnään. Miehet ja naiset hypähtivät pystyyn ja heiluttivat hattujaan ja nenäliinojaan kirkuen ja ulvoen. Ilmeisesti oli illan pääpuhuja saapunut, koska he noin narrimaisesti käyttäytyivät. Mitähän hyötyä he kaikesta tästä puuhaamisesta odottivatkaan, mitä oli heillä tekemistä vaalien ja maan hallituksen suhteen? Jurgis oli saanut katsahtaa valtiollisen näyttämön esiripun taakse ja tunsu paremmin asiat.

Hän vaipui jälleen mietteisiinsä, mutta hänellä oli kuitenkin uusi asianhaara laskuihinsa mukaanotettavana — hän istui nyt kiini täällä. Sali oli kuten sanottu täynnä aina ovia myöten; ja kokouksen päätyttyä olisi hänen jo liian myöhäistä mennä Elzbietan luo, jonkavuoksi hänen siis olisi taasen etsittävä itselleen makuupaikka taivasalla. Ehkäpä olikin joka tapauksessa viisainta mennä sinne vasta huomenna, sillä silloin olivat lapset koulussa ja hän ja Elzbieta voivat silloin rauhassa selvittää välinsä. Viimemainittu oli aina ollut mukautuvainen nainen, ja hän kyllä ajan pitkään näyttäisi tarkotustensa puhtauden. Hän saisi Elzbietan siitä vakuutetuksi — ja sitäpaitsi olihan Marija hänen puolellaan, ja Marija se oli joka perheen elätti. Jos muori olisi pahalla tuulella, sanoisi hän suoraan hänelle mitä kurssia laiva kulki.

Sillä tapaa Jurgis edelleen mietiskeli. Hän oli nyt istunut salissa parisen tuntia, ja kaikki merkit rupesivat taas viittaamaan eilisen surkeuden uudistumiseen. Puhetta oli kestänyt koko ajan, ja kuulijat paukuttivat käsiään ja karjuivat ihastuksesta; mutta vähitellen rupesi kaikki tuntumaan sekavalta hälinältä Jurgiksen korvissa, hänen ajatuksensa hämmentyivät ja hänen päänsä rupesi hurskaasti nyökkäämään alaspäin. Hän suoristi jälleen itseään kuten tavallisesti ja teki epätoivoisia ponnistuksia pysyäkseen valveilla; mutta salissa oli painostavan kuuma, ja hänen pitkä kävelynsä päivällisen jälkeen oli vienyt hänen viimeiset voimansa — viimein painui hänen päänsä alas rinnalle ja hän nukahti.

Ja nyt jälleen tuntui joku tuuppaavan häntä selkään, ja hän suoristi itseään yhtä epätoivoisesti kuin eilen! Hän oli tietysti kuorsannut taasenkin! Ja mitähän nyt tapahtuisikaan? Hän katsoi eteensä miltei kiusoittavan jäykästi ja tirkisteli puhujalavalle, kuten se olisi ollut mieltäkiinnittävin paikka mitä hän ikinä oli nähnyt. Hän näki hengessään paksun poliisikonstaapelin taasen lähestyvän häntä pitkin askelin — ja kurottavan kätensä hänen takinkaulukseensa. Tahi saisiko hän armoa vielä tämän kerran? Ehkäpä he vallan unohtaisivat hänet? Hän istui vapisten ja odotellen —

Silloin kuului äkkiä ääni hänen korvansa juuressa — suloinen ja lempeä naisen ääni. — "Jos koettaisitte kuunnella puhetta, toveri, niin ehkä se huvittaisi teitä."

Jurgis ällistyi enemmän tällaisesta puhuttelusta kuin poliisin kaappauksesta takinkaulukseen. Hän kuitenkin edelleen jäykästi ja liikahuttamatta tuijotteli eteensä; mutta hänen sydämensä sykki kovasti. Toveri! Kukahan se oikein kutsui häntä "toverikseen"?

Puhuttelija oli nuori ja kaunis, hän oli hienosti puettu ja ilmeisesti säätyläisnainen. Ja tämä kutsui häntä "toverikseen"!

Hän käänsi varovasti päätänsä, niin että voi nähdä naisen paremmin; ja sitte alkoi hän rävähtämättä tuijotella häneen kuin loihdittu. Nainen oli nähtävästi jo unohtanut hänet ja katseli lavalle päin. Muuan mies puhui siellä — Jurgis kuuli hänen äänensä epäselvästi; mutta kaikki hänen ajatuksensa olivat kiintyneet naisen kasvoihin. Levottomuuden tunne valtasi hänet hänen näitä tähystellessään. Hän värisi kuin vilutaudin kohtauksessa. Mikähän ihme se naisessa olikaan, joka sillä tavalla voi vaikuttaa häneen? Tämä istui kuin kivettyneenä, kädet sylissä niin lujasti yhteenpuserrettuina, että voi nähdä jänteet ranteiden kohdalla. Hän näytti kovasti liikutetulta ja jännitetyltä, aivankuin ihminen, jonka sisässä riehuu taistelu tahi joka katselee taistelua. Sieraimet värisivät hiljaa, tuontuostakin hän kasteli huuliaan kuumeentapaisella kiireellä. Hänen rintansa kohosi kiivaasti, ja hänen kiihottunut mielentilansa näytti kasvamisestaan kasvavan ja taas asettuvan kuten pursi myrskyävällä merellä. Mitä se oli? Mitä tapahtui? Sen täytyi olla *hänen* sanoissaan, joka puhui tuolla lavalla. Minkälainen ihminen se oli? Ja mitä tämä kaikki oikeastaan olikaan? Ja nyt vihdoin viimein Jurgiksen pisti päähän silmätä puhujan.

Oli kuin joku hurja luonnonilmiö olisi äkkiä ilmestynyt hänen silmänsä eteen. Mies oli pitkä ja laiha ja yhtä kuihtunut kuin tämä kuulija itse; hänen kasvojaan peitti ohut musta parta, ja silmien sijalla näki vain kaksi syvää mustaa kuoppaa. Hän puhui nopeasti ja innokkaasti; hän teki monia eleitä — puhuessaan hän liikkui edestakaisin lavalla ja ojenteli pitkiä käsivarsiaan aivan kuin tarttuakseen niillä jokaiseen kuulijoistaan. Hänen äänensä oli syvä kuin urkuin sävel — mutta Jurgis oli vielä niin kiintynyt hänen silmiinsä, ettei hän vielä voinut käsittää mitä mies sanoi. Mutta yht'äkkiä näytti tämä osottavan kädellään suoraan häntä itseään siellä takimmaisella penkillä, aivan kuten puhuja olisi valinnut erityisesti juuri hänet kuuntelemaan sanojaan; ja nyt tajusi Jurgis äänen, joka vapisi ja värisi liikutuksesta, tuskasta ja kaihosta — ja vielä jostakin muusta, jota sanoilla ei voi kuvata. Tämän äänen tajuaminen oli samaa kuin tulla yht'äkkiä kiinisiepatuksi, loihdituksi, paikalleen naulituksi.

"Sinä kuuntelet tätä puhetta", sanoi mies, "ja sinä sanot: 'Niin, se on totta, mutta niinhän aina on ollut asianlaita'. Tahi sanot ehkä: 'Ehkäpä se siksi käy, mutta ei minun aikanani'. — Ja sitte sinä palaat jokapäiväiseen loppumattomaan aherrukseesi, menet tyhjään jauhettavaksi siinä taloudellisten etujen myllyssä, joka ulottuu yli koko maailman! Orjailemaan pitkinä hetkinä toisen hyödyksi, asumaan viheliäisissä hökkeleissä, työskentelemään vaarallisissa ja epäterveellisissä paikoissa; kamppailemaan nälkää ja kieltämyksiä vastaan, kärsimään tapaturmia, tauteja ja kuolemaa."

"Ja joka päivä käy kamppailu yhä sitkeämmäksi ja julmemmaksi, joka päivä saat työskennellä hiukan

kovemmin ja tuntea olosuhteiden rautakouran tarttuvan sinuun hiukan kiinteämmin kuin ennen. Kuukausia kuluu, vuosia ehkä — ja taasen tulevat ne uudelleen, ja taasen olen minä täällä vakuuttamassa sinua, saadakseni tietää ovatko kärsimykset ja kurjuus tehneet tehtävänsä, ovatko vääräys ja sorto avanneet silmäsi! Minä odotan vielä jonkun aikaa — se on ainoa mitä voin tehdä. Ei löydy mitään korpea maan päällä, jonne voin piiloutua tätä näkemästä, ei satamaa, missä voisni etsiä turvaa; ja minne tahansa kääntynenkin, vaikkapa maailman ääriin, näen aina saman kirotun järjestelmän vallitsevan — näen että kaikki ihmiskunnan jalot ja ylevät taipumukset, runoilijain unelmat ja marttyyrien kärsimykset, ovat kahlitut ja pakotetut mukautumaan järjestelmällisen ja ahneen voitonhimon palvelukseen. Ja siksi en voi levätä enkä voi olla vaiti, siksi luovun kodin hauskuudesta ja ihmisonnesta, terveydestä ja hyvästä maineesta — ja käyn maailmaan huutamaan julki sitä tuskaa, joka sielussani palaa! Siksi en minua saa vaikenemaan köyhyys eikä sairaus, ei viha eikä häpeä, ei uhkaukset eikä naurunalaiseksi joutuminen — ei myöskään vankeus ja vaino, jos ne kerran osakseni tulevat. Ja jos epäonnistun tänään, en voi muuta kuin yrittää uudelleen huomenna, sillä minä tiedän silloin että vika on minun — että jos se mitä sieluni näkee voitaisiin lausua julki maan päällä, jos tuskani ja ahdistukseni voitaisiin pukea ihmisten sanoihin, niin murtuisivat ennakkoluulojen mahtavimmatkin salvat ja hitainkin mieli temmattaisiin toimintaan. Sillä minä teen itseni äänitorveksi niille miljoonille jotka eivät voi puhua. Niille, jotka ovat sorretut eivätkä saa lohdutusta. Niille, joilla ei ole mitään perintöä maailmassa, ei mitään lievennystä, eikä mitään armoa, joille maailma on vankila, kidutuslava, hauta! Pienelle lapselle, joka tänä iltana ahertaa ja orjailee etelävaltioiden puuvillatehtaissa, horjuen liikarazituksesta, mykkänä tuskasta ja omistamatta muuta toivoa kuin haudan! Äidille, joka istuu ja neuloo ylishökelissään kurjan kynttiläpahasen valossa, väsyneenä ja itkien, ajatellen että hänen pienosensa kohta kuolevat nälkään! Miehele, joka viruu rääsyvuoteella, taistellen viimeistä taisteluaan taudin kanssa, joka kohta kaataa hänet hautaan ja jättää hänen rakkaansa menehtymään puutteeseen ja hätään! Nuorelle tytölle, joka tänä hetkenä vaeltelee jollakin tämän hirvittävän kaupungin kadulla, lyötynä ja nälkäisenä ja valiten porttolan ja järven välillä! Niiden, jotka musertuvat sen Djaggernautin [Hirveänmuotoiseksi kuvattu intialainen epäjumala, jonka pyörien alle uskonkiihkoiset hindut uskonnollisissa juhlissaan heittäytyvät muserrettaviksi, siten autuutta etsien. Suom. muist.] pyörien alla, joka kutsutaan ahneudeksi! Minä puhun ihmiskunnan puolesta, joka ääneensä huutaa vapahdusta. Ihmisen kuolemattoman sielun puolesta, joka kohoaa tomusta, joka murtautuu vankilastaan, sydäntä särkevän sorron ja tietämättömyyden kahleista, ja haparoi valoa kohti!"

Puhuja vaikenä. Syntyi hetkisen äänettömyyttä, jokainen henkäsi syvään, ja sitte kuului huuto kuin tuhansista suista. Kaiken aikaa istui Jurgis hiljaa ja liikkumattomana katsellen silmiään väräyttämättä puhujaan; hän aivan vapisi ihmetyksen valtaamana. Äkisti mies kohotti kätensä, hiljaisuus vallitsi jälleen, ja hän alkoi uudelleen.

"Minä vetoon sinuun", sanoi hän, "ken tahansa lienetkin, edellyttäen että rakastat totuutta; mutta minä vetoan erityisesti työtätekeviin luokkiin, joille ei kuvaamani pahe ole vain leikkikalua jolla hetkinen huvitellaan ja joka sitte nakataan pois ja unohdetaan — joille nämä kuvaukset ovat julmia ja järkähtämättömiä todellisuuskuvia jokapäiväisestä aherruksesta, kahleita heidän jäsenissään, ruoska heidän selällään, terävä rauta, joka on työnnetty heidän sydämiinsä. Teihin vetoon, työmiehet! Teihin, orjat, jotka olette tehneet tämän maan siksi mikä se on, ja joilla kuitenkin ei ole äänivaltaa sen neuvostossa! Teihin, joiden osana on kylvää, mitä muut sitte niittävät, työskennellä ja todella vaatimatta muuta palkkaa kuin ikeen: ravinnon ja katon päälle pöytäksenne hengissä päivästä päivään. Teille minä tulen julistamaan vapahduksen sanomaani, teihin minä vetoan. Minä tiedän kuinka paljon oikein teiltä vaadin — minä tiedän kaikki, sillä minä olen itse ollut teidän asemassanne. Minä olen elänyt teidän elämätänne, eikä kukaan tämäniltaisista kuulijoistani tunne asiaa paremmin kuin minä. Minä olen kokenut mitä merkitsee olla katurenttu, kengänkiillottaja, joka elää vaivaisesta leivänkannikasta ja makaa yönsä kellarinportaissa tahi tyhjän vaunun alla. Minä olen kokenut mitä merkitsee uskaltaa jotakin, pyrkiä saavuttamaan jotakin, unelmoida rohkeita unelmia, nähdä niiden raukeavan tyhjiin, nähdä henkeni hennot kukat tallattavan lokaan elämään villipedonjalkojen alla. Minä tiedän minkä hinnan työmies saa tiedoista maksaa — minä olen maksanut sen ruualla ja unella, henkisellä ja ruumiillisella hädällä, terveydelläni, milteipä hengelläni; ja kun sitte tulit tuomaan teille toivon ja vapauden sanomaa, ilmestyksiä maailmasta jota paraikaa luodaan, uudesta työstä jonka hyvyttä koetellaan, en hämmästy huomattessani teidät pikkumaisiksi ja materialistisiksi, tylsiksi ja epäuskoisiksi. Etten minä kuitenkaan epäile, se johtuu siitä että tiedän löytyvän näkymättömiä voimia, jotka ajavat teitä eteenpäin vastoin tahtoanne, koska tunnen köyhyyden ruoskan, ylenkatsomuksen ja ylivallan pistot. Koska olen varma että vaikka siinä joukossa, joka tänä iltana on tullut luokseni, monet todennäköisesti ovat tylsiä ja tarkkaamattomia ja vaikka monet ovat tulleet tänne pelkästä uteliaisuudesta tahi ivatakseen ja pilkatakseen, kuitenkin löytynee joku, jonka tuska ja kärsimykset ovat saattaneet epätoivoon, jonka kaikenlaisten vääräyksien ja hirvittäväisyyksien näkeminen on temmannut hereille ja pakottanut tarkkaavaisuuteen. Ja hänelle minun sanani tulevat kuin leimaus niille, jotka pimeässä vaeltavat — kuin pitkäsentuli, joka valaisee tien hänen edessään kaikkine vaaroineen ja väijyksineen — ratkaisten kaikki riitaiset kysymykset, tasottaen vaikeudet! Suomukset putoavat hänen silmistään, kahleet temmataan hänen jäseniltään — hän kavahtaa pystyyn kiitollisuuttaan huutaen, hän

käy viimein eteenpäin vapautettuna ihmisenä! Miehenä, joka on pelastettu itseottamastaan orjuudesta! Miehenä, joka ei milloinkaan enää anna viekotella itseään ansaan — jota ei mikään imarrus viehätä, eivät mitkään uhkaukset säikytä, joka tästä illasta alkaen käy eteenpäin, eikä taaksepäin, joka tutkii ja ymmärtää, joka vyöttää itsensä miekallaan ja ottaa paikkansa toverien ja veljien rivissä. Joka vie iloista sanomaa eteenpäin toisille, niinkuin minä nyt olen tuonut sen hänelle — vapauden ja valkeuden arvaamattoman kallista lahjaa, joka ei ole hänen eikä minun, vaan joka on sielun perintö-osa! Työmiehet, työmiehet — toverit! Avatkaa silmänne ja katsokaa ympärillenne! Te olette eläneet niin kauvan aherruksen ja tukehduksen painon alla, että aistinne ovat tylsyneet ja sielunne jäykistyneet; mutta terottakaa näköänne ja silmätkää ympärillenne siinä maailmassa jossa asutte — repäiskää yltänne tavan ja sovinnaisuuden rääsyt — katsokaa siihen kuten se edessänne on kaikessa inhottavassa alastomuudessaan! Koettakaa tajuta sitä, *tajuta sitä!*

"Tajutkaa että Mandshurian kentillä tänä yönä kaksi vihollisarmeijaa seisoo toisiansa vastassa — että nyt, kun me istumme täällä, miljoona inhimillistä olentoa himoitsee päästä toistensa kurkkuihin käsiksi, himoitsee mielipuolisen raivolla hakata toisensa kappaleiksi! Ja tämä tapahtuu kahdentenkymmenentenä vuosisatana, yhdeksäntoistasataa vuotta sen jälkeen kun Rauhan Ruhtinas syntyi maan päälle! Yhdeksäntoistasataa vuotta on Hänen sanaansa saarnattu jumalallisena, ja nyt seisoo kaksi armeijaa toisiansa vastassa janoten toistensa verta kuin metsän villit pedot! Filosoofit ovat miettineet, profeetat ovat julistaneet, runoilijat ovat itkeneet ja unelmoineet — ja kuitenkin tämä kauhistuttava hirviö temmeltelee yli maan piirin! Meillä on kouluja ja yliopistoja, sanomalehtiä ja kirjoja; me olemme punninneet ja koetelleet ja mietiskelleet — ja kaikki tämä on tapahtunut ainoastaan asestaaksemme ihmisiä toisiaan vastaan! Me kutsumme tätä hirviötä Sodaksi ja annamme sille anteeksi; mutta elköö tuoko minua vastaan sovinnaisuuksia ja mielinkeleisiä tapoja! Tulkaa kanssani, tulkaa kanssani — *tajuamaan se!* Katsokaa noita kuulien lävistämiä, kranaattien runtelemia ihmisruumiita! Kuulkaa pajunetin sujahdus, kun se työnnetään ihmislihaan; kuulkaa tuskanhuutoja ja valituksia, katsokaa kivun vääristelemiä ihmiskasvoja, jotka vihan ja raivon ilmeellä ovat käännettyt vihollista kohti! Pankaa kätenne tuolle lihapalaselälle — se on vielä lämmin ja värähtelevä; vielä äsken oli se ihmisjäsen! Tämä veri vielä höyryää — se pulppuaa ulos ihmissydämmestä! Kaikkivaltias Jumala! — ja kaikki tämä käy laatuun — se on järjestelmällistä, elimellistä, ennakoita mietittyä! Ja me tiedämme siitä, me luemme siitä, me pidämme sitä soveliaana; sanomalehtemme kertovat siitä, eikä painokoneita pysäytetä — kirkoissamme rukoillaan sen puolesta, eikä niiden ovia suleta — ihmiset pitävät siitä, eivätkä leimahda kauhuun ja vallankumoukseen!

"Tai ehkä on Mandshuria liian kaukana niistä — tulkaa kanssani kotiin, tulkaa tänne Chikagoon! Täällä tässä kaupungissa on tänä iltana kymmenentuhatta naista teljettyinä kurjuuden pesiin, nälän pakottamina myymään ruumiinsa voidakseen elää. Ja me tiedämme sen, me laskeamme leikkiä siitä! Ja nämä naiset ovat äitiemme peilikuvia, he ovat kenties siskojamme, tyttäriämme; se pieni tyttö, jonka jätit kotiin tänä iltana ja jonka hymyilevät silmät tervehtivät sinua huomenna — sama kohtalo hänetkin kerran kohtaa! Tänä iltana te löydätte kymmenentuhatta miestä Chikagossa, joilla ei ole kotia eikä rahaa, halukkaina työhön tahi valmiina kerjäämään, mutta kaikki nälkäisinä ja kauhulla odottaen tulevan talven pakkasia! Tänä iltana on Chikagossa satatuhatta lasta, jotka kuluttavat hentoja voimiaan ja turmelevat itsensä elinijäkseen koettaessaan ansaita leipäpalaa! Täällä on satatuhatta äitiä, jotka elävät kurjuudessa ja likasuudessa ja jotka työskentelevät päivät ja yöt hankkiakseen ruokaa pienokaisilleen! Täällä on satatuhatta vanhusta, läpeensä kuluneita ja avuttomia, odottaen kuolemaa, joka vapahtaisi heidät kärsimyksistään! Täällä on miljoona ihmistä, joiden osana on päiväpalkkalaisen kova elämä, jotka ahertavat niin kauvan kuin jaksavat palkan edestä, jolla he töin tuskin kykenevät elättämään itseänsä, jotka elämänsä loppuun asti ovat tuomitut yksitoikkoisuuteen ja ikävään, taisteluun ja kurjuuteen, helteeseen ja pakkaseen, likasuuteen ja sairauteen, tietämättömyyteen, juoppouteen ja rikoksiin!

"Ja nyt kääntäkää minun kanssani lehti ja silmätkää kuvan toista puolta. Täällä on tuhannen — ehkäpä kymmenentuhatta — jotka, ovat näitten orjien herroja, jotka omistavat heidän työkykynsä. He eivät tee mitään ansaitakseen sen mitä vastaanottavat, heidän ei tarvitse edes pyytääkään sitä — se tulee heille vallan itsestään, heidän ainoa vaivansa on jakaa se keskenään. He asuvat palatseissa, he vierittelevät itseään loistossa ja ylellisyydessä — niin suuressa, etteivät mitkään sanat voi sitä kuvata, että rohkein mielikuviutus tyrehtyy, että sielu tuntee inhoa ja kauhistusta. He maksavat satoja dollareja kenkäparista, nenäliinasta, parista sukkanauhoja, he tuhlaavat miljooneja hevosiin, automobiileihin ja huvilavoihin, palatseihin ja pitoihin, pieniin kiiltäviin kiviin, joilla he koristavat ruumistaan. Heidän omaansa on kaikki tyyni — se tulee heille itsestään, aivan kuten lähteensuonet purkautuvat puroihin, purot jokiin, joet virtoihin, virrat mereen — samalla tapaa tulee yhteiskunnan koko varallisuus itsestään ja säännöllisesti heidän osakseen. Maamies kyntää maata, kaivostyömies kaivautuu maan sisuksiin, kutoja hoitaa kangastuoliaan, muurari panee kiviä kivien päälle, neronieikka tekee keksintöjä, älykäs johtaa, viisas tutkii, runoilija laulaa; ja koko tulos tästä aivojen ja lihasten työstä kokoutuu yhdeksi ainoaksi valtavaksi virraksi, joka laskee heidän syliinsä! Koko yhteiskunta on heidän vallassaan, maailman kaikki työkyvyt ovat riippuvaiset heidän suosiostaan ja armostaan. Koko ihmissuvun voima on

heidän käsissään iankaikkisesti ja järkähtämättömästi. Ja he eivät omista ainoastaan yhteiskunnan työtä, he ovat myöskin ostaneet hallitukset, ja kaikkialla he käyttävät varastettua ja väärää valtaansa saadakseen itselleen etuoikeuden kaivaa syvemmiksi ja leveämmiksi ne kanavat, joita myöten maailman rikkauudet virtaavat heille? — Ja te, työmiehet! Te olette syntyneet ja kasvaneet siihen työhön, te aherratte ja orjaillette kuin kuormahevokset, ajatellen ainoastaan nykyistä päivää ja sen suruja — ja kuitenkin on tuskin ainoatakaan teidän joukossanne, joka uskoo sellaisen asiantilan jatkuvan ikuisesti — onko keskuudessanne, te nyt tänne kokoutuneet, ketään joka on niin paatunut ja halventunut, että hän rohkenee astua eteeni ja sanoa uskovansa että näin käy iankaikkisesti! Että yhteiskunnan työn tuotteet, ihmissuvun olemassaolon ehdot ovat alati olevat laiskurien ja heidän loiseläjiensä hallussa heidän turhamaisuutensa ja himojensa tyydyttämiseksi — annettavaksi mihin tarkotukseen ikänä hyvänsä muutamien harvojen yksilöjen käytettäväksi — että ihmiskunnan työ, sanon minä, ei olisi ihmiskunnan omaisuutta eikä ihmiskunnan tarkastuksen alaisena?

"Ja jos näin joskus tulee käymään, millä tavalla se saadaan alkuun, mikä voima sen saa aikaan? Tulevatko *he* takomaan miekkoja teidän vapauttamisекsenne, tulevatko *he* astumaan teidän sotajoukkojenne etuneeän ja johtamaan teitä taisteluun? Käytetäänkö heidän rikkautensa tähän tarkotukseen — rakentavatko he akatemioja ja kirkkoja teidän opettamisекsenne, painattavatko he sanomalehtiä, joissa teidän voittojanne julistetaan, tahi muodostavatko he valtiollisia puolueita taistelua johtamaan ja ylläpitämään? Ettekö voi tajuta, että kaikki tämä on teidän asianne — teidän asianne siitä unelmoida, teidän asianne panna se toimeen? Että jos se milloinkaan tulee suoritettavaksi, tapahtuu se huolimatta kaikista esteistä, mitä rikkaus ja valta sen eteen voivat panna, huolimatta pilkasta ja panettelusta, vihasta ja vainoomisesta, solmuruoskasta ja vankeudesta? Sen pitää tapahtua teidän alastomissa povissanne olevan voiman kautta, jota sorron raivo vain korottaa! Sokeain ja säälimättömän surujen kovien ja katkerain opetusten kautta! Kehittämättömän älyn tuskallisen haparoimisen kautta, harjautumattoman äänen heikkojen sävyjen kautta! Hengen erakkomaisen nälän kautta, etsimisen ja kaihon kautta, sydäntuskain ja epätoivon kautta, hädän ja kidutusten kautta! Sen pitää tapahtuman keinojen kautta, joita unelta on varustettu, aatteiden kautta, jotka ovat syntyneet hirsipuun varjossa! Siitä pitää tuleman liike, jonka alku on kaukana aikojen takana; joka on vähän tunnettu ja vielä vähemmän kunnioitettu; joka on helposti ivalle ja ylenkatseelle alttiina; joka on muodoltaan epäkaunista, kosta ja vihaa ilmaisevaa — siten kaikkien muiden kuin sinun mielestäsi, sinä työmies, sinä orja — sinulle huutaa se mahtavalla ja katkeemattomalla äänellä, jota et voi välttyä kuulemasta, missä tahansa maan pinnalla oletkin! Kaikkien sinun kärsimiesi vääryyksien äänellä, kaikkien himojesi ja halujesi, kaikkien velvollisuuksiesi ja toiveittesi äänellä — kaikkien mille sinä elämässä arvoa panet! Köyhien äänellä, jotka vaativat köyhyyttä lakkaamaan! Sorrettujen äänellä, jotka julistavat tuomiota sorrolle! Se on *työn* ääni, tuon halveksitun ja häväistyn; ääni valtavan jättiläisen, joka viruu pitkänään maassa — pilvenkorkeana, usvanlaajuisena, mutta sokaistuna, kahlehdittuna ja tuntematta voimiaan. Ja nyt piinaavat häntä unelmat vastustuksesta, pelonsekaiset toiveet; kunnes hän äkkiä nousee pystyyn ja hänen kahleensa katkeavat — ja väristys käy halki koko hänen valtavan ruumiinsa, ja siinä tuokiassa tulee unelmasta todellisuus! Hän kavahtaa seisalleen, hän viskaa kahleensa kauvaksi, kuorma putoaa hänen rinnaltaan, hän ryntää pystyyn — mahtavana, pilven korkuisena; hän seisoo jaloillaan, riemuitsee vastasyntyneestä hurmauksesta — —"

Ja puhujan ääni murtui äkisti, hänen tunteensa valtasivat hänet yliluonnollisella voimalla, hän seisoi korottaen käsivartensa päänsä yli, ja hänen tietäjähenkensä näytti kohottavan hänet ylös maasta. Kuulijakunta nousi pystyyn yhtenä miehenä, kimakasti kirkaisten, monet liehtoivat käsivarsillaan ja ilmaisivat ylitulvehtivia tunteitaan äänekkäillä naurunrehahduksilla. Ja Jurgis oli yksi näistä, hän huusi keuhkojensa koko voimalla, koska hän ei voinut pidättää itseänsä, koska hänen tunteensa täytyi puhjeta ilmoille tällä tavalla. Se ei ollut ainoastaan miehen kaunopuheliaisuuden voima, joka kuulijat näin tenhosi. Se oli hänen persoonallisuutensa, hänen äänensä voima — jonka kummallinen sointu tunki sielun sisimpään kuten hopeakellosen kilahdus, joka valtasi kuulijan ruumiin valtavalla tempauksella kuin jättiläisen koura, joka ravisti häntä ja sai hänet vapisemaan äkillisestä arkuudesta; mutta saattaen hänet samalla aavistamaan jotakin, joka ei ollut tästä maailmasta, arvoituksellisia, ennen koskaan lausumattomia salaisuuksia, pelon ja kauhun ilmestyksiä! Tämän miehen sanat olivat Jurgikselle kuten pitkäisenisku hänen sieluunsa; hänen tunteensa vuosivat vedenpaisumuksen voimalla hänen sydänreunojensa yli — kaikki hänen vanhat toiveensa ja odotuksensa, hänen vanhat surunsa, pettymyksensä ja vihanilmauksensa. Kaikkea, mitä hän konsanaan oli tuntenut koko elämänsä aikana, tunsu hän uudelleen ja vallan uudella liikutuksella, jota tuskin voi kuvata. Että hän oli kärsinyt sellaista sortoa ja sellaisia kauhuja, se oli kylläkin raskasta; mutta että ne olisivat voittaneet ja musertaneet hänet, että hän olisi alistunut ja nohtanut ne levollisesti — se oli jotakin, jota sanoilla ei käynyt tulkitseminen, se oli enemmän kuin ihminen koskaan voi tietää, se oli jotakin, joka voi tehdä hänet mielipuoleksi! "Mitä on se", kysyi profeetta, "joka murhaa ihmisen ruumiin, sen rinnalla, joka murhaa hänen sielunsa?" Ja Jurgis oli ihminen, jolta sielu oli murhattu, joka oli lakannut toivomasta ja pyrkimästä — joka oli suostunut alennukseen ja epätoivoon; ja nyt kävi tämä kaamea tosiasia päivänselväksi hänelle! Kaikki hänen sielunsa peruspylväät luhistuiivat kokoon, taivas tuntui repeävän hänen päänsä päällä — hän seisoi siinä nyrkitetyt kätensä ylöspäin kohotettuina, verestävin silmin,

suonet korkeina koholla kasvoissaan, ja hänen korvissaan humisi kuin villien petojen ääniä, epätoivoisia, katkonaisia ja helvetillisiä. Ja kun hän ei enää jaksanut huutaa kauvempaa, seisoi hän vielä paikoillaan lähättäen ja mutisten käheästi itsekseen: "Oi Jumala! Oi Jumala! Oi Jumala!"

XXIX LUKU.

Mies oli käynyt istumaan paikalleen lavalla, ja siitä Jurgis päätti hänen puheensa olevan lopussa. Hyvähuutoja jatkui vielä monen minuutin ajan; ja sitte alotti joku laulun, johon kaikki yhtyivät, niin että koko sali vavahteli. Jurgis ei ollut kuullut laulua koskaan ennen eikä voinut erottaa sen sanoja, mutta hänet valtasi hurja ja merkillinen tunnelma — se oli marseljeesi! Sen vyöryessä säe säkeeltä eteenpäin istui hän penkillään ristissä käsin ja vapisten koko ruumiissaan. Hän ei ollut koskaan eläissään ollut niin liikutettuna — hänelle oli tapahtunut ihme. Hän ei voinut rahtuakaan ajatella, hän oli kuin huumeissaan; ja kuitenkin tiesi hän, että tuon hänen sielussaan tapahtuneen valtavan murroksen kautta hänessä oli syntynyt uusi ihminen. Hän oli temmattu pois hävityksen kidasta, hän oli vapautettu orjuuden ikeestä, koko maailma oli saanut toisellaisen muodon — hän oli vapaa, hän oli vapaa! Vaikka hänen pitäisi vielä kärsiä kuten ennen, vaikka hänen tarvitsisi vielä kerjätä leipäänsä ja nähdä nälkää, ei se kuitenkaan enää merkitsisi hänelle samaa kuin ennen — nyt hän tajuaisi sen ja kantaisi sen. Hän ei enää ollut mikään kohtalon leikkikalua, hänestä tulisi mies jolla oli oma tahto ja päämäärä, jonka puolesta taistella ja kuollakin, jos niin tarvittiin! Täällä oli miehiä, jotka auttaisivat ja neuvoisivat häntä oikeaan; hänellä olisi liittolaisia ja ystäviä, hän asuisi lähellä oikeuden istuinta ja astuisi tietään käsi vallan kainalossa.

Kun kokous viimein lopetettiin ja kuulijat alkoivat hajautua, istui Jurgis parka vielä paikallaan ahdistuksen ja epävarmuuden valtaamana. Hän ei ollut ajatellut, että hänenkin täytyisi lähteä tiehensä kuten kaikki muut — hän oli kuvitellut että hänen ihana unelmansa kestäisi aina, että hän nyt olisi löytänyt tovereja ja ystäviä. Mutta nyt hänenkin täytyisi nousta ja poistua, hänen kaunis näkynsä katoisi eikä hän enää koskaan saisi nähdä sitä! Hän istui paikallaan pelästyneenä ja neuvottomana; mutta kun toiset samalla penkillä istuvat tahtoivat mennä pois, oli hänenkin pakko nousta pystyyn ja seurata muita. Kulkiessaan ulosvirtaavan ihmisjoukon mukana hiljalleen ovea kohti katsoi hän tutkiskellen naapureihinsa, mutta ei ollut ketään, joka olisi tarjoutunut keskustelemaan asiasta hänen kanssaan. Hän oli nyt niin lähellä ovea, että tunsikin kylmän yöilman puhaltavan vastaan. Silloin valtasi hänet epäily. Hän ei tiennyt mitään äsken kuulemastaan puheesta, hän ei edes tuntenut puhujan nimeäkään, ja nyt hänen olisi mentävä niine hyvineen matkaansa — ei, tuhatta kertaa ei, se oli sulaa hulluutta, hänen täytyi saada puhua jonkun kanssa; hänen täytyi saada kääntyä puhujan itsensä puoleen ja purkaa tälle sydämensä. Tuo mies ei kuitenkaan työntäisi häntä luotaan, sellainen kurja retkulainen kuin hän olikin!

Hän astui sisään ja asettui kahden penkkirivin väliin, ja joukon vähettyä meni hän puhujalavalle. Puhuja oli jo lähtenyt pois, mutta muuan sivuovi oli auki ja ihmisiä kulki siitä ulos ja sisään ilman että kukaan esti. Jurgisikin rohkasi itsensä ja kävi sisään, ja kulettuaan käytävän päähän tuli hän erälle ovelle, jonka eteen paljon ihmisiä oli kotoutunut. Kenkään ei kiinnittänyt häneen huomiotaan, joten hän tunkeutui sisään ja näki eräessä nurkassa sen miehen jota hän etsi. Puhuja istui tuolilla, rinta sisään painuneena ja silmät puoli ummessa; hänen kasvonsa olivat kalmankalpeat ja toinen käsivarsi riippui tarmottomana kupeella. Muuan jykevärumiinen ja silmälasilla varustettu mies seisoi lähellä ja pidatti sisääntunkeutuvaa ihmisjoukkoa, sanoen: "Olkaa hyvät ja käykää vähän syrjään, ettekö näe että toveri on väsynyt?"

Jurgis seisoi kärsivällisesti alallaan viisi tai kymmenen minuuttia. Tavantakaa tuolilla istuva mies katsahti ylös ja virkkoi pari sanaa lähellä seisoville; ja viimein kohtasi hänen katseensa Jurgiksen. Katse näytti sisältävän kysymyksen, jonkavuoksi Jurgis teki rohkean päätöksen ja astui esiin.

"Minä tahdon kiittää teitä, herra!" sanoi hän hätiköivällä kiiruulla. "En voinut lähteä täältä, ennenkun olen sanonut teille kuinka paljon — kuinka iloinen olen saatuani kuulla teitä. Minä — minä en tiedä lainkaan siitä asiasta — —"

Jykevärumiinen silmälasimies, joka oli puhellut jonkun syrjäisen kanssa, tuli nyt väliin. "Toveri on liian väsynyt puhuakseen kenenkään kanssa — —" alotti hän, mutta toinen kohotti kättään.

"Odotas", sanoi hän, "hänellä olisi jotakin minulle sanottavaa." Ja sitte katsoi hän Jurgikseen kysyen: "Ymmärtääkseni tahdotte tietää enemmän sosialismista?"

Jurgis hätkähti. "Minä — minä — —" sopersi hän, "minä tahtoisin tietää jotakin siitä mitä puhuitte — minä tarvitsen apua. Minä olen käynyt kaiken sen lävitse."

"Missä asutte?" kysyi toinen.

"Minulla ei ole kotia", Jurgis vastasi. "Olen ilman työtä."

"Olette ulkomaalainen, vai kuinka?"

"Litvalainen, herra."

Mies mietti tuokion ja kääntyi sitte ystävänsä puoleen. "Ketähän täällä olisi, Walters?" kysyi hän. "Onhan meillä Ostrinski — mutta hän on puolalainen — —"

"Ostrinski puhuu litvaa", vastasi toinen.

"Hyvä, tahdotko katsoa onko hän jo mennyt pois?"

Toinen lähti, ja puhuja katseli jälleen Jurgista. Hänellä oli syvällä päässä olevat mustat silmät, ja hänen kasvoistaan kuvastui lempeyttä ja tuskaa. "Olen vallon näännyksissä — minä olen puhunut joka päivä kuukauden mittaan. Mutta minä esitän teidät eräälle, joka voi auttaa teitä yhtä hyvin kuin minä — —"

Sanantuojan ei ollut tarvinnut mennä etemmä kuin ovelle, ja hän toi mukanaan miehen, joka esiteltiin Jurgikselle "toveri Ostrinskina". Toveri Ostrinski oli pieni mies, joka tuskin ulottui Jurgiksen hartiaintasalle, kasvot kuihtuneet ja täynnä ryppyjä — hyvin ruma mies ja hiukan rampa. Hänellä oli päällään pitkäliepeinen musta takki, ja hänen silmänsä olivat arvattavasti heikot, koska hän käytti vihreitä silmälasia, jotka antoivat hänelle hullunkurisen muodon. Mutta hänen kättelynsä oli sydämmellinen ja hän puhui litvaa, joka seikka heti saattoi Jurgiksen tuntemaan ystävyttä häntä kohtaan.

"Te haluatte tietää jotakin sosialismista?" sanoi hän. "Varmaankin niin. Lähtekäämme nyt yhdessä kävelemään, niin saamme häiriytymättä puhella asiasta."

Ja niin otti Jurgis suurelta tietäjältä jäähyväiset ja lähti ulos. Ostrinski kysyi missä hän asui, tarjoutuen tulemaan mukana sille taholle, ja nyt täytyi Jurgiksen vielä kerran selittää olevansa koditon. Toisen kehotuksesta hän kertoi koko historiansa, miten hän oli tullut Amerikkaan ja miten hänen oli käynyt teurastamoissa, miten perhe oli hajautunut ja hänestä itsestään tullut maankiertäjä. Niin paljon sai pieni mies tietää, ja kuultuaan kertomuksen loppuun asti pusersi hän Jurgiksen käsivartta kovasti. "Te olette käynyt kiirastulen läpi, toveri!" sanoi hän. "Me teemme teistä vielä sankarin!"

Sitte kertoi Ostrinski puolestaan omista olosuhteistaan. Hän olisi mielellään kutsunut Jurgiksen kotiinsa — mutta hänellä oli vain kaksi huonetta eikä ainoatakaan sänkyä vieraan varalle. Hän olisi kernaasti antanut Jurgikselle oman sänkynsä, mutta hänen vaimonsa oli sairas. Mutta kun hän sai kuulla hänen muussa tapauksessa saavan maata jossain porttikäytävässä, tarjosi hän kumppanilleen keittiönsä lattian, jonka tarjouksen toinen ilolla vastaanotti. "Me emme tahdo että jollekulle tovereista käy huonosti" sanoi puolalainen.

Ostrinskin koti oli Ghetto-piirissä, missä hänellä oli kaksi huonetta erään talon kellarikerroksessa. Astuessaan sisään he kuuluivat lapsenitkua, ja isäntä kiiruhti sulkemaan makuuhuoneen oven. Hänellä oli kolme pientä lasta, ja nuorin oli juuri syntynyt. Hän veti vieraalleen tuolin keittiönlieden ääreen, pyytäen Jurgikselta anteeksi ympäristön epäjärjestyksestä, lisäten ettei sellaisessa tapauksessa saanut olla aivan turhan tarkka. Puolen keittiöstä anasti työpöytä, jolla makasi kokonaisia kasoja puolivalmiita miesten housuja, ja Ostrinski selitti olevansa "housuompelija". Hän sai suuria määriä leikattuja vaatekappaleita kotiinsa, missä hän vaimonsa kanssa neuloi ne valmiiksi. Sillä tavalla hän hankki toimeentulonsa, mutta se kävi hänelle yhä vaikeammaksi, sillä hänen silmänsä kovasti heikontuivat. Mitä sitte tapahtuisi kun he kävivät työhön kykenemättömäksi, sitä hän ei voinut sanoa; hän ei ollut voinut säästää rahtustakaan — hyväpä jos pysyi hengissä 12-14 tunnin työllä päivässä. Housuparin neulomiseen ei tarvittu suurtakaan taitoa, ja ken hyvänsä voi oppia sen, jonkavuoksi palkka yhä pieneni. Tällaista menettelyä nimitettiin "kilpailupalkaksi", ja jos Jurgis halusi tietää mitä sosialismi on, niin oli parasta alkaa tästä. Työmiehet oli riippuvaiset tilauksista voidakseen elättää itseään ja omiaan päivästä päivään, niin että heidän oli kilpailtava alimpain maksuehtojen tarjoamisessa, ja enimmänsä työtä sai se, joka oli vaatinut vähimmän. Sillä tapaa saivat ihmiset olla alituoisessa kamppailussa elämästä ja kuolemasta köyhyyden kanssa. Se oli "kilpailua", niin kauvan kuin oli kysymys palkannauttijasta, siitä henkilöstä jolla oli vain työnsä myytävänä; pinnalla liikeyhoille, työnantajaille, asia esiintyi tietysti vallan toisessa valossa — heitä oli vain vähälukuinen joukko, he voivat liittäytyä yhteen, eikä heidän voimaansa voinut mikään murtaa. Samalla tapaa muodostui kautta koko maailman kaksi ihmisluokkaa, joita toisistaan erotti ylipääsemätön kuilu — kapitalistiluokka suunnattomine rikkauksineen ja köyhälistöluokka, joka näkymättömillä siteillä oli kahlittu orjuuteen. Jälkimmäisiä oli tuhat yhtä vastaan,

mutta he olivat tietämättömiä ja avuttomia ja riippuivat isäntänsä armosta, kunnes olivat järjestyneet — kunnes olivat saavuttaneet "luokkatietoisuuden". Se oli hidas ja vaikea kehitys, mutta he eivät keskelle tietä pysähtyisi — se oli kuin lumivyöryn kulku: kun se kerran oli saatu liikkeelle, ei sitä mikään mahti pystynyt seisauttamaan. Jokainen sosialisti toi kortensa yhteisen asian hyväksi ja eli "parempien aikojen" toivolla, jolloin työläisluokka pääsisi vaaliurnalle ja ottaisi hallitusohjat omiin käsiinsä — silloin he tekisivät lopun kapitalismista. Vähän siinä merkitsi miten köyhä joku henkilö oli tai miten suuresti hän kärsi; hän ei voinut koskaan tuntea itseänsä oikein onnettomaksi kun hän kerran tiesi tästä tulevaisuudesta; ja vaikkapa hän itse ei saisikaan nähdä sitä, niin saisivat hänen lapsensa nähdä sen, ja sosialistille oli puolueen voitto hänen oma voittonsa. Hänellä olikin aina tilaisuutta iloita puolueen menestyksestä. Täällä Chikagossa esim. liike kasvoi mahtavalla vauhdilla. Chikago oli maan teollisuuskeskus, eivätkä ammattiyhdistykset olleet missään muualla niin voimakkaita; mutta niiden yhteenliittymisestä oli sangen vähän hyötyä työmiehille, sillä työnantajat olivat myöskin liittyneet yhteen, trusteiksi. Seurauksena oli, että lakot tavallisesti epäonnistuivat, ja niin pian kun ammattiyhdistykset hajautuivat, menivät niiden jäsenet sosialismin leiriin.

Ostrinski selvitti puolueen järjestäytymistä, sitä koneistoa, jonka avulla köyhälistö hankki itselleen itsekasvatusta. Sillä oli nimittäin paikallisia osastoja [Alkutekstin sana "local" oikeastaan merkitsee vain paikkaa, paikallisuutta. Suom. muist.] kaikissa suurissa kaupungeissa, ja sellaisia perustettiin paraikaa myöskin pienemmille paikkakunnille. "Paikallisessa osastossa" oli jäseniä kuudesta aina tuhanteen, ja nykyään oli olemassa neljätoista sataa sellaista osastoa ja niissä jäseniä yhteensä viisikolmatta tuhatta, jotka suorittivat maksuja järjestön pystyssäpysymisen hyväksi. "Paikallisella maakuntaneuvostolla", kuten kaupunkijärjestöä nimitettiin, oli kahdeksan haaraosastoa, ja ainoastaan nämä "neuvostot" uhrasivat useita tuhansia dollareja tarkotustensa ajamiseksi. Joka viikko ilmestyi englantilainen puoluejulkaisu ja samaten böömiläinen ja saksalainen. Sitäpaitsi juliaistiin Chikagossa kuukauslehteä, ja puolueella oli ko-operatiivinen kustannusliikkeensä, joka julkaisi puolitoista miljoonaa sosialistista kirjaa ja lentolehtistä vuosittain. Kaikki tämä oli syntynyt vasta aivan viime vuosina — koko liikkeestä oli tuskin tiedetty vielä mitään silloin kun Ostrinski ensin oli tullut Chikagoon.

Ostrinski oli puolalainen ja noin 50-vuotias. Hän oli asunut Schlesiassa ja kuulunut halveksittuun ja vainottuun rotuun. Hän oli ottanut osaa kansanliikkeeseen 1870-luvun alussa, jolloin Bismarck Ranskan nöyrytettyään oli suunnannut "veren ja raudan" politiikkinsa "internationalea" vastaan. Ostrinski oli kahdesti viskattu vankeuteen, mutta hän oli nuori silloin eikä siitä suuresti välittänyt. Sitte hän oli ottanut osaa taisteluun vielä kerran, vaikka hän, juurikun sosialismi oli murtanut kaikki sulut ja tullut mahtavaksi valtiolliseksi vallaksi Saksassa, oli muuttanut Amerikkaan, jossa hän sai alkaa vallan alusta. Amerikassa oli siihen aikaan naurettu sosialismille — Amerikassa, jossa kaikki ihmiset olivat vapaita! "Aivan kuin valtiollinen vapaus tekisi 'palkkaorjuuden' sitä siedettävämmäksi!" lausui Ostrinski.

Pieni räätäli nojaui taapain kovan puutuolinsa selkää vastaan, jalat lämmittämättömän keittiönlieden reunalla, ja puheli matalalla äänellä, jottei häiritsisi viereisessä huoneessa makaavia. Jurgiksesta tuntui tämä mies miltei yhtä ihmeelliseltä kuin äskeinen suuri puhuja; hän, köyhä, halvin kaikkein halvimmista, nälän ja kurjuuden veli — ja kuitenkin, miten paljon hän tiesikään, miten paljon hän olikaan uskaltanut ja vaikuttanut, minkälainen sankari hän olikaan ollut!

Siten oli aina ollut asianlaita, sanoi Ostrinski; kun joku ensin kääntyi sosialismiin, käyttäytyi hän tavallisesti kuin olisi järkensä menettänyt — hän ei voinut käsittää, mikseivät kaikki muutkin älynneet niin selvää seikkaa, ja hän tuumiskeli käännättävänsä koko maailman jo ensi viikkonaan. Jonkun ajan kuluttua hän kumminkin tuli huomaamaan miten vaikea hänen tehtävänsä oli; ja silloin oli onnellinen seikka, että alati uusia voimia tuli pelastamaan häntä pälkähästä. Juuri nyt oli Jurgiksella mainio tilaisuus purkaa näkyviin hurmaustaan, sillä paraikaa tapahtui presidentinvaali ja kaikki ihmiset puhuivat politiikasta. Ostrinski ottaisi hänet mukaansa paikallisosaston ensi kokoukseen ja esittäisi hänet, niin että hänestä tuli puolueen jäsen. Jäsenmaksu oli viisi senttiä viikossa, mutta kellä ei ollut varaa maksaa, se sai pitennystä. Sosialistinen puolue oli todella kansanvaltainen valtiollinen laitos — sen toimintaa tarkastivat yksinomaan sen omat jäsenet eikä sillä ollut mitään hallitusta. Kaiken tämän selitti Ostrinski Jurgikselle samatenkuin ne periaatteet, joita puolue noudatti. Olisi voinut sanoa, että itse asiassa oli olemassa vain yksi ainoa sosialistinen periaate — nimittäin "ei mitään sovintoa", joka oli juuri ydinkohta koko maailman sosialistisessa liikkeessä. Kun joku sosialisti valittiin kongressiin, äänesti hän kaikkien muiden kansanedustajain kanssa sellaisten toimenpiteiden puolesta, joiden katsottiin voivan edistää työläisluokan etua; mutta hän ei koskaan unohtanut että nämä myönnytykset, millaisia ne sitte olivatkin, olivat vain pikkuasioita suuren päämäärän rinnalla — jona oli työläisluokan yhteenliittyminen tulevaa yhteiskunnallista vallankumousta toimeenpanemaan. Tähän asti oli asia edistynyt niin pitkälle Amerikassa, että yhden sosialistisen kansanedusmiehen vaali johti toisen valitsemiseen joka kolmas vuosi; ja jos kasvamista jatkui yhtä nopeasti, olisi sosialisteilla enemmistö kongressissa vuonna 1912 — vaikeivät kuitenkin kaikki odottaneet sitä niin pian tapahtuvaksi.

Socialistit olivat järjestyneet jok'ainoassa sivistyneessä maassa; se oli kansainvälinen valtiollinen puolue, sanoi Ostrinski, suurin mitä maailma koskaan on tuntenut. Sillä oli neljäkymmentä miljoonaa

kannattajaa, ja äänestyksissä se laski kahdeksan miljoonaa vaalilippua. Se oli äskettäin perustanut ensimmäisen sanomalehtensä Japaniin ja valinnut ensimmäisen kansanedustajansa Argentinassa; Ranskassa sen jäseniä kuului ministeristöön, ja Italiassa ja Itävallassa se määräsi hallituksen toimintaa, ja Saksassa, missä sen äänimäärä oli enemmän kuin kolmas osa koko valtakunnan yhteenlasketuista äänistä, olivat kaikki muut puolueet ja valtiiovallan edustajat yhtyneet sitä vastaan taistelemaan. Ei ollut mahdollista, selitti Ostrinski, että jonkun kansan köyhälistö saavuttaisi voiton omassa maassaan, sillä silloin sen kansakunnan kimppuun hyökkäisi kaikkien muiden kansain aseellinen voima; senpävuoksi oli sosialistinen liike koko maailmaa käsittävä liike, kaikkien mahdollisten ihmisrotujen muodostama järjestö vapauden ja veljeyden aikaansaamiseksi. Se oli uusi ihmisyyden uskonto — voisipa sanoa sitä vanhan uskonnon täydennykseksi, koska se itsessään käsittää koko Kristuksen opin kirjaimellisen sovelluttamisen.

Myöhään yli keskiyön istui Jurgis keskustellen uuden ystävänsä kanssa. Se oli mitä ihmeellisin kokemus hänelle — hänet valtasi miltei ylenluonnollinen tunnelma. Neljä vuotta oli Jurgis hapuillut tietämättömyyden erämaassa; ja nyt kurottui yht'äkkiä käsi alas ja tarttui häneen ja nosti hänet ylös siitä ja asetti hänet vuorenhuipulle, josta hän voi silmätä kaikkea tyyni — voi nähdä ne kuilut joissa hän oli vaeltanut, ne nevat joissa hän oli kahlannut, ne villipedot jotka häntä olivat räkäkänneet. Niinpä esim. mitä tuli hänen kokemuksiinsa teurastamoissa — mitäpä kaikkea ei Ostrinski niiden suhteen olisi osannutkaan selittää! Jurgis oli ajatuksissaan pitänyt teurastamoiden omistajia yhdenymmärteisinä itse kohtalon kanssa; mutta Ostrinski selitti nyt että ne yksinkertaisesti olivat vain Lihatrusti. Tämä oli kapitalistien jättimäinen yhteenliittymä, joka oli murskannut kaiken vastustuksen, kumonnut maan lait ja nylkenyt kansaa. Jurgis muisti nyt selvästi, miten hän ensin teurastamoihin tultuaan ja sikain teurastamista katsellessaan oli pitänyt sitä julmana ja epäinhimillisenä toimituksena, ja miten hän sieltä lähtiessään oli pitänyt itseään onnellisena ettei ollut sika; mutta nyt osotti hänen uusi ystävänsä, että juuri tuollainen sika hän oli ollut — teurassika. Sialta vaadittiin, että se itsestään luovutti tehtailijoille kaiken voiton mikä sille oli mahdollista, ja sitä samaapa tehtailijat juuri vaativat työmiehiltään ja myöskin yleisöltä. Mitä sika ajatteli asiasta, mitä se kärsi, sitä ei otettu lukuun; ja yhtä vähän huomiota pantiin työvoimaan ynnä lihan ostajiin. Kun Jurgis olisi ennättänyt perehtyä sosialistiseen kirjallisuuteen, minkä hän pian tekisikin, niin vakuutti Ostrinski, voisi hän tarkastella Lihatrustia kaikilta mahdollisilta puolilta ja huomata sen olevan vallan samanlaisen miltä taholta sitä tarkastelikin; se oli sokean ja rajattoman voitonhimon ruumiillisentuma. Se oli hirviö, joka ahmasi saaliinsa tuhansin kidoin ja murskasi sen tuhansin kavioin; se oli suuri teurastaja — kapitalismi ruumiillisentuneena. Kaupan merillä se purjehti kuin mikäkin merirosvoalus; se nosti mastoonsa mustan lipun ja julisti koko sivistysviljelykselle sodan. Lahjukset olivat sen järjestelmän kulmakivet. Chikagossa oli kaupungin hallitus yksinkertaisesti vain yksi sen monia haaraosastoja; se varasti vallan avoimesti biljooneja kannuja kaupungin vettä, se saneli oikeusistuinten tuomiot kiusallisille lakkolaisille, se kielsi ylipormestarin sovelluttamasta rakennusasetuksia sen tehtaisiin. Maan pääkaupungissa sillä oli valta estää sen tuotteiden tarkastuksen ja väärentää virallisia selontekoja; se rikkoi sabattilakia vastaan, ja kun sitä uhattiin julkisella tutkimuksella, poltti se tilikirjansa ja toimitti rikokselliset välikappaleensa pois maasta. Kauppamailmassa se oli oikea Djaggemautin vaunu; se murskasi tuhansittain pikku liikkeitä joka vuosi, se vei monen hulluuteen ja itsemurhaan. Se oli painanut nautojen hinnat niin alhaisiksi, että se hävitti karjankasvattajatoiminnan — toiminnan, jolle koko Yhdysvaltain olemassaolo perustuu; se oli saattanut perikatoon tusinoittain lihanmyyjiä, jotka olivat kieltäytyneet vastaanottamasta sen tavaroita. Se jakoi koko maan piireihin ja määräsi lihanhinnat niissä kaikissa; se omisti kaikki jäädytysvaunut rautatielinjoilla ja pani suunnattoman kuletusveron siipikarjalle, munille, hedelmille ja vihanneksille. Niillä miljoonilla dollareilla, joita joka viikko virtasi sen rahastoon, voi se panna valtansa alle myöskin muita liikealoja, rautateitä ja raitioteitä, kaasu- ja sähkötehtaita — se omisti jo nahkateollisuuden, ja maan viljamarkkinat olivat sen hallussa. Ihmiset olivat suunnattomasti katkeroittuneet sen vallananastuksista, mutta kenkään ei tiennyt apua tähän; sosialistein tehtävänä siis oli niiden opettaminen ja yhteenliittäminen ja kypsytminen sitä aikaa varten, jolloin ne vallottaisivat sen mahtavan koneiston, jota sanottiin Lihatrustiksi, ja käyttäisivät sitä ravinnon jauhamiseen koko kansaa varten eikä rikkauden jauhamiseen tuolle merirosvolitolle. — Vasta paljon yli puoliyön laskeusi Jurgis levolle Ostrinskin keittiön lattialle; ja kuitenkin virui hän valveillaan tuntikauden ja ajatteli sitä riemullista hetkeä, jolloin Packingtownin väestö marssisi sisään ja valtaisi "Yhdistyneet teurastamot"!

XXX LUKU.

Jurgis söi aamiaista Ostrinskin ja hänen perheensä parissa ja lähti sitte Elzbietan asunnolle. Häntä ei enää hävettänyt mennä sinne — ja kun hän tuli sisään, ei hän ladellut aikaisemmin opettelemaansa läksyä, vaan rupesi puhumaan Elzbietalle sosialismista! Ensin toinen luuli hänen olevan vallan

järjiltään; ja kului tuntikausia, ennenkun muori käsitti hänen olevan muuten entisellään, paitsi mitä politiikkaan tuli, ja silloin jätti hän hänet rauhaan. Jurgis huomasi surukseen, ettei sosialismi pystynyt Elzbietaan haarniskaan. Tämän sielu oli siksi karaistunut vastoinkäymisten kiirastulessa, ettei sitä enää voinut toiseksi muuttaa; elämä oli hänelle enää jokapäiväisen leivän alituista hapuilua, ja kaikki hänen ajatuksensa kulkivat vain sitä uraa. Ainoa mikä häntä ilahutti vävyensä uudessa "hulluudessa" oli se, että tämä oli tehnyt hänestä raittiin ja ahkeran miehen: ja kuultuaan että Jurgis aikoi avustaa perheen ylläpitoa antoi hän hänelle täyden vapauden saarnata hänelle sosialismia miten pitkältä hyvänsä. Hän yhtyi kaikkeen mitä Jurgis puheli, paitsi mitä tuli jäsenmaksujen suorittamiseen; ja hän saattoi seurata tätä kokouksiinkin ja keskellä puheita ja suosionriehuntaa ympärillään mietiskellä mielessään, mitä hän laittaisi huomenna päivälliseksi.

Viikon päivät sen jälkeen kun Jurgiksesta oli tullut sosialisti kulki hän jälleen katuja pitkin etsien työtä. Viimein häntä kohtasi harvinainen onni. Sivuttaessaan erään Chikagon lukemattomista pikku hotelleista hänen päähänsä pisti käydä sinne sisään, ja hetkisen epäroityään hän menikin. Eteisessä seisoi mies, jota hän arveli hotellin omistajaksi, ja tälle hän esitti asiansa.

"Mitä osaatte tehdä?" mies kysyi.

"Mitä hyvänsä", vastasi Jurgis ja lisäsi nopeasti: "Olen ollut työttömänä pitemmän aikaa, herra. Olen rehellinen mies, ja olen vahva ja nöyrä — —"

Toinen tarkasteli häntä visusti. "Ryypäättekö?" kysyi hän.

"En, herra", sanoi Jurgis.

"Asianlaita on se, että olen ottanut tänne erään miehen portinvartijaksi, mutta hän juo; ja nyt olen päättänyt erottaa hänet. Tahdotteko ruveta hänen tilalleen?"

"Kyllä, herra."

"Se on kovaa työtä. Teidän on pestävä lattia ja pidettävä sylkilaatikot puhtaina, täytettävä lamput ja kannettava matkustajain tavaroita."

"Sitä olen halukas tekemään, herra."

"Hyvä. Minä maksan teille kolmekymmentä dollaria kuussa ja ruuan, ja te voitte alkaa toimenne nyt heti, jos teitä haluttaa. Voitte panna päällenne sen toisen miehen virkapuvun."

Ja siten alotti Jurgis työnsä, ja hän ahersi kuin orja myöhään iltaan saakka. Sitte palasi hän kotiin ja kertoi onnestaan Elzbietaalle, ja myöhemmin hän pistäysi vielä Ostrinskillekin viemään iloista sanomaa. Täällä häntä odotti yllätys, sillä hänen kuvailtuaan hotellin asemaa keskeytti hänet äkkiä Ostrinski huudahtaen: "Ette suinkaan tarkota Hindsiä?"

"Juuri häntä", sanoi Jurgis.

Johon toinen vastasi: "Silloin olette saanut parhaan isännän koko Chikagossa — hän on puolueemme pääjärjestäjä ja kaikkein parhaita puhujiamme!"

Seuraavana aamuna Jurgis meni isäntänsä puheille ja ilmoitti kuka ja mitä hän oli, ja mies tarttui hänen käteensä ja pudisti sitä sydämmellisesti. "Hitto vie!" sanoi hän, "sepä oli hauskaa kuulla. En voinut nukkua koko yönä, koska olin erottanut hyvän sosialistin!"

Tämän jälkeen kutsui Jurgista isäntänsä "toveri Jurgikseksi" ja hänen oli puolestaan kutsuttava tätä "toveri Hindsiksi". "Tommy" Hinds, kuten lähimmät tuttavat häntä kutsuivat, oli lihava pieni mies, jolla oli leveät hartiat ja harmaan poskiparran ympäröimät punertavat kasvot. Hän oli mitä hyväsydämmisin ja vilkkain mies — väsymätön innostuksessaan ja haastaen sosialismista päivät ja yöt. Hän oli tunnettu kyvystään koota ympärilleen suuren ihmisjoukon ja pitää sitä hyvällä tuulella; kun hän kerran tuli oikein alkuun, ei hänen kaunopuheisuuttaan olisi voinut verrata muuhun kuin Niagaraan.

Tommy Hinds oli alkanut elämänuransa sepän oppipoikana ja oli sitte karannut liittyäkseen Yhdysvaltain armeijaan, jossa hän ensi kerran teki tuttavuutta kapitalismin kanssa kelvottomien muskettien ja puolivillaisten vuodevaippojen muodossa. Sen seikan, että muuan musketti särkyi eräässä kahakassa, sanoi hän syyksi ainoan veljensä kuolemaan, ja kehnoja vaippoja sanoi hän saavansa kiittää luuvalostaan. Aina kun satoi, sai hän tämän taudin jäseniinsä, ja silloin irvisteli hän pahasti ja mutisi: "Kapitalismi poikaseni, kapitalismi! *Ecrasez l'Infâme!*" [Musertakaa kurjuus! Valistusfilosoofi Voltairen kuuluisa huudahdus. Suom. muist.] Hänellä oli erehtymätön parannuskeino kaikkea pahaa vastaan maailmassa, ja hän saarnasi sitä jokaiselle. Aivan samantekevä oli, valittiko joku hänelle huonoja raha-asioitaan, kipeätä vatsaansa tai riitaista anoppimuoriaan — aina sanoi hän veitikkamaisesti räpyttäen silmiään: "Minäpä sanon mitä teidän pitää tehdä — äänestäkää te sosialistisen ohjelmamme puolesta!"

Tommy Hinds oli lähtenyt sotapolulle kapitalismin louhikäärmettä vastaan hetikun orjasota oli loppunut. Hän oli antautunut liike-elämään ja huomannut kilpailevansa sellaisten kanssa, jotka olivat varastaneet sillä aikaa kun hän oli taistellut. Kaupungin hallitus oli näiden käsissä, rautatieyhtiöt pitivät yhtä niiden kanssa, ja kunniallinen kauppiastoimi sai kaluta kynsiään. Silloin sijoitti Hinds säästövaransa erääseen kiinteistöön Chikagossa ja rupesi omin käsin patoamaan kapitalismin vuolasta virtaa. Hän oli ollut kaikkea mahdollista, unionisti, populistista ja Bryanisti; ja kolmenkymmenen vuoden taistelun jälkeen opetti vuosi 1896 hänelle, ettei yhteenkeskitetyn rikkauden valtaa voitu koskaan lain keinoilla tarkastella; ainoa keino oli hävittää se kerrassaan. Hän oli julaisut lentokirjansen tästä asiasta ja ruvennut muodostamaan puoluetta oman päänsä jälkeen, kun hän eräästä sattumalta käsiinsä joutuneesta sosialistisesta lehtisestä huomasi, että toiset olivat siinä jo ennättäneet häntä edelle. Nyt oli hän taistellut puolueen hyväksi kahdeksan vuotta missä ja millä keinoilla hyvänsä — missä tahansa pidettiin sotilaskokous, hotellinomistajain neuvottelu, afrikkalais-amerikkalaisten kauppiasten konferenssi tahi raamattuseuran huvimatka, sinne toimitti Tommy Hinds itsensä selittämään sosialismin ja kulloinkin käsitettävänä olevan asian suhdetta toisiinsa. Sitte lähti hän tavallisesti omintakeiselle kiertomatkalta, päätyen lopulta jonnekin New Yorkin ja Oregonin välille; paluumatkalla hän perusti uusia paikallisosastoja tiensä varrelle; ja vihdoinkin viimein hän saapui kotiin lepäämään — ja puhumaan sosialismista Chikagossa. Hindsin hotelli oli oikea sosialistisen kiihotuksen pesäpaikka; koko sen palvelijakunta kuului puolueeseen, ja vaikk'eivät nämä kaikki alussa sosialisteja olleetkaan, ei kulunut varsin kauvan ennenkun he sellaisiksi olivat tulleet. Omistaja tuli esim. keskustellen asiasta jonkun kanssa hotellin eteiseen; ja kun väittely kävi kiihkeäksi, kokoutui pian toisia ympärille kuuntelemaan, niin että pian oli koko palvelusväki ympärillä ja keskustelu tuli yleiseksi. Näin tapahtui joka ilta — jollei Tommy Hinds itse ollut keskustelua johtamassa, niin oli hänellä apulaisensa sijassaan; ja kun tämäkin oli poissa jollakin luentomatalla, ryhtyi rahastoapulainen asiaan, rouva Hindsin istuessa tiskin takana hoitamassa tilejä. Apulainen oli omistajan vanha tuttu, kömpelö ja jäykkärumiainen jättiläinen, jolla oli laihat, kellertävät kasvot, leveä suu ja leukaparta — oikea prairiefarmarin tyyppi. Hän olikin ollut tällainen koko ikänsä; hän oli taistellut rautatietrusteja vastaan Kansasissa viidenkymmenen vuoden ajan, oli kuulunut talousseuroihin ja maanviljelysyhdistyksiin ja ollut "keskitien" populistista. Lopuksi oli Tommy Hinds antanut hänelle sen merkillisen neuvon, että käyttäisi trusteja hyväkseen sen sijaan että niitä vastaan taistelisi; ja seurauksena oli, että mies möi farminsa ja asettui Chikagoon.

Sellainen mies oli tämä Amos Struver. Hänen rinnallaan oli rahastoapulainen — kalpea ja näivettyneen näköinen mies. Hän tuli Massachusettsista ja kuului pyhiinvaeltajasukuun. [*The pilgrims*], Massachusetts-valtiossa olevan Plymouth-kaupungin perustajat (1620). Suom. muist.] Harry Adams — se oli hänen nimensä — oli työskennellyt puuvillakentillä Fall Riverin varrella, mutta tämän teollisuuden silloinen painostunut asema oli saattanut hänet miltei mierontielle, ja hän oli siirtynyt Etelä-Karolinaan. Siellä hän oli saanut työtä ja pysynyt siinä; mutta viimein syntyi siellä lakko lyhyemmän työajan aikaansaamiseksi, ja Adams oli rohjennut esiytyä puhujana eräässä katukokouksessa. Mutta se tuli hänelle turmiolliseksi. Etelävaltioissa on tapana vuokrata pakkovankien työtä urakoitsijoille, ja kun pakkovankeja ei ollut tarpeeseen asti, oli sellaisia hankittava lisää. Harry Adamsin lähetti vankeuteen muuan tuomari, joka oli sen tehtailijan serkku, jonka asioihin hän oli sekautunut; ja vaikka vankilaelämä teki miltei lopun hänestä, oli hän kuitenkin ollut niin viisas ettei ollut valittanut; ja vankeusajan loputtua oli hän perheineen jättänyt Etelä-Karolinan — tuon hornan takapihan, kuten hän sitä kutsui. Hänellä oli silloin tuskin senttiäkään lakkarissaan; mutta onneksi oli leikkuaika, niin että he astuivat maantietä yhden päivän ja työskentelivät elatuksensa vuoksi toisen päivän; sillä tapaa Adams vihdoinkin saapui Chikagoon ja liittyi sikäläiseen sosialistiseen puolueeseen. Hän oli paljon lukenut mies, käytökseltään hiljainen ja varovainen ja puhujana kehno; mutta hänellä oli aina korkeat kasat kirjoja pulpetillaan hotellissa, ja hänen kädestään lähteneet kirjoitukset sosialistilehdissä alkoivat kiinnittää huomiota puoleensa.

Päinvastoin kuin olisi voinut odottaa, ei tämä radikaalisuus vaikuttanut lamauttavasti hotelliliikkeen; kaikki radikaalit ottivat kaupunkimajansa sinne, ja kauppamatkustajista tuntui paikka huvittavalta. Viime aikoina oli hotelli myöskin tullut siksi paikaksi, jossa länsivaltioiden karjankasvattajat kernaasti asustivat Chikagossa käydessään. Kun nyt Lihatrusti oli keksinyt sen tempun, että se korottelemalla karjan hintoja lisäsi sen tuontia teurastamoihin ja sitte hintoja äkkiä alentamalla hylkäsi kaikki eläimet joita ei tarvinnut, voi sattua että jollakin kaupunkiin tulleella karjakauppialla ei ollut varoja "tavaransa" poislähtettämiseen; ja sellainen kuuli kernaasti puhuttavan kapitalismista pahaa hotellin eteisessä. Nämä lännen miehet olivat oikeita "herkkupaloja" Tommy Hindsille — hänen suurimpana huvinaan oli koota tusinan verta sellaisia ympärilleen ja kuvata heille elävin piirtein "Järjestelmää". Ei ollut kulunut viikkoakaan Jurgiksen tänne tulosta, kun hän jo tiesi hänen historiansa; ja sen jälkeen hän ei olisi mistään hinnasta tahtonut luopua uudesta portinvartijastaan. "Kas tässä", oli hänen tapansa sanoa keskellä keskustelua, "on aivan lähellä mies, joka on työskennellyt Lihatrustin palveluksessa ja tuntee olot siellä perinpohjin!" Ja silloin sai Jurgis jättää työnsä, mitä se kulloinkin vain sattui olemaan, ja astua esiin toisen viitatessa hänelle: "Toveri Jurgis, kertokaapa nyt näille herroille, mitä näitte teurastamoissa!" Aluksi tämä kehoitus vallan

hätäannutti Jurgista, ja puhuessaan tuntui hänestä aivan kuin kiskoi joku hampaita hänen suustaan; mutta vähitellen hän käsitti mitä häneltä oikeastaan vaadittiin ja oppi viimein puhumaan sanottavansa oikealla innostuksella. Hänen isäntänsä istui tavallisesti vieressä ja kannusti häntä eteenpäin huudahduksilla ja päänyökkäyksillä; ja kun Jurgis esim. selitteli "säilystetyn silavan" alkuaineita tahi kertoi koleeratautisista sioista ja niiden muuttamisesta "puhtaimmaksi ihraksi", lyöä mäjähytti Tommy Hinds polviinsa ja huudahti: "Luuletteko että joku ihminen voi sepittää tuollaista kokoon omasta päästään?"

Ja sitte voi hotellinisäntä vakuuttaa ja näyttää toteen, että sosialismi oli ainoa tehokas keino sellaisen pahan parantamiseksi ja että sosialistit olivat ainoat, jotka täydellä todella heiluttivat Lihatrustin perusteita. Ja jos joku kuulijoista uskalsi tähän vastata väittämällä että koko maa oli kuohuksissa, että sanomalehdet tuomitsivat trustin ja että hallitus oli ryhtynyt toimenpiteisiin sitä vastaan, oli Tommy Hindsillä aina pureva vastaus valmiina. "Niin", sanoi hän, "se kaikki on kyllä totta — mutta tiedätekö mikä syy siihen on? Oletteko kyllin typerä uskoaksenne, että kaikki tämä melu on todella yleisön paraaksi? Onhan maassa muitakin trusteja, jotka ovat yhtä laittomia ja saaliinhimoisia kuin Lihatrusti; niinpä on meillä esim. Hiilitrusti, joka saa aikaan että köyhät saavat palella öisin — meillä on Terästrusti, joka kohottaa kaksinkertaiseksi joka naulan hinnan kengissä — meillä on Öljytrusti, joka estää teitä lukemasta iltasin — ja miksi oikeastaan luulettekaan sanomalehdistön ja hallituksen raivoavan lihatrustia vastaan?" Ja kun toinen ujosti rohkeni huomauttaa, että Öljytrustiakin vastaan oli aikaisemmin paljon meluttu, jatkoi hotellinomistaja: "Kymmenen vuotta sitte paljasti Henry D. Lloyd olot Standard Oil Companyssä kirjassaan 'Rikkaus tasavaltaa vastaan' — ja kirja surmattiin äänettömyydellä, eikä siitä enää puhuta niin halaistua sanaakaan. Ja kun nyt kahdella aikakauskirjalla on rohkeutta jälleen hämmästellä 'Standard Oilia' vastaan, mitä tapahtuukaan? Sanomalehdet ivailevat kirjoittajia, kirkoissa puolustetaan rikoksellisia, ja hallitus — ei tee mitään. Ja nyt, miksi onkaan Lihatrustin suhteen asianlaita niin vallan toinen?"

Niin pitkälle tultua toinen tavallisesti myönsi olevansa ymmällä; ja nyt alkoi Tommy Hinds selittää sitä, niin että oli oikein nähdä muiden levittelevän silmiänsä. "Jos olisitte sosialisti", sanoi hotellinisäntä, "niin ymmärtäisitte että Yhdysvaltain todellisena hallitsijana nykyään on Rautatietrusti. Tämä trusti se on, jolla on valta eri valtioiden hallituksissa, missä valtiossa sitte asuttekin, ja samalla trustilla on valta Yhdysvaltain senaatissa. Ja kaikki äsken luettelemani trustit ovat rautatietrusteja — kaikki paitsi Lihatrusti. Lihatrusti se on uhmaillut rautateitä — se ryöstää sitä joka päivä yksityisvaunuillaan; ja juuri senvuoksi kiihotetaan yleisöä raivoon, senvuoksi huutavat sanomalehdet hallitusta puuttumaan asiaan, ja hallitus todella pukeutuukin sotisopaan! Ja tämä köyhä kansa katselee tätä leikkiä ja taputtaa käsiään ja luulee, että kaikki tämä tehdään sen hyväksi eikä voi edes uneksiakaan, että se itse asiassa on taistelua elämästä ja kuolemasta Lihatrustin ja 'Standard Oilin' johtajien välillä, ja että voittosaaliina on herruus ja päävaikutus Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa!"

Sellainen oli se uusi koti, jossa Jurgis eli ja vaikutti ja jossa hänen kasvatuksensa täydennettiin. Ehkäpä olette taipuvainen luulemaan, ettei hänellä ollut juuri paljo tehtävää siellä, mutta siinä suuresti erehdytte. Jurgis olisi mielellään hakannut toisen kätensä poikki Tommy Hindsin takia, ja Hindsin hotellin siistinä pitäminen oli hänelle elämäntehtävä. Hänen toimiansa ei häirinnyt sekään, että hänellä alati oli pää täynnä sosialistisia tuumailuja; päinvastoin huuhteli hän sylkilaatikoita ja kiillotti messinkiheloja sitä rivakammin kun hän koko ajan sielussaan taisteli luulotellun vastustajan kanssa. Tämän kirjoittajalle olisi hauskaa tässä yhteydessä mainita, että hän heti luopui ryyppäämisestä ja muista pahoista tavoista, mutta se ei olisi todenperäistä. Nämä vallankumouksellisetkaan eivät olleet mitään enkeleitä; he olivat ihmisiä, jotka olivat kohonneet ylös yhteiskunnallisesta liejusta, mutta siitä oli jonkun verran lokaa tarttunut kiini heihin. Jotkut heistä joivat, toiset kiroilivat ja toiset taas söivät veitsellä; oli vain yksi asia, joka erotti heidät kaikista muista ihmisistä — se nimittäin, että heillä oli jotakin toivottavana, jotakin jonka puolesta kamppaila ja kärsiä. Oli hetkiä Jurgiksen elämässä, jolloin hänen tulevaisuudenhaaveensa kalpenivat ja katosivat kaukaisuuteen ja jolloin lasi olutta niiden rinnalla tuntui paljon ehommalta; mutta jos tämä lasi toi perässään toisen ja yhä useampia laseja, oli kuitenkin jotain, joka synnytti hänessä omantunnonvaivoja ja sai hänen tekemään hyviä päätöksiä seuraavana päivänä. Hänestä oli ilmeisesti väärin tuhlata rahojaan juomatavaroihin, kun työläisluokka vielä vaelsi pimeydessä ja ikävöi vapauttamistaan; olutlasin hinnalla voi ostaa viisitoista kappaletta jotakin lentolehtistä, jota voi jakaa vielä uudestasintymättömille. Tämä oli liikkeen toimintatapa, ja se oli ainoa tapa jolla voi toivoa edistystä; ei maksanut vaivaa tietää siitä, jollei taistellut sen puolesta — se oli kaikkien yhteinen asia, eikä vain muutamien harvojen. Johtopäätöksensä tästä oli, että ken kieltäytyi häneltä vastaanottamasta uutta evankeliumia, se sai siveelliseksi velvollisuudekseen vakuuttaa häntä päinvastaisesta ajatustavasta, ja tämä seikka teki hänet valitettavasti hiukan tukalaksi seuraelämässä. Hän tapasi Elzbietan luona muutamia tämän naapureja, jotka hän heti otti käännyttääkseen sosialisteiksi kaikki yhdellä haavaa, ja monesti olivat tällaiset käännytysyritykset päättyä käsirsyllä.

Kaikki oli niin selvää niin tuskallisen selvää Jurgikselle! Hänestä tuntui vallan käsittämättömältä, etteivät kaikki ihmiset voineet tajuta sitä! Täällä olivat maan kaikki tulolähteet: maa, sillä olevat

rakennukset, rautatiet, kaivokset, tehtaat ja kaikki kauppavarastot muutamien harvojen yksilöjen käsissä, joita kutsuttiin kapitalisteiksi; ja näiden hyväksi oli koko kansan raadettava palkan edestä. Kaikki puhdas voitto kansan tuotteista tuli vain näiden kapitalistien varallisuuden lisäämiseksi sekä loi sellaisia yhä useampia — huolimatta siitä että he ja heidän ympäristönsä jo ennestäänkin elivät sanoin kuvaamattomassa ylellisyydessä! Ja eikö ollut päivän selvää, että jos kansa katkoisi niiden tulolähteet, joiden ainoana elintehävänä oli vain "omistaminen", niin työntekijäin, raatajain rahanalaisten osuus tuli sitä suuremmaksi? Se oli yhtä selvää, kuin että kaksi kertaa kaksi on neljä — ja siinä oli koko ajatuksenjuoksu! Kuitenkin löytyi ihmisiä, jotka eivät voineet sitä käsittää, jotka sanoivat hänelle vasten naamaa, ettei valtio kyennyt hoitamaan asioita yhtä taloudellisesti kuin yksityishenkilöt; ja he toistivat samaa kerta kerralta ja luulivat sanoneensa jotakin älykystä! He eivät älynneet, että asiain "taloudellinen" hoito muutamien yksityisten käsissä aivan yksinkertaisesti sisälsi vain sen, että kansa pakotettiin yhä ankarampaan työhön vielä pienemmästä palkasta! Työmiehet olivat palkannauttijoita ja palvelijoita ja elivät vallan työnantajain armosta, joiden ainoa ajatus oli kiristää heiltä työtä niin paljon kuin mahdollista; ja nuo paksupäät siitä huolimatta olivat huolissaan kehityksestä, tuskailivat ettei muka työn tuotanto tullut kyllin suureksi! Kannattiko kuullakaan moista hullua todistelua?

Toisinaan vaikuttivat tällaiset väittelyt niin kiusoittavasti Jurgikseen, ettei hän jaksanut enää ajatella koko asioita; ja kuitenkin ei hän voinut niistä päästä — hänellä ei ollut muuta neuvona kuin jatkaa ja murtaa tätä tietämättömyyden ja ennakkoluulojen vuorta. Hän ei saanut väsyä miesparkoihin, hänen oli pakko hillitä itseänsä ja jatkaa väittelyä heidän kanssaan ja käyttää hyväkseen parasta tilaisuutta iskeäkseen elävän aatteen heidän koviin kalloihinsa. Ja väliajoilla hänen täytyi terottaa aseitansa — miettiä uusia vastauksia heidän vastaväitteisiinsä ja varustaa itselleen uusia tosiasioita joilla todistaa, miten hullunkurinen koko heidän aaterakennuksensa oli.

Siten tottui Jurgis lukemaan paljon. Hänellä oli aina taskussa tavallisesti joku puoluekirja tahi lentolehti, ja kun hänellä oli joutilas hetki, voi hän tavata läpi jonkun kappaleen ja märehtiä sitä sitte mielessään työnsä aikana. Hän luki myöskin sanomalehtiä ja teki kysymyksiä niiden sisällön johdosta. Muuan toisista portinvartijoista Hindsin hotellissa oli eräs terävä-älyinen pieni irlantilainen, joka tiesi kaikki mitä Jurgiksen tarvitsi tietää; ja heidän yhdessä ahertaessaan opetti edellinen hänelle Amerikan maantiedettä ja sen historiaa, sen lakeja ja asetuksia, hän antoi hänelle myöskin tietoja maan kaupasta, suurista rautateistä ja niistä yhtiöistä, jotka ne omistivat, hän tutustutti hänet ammattiyhdistysten toimintaan, isoihin työlakkoihin ja niiden johtomiehiin. Ja iltasin, kun Jurgis pääsi irti työstä, oli hän mukana sosialistisissa kokouksissa, joita pidettiin hotellin suuressa salissa ja joissa usein sai kuulla puhujia, jotka olivat saavuttaneet kansallisen kuuluisuuden. Nämä pohtivat valtiollista asiaintilaa joka puolelta, ja Jurgis tunsu itsensä onnelliseksi saadessaan korjata edes vähäsen niitä tiedon rahtusia, joita he kylvivät hänen jalkoihinsa.

Siellä esiytyi muuan mies, joka puolueessa oli tunnettu "pikku jättiläisen" nimellä. Herramme oli käyttänyt niin paljon aineksia hänen päänsä tekemiseen, ettei niitä ollut paljo riittänyt hänen muihin jäseniinsä; mutta kun hän astui puhujalavalle ja pyyhkäsi pikimustaa poskipartaansa, tärähtelivät kapitalismin kulmakivet. Hän oli kirjoittanut tästä aineesta oikean sivistyssanakirjan, melkein yhtä ison teoksen kuin hän itsekin oli. Sitte siellä oli muuan nuori kirjailija, joka oli tullut Kaliforniasta ja oli ollut vuoron perään lohenkalastajana, osterinpyytäjänä, pitkäsiimanvetäjänä ja merimiehenä — joka oli kulkulaisena kierrellyt halki koko maan ja ollut vankeudessakin, ja vaihtelun vuoksi istunut Whitechapelin likaisimmissa kolkissa ja kaivanut kultaa Klondyken jäätiköiltä. Kaikkia näitä asioita hän oli kuvailut kirjassaan, ja ollen nerokas mies pakotti hän koko maailman kuuntelemaan hänen sanojaan. Nyt hän oli kuuluisa henkilö, mutta siitä huolimatta tahtoi hän saarnata evankeliumia köyhille. — Hänen rinnallaan oli toinen mies, jota kutsuttiin "miljonääri-socialistiksi". Tämä oli liikekeinotteluilla tullut rikkaaksi, mutta hänen rikkautensa oli hävinnyt valtion virkamiesten vastajuonien kautta. Hän oli hiljaisluontoinen mies, jota olisi luullut miksi muuksi tahansa kuin sosialistikiihottajaksi. Hänen puheensa olivat yksinkertaisia ja miltei muodottomia — hän ei voinut itse ymmärtää, miksikä kukaan voi niistä tulla kiihotetuksi. Hän puhui taloudellisen kehityksen laeista ja menetelmistä. Elämä oli taistelua olemassaolosta, sanoi hän, ja vahvat voittivat siinä heikommat. Viimemainitut olivat enimmäkseen ennakolta tuomitut perikatoon; mutta joskus he pelastuivat yhteenliittymisen avulla — joka oli uusi ja korkeampi muoto voimaa. Asianlaita oli se, että laumoissa elävät eläimet olivat aina voittaneet yksinään elävät raatelueläimet; historiassa samaten kansakunnat olivat tulleet kuninkaittensa herroiksi. Työmiehet olivat yksinkertaisesti teollisuuden kansalaisia, ja sosialistinen liike oli ilmauksena heidän halustaan pysyä elossa. Vallankumouksen välttämättömyys riippui siitä tosiasista, että heillä ei ollut muuta valitsemisen varaa kuin joko liittyä yhteen tahi tulla hävitetyiksi; tämä tosiasia, julma ja järkähtämätön, ei ollut riippuvainen mistään ihmistahdosta, se oli taloudellisen kehityksen laki, jonka yksityiskohtia puhuja esitti ihmeteltävällä säntillisyydellä.

Ja myöhemmin tuli suuri vaalikokous, jolloin Jurgis kuuli puolueen pääjohtajan puhuvan. Kymmenen vuotta aikaisemmin oli Chikagon sadanviidenkymmenentuhannen rautatietyömiehen keskuudessa puhjennut lakko, jolloin rautatieyhtiöt olivat palkanneet rosvoja saamaan aikaan väkivaltaisuuksia

lakkolaisten keskuudessa ja Yhdysvaltain presidentti oli lähettänyt sotajoukkoja kukistamaan lakkoa ja pannut ammattiyhdistyksen puheenjohtajan vankilaan ilman edelläkäypää tutkintoa ja tuomiota. Tämä oli palannut takasin vankeudesta taloudellisesti ja ruumiillisesti runneltuna miehenä, mutta kiivaana sosialistina; ja nyt oli hän kymmenen vuoden ajan kiertänyt ristiin rastiin maata julistamalla kansalle oikeuden vaatimuksia. Hänen esiytymisensä vaikutti aina kuin sähköisku; hän oli pitkä ja laiha, ja hänen kasvonsa kantoivat hirvittäviä kärsimyksen merkkejä. Koko sorretun ihmiskunnan raivo salamoi niistä — ja hänen äänessään värähteli kärsivien pikkulapsien nyyhkytys. Hän kumartui puhuessaan kuulijakuntansa yli, hän satutti sen sydämen sisimpään ojennetulla sormellaan. Hänen äänensä oli käheä paljosta puhumisesta, mutta suuri kuulijakunta istui hiljaa kuin hautajaisissa, eikä yksikään sana välttynyt sen korvilta.

Ja kun Jurgis lähti tästä kokouksesta, työnnettiin hänen käteensä paperi, jonka hän vei kotiinsa lukeakseen; ja sillä tavoin hän tutustui julkaisuun "Vetoomus järkeen". Noin kaksitoista vuotta sitte oli muuan talokeinottelija Koloradossa huomannut olevan väärin lyödä rahaa ihmisten elintarpeista; hän oli lopettanut liikkeensä ja ruvennut sen sijaan julkaisemaan sosialistista viikkolehteä. Se oli pieni nelisivuinen lehti, jota myötiin vähemmästä kuin puolesta sentistä numero; sen tilaajamäärä nousi neljännesmiljoonaan ja se meni kaikkiin Amerikan postikonttoreihin. Se lähetti kerran kirjeenvaihtajan Koloradon ja täytti monia sivuja kuvauksilla miten Amerikan lakeja ja laitoksia kokonaan syrjäytettiin tässä valtiossa. Eräässä maan kaupungissa sillä oli kokonaista neljäkymmentä avustajaa Sähkösanomatrustin pääkortteerin henkilökunnan keskuudessa, eikä mitään socialisteille tärkeitä tietoja päässyt julkisuuteen ilman että ne ensin painatettiin "Vetoomuksen" palstoille. Se painatti koko sivun laajuisia selontekoja vaalitaistelusta; ja se numero, joka oli tullut Jurgiksen käsiin, sisälsi kehotuksen lakossa oleville työmiehille, jota oli liki miljoona kappaletta jaettu suuriin teollisuuskeskuksiin. "Oletko antanut palttua lakolle?" — oli sen otsikkona. "Ja mihin nyt aijot ryhtyä?" Se oli sitä laatua vetoomusta, jota sanotaan "kiihotukseksi" — ja sen oli kirjoittanut mies, jonka sielu oli teräksestä. Kun tämä painos ilmestyi, lähetettiin sitä kaksikymmentätuhatta kappaletta Packingtowniin; ja ne otettiin vastaan ja sälytettiin erään tupakkamyymälän takahuoneeseen, ja joka ilta samoin kuin sunnuntaisin koko päivän mittaan ottivat Packingtownin haaraosastot niitä sylen täydet ja jakoivat niitä kaduilla ja asunnoissa. Packingtownin kansa oli lopettanut lakkonsa ja luki lehtiä ihastuksella, ja nuo kaksikymmentä tuhatta kappaletta huomattiin pian riittämättömiksi. Jurgis oli päättänyt ettei hän tulisi entistä kotipaikkaansa liian lähelle; mutta kun hän kuuli tästä puhuttavan, kasvoi ikävä hänessä vallan polttavaksi. Joka ilta tämän viikon aikana ajoi hän rautatievaunussa teurastamoiden takalistolle, missä hän avusti saattamaan edellisen vuoden toimintaansa myttyyn, jolloin hän oli ollut mukana tekemässä Mike Scullyn keilinasettajasta aldermania.

Oli oikein ihmeellistä nähdä miten suuri muutos yhden ainoan vuoden aikana oli tapahtunut Packingtownissa — kansan silmät vähitellen avautuivat! Socialisteilla oli ehdoton enemmistö näissä vaaleissa, ja Scully ja hänen henkiheimolaisensa olivat vallan hämmennyksissä. Vasta vaalitaistelun lopulla he tulivat ajatelleeksi että lakko oli saatu murretuksi neekerien avulla, ja silloin tuottivat he Etelä-Karolinasta "tulensyöjän" — miehen, joka puhuessaan työmiehille riisui takin päältä ja pippuroi puheensa kauheilla kirouksilla. Tätä kokousta he ilmottelivat ahkerasti, ja myöskin socialistit ilmottivat siitä — sillä seurauksella, että tuhansittain kuulijoita saapui sinne. "Tulensyöjä" kesti heidän kyselypommitustaan noin tunnin ajan ja meni sitte kotiinsa vallan raivoissaan, ja loppu-ilta käytettiin ainoastaan puoluekysymysten pohtimiseen. Jurgiksella, joka välttämättömästi tahtoi olla mukana, oli silloin suuri päivänsä. Hän tanssi ympärinsä ja liehtoi käsillään kuin hullu — ja vihdoin tempausi hän irti ystävistään, astui lavalle ja piti itse puheen! Edellinen puhuja oli kieltänyt demokraattisen puolueen käyttäneen äänenostoja ja luki tämän vain republikaanisen puolueen synniksi — mutta tähän huusi Jurgis raivoisasti: "Se on valetta! Se on valetta!" Sitte jatkoi hän ja kertoi kuulijoilleen, miten hän itse voi tietää puhuvansa totta: hän oli nimittäin itse ollut mukana ostamassa ääniä demokraateille! Ja hän olisi ilmaissut "tulensyöjälle" kaikki persoonalliset kokemuksensa, jollei Harry Adams ja eräs toinen ystävä olisi tarttunut hänen takkiinsa ja vetäissyt hänet alas.

XXXI LUKU.

Ensimmäiseksi työkseen paikan saatuaan Jurgis kiirehti Marijaa katsomaan. Tämä tuli talon ensi kerrokseen tapaamaan häntä; ja hän seisoi oven suussa hattu kädessä ja sanoi: "Minulla on työtä nyt, niin että voit jättää tämän paikan."

Mutta Marija pudisti päätään. Hänellä ei ollut enää mitään muuta edessä, sanoi hän, eikä kukaan huolinut häntä työhön. Hän ei voinut pitää entisyyttään salassa — tytöt olivat kyllä koettaneet sitä,

mutta aina oltiin päästy siitä selville. Tuhansittain miehiä kävi tässä paikassa, ja ennemmin tai myöhemmin kohtaisi hän jonkun heistä. "Ja sitäpaitsi", lisäsi Marija, "en voi enää mitään saada aikaan, en kelpaa mihinkään. Mitä sinä voisit hyväkseni tehdä?"

"Etkö voi lopettaa?" huudahti Jurgis.

"En", vastasi tyttö, "en kai koskaan tule tätä lopettamaan. Mutta mitäpä kannattaa tästä puhua — minä jään tänne siksi kunnes kuolen, niin luulen. Se on ainoa mihin kelpaan."

Eikä Jurgis päässyt sen pitemmälle — hänen ei maksanut vaivaa yrittääkään. Marijan silmälaudat olivat raskaat ja hänen kasvonsa punaset ja pöhöttyneet; Jurgis näki vain vaivaavansa häntä ja että hänen toivottiin lähtevän tiehensä. Ja niine hyvineen hän lähtikin, pettyneenä ja alakuloisena.

Jurgis parka ei ollut erittäin onnellinen kotielämässään. Ezlbieta oli sangen usein kipeänä tähän aikaan, ja pojat olivat hurjia ja vallattomia, sillä katuelämä oli jättänyt merkkinsä heihin. Mutta hän liittyi omaisiinsa siitä huolimatta, sillä nämä muistuttivat hänelle entispäiväin onnellisuudesta. Ja kun jokin asia oli hullusti, voi hän etsiä lohdutusta sosialistisessa liikkeessä. Sittekin hänen elämänsä oli joutunut tämän mahtavan vuon pyörteisiin, tuntuivat monetkin asiat, joilla hänelle ennen oli ollut mitä suurin merkitys, jotenkin mitättömiltä; hänen ajunsa ja aivoituksensa olivat nyt toisaalla, aatteiden palveluksessa. Hänen ulkoinen elämänsä oli tosin jokapäiväistä ja tarjosi varsin vähän vaihtelua — hänhän oli vain hotellin portinvartija ja pysyisi sinä arvattavasti koko ikänsä; mutta samalla kertaa oli hänen sisäinen elämänsä aatteiden maailmassa yhtämittaista seikkailua. Hänellä oli niin paljon uutta, johon oli perehdyttävä — niin monia ihmeitä keksittävästä! Ei ikinä voinut Jurgis unhottaa vaalin aattopäivää, jolloin hän sai eräältä Harry Adamsin ystävältä sähkösanoman, jossa tämä pyysi hänen tulemaan luoksensa illalla. Jurgis menikin sinne ja tapasi perillä erään liikkeen johtavista voimista.

Kutsumuksen oli lähettänyt muuan Fisher, eräs Chikagon miljonäärejä, joka oli hylännyt entisen elämänsä ja ruvennut maallikkosaarnaajaksi ja asui nyt kaupungin köyhäinkorttelien keskustassa. Hän ei kuulunut puolueeseen, mutta tunsu sitä kohtaan suurta mielenkiintoa; ja hän sanoi odottavansa tänä iltana luokseen erään suuren aikakauslehden päätoimittajaa, joka kirjoitteli sosialismia vastaan, todellisuudessa kuitenkin tietämättä mitä se oikeastaan oli. Miljonääri oli ehdottanut että Adams ottaisi Jurgiksen mukaansa ja alottaisi tämän kokemusten tukemana keskustelun "vääräntämättömistä ravintoaineista", joiden tiesi huvittavan suurta sanomalehtimiestä.

Nuoren Fisherin koti oli pieni kaksikerroksinen kivirakennus, ulkoapäin jotenkin rappeutunut, mutta sisältä miellyttävä ja kodikas. Huone, johon Jurgis saatettiin, oli täynnä kirjoja, ja seinillä riippui monia tauluja, joita silmä vain heikosti erotti kellertävässä valaistuksessa; yö oli kylmä ja sateinen, ja senvuoksi räiskyi uunissa hauska valkea. Seitsemän tahi kahdeksan henkeä oli jo kokoutunut, kun Adams ystävineen saapui, ja Jurgis huomasi hämmästykseseen kolmen niistä olevan naisia. Hän ei ollut koskaan ennen puhunut tällaiselle kuulijakunnalle, ja hän alkoi tuntea itsensä hirveän ujoksi ja onnettomaksi. Hän seiso i oven suussa hermostuneesti pyöritellen lakkiaan sormiensa välissä ja tervehti syvään kumartaen kaikkia henkilöitä, joita hänelle esitettiin; ja kun hänen pyydettiin astumaan esiin ja painamaan puuta, istahti hän erääseen pimeään loukkoon varovaisesti tuolin reunalle ja rupesi pyyhkimään hikeä otsaltaan takkinsa hialla. Hän vallan kauhistui ajatellessaan, että häntä pyydetäisiin täällä puhumaan.

Siellä oli ensiksikin isäntä itse, kookas- ja kauniskasvuinen nuori mies, puettuna hännystakkiin kuten Mr. Maynardkin, sanomalehtimies, joka näytti hyvin kivuloiselta. Edelleen oli siellä edellisen nuori vaimo, joka myös näytti heiveröiseltä, eräs vanhempi nainen, joka opetti köyhäinpiirin lastentarhassa, ja vielä muuan naisylioppilas, nuori kaunis tyttö, jolla oli innostuneet ja totiset kasvot. Tämä ei virkkanut montaa sanaa Jurgiksen siellä ollessa — enimmäkseen hän istui pöydän ääressä keskellä huonetta nojaten leukaansa käteensä ja innokkaasti kuunnellen keskustelua. Sitäpaitsi oli saapuvilla vielä kaksi muuta miestä, jotka isäntä esitti Jurgikselle Mr. Lucasina ja Mr. Schliemannina; hän kuuli heidän puhuttelevan Adamsia "toveriksi" ja ymmärsi siitä heidän olevan sosialisteja.

Edellinen näistä miehistä oli hyväntahtoiselta näyttävä pieni herra, jolla oli papillinen ulkomuoto; hän olikin ollut matkasaarnaajana, kunnes oli saanut nähdä valkeuden, ja toimi nyt uuden opin julistajana. Hän matkusteli nytkin ristiin maata, eli muinaisten apostolien tapaan muiden vierasvaraisuudesta ja saarnasi kadunkulmissa, jollei mitään salia ollut saatavana. Toinen herra oli ollut vilkkaassa keskustelussa sanomalehtimiehen kanssa, kun Adams ja Jurgis astuivat sisään; ja isännän kehotuksesta jatkoivat he nyt edelleen keskeytynyttä keskusteluaan. Jurgis istui kuin loihdittu, sillä tämä mies oli hänen mielestään varmasti merkillisin mies mitä koskaan oli elänyt maan päällä.

Nicholas Schliemann oli ruotsalainen, iso ja laiha mies, jolla oli karvaiset kädet ja pörröinen keltanen parta. Hän oli oppinut mies ja oli ollut kotimaassaan filosofian professorina — kunnes hänelle omain sanainsa mukaan oli käynyt selväksi, että hän tässä työssä möi ihmisarvonsa samalla kuin aikansa. Silloin hän oli siirtynyt Amerikkaan, missä hän nyt asui muutamassa ylliskamarissa köyhäinkorttelissa ja

antoi oman tulivuoren kaltaisen hengenvoimansa korvata lämmintä kotiliettä. Hän tutki ravintoaineiden kemiallista kokoonpanoa ja tiesi täsmälleen, miten monta prosenttia munanvalkuaisainetta ja hiilihydraattia hänen ruumiinsa tarvitsi; tiedollisella pureskelulla sanoi hän antavansa kolminkertaisen arvon kaikelle mitä söi, niin että hän tällä tapaa voi elää yhdellätoista sentillä päivän. Heinäkuun alussa hän sanoi ottavansa itselleen loma-aikaa ja lähtevänsä Chikagosta jalkapatikalle; tultuaan maaseudun elovainioille työskentelisi hän siellä kahdesta ja puolesta dollarista päivältä ja palaisi sitte kotiin, ansaittuaan täten niin paljon kuin tarvitsi puolen vuoden toimeentuloon eli suunnilleen satakaksikymmentä dollaria. Se oli lähin aste täydelliseen riippumattomuuteen, mihin ihminen voi päästä "kapitalismin vallassa ollen", selitti hän; hän ei tahtonut koskaan mennä naimisiin, sillä ei kukaan täysin järkevä mies uskaltanut sellaista uhkayritystä kuin rakastumista, ennenkun vasta vallankumouksen tapahduttua.

Hän istui isossa nojatuolissa jalat ristissä ja pää niin etäällä varjossa, että siitä erotti vain kaksi välkkyvää pistettä, nimittäin uunissa räiskyvän valkean kajastukset hänen silmilaseissaan. Hän puhui teeskentelemättömästi ja aivan intohimottomasti; yhtä tyynesti kuin opettaja, joka pojille selvittelee mittausoppia, voi hän lausua asioita, jotka saivat hiukset nousemaan pystyyn tavallisen ihmisen päässä. Ja kun kuulija oli vastannut ettei lainkaan ymmärtänyt häntä, jatkoi hän entistä selitystään uusilla väitteillä, jotka olivat vielä pöyristyttävempiä. Jurgikseen vaikutti tohtori Schliemannin esitystapa kuin ukkosenilma tahi maanjäristys. Ja niin ihmeelliseltä kuin se kuuluukin, näytti heidän molempien välillä olevan jonkinmoisia näkymättömiä siteitä, niin että Jurgis käsitti miltei kaikki mitä toinen sanoi. Hän aivan kuin leijaili vaikeiden kohtien yli, itse siitä tietämättä.

Nicholas Schliemann tunsu perinpohjin niin hyvin koko maailmankaikkeuden kuin ihmisen yhtenä sen osana. Hän käsitti pohjaa myöten kaikki inhimilliset laitokset ja puhalsi niitä ympäriinsä kuin saippuakuplia. Oli ihmeellistä miten paljon hävityshalua ihmisrintaan voikaan mahtua. Maan hallinnostako oli puhe? Hallituksen tehtävänä oli yhdistää muinaisaikojen väkivalta nykyisen ajan viekkauteen. Tahi avioliitostako puhuttiin? Avioliitto ja prostitutsioni olivat saman kilven eri puolia, aistillisen ihmisen sukuvietin tyydyttämistä. Niiden välinen erotus oli vain luokkaerotusta. Jos naisella oli rahoja, voi hän sanella ehdot: yhdenvertaisuuden, elinkautiskontrahdin ja lastensa laillisuuden — s.o. perintöoikeuden. Mutta jollei hänellä ollut rahaa, kuului hän köyhälistöön ja möi siis itsensä voidakseen elää. Entä sitte uskonto, tuo verivihollisen kuolettavin ase? Maan hallitus sortii palkkaorjan ruumista, mutta uskonto sortii hänen sieluaan ja myrkytti edistykseen vuolaan virran jo sen lähteissä. Palkkaorjan piti kiinnittää toivonsa tulevaan elämään, kun hän nylettiin putipuhtaaksi tässä elämässä; hänet kasvatettiin säästäväisyyteen, nöyryyteen ja kuuliaisuuteen — lyhyesti kaikkiin kapitalismin n.s. hyveihin. Sivistyksen kohtalo ratkaistiin taistelussa elämästä ja kuolemasta punasen ja mustan Internatsionalen välillä, sosialismin ja roomalaiskatolisen kirkon välillä; mutta täällä Amerikassa vallitsi amerikkalaisen evankelisuuden styygiläinen keskisyö — —

Nyt tahtoi sanomalehtimies tietää, millä perustella t:ri Schliemann voi tukea kerran lausumaansa väitettä, että yhteiskunta voi tulla toimeen ainoastaan yksitotisella työpäivällä kutakin yksilöä kohti. "Millaiseksi yhteiskunnan tuotantokyky", jatkoi puhuteltu, "voi muodostua, jos kaikkia tieteen nykyisin tarjoomia kehitysmahdollisuuksia käytettäisiin hyväkseen, sitä on vaikea sanoa; mutta varmasti se kohosi kaiken yli mitä asian laatuun nähden nykyään voidaan kuvitella, kapitalismin julmuuksien paaduttamia kun ollaan. Kansainvälisen köyhälistön päästyä voitolle sodat tietysti kävisivät mahdottomiksi; ja ken voikaan laskea mitä sodat oikeastaan maksavat ihmiskunnalle — ei ainoastaan niiden ihmishenkien ja tavarain arvoa, joita ne hävittävät, ei ainoastaan niitä kustannuksia, mitä vaatii miljoonain ihmisten työttöminä pitäminen ja niiden varustaminen tappeluihin ja paraateihin, vaan myöskin sen heikontavan vaikutuksen yhteiskunnan elinvoimiin, mikä on sotatilalla ja sodanpelolla, kaikella raakuudella ja tietämättömyydellä, juoppoudella ja siveettömyydellä, taloudellisella rappiolla ja siveellisellä väljähtymisellä, jotka kaikki ovat sodan seurauksia ja hedelmiä. Luuletteko olevan liian uskallettua lausua, että kaksi tuntia jokaisen työkykyisen yleisön jokapäiväisestä työajasta menee suupalaksi sodan hirviön kitaan?"

Ja sitte selvitti Schliemann edelleen yleisin piirtein kilpailun tuottamia vaurioita; teollisuustaistelun tuottamia yhteiskunnallisia tappioita, alituista aherrusta ja kiihkoa; paheita — sellaisia kuin esim. juoppoutta, joka viime kahtenakymmenenä vuonna on kasvanut lähes kaksinkertaiseksi [Aikaisemmin kirjassa on mainittu tekijän tässä kohden puhuvan Amerikan oloista. Suom. muist.]; yhteiskunnan laiskoja ja toimeettomia jäseniä, ylimielisiä rikkaita ja rutiköyhtyneitä kurjimuksia; sorron lakeja ja koko sen koneistoa; yhteiskunnan tuhlavaisuutta kaikkine räätälineen ja muotiompelijoineen, hiustenkähertäjineen ja tanssimestareineen, kokkeineen ja lakejoineen. "Te ymmärrätte", sanoi hän, "että yhteiskunnassa, jota hallitsee kilpailu liike-elämän alalla, täytyy rahan olla miehuullisuuden todistuksena ja tuhlavaisuuden ainoana vallan tuntomerkinä. Siten on meillä tätä nykyä yhteiskunta, jossa voimme sanoa kolmenkymmenen prosentin väestöstä työskentelevän hyödyttömien esineiden valmistamisessa ja yhden prosentin käyttävän kaiken aikansa niiden kuluttamiseen. Eikä tämä ole kaikki — sillä loiseläinten palvelijat ja parittajat ovat myöskin loiseläimiä, muotikauppiaat, juveelisepät

ja lakeijat myöskin elävät yhteiskunnan hyödyllisten jäsenten työstä. Ja huomatkua myöskin, että tämä laajalle levinnyt sairaus ei tartu ainoastaan laiskureihin ja heidän palvelijoihinsa, vaan että sen myrkkö tunkeutuu myös koko yhteiskuntaruumiin. Sadantuhannen 'kermaan' kuuluvan naisen alapuolella on miljoona keskiluokan naista, jotka tuntevat itsensä onnettomiksi, kun eivät kuulu 'kermaan', ja tekevät kaikkensa, jotta näyttäisivät siihen kuuluvansa; ja näiden alapuolella on jälleen viisi miljoonaa talonpoikaisnaista, jotka lukevat 'muodikkaita' sanomalehtiä ja rustaavat hattujaan, puotineitiä ja palvelustyttöä, jotka myyvät itsensä porttoliiniin saadakseen halpoja koruja ja päällysvaiippoja väärennyksestä hylkeennahasta."

"Elkääkää unohtako suurten huijausten tuottamaa taloudellista vahinkoa", puuttui Fisher puheeseen.

"Kun tulemme ilmoitustaidon aito-uudenaikaiseen ammattiin", vastasi Schliemann — "siihen tieteeseen, jonka avulla ihmisiä houkutellessaan ostamaan sellaista mitä eivät tarvitse, niin olemme kapitalistisen hävitystyön ruumishuoneen keskustassa — ja tuskin tiedämme mitä hirveitä asioita ensin puheeksi ottaisimme. Ajatelkaahan vain, miten paljon aikaa ja työkykyä oikeastaan tuhlaataankaan valmistaessa kymmeniätuhansia saman tavaran eri lajeja ainoastaan pöyhkeilyn ja keikarimaisuuden palvelukseen, kun yksi ainoa laji jo olisi kylläksi; ajatelkaahan vain tavarainväärennyksen tuottamaa kansallistappiota — puolivillaisia pukuja, puuvillahuopia, seulaseinäisiä vuokrakasarmeja, korkinjauhoilla täytettyjä pelastusrenkaita, vedellä sekoitettua maitoa, aniliinipitoista soodavettä, perunajauhoista tehtyjä makkaroita — —"

"Ja katselkaa ennen kaikkea asian siveellistä puolta", ehätti entinen saarnaaja.

"Aivan niin", sanoi Schliemann, "sitä halpamaisuutta ja julmuutta mitä ne aiheuttavat, niitä juonia, valheita ja lahjuksia, sitä kerskailua ja öyhkäilyä, sitä kiirettä ja kuhinaa mikä sitä seuraa. Luonnollisesti ovat jäljitteleminen ja väärentäminen itse kilpailun ydin — ne ovat toinen muoto tavanmukaiselle lauseelle 'ostaa halvimmilta markkinoilta ja myydä kalliimmilla'. Eräs valtion virkamies on laskenut, että kansakunta vuosittain kärsii vahinkoa yhden ja yhden neljänneksen biljoonan dollaria väärennyksistä ravintoaineista — se tietysti ei käsitä ainoastaan niiden aineiden tappiota, jotka olisivat olleet hyödyllisiä ulkopuolella ihmisen vatsaa, vaan lääkäreiden ja sairaanhoitajattarien kustannukset ihmisiltä, jotka muuten olisivat pysyneet terveinä, sekä hautaushankkijain kustannukset kokonaiselta sukupolvelta, joka on saatettu haudata kymmentä tai kahtakymmentä vuotta ennen luonnollista aikaansa. Ja ajatelkaahan miten paljon aikaa ja voimaa kulutetaan näiden tavarain myymiseen parissakymmenessä puodissa, kun yksi ainoa olisi tarpeen. Maassamme on miljoona tahi pari kauppahuonetta ja niissä viisi tahi kymmenen kertaa niin paljon kauppa-apulaisia — ja ajatelkaahan kaikkea kirjanpitoa näissä kaikissa liikkeissä, kaikkea suunnittelua ja keinottelua, kaikkea voiton ja tappion arvioimista. Ajatelkaahan koko sitä siviililainsäädännön koneistoa, joka on käynyt tarpeelliseksi näiden toimien takia — kokonaisia kirjastoja mahtavia asetuskokoelmia, tuomioistuimia ja valamiehiä, jotka niitä tarvitsevat, lakimiehiä, jotka ponnistelevat aivojaan niiden kiertämiseksi, kaikkea lainväärennyksiä ja kaikkia asianajajain koukkuja, kaikkea vihaa ja kaikkia valheita! Ajatelkaahan kauppatavarain sokeata ja uskallettua liikavalmistusta ja sen seurauksia — sulettuja tehtaita, työttömiä työmiehiä ja tavaroita, jotka lahoavat ja mätänevät varastoissa; ajatelkaahan kurssiveijarien toimintaa, jonka kautta kokonaiset teollisuudenhaarat saattavat joutua perikatoon; vararikkoutuneita liikkeitä ja kukistuvia pankkeja, aikoja täynnä pelkoa, ahdistusta ja epätoivoa, hävitettyjä kaupunkia ja nälkää näkeviä väestöjä! Ajatelkaahan miten paljon voimaa kulutetaan turhaan menekin etsimiseen liiksi valmistetulle tavaralle ja kaikkiin köyhätuotteisiin liikkeenhaarioihin! Ajatelkaahan mikä vaara johtuu kaupunkien liikakansoitumisesta, jonka syynä ovat kilpailu ja rautatiemonopoli; ajatelkaa niiden ahtaita kujia, niiden huonoa ilmaa, niiden tautisuutta ja elinvoiman menetystä! Ajatelkaahan liikehuoneustoja — mikä ajan ja aineen turha kulutus kerrosten latomisessa kerrosten päälle tahi niiden kaivamisessa syvälle maan alle! Ja ajatelkaahan vielä koko vakuutustoimintaa, sen suunnatonta joukkoa hallintohenkilöitä ja konttoriapulaisia ja kaikkea muuta tuhlausta — —"

"Siinä en jaksa teitä seurata", virkkoi sanomalehtimies.

"Ko-operatiivinen tasavalta on yleinen itsetoimiva vakuutusyhtiö ja samalla myöskin säästöpankki sen kaikille jäsenille. Kun pääoma on kaikkien yhteistä omaisuutta, saavat kaikki kärsiä sen mahdollisista tappioista ja kaikki ovat velvolliset niitä korvaamaan. Pankki on koko maan luottolaitos, se pääkirja, johon jokaisen yksilön tulot ja menot merkitään. On myöskin olemassa koko maata käsittävä julkaisu, jossa ilmoitetaan kaikki mitä tasavallalla on kaupan. Ja kun ei kukaan saa itselleen mitään eri ansiota myymisestä, ei myöskään enää ole olemassa mitään kiihoketta uhkarohkeuteen tahi tuhlaukseen, ei myöskään petollisuuteen, väärennykseen, lahjomiseen — sanalla sanoen 'kapitalismiin'."

"Miten määrätään sitte jonkun tavaran hinta?"

"Hinta riippuu työstä, jonka sen valmistaminen ja kauppaan saattaminen vaatii, ja se määrätään hyvin yksinkertaisen laskumenetelmän avulla. Miljoona työmiestä on työskennellyt kansakunnan vehnäpelloilla sata päivää, ja työn tuloksena on biljoona bushelia [Bushel on englantilais-

amerikkalainen mitta = 3,348 litraa. — Biljoonaa tekijä muuten näyttää yleensä käyttävän merkityksessä 1,000 miljoonaa eli miljaardi, kun sillä meillä yleiseen ymmärretään 1,000,000 miljoonaa. Suom. muist.] vehnää; siten on yhden vehnäbushelin hinta kymmenes osa maanviljelystyöpäivän arvosta. Jos käytämme mielivaltaista arvioimista ja laskemme työpäivän hinnan esim. viideksi dollariksi, niin maksaa busheli vehnää siis viisikymmentä senttiä."

"Te puhutte 'maanviljelystyöstä'", sanoi Mr. Maynard. "Kaikkea työtä ei siis makseta saman mittakaavan mukaan?"

"Tietystikään ei, koska erilaiset työt ovat eri tavalla raskaita, ja koska siinä tapauksessa sattuisimme saamaan miljoonan kirjeenkantajaa eikä yhtään hiilikaivostyömiestä. Voisihan kyllä tehdä palkat yhtä suuriksi ja työajat eri pitkiä; jompaakumpaa täytyy tietysti alituisesti muuttella samassa suhteessa kuin jollekin työalalle työntekijöitä tarjoutuu tahi tarvitaan. Asianlaita tässä kohden on vällän sama kuin nykyään, paitsi että työmiesten hankinta tätänykyä tapahtuu sokeasti ja erotuksetta suullisten tiedonantojen ja sanomalehti-ilmotusten kautta, sen sijaan että se nopeimmin ja täydellisimmin kävisi päinsä yleisen hallituksen sanansaattajan kautta."

"Miten menetellään sitte niiden toimien suhteen, joiden aikaa on vaikea määritellä. Mikä esim. on kirjateoksen työkustannus?"

"Ilmeisesti paperin, painatuksen, sitomisen ja jakamisen yhteenlaskettu työkustannus — eli noin viides osa nykyisestä."

"Entä tekijän palkkio?"

"Olen jo sanonut, ettei valtio voi tarkastaa ajatustyötä. Valtio voisi laskea että kirjan sepittäminen on vienyt vuoden ajan, ja kustantaja voi sanoa sen kolmeksi kymmeneksi vuodeksi. Goethen oli tapana sanoa, että jokainen hänen lausumansa 'nerokas sana' oli maksanut kukkarollisen kultaa. Tässä olen koettanut määritellä yleisin piirtein nimenomaan kansallista eli pikemminkin yleismaailmallista menetelmää ihmisen aineellisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Kun ihmisellä myöskin on henkisiä tarpeita tyydytettävänä, saa hän työskennellä kauvemmin, ansaita enemmän ja tyydyttää niitä oman makunsa jälkeen ja omalla tavallaan. Minä elän samalla tapaa kuin useat muut, käytän samallaisia jalkineita ja nukun samallaisessa vuoteessa, mutta minä en ajattele samallaisia ajatuksia enkä tahdo maksaa sellaisille ajattelijoille, joita enemmistö suosii. Minä tahdon, että sellaiset asiat tätänykyä annetaan jokaisen vapaasti valittaviksi. Jos ihmiset tahtovat mieluummin kuulla jotakin erityistä pappia, liittäytyvät he yhteen ja maksavat määrätyn avustuksen, joka riittää kirkon rakentamiseen ja saarnaajan toimeentuloon, ja he menevät kuulemaan häntä; mutta jollen minä tahdo häntä kuulla, jään minä kotio enkä maksa mitäkään. Samalla tapaa on toisenlaisia harrastuksia: aikakauslehtiä Egyptin muinaistiedettä varten, katolisia pyhimyksiä, lentokoneita ja atleettisia urheiluja, enkä minä ole pakotettu tietämään niistä mitään."

T:ri Schliemann pysähtyi hetkiseksi. "Sepä oli kokonainen esitelmä", sanoi hän nauraen, "ja kuitenkin olen vasta alussa."

"Mitä teillä sitten vielä olisi sanottavaa?" kysyi Maynard.

"Olen huomauttanut muutamista kielteisistä tappioista, joita kilpailu tuo mukanaan", vastasi toinen. "Mutta en ole puhunut vielä tuskin sanallakaan siitä myönteisestä voitosta, joka yhteistyöstä on seurauksena. Otaksuen että perheeseen ylipäänsä kuuluu neljä henkilöä, on tässä maassa viisitoista miljoonaa perhettä, ja ainakin kymmenellä miljoonalla näistä on erityinen taloutensa, jota vaimo tai palkollinen hoitaa. Jättäkäämme nyt syrjään uudenaikainen puhdistustapa höyrykoneiden avulla sekä ko-operatiivisen ruanlaittojärjestelmän edut ja ajatelkaamme vain yhtä ainoata asiaa, nimittäin astiainpesua. Ei liene liikaa jos sanoo yhden perheen talouteen kuuluvan astiainpesun vievän puolentunnin ajan päivästä; jos siis laskemme työpäivän kymmmentuntiseksi, tarvitaan puolimiljoonaa työkykyistä henkilöä — enimmäkseen naista — suorittamaan koko maan astiainpesua. Huomatkaa vielä, että tämä on liikaista, ikävää ja tylsistyttävää työtä; se on syynä verenvähyyteen, hermostumisuuuteen, rumuuteen ja huonoon tuuleen, prostitutsioniin, itsemurhiin ja mielisairauteen, aviomiesten juoppouteen ja lasten laiminlyömiseen — josta kaikesta yhteiskunnan täytyy maksaa. Ja ajatelkaahan nyt vain, että jokaisessa minun pienistä vapaista yhdyskunnistani on kone, joka pesee ja kuivaa astiat ja tekee ne ei ainoastaan silmälle puhtaiksi vaan tieteellisestikin puhtaiksi — surmaten kaikki basillit niistä — ja tekee tämän vain kymmenentenä osana siitä ajasta minkä palkollinen tarvitsee! Tästä kaikesta voitte lukea Mrs Gilmanin kirjoista; ja ottakaa sitte Krapotkinin teos 'Elovainiot, tehtaat ja työhuoneet' ja lukekaa uudenaikaisesta maanviljelyksestä, joka kymmenenä viime vuotena on kehittynyt, jonka kautta puutarhan omistaja apulannoituksen ja tarmokkaan viljelyksen avulla voi saada kymmenen tai kaksitoista satoa kesässä ja kaksisataa tonnia vihanneksia yhden ainoan hehtaarin alalta ja jonka kautta koko maapallon asukkaat voisivat saada ravintoa siitä maa-alasta, joka on viljelyksen alaisena yksinomaan täällä Yhdysvalloissamme! Mahdotonta on sovittaa sellaisia menetelmiä nykyään

laajalle sirotetun maatalviljelevän väestömme tietämättömyyden ja köyhyyden vuoksi; mutta odottakaas kun tiede kerran ottaa maanviljelyksen tehtäväkseen ja harjottaa sitä järjestelmällisesti ja tarkotusperäisesti! Kaikki karu ja kallioperäinen maa säästetään kasvamaan metsää valtion tarpeiksi, leikkiahoiksi lapsillemme, metsästysalueiksi nuorille miehillemme ja asuinpaikoiksi runoilijoillemme! Kutakin maantuotetta varten valitaan sopiva ilmanala ja kelpaavin maanlaatu; kaikkein täydellisempiä koneita käytetään taitavain maanviljelyskemistien johdolla! Minä olen kasvanut maalla ja tiedän miten sieluasurmaavaa maanviljelys on; ja sen vuoksi mielelläni ajattelen, millaiseksi se muodostuukaan tulevan suuren vallankumouksen tapahduttua. Hengessäni näen suuren perunainsiemennyskoneen, jota neljä hevosta vetää tahi sähkömoottori käyttää, kyntävän vakoja ja leikkelevän turpeita, istuttavan ja multaavan perunat, siten siementäen parikymmentä hehtaaria päivässä! Näen suuren perunainottokoneen sähkön käyttämänä liikkuvan tuhannen hehtaarin suuruisen pellon poikki, kaivavan perunoita maasta ja panevan ne säkkeihin! Näen kaikkia muunlaisia vihanneksia ja hedelmiä viljeltävän samalla tapaa — omenoita ja appelsiineja poimittavan koneilla, lehtiä lypsettävän sähkön avulla — ja kaikki nämä ovat asioita, joita tiennette jo tehdyiksi. Ja ajatelkaas tulevaisuuden elonleikkuita, joihin onnelliset miehet ja naiset saapuvat kuten ainakin kesäjuhliin ylimääräisillä junilla ja juuri riittävässä määrässä kuhunkin eri kohtaan! Ja verratkaa tätä meidän päiviemme vapaan pikkuviljelijän työmenetelmiin — nyt näette kutistuneen, raihnaisen ja tietämättömän miehen yhdessä kellertävaihoisen, laihan ja alakuloisen vaimonsa kera orjailevan kello neljästä aamulla kello yhdeksään illalla, pannen lapsensa työhön heti kun ne kykenevät käymään ja kyhniä maata otsansa hiessä alkeellisilla työkaluillaan — poissulettuina kaikesta tiedosta ja toivosta, tieteen ja keksintöjen siunauksista ja kaikesta sisäisestä ilosta — saatettuina työkilpailun kautta olemassaolon ahtaampiin rajoihin ja kerskuen vapaudestaan, koska ovat liian sokeat nähdäkseen kahleensa!"

T:ri Schliemann vaikenä hetkiseksi.

"Kuinka voi sosialismi parantaa kaikki nämä olot?" kysyi naisylioppilas, puuttuen nyt ensi kerran puheeseen.

"Niin kauvan kuin meillä on nykyinen palkkausjärjestelmämme", vastasi Schliemann "ei merkitse vähääkään, miten alentavaa tahi vastenmielistä joku työ on, sillä aina on siihen halukasta väkeä tarjolla. Mutta niin pian kun työ vapautetaan, alkaa myöskin sellaisen työn hinta nousta. Sitenpä tuomitaan vanhat likaset ja epäterveelliset tehtaot revittäväksi yksi toisensa perästä — tulee halvemmaksi rakentaa uusia. Tahikka käydäksemme toiseen asiankohtaan — muuan kapitalismin välttämättömyyden seurauksista kansanvaltaisessa maassa on valtiollinen lahjustenotto; ja muuan seuraus siitä, että siviilihallinto on tietämättömien ja kehojen politikoitsijain käsissä, on se että taudit, joita voisi ehkäistä, tappavat puolet väestöstämme. Ja vaikka tieteenkin sallittaisiin yrittää jotakin, saisi se kuitenkin vain hyvin vähän aikaan, koska useimmat nykyisistä ihmisistä eivät vielä lainkaan ole ihmisiä, vaan aivan yksinkertaisesti koneita rikkauden kasaamiseksi toisille. He ovat ahdetut viheliäisiin ja likasiin asumuksiin ja jätetyt mätänemään ja menehtymään kurjuuteen, ja heidän elantosuhteensa tuottavat heille enemmän tauteja kuin mitä koko maailman lääkärit ennättävät parantaa; ja siten heistä tulee tarttumapesä, joka myrkyttää meidän kaikkien elämän ja tekee itsekkäimmällekkin meistä mahdottomaksi tuntea itsensä onnelliseksi. Tästä syystä tahtoisin täydellä todella väittää, että kaikki keksinnöt lääketieteen ja haavalääkinnön alalla, mitä tiede tulevaisuudessa voi tehdä, ovat vähemmän tärkeitä kuin sen tiedon soveltaminen jonka me jo omistamme, kun vain maanpiirimme vähäväkiset ja perinnöttömät kerran ovat saaneet oikeutensa inhimilliseen olemassaoloon vahvistetuiksi".

Ja taas kävi tohtori vaitonaiseksi. Jurgis oli huomannut että tuo kaunis nuori tyttö, joka istui keskipöydän ääressä, oli kuunnellut puhujaa silmissään miltei sama katse kuin hänellä itsellään oli ollut silloin, kun hän ensiksi keksi sosialismin. Jurgis olisi mielellään tahtonut puhutella häntä; hän oli vakuutettu siitä että neitonen olisi ymmärtänyt hänet. Myöhemmin illalla, kun seura hajautui, kuuli hän Mr. Fisherin sanovan hänelle matalalla äänellä: "Hauskaa on nähdä tuleeko Mr. Maynard kirjoittamaan sosialismista samalla tavalla kuin ennen", johon tyttö vastasi: "Enpä tiedä — mutta jos hän sen tekee, tiedämme hänen olevan konnan!"

* * * * *

Ja vain muutamia tunteja tämän jälkeen valkeni vaalipäivä — kun pitkät vaalitaistelut olivat ohitse ja koko maa näytti seisovan hiljaa ja henkeään pidätellen odottelevan tuloksia. Jurgiksella ja muulla Hindsin hotellin palvelijakunnalla oli tuskin aikaa lopettaa päivällistään, ennenkun he riensivät juoksujalkaa siihen avaraan saliin, jonka puolue oli vuokrannut täksi illaksi.

Mutta jo istui kansaa siellä odottamassa, ja jo olivat lavalle sijoitetut sähkölennätinkoneet alkaneet naputella esiin muualta tulevia numerotietoja. Kun lopullinen yhteenlasku oli tehty, huomattiin sosialistien äänimäärän olevan yli neljäsataatuhatta — siis 350 prosentin kasvaminen neljänä vuotena. Ja tämä oli jo sellaisenaan hyvä tulos; mutta puolueen ensimmäiset tiedot perustuivat haaraosastoilta tulleisiin ilmoituksiin, ja tietysti olivat paraiten onnistuneet haaraosastot kiiruhtaneet ilmottamaan

ensiksi voitoistaan, joten siis kokouksessa ei ollut ainoatakaan, joka ei olisi uskonut äänimäärän nousevan vielä kuuteen- tai seitsemään- tahi jopa kahdeksaankinsataantuhanteen. Niin suuri kasvaminen olikin todenteossa tapahtunut Chikagossa ja sitä ympäröivässä valtiossa; kaupungin ääniluku oli vuonna 1900 ollut 6,700, ja nyt oli se 47,000; Illinoisissa se mainittuna vuonna oli ollut 9,600, ja nyt se oli 69,000! Ja samaten oli laita sangen monissa muissakin valtioissa.

Ja sittenhän oli esillä virallisia tiedonantoja kaupungin eri piirikunnista! Kun oli kysymys jostakin tehdaspiiristä tahi "silkkisukka"-piiristä, niin ei lisäytymisessä ollut mitään huomattavaa eroa; mutta enimmän ihmetytti johtajia se suunnaton äänimäärä, mikä tuli teurastamopiiristä. Packingtown käsitti kolme kaupungin piiriä, ja sen äänimäärä oli keväällä 1903 ollut 500 ja syksyllä samana vuonna 1,600. Ja nyt, ainoastaan vuotta jälkeinpäin, oli se noussut 6,300:aan, kun demokraattien äänet eivät nousseet enempään kuin 8,800:aan! Oli toisia piirejä, joissa demokraatit olivat suorastaan joutuneet vähemmistöön. Siten kävi nyt Chikago koko maan etunenässä; se oli saavuttanut loistavan ennätyksen puolueelleen; se oli näyttänyt työmiehille tien, jota piti kulkea!

Tähän tapaan virkkoi muuan puhuja lavalta; ja kaksituhatta silmäparia olivat kiintyneet häneen ja kaksituhatta kurkkua hurrasi joka lauseen lopussa. Puhuja oli johtanut teurastamopiirin avustustoimistoa, kunnes kaiken kurjuuden ja lahjustenottamisen näkeminen oli tehnyt hänet vallan sairaaksi. Hän oli nuori, nälkiintyneen näköinen mies, mutta voimaa täynnä, ja kun hän puhuessaan liehtoi käsillään ja saattoi kuulijainsa mielet syttymään, tuntui hän Jurgiksesta vallankumouksen ruumiillistuneelta hengeltä. "Järjestykää! Järjestykää! Järjestykää!" — se oli hänen alituinen huutonsa. Hän pelkäsi tätä suunnatonta äänimäärää, jota hänen puolueensa ei ollut odottanut ja jota se ei ollut omalla työllään hankkinut. "Nämä ihmiset eivät ole sosialisteja!" huudahti hän. "Tämä vaali on pian ohitse, innostus asettuu ja kansa unohtaa kaikkityyni; ja jos sinäkin unohdat sen, jos vaivut takanojaan ja lepuutat käsiäsi aironvarressa, menetämme pian sen äänen jonka olet antanut tänään, ja vihollisemme tulevat nauramaan meille! Sinun asiasi on tehdä tänään päätös — että me voitonhurmauksessamme etsimme käsiimme ne miehet, jotka ovat äänestäneet hyväksemme, ja tuomme heidät kokouksiimme, joissa järjestämme heidätkin ja kiinnitämme heidät lujasti itseemme! Me emme aina tule huomaamaan vaalitaistelujamme niin helpoiksi kuin tänään. Kaikkialla maassa tutkivat vanhoilliset äänimääriämme ja asettavat kurssinsa niiden mukaan; eivätkä he missään ole niin kerkeitä ja kavalia kuin tässä omassa kaupungissamme. Mutta eivät he sittekään voi tehdä yhtään mitään muuta, kuin että antavat meidän puolueellemme Chikagossa suurimmat menestyksen toiveet, mitä milloinkaan on sosialismin osaksi Amerikassa tullut! Me lyömme nämä väärät yhteiskunnanparantajat heidän omilla aseillaan; me revimme ryysyt tuon radikaalisen demokratian päältä, niin ettei sille jää ainoatakaan valhetta jolla alastomuuttaan verhoisi! Ja sitte alkaa juoksunsa se lähde, jota ei voida ehkäistä, se luode, joka ei palaja takasin, ennenkun se on saavuttanut huippukohtansa — Chikagon kaikkien työmiesten kokoutuminen lippumme alle! Ja me järjestämme heidät, me johdamme heidät voittoon! Me murramme maahan kaiken vastustuksen, me ajamme heitä edellämme — ja silloin Chikago on meidän! *Chikago on meidän!* CHIKAGO ON MEIDÄN!"

LOPPU.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CHIKAGO: NYKYAJAN ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than

“Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement

violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.